สัญญาเลขที่ PDG46H0001

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ระยะที่ 1 สร้างเครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มิถุนายน 2547

หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร. ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

คณะผู้ร่วมวิจัย

ตรงใจ หุตางกูร
สรินยา คำเมือง
ศิริพร ศรีสินธุ์อุไร
ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ
ปณิตา สระวาสี
เจ้าหน้าที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรทุกท่าน

คณะที่ปรึกษา

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม
อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต
ผศ.อภิญญา บัวสรวง
อ.บุปผา จิระพงษ์
รศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ
อ.ภูธร ภูมะธน
คุณวิษณุ เอมประณีตร์
คุณวิมาลา ศิริพงษ์
คุณวลัยลักษณ์ ทรงศิริ
ศ.สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
อ.ฆรณี แสงรุจิ
ดร.สุภาพร นาคบัลลังค์
ผศ.ชุติมา เวทการ
อ.สมชาย นิลอาธิ
ผศ.แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย
คุณชำนาญ ส่งแสงทอง
คุณศรัณย์ ทองปาน
คุณพรศิริ บูรณเขตต์

บทคัดย่อ

รายงานเรื่องนี้เป็นการสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย ในช่วงเวลากลาง ปี พ.ศ. 2546 ถึง ต้นปี พ.ศ. 2547 เพื่อเข้าใจกระบวนการทางสังคมที่ทำให้เกิดการก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย สภาพของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และความต้องการของพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งเพื่อรู้จักตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและดำเนินการพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง สำหรับเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เพื่อสร้างองค์ความรู้เรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยการรวบรวมเนื้อหาสร้างเป็นฐานข้อมูล งานวิจัย และงานด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะองค์กรในการสร้างความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสำรวจได้อาศัยทั้งการศึกษาเอกสาร การจัดเวทีประชุมหารือกับบุคคลากรในท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ และการสำรวจภาคสนาม ซึ่งทำให้ได้รู้จักพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรวม 128 แห่ง จากจำนวนทั้งหมดที่คาดว่าน่าจะมีประมาณ 500 แห่ง

สถานที่เฉพาะที่เรียกว่า "พิพิธภัณฑ์" ในสังคมไทย เริ่มมีขึ้นในราว 150 ปีที่ผ่านมา โดยที่ความหมายทางสังคมของสถานที่แห่งนี้ ได้มีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ พิพิธภัณฑ์ในสังคมไทย ถือกำเนิดขึ้นในช่วงแรกในราชสำนัก เพื่อจัดแสดงสิ่งของส่วนพระองค์นานาชนิดอันเป็นเครื่องบรรณาการที่มีผู้นำมาถวายพระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อพิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้กลายมาเป็นสถานที่ที่สื่อถึงความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการของชาติไทย โดยการรวบรวมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่าง ๆ มาจัดแสดง ตามกรอบความคิดเพื่อสร้างให้ประชาชนเกิดสำนึกเชิดชูประวัติศาสตร์ของชาติ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นคำและกระบวนการที่เกิดขึ้นในยุคหลัง พิพิธภัณฑ์เหล่านี้ อาจจะมีชื่อเรียกเฉพาะแตกต่างกันออกไปนั้น การเกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นนโยบายของรัฐและการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค กล่าวคือ ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา รัฐบาลมีนโยบายให้เกิดหน่วยงานทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น โดยมีกลไกของรัฐหลายหน่วยงานเป็นผู้ตั้งชื่ออย่างเป็นทางการ ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์บ้าง ศูนย์วัฒนธรรมบ้าง และใช้พื้นที่ของวัด โรงเรียน หรือสถานที่ราชการเป็นที่ตั้ง ในราว พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา กระแสความคิดเรื่องความหลากหลายของท้องถิ่นและการผลักดันให้เกิดสำนึกท้องถิ่น เพื่อเป็นปราการต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ ได้เผยแพร่อย่างกว้างขวาง กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวของกลุ่มคนหรือชุมชน ต้องการมีบทบาทและอำนาจสูงขึ้น ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง

จากกรณีตัวอย่างหลายแห่ง พบว่านโยบายและกระแสในระดับมหภาคเหล่านี้ ได้รับการสนองตอบด้วยกระบวนการ ความเคลื่อนไหว และพลังภายในท้องถิ่นที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่มีความหมายเฉพาะต่อคนในท้องถิ่นแตกต่างจากความหมายที่เป็นทางการ คือ (1) พิพิธภัณฑ์บางกลุ่ม มีความหมายเป็นอนุสาวรีย์ รำลึกถึงผู้นำในทางธรรม ผู้เป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งมักจะได้แก่พระภิกษุผู้เป็นที่เคารพศรัทธาอย่างสูง (2) พิพิธภัณฑ์บางกลุ่ม เป็นสถานที่ที่จารึกวิถีชีวิตที่ล่วงเลยไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ เช่น วิถีชีวิตชาวนา ชีวิตแบบเกษตร หรือแสดงถึงความรู้สึกหวงแหนสิ่งมีค่าที่ได้สูญเสียไปแล้ว เช่น โบราณสถานที่ถูกทำลาย หรือโบราณวัตถุที่ถูกเปลี่ยนมือออกไปอยู่นอกท้องถิ่น (3) พิพิธภัณฑ์บางกลุ่ม สื่อสารถึงความต้องการที่จะแสดงตัวตนที่มีประสบการณ์เฉพาะ หรือความแตกต่างไม่เหมือนคนอื่น หรือไม่เหมือนคนกลุ่มใหญ่ และใช้การทำพิพิธภัณฑ์เป็นกระบวนการในการย้ำ หรือสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ได้แก่พิพิธภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หรือพิพิธภัณฑ์ที่แสดงประสบการณ์ชีวิตส่วนบุคคล

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ มักมองสภาพของตนเองว่า ทำงานที่มีคุณค่า แต่ต้องทำอย่างโดดเดี่ยว มีทุนด้านต่าง ๆ ที่ไม่ต่อเนื่อง และมีทักษะจำกัด ดังนั้นจึงมีความต้องการที่เป็นรูปธรรมหลายด้าน แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นการบงการ

ผู้วิจัยเสนอในเบื้องต้นว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในปัจจุบันมีศักยภาพในการนำไปสู่การเข้าใจประวัติศาสตร์และลักษณะทางชาติพันธุ์ของท้องถิ่น การที่จะพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน สนองตอบท้องถิ่นได้ จะต้องคำนึงถึงและเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับชุมชนที่สัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์ และไม่ควรจะมีคำตอบที่เป็นสูตรสำเร็จ แต่น่าจะสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น รวมทั้งสนับสนุนการสร้างเวที ให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้เรียนรู้ระหว่างกัน และผนึกกำลังกันเพื่อนิยามบทบาทที่เหมาะสมของพิพิธภัณฑ์ในแต่ละท้องถิ่น.

Abstract

This report results from a survey research conducted from mid 2003 to early 2004, with an aim of outlining the social processes involved in the formation of community-based museums in Thailand, the current state and needs of these museums, as well as building a network of community-based museum operators all over Thailand. The research will serve as a starting point for further work on research and development of community-based museums program to be undertaken by the Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. The program will involve constructing a digital data base, research, and capacity building for community museums.

The survey is based on documentary research, field trips, and meetings and discussions with community museums operators in five regions. The survey has collected information on 128 museums, out of the total of 500 (estimated figure)

A place known as 'museum' in Thailand began some 150 years ago in the royal palace, displaying gifts presented to the kings. When museums became state departments, they were designed to communicate the civilization of the Thai nation through the collection of archaeological and artistic artifacts. The function of national museums is to instill pride in the nation's history in the mind of the public.

Community-based museums are a term and process that develop later. Specific terms for this type of museum may vary from local museums, folk museums, to cultural centres. The formation of these museums can be accounted partly by the government policy since the early 1960's of setting up cultural centres in the regional and rural areas as part of the bureaucracy. The policy was implemented by a number of government departments, resulting in the founding of museums and cultural centres in Buddhist monasteries and schools. The process of globalization in the mid 1980's, together with local responses, led to the rise of indigenous and local identity, and movements to manage cultural resources at grass root level.

As well as macro processes, case studies of some community museums show that these new cultural sites may be interpreted in the context of specific local meaning and process. Some museums serve as memorials of local heroes who are often revered monks. Some museums are records of the agricultural way of life lost in the economic and social transformation, some present the sentiment of loss of valuable heritage. Some museums are sites for self identification at communal, or personal level. The majority of museum operators feel that they are the keepers of cultural valuables. But very often they are overwhelmed by the feeling of isolation, inadequate and irregular resources. Their concrete needs are many and varied. Yet they reject the forms of assistance that will rob them of their autonomy.

The researchers suggest that community museums have considerable potentials for collecting and communicating local history and ethnography. Any step towards capacity building for these museums will have to consider the nature of link between the museums and the community, and also avoid ready-made models. The report recommends further research to increase the breadth and depth of knowledge on museums, and creating forums for community museums to engage in mutual exchange and learning.

สารบัญ

บทคัดย่อ - 1 -

Abstract - 3 -

ความนำ 1

ส่วนที่ 1 ความหมายสากลของพิพิธภัณฑ์ และพัฒนาการของ “พิพิธภัณฑ์แห่งกรุงสยาม” 5

ส่วนที่ 2 ความหมายของสิ่งของ จากการสะสมถึงพิพิธภัณฑสถานในยุโรป 23

ส่วนที่ 3 การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไทย ในบริบทของนโยบายรัฐ 31

ส่วนที่ 4 วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลพื้นฐาน 43

ส่วนที่ 5 ความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 53

ส่วนที่ 6 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม: ประเด็นสำหรับพิจารณา
ความเข้มแข็งและความต้องการ 74

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 83

บรรณานุกรม 85

ภาคผนวก 91

- รายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย (ข้อมูลจากการสำรวจระยะที่ 1) 92
- รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรวม 5 ครั้ง 116
- สรุปภาพการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค 129
- บันทึกการประชุมเครือข่ายฯ แต่ละครั้ง (ฉบับสังเขปความ) 146
- ข้อมูลเบื้องต้นของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง (ความเป็นมา ลักษณะของสิ่งของ เรื่องราว การจัดการ) 283
- ประวัติผู้ร่วมวิจัย 389
- วีดิทัศน์กิจกรรมการประชุมฯ แต่ละภูมิภาคโดยสังเขป และแนะนำพิพิธภัณฑ์ที่ได้สำรวจบางกรณี

โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ความนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นองค์กรทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมมาในหลายยุคสมัย ในสังคมยุโรปซึ่งเป็นแม่แบบทางวัฒนธรรมของโลก ในช่วงเวลาราวสองศตวรรษที่ผ่านมานั้น พิพิธภัณฑ์มีกำเนิดมาจากคลังเก็บสมบัติ และวัตถุสิ่งของที่มีค่า หรือแปลกประหลาด เพื่อสนองตอบความสุขและความกระหายใคร่ครอบครองของชนชั้นผู้มีความมั่งคั่ง ในยุคที่ประเทศมหาอำนาจยุโรปมีอาณานิคมในดินแดนต่าง ๆ ของโลก พิพิธภัณฑ์เป็นที่รวมของสมบัติล้ำค่าและวัตถุสิ่งของแปลก ๆ จากดินแดนไกลโพ้น เพื่อเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่จะแสดงอำนาจอันเกรียงไกรของประเทศผู้ปกครอง และเป็นแหล่งสะสมวัตถุเพื่อการค้นคว้าและความก้าวหน้าทางความรู้

ในเวลาต่อมา พิพิธภัณฑ์ได้เปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมไปจากเดิม เมื่อมีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมการเมือง และการขยายตัวของการศึกษาของประชากรจำนวนมาก พิพิธภัณฑ์เริ่มทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษาของสังคม โดยการเผยแพร่ความรู้ไปยังสาธารณชน กระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดการตื่นตัวในการสร้างกระบวนการจัดระบบวัตถุสิ่งของอย่างเป็นระเบียบ และเน้นการศึกษาค้นคว้าวิจัย รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และสร้างสรรค์ของประชาชนที่มาชม แนวคิดเรื่องหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ ทางด้านการให้การศึกษาแก่สาธารณชน ยังคงมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 การขยายตัวของการบริโภคสินค้า ยังก่อให้เกิดแนวความคิดและกระบวนการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ จากสถานที่ที่มีบรรยากาศขรึมขลังน่าเกรงขาม มาเป็นสถานที่ที่เสนอบริการอย่างเอาใจลูกค้า มีท่าทีรูปแบบที่ดึงดูด และให้ความบันเทิงควบคู่ไปกับการศึกษา รวมทั้งมีผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

กระแสความเปลี่ยนแปลงของพิพิธภัณฑ์อีกด้านหนึ่ง เกิดขึ้นตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เมื่อชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่น ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของคนผิวขาว หรือการปกครองจากศูนย์กลาง มีความสำนึกถึงความมีอิสรภาพทางการเมือง และการมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ได้เกิดกระบวนการกลับไปค้นหารากเหง้าของตนเอง ด้วยการรวบรวมวัตถุและเรื่องราวพื้นถิ่นต่าง ๆ เพื่อรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมาใหม่ เนื่องจากก่อนหน้านั้นประวัติศาสตร์ของคนในประเทศโลกที่สาม ถูกเขียนด้วยคนผิวขาวหรือคนที่มีอำนาจ และเขียนจากมุมมองของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าเป็นหลัก พิพิธภัณฑ์จึงทำหน้าที่เป็นกระบวนการฟื้นฟูและสร้างความทรงจำเพื่อแสดงความเป็นตัวของตัวเองของกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นภาพกว้าง ๆ ของพัฒนาการและความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ในยุโรป พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยนั้นมีเรื่องราวที่ต่างออกไปบ้าง โดยทั่วไปกล่าวกันว่า พิพิธภัณฑ์สมัยใหม่เกิดจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ ในยุคที่สยามรับความเป็นสมัยใหม่ ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 19 จุดหักเหที่สำคัญประการหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ คือการพัฒนามาเป็นพิพิธภัณฑ์ของชาติ พิพิธภัณฑ์ของรัฐหรือของชาติมักจะมีลักษณะเด่นสองส่วน ส่วนหนึ่งเน้นการเป็นตัวแทนของความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม ด้วยวัตถุสิ่งของที่เนื่องในสถาบันพระมหากษัตริย์ โบราณวัตถุและศาสนวัตถุ และอีกส่วนหนึ่งเน้นการแสดงประวัติศาสตร์ของชาติที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีต

อย่างไม่ขาดตอน นับตั้งแต่การตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติครั้งแรกมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลาประมาณเจ็ดสิบปีนั้น จะพบว่าพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ในประเทศไทย เป็นพิพิธภัณฑ์ของรัฐ ดำเนินงานโดยหน่วยงานของรัฐบาล และเน้นแสดงเรื่องราวความคิดของการเป็นชาติไทยเป็นหลัก แต่ก็มีพิพิธภัณฑ์ที่เป็นความรู้เฉพาะทาง เช่นพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หรือพิพิธภัณฑ์เด็ก เป็นต้น

ปรากฏการณ์ใหม่ของงานพิพิธภัณฑ์คือ การเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของพิพิธภัณฑ์ที่ริเริ่มโดยบุคคล หรือองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล กระแสการเกิดพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กนี้อาจจะเกิดขึ้นมานานพอควรแล้ว แต่ก็ดูจะมีการตื่นตัวมากขึ้นเป็นพิเศษในช่วงเวลาประมาณสิบห้าปีที่ผ่านมา พิพิธภัณฑ์เหล่านี้มีความหลากหลายมาก สามารถจะจัดประเภทได้หลายแบบ เช่น หากจัดด้วยสถาบันที่ดูแลกิจการ ก็อาจจะจำแนกออกได้เป็น พิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์เอกชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน หรือหากจำแนกตามประเภทของสิ่งของเรื่องราวที่จัดแสดง ก็อาจจะจัดได้เป็น สิ่งของเครื่องใช้ของอดีต เครื่องใช้พื้นบ้าน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ของเล่นเด็ก ฯลฯ พิพิธภัณฑ์เหล่านี้มีที่มาที่หลากหลายและมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายเช่นกัน พิพิธภัณฑ์วัดจำนวนมาก มีกำเนิดมาจากกรุเก็บข้าวของที่มีผู้นำมาถวายวัด ยิ่งหากมีเจ้าอาวาสที่มีบารมีสูงก็จะมีข้าวของมีค่าจำนวนมาก ผนวกกับของมีค่าของวัด เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม ศิลปหัตถกรรมในศาสนา แต่ก็มีพิพิธภัณฑ์วัดอีกจำนวนหนึ่ง ที่เกิดมาจากแรงผลักดันของกลุ่มคนในชุมชนเอง หรือด้วยความร่วมมือจากคนภายนอก

ในปัจจุบันกระแสพิพิธภัณฑ์มีการตื่นตัวอย่างมาก มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งวัด โรงเรียน ชุมชน มีความประสงค์ที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของตัวเอง ในขณะเดียวกันนโยบายของรัฐ และความต้องการของสังคม ได้สร้างความคาดหวังว่า พิพิธภัณฑ์เหล่านี้จะเป็นองค์กรใหม่ที่มีบทบาทสำคัญทางสังคมวัฒนธรรมหลายด้าน เช่น เป็นทั้งแหล่งการเรียนรู้ของท้องถิ่น เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง ตระหนักในคุณค่า และเกิดความภูมิใจในถิ่นกำเนิดและประวัติศาสตร์เรื่องราวชีวิตของตนเอง นอกจากนั้น ก็อาจมีความคาดหวังว่าพิพิธภัณฑ์อาจจะสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยและสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เป็นองค์กรทางวิชาการที่ให้ความสนใจและสนับสนุนการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่ผ่านมาในอดีต ได้ร่วมกับมหาวิทยาศิลปากร และมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ สนับสนุนการก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่ง เช่นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และพิพิธภัณฑ์วัดจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น และได้จัดเวทีการหารือปัญหาของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี ซึ่งก็ได้รับความสนใจมาก

งานทางด้านการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นเป็นงานที่ศูนย์ฯ ให้ความสำคัญ เนื่องจากองค์ความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์สังคมที่สามารถบอกถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทย และในแง่ของการปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ในแง่ของการสร้างองค์ความรู้นั้น จากศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ในบริบทของประวัติศาสตร์ ยังเป็นเรื่องที่มีข้อมูลหรือความเข้าใจไม่มาก เรายังไม่เข้าใจความหมายและบทบาทของพิพิธภัณฑ์ ที่มีต่อการสร้างความทรงจำและกระบวนการทางสังคมของคนกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่น ส่วนในแง่ของการพัฒนานั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

สามารถเป็นองค์กรและพื้นที่หนึ่งที่มีศักยภาพ สำหรับทำหน้าที่เป็นคลังความรู้ของชุมชนและท้องถิ่น และเป็นเวทีให้คนในท้องถิ่นถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความต้องการ ให้แก่คนรุ่นใหม่ และคนภายนอกได้ รวมทั้งนำความรู้จากอดีตมาเชื่อมโยงกับปัจจุบัน เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมได้

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานด้านวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของศูนย์ฯ อาจสรุปได้โดยสังเขปดังนี้

1 สร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ชุมชน ท้องถิ่น วัด ที่สมบูรณ์ ใช้ง่าย ฯลฯ สำหรับการให้บริการข้อมูลและค้นคว้าวิจัย

2 วิจัย ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย และสร้างนักวิจัย ที่สนใจพิพิธภัณฑ์ในทางวิชาการในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม และในเชิงประยุกต์หรือปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่สนองตอบความงอกงามทางวัฒนธรรมของสังคม

3 สนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์เหล่านี้ มีความเข้มแข็งทางวิชาการ สามารถนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ท้องถิ่น มาบันทึก ถ่ายทอด และพัฒนาต่อไป

4 สนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ มีเวที หรือเครือข่ายในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน และสนับสนุนกันเอง

รายงานการดำเนินการระยะที่หนึ่ง

การดำเนินการในระยะแรก (กรกฎาคม 2546 – เมษายน 2547) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสำรวจสภาพโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สำรวจภาคสนาม และรวบรวมจากผู้ปฏิบัติการ ก่อตั้ง หรือดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งทำโดยวิธีจัดการประชุมในบริเวณต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อพบปะกับบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร เช่น วัด ชุมชน โรงเรียน ที่ได้กำลังดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือดำริจะจัดทำ และหารือประเด็นต่าง ๆ ตามประเด็นข้างล่างนี้

วัตถุประสงค์ของการประชุมเครือข่าย

- เรียนรู้รูปแบบที่หลากหลายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- ทำความเข้าใจการก่อตัวของพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ในแต่ละแห่ง เพื่อให้ได้ภาพเบื้องต้นของปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดการตื่นตัว
- ทำความเข้าใจปัญหา ความต้องการ พลัง และข้อจำกัดของพิพิธภัณฑ์ในเบื้องต้นและภาพกว้าง
- หารือกับชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญญาชน นักวิชาการ อาจารย์ ฯลฯ ถึงความสนใจและความเป็นไปได้ในการทำการศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์มีความหมายต่อชุมชน รวมทั้งรูปแบบของความร่วมมือ

เนื้อหาของรายงานวิจัยฉบับนี้ จึงเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่ได้จากการประชุมเครือข่าย รวมทั้งการสำรวจพิพิธภัณฑ์ในภาคสนาม และการหาข้อมูลภูมิหลังจากเอกสารประกอบ เนื้อหาของรายงาน แบ่งออกเป็น 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการนำเสนอภูมิหลัง ทบทวนนิยาม ความคิด และพัฒนาการของปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “museum” ประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของ “มิวเซียม” และ พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย

ส่วนที่ 2 เป็นการเสนอภาพความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ยุโรป ที่ทำให้การเก็บสะสมของมนุษย์ กลายมาเป็นสถาบันทางสังคมที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์” ซึ่งมิได้มีความหมายหยุดนิ่งตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์

ส่วนที่ 3 เป็นการนำเสนอภาพรวมของการเกิดนโยบายของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

ส่วนที่ 4 บรรยายถึงวิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจระยะที่หนึ่ง ภาพรวมของจำนวนและประเภทของพิพิธภัณฑ์

ส่วนที่ 5 เสนอภาพความหลากหลายของการก่อตัวขอพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ส่วนที่ 6 เสนอข้อพิจารณาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็ง และความต้องการ

ส่วนที่ 7 เป็นข้อเสนอการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ภาคผนวก

- รายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย (ข้อมูลจากการสำรวจระยะที่ 1)
- รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรวม 5 ครั้ง
- สรุปภาพการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค
- บันทึกการประชุมเครือข่ายฯ แต่ละครั้ง (ฉบับสังเขปความ)
- ข้อมูลเบื้องต้นของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง (ความเป็นมา ลักษณะของสิ่งของ เรื่องราว การจัดการ)
- ประวัติผู้ร่วมวิจัย
- วีดิโอกิจกรรมการประชุมแต่ละครั้งโดยสังเขป และแนะนำพิพิธภัณฑ์ที่ได้สำรวจบางกรณี

- ส่วนที่ 1 -

ความหมายสากลของพิพิธภัณฑ์ และพัฒนาการของ “พิพิธภัณฑ์แห่งกรุงสยาม”

“พิพิธภัณฑ์” ในความรับรู้ของคนทั่วไปอาจจะหมายถึง *สถานที่หนึ่ง ๆ ซึ่งจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้เข้าชม* แต่อย่างไรก็ตาม ในทางพิพิธภัณฑวิทยาที่ยอมรับกันในปัจจุบันแล้ว “พิพิธภัณฑ์” มีความหมายกว้างขวางมากกว่าสถานที่และการจัดแสดง แต่เทียบเท่าได้กับคำว่า “แหล่งเรียนรู้” เลยทีเดียว กล่าวคือ สภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ[1] (International Council of Museum) หรือ ICOM ได้ให้คำจัดของคำว่า “พิพิธภัณฑ์”[2] ไว้ดังนี้

“พิพิธภัณฑ์ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่เปิดเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นสถาบันถาวรที่ให้บริการแก่สังคมและมีส่วนในการพัฒนาสังคม มีหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดง วัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ทางการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลินใจ”

คำจำกัดความข้างต้น ได้แจงหน้าที่หลัก ๆ ของพิพิธภัณฑ์ไว้ 5 ประการ คือ 1. รวบรวม 2. สงวนรักษา 3. ค้นคว้าวิจัย 4. เผยแพร่ความรู้ และ 5. จัดแสดงวัตถุ แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อความชัดเจนทางด้านสถานภาพว่าองค์กร หรือสถาบันใด มีคุณสมบัติของ “พิพิธภัณฑ์” หรือไม่ ดังนั้น ICOM จึงได้อธิบายเงื่อนไข และจำแนก “สถาบัน” ต่าง ๆ ที่มีคุณสมบัติของ “พิพิธภัณฑ์” ไว้อีก 8 ข้อ ดังนี้คือ

(ก) คำจำกัดความข้างต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้โดยปราศจากข้อจำกัดใด ๆ ที่เกิดจากรูปแบบของคณะบริหาร ลักษณะของพื้นที่ โครงสร้างหน้าที่ หรือวิธีการศึกษาสิ่งของสะสมของสถาบันนั้นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(ข) นอกจากสถาบันที่ถูกระบุว่าเป็น “พิพิธภัณฑ์” แล้ว สิ่งที่จะกล่าวต่อไปนี้ จัดได้ว่ามีคุณสมบัติเป็นพิพิธภัณฑ์ตามวัตถุประสงค์ของคำนิยามนี้ ซึ่งได้แก่

I. แหล่งและอนุสรณ์สถานทางธรรมชาติ โบราณคดี และชาติพันธุ์วรรณา แหล่งและอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเก็บรวบรวม สงวนรักษา และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

II. สถาบันที่รวบรวมและจัดแสดงตัวอย่างของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ เช่น สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตวศาสตร์ สถานที่แสดงสัตว์น้ำ และศูนย์ศึกษาพันธุ์พืชและสัตว์

III. ศูนย์วิทยาศาสตร์ และท้องฟ้าจำลอง

---

[1] สภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ หรือ ICOM เป็นสถาบันที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้สนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489

[2] ICOM, “*ICOM Statutes*, amended by the 20th General Assembly of ICOM, Barcelona, Spain, 6 July 2001”, in *Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (1946 – 2001),* Electronic Document, [http://icom.museum/hist_def_eng.html] [Accessed: March 22, 2004].

IV. หอศิลปที่จัดแสดงงานโดยไม่แสวงหาผลกำไร

V. สถานที่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่สงวน

VI. องค์กรพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น กระทรวง หรือกรม หรือหน่วยงานเอกชนใดก็ตามทั้งที่มีส่วนในการรับผิดชอบพิพิธภัณฑ์ หรือมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดนี้

VII. สถาบัน หรือองค์กร ซึ่งไม่แสวงหาผลกำไร ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ การค้นคว้าวิจัย การศึกษา การฝึกอบรม การจัดทำเอกสารวิชาการ และกิจกรรมอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์ และวิชาพิพิธภัณฑ์วิทยา

VIII. ศูนย์วัฒนธรรม และนิติบุคคลอื่น ๆ ที่ดำเนินการด้านการอนุรักษ์ การสืบสาน และการบริหารจัดการทรัพยากรอันเป็นมรดกที่จับต้องได้ และมรดกที่จับต้องไม่ได้ (มรดกที่มีชีวิต และกิจกรรมที่สร้างสรรค์โดยเทคโนโลยีดิจิตอล)

IX. สถาบันใด ๆ อย่างเช่น สภาบริหาร ซึ่งหลังจากการร้องขอคำวินิจฉัยจากคณะกรรมการที่ปรึกษาแล้ว ได้รับการพิจารณาว่ามีคุณสมบัติบางส่วนหรือทั้งหมดของพิพิธภัณฑ์ หรือมีส่วนในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ และบุคลากรที่ทำงานด้านพิพิธภัณฑ์เป็นอาชีพ ตลอดจนการสนับสนุนงานวิจัย การศึกษา หรือการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์

ความหมายตามรูปศัพท์ของ “มิวเซียม” และ “พิพิธภัณฑ์”

อันที่จริงคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ถ้าแปลตามรูปศัพท์แล้ว จะมีความหมายเพียง “สิ่งของนานาชนิด” เท่านั้น ไม่ได้หมายถึงสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของแต่อย่างใด คำที่ถูกต้องตามความหมายนั้น ต้องเป็นคำว่า “พิพิธภัณฑ-สถาน” ซึ่งหมายถึง “สถานที่สำหรับสิ่งของนานาชนิด” และจากรูปศัพท์นี้ ถ้านำไปเปรียบเทียบกับ คำว่า “มิวเซียม” แล้ว จะเห็นว่า รูปศัพท์ทั้ง 2 นั้น มีความหมายไม่ตรงกัน

คำว่า “พิพิธภัณฑสถาน” แสดงออกแค่เพียงเป็นสถานที่เก็บของ ในขณะที่คำว่า “มิวเซียม” กลับมีความหมายว่าเป็นสถานที่สิงสถิตของคณะเทพธิดามูซา[3] (Musa) คณะเทพธิดามูซานี้ เป็นคณะแห่งสรรพวิชาด้านต่าง ๆ ดังนั้น คำว่า “มิวเซียม” จึงมีความหมายอยู่ในตัวเองว่า “หอแห่งสรรพวิชา” หรือ “แหล่งเรียนรู้”

ด้วยเหตุแห่งความต่างกันนี้ ก่อนจะกล่าวถึงพัฒนาด้านความหมายของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” จะขอกล่าวถึงความหมายของ “มิวเซียม” เสียก่อนเพื่อจะได้เข้าใจเกี่ยวกับความแตกแต่งทางด้านความหมายระหว่างคำว่า “มิวเซียม” กับ “พิพิธภัณฑ์” ดังนั้น ในประเด็นที่เกี่ยวกับข้อกำหนดของ ICOM ที่จะนำเสนอให้เห็นพัฒนาการของความหมายนั้น จะขอใช้คำทับศัพท์ว่า “มิวเซียม” เพื่อที่จะแยกสายพัฒนาการของความหมายให้ชัดเจนระหว่างโลกตะวันตกที่ใช้ “มิวเซียม” กับ ประเทศไทย ที่ใช้ “พิพิธภัณฑ์”

---

[3] Musa (มูซา) เขียนตามภาษาละติน ถ้าภาษาอังกฤษจะเขียนว่า Muse (มิวซ์) ซึ่งเป็นรูปเอกพจน์ ถ้าเป็นรูปพหูพจน์ คือกล่าวถึงทั้งคณะ ภาษาละตินจะเป็น Musae (มูซาย) ภาษาอังกฤษจะเป็น Muses (มิวเซส)

ความหมายตามรูปศัพท์ของ "มิวเซียม"

"มิวเซียม" เป็นคำยืมมาจากภาษาละติน ว่า "มูเซอุม"[4] มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า "มูเซออน" (*Mouseion*) ซึ่งหมายถึง "สถานที่สิงสถิตของหมู่เทพธิดามูซา" คณะเทวีนี้มีอยู่ด้วยกัน 9 องค์[5] ทั้งหมดล้วนเป็นพระธิดาของเทพเจ้าเซอุส ราชาแห่งเทพทั้งมวล กับเทวีเนโมซีเน เทวีแห่งความทรงเจ้า กล่าวกันว่าหมู่เทพธิดามูซาเป็นตัวแทนของดนตรี บทเพลง และ นาฏศิลป์ โดยมีอำนาจดลใจให้กวีสามารถแต่งกวีนิพนธ์ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงถือกันว่าหมู่เทพธิดามูซาเป็นผู้อุปถัมภ์เหล่านักปราชญ์และกวีให้สามารถแต่งตำราและบทประพันธ์ต่าง ๆ ขึ้นมาได้ และเป็นเหล่าเทพแห่งสรรพวิชาด้วยเช่นกัน โดยในช่วงยุคคลาสสิกตอนปลาย ได้มีการจำแนกหน้าที่อุปถัมภ์ให้แก่เทพธิดาแต่ละองค์ แทนด้วยสรรพวิชาต่าง ๆ ดังนี้คือ

๑. คลีโอ (Cleo) เทพธิดาแห่งประวัติศาสตร์นิพนธ์
๒. ยูเตอร์เป (Euterpe) เทพธิดาแห่งกวีนิพนธ์และทำนองเสนาะ
๓. ธาเลีย (Thalia) เทพธิดาแห่งบทร้อยกรอง และสุขนาฏกรรม
๔. เมลโปเมเน (Melpomene) เทพธิดาแห่งโศกนาฏกรรม
๕. เติร์ปซิโคเร (Terpsichore) เทพธิดาแห่งการขับรำและฟ้อนรำ
๖. เอราโต (Erato) เทพธิดาแห่งกวีนิพนธ์เรื่องรักใคร่ และการล้อเลียนท่าทาง
๗. โปลิฮิมเนีย (Polyhymnia) เทพธิดาแห่งบทเพลงสรรเสริญอันศักดิ์สิทธิ์
๘. ยูราเนีย (Eurania) เทพธิดาแห่งดาราศาสตร์ หรือ งานนิพนธ์ด้านดาราศาสตร์
๙. คาลลิโอเป (Calliope) เทพธิดาแห่งบทประพันธ์ประเภทมหากาพย์

พัฒนาการทางด้านความหมายของ "มิวเซียม" ในโลกตะวันตก

"มูเซออน" ในสมัยกรีกโบราณเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติสมาธิ เป็นสถาบันด้านปรัชญา หรือ เป็นวิหารสำหรับคณะเทพธิดามูซา ต่อมาในสมัยโรมันเรืองอำนาจ "มิวเซียม" หมายถึงสถานที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านปรัชญาซึ่งกันและกัน และคงความหมายในลักษณะนี้เรื่อยมาจนถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 (พุทธศตวรรษที่ 20) ซึ่งเป็นยุคเรเนสซองส์ ความหมายของ "มิวเซียม" จึงเริ่มเปลี่ยนไปอีกครั้ง โดยที่เมืองฟลอเรนส์ "มิวเซียม" จะหมายถึง "สถานที่ที่มีสิ่งสะสมต่างๆ" ซึ่งก็จะมีความแฝงว่าเป็นสถานที่แห่งความรู้ด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 (พุทธศตวรรษที่ 23) เป็นต้นมา กลับเป็นที่นิยมใช้โดยทั่วไปในความหมายที่ว่า "สถานที่สำหรับเก็บสะสม

---

[4] มูเซอุม (MUSEUM) เป็นภาษาละติน เป็นคำนาม ตามไวยากรณ์แล้วเป็นนามเพศกลาง หรือ นปุงสกลิงค์ (neuter) โดยมี – um เป็นเสียงลงท้าย หมายถึงสถานที่ เนื่องจาก มูซา Musa เป็นนามเพศหญิงเอกพจน์ หมายถึง เทพธิดามูซาหนึ่งองค์ คำว่า มูซาย (Musae) เป็นนามเพศหญิงพหูพจน์ หมายถึง เทพธิดามูซาหลายพระองค์ ในการแปลเป็นภาษาไทยเป็น หมู่เทพธิดามูซา จึงใช้รูปเอกพจน์เพราะมีคำว่า "หมู่" อยู่แล้ว คำว่า มูเซอุมนี้ เป็นรากศัพท์ของคำว่า มิวเซียม ที่ให้แก่ภาษาหลักต่างๆ ของยุโรป เช่น museum (อังกฤษ), Museum (เยอรมัน), musée (ฝรั่งเศส), museo (อิตาลี), museo (สเปน), museu (โปรตุเกส) เป็นต้น

[5] Aaron Atsma, "Greek Mythology: MOUSAI Goddesses of Music & Song & Dance & Poetry", Electronic Document, [http://www.theoi.com/Kronos/Mousai.html], [accessed: March 23, 2004].

และจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติวิทยาและประวัติศาสตร์"[6] แนวความคิดเช่นนี้ ได้สืบต่อมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (กลางพุทธศตวรรษที่ 25) จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ หรือ ICOM จึงได้เริ่มสร้างนิยามของคำว่า "มิวเซียม" ขึ้นเพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันระหว่างประเทศสมาชิก และได้มีการปรับปรุงนิยามเรื่อยมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบัน

เพื่อความชัดเจนเกี่ยวกับคำนิยามของคำว่า "มิวเซียม" สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่าชาติ หรือ ICOM จึงได้ให้คำนิยามไว้ในเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2489 (ค.ศ.1946)[7] ว่า

> "คำว่า มิวเซียม มีความหมายรวมไปถึงงานเก็บสะสมทุกประเภทที่เปิดบริการแก่สาธารณะ ซึ่งได้แก่วัตถุทางศิลปะ งานช่าง วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี รวมไปถึงสวนสัตว์ และสวนพฤกษศาสตร์ แต่ไม่รวมถึงห้องสมุด ยกเว้นเสียแต่ว่าห้องสมุดเหล่านั้น จะมีส่วนจัดแสดงถาวรอยู่ในความดูแล"

ในการประชุมครั้งต่อมา ได้มีการเพิ่มเติมคำนิยามข้างต้นนี้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ ในปี พ.ศ.2499 (ค.ศ.1956) ได้นิยามว่า "มิวเซียม" คือสถานที่ใดก็ตามที่มีรูปแบบการบริหารที่มีจุดประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ การศึกษาและการส่งเสริม ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยวิธีการจัดแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ เพื่อประโยชน์ด้านสาระและความบันเทิง ที่จะได้รับจากวัตถุต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิ่งสะสมประเภทงานศิลปะ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และยังรวมไปถึงสวนสัตวศาสตร์ สวนพฤกษศาสตร์ และสถานที่แสดงสัตว์น้ำ นอกจากนี้ ห้องสมุดหรือหอจดหมายเหตุที่มีห้องจัดแสดงถาวรก็จัดได้ว่าเป็น "มิวเซียม" ด้วยเช่นกัน ต่อมาในปี พ.ศ.2504 (ค.ศ.1961) ได้มีการเพิ่มเติมอนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และสถานที่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่สงวนเข้าไปด้วย เช่น อุทยาน หรือ วนอุทยาน

ปี พ.ศ.2517 (ค.ศ.1974) เริ่มระบุเป็นครั้งแรกว่า "มิวเซียม" คือองค์กรก่อตั้งขึ้นมาโดยไม่แสวงหาผลกำไร และเป็นครั้งแรกที่ระบุถึงหน้าที่ 5 ประการของ "มิวเซียม" คือ รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดงวัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งเป็นคำนิยามที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมให้ ศูนย์วิทยาศาสตร์และท้องจำลองเป็น "มิวเซียม" ได้ด้วยเช่นกัน

ปี พ.ศ.2532 (ค.ศ.1989) เป็นครั้งแรกที่เริ่มนิยามมิให้ "มิวเซียม" ผูกติดกันรูปแบบของการบริหาร ขอเพียงเป็นสถานที่ถาวรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และให้ความรู้ความบันเทิงแก่สาธารณะก็ถือได้ว่าเป็น "มิวเซียม" นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมศูนย์ศึกษาพันธุ์พืชและสัตว์ และ หน่วยงานที่ทำงานด้านบริหารที่มีคุณสมบัติบางส่วนสอดคล้องกับนิยามที่ ICOM ตั้งไว้ หรือ มีส่วนในการสนับสนุนงาน"มิวเซียม"และบุคลากรของ "มิวเซียม" ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางด้านการวิจัย การศึกษา และ การฝึกอบรม ก็ถือได้ว่าเป็น "มิวเซียม" ได้เช่นกัน

ปี พ.ศ.2538 (ค.ศ.1995) มีการเพิ่มเติมหน่วยงานอีก 2 ประเภทคือ หน่วยงานใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ถ้าทำงานเกี่ยวข้องกับ "มิวเซียม" และมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดของ ICOM ก็จัดได้ว่าเป็น "มิวเซียม"

---

[6] Geoffrey Lewis, "Museums and their precursors: a brief world survey", in *Manual of Curatorship: A guide to Museum Practice*, 2nd ed., (Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd., 1992), p. 5.

[7] ICOM, Development of the Museum Definition according to ICOM Statues (1946 – 2001), [http://icom.museum/his_def_eng.html], [accessed: March 24, 2004].

และ สถาบันหรือองค์กรใดก็ตาม ที่ตั้งขึ้นมาโดยไม่แสวงผลกำไร และทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัย ให้การศึกษา จัดการฝึกอบรม จัดทำเอกสารวิชาการ และจัดกิจกรรมเกี่ยวข้องกับงาน “มิวเซียม” และ วิชา “มิวเซียมศึกษา” ก็ถือได้ว่าเป็น “มิวเซียม”

คำนิยามล่าสุดที่ใช้ในขณะนี้ เป็นคำนิยามของปี พ.ศ.2544 (ค.ศ.2001) มีการเพิ่มเติมหน่วยงานอีกประเภทหนึ่ง คือ ศูนย์วัฒนธรรม หรือ นิติบุคคลใด ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ สืบสาน และ บริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ก็ถือได้ว่าเป็น “มิวเซียม” ด้วยเช่นกัน

ดังนั้นถ้าพิจารณาจากนิยามของ ICOM ในช่วงเวลากว่า 55 ปี (พ.ศ. 2489 – 2544) แล้วจะเห็นว่า ICOM พยายามที่จะนิยามคำว่า “มิวเซียม” ให้ครอบคลุมให้มากที่สุด ในชั้นแรกนั้น คงเน้นไปยังกลุ่มองค์กรที่สะสมวัตถุและจัดแสดงวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนั้นรวมไปถึงสวนสัตว์และสวนพฤกษศาสตร์ด้วย ด้วยเหตุว่าเป็นสถานที่ “สะสม” พืชและสัตว์ (จากนิยามปี พ.ศ. 2489 และ 2499) อีก 5 ปี ต่อมาได้เพิ่มเติมหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อนหย่อนใจได้ โดยที่เนื้อหาของสถานที่เองก็จะให้ความรู้เรื่องของธรรมชาติวิทยาและโบราณคดี เช่น อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (จากนิยามปี พ.ศ.2504) ต่อมาอีก 13 ปี คือปี พ.ศ.2517 คำนิยามเริ่มมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และถือได้ว่าเป็นบรรทัดฐานของคำนิยามในการประชุมครั้งต่อ ๆ มาของ ICOM ในครั้งนี้ และได้นิยามเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดแสดงนั้นว่า “วัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์” ซึ่งถือได้ว่าเป็นคำนิยามที่กว้างและครอบคลุมวัตถุหรือหลักฐานทุกประเภทที่จัดแสดงอยู่ใน “มิวเซียม” นอกจากนี้ยังได้ขยายขอบเขตรวมเอาอนุสรณ์สถานที่มีเนื้อหาในเชิงชาติพันธุ์วรรณา และองค์กรต่างๆ ที่จัดแสดงให้ความรู้เรื่องราวที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น ท้องฟ้าจำลอง เป็นต้น (จากนิยามปี พ.ศ. 2517) จากนั้นต่อมาอีก 15 ปี คือ เริ่มต้นแต่ ปี พ.ศ. 2532 - 2544 ดูเหมือนว่า ICOM จะขยายขอบเขตคำนิยามออกไปอีก โดยในช่วงเวลานี้ มีการประชุมกัน 3 ครั้ง คือ พ.ศ. 2532, 2538 และ 2544 ทั้ง 3 ครั้งนี้ มีการพูดถึงองค์กรที่มีอำนาจบริหาร องค์กร หรือสถาบันที่ตั้งขึ้นมาโดยไม่หวังผลกำไร หน่วยงานทั้งของภาครัฐ และ เอกชน ศูนย์วัฒนธรรม และนิติบุคคลใดก็ตาม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุน การค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ และการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม และมีคุณสมบัติบางประการ หรือทั้งหมดตามข้อกำหนดของ ICOM ก็ถือได้ว่า องค์กรเหล่านี้ เป็น ”มิวเซียม” ทั้งสิ้น

ดังนั้น ความหมายตามรูปคำของ “มิวเซียม” จึงอาจพิจารณาตามแต่ยุคสมัยได้ว่า ในสมัยอาณาจักรอียิปต์โบราณยุคราชวงศ์ปโตเลมีตอนต้นนั้น การตั้ง “หอสรรพวิชาแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย” (Museum of Alexandria) น่าจะหมายถึง “สถานที่เก็บรวบรวมองค์ความรู้และสรรพวิชาต่าง ๆ” ซึ่งโดยมากแล้วสิ่งของสะสมนั้นมาจากรูปแบบของหนังสือ ดังนั้นในบางครั้งก็จะเรียกว่าหอสมุดแห่งเมืองอเล็กซานเดรียก็มี แต่สำหรับในยุคปัจจุบันนั้น ความหมายของ “มิวเซียม” ได้ขยายความออกไปเป็นอย่างมาก โดยการนิยามของ ICOM กล่าวคือ จากกรอบแนวคิดที่ว่า “มิวเซียม” เป็น “แหล่งเรียนรู้ที่ได้รับความเพลิดเพลินจากการศึกษาของสะสม” พัฒนามาจนเป็น “แหล่งเรียนรู้และองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้ ที่มีหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้า เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดงเรื่องราวอันเป็นเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ที่ทำให้ผู้เข้าชมได้รับความรู้และความเพลิดเพลินใจ” จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ในอนาคต ICOM จะมีการเพิ่มเติมนิยามนี้อีกหรือไม่

แรกใช้คำว่า "มิวเซียม" ในความหมายของ "หอสรรพวิชา"

คำว่า "มิวเซียม" ได้ถูกนำมาใช้เรียกสถานที่เก็บสะสมหนังสือและสิ่งของต่าง ๆ ครั้งแรกที่เมืองอเล็กซานเดรียของอาณาจักรอิยิปต์โบราณ เมื่อราว ๓๐๐ ปีก่อนคริสตกาล โดยพระเจ้าปโตเลมีที่ ๒ โซเตอร์ ได้ทรงสร้าง "หอสรรพวิชา"[8] แห่งเมืองอเล็กซานเดรีย (Museum of Alexandria) เพื่อเก็บงานวรรณกรรมในสมัยไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น อีกนัยหนึ่งหอสรรพวิชาในที่นี้ก็ทำหน้าที่เป็นหอสมุดด้วยเช่นกัน

แนวความคิดสะสมหนังสือนี้ เกิดขึ้นมาจากพระราชดำริของพระเจ้าปโตเลมีที่ ๑ ด้วยความปรารถนาที่จะรวบรวมงานวรรณกรรมของโลกไว้ในเดียวกันคือ ที่เมืองอเล็กซานเดรีย ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าปโตเลมีที่ ๒ โซเตอร์ จึงทรงสร้างสถานที่เก็บหนังสือที่พระเจ้าปโตเลมีที่ ๑ ทรงสะสมไว้ โดยเรียกสถานที่นั้นว่า "หอสรรพวิชาแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย" จนถึงในรัชสมัยของพระเจ้าปโตเลมีที่ ๓ เล่ากันว่าพระองค์มีวิธีการสะสมหนังสือคือ การยืมมาแล้วคัดลอก โดยทรงส่งพระราชสาสน์ไปยังพระราชาแห่งเมืองต่าง ๆ เพื่อขอยืมหนังสือมาคัดลอก เมืองเอเธนส์เป็นเมืองแรกที่ส่งเอกสารมาให้ ซึ่งเอกสารเหล่านี้จะถูกคัดลอกโดยเจ้าหน้าที่ของหอสมุดและหอสรรพวิชาแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย เมื่อคัดลอกแล้วเสร็จ หอสมุดและหอสรรพวิชาแห่งเมืองอเล็กซานเดรียจะเก็บต้นฉบับไว้ที่หอสมุดและจะส่งสำเนาที่คัดลอกขึ้นมาใหม่กลับคืนไปให้กับเมืองเอเธนส์ เล่ากันว่า เนื่องจากเมืองอเล็กซานเดรีย เป็นเมืองท่าสำคัญของอาณาจักรอิยิปต์โบราณ ดังนั้นจึงมีเรือมาจากทั่วทุกสารทิศ เรือเหล่านี้ ก็ไม่เว้นที่จะถูกสำรวจว่ามีหนังสือหรือบันทึกอะไรที่น่าสนใจพอที่จะคัดลอกเก็บไว้บ้างหรือไม่ และด้วยเหตุที่เป็นสถานที่สะสมหนังสือมากมายหลากหลายสาขาวิชาที่ได้มาจากเมืองต่าง ๆ นี้เอง จึงทำให้เมืองอเล็กซานเดรีย เป็นที่กล่าวขวัญกันว่าเป็นเมืองแห่งวิทยาการ หอสรรพวิชาจึงเป็นที่พบประสังสรรค์เพื่อถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเหล่านักปราชญ์และนักเรียน[9] ด้วยเหตุนี้ หอสรรพวิชาแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย จึงได้กลายเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลกยุคโบราณ

ความเข้าใจคำว่า "มิวเซียม" ในโลกตะวันออก

ด้วยเหตุที่คำว่า "หอสรรพวิชา" หรือ "มิวเซียม" ของกรีก-โรมัน มีใช้กันมานานแล้วในโลกตะวันตก ในความหมายที่เน้นไปยังเรื่องของสถานที่อันเป็นที่สถิตแห่งความรู้ และเป็นสถานที่สำหรับการเรียนการสอนกันระหว่างนักปราชญ์กับลูกศิษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาปรัชญา คำว่า "หอสรรพวิชา" หรือ "มิวเซียม" จึงถูกนำมาใช้อีกครั้งในการเรียกชื่อสถานที่อันทำหน้าที่เสมือนคลังแห่งความรู้ ที่ถ่ายทอดโดยการเก็บสะสมและจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุทางประวัติศาสตร์ หรือธรรมชาติวิทยาตั้งแต่ยุคเรเนสซองส์เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่า "มิวเซียม" จะถูกจำกัดให้หมายถึง "สถานที่จัดเก็บและแสดงสิ่งของนานาชนิด" เท่านั้น และความคิดเช่นนี้เองได้ส่งผ่านมายังมายังประเทศต่าง ๆ ทางโลกตะวันออก โดยพิจารณาได้จากความหมายของคำว่า "มิวเซียม" ที่ได้ถูกแปลออกมาเป็นภาษาของประเทศนั้น ๆ โดยที่คำที่ผูกขึ้นมาใหม่นี้ ก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงกรอบความคิดที่ว่า "มิวเซียม" คือ "สถานที่จัดเก็บและจัดแสดงสิ่งของนานาชนิด" ตัวอย่างเช่น ภาษาจีนกลางบัญญัติว่า "โป๋อู้ก่วน"[10] ตามรูปศัพท์แปลว่า

---

[8] เฉพาะตอนนี้ จะขอแปลคำว่า Museum เป็น "หอสรรพวิชา" เพื่อให้ตรงกับความหมายตามรูปศัพท์ และเพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจที่ว่า Museum หมายถึงสถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุเพียงอย่างเท่านั้น

[9] Luciano Canfora, *The Vanished Library*. Trans. Martin Ryle, (Berkely: University of California Press, 1989), p.17, 29 – 30.

[10] บุญชัย ฉัตตะวานิช, *พจนานุกรม ไทย-อังกฤษ-จีน*, (กรุงเทพฯ: บริษัทนานมี จำกัด, 2529), หน้า 376.

“เรือนอันมีสิ่งของมากมาย” ภาษาฮินดีบัญญัติว่า “วัสตุสังครหาลัย”[11] ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนอันเป็นที่เก็บรักษาวัตถุต่าง ๆ” หรือในภาษาเวียดนามบัญญัติว่า “เวียนบ๋าวตั่ง”[12] ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนอันเป็นที่เก็บรักษา” หรือในภาษาไทยบัญญัติว่า “พิพิธภัณฑสถาน” ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนอันมีสิ่งของมากมาย” จะเห็นได้ว่าชื่อเหล่านี้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า “มิวเซียม” หมายถึง สถานที่เก็บหรือรวบรวมวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ทั้งสิ้น ภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาพม่าบัญญัติว่า “เปี๊ยะไต๊”[13] ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนสำหรับจัดแสดง” หรือ ภาษามอญบัญญัติว่า “ต๊ักปละ”[14] ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนสำหรับจัดแสดง” เช่นกัน ก็ยังคงให้ความรู้สึกว่าเป็นสถานที่สำหรับ “จัดแสดงสิ่งของ” แต่อย่างไรก็ตาม ในภาษาเขมรได้บัญญัติคำว่า “มิวเซียม” ไว้ได้อย่างน่าสนใจว่า “สารมณเฑียร”[15] ตามรูปศัพท์แปลว่า “เรือนอันเป็นที่ตั้งแห่งความรู้” ซึ่งดูเหมือนว่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับความหมายดั้งเดิมของ “มิวเซียม” มากที่สุด

ความหมายตามรูปศัพท์ของ “พิพิธภัณฑ์”

ถ้าพิจารณาถึงความหมายตามรูปศัพท์แล้ว “พิพิธภัณฑ์” มิได้มีความหมายเดียวกันกับคำว่า “มิวเซียม” แต่ปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า “มิวเซียม” คือ “พิพิธภัณฑ์” และ “พิพิธภัณฑ์” คือ “มิวเซียม” ประกอบกับนิยามของ ICOM จึงทำให้กรอบแนวคิดในการนิยามความหมายให้กับคำว่า “พิพิธภัณฑ์” เปลี่ยนแปลงไปจากยุคแรก ๆ ที่เริ่มปรากฏคำนี้เป็นอย่างมาก

“พิพิธภัณฑ์” ตามรูปศัพท์แปลว่า “สิ่งของนานาชนิด” คำนี้เป็นการสมาสกันระหว่างคำว่า “พิพิธ” ซึ่งแปลว่า นานาชนิด กับคำว่า “ภัณฑ์” ซึ่งแปลว่าสิ่งของ รากศัพท์ของ ”พิพิธภัณฑ์” มาจากภาษาบาลีคือ คำว่า “วิวิธ” กับคำว่า “ภณฺฑ” รวมกันเป็น “วิวิธภณฺฑ” แปลว่า สิ่งของนานาชนิด อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า “พิพิธภัณฑ์” เป็นคำศัพท์ที่เกิดขึ้นราว 140 ปีเท่านั้น จากพจนานุกรมไทย-ละติน-ฝรั่งเศส-อังกฤษ ที่ชื่อ “สัพะ พะจะนะ พาสา ไท – Dictionarium Linguae Thai” แต่งโดยซอง-บาตีสต์ ปาเลอกัว เมื่อปี พ.ศ. 2397 ไม่ปรากฏคำว่า “พิพิธภัณฑ์” แต่อย่างใด จะมีก็เพียงคำว่า “พิพิธ” ซึ่งหมายถึง สิ่งต่าง ๆ มากมาย[16]

“วัดโพธิ์” หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นแรกแห่งกรุงสยาม

(ราว พ.ศ. 2337 – 2400)

ถึงแม้จะยังไม่ปรากฏคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ในช่วงก่อน พ.ศ.2400 แต่สิ่งก่อสร้างที่ทำหน้าเสมือน “มิวเซียม” ได้เกิดขึ้นแล้วในประเทศไทย ตั้งแต่ที่ยังไม่มีคนไทยรู้จักคำว่า “มิวเซียม” และ “พิพิธภัณฑ์” กล่าวคือ ถ้า “มิวเซียม”

---

[11] Abhijeet A. Bhandwale, *FREELANG Dictionary: Hindi-English / English-Hindi (v.3.52)*, Program Computer, [http://www.freelang.net/dictionary/hindi.html], [uploaded: April 27, 2002].

[12] เหงียน จิ ธง, *พจนานุกรมไทย-เวียดนาม*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 779.

[13] อรนุช นิยมธรรม, วิรัช นิยมธรรม, *พจนานุกรมพม่า-ไทย และ ไทย-พม่า*, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, 2537), หน้า 626.

[14] Nai Tun Way, *The Modern English-Mon Dictionary*, (Bangkok: the Open Society Institute Burma Project, 1977), p. 266.

[15] Franklin E. Huffman, Im Proum. *English-Khmer Dictionary*, (Massachusetts: Yale University, 1978), p. 378.

[16] ซอง-บาตีสต์ ปาเลอกัว, *สัพะ พะจะนะ พาสา ไท sive Dictionarium Linguae Thai*, (กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), หน้า 558.

ในรูปแบบที่ง่ายที่สุดคือ สถานที่สะสมสิ่งของ จัดแสดงสิ่งของ ให้ความรู้ และความเพลิดเพลินใจแล้ว “มิวเซียม” แห่งแรกของประเทศไทยเท่าที่ยังมีหลักฐานเหลืออยู่คือ “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “วัดโพธิ์” แม้ว่า “วัดโพธิ์” จะเป็นที่กล่าวถึงกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย[17] หรือเป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรกของประเทศไทย[18] แต่อันที่จริงถ้าพิจารณาถึงบทบาทและหน้าที่ของวัดโพธิ์แล้ว ดูเหมือนว่าจะเข้าได้ดีกับคำว่า “มิวเซียม” หรือ “พิพิธภัณฑสถาน” ได้ด้วยเช่นกัน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2332 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มการบูรณะวัดโพธิ์ (สมัยนั้นเรียกวัดโพธาราม) เนื่องจากยามนั้น วัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือได้รับผลกระทบจากสงครามทำให้วัดบางแห่งถูกทิ้งร้างไปบ้าง หรือไม่ก็ขาดการบำรุงรักษาบ้าง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2337 จึงทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปสำริดกว่า 1,248 องค์ มาจากเมืองเหนือ เพื่อมาเก็บรักษาไว้ที่วัดโพธิ์ ดังที่ปรากฏเรื่องราวอยู่ใน “จารึกเรื่องทรงสร้างวัดพระเชตุพน ครั้งรัชกาลที่ 1” ความว่า

> “… แลในพระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียงนั้น เชิญพระพุทธปติมากรอันหล่อด้วยทองเหลืองทองสำฤท ชำรุดปรักหักพังอยู่ ณะ เมืองพระพิศณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองศุกโขไท เมืองลพบุรี เมืองกรุงเก่า วัดศาลาสี่หน้าใหญ่น้อย พันสองร้อยสี่สิบแปด พระองค์ลงมา ให้ช่างหล่อต่อพระสอ พระเศียร พระหัตถ์ พระบาท แปลงพระภักตร์พระองค์ให้งามแล้ว พระพุทธรูปพระประธานวัดศาลาสี่หน้า น่าตักห้าศอก คืบสี่นิ้ว เชิญมาบุณะปติสงขรณเสรจ์แล้ว ประดิษถานเปน พระประธานในพระอุโบสถ บันจุพระบรมธาตุ์ถวายพระนามว่าพระพุทธเทวปติมากร…”[19]

นอกจาก “การสะสม” พระพุทธรูปดังกล่าวแล้ว ที่วัดโพธิ์แห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการตกแต่งบริเวณภายในวัดให้เกิด “ความรื่นรมย์” แก่ผู้มาเยือน โดยขุดสระน้ำ ปลูกพรรณไม้ต่าง ๆ และ มีการเขียนเรื่องชาดก 550 ชาติ ตำรายา และฤาษีดัดตน ไว้ตามศาลาต่าง ๆ ทั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ “ไว้เป็นทาน” แก่ผู้เข้ามาที่วัดโพธิ์[20] แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของ “การสะสม” ดังที่กล่าวไปข้างต้นนั้น ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะให้คนในกรุงเทพฯ มาดูเพื่อชื่นชมความสวยงามของพระพุทธรูปเพียงอย่างเดียว แต่เป็น “การสะสม” เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระพุทธรูปเหล่านั้น ไม่ได้เกิดจากความคิดที่

---

[17] ประทีป ชุมพล, “วัดพระเชตุพน กับการศึกษาด้านจารึก”, ใน *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี,* ปีที่ 4 – 5 ธันวาคม 2523 – ธันวาคม 2525: 113. [อ้างจาก สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “คำนำประชุมจารึกวัดพระเชตุพน”, ใน *ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน*, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพรรฒธนากร), 2574.]

[18] รำภี กุลสมบูรณ์, *วัดพระเชตุพนฯ ห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2508), หน้า 19 – 23.

[19] “จารึกเรื่องทรงสร้างวัดพระเชตุพน ครั้งรัชกาลที่ 1”, ใน *ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน*, (กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกสมโภชหิรัญบัฏ และฉลองอายุวัฒนมงคล 85 ปี พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุกโร ป.ธ. 4 เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน 26 – 27 พฤษภาคม 2544), หน้า 52.

[20] “จารึกเรื่องทรงสร้างวัดพระเชตุพน ครั้งรัชกาลที่ 1”, *เรื่องเดิม*, หน้าเดิม.

สะสมความสวยงาม แต่เป็นความคิดที่สะสมสิ่งยึดเหนี่ยวจิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ในช่วงเวลาแห่งการสร้างชาติ ดังนั้น พระพุทธรูปเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะดูเหมือนเป็นวัตถุที่จัดแสดงอยู่ที่วัดโพธิ์ แต่เนื่องจากเป็นพระพุทธรูป ดังนั้นจึงยังคงได้รับความเคารพกราบไหว้จากผู้ที่มาวัดโพธิ์อยู่เสมอมา เปรียบเสมือนพระพุทธรูปเหล่านั้นยังคงทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนอยู่นั่นเอง ซึ่งแตกต่างพระพุทธรูปต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันนี้ ที่ถูกนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ โดยได้รับการปฏิบัติเหมือน “วัตถุจัดแสดงชนิดหนึ่ง” แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่ง ก็อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ในเรื่องความปลอดภัยของตัวโบราณวัตถุเองก็เป็นได้

คำที่น่าสนใจในจารึกดังกล่าวคือ คำว่า “ไว้เป็นทาน” ซึ่งแสดงว่า รัชกาลที่ 1 ทรงโปรดให้วัดแห่งนี้ เป็นสถานที่สำหรับประชาชนได้มีโอกาสเข้ามากราบนมัสการพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของประเทศไทยกว่า 1,248 องค์ และได้เข้ามาแสวงหาความรู้ทางด้านวรรณกรรมทางพุทธศาสนาและวรรณกรรมสมัยนิยม โดยผ่านทางโคลงกลอน และภาพจิตรกรรมฝาผนังต่าง ๆ คือจากนิทานชาดกและรามเกียรติ์ และยังสามารถเข้ามาศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณได้อีกด้วย นอกจากนี้ ยังได้รับความรื่นรมย์และความเพลิดเพลินใจ เมื่อเดินชมพรรณไม้และสระน้ำที่สร้างไว้ภายในวัดโพธิ์ ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวนี้ วัดโพธิ์ จึงสมควรที่จะถูกขนานนามว่า “พิพิธภัณฑสถานแห่งแรกของกรุงสยาม”

ถึงแม้จะพ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 มาแล้วก็ตาม แต่การทำหน้าที่สะสมความรู้ของวัดโพธิ์นั้น ก็ยังคงดำเนินต่อไป โดยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ โดยมีพระราชประสงค์คือ ทรงต้องการให้วัดโพธิ์เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหาชน ไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการมีการรวบรวมและเลือกสรรตำรับตำราต่าง ๆ มาชำระแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้จารึกไว้บนแผ่นศิลา แล้วนำไปประดับไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพนฯ[21] โดยมีเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ที่จำแนกได้พอสังเขปเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้คือ ตำรายา ตำราฉันท์-กลอน-กลบท ประวัติวัดพระเชตุพน สุภาษิต ศาสนา การปกครองอาณาจักรและศาสนจักร วรรณคดี อนามัย เบ็ดเตล็ด และประเพณี[22] หรือ ถ้าจะจำแนกตามหลักวิชาบรรณารักษศาสตร์ระบบดิวอี้แล้ว ก็อาจจำแนกได้เป็น หมวดปรัชญา หมวดพุทธศาสนา หมวดสังคมศาสตร์ หมวดมานุษยวิทยา หมวดสัตววิทยา หมวดการแพทย์ หมวดศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม และ หมวดวรรณกรรม[23] ดังนั้น ถ้าอาศัยนิยามของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ในปัจจุบันแล้ว วัดพระเชตุพนฯ หรือ วัดโพธิ์ ถือได้ว่า เป็น “พิพิธภัณฑ์แห่งแรกของกรุงสยาม” ถึงแม้ว่าในสมัยนั้น ยังไม่มีคำว่า “มิวเซียม” หรือ “พิพิธภัณฑ์” ใช้กันก็ตาม และที่สำคัญคือ วัดโพธิ์เปิดเป็นที่สาธารณะ ซึ่งจะต่างจาก “พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” ที่เป็น “พิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์” ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

---

[21] ประทีป ชุมพล, *เรื่องเดิม*, หน้าเดิม.

[22] ประทีป ชุมพล, *เรื่องเดิม*, หน้า 121.

[23] รำภี กุลสมบูรณ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 34 – 46.

“พระที่นั่งราชฤดี” หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 2 แห่งกรุงสยาม

(ราว พ.ศ. 23?? – 2400)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งองค์หนึ่งสำหรับเสด็จประทับเป็นที่รโหฐาน และจัดตั้งสิ่งของต่างๆ ขึ้นที่ริมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทางด้านตะวันออก ชื่อว่า “พระที่นั่งราชฤดี”[24] จึงกล่าวได้ว่า พระที่นั่งราชฤดีนี้คือ “พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 2 แห่งกรุงสยาม”

เมื่อเซอร์จอห์น เบาริง อัครราชฑูตอังกฤษเดินทางมาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เมื่อ พ.ศ.2398 รัชกาลที่ 4 ได้โปรดฯ ให้เฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ที่พระที่นั่งราชฤดีแห่งนี้[25] หลังจากที่เซอร์จอห์น เบาริง ได้เข้าเฝ้าที่พระที่นั่งราชฤดีแล้ว จึงได้บันทึกสิ่งที่ได้เห็นในพระที่นั่งว่า

> “… มีเครื่องประดับทุกชนิด หลายชนิดเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นต้นว่า นอแรดรูปร่างแปลกประหลาดและงาช้าง ประติมากรรมหลายชิ้นจากทวีปยุโรป แจกัน กระเบื้องถ้วยจากประเทศจีน เครื่องทรงสมัยโบราณของพระมหากษัตริย์ที่ล่วงลับไปแล้ว งาช้างและไม้จำหลักอย่างงดงาม เครื่องประดับทองและเงินพร้อมเครื่องเพชรนิลจินดาเป็นจำนวนมาก พระพุทธรูปหลายองค์ และองค์หนึ่งก็เป็นทองแท้ทั้งองค์ …”[26]

“พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 3 แห่งกรุงสยาม

(พ.ศ.2400 – 2417)

ในปี พ.ศ.2395 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชดำริให้สร้างราชมณเฑียรขึ้นใหม่หมู่หนึ่ง โดยพระราชทานนามเรียกรวมทั้งหมดว่า “พระอภิเนานิเวศน์”[27] ใช้เวลาสร้าง 5 ปี จึงได้เสด็จเฉลิมพระราชมณเฑียร เมื่อปี พ.ศ.2400 ภายในราชมณเฑียรแห่งนี้ ประกอบด้วยหมู่พระที่นั่งและสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีนามต่างกันจำนวน 11 แห่ง[28] หนึ่งในนั้นเป็นพระที่นั่งมีพระนามว่า “พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” ซึ่งเป็นพระที่นั่งสำหรับไว้สิ่งของต่าง ๆ สำหรับทอดพระเนตรส่วนพระองค์ ตั้งอยู่ทางด้านใต้พระที่นั่งอนันตสมาคม เหตุที่ทรงตั้งพระที่นั่งหลังนี้ขึ้นมาเนื่องจาก พระที่นั่งราชฤดีชำรุด และเริ่มคับแคบ จึงโปรดที่จะสร้างพระที่นั่งที่ใหญ่กว่าพระ

---

[24] พระที่นั่งราชฤดี ในสมัยรัชกาลที่ 5 ชำรุดทรุดโทรมมาก จึงถูกรื้อปลูกใหม่ แก้เป็นเก๋งจีน ต่อมาชำรุดอีก จึงโปรดฯ ให้รื้อทั้งหมด ที่ตั้งของพระที่นั่งราชฤดีนี้ ปัจจุบันตรงกับที่ตั้งพระที่นั่งจันทรทิพโยภาศ

[25] ราชบัณฑิตยสภา, *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณและพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*, (พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469),หน้า 1.

[26] เอ บี กริสโวลด์, “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, ใน *หนังสือที่ระลึกถึงรอบ 100 ปี แห่งวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวันเสวยราชย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, แปลโดย ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, จาก King Mongkut of Siam, (กรุงเทพฯ: ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน วันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2511), หน้า 68 - 69.]

[27] สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชนุภาพ, *ประชุมพงศาวดารภาค 25 ตำนานวัตถุสถานต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง*, (กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์เป็นบรรณาการ เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก (พิเศษ) ชลิต ศิริพงษ์ ท.ช., ท.ม. ณ เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 29 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2544), หน้า 5-8.

[28] ประกอบด้วย 1.พระที่นั่งอนันตสมาคม 2.พระที่นั่งบรมพิมาน 3.พระที่นั่งนงคราญสโมสร 4.พระที่นั่งจันทรทิพโยภาศ 5.พระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ 6.พระที่นั่งมูลมณเฑียร 7.หอเสถียรธรรมปริต 8.หอราชฤทธิรุ่งโรจน์ 9.หอโภชนลีลาส 10.พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ 11.พระที่นั่งภูวดลทัศไนย

ที่นั่งราชฤดี เพื่อไว้สำหรับจัดแสดงสิ่งของต่างๆ ที่นานาประเทศนำมาถวายดังปรากฏใน “ประกาศเทวดาในงานพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร” ดังนี้คือ

> “ … อนึ่งในแผ่นดินปัจจุบันนี้ได้มีทางพระราชไมตรีด้วยพระมหานครใหญ่ ๆ ในแผ่นดินยุโรปแลทวีปอเมริกา … มีสิ่งของเครื่องราชบรรณาการมาถวายเจริญทางพระราชไมตรีล้วน ๆ ดี หลายอย่างต่าง ๆ ของจำพวกนี้จะทรงพระราชศรัทธาถวายบูชาพระรัตนตรัยในพระอารามหลวงเสียก็หาควรไม่ เพราะทูตที่มาแต่เมืองเจ้าของเครื่องราชบรรณาการเหล่านั้น ก็เข้ามาเนือง ๆ แล้วถามว่าเครื่องราชบรรณาการเหล่านั้นยังคงเก็บไว้เป็นที่ระลึกถึงทางพระราชไมตรีสืบไปฤา ครั้งเมื่อจะจัดประดับประดาในพระที่นั่งสร้างอย่างสยามตามอย่างช่างโบราณ ก็จะดูพานขัดพระเนตร เป็นที่ยิ้มเย้ยของแขกเมืองที่มาแต่ประเทศยุโรปจะพึงว่าได้ ว่าของสำหรับใช้อย่างอื่น เอามาใช้อย่างอื่นไป เพราะฉะนั้น จึงโปรดให้ช่างสร้างพระอภิเนาวนิเวศน์ โดยแบบอย่างท่วงทีละม้ายคล้ายกับราชนิเวศน์ ซึ่งมีในมหานครข้างโยรปียปถพี[29] เพื่อจะต้องท่วงทีกับสิ่งเครื่องประดับประดาที่ได้มาแต่โยรปียมหานครต่าง ๆ ไว้สำหรับรับแขกเมือง และระลึกถึงทางพระราชไมตรีด้วยพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในโยรปียปถพี เพราะทอดพระเนตรเห็นของราชบรรณาการพิเศษที่กล่าวมานี้อยู่เนือง ๆ นั้น …”[30]

ดังนั้น เมื่อพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์แล้วเสร็จ จึงโปรดฯ ให้ย้ายวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่เคยจัดแสดงอยู่ที่พระที่นั่งราชฤดีมาจัดแสดงที่นี่ทั้งหมด

จากเรื่องราวข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้คำว่า “พิพิธภัณฑ์” เกิดขึ้นราว พ.ศ.2400 อันเป็นปีเฉลิมพระราชมณเฑียรพระอภิเนาวนิเวศน์ จากชื่อ “ประพาสพิพิธภัณฑ์” จึงทำให้พิจารณาได้ว่า คำว่า “พิพิธภัณฑ์” นั้น ยังไม่ได้ถูกใช้โดยลำพัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงตั้งขึ้นประกอบกับคำอีกคำหนึ่ง คือคำว่า “ประพาส” เพื่อตั้งเป็นชื่อพระที่นั่งหลังหนึ่งในพระอภิเนานิเวศน์ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นพระที่นั่งที่ทำหน้าที่เหมือนกันกับ “มิวเซียม” ตามแนวคิดของโลกตะวันตกในสมัยนั้น กล่าวคือ ทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นพระที่นั่งสำหรับ “เก็บสะสมสิ่งของนานาชนิดไว้เพื่อเที่ยวชมเป็นการส่วนพระองค์ หรือ พาแขกบ้านแขกเมืองมาเที่ยวชม” ดังนั้น จึงผูกนามของพระที่นั่งหลังนั้นว่า “พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” คำว่า ประพาส เป็นภาษาสันสกฤตแปลว่าเที่ยว ดังนั้น พระที่นั่งองค์นี้จึงมีความหมายว่า “พระที่นั่งสำหรับเที่ยวชมสิ่งของนานาชนิด” นี่คือวัตถุประสงค์แรกที่รัชกาลที่ 4 ทรงผูกศัพท์คำว่า “พิพิธภัณฑ์” ขึ้นมาใช้ คู่กับคำว่า “ประพาส” จึงกล่าวได้ว่า “พิพิธภัณฑ์” เมื่อปี พ.ศ.2400 หมายถึง “สิ่งของนานาชนิด” ซึ่งเป็นไปตามรูปศัพท์เดิม ผูกขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่ของพระที่นั่งที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เท่านั้น ยังไม่ใช่นามที่ใช้เรียกชื่ออาคารหรือสถานที่แต่อย่างใด

พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ จัดได้ว่าเป็น “มิวเซียม” รุ่นที่ 3 ของประเทศไทย และได้เป็นสถานที่ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองดังเช่นที่พระที่นั่งราชฤดีได้เคยปฏิบัติมา ตัวอย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ. 2505 ราชฑูตปรัสเซีย (เยอรมนี) ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ณ พระอภิเนาวนิเวศน์และได้บันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นไว้ว่า

---

[29] ข้างโยรปียปถพี คือ ทางยูโรเปียนปฐพี หรือ ทางทวีปยุโรป

[30] สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชนุภาพ, *เรื่องเดิม*, หน้า 7 – 8.

" … จากท้องพระโรง ทูตและคณะได้รับเชิญให้ไปยังพระที่นั่งในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ซึ่งสร้างตามแบบยุโรป ทางปีกด้านข้างตึกมีป้าย Royal Museum และมีข้อความว่า Protect This Museum และ Respect This Ordinance บันไดซึ่งนำสู่พระที่นั่งนั้นกว้าง และมีสองระดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงต้อนรับแขกตรงประตู แล้วทรงนำไปยังห้องกว้างตกแต่งสวยงาม … พื้นห้องปูพรมสีแดง ฝาผนังและเพดานประดับไม้ บนโต๊ะ และตู้รอบ ๆ มีหุ่นจำลองภาพท้องฟ้า และดาวนพเคราะห์ พร้อมทั้งเครื่องมือฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ และลูกโลกตั้งอยู่ …"[31]

จากการกล่าวถึงป้ายชื่อ "Royal Museum" ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ในสมัยนั้น อาจเรียกพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์เป็นภาษาไทยว่า "มิวเซียมหลวง" หรือ "มูเสียมหลวง" ด้วยอีกชื่อหนึ่ง และคงเรียกกันติดปากเรื่อยมาจึงถึงช่วง พ.ศ. 2430 – 2440 ดังที่ในประกาศโฆษณา "มิวเซียม" ปี พ.ศ. 2436 ซึ่งแปล "Royal Museum" ว่า "มูเสียมหลวง" [32]

ถึงแม้ว่าจะเกิดศัพท์คำว่า "พิพิธภัณฑ์" ขึ้นมาใช้แล้วก็ตาม แต่คำนี้ก็คงยังไม่ได้ถูกใช้เรียกอาคารหรือสถานที่ที่มีการเก็บสะสมวัตถุแห่งอื่น ๆ แต่อย่างใด และอาจคงบทบาทที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชื่อพระที่นั่งเท่านั้นเป็นเวลากว่า 20 ปี ทีเดียว และอาจมีการเรียกพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์นี้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "มิวเซียมหลวง" หรือ "มูเสียมหลวง" ดังที่กล่าวมาแล้วก็เป็นได้ เนื่องจากยังไม่พบหลักฐานว่ามีการเรียกอาคารในลักษณะนี้ว่า "พิพิธภัณฑ์" แม้แต่ในพจนานุกรมภาษาไทยที่ชื่อว่า "หนังสืออักขราภิธานศรับท์" แต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2416 โดย ดร.แดนบีช แบรดเลย์ หรือที่รู้จักกันว่าหมอบรัดเลย์ ก็ไม่พบคำว่า "พิพิธภัณฑ์" แต่อย่างใด มีแต่คำว่า "พิพิทธ์โพไคย" ซึ่งแปลว่า เป็นเจ้าของโภคสมบัติมีประการต่างๆ[33]

"หอมิวเซียม" หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 4 แห่งกรุงสยาม
(พ.ศ. 2417 – 2430)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในคราวแรกตั้งศาลาสหทัยสมาคม ให้เป็นสถานที่จัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมในปี พ.ศ.2517 ก็ไม่ได้ใช้คำว่า "พิพิธภัณฑ์" แต่เรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษไปว่า "มิวเซียม"[34] โดยอยู่ในความดูแลของกรมทหารช่างมหาดเล็กรักษาพระองค์ โดย "มิว

---

[31] ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, "ย้อนอดีตพิพิธภัณฑ์ไทยถึงสมัยพระปกเกล้าฯ", ใน *พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคล เฉลิมพระเกียรติ 100 ปี วันพระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 8 พฤศจิกายน 2536), หน้า 23. [อ้างจาก เคลาส เวงค์ และ เคลาส โรสเซ็นแบร์ก, ผู้รวบรวม, *เยอรมันมองไทย*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2520, หน้า 35 - 36.]

[32] เมธินี จิระวัฒนา, "พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครก้าวต่อไปหลังสมัยพระปกเกล้าฯ", ใน *พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคล เฉลิมพระเกียรติ 100 ปี วันพระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 8 พฤศจิกายน 2536), หน้า 62. [อ้างจาก อเนก นาวิกมูล, *โฆษณาไทยสมัยแรก*, (กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด, 2531, หน้า 81.]

[33] แดนบีช แบรดเลย์, *หนังสืออักขราภิธานศรับท์*, (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2514), หน้า 450.

[34] จิรา จงกล, "ย้อนอดีตพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ", ใน *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์เพื่อเชิดชูเกียรติ นางจิรา จงกล 4 เมษายน 2532), หน้า 26. [อ้างจาก *ดรุโณวาท*. เล่ม 1 (จ.ศ. 1236), หน้า 115 – 117.]

เซียม” แห่งนี้ เปิดทำการเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2417[35] การเรียก “มิวเซียม” ในระยะนั้น มีการเพิ่มคำไทยเข้าไปด้วยเป็น “หอมิวเซียม” ดังมีหลักฐานอยู่ใน “ประกาศเรื่องให้เอาของต่าง ๆ มาตั้งหอมิวเซียม” เมื่อปี พ.ศ. 2419[36]

“มิวเซียมหลวงที่วังหน้า” หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 5 แห่งกรุงสยาม
(พ.ศ. 2430 – 2469)

ต่อมาในปี พ.ศ.2430 เมื่อพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญเสด็จทิวงคต พระราชวังบวรสถานมงคล หรือวังหน้า จึงว่างลง และด้วยเหตุที่มีประกาศยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรมงคล และตั้งตำแหน่ง “สยามบรมราชกุมาร” ขึ้นแทน ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้าย “มิวเซียม” ไปตั้งที่พระราชวังบวรสถานมงคลแทน โดยใช้พระที่นั่งส่วนหน้า 3 หลัง เป็นที่จัดแสดงโบราณวัตถุ คือ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทธไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย[37] เรียกกันว่า “โรงมูเสียม” หรือ “มูเสียมของหลวงที่วังหน้า”[38]

แต่อย่างไรก็ตาม ในระหว่างปี พ.ศ.2530 – 2531 เอกสารราชการที่เกี่ยวกับงานบริหาร “มิวเซียม” นั้น เริ่มที่จะปรากฏคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ขึ้นบ้างแล้ว เช่น ในเอกสารเก่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงฐานะของ “มูเสียม” โดยมีพระองค์เจ้าไชยานุชิต ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดี และมีนายจีน เป็นกุเรเตอร์ที่ 1 หม่อมราชวงศ์อ้วน เป็นกุเรเตอร์ที่ 2 ชิน อยู่ดี ผู้ศึกษาเอกสารดังกล่าวสันนิษฐานว่า สิ่งนี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่า “มูเสียม” ได้ยกฐานะเป็น “กรมพิพิธภัณฑ์” แล้วในช่วงปีนี้เอง ต่อมาใน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2532 กรมพิพิธภัณฑ์ได้เปลี่ยนมาขึ้นกับกรมศึกษาธิการ[39] ต่อมาในปี พ.ศ. 2434 กรมพิพิธภัณฑ์ได้ขึ้นกับกระทรวงธรรมการ[40]

ถึงแม้ว่าคำว่า “พิพิธภัณฑ์” จะเริ่มปรากฏว่าเป็นชื่อของหน่วยงานราชการแล้ว แต่การใช้คำนี้ของประชาชนโดยทั่วไปคงยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก โดยทราบได้จาก ในปี พ.ศ. 2434 กรมตำรา กระทรวงธรรมการ ได้ตีพิมพ์ปทานุกรมขึ้น ซึ่งจะขอเรียกว่า “**ปทานุกรม ฉบับกรมตำรา ปี 2534**” ก็ยังไม่ปรากฏคำว่า “พิพิธภัณฑ์” รวมอยู่แต่อย่างใด มีแต่ให้ความหมายแยกกันระหว่างคำว่า “พิพิธ” กับ “ภัณฑ์” ดังนี้คือ พิพิธ อธิบายไว้ว่า เป็นคำวิเศษณ์ มีรากศัพท์มาจากภาษามคธ และสันสกฤต แปลว่า หลายอย่าง ต่างอย่าง ต่าง ๆ กัน และ “ภัณฑ์” อธิบายไว้ว่า เป็นนามมีรากศัพท์มาจากภาษามคธ (สันสกฤตว่า ภาณฺฑ) แปลว่า สิ่งของ เครื่องใช้[41] หรืออย่างประกาศโฆษณา

---

[35] ชิน อยู่ดี, “ผู้ทำงานพิพิธภัณฑสถาน ระหว่าง พ.ศ.2428 – 2445”, ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์ ในงานฉลองครบรอบ 100 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2517), หน้า 5. [อ้างจาก ครุโณวาท เล่ม 1 (จ.ศ.1236) หน้า 155.]

[36] จิรา จงกล, *เรื่องเดิม*, หน้า 30 - 32. [อ้างจาก *กฎหมายไทยรัชกาลที่ 5*. เล่ม 2 (พระนคร: โรงพิมพ์วิชากร, ร.ศ. 113), หน้า 433 – 435.]

[37] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชนุภาพ, *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*, (พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469), หน้า 2.

[38] “มูเสียมหลวงที่วังหน้า” คำนี้สันนิษฐานโดยใช้ข้อมูลจากโฆษณา “มูเสียม” ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกไทม์ ฉบับวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2436 ซึ่งตีพิมพ์ห่างจากปีที่เปิดทำการ “มูเสียม” ราว 6 ปี แต่เอกสารของ ชิน อยู่ดี เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์วังหน้า”

[39] ชิน อยู่ดี, *เรื่องเดิม*, หน้า 6.

[40] จิรา จงกล, พัฒนาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย, ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์ ในงานฉลองครบรอบ 100 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2517), หน้า 28.

[41] กรมตำรา, *ปทานุกรม*, (พระนคร: กรมตำรา, 2470), หน้า 513, 543.

"พิพิธภัณฑ์" เอง ก็ยังคงใช้คำว่า "มูเสียม" ดังปรากฏในประกาศโฆษณา "มูเสียมของหลวงที่วังหน้า" หรือ "โรงมูเสียม" หรือ "มูเสียมหลวง"[42] ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกไทม์ ฉบับวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2436 ความว่า

ประกาศ

ด้วยมูเสียมของหลวงที่วังน่า ปรากฏให้ราษฎรรู้ทั่วกันว่า ตั้งแต่นี้ไป จะเปิดโรงมูเสียมนั้น ในวันพุฒแลวันเสาร ฤๅวันพระ ตั้งแต่เวลา ๑๐ โมงเช้าจนถึง ๔ โมงเย็น

โดยคำสั่ง

เจ้าพระยาภาศกรวงษ์ เสนาบดีเจ้า กระทรวงโรงเรียน

พระนายสรีสรรักษ เปนผู้บัญชาดูแลมูเสียมหลวง

NOTICE

The Royal Museum at Wang Na will in future be opened to the public on Wednesdays and Saturdays from 10 to 4 P.M. excepting on those days which shall fall on the Siamese Sundays, or Wan Phras.

By Order

Chow Phya Bhaskarawongse,

Minister of Public Instruction

PHRA NAI SEE SARARACKS,

Director of the Royal Museum, Bangkok

5th May, 1893

จากข้อมูลข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ราวปี พ.ศ.2430 – 2431 หลังจากที่ได้ย้าย "มูเสียม" ที่ศาลาสหทัยสมาคมมาอยู่ที่วังหน้าแล้ว คำว่า "พิพิธภัณฑ์" ถูกนำมาใช้ตั้งชื่อ "กรม" เป็น "กรมพิพิธภัณฑ์" โดยมีความหมายว่า กรมอันมีหน้าที่ต้องดูแลโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่จัดแสดงอยู่ใน "มูเสียม" ดังนั้น ในระยะนี้ คำว่า "พิพิธภัณฑ์" จึงน่าจะเป็นที่รู้จักในฐานะกรมมากกว่า เพราะโดยทั่วไปแล้วคำว่า "มิวเซียม" หรือ "มูเสียม" ก็ยังคงใช้เรียกกันอย่างแพร่หลาย โดยนำมาผสมคำไทยเป็น "หอมูเสียม"[43] บ้าง "โรงมูเสียม"[(44)] บ้าง จนบางครั้งชาวบ้านเรียกเพี้ยนไปเป็น "โรงปะเซียม" หรือ "โรงกระเซียม" ก็มี[45]

---

[42] เมธินี จิระวัฒนา, *เรื่องเดิม*, หน้าเดิม.

[43] กรมศิลปากร, "ประกาศเรื่องให้เอาของต่างๆ มาตั้งหอมิวเซียม", ใน *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร จัดพิมพ์เพื่อเชิดชูเกียรติ นางจิรา จงกล, 2532), หน้า 31 – 30.

[44] เมธินี จิระวัฒนา, *เรื่องเดิม*, หน้าเดิม.

[45] ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, *เรื่องเดิม*, หน้า 34. [อ้างจาก สงวน อั้นคง, *สิ่งแรกในเมืองไทย*, หน้า 313 – 314.]

แต่อย่างไรก็ตาม ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ปี พ.ศ.2437 ได้ปรากฏเรื่องพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบไม้กลายเป็นหินให้แก่ "พิพิธภัณฑ์สถาน" เพื่อที่มหาชนจะได้ดูได้ชม พร้อมกันนั้นยังได้กล่าวถึงที่มาของไม้กลายเป็นหินว่า มาจากจังหวัดหนองคาย และมีการกำหนดอายุเปรียบเทียบกับฟอสซิลอื่น ๆ อย่างคร่าว ๆ ได้ว่าคงมีอายุไม่ต่ำกว่า 1,200 ปีมาแล้ว[46] จะเห็นได้ว่าคำว่า "พิพิธภัณฑ์สถาน" ที่ตัวอักษร "ฑ" มี การันต์ ดังนั้น จึงต้องอ่านว่า "พิพิดทะพันสะถาน" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คำนี้คงเป็นคำใหม่ที่น่าจะผูกขึ้นมาใช้หลังจากที่ตั้งกรมพิพิธภัณฑ์ขึ้นแล้ว คือหลังปี พ.ศ.2430 เป็นต้นมา คำว่า "พิพิธภัณฑ์สถาน" เป็นการนำคำว่า "พิพิธภัณฑ์" มาสมาสกับคำว่า "สถาน" โดยต้องการให้หมายถึง สถานที่อันมีสิ่งของนานาชนิด ซึ่งก็ตรงกับคำว่า "โรงมูเสียม" หรือ "หอมูเสียม" ที่เป็นคำที่คนทั่วไปเรียกนั่นเอง ดังนั้น จึงอาจเป็นไปได้ที่หลังปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา คนไทยในสมัยนั้น น่าจะมีการเรียก "มิวเซียม" 2 แบบ คือตามภาษาปากยังคงนิยมเรียกกันว่า โรงมูเสียม หรือ หอมูเสียม แต่ในหนังสือราชการต่าง ๆ จะใช้คำว่า พิพิธภัณฑ์สถาน และอาจมีการเรียกย่อ ๆ อย่างไม่เป็นทางการว่า "พิพิธภัณฑ์" ดังที่ปรากฏหลักฐานการเรียก "พิพิธภัณฑ์" ในเรื่องเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ลาออกจากตำแหน่งเจ้ากรมพิพิธภัณฑ์ฯ ที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2441 ด้วยสำนวนที่ไม่เป็นทางการนักว่า

> "พิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ เปิดให้มหาชนดูอาทิตย์ละ 2 หน ผู้ที่มาดูน้อย นอกจากงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษาแลฉัตรมงคล ซึ่งผู้ที่มาดูนับหมื่น แลชอบดูสวนแนซูรัลฮิสตอรี่ยิ่งกว่าอื่น … อนึ่ง คนต่างประเทศที่เป็นโกลบทรอตเตอร์มาเยี่ยมกรุงเทพฯ ก็ขอดูมิเซียมอยู่เสมอ ต้องมีผู้รู้ภาษารับรองนำไปดู"[47]

นอกจากนี้ ในพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ชื่อว่า "**คัมภีร์สรรพพจนานุโยค**" ของ แสมูเอ็ล์ เจ. สมิธ ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2448 ได้ให้ความหมายของคำว่า Museum เป็นภาษาไทยไว้ว่า "ตำบลที่เก็บแลประชุมของไว้พร้อมเพื่อจะให้คนดู หรือของแปลกประหลาดในความรู้และวิชาการของนักปราชต่าง ๆ หรือ พิพิตร์ภัณฑ์"[48] น่าสังเกตว่า คำว่า "พิพิตร์ภัณฑ์" ไม่ได้สะกดถูกต้องตามหลักคำบาลี-สันสกฤต ถ้าอ่านเอาแต่เสียงก็จะได้ว่า "พิพิดพัน" เข้าใจว่า สมิธคงได้รับทราบคำแปลนี้มาจากภาษาพูดโดยทั่วไปมากกว่า เพราะในช่วงเวลานั้นก็มีคำว่า "พิพิธภัณฑ์สถาน" ใช้ในเอกสารราชการแล้ว อย่างน้อยที่สุดตั้งแต่ปี พ.ศ.2437 ในราชกิจจานุเบกษาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า ในช่วงนั้น ความหมายของ "พิพิธภัณฑ์" คือ "สถานที่เก็บสะสมสิ่งไว้สำหรับชมหรือศึกษา"

เป็นไปได้ที่ระยะเวลาตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา คำว่า "มิวเซียม" มีการใช้น้อยลง แต่คำว่า "พิพิธภัณฑ์" และ "พิพิธภัณฑสถาน" เริ่มเป็นที่นิยมใช้กันมากขึ้น โดยในหนังสือราชการจะใช้คำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" ส่วนในภาษาพูดโดยทั่วไปนั้น จะให้คำว่า "พิพิธภัณฑ์" และคงใช้กันเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

---

[46] เมธินี จิระวัฒนา, *เรื่องเดิม*, หน้า 62 - 63. [อ้างจาก *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 10 แผ่นที่ 20 วันที่ 13 สิงหาคม ร.ศ. ศก 112, หน้า 112.]

[47] ชิน อยู่ดี, *เรื่องเดิม*, หน้า 21. [อ้างจาก กองจดหมายเหตุ: แฟ้ม ร.๕ ป.๓./๑๔ เรื่องเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ลาออกจากตำแหน่งเจ้ากรมพิพิธภัณฑ์และเจ้าพนักงานตรวจสิ่งของทำบัญชี แผ่นที่ ๘๔๖๔.]

[48] แสมูเอ็ล์ เจ. สมิท, *คำภีร์สรรพพจนานุโยค เล่ม 3 I – P*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยจัดพิมพ์เฉลิมฉลอง เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ พุทธศักราช 2442), หน้า 651.

"พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร" หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 6 แห่งกรุงสยาม
(พ.ศ. 2469 – 2477)

ในช่วงเวลานี้ ดูเหมือนคำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" จะกลายเป็นคำที่เป็นทางการแล้ว ดังปรากฏคำนี้ ทั้งในประกาศทางราชการ และหนังสือวิชาการทั่วไป โดยไม่ปรากฏคำว่า "พิพิธภัณฑ์" แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า "พิพิธภัณฑ์" อาจเป็นภาษาพูดมากกว่า ประชาชนทั่ว ๆ ไป คงจะใช้คำว่า "พิพิธภัณฑ์" แทนคำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" ซึ่งเป็นคำที่ยาวกว่า เมื่อเวลาผ่านไป คำว่า "พิพิธภัณฑ์" จึงกลายเป็นคำที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

"พิพิธภัณฑสถานวังหน้า" ได้จัดตั้งเป็น "พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร " ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร พุทธศักราช 2469"[49] โดยประกาศเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2469 กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 มีพระราชประสงค์จะทรงบำรุงพิพิธภัณฑสถานให้สมเกียรติประเทศไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมการพิพิธภัณฑสถานเข้ากับหอพระสมุดสำหรับพระนคร ขึ้นเป็น "ราชบัณฑิตย-สภา" และพระราชทานที่พระราชมนเทียรสถาน ตลอดทั้งบริเวณพระราชวังบวรฯ (วังหน้า) ให้จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานและหอพระสมุดสำหรับพระนคร[50] โดย "ราชบัณฑิตยสภา" จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2469 ตามประกาศตั้งราชบัณฑิตยสภา[51] ซึ่งมีหน้าที่เป็น 3 แผนกคือ 1) แผนกวรรณคดี เป็นพนักงานจัดการหอพระสมุดสำหรับพระนครและสอบสวนพิจารณาวิชาอักษรศาสตร์ 2) แผนกโบราณคดี เป็นพนักงานจัดการพิพิธภัณฑสถาน ตรวจรักษาโบราณวัตถุสถาน และ 3) แผนกศิลปากร เป็นพนักงานจัดการบำรุงรักษาวิชาช่าง

กิจการพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร ได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 จึงได้มีการปรับเปลี่ยนสังกัดของพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร โดยในปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้น โดยให้สังกัดอยู่กระทรวงธรรมการ ส่วนพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครนั้น ได้ถูกจัดให้เป็นหน่วยงานในสังกัดภายใต้ชื่อของต้นสังกัดว่า "กองพิพิธภัณฑ์และโบราณคดี" ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น "กองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ" และได้เปลี่ยนอีกครั้งเป็น "กองโบราณคดี" โดยมีหน้าที่ดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานและดูแลโบราณสถานทั่วพระราชอาณาจักร[52]

"พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ" หรือ พิพิธภัณฑ์รุ่นที่ 7 แห่งกรุงสยาม
(พ.ศ. 2477 – ปัจจุบัน)

เมื่อปี พ.ศ. 2477 พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร"[53] ซึ่งเป็นครั้งแรกที่เริ่มใช้คำว่า "พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ" ต่อมา พ.ศ. 2478 ได้มีการตรา "พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2478" ขึ้นมาใช้และมีการปรับปรุงอีกเป็น "พระราช

---

[49] จิรา จงกล, "พระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร", ใน *เรื่องเดิม*, หน้า 32 - 37.

[50] สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณ แลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*, (พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469), หน้า 2.

[51] จิรา จงกล, "ประกาศตั้งราชบัณฑิตยสภา", ใน *เรื่องเดิม*, หน้า 29 - 32.

[52] กรมศิลปากร, "ประวัติและความเป็นมาของกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ", ใน *รายงานประจำปี 2534 กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ*, (กรุงเทพฯ: กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2534), หน้า 3.

[53] กรมศิลปากร, *เรื่องเดิม*, หน้า 4.

บัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504" ให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทุกแห่งอยู่ในความควบคุมดูแลของกองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการพุทธศักราช 2518 ให้จัดตั้งกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นใหม่ โดยแยกออกจากกองโบราณคดี ให้มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จนกระทั่งปัจจุบันได้มาสังกัดอยู่กับกระทรวงวัฒนธรรม

ถึงแม้ว่าคำว่า "พิพิธภัณฑ์" และ พิพิธภัณฑสถาน" จะเริ่มเป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปในความหมายเดียวกัน คือ "เป็นสถานที่จัดแสดงสิ่งของ" แล้วก็ตาม แต่ใน "**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ**. 2493" ก็ยังไม่มีคำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" แต่อย่างใด มีเพียงคำว่า "พิพิธภัณฑ์" ซึ่งในพจนานุกรมเองก็ได้ให้ความหมายของ "ตามรูปศัพท์" โดยอธิบายว่า "พิพิธภัณฑ์" หมายถึง สิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น[54] ไม่ได้ให้ความหมายตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป และการนิยามของพิพิธภัณฑฉบับนี้ ก็ได้ถูกตีพิมพ์เรื่อยมาจนได้รับชำระใหม่อีกครั้งเมื่อปี พ.ศ.2525

ใน "**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ**. 2525" ได้อธิบายความหมายของพิพิธภัณฑ์ไว้ในลักษณะเดิมว่า "พิพิธภัณฑ์" หมายถึง สิ่งของต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ แต่ได้มีเพิ่มเติมคำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" ลงไปด้วย โดยให้ความหมายว่า "พิพิธภัณฑ์สถาน" หมายถึง สถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรม หรือ ด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ[55] จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปจะเป็นที่เข้าใจกันแล้วว่า "พิพิธภัณฑ์" มีความหมายเดียวกันกับ "พิพิธภัณฑสถาน" ก็ตาม แต่ก็ยังไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมความหมายที่เปลี่ยนไปให้กับคำว่า "พิพิธภัณฑ์" จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2546 ราชบัณฑิตยสถานได้ตีพิมพ์ "**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี** 2542" ซึ่งได้มีการชำระความหมายของ "พิพิธภัณฑ์" แล้วว่ามีความหมายเดียวกันกับ "พิพิธภัณฑสถาน" ซึ่งหมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรม หรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ[56]

พิพิธภัณฑ์ในความหมายเก่ากับความหมายใหม่

ความหมายของคำว่า "พิพิธภัณฑ์" ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อันมีความเข้าใจร่วมกันของสังคมเป็นตัวกำหนดความหมาย เช่น ในสมัยแรกคนทั่วไปนิยมใช้ "มิวเซียม" ต่อมาจึงมีคำว่า "พิพิธภัณฑสถาน" จนมีการเรียกย่อ ๆ ว่า "พิพิธภัณฑ์" ซึ่งความหมายโดยทั่วไปของคำว่า "พิพิธภัณฑ์" ที่คนส่วนใหญ่เข้าใจเมื่อกล่าวถึงก็คือ "สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ" แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกันแนวโน้มใหม่ในการนิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์ก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากนิยามของ ICOM ที่ไม่ได้จำกัดกรอบความคิดว่า พิพิธภัณฑ์จะต้องเป็นสถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น แต่อาจหมายรวมไปถึงองค์กร หรือสถาบันใดก็ตามที่มีศักยภาพในการเป็น หรือสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ก็จัดได้ว่ามีสถานภาพเป็น "พิพิธภัณฑ์" ทั้งสิ้น ประเด็นเช่นนี้ก็อาจทำให้เกิดความ

---

[54] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2513), หน้า 660.

[55] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539), หน้า 597.

[56] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546), หน้า 789.

สับสนสำหรับบุคคลทั่วไปได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าถามว่า สวนสัตว์เป็นพิพิธภัณฑ์หรือไม่ ถ้าเป็นนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ก็จะมองว่าสวนสัตว์คือพิพิธภัณฑ์ประเภทหนึ่ง แต่ถ้าถามประชาชนทั่วไป อาจได้รับคำตอบว่า สวนสัตว์ก็คือสวนสัตว์ จะเป็นพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร และถ้ามองถึงระบบการบริหารแล้ว องค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทยเองก็ไม่ได้อยู่ในกำกับของกรมศิลปากร ซึ่งมีหน้าที่กำกับพิพิธภัณฑสถาน แล้วจะกล่าวว่า สวนสัตว์เป็นพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร แต่ในทางกลับกันถ้าถามว่า “พิพิธภัณฑ์” เป็นแหล่งเรียนรู้หรือไม่ เชื่อว่าคำตอบที่ได้คือ ”เป็น” เช่นเดียวกัน ถ้าถามว่า “สวนสัตว์” เป็นแหล่งเรียนรู้หรือไม่ คำตอบที่ได้ก็คงจะได้ว่า “เป็น” เช่นเดียวกัน ฉะนั้น จึงดูเหมือนว่านิยามของ ICOM นั้น จะพยายามขยายความหมายของ “พิพิธภัณฑ์” ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ในขณะเดียวกันความรับรู้ของประชาชนทั่วไปไม่ได้คิดเช่นนั้น ประเด็นนี้จึงน่าจะมีการศึกษากันต่อไปว่า แท้ที่จริงแล้วประชาชนทั่วไปรับรู้ว่า “พิพิธภัณฑ์” คืออะไร.

- ส่วนที่ 2 -

ความหมายของสิ่งของ จากการสะสมถึงพิพิธภัณฑสถานในยุโรป

การสะสมสิ่งของ เป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการสั่งสมทางวัฒนธรรมของมนุษย์ พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ มีฐานมาจากการถ่ายทอดความรู้ ผ่านการอบรมเลี้ยงดู ทั้งจากบรรพบุรุษที่มีตัวตนจริงและที่เป็นเรื่องเล่า ตำนาน ทั้งภายในบริบทครอบครัวและการศึกษาอย่างเป็นทางการ ในสังคมก่อนสมัยใหม่ องค์ความรู้ส่วนหนึ่งถ่ายทอดโดยผ่านมุขปาฐะ ก่อนที่จะมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ และอีกส่วนหนึ่งคือการส่งผ่านความรู้โดยวัตถุที่สั่งสม ฉะนั้นในฐานะหนึ่ง วัตถุย่อมแสดงถึงความมีตัวตนของสังคมมนุษย์ในวัฒนธรรมหนึ่ง และเป็นสิ่งที่บอกการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่มีเทคนิควิทยาที่มีความเรียบง่าย ไปสู่สังคมที่มีการผลิตด้วยเทคนิคที่ซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกัน การสะสมเป็นการปฏิเสธจุดจบหรือความตายของสิ่งที่เคยคงอยู่ และสืบทอดการดำรงอยู่ในอดีตมายังปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ การสะสมจึงปฏิเสธและเก็บกัก “เวลา” ไปพร้อม ๆ กัน

วัตถุประสงค์ของการสะสมสิ่งของยังเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการความรู้ วัตถุกลายเป็นเครื่องมือและหลักฐานประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และนำไปสู่การประดิษฐ์คิดค้น ถ้าให้ยกตัวอย่างของวัตถุที่บรรจุความรู้ไว้สำหรับเป็นรากฐานในการคิด แล้วเชื่อมโยงไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งต่าง ๆ ในอนาคต เห็นจะไม่พ้นหนังสือที่สามารถส่งผ่านสาระความรู้ได้อย่างชัดเจนที่สุด นอกจากนี้ วัตถุประสงค์ของการเก็บสะสมวัตถุเพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดแบ่งประเภทสิ่งของ และเป็นตัวแทนศัพท์แสงทางวิชาการ วัตถุประสงค์สองประการนี้แสดงให้เห็นฐานรากของหน้าที่พิพิธภัณฑ์ อันกอปรด้วยการอนุรักษ์ (รวบรวม สงวน ป้องกัน) และการศึกษา (จัดแสดง สังเกต วิเคราะห์) หรือการตีความและสื่อสารกับบุคคลทั่วไป

จากช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์มนุษย์เริ่มการสะสมวัตถุ โดยจะเห็นได้จากการพบวัตถุในหลุมศพ แน่นอนว่าความคิดของการสะสมในช่วงเวลานั้น ไม่มีความเกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์ อย่างไรก็ดี การสะสมยังคงดำเนินต่อมา ในสมัยประวัติศาสตร์ แม้ว่าการสั่งสมวัตถุจะมิได้เป็นไปเพื่อการศึกษา แต่การสะสมย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้ครอบครองให้ความสำคัญต่อการเก็บและอนุรักษ์วัตถุอย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างของการสะสมภายใต้แนวคิดดังกล่าว เช่น Tuthmois III แห่งราชวงศ์อียิปต์โบราณ (1504 – 1450 ก่อนคริสตกาล) วัตถุสะสมเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ที่นำกลับมาพร้อมกับกองทัพภายหลังการรบ และอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการสะสมวัตถุที่มิใช่เพียงการนำเอาวัตถุที่ “แปลกปลอม” มาจากภายนอก ได้แก่ กษัตริย์ Nebuchadrezzer (605 – 562 ก่อนคริสตกาล) และ Nabonidur แห่งจักรวรรดิ์บาบิโลเนียน ผู้สะสมโบราณวัตถุ และขุดค้น บูรณะ บางส่วนของนครอูร์ (Ur)

จนถึงยุคกรีกโบราณ การสะสมได้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ไป วัตถุกลายเป็นพยานสำคัญของสังคมวัฒนธรรมในอดีต เราสามารถเรียนรู้ถึงกระบวนการคิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ในสังคม ข้อสันนิษฐานที่แสดงให้เห็นถึงการสะสมภายใต้แนวคิดเช่นนี้ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ของอริสโตเติล (384 – 322 ก่อนคริสตกาล) ต่อศิษยานุศิษย์ที่ Lyceum ในกรุงเอเธนส์ ในกาลต่อมาศิษย์ของอริสโตเติล Demetrins of Phaleron เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทในการสร้างพิพิธภัณฑสถานที่เมืองอเล็กซานเดรีย ซึ่งสร้างขึ้นโดยการสนับสนุนของ Ptolemy Sotor และกลายเป็นพิพิธ

ภัณฑสถานที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในเวลานั้น สิ่งสะสมของพิพิธภัณฑ์อเล็กซานเดรียเกี่ยวข้องกับธรรมชาติวิทยา ทั้งพืชและสัตว์ อย่างไรก็ดี วัตถุเหล่านั้นยังคงเป็นวัตถุสำหรับการศึกษาทางวิชาการของสถาบันมากกว่าเป็นการจัดแสดงเพื่อให้สาธารณชนทั่วไปเข้าไปหาความรู้อย่างพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบัน นอกจากนี้ การจัดแสดงจิตรกรรมในปีกด้านหนึ่งของวิหาร Propylea ณ Acropolis ในกรุงเอเธนส์เป็นการจัดแสดงในที่สาธารณะเช่นกัน

ในยุคต่อมา สังคมโรมันยังคงให้ความสำคัญกับการสะสมวัตถุในแง่ที่วัตถุอันถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าประวัติศาสตร์ ความงาม และมูลค่า การสะสมจึงเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสงครามการยึดครองดินแดน วัตถุกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการมีอำนาจเหนือพื้นที่ที่ได้จากการรุกราน แต่ในขณะเดียวกัน วัตถุของวัฒนธรรมผู้ถูกครอบครองกลายเป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์หวงแหน ถึงขนาดชาวโรมันทำวัตถุจำลองที่ไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ ศาสนาสถานของชาวโรมันมิได้รวบรวมเพียงผลงานศิลปกรรม ยังเป็นสถานที่ของการนำเสนอ “ของแปลก” ที่มาจากสังคมวัฒนธรรมอื่น วัตถุเหล่านั้นเป็นสิ่งของที่เข้ามาพร้อมกับนักเดินทางและทหารที่ผ่านการรบทัพ อย่างที่ Hierapolis ที่มีวัตถุสะสมเป็นเครื่องประดับของชาวอินเดียน ขากรรไกรปลาฉลาม งาช้าง หรืออย่างวิหาร Herculis ในกรุงโรมที่ปรากฏหนังสัตว์ พืชหายาก และอาวุธจากต่างแดน จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า งานสะสมไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุที่พึงมีไว้เพื่อศึกษาและสัมผัสความงาม หากแต่เกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์ สงวน ซึ่งเป็นพัฒนาการที่สำคัญของรูปแบบงานพิพิธภัณฑ์ในวัฒนธรรมโลกตะวันตก[1]

จากภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรโรมัน อันถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดอารยธรรมโบราณ สถาบันทางศาสนาเข้ามามีบทบาทอย่างมากในอำนาจของอาณาจักร และยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัตถุทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ โบสถ์หรือสถิตย์สถานแห่งอำนาจในยุคกลาง (ควบคู่ไปกับชนชั้นการปกครอง) ทำหน้าที่เสมือนกับพิพิธภัณฑ์ศาสนศิลป์ แต่แน่นอนว่าศาสนสมบัติที่ปรากฏมิได้เป็นวัตถุศิลปะตามความคิดของพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบัน เพราะสิ่งของเหล่านั้นย่อมปรากฏร่างในบริบทของศาสนสถาน มิใช่อาคารในชีวิตโลก[2] และเมื่อศาสนจักรลดบทบาททางการเมืองในยุคต่อมา การสะสมวัตถุกลายเป็นความนิยมในราชสำนักและคหบดี เนื่องจากสังคมในขณะนั้นหันมาให้ความสนใจต่อศิลปะและการอักษร วัตถุจากอดีตสมัยในฐานะเครื่องบ่งชี้คุณค่าของโบราณกาลกลายเป็นสัญลักษณ์สถานะภาพสังคมชั้นสูง อาทิ การสะสมศาสนวัตถุของ Abbot Bernard Suger (AD 1081 – 1151) ณ The Royal Abbey of St. Denis ในฝรั่งเศส หรืองานสะสมของ Henry of Blois ซึ่งเป็น Bishop of Winchester and Abbot of Glastonbury (AD 1099 – 1171)

---

[1] ในสมัยโรมัน พระราชวังของพระเจ้าเฮเดรียนมีห้องแสดงภาพเขียน และจัดห้องเพื่อแสดงภาพ พระองค์ยังโปรดให้จำลองสถานที่มีชื่อเสียงของกรีกโบราณ มาสร้างไว้ที่เมืองทริบูร ซึ่งถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง รวมทั้งการปรากฏ “ผู้รักษาความปลอดภัย” (*l'aeditumus)* ที่หน้าที่เฉกเช่นเจ้าหน้าที่รักษางานสะสมของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน (Claude Pecquet, 1992: 14)

[2] Nick Prior, *Museums and Modernity: Art Galleries and the Making of Modern Culture* (Oxford; New York: Berg, 2002), pp. 14.

แรกสมัย (ศตวรรษที่ 15 – 18): พิพิธภัณฑสถานเพื่อการชื่นชมในวัฒนธรรมชนชั้นสูง และพิพิธภัณฑสถานของนักธรรมชาติศึกษา

ศตวรรษที่ 12 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และปรัชญาการหาความรู้เน้นลักษณะเชิงประจักษ์ หรืออย่างที่ขนานนามยุคสมัยว่า ยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เป็นช่วงสมัยของการให้คุณค่ากับการศึกษาทางประวัติศาสตร์ และการสร้างความรู้ด้วยการพินิจพิเคราะห์พยานหลักฐานจากอดีต และสรรพสิ่งร่วมสมัย การถือกำเนิดของพิพิธภัณฑสถาน (ตามความหมายในปัจจุบัน) จึงเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเช่นว่านี้ การสะสมมีความหมายทั้งนัยที่เป็นงานสะสมส่วนบุคคลเพื่อการศึกษา เป็นรสนิยมร่วมสมัยของชนชั้น และเป็นพยานหลักฐานของการจาริกไปยังแผ่นดินอันไกลโพ้น ฉะนั้น หากจะสรุปรูปลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ที่ปรากฏในช่วงเวลาดังกล่าว ก็จะเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ (1) พิพิธภัณฑสถานเพื่อการชื่นชมในวัฒนธรรมชนชั้นสูง และ (2) พิพิธภัณฑสถานของนักธรรมชาติศึกษา

พิพิธภัณฑสถานเพื่อการชื่นชมของวัฒนธรรมชนชั้นสูง งานสะสมของตระกูลการค้าบางตระกูล กลุ่มปกครองบางกลุ่มจัดแสดงในพื้นที่เฉพาะ Cosimo de Medici สมาชิกของตระกูลเมดีชี ซึ่งรุ่งเรืองขึ้นมาจากการค้าและการธนาคาร และเป็นผู้ปกครองนครฟลอเรนซ์ในอิตาลี ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 และ Lorenzo the Magnificent มีงานสะสมเป็นพวกหนังสือ ตราประทับ หินมีค่า เหรียญตรา พรม วัตถุในยุคไบแซนไทน์ จิตรกรรม และประติมากรรมร่วมสมัยอื่น ๆ คำว่า “museum” ปรากฏขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ดี คำเรียกอื่นกลับเป็นที่นิยมมากกว่า “gallery”[3] ที่อธิบายถึงที่จัดแสดงจิตรกรรมและประติมากรรม “cabinet” ใช้ในการอธิบายคลังเก็บของแปลก ของหายาก หรือสถานที่เก็บศิลปวัตถุ คำตามนิยามทั้งสองใช้อย่างแพร่หลายทั้งในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส[4]

รูปแบบของการสะสมและการจัดแสดงแพร่หลายทั่วไปในยุโรป[5] ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 และ 17 พร้อมกับขั้วอำนาจในยุโรปที่เปลี่ยนจากอิตาลีมาสู่ฝรั่งเศส สเปน ปรัสเซีย และออสเตรีย ในยุโรปตอนกลาง Wilhelm II และ Albrecht V ดุคส์แห่งบาวาเรียเก็บสะสมงานศิลปะในช่วงปี ค.ศ. 1563 – 1567 ณ เมืองมิวนิค Albrecht ยังได้สร้าง Antiquarium เพื่อเก็บงานสะสมที่เกี่ยวกับอารยธรรมโรมันในช่วงปี ค.ศ. 1580 – 1584[6] อย่างไรก็ดี ลักษณะของงานสะสมที่พัฒนาไปพร้อมกันคือ การสั่งสมวัตถุที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของนักธรรมชาติศึกษา ไม่ว่าจะเป็น herbarium ที่เก็บตัวอย่างพืชของ Luca Ghini (1490 – 1556), Historiae animalium ของ Konrad von Gesner ผู้สะสมวัตถุที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติวิทยา ซึ่งเป็นงานสะสมที่สำคัญในช่วงเวลานั้น หรือตัวอย่างพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ของ Ulisse Aldovandi (1522 – 1614) ในการเตรียมข้อมูลเพื่อจัดทำสารานุกรมประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งต่อมางานสะสมดังกล่าวได้พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยโบลอนนาในปี ค.ศ. 1743

---

[3] ชื่อเรียกในภาษาอิตาลีใช้คำว่า *galleria*

[4] ในภาษาเยอรมันใช้คำว่า Kabinett และ Kammer และโดยมากจะใช้การชี้เฉพาะธรรมชาติของวัตถุสะสม เช่น Naturalienkabinett (Natural science collections), Wunderkammer

[5] ตระกูล Bourbon-Parme เมืองเนเปิล, ตระกูล Habsbourg เมืองแมดริด, ตระกูล Wittelscach เมืองมิวนิค, ตระกูล Hohenzollern เมืองเบอร์ลิน, ตระกูล Valois และ Bourbon เมืองปารีส, ตระกูล Romanov เมืองเซนต์ ปีเตอร์สเบริก์

[6] John M.A. Thomas, *Manual of Curatorship*, (Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd., 1992), pp. 8.

อย่างไรก็ตาม การสะสมวัตถุทางวัฒนธรรมทุกประเภทและทุกยุคสมัย[7] เป็นความนิยมของยุคสมัยและกลายเป็นสัญลักษณ์ของลำดับชั้นอำนาจ[8] ความยิ่งใหญ่ และความรุ่มรวยของเจ้าของวัตถุ ผู้กุมอำนาจปกครองหรืออยู่ในชนชั้นดังกล่าว นอกจากนี้ ยังเป็นสัญลักษณ์ของการรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่ราชสำนัก ตัวอย่างงานสะสมและการจัดแสดงที่สะท้อนความยิ่งใหญ่ของราชสำนักได้แก่ พระราชวังแวร์ซายส์ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 และ 14 ทั้งการตกแต่ง ผลงานศิลปกรรม และการจัดสวน หรือ “พื้นที่แสดง” ที่ปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างตัวปราสาท (เมือง – ศูนย์กลาง) และที่พำนักนอกเมือง (สวน Tuileries ด้านหน้า) ของพระราชวัง Louvre เป็นลักษณะการแสดงความยิ่งใหญ่ของราชสำนักในศตวรรษที่ 17 และต้นศตวรรษที่ 18

พื้นที่แสดงงานสะสมเช่นที่กล่าวมาเปิดให้คนทั่วไปเข้าชม แม้ในบางที่จะต้องมีการเสียเงินหรือต้องมีกฎ มีการนัดหมายที่ครัดเคร่งต่อผู้ที่สามารถเข้าชมห้องแสดงหรือห้องเก็บของแปลกและหายาก (cabinet, closet of curiosities) แต่ส่วนมากผู้เข้าชมมักเป็นแขกเชิญของผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้น ความคิดของการเปิดให้สาธารณชมเข้าชมอย่างเป็นอิสระ (accessibility) ยังมิใช่เรื่องหลักของการจัดแสดงในยุคนั้น

การนำเสนองานสะสม ผลงานศิลปะ เป็นการเสนอปริมาณของวัตถุที่อยู่ในงานสะสม (spectacle of abundance) ผู้ที่เข้าชมสมบัติหรืองานสะสมย่อมรับรู้ถึงความมั่งมีผู้เป็นเจ้าของ และซึมซับความหมายของวัตถุไปตามความรู้สึกของการครอบครองทรัพย์ศฤงคาร มากกว่าเป็นการพินิจพิเคราะห์รูปทรงและเนื้อหาความหมายของวัตถุ การนำเสนอที่นำสิ่งของมากองหรือจัดแสดงทั้งหมด จึงเป็นประหนึ่งการเข้าไปชมคลังวัตถุ ฉะนั้น หากพิจารณาจากมุมมองของวัฒนธรรมปัจจุบัน ย่อมเป็นตัดสินว่าการนำเสนอเป็นเรื่อง “สัพเพเหระและไร้ระเบียบ”[9] แต่เมื่อพินิจมองอีกมุมหนึ่งรูปแบบดังกล่าวกลับสะท้อนโลกทัศน์ ตัวตน สิ่งแวดล้อม โลกจักรวาล ความสนใจในสิ่งที่ใกล้และไกลตัว[10] ของผู้ครอบครอง

สมบัติจากการสั่งสมและการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินในอุปถัมภ์ หรืองานวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น รับใช้ต่ออำนาจสมบูรณาญาสิทธิ์ แสดงออกถึงความมั่งคั่งเช่นที่กล่าวมา อย่างไรก็ตาม งานสะสมของราชวงศ์กลายเป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์ที่เกิดอย่างเป็นทางการในระยะต่อมา อันได้แก่ Galerie des Offices ณ เมืองฟลอเรนซ์, พิพิธภัณฑ์ลูฟว์ ณ กรุงปารีส, พิพิธภัณฑ์ปราโด ณ เมืองแมดริด, Neue Pinakothek ณ กรุงมิวนิค, Hermitage

---

[7] ด้วยความนิยมเช่นนี้จึงทำให้วัตถุหายาก โบราณ กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่า และถูกส่งออกจากอิตาลีไปสู่ต่างประเทศ (Thomas, 1992: 7) และยังเกิดระบบอุปถัมภ์ศิลปินในการผลิตงานศิลปะรับใช้ต่อผู้ให้การอุปถัมภ์ (Prior, 2002: 17)

[8] ในศตวรรษที่ 17 คำเรียกขานสถาปัตยกรรมของชนชั้นสูงเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงอำนาจ la maison : ที่พำนักสำหรับคหบดี, l’hôtel: ที่อาศัยของราชนิกุล และ le palais: ราชวัง พระราชวัง สำหรับราชวงศ์ พระมหากษัตริย์

[9] Bazin ยกคำพรรณาของผู้เยี่ยม Paolozzo ในอิตาลีว่า “The entire decoration of a room consists in covering its four walls, from ceiling to floor with painting in such profusion and with so little space between them that in truth, the eye is often fatigued as amused (cited in Bazin, 1967: 192)” (Prior, 2002: 19)

[10] นอกจากผลงานศิลปะแล้ว ยังมีสิ่งของหายากที่มาจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เป็นงานสะสมด้วย วัตถุเหล่านี้เป็นสิ่งของนำกลับมาพร้อมกับนักเดินทางสำรวจ หมอสอนศาสนา และพ่อค้าวาณิชย์ต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็น “ทูตทางวัฒนธรรม” เป็นทั้งผู้ที่นำวัฒนธรรมของประเทศบ้านเกิดไปสู่ที่ซึ่งตนเองได้เดินทางไปถึง และในทางกลับกันทำหน้าที่เป็น “พาหะ” นำเอาวัตถุทางวัฒนธรรมต่างแดนที่ตนเองได้ประสบกลับมายังบ้านเกิดเมืองนอน แม้ว่าการนำเอาวัตถุที่นักเดินทางสำรวจได้พบกลับมายังบ้านเกิด ในหลายกรณี ลักษณะของอคติที่เกิดขึ้นจากการจัดแสดงคือ การนำเอา “ความไร้อารยะธรรม” กลับมาแสดงให้คนในบ้านเดียวกับตนเองได้เห็น

Museum ณ กรุงเซนต์ปีเตอร์สเบริก์ รวมทั้งการเกิดขึ้นของการจัดแสดงที่ “ทันสมัย” และพิพิธภัณฑสถานที่ดำเนินการ “เพื่อมวลชน” สถาปนาขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

ยุคสิ้นสุด “การปกครองเดิม” (ปลายศตวรรษที่ 18 – ปลายศตวรรษที่ 19) : พิพิธภัณฑสถานเพื่อมวลชนในฐานะเครื่องมือของการส่งผ่านความรู้

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ด้วยการยึดอุดมการณ์ของความก้าวหน้า สิทธิมนุษยชนสากล และเหตุผลนิยม สังคมยุโรปเคลื่อนเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การปฏิวัติฝรั่งเศสในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนและจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม ปรัชญาการดำเนินชีวิต การแสวงหาความรู้ นำพาสังคมไปสู่ยุคสมัยใหม่ ประชาชนเป็นผู้สร้างความชอบธรรมในกระบวนการปกครอง รัฐรวมอำนาจไว้ศูนย์กลางภายใต้แนวคิดชาตินิยม อำนาจทางเศรษฐกิจตกสู่ประชาชนทั่วไป แต่ในความเป็นจริงกลับตกอยู่ในมือของคนเฉพาะกลุ่มที่สามารถเข้าถึงทรัพยากร ความมั่งคั่งและอิทธิพลทางสังคมจึงตกอยู่ที่พวกกระฎุมพี อย่างไรก็ดี ตัวแบบของนโยบายการปกครองจึงเปลี่ยนไปสู่ความสนใจต่อสาธารณสุข ความมั่งคั่ง และการศึกษาในระดับกว้าง ประชาชนทั่วไปมีอิสระมากขึ้น และหันมาให้ความสนใจกับการศึกษา รวมทั้งมรดกของตนเองในระดับที่กว้างขวางขึ้น

ปรัชญาการแสวงหาความรู้ที่พัฒนาเรื่อยมาจากยุค Enlightenment เมื่อประมาณศตวรรษก่อนหน้านั้น ที่เน้นกระบวนการคิดที่เป็นความถูกต้องลงตัวดังเช่นสมการคณิตศาสตร์ การตัดทอนสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นสิ่งย่อยที่สุดเพื่อทำความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ รวมทั้งการเข้าไปจัดแบ่ง ควบคุม และจัดลำดับ[11] เหล่านี้ทำให้ขบวนการทำงานวิเคราะห์วิจัยต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑสถาน และการสร้างเนื้อหาสาระการจัดแสดงเชื่อมโยงกับโดยตรงกับโลกทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ และที่สำคัญคือ พิพิธภัณฑสถานในช่วงสมัยกลายเป็นเครื่องมือของการถ่ายทอด หรือส่งผ่านความรู้ที่เห็นว่าความเป็น “ความรู้สาธารณะ” การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมั่นในลัทธิของความเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกขานกันว่า ประชาธิปไตย รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของการแสวงหาความรู้ที่ปฏิเสธโลกทัศน์แบบความเชื่อและศาสนา ส่งผลต่อการแปรเปลี่ยนรูปลักษณ์พิพิธภัณฑสถานจากพิพิธภัณฑ์ “คลังสมบัติ” สู่พิพิธภัณฑสถานในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่เปิดประตูต้อนรับสาธารณชน

ในประเทศอังกฤษพิพิธภัณฑ์แอชโมเลียน หรือ Ashmolean Museum of Oxford (1677) กำเนิดจากงานสะสมของ John Tradescent และบุตรชายที่เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์ ณ เมือง Lembeth ซึ่งเปิดให้คนเข้าเยี่ยมชมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1623 ต่อมางานสะสมดังกล่าว รวมทั้งวัตถุสะสมเพิ่มเติมของ Eilas Ashmole อาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในอังกฤษขณะนั้น ได้พัฒนาสู่การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานของมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด ซึ่งเปิดให้ประชาชนเข้าชมในปี ค.ศ. 1683 British Museum of London (1759) งานสะสมของพิพิธภัณฑ์พัฒนามาจากวัตถุสะสมของเอกชน Sir Hans Sloane ซึ่งพระราชบัญญัติของสภาได้ตัดสินให้ถ่ายโอนงานสะสมไปสู่การจัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน[12]

---

[11] ตามทัศนะของ Foucault ซึ่งปรากฏใน Eilean Hooper-GreenHill, *Museums and the Shaping of Knowledge,* (London; New York: Routledge, 1993), pp. 168 – 170.

[12] Thompson, John M. A., *Manual of Curatorship: a guide to museum practice,* pp. 10.

ในฝรั่งเศส การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1789 ส่งผลต่อการสร้างอุดมการณ์รัฐที่เรียกว่า “éduquer la Nation” (การให้ศึกษาแก่ชาติ) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1790 พระราชบัญญัติที่เกี่ยวเนื่องกับมรดกของชาติได้ในฐานะที่เป็นสมบัติของสาธารณชนได้รับการประกาศใช้ เรียกได้ว่าเป็นการต่อต้านต่ออำนาจเดิม เนื่องเพราะพระราชวัง ปราสาท และมรดกสถานหลายแห่งเป็นสัญลักษณ์ของการรวมศูนย์อำนาจ ในระหว่างปี ค.ศ. 1793 – 1795 พิพิธภัณฑ์ใหญ่ๆ ถือกำเนิดขึ้นในนครหลวง ได้แก่ (1) le Museum central des Arts - le Louvre (พิพิธภัณฑ์ศิลปะ) (1793) (2) le Museum d’histoire naturelle (พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา) ซึ่งสร้างมาจาก “สวนหลวง” (Jardin du Roi) (1793) (3) le Conservatoire national des Arts et metiers (พิพิธภัณฑ์ประดิษฐกรรมและวิศวกรรม) (1794)[13]

ประเทศอื่น ๆ ในยุโรปก็สร้างพิพิธภัณฑ์สาธารณะขึ้นเช่นกัน Schloss Belvere กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เปิดในปี ค.ศ. 1784 ซึ่งแสดงจิตรกรรมของราชสำนักต่อสาธารณชน ในสเปน แม้ว่างานสะสมในราชสำนักของพระราชวัง Escorial เปิดให้ประชาชนเข้าชมตามความจำนงค์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 แต่งานสะสมดังกล่าวพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์สาธารณะในปี ค.ศ. 1785 ในรูปโฉมของพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ เช่นเดียวกับพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาในโปรตุเกสที่เป็นสู่สาธารณชนในปี ค.ศ. 1772 ในเยอรมนี Altes Museum โดยความประสงค์ของ Frederick William III ซึ่งมีรากฐานงานสะสมจาก Unter den Linden Academy และเปิดให้ประชาชนเข้าชมในปี ค.ศ. 1830

ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 กระบวนการทำงานจึงประยุกต์วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาสู่การศึกษาวัตถุและการให้ความรู้ต่อสาธารณชน ในเรื่องของวัตถุ การจัดแบ่งประเภทเข้ามาสู่ระบบงานพิพิธภัณฑ์ งานสะสมจึงมิใช่เพียงกองกรุวัตถุที่ทับถมรวมกัน งานเขียนสามารถเป็นตัวแทนของกระบวนการทำงานดังกล่าวคือ *Museographia* ของ Casper F.Neikel ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. 1727 ที่ Leipzig[14] และในระยะต่อมา ปรากฏงานการจัดแบ่งประเภทวัตถุธรรมชาติศึกษาและโบราณศึกษาที่ทันสมัย ได้แก่ งานของ Linnaeus (พิมพ์ในปี ค.ศ. 1735) Thomsen (พิมพ์ในปี ค.ศ. 1836)

ส่วนการจัดแสดง หรือการให้ความรู้ต่อสาธารณชนนั้น กระบวนการส่งผ่านความรู้แบบ didactique[15] เป็นฐานรากของการทำงาน นั่นหมายความว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นผู้กุมอำนาจในการอธิบายและแสดงให้เห็น เพื่อเป็นการสอนสั่งกลุ่มผู้ชมเกี่ยวกับวัตถุที่จัดแสดง การทำงานพิพิธภัณฑ์เช่นนี้เอง ที่ก่อให้เกิดการจัดแบ่งพื้นที่ในพิพิธภัณฑ์ที่เป็นส่วนของคลังและส่วนของการจัดแสดง

ตัวอย่างงานพิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาและโบราณคดีสามารถสะท้อนให้เห็นแนวทางการทำงานดังกล่าวได้เป็นอย่างดี วัตถุได้รับการจัดแบ่งตามประเภทความซับซ้อนทางเทคนิคและแหล่งที่มา และจัดแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการผลิตตามแนวคิดวิวัฒนาการนิยม และที่สำคัญคือ เป็นการนำเสนอสิ่งที่แปลกแยกจากสังคมยุโรป

---

[13] Claude Badet (ed.), *Musées et Patrimoine* (Nancy: Bialec, S.A., 1997), pp. 22.

[14] แต่แนวคิดในการจัดประเภทวัตถุมีมาตั้งแต่ในปี 1565 Samuel van Quiccheberg แพทย์ชาวแฟลมิชได้เสนอว่า งานสะสมควรเป็นตัวแทนการจัดแบ่งสรรพสิ่งต่างๆในสากลโลก

[15] คำว่า didactique มาจากภาษากรีก didacktikos อันหมายถึง “อันเหมาะแก่การสอนสั่ง” (propre à instruire) ขณะเดียวกันคำว่า “instruire” มาจากภาษาลาติน instruere อันหมายถึง “นำเสนอความรู้อันเป็นประโยชน์, ให้ข้อมูล (munir de connaissances, informer)

และนำเสนอวัฒนธรรมของสังคมที่อยู่ในขั้นต้นของการพัฒนาความเป็นมนุษย์ (กรณีตัวอย่าง Musée de l'Homme, กรุงปารีส[16]) ในกรณีของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ การนำเสนอต่อสาธารณชนเป็นการนำเสนอตามลำดับเวลา และแบ่งแยกตามสำนักศิลป์ต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นกระบวนการทำงานที่เป็นการจัดแบ่งประเภทตามกระบวนการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ ดังกรณีพิพิธภัณฑ์ Victoria and Albert ในกรุงลอนดอน

การเสนอชุดความรู้ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นการพยายามให้สาธารณชนรู้อย่างเช่นที่ผู้ศึกษาวิจัยได้รู้ ปรัชญาของการทำงานเป็นการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชม พยายามที่จะ "สอนสั่ง" ผู้ชม แนวทางการทำงานกินเวลานานเป็นศตวรรษ และยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนทัศน์ในการสื่อสารความรู้สู่สาธารณชนจวบจนปัจจุบัน อย่างไรก็ดี ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อกระบวนการสร้างและสื่อสารความรู้ในบริบทของพิพิธภัณฑสถานเช่นกัน

สังคมร่วมสมัย : พิพิธภัณฑสถานเพื่อการศึกษาและเพื่อสังคม

ในอดีต พิพิธภัณฑ์เคยอยู่ภายใต้การทำงานที่ใช้งานสะสมเป็นฐานรากของกระบวนการคิดในการทำงานนิทรรศการทำหน้าที่ในการรวบรวมและจัดแสดงงานสะสม เอกสารการเผยแพร่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้จากงานวิจัยเกี่ยวกับวัตถุ ผู้ปฏิบัติงานหลักของพิพิธภัณฑ์เป็นภัณฑารักษ์ที่ทำหน้าที่ในการดูแลสงวนรักษา และจัดแบ่งประเภทตามธรรมชาติของงานสะสมที่สอดคล้องกับสาขาวิชาต่าง ๆ หากแต่ว่าตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 พิพิธภัณฑ์ให้ความใส่ใจต่อกลุ่มผู้ชม หรือเรียกได้ว่า เป็นฐานรากของกระบวนการคิดในการทำงานพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการมาจากการทำวิจัยเฉพาะเรื่องเฉพาะอย่างที่ตอบสนองกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่ม เอกสารงานพิมพ์เผยแพร่เชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ กัน และงานวิจัยเองขยายขอบเขตมาสู่ผู้ชมศึกษา[17] เช่นเดียวกับงานที่วิจัยวัตถุสะสมที่ยังคงดำเนินต่อไป

ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์ไม่ได้ทำหน้าที่ในการกำหนดข้อสรุป ผู้ชมกลับทำหน้าที่ในการตัดสิน พิพิธภัณฑ์เป็นเพียงผู้เตรียมข้อมูลหรือสิ่งของต่าง ๆ สำหรับให้ผู้ชมได้ศึกษา การเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์จึงเป็นการพยายามทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมต่าง ๆ กับคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมด้วยตัวผู้ชมเอง การเรียนรู้เช่นนี้อยู่เหนือกฎระเบียบทุกอย่างทั้งสิ้น ไม่มีการสอบ ไม่มีการเรียนแบบ ไม่มีการเรียนการสอน หากแต่อยู่กับผู้ที่ต้องการอยากจะเรียนรู้เท่านั้น เพราะเขาจะเข้ามาพิพิธภัณฑ์เมื่อรู้สึกอยากมาเท่านั้น ไม่มีการบังคับ การถ่ายทอดความรู้ระหว่างพิพิธภัณฑสถานและกลุ่มผู้ชมเปลี่ยนแปลงไป จากอดีตที่ขบวนการทำงานถ่ายทอดความรู้อยู่บนระบบคิดที่เป็น didactique ซึ่งเน้นการทำให้ผู้ชมเชื่อตามกับเนื้อหาหรือข้อสรุปบางที่พิพิธภัณฑ์ส่งผ่านสื่อต่าง ๆ ไปสู่การส่งผ่านความรู้ที่ในแนวทาง pé

---

[16] Jaques Galinier et Antoinette Molinié, « Le crépuscule des lieux : Mort et renaissance du Musée d'Anthropologie », *Gradhiva* (No. 24, 1998).

[17] ทฤษฎีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาของกลุ่มผู้ชมมีทั้งสำนักพฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา สุนทรียศาสตร์ ซึ่งล้วนแล้วแต่พิจารณาถึงพฤติกรรม ทัศนคติ การรับรู้ ฯลฯ ของกลุ่มผู้ชมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดสัมพันธภาพกับพิพิธภัณฑ์ โดยมิได้จำกัดการวิเคราะห์เพียงการสื่อสารที่เกิดขึ้นในบริบทของนิทรรศการ หากแต่รวมไปถึงความสัมพันธ์กับพิพิธภัณฑสถานในฐานะที่เป็นองค์กรหน่วยงาน สถาบันทางสังคม และที่สำคัญคือ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

dagogique[18] ซึ่งเป็นการพยายามสร้างหนทางไปสู่ความรู้นั้น ด้วยเหตุนี้ การส่งผ่านความรู้ภายใต้ระบบคิดดังกล่าวจึงไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้แบบเบ็ดเสร็จ หากแต่เป็นการพยายามสร้างให้ผู้ชมปรารถนาที่จะเรียนรู้ และนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการส่งผ่านความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงถือได้ว่าเป็นการให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในการเรียนรู้ในบริบทของการจัดแสดงที่การนำเสนอจะเป็นทั้งการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างสถานการณ์หรือบรรยากาศให้เกิดกระบวนการคิด การสามารถจับต้อง สัมผัส และการสร้างปัญหา คำถาม โดยคำตอบจะต้องมาจากการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งจัดแสดง การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ชมมิได้มีลักษณะเป็นฝ่ายที่รับสาร ความรู้ แต่โสตเดียวอีกต่อไป หากแต่ว่าผู้ชมเข้ามามีบทบาทในการกำหนดความต้องการ เนื้อหาจัดแสดง ดังจะเห็นได้จากแนวโน้มในการเกิดการศึกษาผู้ชม ขบวนการคิดและการทำงานดังกล่าวนี้เองสะท้อนให้เห็นว่า พิพิธภัณฑ์ได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเองต่อชุมชนและสังคมมากยิ่งขึ้น[19]

การตระหนักถึงผู้ชมพิพิธภัณฑ์ยังรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งในที่นี้หมายถึง พิพิธภัณฑสถาน จากอดีตผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เป็นเพียงคนบางกลุ่มของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาทางโครงสร้างที่เกิดจากช่องว่างทางเศรษฐกิจและการศึกษา รวมทั้งช่องว่างทางสังคมเช่นกัน พิพิธภัณฑ์เคยเป็นคลัง หรือกรุสมบัติของชนชั้นสูงที่มีคนเข้ามาชื่นชมวัตถุเฉพาะคนในชนชั้นเดียวกันกับเจ้าของงานสะสม และพิพิธภัณฑ์เปิดประตูต้อนรับสาธารณชนในที่สุด แม้ว่ากลุ่มผู้ชมขยายตัวมากขึ้น แต่มีเพียงกลุ่มคนที่มีการศึกษาและชนชั้นกลางที่เป็นเข้ามาในพิพิธภัณฑสถาน คนเหล่านั้นพิจารณาว่า พิพิธภัณฑ์เปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยของผู้ใหญ่ จนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 ที่กลุ่มเด็ก เยาวชน และนักเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์งานในพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ยังเริ่มที่จะหันมาให้ความสนใจ “สาธารณชนชายขอบ” ที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ชมของพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เป็นการเข้าใจธรรมชาติระยะห่างระหว่างกลุ่มคนดังกล่าวกับพิพิธภัณฑสถาน และสร้างสรรค์กิจกรรมที่สามารถสร้างความสนใจ และ/หรือความต้องการเข้าชม พิพิธภัณฑ์ย่อมได้กลุ่มผู้ชมทุกประเภทมากยิ่งขึ้น (democratic audience) ด้วยการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว

---

[18] คำว่า “pédagogique” มาจากภาษากรีก “paidos” แปลว่า เด็ก และ “paideia” แปลว่า การศึกษา และแต่เดิม paidagôgos ในภาษากรีก หมายถึง ทาสที่ทำหน้าที่นำเด็กๆ ไปโรงเรียน

[19] Roger Miles and Lauro Zavala, *Towards the Museum of the Future: new European perspectives* (New York; London: Routledge, 1994), pp. 140 – 144.

- ส่วนที่ 3 -

การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไทย ในบริบทของนโยบายรัฐ

การพิจารณาถึงประวัติการก่อตัวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย พยายามที่จะสื่อให้เห็นถึงเงื่อนไข และบริบทบางประการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการก่อเกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยกันหลายรูปลักษณ์ ซึ่งไม่อาจที่จะแบ่งช่วงเวลาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการเหลื่อมซ้อนในเรื่องของเวลาอยู่มาก แต่ก็พยายามที่จะลำดับภาพให้เห็นหลักเขตเด่น ๆ ในเชิงโครงสร้างว่า ในห้วงเวลาประมาณหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมานั้น “นโยบายของรัฐ” ผ่านหน่วยงานราชการและกลไกทางการต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจแก่การเก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของในท้องถิ่น และสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ อย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การเรียนรู้ ขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาค และในระดับชุมชนในท้องถิ่นอย่างไร วัตถุประสงค์ของการนำเสนอก็เพื่อให้เป็นภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ระดับมหภาค ซึ่งจะเชื่อมต่อกับรายละเอียดเฉพาะกรณีที่จะนำเสนอในส่วนต่อไป

การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระยะเริ่มแรก: พิพิธภัณฑสถานในวังและวัด

เป็นการยากที่จะระบุอย่างชัดเจนว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในไทยเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด หากเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในความหมายที่เกี่ยวพันกับมิติของพื้นที่ ซึ่งหมายถึงพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่นอกเขตกรุงเทพฯ แล้ว มีประวัติย้อนไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยหัวเมืองมณฑลอยุธยาได้มีความเคลื่อนไหวในเรื่องพิพิธภัณฑสถาน กล่าวคือ พระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ผู้ซึ่งได้รับแนวคิดในเรื่องการสะสมอนุรักษ์สมบัติทางศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงไว้ในแผ่นดินมิให้สูญสลายหายไป จากสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น พระยาโบราณราชธานินทร์เป็นผู้หนึ่งที่สนใจด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี และเป็นผู้ที่ได้รวบรวมเก็บรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุในพื้นที่ไว้เป็นจำนวนมาก และจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้นมา ณ พระราชวังจันทรเกษม เรียกว่า “โบราณพิพิธภัณฑ” เมื่อปี พ.ศ. 2445 28 ปี หลังก่อตั้ง “มิวเซียม” ณ ศาลาสหทัยสมาคม ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2447 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จทอดพระเนตร และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ย้ายสิ่งของมาจากโรงม้าพระที่นั่งไปจัดแสดงที่พลับพลาจตุรมุข และสร้างระเบียงตามแนวกำแพงด้านทิศเหนือและตะวันออก สำหรับจัดตั้งศิลาจารึกและประติมากรรมศิลาตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า “อยุธยาพิพิธภัณฑ”[1] พิพิธภัณฑสถานประจำท้องถิ่นที่เกิดขึ้นแห่งแรกนี้ กลายเป็นแบบอย่างของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ให้กับสมุหเทศาภิบาลอื่น ๆ ในเวลาต่อมา[2]

การรับรู้ความหมายและแนวคิดของพิพิธภัณฑ์ในยุคนั้น จึงเป็นเรื่องของการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็น “ของมีค่าและของแปลก” เพื่อนำมาจัดแสดง การจะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ได้ต้องมี “ของ” ก่อน ซึ่งแหล่งที่มีของมีค่าหรือโบราณวัตถุมากที่สุดในท้องถิ่นก็คือวัด เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาแต่อดีต พุทธศาสนิกชน

---

[1] กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑ์สถาน, *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2532), หน้า 132.

[2] สมลักษณ์ เจริญพจน์, “พัฒนาการพิพิธภัณฑสถานตามแนวพระราชดำริ”, ใน *พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์*, (กรุงเทพฯ: บริษัทกราฟิคฟอร์แมท (ประเทศไทย) จำกัด, 2539), หน้า 58.

ไทยมักจะบริจาคของให้วัด วัดจึงเป็นที่รวมของศิลปวัตถุและโบราณวัตถุในท้องถิ่น สิ่งของเครื่องใช้ ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น สมุหเทศาภิบาลจึงไปหาวัดสำคัญที่มีการเก็บสะสมของมีค่าไว้แล้วสนับสนุนให้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ อาทิ วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระธาตุหริภุญไชย เป็นต้น[3] นอกจากนี้เป็นได้มากว่าการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ในหัวเมืองต่าง ๆ อีกนัยหนึ่งเป็นเครื่องมือสนับสนุนความพยายามของผู้ปกครองไทย ที่ต้องการแสดงถึงการเป็นชาติที่มีอารยะในยุคที่กำลังเผชิญหน้ากับลัทธิจักรวรรดินิยม

เมื่อส่วนกลางส่งต่อแนวคิดและวิธีการจัดการพิพิธภัณฑ์ผ่านผู้ปกครองในท้องถิ่นเข้ามายังวัดสำคัญ ๆ ที่มีของมีค่าสะสม การก่อตัวและแพร่กระจายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในไทยในระยะแรกจึงเกิดขึ้นในวัด และได้แพร่ขยายต่อไปทั่วประเทศ อาทิ พระปฐมเจดีย์พิพิธภัณฑสถาน จังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2454)[4] พิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน (พ.ศ. 2470)[5] พิพิธภัณฑสถานวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. 2472)[6] พิพิธภัณฑ์วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2478)[7] ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2480)[8] พิพิธภัณฑ์วัดพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก (พ.ศ. 2480)[9] พิพิธภัณฑ์วัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี (พ.ศ. 2482)[10] พิพิธภัณฑ์วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2483)[11] พิพิธภัณฑ์วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ. 2497)[12] เป็นต้น ซึ่งพิพิธภัณฑ์วัดเหล่านี้ ต่อมาได้ถูกประกาศเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ด้านสังคมวัฒนธรรมและเงื่อนไขทางการเมือง ซึ่งซับซ้อนเกินกว่าที่จะบรรยายในที่นี้ ทำให้เกิดนโยบายพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์วัฒนธรรมขึ้นในท้องถิ่น นโยบายการพัฒนาวัดของกรมศาสนาก็เป็นนโยบายหนึ่ง โดยการประกาศใช้ปี พ.ศ.2507 และปรับปรุงร่างโครงการอีกครั้งในปี พ.ศ. 2513 ความหมายของการพัฒนาวัดคือ การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เกณฑ์การจัดวัดเข้าสู่ทำเนียบ “วัดพัฒนาตัวอย่าง” การพัฒนาด้านศาสนวัตถุเป็นหนึ่งในหน้าที่ของวัดที่ต้องทำ พันธกิจหนึ่งก็คือ การพัฒนาเขตสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดกันไว้เพื่อสงเคราะห์แก่ประชาชน

---

[3] กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑ์สถาน, *เรื่องเดิม*, หน้า 147,174.

[4] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 147.

[5] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 174.

[6] สมลักษณ์ เจริญพจน์, *เรื่องเดิม*, หน้า 78.

[7] กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑ์สถาน, *เรื่องเดิม*, หน้า 209.

[8] พระสุทธิสารสุธี ศรีสงคราม, *วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช*, (มปพ.มปป.).

[9] สมลักษณ์ เจริญพจน์, *เรื่องเดิม*, หน้า 85.

[10] กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑ์สถาน, *เรื่องเดิม*, หน้า 138.

[11] กรมศิลปากร, *ประวัติวัดมัชฌิมาวาสและนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มัชฌิมาวาส(ภัทรศีลสังวร)*, (เอกสารประกอบเนื่องในโอกาสสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวิสุทธิคุณ(เสี่ยม อลีนเถร) และพระราชศีลสังวร(ช่วง อตฺถเวที) อดีตเจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส วันที่ 28 สิงหาคม 2525).

[12] กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑ์สถาน, *เรื่องเดิม*, หน้า 195.

การสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชนนอกเหนือจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมและห้องสมุดแล้ว พิพิธภัณฑ์ก็อยู่ในขอบข่ายงานนี้[13]

จากนั้นในปี พ.ศ. 2525 กรมการศาสนาได้ประกาศโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยให้เริ่มเปิดดำเนินการภูมิภาคละหนึ่งแห่ง จำนวน 4 แห่งทั่วประเทศ ศูนย์ฯ แห่งแรกคือ ที่วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม[14] ชื่อว่า "ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ซึ่งวัดมหาชัยก็มีความพร้อมอยู่ในระดับหนึ่งอยู่แล้ว เนื่องจากเจ้าอาวาสได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุและตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ.2513[15]

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในสถานศึกษา

ราวต้นทศวรรษที่ 2520 เกิดปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นระลอกใหม่ นั่นคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา สืบเนื่องมาจากนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) โดยหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งสวช. ตามพระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2522 แล้ว ได้จัดให้มีการก่อตั้ง "ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม" ขึ้นในสถานศึกษาทั่วประเทศ เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรมของชาติดำเนินไปได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ โดยให้พิจารณาจัดตั้งขึ้นในสถาบันที่มีความพร้อมโดยเฉพาะควรเป็นสถาบันการศึกษา และมีบุคลากรพร้อมที่จะปฏิบัติงานได้[16]

ต่อมาในปี 2524 ได้มีการยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2523 และประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2524 แทน เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2524 ซึ่งตามระเบียบนี้มีผลให้ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมเปลี่ยนชื่อเป็น "ศูนย์วัฒนธรรม" และเพื่อให้ทราบว่าศูนย์วัฒนธรรมนั้น ๆ ตั้งอยู่ที่ใด การเขียนชื่อศูนย์วัฒนธรรม จึงใช้คำว่า ศูนย์วัฒนธรรมขึ้นต้น ตามด้วยจังหวัดหรืออำเภอ แล้วตามด้วยชื่อสถานศึกษาที่จัดตั้งเป็นศูนย์ฯ นั้น ๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี วิทยาลัยครูกาญจนบุรี เป็นต้น[17]

ที่มาของการใช้คำว่า "ศูนย์วัฒนธรรม" เนื่องมาจากสวช.พยายามจะนิยามความหมายและหน้าที่ของศูนย์วัฒนธรรมให้แตกต่างจากความหมายพิพิธภัณฑ์ และสภาพของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่ในตอนนั้นที่เป็นสถานที่หรือเป็นคลังสะสมวัตถุสิ่งของ ละเลยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชน มุ่งรับใช้นักวิชาการมากกว่าคนทั่วไปที่ไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้ง โดยศูนย์วัฒนธรรมนอกจากจะจัดแสดงของ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นของจริงแต่อาจจะจำลองมา ทำให้ไม่

---

[13] กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน, *วัดพัฒนา '26*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526), หน้า 191–192.

[14] กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 40–41.

[15] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 27–28 ธันวาคม 2546 ณ จังหวัดมหาสารคาม.

[16] ดำรง ทองสม, "ศูนย์วัฒนธรรม", ใน *สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532), หน้า 91–92.

[17] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 91.

ต้องผูกพันกับการมีคลังสะสมของและงานอนุรักษ์ และยังมีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสารที่ทางศูนย์วัฒนธรรมต้องการจะสื่อ[18]

ในปี พ.ศ.2531 ได้มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2531 ซึ่งประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2531 โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมอำเภอขึ้นด้วยในอำเภอต่าง ๆ ที่มีความพร้อมและเหมาะสม[19] ส่วนใหญ่จัดตั้งที่โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เพื่อทำหน้าที่ทางด้านวิชาการในการเก็บข้อมูล วิจัย ศึกษา พัฒนา ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ ในอำเภอ[20]

ศูนย์วัฒนธรรมมีหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2531 ดังนี้

1) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม
2) อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม
3) ฝึกอบรมและสนับสนุนการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรวัฒนธรรม
4) จัดนิทรรศการด้านวัฒนธรรมและหรือจัดดำเนินการหอวัฒนธรรม
5) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน
6) หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจาก สวช. คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัด หรือคณะกรรมการวัฒนธรรมอำเภอแล้วแต่กรณี[21]

แม้ว่าสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจะพยายามส่งเสริมและพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมมาโดยตลอด โดยมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรมหลายครั้ง และมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะนี้มี 77 ศูนย์ครบทุกจังหวัด[22] แต่ศูนย์วัฒนธรรมกลับไม่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ด้วยเงื่อนไขหลายประการ ศูนย์วัฒนธรรมกลายเป็น “งานฝาก” ของสถาบันการศึกษา บุคลากรที่จะมารับผิดชอบโดยตรงไม่มี มีงบประมาณสนับสนุนน้อยมาก[23] สถานที่ที่จะจัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมต้องอาศัยห้องเรียน ซึ่งบางแห่งมีปัญหาเนื่องจากจำนวนห้องเรียนไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอนอยู่ก่อนแล้ว รวมถึงโครงสร้างของระบบราชการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการ[24] แม้ตอนก่อตั้งเริ่มแรก ศูนย์วัฒนธรรมพยายามจะนิยามความหมายของตนให้แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑสถานของรัฐที่เป็นเสมือนคลังสะสมของ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่หยุดนิ่ง ไม่มีชีวิต มี

---

[18] หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, *รายงานผลการสัมมนาเรื่อง ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในฐานะพิพิธภัณฑ์เมือง*, (หอประชุมศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ วันที่ 18–20 สิงหาคม 2536), หน้า 15–17.

[19] ดำรง ทองสม, *เรื่องเดิม*, หน้า 92.

[20] พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์, *วิสัยทัศน์การดำเนินงานวัฒนธรรม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2539), หน้า 27.

[21] ดำรง ทองสม, *เรื่องเดิม*, หน้า 92.

[22] พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์, *เรื่องเดิม*, หน้า 26.

[23] หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, *เรื่องเดิม*, หน้า 12–13.

[24] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 7-8 กุมภาพันธุ์ 2547 ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

คนไปใช้บริการค่อนข้างน้อย แต่กาลต่อมาปรากฏว่าศูนย์วัฒนธรรมไม่สามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างเต็มที่เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : ปฏิกิริยาต่อกระแสโลกาภิวัตน์

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มได้รับการกล่าวถึงขึ้นมาอีกครั้งในช่วงกลางปี พ.ศ. 2530 โดยความเคลื่อนไหวงานด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในครั้งนี้ไม่ได้มาจากกลไกภาครัฐ แต่เป็นกลไกนอกภาครัฐคือ ชาวบ้านและนักวิชาการปัญญาชนชั้นนำ กลุ่มของอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม และมูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์ ซึ่งเข้าไปมีส่วนกระตุ้นและช่วยเหลือชาวบ้านในการตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง โดยมีแนวคิดว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมิใช่เรื่องของอาคารสถานที่และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวใด หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน ทั้งนี้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคมและชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นจะเป็นตัวตั้งหรือเป็นสิ่งกำหนดว่า จะนำโบราณวัตถุชนิดใดมาแสดง ทิศทางและหัวข้อในการแสดง และเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะที่มักเรียกกันว่า “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” ซึ่งสิ่งนี้จะนำไปสู่การแลเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม เมื่อมีการนำเอาเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งมาเปรียบเทียบกัน[25]

โดยเนื้อหาจะเน้นองค์รวม คือมองเห็นชุมชนเชื่อมโยงกันหลาย ๆ ส่วน กลายมาเป็นท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นคืออาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มีมนุษย์ พืช สัตว์ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อมเพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกัน กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ทำให้เกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่นที่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ที่จะเข้าใจรูปแบบวัฒนธรรมดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและลุ่มลึก คงไม่มีใครดีไปกว่าคนในท้องถิ่นนั้น การดำเนินการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในรูปแบบนี้ จึงยึดความต้องการจากคนในท้องถิ่นมาก่อน และการได้มาซึ่งเนื้อหาในเรื่องที่จะแสดงนั้นนับเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการ

ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองวัฒนธรรมอย่างหยุดนิ่งว่าจะต้องอนุรักษ์ แต่มองในลักษณะเป็นการเคลื่อนไหว พิพิธภัณฑ์จะต้องเล่าเรื่องอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย เพื่อให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร[26]

แนวคิดดังกล่าวเป็นการหวนหาความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตอบโต้ต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ที่พยายามเปลี่ยนให้โลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับท้องถิ่นในการสร้างความมีตัวตนของตนเองขึ้นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากชาวบ้านและนักวิชาการในท้องถิ่น ที่ต้องการ

---

[25] *ศรีศักร วัลลิโภดม*, “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน”, ใน *เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2544), หน้า 2.

[26] *ศรีศักร วัลลิโภดม. เอกสารรายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. (วันที่ 7-9 กันยายน 2539 จัดโดยมูลนิธิประไพวิริยะพันธุ์, 2539), หน้า 4.

แสดงอัตลักษณ์ของตนเอง ที่แตกต่างไปจากภาพของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นฉบับทางการที่ผลิตมาจากศูนย์กลาง

ตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี ที่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2535 โดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยศิลปากร[27] เป็นตัวอย่างแรก ๆ ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามแนวคิดดังกล่าว และกลายเป็นแบบอย่างการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ที่เกิดขึ้นตามมา อาทิ พิพิธภัณฑ์วัดจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ (พ.ศ. 2538)[28] พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม (พ.ศ. 2539)[29] พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี (อยู่ในระหว่างดำเนินการ) เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเวลานี้ยังไม่พ้นที่จะเกิดขึ้นจากพระสงฆ์และวัด ในขณะที่สังคมมักเชื่อกันว่าวัดได้ถูกลดทอดบทบาทจากการเป็นศูนย์กลางในการสร้าง แลกเปลี่ยน และพัฒนาชีวิตทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากว่าศตวรรษแล้ว

ในขณะเดียวกันการจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของหน่วยงานต่าง ๆ ก็มีส่วนทำให้บรรยากาศของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มมีความคึกคักมากขึ้น อาทิ งานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย” จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (พ.ศ. 2539) “สัมมนาเชิงปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” จัดโดยมูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์ (พ.ศ. 2539) “สัมมนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน” จัดโดยมูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์ (พ.ศ. 2540) “สัมมนาพิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่” จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ. 2544) เป็นต้น การสัมมนาดังกล่าวก่อให้เกิดบรรยากาศที่จะกระตุ้นให้นักวิชาการทั้งในส่วนกลาง นักวิชาการท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมถึงชุมชน มีความตื่นตัวและสนใจงานด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมากขึ้น

อำนาจของท้องถิ่นในการจัดการพิพิธภัณฑ์

พลังของภาคประชาชนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่องานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมากขึ้น เมื่อสังคมไทยมีการปฏิรูปกฎหมายครั้งสำคัญที่ยอมรับสิทธิของชุมชนมากขึ้น ทั้งพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2537 สาระสำคัญคือการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น โดยหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นข้อหนึ่งระบุไว้คือ บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 46 ที่ให้สิทธิแก่ท้องถิ่นในการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณีท้องถิ่นด้วยตนเอง บริบทที่เปลี่ยนไปนี้เปิดช่องทางให้กับการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในรูปของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้สะดวกขึ้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลายเป็นองค์กรที่ต้องเกิดขึ้นตามเงื่อนไขและบริบทของสังคม

---

[27] มหาวิทยาลัยศิลปากร, *พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ,* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535).

[28] ข้อมูลจากการสัมมนาเนื่องในวาระขึ้นรอบปีที่ 5 พิพิธภัณฑ์จันเสน เรื่อง ความรู้และความเข้าใจใหม่จากการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ณ ศาลาประชาชนวัดจันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ วันที่ 28 ตุลาคม 2543 ณ ศาลาประชาชนวัดจันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์.

[29] ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), *สังคมและวัฒนธรรมชุมชนคนยี่สาร,* (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545), หน้า 45.

ที่เปลี่ยนแปรไป ความอยากมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรวมทั้งสำนึกร่วมของชุมชนที่อยากเป็นตัวของตัวเองนั้นมีมากจนกลายเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมไทย ณ ปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งเกิดขึ้นจากการได้รับงบสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้การให้งบประมาณสนับสนุนโครงการกิจกรรมต่าง ๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีงบประมาณหมวดที่เรียกว่าเงินอุดหนุน โดยการตั้งงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนนี้ ไม่ได้มีการกำหนดวงเงินเอาไว้ แต่คำนึงถึงฐานะการคลังขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโครงการกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายประจำปี[30] พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ได้รับเงินสนับสนุนจากเทศบาลตำบล เช่น ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ได้รับงบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานจากเทศบาลตำบลกะทู้ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู จังหวัดสตูล ได้รับเงินสนับสนุนการก่อสร้างอาคารจัดแสดงจากเทศบาลตำบลกำแพง อำเภอละงู พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์ จังหวัดสงขลา ที่ดำเนินงานและบริหารจัดการโดยเทศบาลนครสงขลา[31]

ในขณะเดียวกันพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นอกจากจะการสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นแล้ว ยังคำนึงถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตามกระแสส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกระแสหลักของสังคมไทยในเวลานี้ อาทิเช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู ชั้นล่างของอาคารทำเป็นศูนย์บริการท่องเที่ยวเทศบาลตำบลกำแพง พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์เป็นศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา เหตุผลหนึ่งที่อธิบายได้คือ หน้าที่ข้อหนึ่งในบทบัญญัติตามกฎหมายของเทศบาลนคร คือการส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงถูกผนวกรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวของเทศบาล

หน้าที่อีกประการหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลข้อหนึ่งคือ ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้อบต.เข้าไปผูกพันกับงานด้านสร้างแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนด้วย นั่นคือการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542 “ศรช.” ถือเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่ง โดยมี อบต.เป็นผู้กำกับดูแล และมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม วัตถุประสงค์หลักคือเพื่อเป็นศูนย์กลางจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้ ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน

นอกจากนี้ยังมีกลไกใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของภาครัฐและนอกภาครัฐ เข้ามาเป็นเฟืองจักรที่สำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างแหล่งเรียนรู้ในรูปของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้แพร่กระจายลงสู่ท้องถิ่น อาทิ โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 อันเป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มูลนิธิชุมชนไท สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และเครือข่ายองค์กรชุมชนเมือง โดยเมืองน่าอยู่นั้นจะต้องมีลักษณะเป็น

---

[30] ว.สุวรรณ (นามแฝง), *ไขปัญหาอบต*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 53, 202.

[31] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 7-8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

องค์รวมที่หลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และกายภาพ[32] ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ “เมืองน่าอยู่” พิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการนี้ อาทิ พิพิธภัณฑ์วัดเกตุการาม จังหวัดเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์ชุมชน อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น[33]

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ได้มีแนวนโนบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมออกมา ซึ่งก็สอดรับกับนโยบายในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐ โดยส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้จัดตั้ง “หอวัฒนธรรมนิทัศน์” ขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2537 เพื่อสนองตอบนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารงานวัฒนธรรม การขยายเครือข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรมให้แพร่หลาย[34] โดยสวช. พยายามให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังนโยบายที่ว่า

“...มีแนวนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งหอวัฒนธรรมนิทัศน์ในส่วนภูมิภาค ซึ่งต้องเกิดจากการรวมตัวของประชาชนที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นนั้นๆ และให้ท้องถิ่นได้รับผิดชอบการศึกษา การจัดตั้งและบริหารงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อเป็นแหล่งกลางในการเรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรม....”[35]

สวช.พยายามสร้างให้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมและถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยการสร้างความมั่นใจให้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ให้รวมตัวกันทำการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูล และนำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น[36]

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในรูปแบบของหอวัฒนธรรมนิทัศน์ จึงเป็น “แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” อันสอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 25 *ที่รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ*[37]

ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2544 เครือข่ายหอวัฒนธรรมนิทัศน์ทั่วประเทศมีทั้งสิ้น 44 แห่ง มีทั้งที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เช่น หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา หอวัฒนธรรมนิทัศน์เฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก จังหวัดเชียงราย หอวัฒนธรรมนิทัศน์ลุ่มน้ำโขง จังหวัดนครพนม เป็นต้น บางแห่งเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หรือเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

---

[32] มูลนิธิชุมชนไทย, *โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่*, [Online]. Available: http://www.chumchonthai.or.th. [Accessed 10 มีนาคม 2547].

[33] สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, *กิจกรรมชุมชน*, [Online]. Available: http://www.codi.or.th. [Accessed 10 มีนาคม 2547].

[34] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *คู่มือแนวทางการจัดตั้งและดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์*, (กรุงเทพฯ: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544), หน้า1.

[35] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า คำนำ.

[36] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า บทนำ.

[37] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า บทนำ.

อยู่แล้ว แต่เมื่อมาเข้าร่วมโครงการอบรมผู้บริหารหอไทยนิทัศน์ จึงถือเป็นเครือข่ายหอวัฒนธรรมนิทัศน์ด้วย เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง จังหวัดสมุทรปราการ พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม จังหวัดกระบี่ หอวัฒนธรรมบ้านละไม เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง (ไทยพวน) จังหวัดนครนายก เป็นต้น[38]

ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เป็นอีกโครงการของสวช. ที่เชื่อมโยงกับงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โครงการดังกล่าวออกมาในปี พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การสืบค้น การถ่ายทอด การเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหกส่วนของศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมสายใยชุมชนนี้ สวช. ได้ตั้งเป้าไว้ว่าหลังจากที่ตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนครบทุกจังหวัดแล้ว จะเตรียมขยายศูนย์ให้ครบทุกอำเภอ ซึ่งขณะนี้ได้เริ่มจัดตั้งแล้ว 5 ศูนย์ ใน 5 อำเภอของจังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ลพบุรี และเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2548 เตรียมขยายไปทุกตำบล[39] ซึ่งถ้าเป็นไปตามแผนงานที่สวช.ตั้งไว้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่กำลังจะเกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมากนี้จะกลายเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของสังคมไทย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในรูปแบบของการสะสมส่วนบุคคล

การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง คือการสะสมส่วนบุคคล ความสนใจของคนที่จะสะสมวัตถุของเป็นสำนึกที่ติดตัวมากับทุกคน อันเกิดจากอารมณ์ชื่นชอบในสิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจและต้องการเก็บของเหล่านั้นไว้ชื่นชม รวมทั้งเกิดจากความรู้สึกร่วมบางอย่าง ในการเก็บรักษาสิ่งของที่เป็นตัวแทนของวิถีชีวิตแบบเดิมที่สูญหายไปแล้ว ซึ่งจะมีรายละเอียดเฉพาะกรณีที่แตกต่างออกไป รวมทั้งมีเหตุผลในการสะสมวัตถุที่ซับซ้อน ซึ่งยังต้องการการศึกษาต่อไปอีก แต่เงื่อนไขหนึ่งที่จำกัดว่า ใครคือคนที่สามารถสะสมของมีค่าได้ คือฐานะทางการเงิน ผู้ที่จะสามารถสะสมวัตถุมีค่าได้ส่วนใหญ่จึงเป็นคนที่มีฐานะดี เช่นในหมู่ของชนชั้นสูง เจ้านาย คหบดี ของที่สะสมส่วนใหญ่มักเป็นประเภทสิ่งของมีค่าของวงศ์ตระกูล ของแปลก หรือวัตถุที่เป็นความนิยมชมชอบเป็นการส่วนตัว และพฤติกรรมหนึ่งที่แยกกันไม่ออกจากการสะสมวัตถุ ก็คือการนำของมาอวด มาชม หรือมาแลกเปลี่ยนในหมู่ผู้ที่สนใจเหมือนกัน อันนำไปสู่การเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้คนอื่นได้เข้าชม

อย่างไรก็ดีเราจะสามารถทราบเรื่องราวของคนกลุ่มนี้ก็เฉพาะผู้ที่เปิดเผยว่าตนสะสมวัตถุ หรือมีงานตีพิมพ์เท่าที่มีหลักฐานนั้น แต่ยังมีกลุ่มคนสะสมวัตถุอีกจำนวนมากมายที่เก็บสะสมของมานานแล้วและไม่เปิดเผยตัว พิพิธภัณฑ์ที่เป็นของสะสมส่วนบุคคลแห่งแรกคือ พิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

---

[38] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *เอกสารการฝึกอบรมผู้บริหารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ รุ่นที่ 6 26 มิถุนายน - 2 กรกฎาคม 2544,* (กรุงเทพฯ: ฝ่ายหอวัฒนธรรมนิทัศน์ ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544), หน้า 76–83.

[39] ผกามาศ ใจฉลาด, "ปั้นศูนย์สายใยชุมชน ให้นักวิชาการทำงานกับชาวบ้าน", ใน *หนังสือพิมพ์ คมชัดลึก*. (ฉบับวันที่ 19 มกราคม 2547).

เจ้าอยู่หัว นามว่า “พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” ที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2402[40] นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ของสะสมส่วนบุคคลของเจ้านาย เช่น พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด ที่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2502 โดย ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร[41] เป็นต้น

อย่างไรก็ดีนักสะสมของเก่าในเมืองไทยไม่ใช่แค่กลุ่มเจ้านายเท่านั้น แต่ยังมีประชาชนธรรมดาด้วย แต่เรากลับเริ่มเห็นการก่อตั้งหรือเปิดพิพิธภัณฑ์ของเอกชนที่เป็นของสะสมส่วนบุคคลที่ไม่ใช่เจ้านาย ราวปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมานี้เอง เช่น สาธร พิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ (พ.ศ. 2525)[42] พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี (พ.ศ. 2526)[43] พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน (พ.ศ. 2528)[44] เป็นต้น สังเกตได้ว่าคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่คหบดี แต่เป็นชนชั้นกลางที่พอจะมีฐานะ และมี “ใจรัก” เป็นผู้ที่แลเห็นอดีต และต้องการนำภูมิปัญญาและความรู้ในอดีตมาเผยแพร่ เข้าใจว่าด้วยสภาพสังคมหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ฉบับแรกที่เร่งรัดพัฒนา มุ่งสร้างความเจริญทางวัตถุ ละเลยวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความรู้สึกโหยหาต้องการหวนกลับไปหาวิถีชีวิตท้องถิ่น อดีตที่รุ่งเรือง เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของเอกชนที่ส่วนใหญ่เป็นประเภทที่ใช้วัตถุเป็นตัวแทนเพื่อรื้อฟื้นภาพอดีตเกิดขึ้นมา

แต่ทั้งนี้การเปิดพิพิธภัณฑ์เอกชนในระยะแรกนั้น เป็นสิ่งที่ไม่คุ้นชินในสังคมไทย ลำพังการที่คนธรรมดาคนหนึ่งจะลุกขึ้นมาเปิดพิพิธภัณฑ์ขึ้นในยุคนั้น นอกจากมีเงินแล้วยังต้องอาศัยความกล้าหาญอยู่มากทีเดียว ด้วยความรับรู้ของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยในตอนนั้นต่อความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ยังมีน้อยมาก มักจะยึดติดภาพว่าพิพิธภัณฑ์เป็นของ “หลวง” มิพักต้องพูดถึงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของเอกชน ดังคำพูดของจ่าสิบเอกทวี บูรณเขตต์ ที่ว่า

“.. .ในช่วงแรก ๆ ไม่มีใครเข้าใจการกระทำของผม แม้แต่ภรรยายังร้องไห้เสียใจ เพราะมีเงินเท่าไรก็นำไปซื้อของเก่าหมด ซึ่งผู้คนในสมัยเมื่อสิบปีก่อนนั้นยังไม่เข้าใจ และไม่อาจเข้าใจได้ ...” [45]

หรืออย่างกรณีพิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู ที่เล่าไว้ในการประชุมเครือข่ายฯ ภาคใต้[46]

“... เวลาจะสร้างพิพิธภัณฑ์ปัญหาก็เกิด อันแรกคือ ญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ นั่นแหละ เขาบอกว่าสร้างห้องแถวดีกว่า ...” (สุชาติ ทรัพย์สิน พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช)

---

[40] จิรา จงกล, “พัฒนาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย”, ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517), หน้า 27.

[41] สุภัทรดิศ ดิศกุล, “พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด”, ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517), หน้า 94.

[42] กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยภาคเหนือ (เล่ม 2)*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2546), หน้า 153.

[43] ทวี บูรณเขตต์, “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี อีกตัวอย่างของการสรรสร้างเพื่อแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น”, ใน *เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย*, (วันที่ 23–24 พฤศจิกายน 2539 จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร), หน้า 29.

[44] แผ่นพับประชาสัมพันธ์ บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน.

[45] ทวี บูรณเขตต์, *เรื่องเดิม*, หน้า 29.

[46] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 7-8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

"... วันนี้ผมดีใจมากที่มาเจอเพื่อนร่วมแก๊งค์เดียวกัน เพราะแถวบ้านผมเขาว่า ผมบ้า ทำอะไรไร้สาระ มีแต่หมดเงิน ไม่เห็นมีรายได้เข้าบ้านเลย สะสมของโบราณจนบ้านรกรุงรัง เลี้ยงหนู เลี้ยงงูเห่า..." (ชัยวัฒน์ ไชยกุล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู จังหวัดสตูล)

การเกิดพิพิธภัณฑ์เอกชนเริ่มมีมากขึ้นอีกระลอกราวทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านฝิ่น จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2533)[47] บ้านร้อยอันพันอย่าง จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2538)[48] บ้านเกวียนมุก จังหวัดมุกดาหาร (พ.ศ. 2538)[49] พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย จังหวัดภูเก็ต (พ.ศ. 2540)[50] พิพิธภัณฑ์สุภา จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2541) พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม จังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2542)[51] บ้านพิพิธภัณฑ์ (พ.ศ. 2544)[52] พิพิธภัณฑ์ปลาหิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2544)[53] พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2545)[54] เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยสัมพันธ์เกี่ยวโยงอย่างแนบแน่นกับเงื่อนไขและบริบททางสังคมในหลายระดับ แนวคิดและการรับรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางเงื่อนไขและบริบทของสังคมแต่ละห้วงเวลา กล่าวได้ว่าระยะเริ่มแรกของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของไทยโดยมากเกิดขึ้นที่วัด โดยมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการ เนื่องจากรัฐมีแนวคิดที่ว่าของเก่าส่วนใหญ่ที่อยู่ในวัดนั้นเป็นทรัพย์แผ่นดิน เป็นสมบัติของชาติ ท้องถิ่นยังไม่มีความสามารถที่จะจัดการเองโดยลำพัง แม้กระทั่งต่อมา เมื่อรัฐขยายงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้กว้างขวางมากขึ้นผ่านสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ด้วยการตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นมา โดยนิยามบทบาทของศูนย์วัฒนธรรมในรูปของการให้การศึกษา ให้ความรู้แก่ประชาชน อย่างไรก็ดี แผนงานและหลักคิดต่าง ๆ ของศูนย์วัฒนธรรมก็รับมาจากส่วนกลาง ความสามารถพัฒนาองค์ความรู้ในท้องถิ่นตัวเองอย่างจริงจัง และบทบาทในการบริการสังคมในวงกว้างของศูนย์วัฒนธรรม จึงยังคงต้องถูกตั้งคำถาม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่างานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นระยะแรกยังอิงอยู่กับศูนย์กลางอำนาจรัฐมากกว่าชุมชนและท้องถิ่น

เป็นเวลากว่าเกือบศตวรรษหลังจากเกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นระยะแรก เมื่อรัฐเริ่มกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2537 ในช่วงเวลานี้เองพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากอีกระลอกหนึ่ง เมื่อแนวคิดและการรับรู้เรื่อง

---

[47] กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยภาคเหนือ (เล่ม 1)*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2546), หน้า 15.

[48] กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 165.

[49] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 27–28 ธันวาคม 2546 ณ จังหวัดมหาสารคาม.

[50] กุศล เอี่ยมอรุณ, *เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้: ภูเก็ต*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2543).

[51] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง-ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 26–27 กรกฎาคม 2546 ณ จังหวัดนครปฐม.

[52] บ้านพิพิธภัณฑ์, *แนะนำบ้านพิพิธภัณฑ์*, [Online]. Available: http://www.houseofmuseums.org/information.htm [Accessed 10 เมษายน 2547].

[53] ข้อมูลจากการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น(ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ระหว่างวันที่ 7-8 กุมภาพันธุ์ 2547 ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

[54] กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, *เรื่องเดิม*, หน้า 97.

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเปลี่ยนไป พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นถูกนิยามให้มีบทบาทมากขึ้นต่อการบริการสังคมในฐานะเป็น “แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเข้ากับเรื่องของสิทธิในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ที่จะต้องกระทำโดยคนในท้องถิ่นเองไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความเกี่ยวพันกับเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและสิทธิ เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เริ่มต้นได้ในชุมชนหรือท้องถิ่นเอง โดยเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ให้ท้องถิ่นนิยามตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการทัดทานการครอบงำจากภายนอก ทั้งระดับส่วนกลางจนถึงระดับโลก ชื่อของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคปัจจุบันจึงมักมีคำว่า “ท้องถิ่น” “พื้นบ้าน” เข้ามาร่วมอยู่ในชื่อเสมอ

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นบริบทเชิงนโยบาย และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับมหภาค การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งในท้องถิ่น และการก่อตัวของความสนใจและสำนึกในความเป็นพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายอยู่มาก บางแห่งอาจจะเกิดมาจากการริเริ่มของหน่วยงานของรัฐหรือราชการ และอาศัยทรัพยากรด้านต่าง ๆ จากภาครัฐ บางแห่งอาจจะเกิดโดยเอกเทศ หรือโดยความร่วมมือกันเองในชุมชน และไม่ต้องการเกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการ ภาพของการสนองตอบ หรือตอบโต้ ต่อรองกับแนวความคิดที่ถูกนำเข้าไปจากภายนอก เป็นเนื้อหาที่จะนำเสนอในส่วนต่อไป.

- ส่วนที่ 4 -

วิธีการเก็บข้อมูล และข้อมูลพื้นฐาน

การวิจัยในระยะแรกเป็นการสำรวจ เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานเรื่อง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย” เมื่อเริ่มศึกษานั้น ปัญหาประการหนึ่งคือ การระบุว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคืออะไร ซึ่งก็ก่อให้เกิดปัญหาของการนิยามและการจำแนกประเภทอยู่พอสมควร เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ที่อาจสงเคราะห์เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีความหลากหลายมากทั้งในด้านชื่อที่เรียก บางแห่งเรียกพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้าง พื้นบ้านบ้าง บางแห่งเรียกว่า ศูนย์วัฒนธรรม แต่ก็มีลักษณะคล้ายกัน บางแห่งอาจมีหลายชื่อเรียก สิ่งที่จัดแสดงก็มีความแตกต่างกัน องค์กรหรือบุคคลที่ดูแล รวมทั้งประวัติความเป็นมา และบทบาทที่ทำในชุมชน ก็มีได้หลายลักษณะ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในขณะที่องค์ความรู้ของเราในเรื่องนี้ ยังมีจำกัด น่าจะเป็นการสำรวจในลักษณะที่กว้าง มากกว่าที่จะพยายามขีดเส้นล้อมกรอบลงไปอย่างเด็ดขาดในเบื้องต้นว่าจะครอบคลุมเฉพาะพิพิธภัณฑ์บางลักษณะ สิ่งที่เรามีชัดเจนคือ เราไม่ครอบคลุม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ของหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน ในเมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ พิพิธภัณฑ์ของสถานศึกษา แต่จะเน้นไปที่พิพิธภัณฑ์ที่แสดงเรื่องราวชีวิตของสามัญชนในบริเวณท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะบางอย่างที่มีความเฉพาะของตนเอง และเป็นลักษณะที่หล่อหลอมขึ้นมาจากวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มคน

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านี้ มักจะเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็ก และในขณะนี้ยังไม่มีงานศึกษาใดที่ได้รวบรวมทำเนียบของพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กเหล่านี้ไว้ได้โดยครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งอันที่จริงแล้วก็อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้ เนื่องจากในปัจจุบันมีความเคลื่อนไหวเรื่องพิพิธภัณฑ์สูงมาก มีโครงการพิพิธภัณฑ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา บางแห่งที่เคยมีชื่ออยู่อาจปิดไป หรือสถานที่บางแห่งที่เก็บของสะสมไว้ อาจไม่ได้ประกาศว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการสำรวจคือ การจัดทำทำเนียบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเบื้องต้น เพื่อไว้ใช้เปรียบเทียบดูความเคลื่อนไหวที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

วิธีการเก็บข้อมูล อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ **<u>ส่วนแรก</u>** เป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร โดยค้นหาจากรายชื่อของพิพิธภัณฑ์ที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเคยรวบรวมไว้เป็นทำเนียบนาม และจัดใส่ไว้ในเว็บไซต์ของศูนย์ฯ รวมทั้งเก็บรวบรวมจากฐานข้อมูลเดิม ซึ่งได้มาจากแบบสอบถามที่ศูนย์ฯ ส่งออกไปตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2540 จากรายงานการสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของศูนย์ฯ ที่ได้เคยทำมา นอกจากนั้นได้ค้นหาเพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งได้สำรวจและรวบรวมไว้ส่วนหนึ่ง หนังสือนามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ภาคเหนือ ของสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ข้อมูลจากมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เว็บไซต์ของจังหวัดต่าง ๆ เอกสารคู่มือการท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าว นิตยสาร และวารสารต่าง ๆ ที่นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เมืองโบราณ ศิลปวัฒนธรรม สารคดี ทักษิณคดี แลใต้ รูสมิแล รวมถึงหนังสือแนะนำจังหวัด หนังสือประวัติศาสตร์และโบราณคดีภูมิภาคต่าง ๆ สารานุกรมวัฒนธรรม ฯลฯ งานวิจัยทั้งที่เกี่ยวกับเรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งยังมีจำนวนไม่มากนัก และงานวิจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยตรง แต่เกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นศึกษา ชุมชนศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้าน การเคลื่อนไหวทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน ฯลฯ ซึ่งดูได้จากรายชื่องานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนวิจัยหลัก ๆ ภายในประเทศอย่าง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตลอดจนรายงานวิจัยที่ตีพิมพ์หรือนำเสนอในเวทีสัมมนา และการประชุมทางวิชาการต่าง ๆ

นอกจากข้อมูลทางเอกสารแล้วยังได้สอบถามจากนักวิชาการพิพิธภัณฑ์หลายท่าน ได้แก่ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะฯ ผศ.อภิญญา บัวสรวง มหาวิทยาลัยมหิดล อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.สุภาพร นาคบัลลังค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.บุปผา จิระพงษ์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ผศ.ชุติมา เวทการ สถาบันราชภัฏลำปาง รศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ และ อ.สมชาย นิลอาธิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผศ.แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เป็นหลัก

<u>ส่วนที่สอง</u>นั้น เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการเดินทางไปสำรวจเองโดยทีมวิจัยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มีการเดินทางไปสำรวจภาคสนามในระยะที่ 1 (กรกฎาคม 2546 - เมษายน 2547) รวมทั้งสิ้น 8 ครั้ง ดังต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 วันจันทร์ที่ 11 สิงหาคม 2546 (สมุทรปราการ – ฉะเชิงเทรา – จันทบุรี)

พิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง จ.สมุทรปราการ
ชมรมดนตรีไทย โรงเรียนวัดบางโรง ต.บางโรง กิ่ง อ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา
ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า วัดตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

ครั้งที่ 2 วันอังคารที่ 19 สิงหาคม 2546 (นครนายก – ปราจีนบุรี)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านปากพลี วัดโพธิ์ปากพลี ต.ปากพลี อ.ปากพลี จ.นครนายก
พิพิธภัณฑ์วัดฝั่งคลอง ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก
พิพิธภัณฑ์วัดสง่างาม ต.บางบริบูรณ์ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี
พิพิธภัณฑ์วัดแก้วพิจิตร ต.บางบริบูรณ์ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบางแตน ต.บางแตน อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี

ครั้งที่ 3 วันเสาร์ที่ 23 สิงหาคม 2546 (ระยอง – จันทบุรี)

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน ต.เชิงเนิน อ.เมือง จ.ระยอง
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน ต.ซากโดน อ.แกลง จ.ระยอง
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา ต.ตะเคียนทอง กิ่ง อ.เขาคิชกูฏ จ.จันทบุรี

ครั้งที่ 4 วันพฤหัสบดีที่ 28 – วันอาทิตย์ที่ 31 สิงหาคม 2546 (มหาสารคาม – ร้อยเอ็ด – กาฬสินธุ์)

พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย อ.เมือง จ.มหาสารคาม
พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม
วัดปรางค์กู่ ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดพุทธมงคล อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม
พิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน สถาบันวลัยรุกขเวช สถานปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัดโพธาราม บ้านดงบัง ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม

วัดท่าม่วง ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

วัดกลางมิ่งเมือง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

วัดโพธิ์ชัยเสมาราม (ศาลาน้อย) อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์

เมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง ต.กมลาไสย อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนไตรรัตนวิทยาคม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท หอเย็น วัดสิมนาโก อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน 160 ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ครั้งที่ 5 **วันจันทร์ที่** 22 **– วันพฤหัสบดีที่** 25 **กันยายน** 2546 **(ลำพูน – ลำปาง)**

เมืองโบราณเวียงกุมกาม อ.เมือง จ.ลำพูน

พิพิธภัณฑ์วัดพระยืน อ.เมือง จ.ลำพูน

พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว บ้านเวียงยอง ต.เวียงยอง อ.เวียงยอง จ.ลำพูน

วัดพระธาตุหริภุญไชย ถนนไชยมงคล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน

วัดปงยางครก ต.ปงยางครก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

วัดศรีรองเมือง อ.เมือง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง

พิพิธภัณฑสถานแห่งลานนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อ.เมือง จ.ลำปาง

พิพิธภัณฑ์เขลางค์นคร วัดพระเจดีย์ซาวหลัง ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง

ครั้งที่ 6 **วันพุธที่** 14 **มกราคม** 2547 **(ลพบุรี)**

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ อ.เมือง จ.ลพบุรี

พิพิธภัณฑสถานบ้านโป่งมะนาว วัดโป่งมะนาว ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี

ครั้งที่ 7 **วันศุกร์ที่** 16 **– วันพุธที่** 21 **มกราคม** 2547

(สุราษฎร์ธานี – นครศรีธรรมราช – พัทลุง – ตรัง – กระบี่ – สงขลา)

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยา ต.ตลาดไชยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

เมืองโบราณไชยา (วัดเวียง – วัดหลง – วัดกลาง) อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี

พิพิธภัณฑ์วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี

พิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนม อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช

ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงชาติ ทรัพย์สิน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์วัดพะโคะ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา

พิพิธภัณฑ์ภัทรศีลสังวร วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ อ.เมือง จ.สงขลา

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านควนเนียง โรงเรียนควนเนียงศึกษา อ.ควนเนียง จ.สงขลา

พิพิธภัณฑ์ของชาติ วัดเขียนบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง

พิพิธภัณฑ์พระครูพิทักษ์ชัยเขต วัดรัตนาราม ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง

ศูนย์ศิลปหัตถกรรมบางแก้ว (ครูอิ่ม จันทร์ชุม ช่างแกะสลักหนังตะลุง) ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง

พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นเมืองตำบลนาหมื่นศรี กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง

พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม ต.คลองท่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่

ครั้งที่ 8 วันอาทิตย์ที่ 18 – วันพุธที่ 21 เมษายน 2547 (แพร่)

เวียงต้า อ.ลอง จ.แพร่

วัดพระธาตุพระลอ เวียงสอง อ.สอง จ.แพร่

วัดพระธาตุช่อแฮ – บ้านป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่

วัดพระธาตุจอมแจ้ง ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่

พิพิธภัณฑ์วัดพระหลวง อ.เมือง จ.แพร่

วัดจอมสวรรค์ อ.เมือง จ.แพร่

คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ อ.เมือง จ.แพร่

บ้านวงศ์บุรี ต.ในเวียง อ.เมือง จ.แพร่

บ้านประทับใจ ต.ป่าแมต อ.เมือง จ.แพร่

วัดพระบรมธาตุถิ่นแถนหลวง ต.บ้านถิ่น อ.เมือง จ.แพร่

บ้านลุงสอน (เก็บสะสมของโบราณ) อ.เมือง จ.แพร่

วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ อ.เด่นชัย จ.แพร่

การสำรวจในลักษณะนี้มีเวลาไม่มากนักสำหรับแต่ละที่ เนื่องจากต้องรีบเร่งแข่งกับเวลา แต่ก็สามารถเก็บข้อมูลสภาพทั่วไปของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ข้าวของที่มีอยู่ และได้พูดคุยกับผู้ดูแล ซึ่งมักจะเป็นพระสงฆ์ การพูดคุยทำให้ได้ทราบความเป็นมาของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ความคิดเบื้องหลังการก่อตั้ง การดำเนินงาน กิจกรรม และความเกี่ยวข้องกับองค์กรต่าง ๆ สมาชิกในชุมชน และผู้ที่มาจากภายนอก และได้ทราบถึงปัญหาโดยสังเขปของพิพิธภัณฑ์

<u>ส่วนที่สาม</u> นอกจากข้อมูลจากเอกสารและการสำรวจภาคสนามเองแล้ว ข้อมูลหลักอีกส่วนหนึ่งได้มาจากการจัดการประชุมเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นการเชิญตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น มาร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เพื่อสำรวจสภาพการโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ลักษณะพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ ปัญหาและความต้องการ การจัดการประชุมนี้เกิดขึ้นทั้งหมด 5 ครั้งด้วยกัน[1] ในช่วงเวลา 8 เดือน คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

[1] สรุปภาพการประชุมเครือข่ายฯ แต่ละภูมิภาค รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม และบันทึกการประชุมโดยสังเขป โปรดดูได้ที่ภาคผนวก.

ครั้งที่ 1 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก)
26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

ครั้งที่ 2 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก)
6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

ครั้งที่ 3 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ)
14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

ครั้งที่ 4 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช
สถานีปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ครั้งที่ 5 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้)
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

จุดที่เลือกจัดการประชุม ได้พยายามจะให้มีการกระจายตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อให้เห็นภาพความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ในแต่ละท้องถิ่น และเกิดเครือข่ายที่กว้างขวางพอสมควร

การจัดการประชุมในแต่ละครั้ง มีรูปแบบและกระบวนการทำนองเดียวกัน กล่าวคือในชั้นแรก ผู้วิจัยได้ติดต่อหน่วยงาน หรือนักวิชาการในแต่ละภูมิภาค ที่มีประสบการณ์หรือทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ในแต่ละที่ เพื่อที่จะสอบถามภูมิหลัง จำนวนพิพิธภัณฑ์ แหล่งที่ควรจะไปสำรวจ และบุคคลที่ควรจะเชิญมาร่วมประชุม รวมทั้งอาจขอให้ช่วยประสานงานกับพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง เพื่อติดต่อในขั้นแรก

ผู้ที่ช่วยให้ข้อมูลเบื้องต้น และประสานงานกับพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น มีลักษณะแตกต่างไปแต่ละภูมิภาคดังนี้

ในภาคตะวันตก ได้อาศัยประสบการณ์ของพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย โดยเฉพาะ คุณชำนาญ ส่งแสงทอง เจ้าหน้าที่ด้านมวลชนสัมพันธ์ ซึ่งได้สำรวจพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านในท้องที่จังหวัดนครปฐม และจังหวัดใกล้เคียง และรู้จักชุมชนต่าง ๆ เป็นอย่างดี

ส่วนในภาคตะวันออกนั้น ได้ติดต่อกับพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียว ซึ่งมีนักวิชาการที่เคยสำรวจพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ อยู่บ้าง และเคยมีการประเมินโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งก็มีหลายโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

สำหรับภาคเหนือ ได้ติดต่อนักวิชาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ลำปาง ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และลำปาง ซึ่งดูจะมีเครือข่ายที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว

ในภาคอีสาน ได้อาศัยความร่วมมือ ประสานงานของนักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม บางท่านที่ได้เคยสนับสนุนวัด และชุมชน จัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมาแล้ว บางท่านมีประสบการณ์ให้ความคิดเห็นในการจัดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑ์ของเทศบาลด้วย

ท้ายที่สุดในภาคใต้นั้น เราได้ประสานงานการจัดประชุมและรวบรวมรายชื่อพิพิธภัณฑ์ จากการเดินทางไปสำรวจพิพิธภัณฑ์ภาคสนามโดยคณะผู้วิจัยเอง แต่ก็ได้รับคำแนะนำจาก ศ.สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้ง

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ และได้รายชื่อส่วนหนึ่งจาก อ.เบญจวรรณ บัวขวัญ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การจัดประชุมแต่ละครั้ง ใช้เวลา 2 วัน มีผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งประมาณ 30 - 40 ท่าน จากพิพิธภัณฑ์ประมาณ 20 - 25 แห่งในแต่ละที่ ลักษณะของการประชุม ส่วนแรกเป็นการบรรยายนำสั้น ๆ โดยนักวิชาการ เพื่อนำเสนอทิศทางของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่มีรูปแบบหลากหลาย แต่มีหลักการในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และองค์ความรู้ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หลังจากนั้น จะเป็นการเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์ในบริเวณใกล้เคียงประมาณ 2-3 แห่ง เพื่อให้เห็นลักษณะที่หลากหลาย และระหว่างนั้นจะเป็นโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งมาจากภูมิหลังหลากหลาย ได้สร้างความคุ้นเคย และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน และส่วนที่สามเป็นการประชุม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเล่าถึงประสบการณ์ของตนเอง เสนอแนะรูปแบบความร่วมมือในอนาคตของเครือข่าย และให้ความคิดเห็นว่าต้องการให้ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรสนองตอบความต้องการใดของตนบ้าง

เนื่องจากการสังเคราะห์เนื้อหาของรายงานการสำรวจ อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้รับมาจากการสำรวจและการจัดประชุม คณะผู้วิจัยใคร่ขอกล่าวไว้ ณ ที่นี้ว่า เราเองตระหนักถึงความจำกัดบางประการของข้อมูล อันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ด้วยเงื่อนไขของการสำรวจในลักษณะข้างต้น และมีความพยายามในการก้าวข้ามข้อจำกัดเหล่านั้นเท่าที่จะทำได้ ดังนี้

ข้อจำกัดประการแรกคือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มานั้น เกือบทั้งหมด เป็นคำให้การจากมุมของผู้ที่ดูแลพิพิธภัณฑ์อยู่ในปัจจุบัน บางท่านเป็นผู้ที่ริเริ่มก่อตั้งบุกเบิกมาด้วยตนเอง บางท่านก็ได้รับมรดกของพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสที่ริเริ่มมาก่อน บางครั้งก็เป็นพระหรือเณรที่มีหน้าที่ไขกุญแจ พาเข้าไปชม แต่ไม่สามารถให้ข้อมูลใด ๆ ได้ ดังนั้นข้อมูลส่วนที่ยังขาดหายไปอยู่มากจากงานสำรวจ คือ **บริบท** ของการก่อตัวและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ในชุมชนต่างๆ เราไม่ค่อยเห็นว่า มีกลุ่มคนใดอีกบ้าง นอกเหนือจากคนทำพิพิธภัณฑ์ที่จะมีบทบาทเกี่ยวข้องด้วยอย่างสม่ำเสมอ เราไม่สามารถจะทราบได้ว่า ชาวบ้าน ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัดที่มีพิพิธภัณฑ์มีทัศนะอย่างไร เคยเข้ามาดูหรือไม่ ในโอกาสใด หรือครูในโรงเรียนที่อยู่ข้างเคียง มีความคิดความเห็นอย่างไร หรือคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์หรือไม่ เป็นต้น ในกรณีที่ทำได้ เมื่อเราเข้าไปสำรวจโดยมีผู้วิจัยหลายคน ก็พยายามจะแยกกันไปคุยกับคนกลุ่มต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งก็อาจจะทำได้ไม่มากนัก แต่ในหลายกรณีก็ทำให้เกิดคำถาม ที่น่าจะค้นหาคำตอบในการศึกษาที่ต้องทำในลักษณะที่เจาะลึกลงไป

ข้อจำกัดประการที่สอง การถามความคิดเห็นจากผู้ที่ทำพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะในเรื่องของการประเมินบทบาทของพิพิธภัณฑ์นั้น มักจะทำในบรรยากาศของการพบกันเป็นครั้งแรก ระหว่างผู้มาร่วมประชุมกับผู้วิจัย และระหว่างผู้มาร่วมประชุมด้วยกันเอง ดังนั้นลักษณะของคำบอกเล่าต่าง ๆ มักจะเริ่มด้วยคำบอกเล่าที่เป็นทางการ บางครั้งก็สงวนท่าที และบางครั้งก็ต้องการจะเสนอภาพของตนเองในทางบวก ทำให้เราไม่สามารถจะแยกแยะได้ว่า คำบอกเล่านั้นเป็นภาพของบทบาท "ที่ควรจะเป็น" หรือ "เชิงอุดมคติที่อยากจะเห็น" หรือ เป็นสภาพที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม เราก็มีข้อสังเกตว่า ระดับของความเป็นทางการนั้น มักจะผกผันไปกับกลุ่มของผู้ที่มาร่วมประชุม ในการประชุมที่มีผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ที่เป็นข้าราชการ หรือมีตำแหน่งทางการค่อนข้างมาก ภาษาที่เป็นสูตรทางการก็จะมีค่อนข้างมากตามไปด้วย

ข้อจำกัดประการที่สาม ในเรื่องของการประเมินความต้องการ และรูปแบบของความช่วยเหลือนั้น ข้อมูลที่

ได้มา มักจะเคลือบแฝงด้วยความเข้าใจว่า จะสามารถคาดหวังอะไรได้บ้างจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประการหนึ่ง คือพิพิธภัณฑ์ส่วนมากจะกล่าวว่า ขาดแคลนงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถขยับขยายอาคารสถานที่ได้ ปัญหาการขาดงบประมาณมักเป็นสิ่งที่จะได้รับทราบเป็นอันดับต้น ๆ แต่ว่าเมื่อได้ทำความเข้าใจว่า ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรสนับสนุนได้เฉพาะด้านวิชาการ ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างอาคารได้ คำตอบในเรื่องความต้องการก็จะเน้นไปที่ความช่วยเหลือทางวิชาการแต่อย่างเดียว เป็นต้น ในกรณีเหล่านี้ เราจึงไม่สามารถที่จะระบุได้อย่างมั่นใจว่าพิพิธภัณฑ์มีความเห็นว่า ตนเองจัดลำดับความสำคัญของความต้องการความช่วยเหลือไว้อย่างไรแน่

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดเหล่านี้ก็เป็นข้อจำกัดสามัญของการทำงานวิจัยแบบสำรวจภาพกว้าง และความจำกัดหรือช่องว่างนี้ สามารถจะนำไปสร้างเป็นคำถามสำหรับงานวิจัยในระดับลึกต่อไปได้.

ข้อมูลพื้นฐาน

ตารางข้างล่างนี้ เป็นการสรุปภาพรวมเชิงปริมาณของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ได้สำรวจไปในระยะที่ 1 ตารางที่หนึ่ง แสดงจำนวนของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดที่มีอยู่ในทำเนียบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย โดยจำแนกตามภาค และในแต่ละภาคจำแนกให้เห็นว่า ระดับความรู้จักคุ้นเคย ตั้งแต่น้อยที่สุด ไปหามากที่สุด คือ

ระดับที่ 1 เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เพียงแต่รู้จักชื่อเท่านั้น

ระดับที่ 2 คือพิพิธภัณฑ์ที่มีข้อมูลประกอบจากเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

ระดับที่ 3 เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนมาร่วมการประชุมเครือข่ายฯ

ระดับที่ 4 คือพิพิธภัณฑ์ที่ได้ไปสำรวจภาคสนามโดยคณะผู้วิจัยเอง

ข้อสรุปจากตารางที่หนึ่งนี้ กล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์ที่คณะผู้วิจัยได้สำรวจอย่างใกล้ชิดนั้น มีจำนวนเพียงหนึ่งในห้าของพิพิธภัณฑ์ที่จัดได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย และในขณะนี้จำนวนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้งหมดที่มีรายชื่ออยู่ในทำเนียบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจากการสำรวจระยะที่ 1 คือ เกือบ 350 แห่ง

ตารางที่ 1 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย จำแนกตามภาคและระดับความรู้จักของคณะผู้วิจัย

ระดับความรู้จัก [พิพิธภัณฑ์]	ภาคเหนือ		ภาคใต้		ภาคตะวันออก		ภาคอีสาน		ภาคกลาง-ตะวันตก		รวม	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
1. มีชื่ออยู่ในทำเนียบพิพิธภัณฑ์	5	3.47	20	34.48	5	20.00	31	46.27	19	34.55	80	22.92
2. มีข้อมูลเอกสาร - สื่อสิ่งพิมพ์	114	79.17	11	18.97	1	4.00	11	16.42	4	7.27	141	40.40
3. เข้าร่วมการประชุมเครือข่ายฯ	18	12.50	10	17.24	8	32.00	17	25.37	9	16.36	62	17.77
4. เดินทางไปสำรวจภาคสนาม	7	4.86	17	29.31	11	44.00	8	11.94	23	41.82	66	18.91
รวม	144	100.00	58	100.00	25	100.00	67	100.00	55	100.00	349	100.00

ตารางที่สอง แสดงจำนวนพิพิธภัณฑ์กลุ่มที่มาร่วมประชุมเครือข่ายฯ 5 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 128 แห่ง จำแนกตามภาค และตามประเภทของวัตถุสิ่งของที่เก็บสะสม ข้อสรุปจากตารางนี้ กล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เก็บของที่เกี่ยวกับวัดและศาสนกิจ และของที่แสดงวิถีชีวิตท้องถิ่น

ตารางที่ 2 พิพิธภัณฑ์ที่เข้าร่วมประชุมและได้สำรวจ จำแนกตามภาคและเนื้อหาของสิ่งที่เก็บสะสม

ประเภทเนื้อหา / สิ่งที่สะสม [เฉพาะที่เข้าร่วมประชุม-ที่ได้สำรวจ]	ภาคเหนือ		ภาคใต้		ภาคตะวันออก		ภาคอีสาน		ภาคกลาง-ตะวันตก		รวม	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
พิพิธภัณฑ์แนวคิดท้องถิ่น	1	4.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	12.50	5	3.90
พิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวเนื่องกับวัด และศาสนกิจ	9	36.00	7	25.93	6	31.58	5	20.00	9	28.13	36	28.13
พิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับโบราณคดี	2	8.00	2	7.41	0	0.00	4	16.00	2	6.25	10	7.81
พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ-วิทยา	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	4.00	0	0.00	1	0.78
พิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์	2	8.00	0	0.00	1	5.26	1	4.00	3	9.38	7	5.47
พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตท้องถิ่น	7	28.00	7	25.93	9	47.37	11	44.00	11	34.38	45	35.16
พิพิธภัณฑ์เฉพาะประเด็น	4	16.00	8	29.63	3	15.79	3	12.00	3	9.38	21	16.41
พิพิธภัณฑ์ของสะสมส่วนบุคคล	0	0.00	3	11.11	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	2.34
รวม	25	100.00	27	100.00	19	100.00	25	100.00	32	100.00	128	100.00

ตารางที่ 3 แสดงพิพิธภัณฑ์ที่เข้าร่วมประชุม จำแนกตามประเภทขององค์กรที่บริหารจัดการ ซึ่งโดยสรุปแล้ววัด และองค์กรของชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 3 พิพิธภัณฑ์ที่เข้าร่วมประชุมและได้สำรวจ จำแนกตามภาคและประเภทองค์กรที่บริหารจัดการ

ประเภทการบริหารจัดการ [เฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่เข้า ร่วมประชุมฯ และที่ได้สำรวจ]	ภาคเหนือ		ภาคใต้		ภาคตะวันออก		ภาคอีสาน		ภาคกลาง-ตะวันตก		รวม	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
วัด	9	36.00	9	33.33	7	36.84	12	48.00	11	34.38	48	37.50
โรงเรียน	5	20.00	2	7.41	6	31.58	6	24.00	3	9.375	22	17.18
สถาบันอุดมศึกษา	0	0.00	2	7.41	0	0.00	2	8.00	1	3.125	5	3.91
เอกชน	3	12.00	6	22.22	1	5.26	1	4.00	5	15.63	16	12.50
องค์กรชุมชน	7	28.00	5	18.52	3	15.79	4	16.00	12	37.5	31	24.22
อื่นๆ	1	4.00	3	11.11	2	10.53	0	0	0	0	6	4.69
รวม	25	100.00	27	100.0	19	100.0	25	100.0	32	100.0	128	100.0

- ส่วนที่ 5 -

ความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

รายงานส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ที่เข้าร่วมประชุม และที่คณะผู้วิจัยได้มีประสบการณ์จากการสำรวจภาคสนาม เพื่อจะเสนอภาพของความเคลื่อนไหวตื่นตัวที่เกิดขึ้นในแต่ละบริเวณ ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายกันบ้าง และแตกต่างจากกันบ้าง คำถามที่คณะผู้วิจัยให้ความสนใจ ได้แก่ (1) การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่ง เกิดมาจากปัจจัยอะไร มีบุคคลหรือกลุ่มคนใดเกี่ยวข้อง และมีกระบวนการอย่างไร เท่าที่มีข้อมูล (2) เป็นการนำเสนอในเบื้องต้นว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความหมายทางวัฒนธรรมอย่างไรสำหรับชุมชนและท้องถิ่น ความหมายนั้นอยู่ในรูปแบบของสิ่งของ วัตถุที่เลือกมาจัดแสดง กิจกรรม หรือกระบวนการอะไร และความหมายเหล่านี้ สามารถแสดงถึงสภาพชีวิตท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลง หรือประเด็นปัญหาทางวัฒนธรรมอย่างไร

เพื่อที่จะให้เห็นภาพของความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จะขอเล่าถึงตัวอย่างบางตัวอย่างที่ได้พบมาจากการสำรวจและจัดประชุมในแต่ละภาค ควรจะกล่าวไว้แต่ต้นว่า ภาคเป็นหน่วยที่เกิดมาจากการปกครอง มิใช่หน่วยทางวัฒนธรรม ที่แสดงลักษณะเด่นของความเป็นท้องถิ่น อันที่จริงแล้ว สิ่งที่พบในภาคต่าง ๆ นั้น มีทั้งความแตกต่างกัน และความคล้ายคลึงกัน ลักษณะที่อาจจะดูเป็นอัตลักษณ์เฉพาะนั้น อาจเป็นเพียงภาพลวงตา ที่เกิดจากการมองอย่างผิวเผิน และเป็นเพียงความประทับใจที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนบางกลุ่มที่ได้พบเท่านั้น นอกจากนั้นตัวอย่างที่ยกมา ไม่ได้มีความหมายว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นตัวอย่างของท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค หากแต่เป็นกรอบทางสถานที่ที่ผู้วิจัยมีข้อมูลอยู่ในขณะนี้ และแต่ละแห่งที่ยกมา มีประเด็นบางอย่างที่ชวนให้ตั้งคำถาม ที่สามารถนำไปสู่การวิจัยที่ลึกลงไปในระยะต่อไปได้

นอกจากนั้น ดังที่กล่าวแต่ต้นแล้วว่า การเก็บข้อมูล เป็นไปในลักษณะของการสำรวจภาพกว้าง มากกว่าการเจาะลึกแต่ละกรณี ฉะนั้น การตีความต่าง ๆ ต่อไปนี้ จึงเป็นไปในลักษณะของการเสนอประเด็นเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ในระดับลึกต่อไป มากกว่าเป็นการให้ข้อสรุป

พิพิธภัณฑ์ในบริเวณภาคกลางด้านตะวันตก

บริเวณภาคกลางในซีกตะวันตก เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ที่ได้จัดประชุม มีความคึกคักทางด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นค่อนข้างมาก ความคึกคักนี้มาจากกระบวนการอย่างน้อยสองประการ คือ

(1) เครือข่ายเพื่อนพิพิธภัณฑ์นครปฐม

ในบริเวณนี้มีการรวมตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่แล้ว ในรูปของเครือข่ายเพื่อนพิพิธภัณฑ์จังหวัดนครปฐม ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เครือข่ายนี้เป็นการริเริ่มของพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ของเอกชนตั้งอยู่ในจังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดเวทีเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในบริเวณจังหวัดนครปฐม ราชบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ได้มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การสัมมนาประจำปี รวมทั้งมีการส่งตัวแทนไปเยี่ยมเยือนทำความรู้จักชุมชนต่าง ๆ ในนครปฐม

ซึ่งมีกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลาย และให้ความสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านั้น

พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยอาจจะพิจารณาได้จากจำนวนคนที่มาเข้าชม และความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ดังจะเห็นได้ว่า การประชุมต่างๆ ที่ว่าด้วยพิพิธภัณฑ์ หรือการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ก็จะปรากฏมีตัวแทนของพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยไปร่วมอยู่ด้วยเสมอ จึงเป็นองค์กรที่มีทรัพยากรหลายด้านและมีความสามารถที่จะทำหน้าที่เสมือนหนึ่งศูนย์วัฒนธรรมภาคเอกชนของจังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ตลอดปี ในการจัดงานแต่ละครั้ง จะเชิญชวนให้โรงเรียนต่างๆ นำนักเรียนมาแสดงผลงาน และนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหัตถกรรมในชุมชน มาจัดแสดงหรือจำหน่ายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ ในบางกรณีที่ผู้วิจัยไปร่วมงานของพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง ก็มักจะได้รับข่าวสารความคืบหน้าของการทำพิพิธภัณฑ์ แต่ละแห่งไปด้วย การมีองค์กรที่มีทรัพยากรและมีแนวความคิดที่จะสร้างเวทีให้คนที่ทำงานด้านวัฒนธรรมรวมทั้งพิพิธภัณฑ์ มาพบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มพิพิธภัณฑ์ในบริเวณนี้ มีความรู้จักมักคุ้นกันใกล้ชิดและมีความรู้สึกผนึกกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนสูง

ดังนั้นโดยทั่วไปแล้ว บรรยากาศของกลุ่มคนที่มีประชุม จึงเป็นบรรยากาศของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันมาก่อน อย่างค่อนข้างเหนียวแน่น ในขณะที่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เจ้าหน้าที่ของทางการ คือวัฒนธรรมจังหวัดนั้น ยังมีข้อมูลและความรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายค่อนข้างน้อย ส่วนหนึ่งเนื่องจากว่าตำแหน่งวัฒนธรรมจังหวัด เป็นงานของกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งกระทรวงเกิดขึ้นใหม่ และผู้ที่มารับหน้าที่เป็นคนมาจากกระทรวงอื่น และมาจากท้องถิ่นอื่น ไม่ได้มีความผูกพันกับความเป็นไปทางวัฒนธรรมเท่ากับคนที่ทำพิพิธภัณฑ์ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นคนที่เกิดและเติบโตขึ้นมาในบริเวณนั้น

(2) กลุ่มพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ได้รับแนวคิดสำนึกท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์กลุ่มหนึ่งในบริเวณนี้ อยู่ในเครือข่ายของการทำงานแนวสร้างสำนึกท้องถิ่น ซึ่งมี รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม และมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เป็นผู้บุกเบิก ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี ซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในประเทศไทย พิพิธภัณฑ์วัดจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าลอนลูกคลื่น อันเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณจันเสน ซึ่งเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ และมีการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์จันเสน จัดแสดงพัฒนาการของชุมชนจันเสน ด้วยหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารดี และสมัยต่อ ๆ มา นอกจากนั้นยังมีพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลน แสดงถึงเทคโนโลยีการเก็บน้ำ เช่นโอ่งเก็บน้ำจืด หรือการนำเรือไป "ล่มน้ำ" เพื่อนำน้ำจืดจากที่อื่นมาใช้ เป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเอาชนะปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดที่จำเป็นในการอุปโภคบริโภค นอกจากนั้นยังมีคลังของเอกสารโบราณจำนวนมาก

ในกลุ่มนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งก็ได้รับความบันดาลใจจากพิพิธภัณฑ์ในรุ่นแรกของมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ประกอบกับความผูกพันที่คนหนองขาวมีต่ออาคารเรียนหลังแรกของโรงเรียนโกวิทอินทราทร ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดหนองขาว เป็นอาคารที่มีอายุกว่า 70 ปี และกำลังจะถูกทุบทิ้ง แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย จึงคิดกันว่าจะเก็บอาคารนี้ไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการ การจัดพิพิธภัณฑ์ที่บ้านหนองขาวเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมวัฒนธรรมที่มีฐานกว้างไปกว่าตัวพิพิธภัณฑ์ มีการจัดนำชมหมู่บ้าน และสิ่งของเครื่องใช้ที่แสดงถึงความเชื่อ เช่น "หม้อยาย" การทอผ้าขาวม้าลายจักรใช้สีสันเข้มสดที่เป็นเอกลักษณ์ของหนองขาว

นอกจากพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้แล้ว ในการประชุมยังมีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิษณุโลก ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนระดับแนวหน้า ซึ่งก่อนหน้านี้ประมาณเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545 ตกเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินการ มีการประกาศขายพิพิธภัณฑ์หลังจากทำมาเป็นเวลากว่า 30 ปี ซึ่งก่อให้เกิดกระแสความตื่นตัวเรื่องความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์ และทำให้แวดวงชาวพิพิธภัณฑ์รู้สึกสั่นสะเทือนอย่างรุนแรง เหตุการณ์การประกาศขายพิพิธภัณฑ์ นำไปสู่การอภิปรายปัญหาการทำพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยอยู่ระยะหนึ่ง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวีเป็นที่รู้จักของกลุ่มคนที่ทำพิพิธภัณฑ์ทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มพิพิธภัณฑ์ในแนวสำนึกท้องถิ่น และผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ได้เล่าถึงประสบการณ์และให้ข้อสังเกตในการทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอย่างเข้มข้นและขมขื่น การประชุมครั้งนี้ จึงมีบรรยากาศของกลุ่มคนที่รู้จักกัน ที่มาจากพิพิธภัณฑ์รุ่นบุกเบิก มีอุดมการณ์ร่วมกัน เคยมีกิจกรรมร่วมกัน และมีประสบการณ์ปัญหาที่แลกเปลี่ยนกันได้ในทิศทางร่วมกัน และเกิดความรู้สึกว่ามีพลังของคนที่มีเรื่องราวชีวิตร่วมกัน ดังที่คุณพรศิริ บูรณเขตต์ ตัวแทนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวีบรรยายว่า การมาครั้งนี้เหมือนกับได้มาพบ “คนที่อาบน้ำโอ่งเดียวกัน”

นอกเหนือจากพิพิธภัณฑ์ในกลุ่มที่ได้รับแรงบันดาลใจ และแรงกระตุ้นเรื่องสำนึกท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ในภูมิภาคด้านตะวันตกยังมีที่มาจากความหมาย หรือสำนึกทางวัฒนธรรมอย่างอื่นอีกด้วย ที่เด่นชัดคือเรื่องของความศรัทธาในวีรบุรุษท้องถิ่น โดยเฉพาะพระภิกษุที่เป็นที่เคารพนับถือ มีลูกศิษย์ลูกหาจำนวนมาก และความต้องการที่จะแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์บางอย่าง และรักษาไว้ลูกหลาน เพื่อให้เห็นรายละเอียดของความหลากหลายนี้ จะขอนำเสนอพิพิธภัณฑ์บางแห่งที่เป็นตัวอย่างของความหมายเฉพาะในท้องถิ่นสองอย่างนี้

พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด นครปฐม

วัดท่าพูดเป็นวัดที่มีอายุประมาณ 600 ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ความคิดในการตั้งพิพิธภัณฑ์เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เมื่อเจ้าอาวาสองค์ก่อน คือพระครูพิศาลสาธุวัฒน์ ถึงแก่มรณภาพ จากคำบอกเล่าของคุณมานะ เถียรทวี และคุณวิรัตน์ น้อยประชา ซึ่งเป็นกรรมการของวัด และดูแลพิพิธภัณฑ์ สรุปได้ว่า คณะกรรมการของวัดมีความเห็นว่า วัดท่าพูดมีโบราณวัตถุ และข้าวของต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งอยู่ทั้งภายในวัด และเก็บอยู่ภายในกุฏิหลังเก่าของท่านเจ้าอาวาสองค์เดิม เกรงว่าของเหล่านี้จะกระจัดกระจายสูญหาย คุณมานะ เถียรทวี ซึ่งปัจจุบันเป็นประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเล่าว่า ตนเองเป็นคนที่นี่ แต่ได้ไปเรียนจบเพาะช่าง และภายหลังกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในบ้านเกิด เคยเห็นว่า ของที่มีค่าถูกปล่อยทิ้งให้ผุพังหรือทำลาย เช่นไม้แกะสลักถูกทิ้งตากแดดตากฝน หรือสมุดข่อยถูกเผาไปบ้าง เกิดการสูญหายไปมาก ทำให้รู้สึกว่าของเหล่านี้มีค่า ควรจะเก็บรักษาเอาไว้ จึงได้มีการหารือและตกลงกันที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์วัดขึ้น และเริ่มนำสิ่งของต่างๆที่มีอยู่มาเก็บ เพื่อรักษาไว้ไม่ให้สูญหาย โดยที่ใช้หอไตรของวัดมาทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชั่วคราว เปิดให้คนเข้าชมตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม 2540 ซึ่งเป็นวันพระราชทานเพลิงศพของท่านเจ้าอาวาสที่ถึงแก่มรณภาพไป จึงถือเอาวันนั้นเป็นวันเปิดพิพิธภัณฑ์ และต่อมาในปี พ.ศ.2543 ได้บูรณะกุฏิเจ้าอาวาสหลังเก่า และทำอาคารหลังนี้เป็นพิพิธภัณฑ์อีกหลังหนึ่ง ใช้ชื่ออาคารว่า พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูด โดยนำสิ่งของจำนวนหนึ่งจากหอไตรมาจัดแสดงไว้ในอาคารหลังใหม่นี้

ข้าวของในพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด มีทั้งกลุ่มโบราณวัตถุ ซึ่งมีทั้งรุ่นก่อนประวัติศาสตร์ เช่นภาชนะดินเผา แม่พิมพ์เครื่องมือ เครื่องมือสำริด และโบราณวัตถุในช่วงประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ได้แก่พระพุทธรูป คัมภีร์ใบลาน นอก

จากนั้นเป็นกลุ่มข้าวของเครื่องใช้ในวัดและในครัวเรือนในอดีต เช่น เครื่องลายคราม ถ้วยชาม หม้อไห เครื่องจักสาน เครื่องมือจับปลา หนังสือพิมพ์เก่า เครื่องใช้ไฟฟ้ารุ่นเก่า โต๊ะนักเรียน เครื่องทองเหลือง ของที่เป็นโบราณวัตถุนั้น บางส่วนเป็นของที่ขุดพบในบริเวณนครปฐม แต่บางส่วนก็ไปหาซื้อมาจากที่อื่น ส่วนข้าวของเครื่องใช้นั้น มักจะเป็นของที่ชาวบ้านนำมาถวายให้วัด หรือนำมามอบให้คณะกรรมการเมื่อมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์

ในบรรดาข้าวของต่าง ๆ สิ่งที่จัดแสดงอยู่นั้น ของที่ผู้จัดให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เวลาที่นำชม จะเป็นของที่เกี่ยวกับประวัติของวัด และหรือสิ่งของที่แสดงบทบาทของวัดนี้ในประวัติศาสตร์ ของสำคัญนี้ ได้แก่ พระยานมาศ กระโถนถมปัด กาน้ำชา และหัวเรือกัญญา ซึ่งมีตำนานว่าพระเจ้าตากสินพระราชทานให้แก่หลวงพ่อรด เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดท่าพูด ของใช้เหล่านี้เป็นสิ่งของชิ้นเด่นที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มากที่สุด จะเป็นสิ่งแรกที่ผู้จัดและนำชมกล่าวถึง และเรียกความสนใจจากผู้ชม ส่วนสิ่งของสำคัญอีกชิ้นหนึ่ง ได้แก่ แผ่นอิฐมอญที่เป็นฐานพระอุโบสถ ซึ่งมีจารึกเป็นตัวอักษรไทยปรากฏอยู่ นอกจากนั้นยังมีการเล่าถึงวัตถุสำคัญบางอย่างที่อยู่ที่พระอุโบสถ ได้แก่การค้นพบลูกนิมิตร พาน พระธาตุ ตะกรุด ในบริเวณโบสถ์ ซึ่งกล่าวกันว่ามีอายุในรุ่นอยุธยาตอนปลาย ส่วนพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ที่ค้นพบในกรุของวัด จะเก็บรวมกันไว้ในห้องชั้นบน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้จัดให้ความสำคัญแก่วัตถุสิ่งของบางอย่าง ที่เชื่อมโยงวัดเข้ากับประวัติบุคคลสำคัญที่เป็นที่รู้จักในระดับชาติ แต่ก็เน้นประวัติส่วนที่มาเกี่ยวข้องกับวัด ทำให้วัดและตำบลท่าพูดมีพื้นที่และมีตัวตนอยู่ในประวัติศาสตร์ฉบับของชาติ นอกจากนั้นก็ยังให้ความสำคัญแก่โบราณวัตถุของวัด ที่มีอยู่เพียงแห่งเดียวในวัดนี้ ไม่สามารถจะหาที่อื่นได้

การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด อยู่ในความดูแลของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ของวัด แต่ก็ดูจะมีคุณมานะ และคุณวิรัตน์ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ การดำเนินงานของท่านทั้งสอง มีทั้งงานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีทั้งการจัดทำทะเบียน จัดแสดง และนำชม เท่าที่ทราบในขณะนี้ไม่ได้มีความร่วมมือกับโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งในบริเวณนั้นเพื่อมีกิจกรรมการมาใช้พิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษา การมาชมพิพิธภัณฑ์ดูจะควบคู่ไปกับงานกิจกรรมอื่น ๆ ของวัดเป็นหลัก เป็นต้นว่า การจัดงานประเพณี เช่น งานลอยกระทง ซึ่งเป็นโอกาสที่คนจะมาในท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียง จะมาที่พิพิธภัณฑ์มากที่สุด นอกจากนั้นในโอกาสที่มีคณะไปเยี่ยมชม เช่น คณะของการประชุม พิพิธภัณฑ์ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอภาพของศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น เช่น การแทงหยวก ที่มีคุณลุง บุญปลูก รอดจินดา อายุ 70 ปี เป็นผู้สาธิต และมีการทำ “เถรอดเพล” ซึ่งเป็นงานฝีมือที่นำไม้ชิ้นเล็ก ๆ ซึ่งตัดไว้ มาประกอบเข้าสลักกันภายในขวดแก้ว โดยที่จะต้องค่อย ๆ ใส่ไม้เข้าไปทีละชิ้นทางคอขวด คนทำคือคุณลุง สว่าง ชูสุวรรณ อายุ 76 ปี

ดังนั้นอาจจะกล่าวในเบื้องต้นได้ว่า กระบวนการก่อตั้งและดำเนินการพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด ก่อตัวขึ้นมาจากความศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาสองค์ก่อน ผนวกกับความสำนึกเรื่องการสูญเสียของมีค่าที่เคยมีอยู่ในวัด ทำให้เกิดความหวงแหน อยากจะเก็บรักษาส่วนที่ยังเหลือให้คงอยู่

พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม นครปฐม

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ต่างจากวัดท่าพูด ตรงที่เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล ของอาจารย์เริงชัย แจ่มนิยม อาจารย์เริงชัย บรรยายตนเองว่าเป็นลูกชาวนา เคยเห็นการทำนามาตั้งแต่เกิด แต่ว่าตนเองเป็นข้าราชการครูอยู่หลายปี อาจารย์เริ่มคิดอยากจะให้ลูกหลานได้เห็นว่าชีวิตของชาวนาในสมัยก่อนนั้นเป็นอย่างไร เพราะชีวิตของเด็กใน

ปัจจุบันเปลี่ยนไปจากแต่ก่อนมาก จึงอยากจะ"ย้อนยุค"ให้เด็ก ๆ ได้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษของตัว ดังนั้นตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ.2532 อาจารย์จึงได้เริ่มปลูกต้นสะเดาเป็นรั้วล้อมรอบบ้าน และในปี พ.ศ.2541 ซึ่งเป็นปีที่อาจารย์เกษียณราชการ จึงได้เริ่มใช้ไม้สะเดา มาสร้างเป็นเรือนไทยเครื่องผูก ซึ่งเป็นเรือนไทยของท้องถิ่นใต้ถุนสูง และหลังจากนั้น ก็ได้นำเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร มาตั้งไว้บริเวณใต้ถุนเรือน และเปิดให้คนเข้าชมตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา

พิพิธภัณฑ์ของอาจารย์เริงชัย จัดแบ่งเนื้อที่เป็นสองส่วนหลัก ส่วนแรก เป็นอาคารสำนักงานด้านหน้า จะเต็มไปด้วยแผนภูมิต่าง ๆ อธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำนา วงจรการเพาะปลูก และประเพณีต่าง ๆ ประวัติความเป็นมาของบ้านลานแหลม นอกจากนั้นบริเวณชั้นล่างของสำนักงานนี้ยังเป็นที่ตั้งของกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาบ้านลานแหลม ซึ่งรวมกลุ่มกันทำงานหัตถกรรมจักสานจากเส้นใยผักตบชวา และจัดวางผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จแล้วไว้เพื่อจำหน่าย

ส่วนที่สอง คือบริเวณเรือนไทยลึกเข้าไปด้านในนั้น ใต้ถุนจัดวางเครื่องมือเครื่องใช้ไว้เป็นกลุ่มๆ ได้แก่กลุ่มเครื่องมือการทำนา เช่นเครื่องสีข้าว กระด้งฝัดข้าว ครกตำข้าว เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ เครื่องมือใช้สอยในครัวเรือน และเครื่องมือช่างไม้ ส่วนชั้นบน พยายามจะทำจำลองสภาพของครัวในเรือนไทยสมัยก่อน แต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

ถึงแม้จะเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลของอาจารย์เริงชัย แต่เวลาที่ไปชม ก็จะมีกลุ่มแม่บ้านที่มาให้การต้อนรับจัดการเรื่องอาหารการกินและร่วมพูดคุย ร่วมกันเล่าถึงชีวิตเมื่อก่อน บางคนแสดงการฝัดข้าว ผู้หญิงวัยกลางคนกลุ่มหนึ่งเล่าถึงงานรำวง และเต้นรำยุคศุนทราภรณ์ และอาจารย์เริงชัย ในปัจจุบันก็อยู่ในเครือข่ายอย่างขันแข็ง ขณะนี้กำลังไปช่วยจัดพิพิธภัณฑ์ที่วัดละมุด ความสัมพันธ์เหล่านี้คงจะต้องเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจโดยละเอียดต่อไปอีก แต่ข้อสังเกตในเบื้องต้นก็ดูเหมือนว่า การจัดการพิพิธภัณฑ์ ก็ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือกันขึ้น ในแง่ที่ว่าเมื่อมีคณะผู้มาชม อาจารย์เริงชัย โดยมีภรรยาเป็นกำลังสำคัญก็จะอาศัยกลุ่มแม่บ้าน มาต้อนรับและทำอาหารเลี้ยงรับรอง อาจารย์เริงชัยเองก็มีกำลังหนุนในการรับรองผู้มาเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะ และได้รับคำชมเชยว่าอาหารอร่อย ไม่แพง ส่วนกลุ่มแม่บ้านก็ได้แสดงฝีมือ และมีรายได้จากการทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาชม

ความหมายของการเกิดพิพิธภัณฑ์ชีวิตชาวนา ของที่นี่ รวมทั้งของอีกหลายวัดในย่านนี้ ที่หยิบยกเรื่องของชีวิตชาวนามาเป็นประเด็นสำคัญ น่าจะเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในชั่วชีวิต ซึ่งทำให้เกิดอารมณ์ ซึ่งคงจะไม่ใช่ของอาจารย์เริงชัยท่านเดียว แต่ของหลาย ๆ คนที่เคยมีประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของวันวานร่วมกัน และรู้สึกได้ว่าเป็นสิ่งที่ผ่านพ้นไปแล้ว พิพิธภัณฑ์อาจจะเป็นสิ่งที่ทดแทนสิ่งที่สูญหายไปแล้ว และไม่อาจจะจำกลับมาได้ในชีวิตประจำวันปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์วัดกลางบางแก้ว นครปฐม

พิพิธภัณฑ์ที่วัดกลางบางแก้ว มีชื่อเต็มๆว่า พิพิธภัณฑ์พุทธวิถีนายก ตามสมณศักดิ์ของหลวงปู่สององค์ คือ หลวงปู่บุญ หรือท่านเจ้าคุณพระพุทธวิถีนายก (บุญ ขันธโชติ) เป็นเจ้าอาวาสปี พ.ศ. 2429 – 2478 อีกองค์หนึ่งคือ หลวงปู่เพิ่ม ซึ่งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระพุทธวิถีนายก (เพิ่ม ปุญญวสโน) เช่นเดียวกัน ท่านเป็นศิษย์และสืบต่อตำแหน่งเจ้าอาวาสจากหลวงปู่บุญ มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2526 หลวงปู่บุญเป็นเจ้าคณะมณฑลนครชัยศรี ปกครองท้องที่จังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสาครและนครปฐม ท่านเป็นที่พึ่งพาของผู้คนมากมายในด้านกฤตยาคมขลัง

แพทย์แผนโบราณของไทย การสร้างพระเครื่องบูชาและเครื่องรางของขลังหลายชนิด เมื่อหลวงปู่บุญมรณภาพไป หลวงปู่เพิ่มก็ได้สืบทอดงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ ของหลวงปู่บุญทั้งหมด และยังดูแลวัดพร้อมกับข้าวของมีค่าทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของเก่าแก่คู่กันมากับวัดและที่หลวงปู่บุญสร้างหรือมีผู้นำมาถวายไว้เป็นอย่างดี

เมื่อหลวงปู่เพิ่มถึงแก่มรณภาพ พระครูสิริชัยคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี เจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้วองค์ปัจจุบัน จึงได้ร่วมมือกับคณะศิษย์จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้น โดยได้นำรายได้จากการให้เช่าเหรียญหลวงปู่ ที่ทำขึ้นในโอกาสพิธีศพของท่าน ซึ่งมีรายได้เป็นเรือนล้าน มาใช้สร้างอาคารสี่ชั้น เพื่อเก็บรักษาของมีค่าทั้งหลายและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าชมและศึกษาหาความรู้ได้ตามหลักเกณฑ์การอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย ในการสร้างและจัดวัตถุสิ่งของ สามารถระดมความช่วยเหลือจากลูกศิษย์ลูกหา โดยเฉพาะลูกศิษย์ลูกหาที่เดิมเป็นคนที่นั่น แล้วไปเป็นใหญ่เป็นโตภายนอก ยกตัวอย่างเช่นการจัดสิ่งของในพิพิธภัณฑ์นั้น เป็นผลงานของอาจารย์อาวุโสท่านหนึ่งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เป็นลูกศิษย์ของท่าน

วัดกลางบางแก้วเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดมาจากความศรัทธาในพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพนับถือสูงในชุมชน ตัวพิพิธภัณฑ์เองเป็นถาวรวัตถุที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมฉลองบุญญาบารมีของปูชนียบุคคลในท้องถิ่นเป็นหลัก การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีขนาดใหญ่ สูงถึงสี่ชั้น แต่ละชั้นมีข้าวของที่มีค่าจำนวนมาก จึงโยงอยู่กับประวัติชีวิตของหลวงพ่อทั้งสององค์เป็นส่วนมาก ไม่ได้ให้ความสนใจแก่ข้าวของที่เกี่ยวกับชีวิตชุมชนโดยตรงมากนัก จุดเด่นอย่างหนึ่งคือการจำลองกุฏิของท่าน ซึ่งมีเครื่องใช้ต่าง ๆ ของท่านครบครัน รวมทั้งเครื่องเรือนและเครื่องไม้บางส่วน มาจัดไว้ที่ชั้นบนสุด สำหรับให้ผู้เข้าชมได้ชมและสักการะท่านไปด้วยในเวลาเดียวกัน

พิพิธภัณฑ์วัดม่วง - ยี่สาร - จันเสน - หนองขาว

การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้ น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการประจวบเหมาะขององค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ การที่มีนักวิชาการจากภายนอก ที่เคยศึกษาวิจัยบริเวณนี้ และเห็นประเด็นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การกระตุ้นจากนักวิชาการที่ได้รับการตอบสนองจากชุมชน หรือกลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชน ที่กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วม มองเห็นคุณค่าหลังจากที่ได้แลกเปลี่ยนกับคนภายนอก ความสามารถในการระดมทรัพยากรนานาชนิดที่จำเป็นทางด้านการเงิน กำลังคน กำลังทางวิชาการ กำลังของแนวร่วมที่มีบารมีทางราชการ

พิพิธภัณฑ์ในกลุ่มนี้มีประวัติสืบต่อมาราวสองทศวรรษ และมีพัฒนาการของแนวความคิด"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น" ที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวแต่อย่างใด ทว่ามีความผันแปรทางความคิดและปฏิบัติการอยู่ตลอดเวลา จากกรณีวัดม่วง-จันเสน ที่เน้นไปที่การวิพากษ์การจัดพิพิธภัณฑ์แนวกรมศิลปากรที่เน้น “วัตถุ” มากกว่า “เนื้อหา” มาเป็นเนื้อหามากกว่าวัตถุ และเล่าถึงเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับมาตรฐานหรือฉบับทางการ ลักษณะของพิพิธภัณฑ์แนวสำนึกท้องถิ่นในยุคแรก เช่น พิพิธภัณฑ์ที่วัดม่วง หรือวัดจันเสน ยังคงให้ความสำคัญกับอาคารและวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ ตัวพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารขนาดใหญ่ วัตถุสิ่งของก็เป็นโบราณวัตถุและสิ่งของมีค่า แต่ก็จะมีแนวทางบางอย่างในการจัดแสดงร่วมกัน เช่น การเน้นให้เห็นลักษณะของท้องถิ่น ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ในยุคต่อมา ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร หรือที่หนองขาว อาคารพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ และวัตถุสิ่งของค่อย ๆ ลดความสำคัญลงไป และใช้อาคารเดิมที่เป็นศาลา หรือโรงเรียน มาดัดแปลงปรับปรุง พร้อมกันนั้นคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ก็ได้ขยายออกไปนอกรั้วรอบขอบชิดของอาคาร ครอบคลุมไปถึงหมู่บ้าน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังเช่นสำนวนที่ใช้กันว่า “ทั้งหมู่บ้านคือพิพิธภัณฑ์”

ในปัจจุบัน แนวความคิดของค่ายสำนึกท้องถิ่นได้ย้ายจากการสร้างพิพิธภัณฑ์ ไปอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน การทำงานจึงเริ่มด้วยการให้ชาวบ้าน และนักวิชาการ วิจัย เก็บรวบรวมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การปรับตัว ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความคิดต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาในอดีต ดังนั้นกรณีตัวอย่างหนึ่ง คือกลุ่มลูกหลานเมืองแพร่ (ซึ่งไม่ได้อยู่ในภาคตะวันตกนี้ แต่กำลังทำงานร่วมกันกับมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยพันธุ์) เป็นกลุ่มที่กำลังดำริจะทำพิพิธภัณฑ์ร่วมกับนักวิชาการ แต่มีกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง กิจกรรม การทำงานที่กว้างขวางมาก โดยมีแกนกลางอยู่ที่ “พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” เน้นที่บริเวณเมืองเก่าของจังหวัดแพร่ที่ยังคงมีกำแพงเมืองที่สมบูรณ์ และรักษาผังเมืองเดิมไว้ได้ ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต และพยายามเชื่อมโยงกับเมือง บริวาร และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คือพระธาตุ ว่ามีความเชื่อมโยงกันทั้งหมด การวิจัยและกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะนี้ เป็นไปเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวให้ชาวบ้านตื่นตัวในการสร้างองค์ความรู้ และจัดการแหล่งที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง โดยเป็นผู้ศึกษาวิจัย เก็บรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การจัดพิพิธภัณฑ์และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

พิพิธภัณฑ์โซ่งหรือไทดำ เพชรบุรี

ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์โซ่งหรือไทดำ ได้จากคำบอกเล่าของคุณป้าถนอม อดีตอาจารย์โรงเรียนในท้องถิ่น และเป็นตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ที่เกิดมาจากแรงผลักดันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ คุณถนอมเป็นคนเชื้อสายไทดำ ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แต่มีโอกาสทางการศึกษามากกว่าชาวบ้านทั่วไป ท่านเป็นคนไทดำคนแรกที่จบการศึกษาปริญญาตรี และกลับมาเป็นครูสอนในโรงเรียนในชุมชน สิ่งที่น่าสนใจจากคำพูดบางอย่างของคุณถนอม คือการที่เธอเริ่มเห็นคุณค่าของของเก่า เช่นเสื้อผ้าเก่าของไทดำ และพยายามจะเก็บรวบรวมเอาไว้ไม่ให้สูญหาย ถึงขนาดขายสร้อยเพื่อเอาเงินไปซื้อชิ่น (หรือเสื้อ) เก่ามาเก็บเอาไว้ นอกจากนั้นคุณถนอมยังมีความภาคภูมิใจในของที่สะสมไว้ ของบางอย่างเช่นเสื้อฮี (เสื้อตัวยาว สีดำ ของคนไทดำ ในบางที่เป็นของใช้ในพิธี) ที่เธอเก็บไว้นั้น เธอกล่าวว่าไม่มีที่ไหนอีกแล้ว แม้แต่ในกลุ่มคนไทดำในเวียดนาม ซึ่งเป็นถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทดำในประเทศไทย ในปัจจุบันคุณถนอมเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโซ่งหรือไทดำที่สำคัญคนหนึ่ง มักจะมีนักวิชาการและนักศึกษาที่ทำวิจัยวิทยานิพนธ์แวะไปพบและขอข้อมูลบ่อย ๆ ซึ่งเธอบอกว่า ได้ (ข้อมูล) ไปแล้วก็”หายหัว”ไปหมด

พิพิธภัณฑ์ในบริเวณภาคกลางด้านตะวันออก

ประเด็นที่สังเกตเห็นเป็นลักษณะเฉพาะของการประชุมที่นี่ คือ การที่มีตัวแทนหลายคนจากหน่วยงานเดียวกัน แต่มีหลายชื่อหลายตำแหน่งที่เป็นทางการ หรือคนเดียวมีหลายตำแหน่งพร้อมกัน ซึ่งเป็นตัวอย่างของการทำงานแบบใส่ป้ายของราชการ จนทำให้ข้าราชการคนเดียวหรือหน่วยงานเดียวมีชื่อซ้อนกันหลายอย่าง เช่นบางท่านเป็นทั้งอาจารย์ในโรงเรียน เป็นเลขาของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และเป็นฝ่ายวิชาการของสภาวัฒนธรรม จนเธอเองบอกว่าคนคนเดียวทำงาน 3 กระทรวง เนื่องจากมีหลายท่านที่อยู่ในฐานะทำนองเดียวกันนี้ คือ สวมหมวกทางราชการด้านวัฒนธรรมหลายใบมาก ทำให้เราสังเกตได้ว่า ข้าราชการสายวัฒนธรรมเหล่านี้ก็มี “เครือข่าย” อีกประเภทหนึ่ง และดูเป็นเครือข่ายที่คึกคักมาก โดยเฉพาะในเรื่องการท่องเที่ยว เนื่องจากภาคตะวันออกได้รับการสนับสนุนให้เป็นเมืองท่องเที่ยว จึงมีแนวความคิดและกิจกรรมประเภทวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น การจัดรายการเกี่ยวกับชาวชอง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาตระกูลมอญเขมร และเป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิมของภาคตะวันออก

ในปัจจุบันชุมชนชองที่รู้จักกันดีอยู่ในจังหวัดจันทบุรี แต่ในจังหวัดอื่น เช่นระยอง ก็มีคนเชื้อสายชองอยู่ เพียงแต่ผสมผสานกับกลุ่มอื่น หรือถูกกลืนไปเป็นคนไทยไปมากและไม่ได้แสดงความเป็นชองอย่างเด่นชัด งานวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชาวชองที่มีผู้กล่าวถึงในการประชุม จึงมีลักษณะของการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นชุดสำเร็จรูป เช่น ไปดูชอง กินอาหารชอง ซื้อโปสการ์ดชอง เป็นต้น จึงมีแนวโน้มของการนิยามงานวัฒนธรรมในแง่ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวโดยเจ้าหน้าที่ค่อนข้างมาก

นอกจากนั้นตัวแทน ที่เป็นข้าราชการมักมีความสนใจ ประสบการณ์ ความคุ้นเคย และความชำนาญ ในเรื่องของการหาหนทางเข้าไปสู่ทรัพยากรของรัฐ ฉะนั้นจะมีการใช้เวลาบางส่วนแลกเปลี่ยนกันถึงเรื่องวิธีที่จะเขียนโครงการของบประมาณอย่างละเอียดละออ เช่น มีการให้ข้อมูลว่า องค์กรท้องถิ่นเช่นพิพิธภัณฑ์จะสามารถไปหางบประมาณมาจากไหนได้บ้าง งบประมาณภาครัฐกับนอกภาครัฐต่างกันอย่างไร หน่วยงานใดมีงบให้งานวัฒนธรรม วิธีเขียนโครงการจะต้องตระเตรียมอะไรอย่างไรบ้าง ดังนั้น อาจจะตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า มีกลุ่มพิพิธภัณฑ์บางกลุ่มที่มองรัฐในฐานะที่เป็นกระเป๋าเงิน และทำให้แตกต่างจากบรรยากาศของการประชุมกลุ่มอื่น ๆ ที่มองว่ารัฐไม่เคยให้อะไรเลย

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน ระยอง

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน เกิดมาจากการที่วัดบ้านดอนมีตัวหนังใหญ่เก่าอายุราว 200 ปี ที่เคยเป็นของเจ้าเมืองระยองท่านหนึ่ง และภายหลังมาเก็บไว้สำหรับแสดงที่วัด เมื่อราวร้อยกว่าปีมานี้ และชาวบ้านในบริเวณใกล้ ๆ วัด ก็ได้นำมาใช้แสดง แต่ว่าต่อมาการแสดงหนังใหญ่เสื่อมความนิยมไป ตัวหนังชุดนี้จึงไม่มีผู้ใดสนใจ เพียงแต่เก็บไว้อย่างเดียว ที่มาของพิพิธภัณฑ์นั้น ท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันเล่าว่า เริ่มจากการที่หลวงพ่อเจ้าอาวาสองค์ก่อนท่านป่วย และเห็น “พ่อแก่” หรือศีรษะฤาษี มาต่อว่า ว่าไม่รักษารูปหนังให้ดีปล่อยให้ผุพัง เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันท่านมีความชอบด้านการแสดง จึงเสนอให้เก็บรักษา ดูแลตัวหนังให้เหมาะสม และเกิดการคิดที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้น

ในราวปี พ.ศ. 2537 เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันได้เริ่มลงมือด้วยการขอยืมเงินจากเจ้าอาวาสองค์ก่อนจำนวน 100,000 บาท ต่อมาชาวบ้านช่วยกันบริจาคเป็นเงิน 350,000 บาท จึงนำบางส่วนไปคืนหลวงพ่อ ส่วนที่เหลือนำมาใช้ซ่อมแซมตัวหนัง และสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรก ต่อมาท่านได้จัดทอดผ้าป่าได้เงินมาอีก 540,000 บาท จึงนำมาสร้างตัวหนังใหม่ สำหรับใช้หัดเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านดอนขึ้นมาเป็นคณะหนังใหญ่ และได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล นำมาสร้างอาคารหลังใหม่ สำหรับใช้เป็นที่จัดการแสดงหนังใหญ่

การสร้างพิพิธภัณฑ์ อาจจะเกิดจาก “นิมิต” ของหลวงพ่อเจ้าอาวาส แต่ว่าในขณะเดียวกัน ก็ประจวบกันที่ท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันท่านมีความสนใจที่จะรื้อฟื้นศิลปะการแสดงดั้งเดิม ผนวกกับได้รับความร่วมมือจากสภาวัฒนธรรมอำเภอเชิงเนินอย่างมาก ทั้งนี้อาจเพราะหนังใหญ่ เป็นเรื่องซึ่งกรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอหลายท่านมีความผูกพันอยู่มาก บางท่านเป็นครูหนังและเป็นลูกหลานของครูหนัง เช่น อาจารย์อำนาจ มณีแสง และท่านอื่น ๆ ที่เป็นเชื้อสายของคณะแสดงละครชาตรี จึงสามารถรวมกันตั้งวงปี่พาทย์ ขับร้อง และพากย์ได้

นอกจากนั้นการรื้อฟื้น ฟื้นฟู ศิลปะการแสดงโบราณ ยังเป็นนำเอาอดีตมาเป็นประโยชน์แก่เยาวชนในปัจจุบัน คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอนในขณะนี้รับแสดงทั้งในและนอกเขตจังหวัดระยอง ทำให้เด็ก ๆ มีรายได้ การนำ

ไปแสดงที่ต่าง ๆ ทำให้ท่านได้รู้จักกับคุณภัทราวดี มีชูธน เจ้าของภัทราวดีเธียเตอร์ ซึ่งเกิดความสนใจ และได้มาให้คำแนะนำในการจัดเวที การเชิด การแต่งกาย ทำให้การแสดงหนังใหญ่ของวัดบ้านดอนมีการปรับรูปแบบและอาศัยเทคนิคการละครร่วมสมัย แตกต่างไปจากคณะหนังใหญ่อีกสองคณะในประเทศไทย คือ คณะวัดขนอน และวัดสว่างอารมณ์ ซึ่งแสดงตามแบบประเพณีมากกว่า

การเติบโตของพิพิธภัณฑ์ และกิจกรรมการแสดงที่เกี่ยวข้องในกรณีของวัดบ้านดอน จึงเกิดมาจากองค์ประกอบหลายอย่าง ทั้งคำอธิบายเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของตัวหนัง ความผูกพันกับศิลปะการแสดงของหลวงพ่อ ความศรัทธาของชาวบ้าน และความร่วมมือจากองค์การที่เป็นทางการภายใน และจากศิลปินระดับชาติ

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง สมุทรปราการ

ศูนย์วัฒนธรรมที่นี่เป็นตัวอย่างของการดำเนินงานตามความริเริ่มของนโยบายรัฐ ให้มีศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ แต่ในขณะเดียวกันนโยบายของรัฐบาล ได้รับการตอบรับจากอาจารย์ที่มีประสบการณ์พบเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง

ศูนย์วัฒนธรรมของโรงเรียนบางพลี ซึ่งมีลักษณะไม่ต่างไปจากพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยข้าวของ และกิจกรรมให้เด็กนักเรียนทำโครงการหาข้อมูลกันอย่างคึกคักนั้น มีผู้ดูแลอาจารย์สุทธิดา คุ้มภู ท่านเป็นคนปากน้ำ และหลังจากไปสอนในจังหวัดอื่นได้ย้ายมาประจำที่บางพลี อาจารย์เล่าให้ฟังว่า ย้ายมาอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ได้เห็นชีวิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่แรกที่เริ่มมาสอนนั่งเรือมาทำงาน มองเห็นมีทุ่งนาสองฝั่งคลอง ต่อมาทุ่งนาหายไปเกือบหมดจนในปัจจุบันเหลืออยู่เพียงผืนเล็ก ๆ ผืนเดียวเท่านั้น อาจารย์จึงอยากจะเก็บรักษาชีวิตท้องถิ่นที่หมดสิ้นสูญหายไปเกือบหมดแล้วไว้ โดยเริ่มให้เด็กไปหาของ หรือขอบริจาคสิ่งของในบ้านจากผู้ปกครอง และนำมาจัดไว้ให้นักเรียนใช้เรียน ความสนใจของอาจารย์สุทธิดา ได้รับการตอบส่งเสริมจากผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งได้ทราบถึงโครงการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ และต้องการจะทำให้โรงเรียนเป็นที่ตั้งของศูนย์วัฒนธรรม จึงได้อนุมัติให้ใช้สถานที่และงบประมาณของโรงเรียน และสนับสนุนให้ใช้ศูนย์วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ในปัจจุบันศูนย์วัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโรงเรียน และดูจะยังคงขยายตัวต่อไปอีก ไม่นานมานี้ การสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ ทำให้ชาวบ้านที่เคยทำนาขายที่ และย้ายไปที่อื่น ทิ้งเครื่องมือเครื่องใช้เก่าที่เคยใช้ทำนาหรือมีเก็บไว้ในบ้าน เช่น คันไถ ล้อเกวียน ไว้เป็นจำนวนมาก อาจารย์และนักเรียนได้ไปช่วยกันขนมาเก็บไว้บางส่วน

พิพิธภัณฑ์พวนวัดฝั่งคลอง นครนายก

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ แสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวพวน ซึ่งเป็นประชากรหลักของละแวกบ้านใกล้เคียงวัดแห่งนี้ ชาวพวนเป็นกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไท ที่มีถิ่นฐานอยู่ในแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน คนพวนที่อยู่บริเวณนี้ถูกกวาดต้อนมาในสมัยธนบุรี เมื่อเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหลายบ้าน เช่นบ้านฝั่งคลอง บ้านท่าแดง เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจากพระครูวิริยานุโยค ท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นคนที่อื่นและไม่ใช่คนพวน ท่านกล่าวว่าท่านมารับตำแหน่ง ปี พ.ศ.2520 มีหน้าที่ต้องดูแลทรัพย์สินของวัด จึงรวบรวมของเก่า และค้นคว้าความเป็นอยู่ของชาวบ้านใกล้เคียง ประกอบกับกรมศิลปากรได้เคยมาสำรวจ และเชิญให้ท่านไปอบรมพระสังฆาธิการ ซึ่ง

เป็นการอบรมที่กรมศิลปากรจัดถวายพระสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ท่านจึงได้เริ่มทำหอพิพิธภัณฑ์แสดงเรื่องราวของชาวพวน หลังจากนั้นหอไทยนิทัศน์ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมาเยี่ยม และ ตั้งให้พิพิธภัณฑ์เป็นหอไทยนิทัศน์ประจำท้องถิ่นอีกด้วย สถานที่แห่งนี้แห่งเดียวจึงมีหลายชื่อ เป็นทั้งพิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และหอไทยนิทัศน์

กระบวนการทำพิพิธภัณฑ์ของวัดฝั่งคลอง ที่ริเริ่มโดยท่านเจ้าอาวาส และจากคำแนะนำของทางการ ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกชาวพวนในชุมชนด้วย นอกจากจัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑ์แล้ว ยังมีศูนย์ทอผ้า มีโครงการรื้อฟื้นภาษา และสอนภาษาพวนให้กับเด็ก ๆ ประกอบไปด้วย

ปัจจุบันผู้ที่ดูแลพิพิธภัณฑ์คือ ว่าที่ร้อยตรีชาติชาย ยอดมิ่ง ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งก็ดูจะมีบทบาทที่ทำให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารท้องถิ่น ในระหว่างการประชุม ว่าที่ร้อยตรีชาติชาย ได้ให้ข้อเสนอแนะในการที่จะให้พิพิธภัณฑ์ ได้รับงบประมาณจาก อบต. พร้อมทั้งเสริมด้วยว่า ในฐานะที่ตนเองเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ภาพพจน์ของ อบต. ที่เต็มไปด้วยอิทธิพลและความไม่โปร่งใสนั้น ไม่เป็นจริงแล้วในปัจจุบัน ถึงแม้ในขณะนี้เราจะยังไม่มีข้อมูลละเอียด แต่ก็น่าจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ฝั่งคลอง ได้อาศัยการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นที่เป็นทางการอยู่ไม่น้อย

จากคำบอกเล่าทำให้เห็นลักษณะที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการจัดพิพิธภัณฑ์ สมาชิกชุมชนพวนฝั่งคลอง กล่าวคือ มีการเดินทางไปเยี่ยมชุมชนพวนในเชียงขวาง และได้ไปเก็บตัวอย่างผ้าซิ่น เครื่องแต่งกาย มาไว้ในพิพิธภัณฑ์ เปรียบเทียบกับของที่เก็บรักษาไว้ที่บ้านฝั่งคลอง คนเชื้อสายพวนในประเทศไทยจัดตั้งเป็นสมาคมและมีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องในประเทศลาวอยู่ มีกิจกรรมร่วมกันเช่นการทอดผ้าป่าร่วมกัน และมีเครือข่ายคนรู้จักและการไปมาหาสู่กันอยู่ การทำพิพิธภัณฑ์ทำให้คนพวนที่นี่ (เช่นเดียวกันกับพิพิธภัณฑ์พวนในที่อื่น เช่น จังหวัดลพบุรี ซึ่งยังไม่ได้สำรวจ) อาจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของความเป็นพวน และมองเห็นว่าตัวเองมีความเชื่อมโยงทางเครือญาติข้ามพรมแดนประเทศ บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในการมองเห็นว่าตนเองเป็นสมาชิกของชุมชนที่ใหญ่กว่า และกว้างกว่าพรมแดนของประเทศ จะมีลักษณะอย่างไร หรือมีความสำคัญอย่างไร เป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาในระดับลึกลงไปอีก แต่เท่าที่เห็นในขณะนี้ การทำพิพิธภัณฑ์อาจจะทำให้ความเป็นพี่น้องพวนในอดีตที่เป็นรูปธรรม ในรูปของเสื้อและผ้าซิ่นที่เป็นของเก่าที่นี่ และที่ได้มาจากประเทศลาวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และมีการนำมาเปรียบเทียบวางคู่กันไว้ในห้องจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์วัดเขากระโดน ระยอง

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ริเริ่มโดยพระครูพิทักษ์วิริยาภรณ์ หรือพระมหาเพียร ปัญญาทีโป เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ท่านเป็นคนในท้องถิ่นวัดเขากระโดน แต่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์และจำพรรษาอยู่ที่วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานครนานถึง 17 ปี จนกระทั่งเมื่อเจ้าอาวาสองค์เดิมมรณภาพ ญาติโยมทางบ้านจึงได้พากันนิมนต์ท่านกลับไปเป็นเจ้าอาวาสวัดเขากระโดน ท่านเป็นพระที่ได้รับการยอมรับอย่างมากในละแวกนั้น ทั้งจากชาวบ้าน และทางราชการ เพราะท่านเป็นพระนักพัฒนา และช่วยเหลืองานราชการอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศึกษา ท่านได้เริ่มสะสมเครื่องสีข้าวเก่า จากนั้นก็มีชาวบ้านนำของใช้ ข้าวของนานาชนิดมาถวายเพิ่มเติม จนทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา โดยท่านได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิแห่งหนึ่งจากประเทศเนเธอร์แลนด์

ลักษณะประการหนึ่งของที่วัดนี้ คือความเป็นพระนักพัฒนาของหลวงพ่อ นอกจากทำพิพิธภัณฑ์แล้ว ท่านก็ยังได้เปิดสอนดนตรีไทย ศิลปะการผูกผ้าประดับงานพิธีต่าง ๆ การเขียนป้ายโฆษณาอักษรวิจิตร พิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ เนื่องจากท่านเห็นว่าเป็นการสร้างโอกาส และเพิ่มศักยภาพให้กับเด็ก ๆ ในละแวกนั้น ให้มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น มีทักษะและวิชาชีพติดตัวมากกว่าที่จะจบประถม-มัธยมต้น แล้วก็เข้าโรงงานเป็นแรงงานไร้ฝีมืออย่างเดียว ที่น่าสนใจคือ ในเรื่องของการที่ริเริ่มสอนดนตรีไทย ท่านบอกว่าเพราะ “ลมมันเปลี่ยนทิศ” สมัยนี้ตื่นตัวเรื่องอนุรักษ์มรดกไทยกันมาก คนที่เล่นดนตรีไทยได้ โดยเฉพาะถ้าถึงขั้นเก่ง ก็คือ “ช้างเผือก” ที่โรงเรียนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อยากจะรับเข้าเรียนและแย่งกันจองตัว เพราะต่างก็อยากตั้งวงดนตรีไทยของตนเอง ขณะที่เมื่อก่อนไม่มีใครสนใจ ดนตรีไทยสำหรับท่านจึงเป็นทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็นทุนทางวัฒนธรรมสำหรับความก้าวหน้าทางการศึกษาและทางสังคมของเด็ก ๆ

ความที่ท่านเจ้าอาวาสเป็นพระนักพัฒนานั้น นอกจากจะทำพิพิธภัณฑ์ จัดสอนทักษะต่าง ๆ แล้ว ท่านยังทำหอกระจายข่าว สวนวรรณคดี สวนป่าสมุนไพร ซึ่งทำให้วัดนี้เป็นอีกที่หนึ่ง ที่จะมีป้ายทางการนานาชนิดติดอยู่ โดยที่บอกได้ยากว่าป้ายกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นนั้นสัมพันธ์กันอย่างไร ผู้วิจัยได้รับคำอธิบายว่า มักจะเป็นการให้งบประมาณก้อนเล็ก ๆ มา แล้วก็ขอเอาป้ายมาติด หลังจากนั้นก็มิได้มีอะไรเกิดขึ้นอีก

พิพิธภัณฑ์ในภาคเหนือ

การประชุมและการสำรวจในภาคเหนือ ทำให้ได้รับข้อสังเกตบางอย่างที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของท้องถิ่น ประการแรก วัดและชุมชน หรืออาจรวมทั้งโรงเรียนด้วย จะมีความผูกพันและรวมตัวกันได้อย่างค่อนข้างเหนียวแน่น มีระบบศรัทธาวัด ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านที่แบ่งหน้าที่กันอุปถัมภ์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ ในการประชุมมีพระสงฆ์ในสัดส่วนที่สูง และแต่ละท่านมีบทบาทและทัศนะอย่างเข้มข้น

ประการที่สอง การที่ท้องถิ่นในภาคเหนือ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่สูงมากมายหลายกลุ่มชาติพันธุ์และหลายชุมชน ทำให้เราได้เห็นรูปแบบของความสัมพันธ์และความเคลื่อนไหวในท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง คือการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอ ซึ่งมีสมาชิกเป็นชาวต่างประเทศกับชาวเขาบางกลุ่ม ตัวอย่างของกลุ่มในลักษณะนี้ที่มาร่วมประชุม ได้แก่ การทำงานร่วมกันระหว่างชาวลาฮูบ้านจะแลที่เชียงรายกับกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา หรือการทำงานของมูลนิธิพลังนิเวศกับเครือข่ายม้งภูชี้ฟ้า เป็นต้น

ประการที่สาม วัดล้านนามีสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมท้องถิ่นที่มีบุคลิกเฉพาะตัว มีเสน่ห์ และมีความหลากหลายของสไตล์ต่าง ๆ เช่น พม่า ไทใหญ่ ล้านนา อยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างกันมากนัก ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเหล่านี้ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ที่แตกต่างจากรูปแบบมาตรฐานทางการของภาคกลาง เช่นโบสถ์มีขนาดเล็ก ไม่สำคัญเท่าวิหาร ผิดกับภาคกลางที่จะเน้นความสำคัญที่พระอุโบสถ มีเจดีย์บรรจุพระธาตุ พระพุทธรูปไม้ และศิลปกรรมไม้แกะสลักต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาคารมีลายปูนปั้นที่มีความงดงาม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเหล่านี้ มีความโดดเด่นและน่าสนใจ ไม่แพ้วัตถุสิ่งของที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ลำปาง

วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่ผู้วิจัยได้พบกับพ่อหลวงที่อยู่ในสภาวัฒนธรรมไหล่หิน และได้ทราบเรื่องราวจากท่านเหล่านี้ว่า วัดไหล่หินเป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่จุลศักราช 2345 โดยพ่อค้าไทใหญ่ผู้หนึ่งเป็นคนสร้าง พ่อหลวงเล่าว่า ในประมาณปี พ.ศ. 2516 ท่านได้รับทราบจากพระภิกษุท่านหนึ่งในวัด (ซึ่งปัจจุบันลาสิกขาบทไปแล้ว) ว่าวัดนี้มีโบราณวัตถุอยู่เป็นจำนวนมาก น่าจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ในลูกหลานและคณะศรัทธาได้รู้ได้เห็น ผู้ที่เริ่มคิดที่จะก่อตั้ง คือเจ้าอาวาสในขณะนั้น (ปัจจุบันลาสิกขาบท และรับหน้าที่เป็นพ่อกำนัน) ผู้ใหญ่บ้านและพ่อหลวงอีกท่านหนึ่ง ได้ริเริ่มคิด และไปดูตัวอย่างที่วัดพระธาตุลำปางหลวง พระธาตุหริภุญไชย และเห็นว่าวัดเหล่านี้เป็นวัดที่ “เจริญแล้ว” มีพิพิธภัณฑ์ และคิดว่าวัดไหล่หินหลวงน่าจะมีบ้าง เมื่อเริ่มทำจึงได้ดำริขอบริจาคจากชาวบ้านมาสมทบกับของเดิมที่มีอยู่ในวัด โดยนำรถไปขอบริจาคของจากศรัทธาวัด ในช่วงเทศกาลทุกปี ปีแรกและปีที่สอง ปรากฏว่ามีคนบริจาคของเก่ามาจำนวนมาก ซึ่งก็นำมารวบรวมไว้ แต่ในปีที่สาม เริ่มมีคนจากภายนอกมากว้านซื้อของโบราณ ชาวบ้านจึงพากันขาย ไม่ยอมให้วัดแล้ว เพราะว่าของโบราณกลายเป็นสิ่งที่มีราคาสูง

การสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ได้รวบรวมเงินจากคณะศรัทธาวัด ร่วมกันบริจาค สร้างอาคารเก็บและจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ โดยที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทางการแต่อย่างใด และอาศัยความช่วยเหลือต่าง ๆ จากชาวบ้าน เช่น ขอบริจาคตู้ ไม้ ตู้จากงานศพ มาทำเป็นตู้ที่ใช้จัดแสดง ขณะนี้มีปัญหาว่าหลังคาของอาคารพิพิธภัณฑ์รั่ว แต่ยังขาดงบประมาณในการซ่อมแซม

การดำเนินงานในปัจจุบัน นอกจากคณะศรัทธาวัดแล้ว วัดไหล่หินหลวง แสดงให้เห็นการทำงานร่วมกันระหว่างวัด คณะศรัทธา และโรงเรียน รวมทั้งสถานศึกษาในลำปาง โดยมีโครงการของอาจารย์โรงเรียนในท้องถิ่นร่วมกับอาจารย์จากสถาบันราชภัฏลำปาง ทำหลักสูตรศิลปะท้องถิ่น ให้นักเรียนโรงเรียนประถมในหมู่บ้าน เรียนรู้ศิลปะล้านนาท้องถิ่น จากวัตถุสิ่งของ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมในวัดด้วย ความร่วมมือกันอย่างดูค่อนข้างใกล้ชิดนี้ น่าสนใจที่จะศึกษาในรายละเอียดต่อไป แต่ในเบื้องต้นนี้ จากการที่ได้พูดคุยกับท่านเหล่านี้ทำให้ทราบว่า ส่วนมากแล้วเป็นคนในพื้นที่ แต่ได้มีประสบการณ์ไปศึกษาต่อที่อื่น ทำให้ได้เห็นการเก็บวัตถุโบราณของเก่ารักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่อื่น รวมทั้งบางท่านสนใจสะสมของด้วยตนเอง ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้เกิดมองเห็นคุณค่าของวัตถุสิ่งของที่มีในวัด และเกิดความมุ่งมั่นที่จะศึกษาและสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ม้ง และลาฮู เชียงราย

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของภาคเหนือซึ่งสัมพันธ์กับภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสูง คือการมีกลุ่มคนบนที่สูงหลากหลายกลุ่ม ชีวิตของกลุ่มคนที่เรียกว่าชาวเขากลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาราวครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนวิถีการผลิต รูปแบบการใช้ชีวิต ความคิดทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์กับรัฐและคนภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว การจัดทำพิพิธภัณฑ์เป็นปรากฏการณ์ใหม่อีกรูปแบบหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ในการประชุมในภาคเหนือ มีกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่าลาฮู มาร่วมด้วย ทั้งสองกลุ่มมีโครงการที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์เหมือนกัน กลุ่มลาฮูนั้น เกิดจากความคิดว่า เห็นนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากันมาก แต่เวลามาเที่ยวหมู่บ้านก็มักจะมีไกด์จากข้างนอกเป็นคนพามา มาแล้วก็ไป ชาวบ้านคิดว่าอยากจะให้นักท่องเที่ยวได้มาในช่วงเทศกาล และได้รู้จักวิถีชีวิตของลาฮูมากกว่าที่เป็นอยู่ แรกทีเดียวจึงคิดที่จะทำ

เป็นแกลเลอรี่ เก็บรวบรวมของที่ชาวบ้านทำ เช่นเครื่องมือดักสัตว์ แต่ก็ยังเกิดคำถามว่า ชีวิตของชาวลาฮู ซึ่งมีอยู่ไม่มากในประเทศไทย โดยเฉพาะลาฮูที่บ้านจะแลนี้ มีความแตกต่างจากที่อื่นอย่างไร คำถามนี้ทำให้เกิดประเด็นที่กำลังคิดกันอยู่ว่า จะนำของเก่ามาจัดอย่างไร และในขณะเดียวกัน ก็ได้รับการสนับสนุนจากเอ็นจีโอกลุ่มศิลปะวัฒนธรรมกระจกเงา ซึ่งกำลังมีโครงการให้ชาวบ้านลาฮูสอนการทอผ้าให้นักท่องเที่ยว สอนทำเครื่องดนตรี รวมทั้งพยายามทำทัวร์และเป็นไกด์เอง นอกจากนั้นยังต้องมีการทำเว็บไซต์ และทำ virtual museum ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการ

ส่วนศูนย์วัฒนธรรมม้งที่ภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงรายนั้น ดำเนินการโดยเครือข่ายเยาวชนภูชี้ฟ้า เป็นการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และมีโครงการที่จะสร้างบ้านม้งแบบต่าง ๆ แสดงการใช้ชีวิตในบ้าน บริเวณที่เลี้ยงสัตว์เลี้ยงผี นอกจากนั้นก็มีโครงการที่จะสร้างที่พักแบบพื้นบ้านด้วย

พิพิธภัณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มพิพิธภัณฑ์ในภาคอีสาน อาจจะมีลักษณะคล้ายกับภาคเหนือ ตรงที่มีพิพิธภัณฑ์วัดมีความโดดเด่น หากแต่ว่า ก็มีภูมิหลังในด้านโบราณคดีของท้องถิ่นที่จะทำให้มีพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์และก่อนประวัติศาสตร์ค่อนข้างมาก ความประทับใจในภาคอีสานนั้น ดูเหมือนว่า ถึงแม้ว่าวัดและพระภิกษุองค์สำคัญ จะมีบทบาทเด่นในการเก็บสะสมสิ่งของ หากแต่ความร่วมมือ ทำงานด้วยกันกับชาวบ้าน ไม่มีระบบของคณะศรัทธาวัด เช่นในภาคเหนือ แต่มีระบบคุ้ม และมีกลุ่มชาวบ้านที่มีความศรัทธา หรือมีความสัมพันธ์กับพระ เป็นผู้ที่ช่วยทำงาน ส่วนรายละเอียดการเปรียบเทียบระบบศรัทธา กับระบบคุ้มนั้น จะต้องศึกษาในระดับลึกต่อไป

เนื่องจากในหลายแห่งในภาคอีสานที่ผู้วิจัยได้มีประสบการณ์มา เป็นที่ที่มีการขุดค้นพบโบราณวัตถุ เช่น เมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง ซึ่งเป็นเมืองในรุ่นทวารวดี มีการค้นพบโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก กู่ หรือปราสาทหิน ที่มีอยู่หลายแห่ง ในที่เหล่านี้ มักจะได้ฟังคำปรารภ และเรื่องเล่าว่า โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบ ไม่ว่าจะเป็นเสมาหินทวารดีขนาดใหญ่ เทวรูปต่าง ๆ เป็นสิ่งที่วัด หรือชาวบ้าน รู้สึกว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตน และมีความคิดว่า ไม่อยากจะให้โยกย้ายไปไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือนำไปเก็บไว้ในสำนักงานของกรมศิลปากร พระและชาวบ้านมีความรู้สึกว่าต้องการจะดูแลสิ่งเหล่านี้ แต่เป็นการดูแลในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์มากกว่าที่จะเป็นโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์

ตำนานเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณวัตถุ อันนำไปสู่การค้นพบ และการทำสถานที่เก็บที่กลายมาเป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นเรื่องที่ได้ยินมาจากหลายแห่ง เช่นการพบฟอสซิลปลาหินอายุ 160 ล้านปี เป็นการพบที่เกิดจากนิมิตของเจ้าอาวาส ซึ่งธุดงค์ไปตามป่า จนไปค้นพบซากฟอสซิลของปลาโบราณยุคจุราสสิค หรือเทวรูปขอมหลายองค์ มีตำนานว่าชาวบ้านที่ขุดค้นพบ พยายามจะเก็บไว้ที่บ้าน แต่ก็มักจะเจ็บป่วยหรือมีอันเป็นไป จึงต้องนำมาไว้ที่วัด ตำนานเหล่านี้น่าจะมีความหมายในโลกทัศน์ร่วมกันบางอย่างของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งควรที่จะศึกษาต่อไปอีก

พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย มหาสารคาม

วัดนี้เป็นตัวอย่างของวัดที่มีการสะสมข้าวของจำนวนมาก และเป็นที่รู้จักกันดีในภาคอีสาน วัดมหาชัยเป็นวัดที่ท้าวมหาชัย เจ้าเมือง ร่วมกับชาวเมืองสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2412 สิ่งของสะสมและพิพิธภัณฑ์เป็นผลงานของพระ

อริยานุวัตร เขมจารี เจ้าอาวาสองค์ที่ 19 ของวัด กล่าวกันว่า ท่านได้เริ่มต้นเก็บสะสมโบราณวัตถุ เนื่องจากเห็นว่ามีชาวต่างประเทศสนใจ และได้โบราณวัตถุไปไว้ในครอบครองจำนวนมาก เมื่อท่านสอบถามก็ได้ความว่า ได้จากชาวบ้านบ้าง วัดบ้าง ทำให้ท่านเห็นว่ามรดกทางศิลปะและโบราณคดีของบรรพบุรุษอีสาน จะสูญหายเสียหมด ท่านจึงได้เริ่มต้นเก็บสะสมโบราณวัตถุจากบริเวณต่าง ๆ ในอีสาน มาเก็บรักษาไว้ที่วัดมหาชัย ทำให้ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีทั้งเทวรูป พระพุทธรูป รูปสลักหิน ไหโบราณ ตู้พระธรรม หนังสือใบลาน ล้วนเป็นของชิ้นที่งดงาม มีความสำคัญ เป็นจำนวนมาก กระบวนการเก็บของท่านนั้น เริ่มขึ้นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2507 โดยได้รับความสนับสนุนจาก นายบุญช่วย อัตถากร จัดหารถมาให้ใช้ในการสำรวจและเก็บรวบรวม ต่อมาวัดได้ร่วมมือกับวิทยาลัยครูมหาสารคาม จัดศูนย์อนุรักษ์วรรณคดี ต่อมาตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในปี พ.ศ.2525 กรมการศาสนาได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย เท่าที่ได้ข้อมูลมา วัดนี้ดูจะมีความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม และนักวิชาการของท้องถิ่นหลายท่าน รวมทั้งข้าราชการในกรมศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ วัดมหาชัยจึงมีสถานที่ที่มีสถานภาพเป็นทางการ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดี ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ โดยที่อาจจะเป็นคำถามที่น่าจะพยายามหาคำตอบต่อไปว่า การทำงานของพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์ฯต่าง ๆ เหล่านี้ มีความสัมพันธ์แยกหรือซ้อนกันอย่างไร

สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตคือ ความที่พิพิธภัณฑ์ของวัดนี้มีข้าวของหลายอย่างมาก และได้มาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ซื้อ ยืม หรือ ขอ มาจากวัด หรือชุมชนอื่น ๆ มากมายหลายแห่ง อาจจะทั่วทั้งภาคอีสาน ทำให้พิพิธภัณฑ์ของวัดนี้ อาจจะแสดงความเป็น “อีสาน” มากกว่าที่จะแสดงความเป็นท้องถิ่นที่เฉพาะที่ของมหาสารคาม การมีของจำนวนมาก และมีค่าทั้งในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมูลค่าทางเศรษฐกิจ ช่วงหลังจากที่ท่านเจ้าคุณอริยานุวัตรสิ้นบุญไปแล้ว อาจจะสร้างปมปัญหาบางอย่าง เช่นการที่วัดเจ้าของเดิม อาจจะต้องการของบางอย่างที่ยืมมา โดยเฉพาะคัมภีร์ใบลานกลับคืน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เราได้ยินมาจากวัดอื่นบ้าง นอกจากนั้นความที่มีโบราณวัตถุและของมีค่าจำนวนมาก ทำให้การเปิดให้สาธารณชนเข้าชมต้องทำด้วยความระมัดระวัง หรือมีความจำกัดในการให้เข้าชม ความขัดแย้งกันระหว่างความจำเป็นในการเก็บรักษาของมีค่ามิให้เป็นเหยื่อของการลักขโมย กับความต้องการเป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งจะต้องเป็นพื้นที่สาธารณะ ประกอบกับการที่มีกำลังในการดูแลจัดการอย่างจำกัด เป็นปัญหาของวัดหลายแห่งที่พบในการสำรวจ ดังนั้นเราจะพบว่าวัดแก้ปัญหาด้วยสร้างห้องที่มีลูกกรงแน่นหนาสำหรับเก็บวัตถุมีค่าบางส่วน หรือไม่เปิดพิพิธภัณฑ์ตลอดเวลา ส่วนมากจะปิดล็อคกุญแจไว้ หากไปโดยไม่ได้นัดหมายในวันที่ผู้ถือกุญแจไม่อยู่ก็จะไม่สามารถเข้าชมได้

วัดท่าม่วง ร้อยเอ็ด

ของที่สะสมไว้จำนวนมากที่วัดท่าม่วง คือคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อยโบราณ ซึ่งห่อไว้ด้วยผ้าซิ่นห่อคัมภีร์มัดเชือกเป็นเปลาะ ๆ ด้วยเทคนิคดั้งเดิม เป็นคลังต้นฉบับหนังสือโบราณที่มีจำนวนมาก และได้รับการเก็บรักษาไว้อย่างดี สิ่งที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าคลังของคัมภีร์ คือบุคลิกของท่านพระครูสุธรรมวรนาถ เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีทัศนะเชิงวิพากษ์อย่างเข้มข้น หลวงพ่อเป็นคนในท้องถิ่น แต่มาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ และเคยทำงานมาหลายอย่างก่อนในหลายจังหวัด ก่อนที่จะกลับมาบวชที่บ้านเดิม ท่านอธิบายว่า ท่านเกิดความคิดว่า คนมีความรู้ไม่เคยมาสร้างบ้านตัวเอง มีแต่หนีเข้าเมือง ท่านจึงได้ตัดสินใจที่จะสร้างความก้าวหน้าให้กับบ้านเกิด การเก็บคัมภีร์ใบลาน เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามสร้างความรู้หลายอย่างให้กับชุมชนของท่าน เช่น สอนคอมพิวเตอร์ ซึ่ง

ท่านดูจะมีทักษะและประสบการณ์อยู่มาก รวมทั้งท่านมีความก้าวหน้าในการใช้เทคโนโลยีไอที. ทำทะเบียน เก็บข้อมูล และเก็บภาพผ้าผะเหวดผืนงามประจำวัด ที่มีขนาดใหญ่ยาวหลายสิบเมตร และวาดภาพงดงามในสไตล์ท้องถิ่น สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของท่านที่นี่ คือเราไม่แน่ใจว่า ท่านต้องการจะให้คลังคัมภีร์ของท่าน เป็นที่รู้จักหรือไม่ เพียงใด เนื่องจากท่านเล่าถึงประสบการณ์ว่า เคยมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ สถานศึกษา มาขอดู หรือขอยืมไป แล้วก็ไม่คืนท่านบ้าง หรือมีเจตนามาหลอกบ้าง ทำให้ท่านมีท่าทีในเบื้องต้นว่า ไม่ต้องการมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ ท่านบอกว่า ไม่อยากเชื่อข้าราชการทุกประเภท ไม่อยากร่วมมืออะไรทั้งสิ้น ดังนั้นท่านดูจะต้องการจัดการคลังเก็บหนังสือโบราณด้วยตัวของท่านเอง ในแบบของท่านเองอย่างมั่นใจ และไม่ได้แสดงทีท่าว่าต้องการความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากองค์กรอื่น ๆ แต่อย่างใด

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน 160 ล้านปี กาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้อยู่ที่วัดป่าพุทธบุตร จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เพิ่งทำขึ้นใหม่ หลังจากที่ท่านเจ้าอาวาสไปพบซากฟอสซิลปลาเลปิโดเทส ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ท่านเล่าว่าตัวท่านนิยมไปนั่งกรรมฐานในป่าเขา และเกิดนิมิตเห็นตำแหน่งที่จะพบ เมื่อตื่นขึ้นได้ไปตามที่นั้น สกัดหินออก ก็พบสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า เกร็ดงู เมื่อติดต่อให้นักวิทยาศาสตร์จากกรมทรัพยากรธรณีไปศึกษาดู พบว่าเป็นปลาโบราณชนิดหนึ่ง อายุประมาณ 160 ล้านปี และทำให้มีนักวิจัยต่างประเทศมาศึกษากันหลายคน ท่านเล่าต่อไปว่า เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านพากันไปขุดหา แต่คนที่ไปขุดก็มักจะเกิดอาเพศ บางคนถึงตาย ทำให้ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นผีสางทำ และเมื่อมีการเข้าทรง ก็ได้ยินเสียงว่า “กูไม่ให้ใคร ให้พระองค์เดียว” ชาวบ้านที่ขุดได้จึงพากันนำซากที่ขุดได้มาให้วัด นอกจากนั้นในบริเวณใกล้เคียง ยังมีการพบซากไม้สน และฟอสซิลอื่น ๆ ทั้งหมดที่มีคนนำมาถวายวัด จึงได้สร้างเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ โดยใช้เงินวัดมาสร้าง ซึ่งก็เป็นเงินที่มีผู้มีศรัทธาถวายให้วัด ผู้วิจัยเข้าใจว่า ท่านกล่าวในทำนองที่ว่า การพบปลาหินและซากฟอสซิลต่าง ๆ เป็นแรงดึงดูด ให้เกิดผู้มีศรัทธาวัดมากขึ้นด้วย

พิพิธภัณฑ์ในภาคใต้

การประชุมในภาคใต้ ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์วัดบ้าง ศูนย์วัฒนธรรมบ้าง ส่วนบุคคลบ้าง อาจไม่แตกต่างในเชิงขององค์ประกอบ แต่เนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะที่เป็นของส่วนบุคคล และเป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง มีลักษณะเฉพาะที่เกิดมาจากวิถีชีวิตในท้องถิ่น หรือศิลปหัตถกรรมบางอย่างเฉพาะของภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า พิพิธภัณฑ์ที่มีเนื้อหาเฉพาะของท้องถิ่นบางอย่างเหล่านี้ ก่อตั้งโดยคนที่เป็นช่าง นายหนัง ช่างทอผ้า หรือคนที่มีประสบการณ์การทำงานศิลปหัตถกรรมแต่ละแขนงเหล่านั้น เริ่มจากการเก็บสะสมเนื่องจากของเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบอาชีพ และต่อมาจึงคิดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายผสมผสานกันระหว่างการเป็นศูนย์เรียนรู้ ถ่ายทอดทักษะเกี่ยวกับงานแขนงนั้นให้กับลูกศิษย์ กับการรองรับผู้ชมที่เป็นนักท่องเที่ยวมาจากภายนอก ซึ่งทำให้เกิดรายได้ไปด้วย

พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน นครศรีธรรมราช

เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล ของหนังสุชาติ ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นนายหนังที่มีชื่อ ทั้งยังเป็นช่างแกะตัวหนังที่ได้รับรางวัลมาหลายครั้งด้วย การเป็นช่างแกะหนังเป็นจุดเริ่มต้นของการสะสมตัวหนัง เพื่อที่จะได้มีไว้ใช้เป็นแบบในการ

แกะ หนังสุชาติเล่าว่า การตั้งพิพิธภัณฑ์เกิดจากการได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับแรงบันดาลใจจากพระราชดำรัสขอบใจที่รักษาศิลปะการแสดงแขนงนี้ไว้ หนังสุชาติจึงได้ริเริ่มเปิดบ้านต้นเองเป็นพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ.2528 เป็นต้นมา เพื่อที่จะรักษาหนังตะลุงให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักแพร่หลาย หนังสุชาติ มองเห็นพิพิธภัณฑ์ของท่านว่าเป็นความพยายามที่จะรักษาศักดิ์ศรีและคุณภาพของการแสดงหนังและการแกะหนัง เพราะเห็นว่าในปัจจุบัน ศิลปะการแสดงถูกทำให้เป็นเพียง “ไม้ประดับ” ตามงานเทศกาล หรืองานประชุมต่าง ๆ ไม่ได้สื่อสารความหมายอะไรมากนัก และไม่ได้เลือกเอาคนที่มีคุณภาพมาแสดง พิพิธภัณฑ์จึงเป็นสถานที่ที่จะทำให้คนจากภายนอกได้เห็นคุณค่าของการแสดง ซึ่งกำลังหมดลงไปทุกวัน และพยายามรักษาคุณค่านั้นไว้

ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ได้ขยายอาคารออกไปเป็นหลายหลัง มีทั้งการจัดแสดงรูปหนังตะลุงเก่า และหนังจากประเทศเพื่อนบ้าน มีของที่หนังสุชาติสะสมไว้ คือมีดพร้าชนิดต่าง ๆ นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ยังมีการสาธิต การแกะหนัง การแสดงหนัง และทำตัวหนังตะลุง ภาพหนังแกะ และสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ เอาไว้จำหน่าย การดำเนินงานจะทำโดยหนังสุชาติและสมาชิกในครอบครัว ส่วนการแกะหนังนั้นก็อาจจะมีลูกศิษย์ของหนังสุชาติร่วมอยู่ด้วย

หนังสุชาติเล่าเกร็ดเกี่ยวกับเทคนิคของการเสาะหาและเก็บสะสมของเก่าของท่านว่า ได้อาศัยอาชีพการแสดงหนังหาซื้อของเก่าไปด้วย โดยที่ก่อนแสดงหนังจะตั้งวงเหล้าคุยกับเจ้าภาพ และไถ่ถามว่าในชุมชนนั้นใครมีของเก่าอะไรบ้าง โดยเฉพาะมีด พร้าโบราณ และถ้าหากมีของถูกใจก็จะขอซื้อทันที บางครั้งเจ้าของไม่ยอมขาย แต่ถ้านั่งดื่มเหล้าต่อไปอีกก็อาจยอมขายได้ นอกจากเทคนิคการสะสมอันเป็นเอกลักษณ์แล้ว พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็ยังมีเทคนิคการจัดแสดงที่มีเหตุผลเป็นของตัวเอง เช่นอาจารย์วาที ทรัพย์สิน บุตรชาย ผู้เป็นกำลังสำคัญท่านหนึ่งของพิพิธภัณฑ์กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ไม่ชอบติดคำบรรยาย เพราะว่าหนังสุชาติอธิบายว่า หากติดคำบรรยายแล้วคนก็จะเดินชมอย่างเดียวแล้วก็ไป แต่หากไม่มีคำบรรยาย ก็จะได้มาถาม และเป็นโอกาสให้หนังสุชาติไปพบปะพูดคุย และอธิบายคำตอบด้วยตนเอง

พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านนาหมื่นศรี ตรัง

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีอาคารพร้อมอยู่แล้วแต่ยังไม่ได้เริ่มจัดแสดง ดำริที่จะทำพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในกระบวนการรื้อฟื้นการทอผ้าพื้นบ้านของตำบลนาหมื่นศรี เป็นส่วนที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ภายหลังจากที่การตั้งกลุ่มทอผ้าดำเนินไปประมาณยี่สิบปี และเริ่มประสบความสำเร็จ เป็นที่รู้จักกันดี ประวัติของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ดูได้เพิ่มเติมในภาคผนวก แต่โดยสรุปแล้ว การทอผ้าพื้นเมืองมีมาช้านาน แต่ได้หายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากขาดแคลนเส้นใย และถูกผ้าจากโรงงานอุตสาหกรรมตีตลาด แต่ก็มีหญิงชาวบ้านในชุมชนกลุ่มหนึ่งที่มีความผูกพัน เริ่มหัดทอกันขึ้นมาใหม่ และต่อมาได้รับคำแนะนำจากพัฒนากรที่เห็นว่าการทอผ้าพื้นเมืองใกล้จะสูญหาย ให้รวมกลุ่มกันทอกันขึ้นมาใหม่ ในราวปี พ.ศ. 2514 คุณป้ากุศล นิลละออ ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มในปัจจุบัน เป็นหนึ่งในบรรดาสมาชิกรุ่นก่อตั้ง ต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยความอุตสาหะ จนสามารถทำให้สมาชิกของกลุ่มมีกำลังใจรวมตัวกันสามารถสร้างลายใหม่ ๆ และฟื้นฟูลวดลายเดิม กลายเป็นธุรกิจของชุมชน ที่มีสมาชิกถึง 84 คนในปัจจุบัน และผ้านาหมื่นศรีได้รับการยกย่องให้เป็นสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่งของจังหวัด

คุณป้ากุศลเล่าว่า การทำงานของกลุ่มทอผ้านาหมื่นศรีได้รับกำลังใจจากศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่เข้ามาสำรวจสถานภาพการทอผ้า และพูดคุยเรื่องการอนุรักษ์การทอผ้า และคุณค่าของผ้าพื้นเมือง ทำให้คุณป้ามีความมั่นใจยิ่งขึ้น การทำงานของคุณป้ากุศลเท่าที่เล่าให้ฟัง ดูจะได้รับความร่วมมือ และงบ

ประมาณจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น พัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่วนพิพิธภัณฑ์ก็ได้รับงบประมาณจากผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง

ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทอผ้า คนที่มาชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีตัวอย่างผ้าเก่า ที่มีลวดลายต่าง ๆ ที่เกิดจากการทอยกดอก เก็บสะสมไว้ เป็นส่วนหนึ่งของการมาชมการทำงานของกลุ่มทอผ้า และเลือกซื้อผ้าไปในเวลาเดียวกัน เรายังไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานและความหมายของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้โดยละเอียด แต่ก็น่าจะตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เด่นในแง่ที่ทำโดยกลุ่มผู้หญิงที่มีความเข้มแข็ง แสดงน้ำพักน้ำแรง และผลงานการสร้างสรรค์ของพวกเธอ ด้วยการทอผ้าและคิดลวดลายผ้า ที่เป็นมรดกตกทอดและร่วมกันสร้างขึ้นใหม่ในกลุ่มผู้หญิง

พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว นครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลของผู้ใหญ่เย็ม เรืองดิษฐ์ ตั้งอยู่ริมทะเล หาดทรายแก้ว อำเภอท่าศาลา ในบริเวณที่เป็นรีสอร์ตและร้านอาหาร ซึ่งเป็นของผู้ใหญ่เย็มเช่นเดียวกัน ของในพิพิธภัณฑ์เป็นคอลเลคชั่นส่วนตัว มีทั้งโบราณวัตถุประเภทกระเบื้องเคลือบ เครื่องถ้วย เครื่องโลหะ อาวุธ พระ และของใช้ในบ้านรุ่นเก่า เช่น วิทยุโบราณ เครื่องเล่นจานเสียง ตะเกียง ฯลฯ วางอยู่แน่นขนัด และยังมีที่ไม่ได้จัดแสดงอีกจำนวนมาก ผู้ใหญ่เย็มเป็นหญิงที่เป็นคนพื้นถิ่นที่นี่ เริ่มต้นชีวิตด้วยการเป็นแม่ค้าหาบเร่ ขายของในงานวัด ต่อมามีความสนใจโบราณวัตถุทั้งที่งมได้จากทะเล และอยู่ตามบ้าน และเริ่มซื้อขายของเหล่านี้ซึ่งแต่เดิมก็ไม่ได้มีใครสนใจมากนัก จนสามารถเก็บสะสมไว้ได้จำนวนมาก ผู้ใหญ่เย็มเล่าว่าบางครั้งถึงกับขายที่ มาซื้อจานสมัยราชวงศ์ซ้อง ด้วยความอยากที่จะได้เก็บไว้ ในระยะหลังเธอฐานะดีขึ้น และสร้างรีสอร์ตริมทะเล จึงได้สร้างพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้น และเปิดให้คนชมเมื่อประมาณ 10 ปีมาแล้ว

ผู้ใหญ่เย็ม เป็นสตรีที่มีบุคลิกองอาจ น่าเกรงขาม ดูเป็นที่รู้จักและนับถือกว้างขวาง เธอมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับข้าวของในพิพิธภัณฑ์ว่า บางอย่างมีความศักดิ์สิทธิ์ มีคนมาบนบาน จุดธูปเทียนถวาย เป็นประจำ บางครั้งที่เธอมีความต้องการบางอย่าง ก็จะอธิษฐานขอจากของเหล่านี้ และก็มักจะได้ตามความประสงค์ ของที่ผู้ใหญ่สะสมไว้ จึงเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอานุภาพ สามารถช่วยเหลือเธอ และคนอื่นที่มีความศรัทธาเช่นเดียวกัน ในขณะเดียวกันการครอบครองของเหล่านี้เป็นจำนวนมากมาย ก็แสดงถึงบารมีของผู้ใหญ่ ซึ่งจากคำบอกเล่าก็มาจากความสามารถของเธอเอง ที่ไต่เต้ามาจากแม่ค้าหาบของขายธรรมดาคนหนึ่ง มาเป็นผู้มีบารมีในท้องถิ่น ในแง่นี้โบราณวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ จึงเป็นรูปธรรมของประวัติชีวิตของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จอย่างผู้ใหญ่เย็มไปด้วย

ความหลากหลายของการก่อตัวและความหมายของพิพิธภัณฑ์แบบชาวบ้าน

จากข้อสังเกตของการประชุมแต่ละภูมิภาค และตัวอย่างบางกรณีที่ยกมา จะเห็นได้ถึงความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ ทั้งในแง่ของรูปแบบ เนื้อหา ในแง่ขององค์กร บุคคลที่เป็นผู้ก่อตั้งและดำเนินการ และความหมายของพิพิธภัณฑ์ที่มีในโลกทัศน์ของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งสอดคล้องและแตกต่างจากความหมายของพิพิธภัณฑ์ตามที่นักวิชาการพิพิธภัณฑ์ยึดถือในนิยามระดับสากล จะเห็นได้ว่า การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ในแต่ละที่แต่ละแห่ง มีเหตุปัจจัยหลายประการมาบรรจบกัน ในส่วนก่อนหน้านี้ เราได้บรรยายภาพอย่างกว้างของนโยบาย และโครงการต่าง ๆ ในระดับมหภาค ที่เป็นการนำความคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์ และศูนย์วัฒนธรรมเข้ามา ในส่วนนี้ เราอาจสังเคราะห์

ภาพอีกด้านหนึ่ง ที่เป็นความหลากหลายในระดับจุลภาคของชีวิตประจำวัน ท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นว่าการก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ และความหมายของพิพิธภัณฑ์ในบริบท “แบบชาวบ้าน” นั้น มีลักษณะอย่างไร และลักษณะเหล่านี้เชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร

พิพิธภัณฑ์เป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงผู้นำทางธรรม และการอ้างอิงพลังศักดิ์สิทธิ์

การสื่อความหมายประเภทนี้ จะเห็นได้จากพิพิธภัณฑ์วัดจำนวนมาก ซึ่งมีเจ้าอาวาสบางองค์ที่มีบารมีสูง มีตำแหน่ง มีสมณศักดิ์สูง หรือมีชื่อเสียงเฉพาะด้าน ท่านเหล่านี้จะมีของมีค่ามากและมีเป็นจำนวนมาก เพราะญาติโยมศรัทธาพากันนำของมาถวายเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด พิพิธภัณฑ์พุทธวิถีนายก ในภาคกลาง หรือวัดพระยืนในภาคเหนือ วัดสิมนาโก ในอีสาน เป็นต้น พิพิธภัณฑ์เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นเมื่อเจ้าอาวาสเหล่านั้นท่านมรณภาพไป พิพิธภัณฑ์จึงได้รับการสร้างขึ้นเพื่อเป็นเสมือนอนุสาวรีย์รำลึกถึงบารมีพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางธรรม และเป็นวีรบุรุษของท้องถิ่นเหล่านั้น ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง จึงเกิดขึ้นมาจากความเคลื่อนไหวในท้องถิ่นที่ต้องการจะเฉลิมฉลองสรรเสริญผู้นำในท้องถิ่น มากกว่าที่จะสนองตอบนิยามของพิพิธภัณฑ์ตามแบบของนักวิชาการ

นอกจากเป้าหมายแบบชาวบ้านแล้ว คำอธิบายเกี่ยวกับการได้ของต่าง ๆ เข้ามาเก็บรักษาไว้ในวัด การที่ชาวบ้านนำของมาถวายวัดและตำนานเกี่ยวกับของชนิดต่าง ๆ ที่เข้ามาอยู่ในวัด ยังสื่อสารถึงความคิดเรื่องพลังอำนาจบางอย่าง ที่แสดงออกมาด้วยการพบหรือได้ครอบครองวัตถุพิเศษ ในหลาย ๆ แห่งเราจะได้ยินตำนานเรื่องโบราณวัตถุ ฟอสซิล ของหายากที่ขุดได้ แล้วชาวบ้านเอาไปเก็บไว้ โดยมีเจตนาจะเป็นเจ้าของ หรือขายต่อ แล้วก็จะต้องมีอันเป็นไป จนเก็บไว้ไม่ได้ ต้องนำมาถวายพระ หรือถวายวัด ปรากฏการณ์ทำนองนี้ เป็นการสื่อสารความคิดในสองระดับ ในระดับของสัญลักษณ์ ของสำคัญ ของสูง เช่นพระพุทธรูป เทวรูป หรือ ของที่มีพลัง ซึ่งอาจจะปรากฏออกมาให้ทางที่ให้คุณหรือให้โทษอย่างรุนแรงได้นั้น ควรจะอยู่ในที่อันควร หรือกับบุคคลอันสมควร ซึ่งในชุมชนชนบท น่าจะได้แก่วัด ซึ่งมีพลังในเชิงสัญลักษณ์สูงสุดแห่งหนึ่ง และในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นความหมายทางสังคมของการครอบครองวัตถุ อาจจะกล่าวได้ว่า การที่ของสำคัญ ของสูง เข้าไปอยู่ในการดูแลครอบครองของวัด ดูแลผู้ที่อยู่ในสมณเพศซึ่งตัดกิเลส สละความโลภโกรธหลงแล้ว ของเหล่านี้ก็เท่ากับเป็นสมบัติของชุมชน ไม่ใช่สมบัติของใครคนใดคนหนึ่ง แสดงถึงความคิดชาวบ้าน เกี่ยวกับการครอบครองของที่ถือว่าเป็นสมบัติล้ำค่า ว่าควรจะอยู่ในที่อันควร และไม่ควรจะให้ใครคนใดคนหนึ่ง มีสิทธิในการครอบครองแต่ผู้เดียว

ตำนานเรื่อง “นิมิต” ต่าง ๆ เช่นการที่ของบางอย่าง “ขึ้น” หรือถูกค้นพบ เพราะพระสงฆ์ หรือผู้มีบารมีบางคนเกิดเห็นภาพซึ่งคนทั่วไปไม่สามารถเห็นได้ หรือการเกิดนิมิตว่าของบางอย่างที่มีอยู่แล้วนั้น ไม่ได้รับการดูแลรักษาดีพอ แสดงให้เห็นว่า การมองความสำคัญของวัตถุที่เข้ามาอยู่ในพิพิธภัณฑ์ตามแบบชาวบ้านนั้น มีนัยยะที่แตกต่างจากการให้คุณค่าตามแบบนักพิพิธภัณฑวิทยาสากล พิพิธภัณฑ์เหล่านี้จึงมิได้มองวัตถุสิ่งของว่ามีความสำคัญทางด้านการศึกษาวิจัย ให้ความรู้ ความสุนทรีย์ หรือความเพลิดเพลิน แต่มีความสำคัญในทางธรรม หรือในทางที่เกี่ยวกับพลังศักดิ์สิทธิ์

ดังนั้นการสร้างพิพิธภัณฑ์อาจไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหลักของการอนุรักษ์วัฒนธรรม หรือส่งเสริมการเรียนรู้ตามแบบวาทกรรมทางวิชาการ แต่อาจจะเป็นเรื่องของการคลี่คลายปมปัญหาที่เกิดมาจากความพิโรธของสิ่งศักดิ์

สิทธิ์ เช่น กรณีหนังใหญ่วัดบ้านดอน หรือการเฉลิมฉลองรำลึกถึงบารมีบุคคลที่เป็นผู้นำทางธรรม ดังเช่นพิพิธภัณฑ์วัดหลายแห่งที่ได้กล่าวมาข้างต้น

พิพิธภัณฑ์จารึกวิถีชีวิตที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเล่าถึงความสูญเสีย

พิพิธภัณฑ์หลายแห่งแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตในอดีต เช่นพิพิธภัณฑ์ชีวิตชาวนาหลายแห่งในลุ่มน้ำนครชัยศรี ซึ่งเคยเป็นบริเวณที่ปลูกข้าว แต่ในปัจจุบันได้กลายเป็นเขตเมือง และชาวชนบทเปลี่ยนไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และภาคบริการในเมือง พิพิธภัณฑ์จึงเกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่ทางสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลง และเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวงและรวดเร็ว สามารถรู้สึกถึงได้ชัดเจนในชั่วชีวิตคนคนหนึ่ง อย่างเช่น อาจารย์ เริงชัย ที่เป็นลูกหลานชาวนา ที่นับวันก็เห็นแต่ความเปลี่ยนแปลง จนแทบไม่เหลือชีวิตชาวนาแบบที่เคยเห็นเมื่อเป็นเด็ก หรืออาจารย์สุทธิดา ที่เห็นความเปลี่ยนแปลงของเมืองสมุทรปราการที่กลายเป็นเขตอุตสาหกรรมไปอย่างแทบจะข้ามวันข้ามคืน ในช่วงเวลาเพียงสิบกว่าปี เป็นต้น การเก็บสะสมข้าวของ ที่เป็นตัวแทนของอดีตจึงเป็นการทดแทนวิถีชีวิตที่ได้หมดสิ้นไปเกือบหมดแล้ว การเก็บสิ่งของไว้ อาจจะไม่สามารถนำอดีตกลับคืนมาใหม่ได้ แต่เป็นการทดแทนในเชิงอารมณ์ความรู้สึก ของคนที่เกิดความเสียดาย หวงแหน และอยากจะทำให้ความทรงจำเกี่ยวกับอดีต สามารถถ่ายทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ทำให้เด็ก ๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา ได้จับต้อง ลองใช้ ลองจินตนาการ ทำให้ความเชื่อมโยงกับอดีตไม่ได้ขาดตอนลงไปโดยสิ้นเชิง และในบางกรณี เช่นวัดบ้านดอน ก็ได้นำเอาประเพณีการแสดงที่เคยมีอยู่ในท้องถิ่น กลับมาฝึกหัดให้เด็กนักเรียน ทำให้ตัวหนังใหญ่มีชีวิตสืบต่อไปได้อีก

ความรู้สึกสูญเสียบางอย่างที่เป็นแรงผลักดันให้มีพิพิธภัณฑ์ อาจจะไม่ใช่วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นการที่วัตถุสิ่งของบางอย่าง ถูกซื้อไปโดยคนภายนอก เปลี่ยนมือไปเป็นสมบัติของคนต่างชาติ หรือคนต่างถิ่น เช่นในกรณีของเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านกรวด ที่มีเศรษฐีมารอซื้อที่ปากหลุม หรือการที่ได้ไปเห็นโบราณวัตถุ ที่บ้านผู้มีบารมีท่านหนึ่งในกรุงเทพฯ เขียนว่า ตู้นี้มาจากบ้านกรวด หรือการที่หลวงพ่อวัดมหาชัย ได้รับรู้ว่ามีชาวต่างชาติ ได้ของโบราณไปจากชาวบ้าน และจากวัด เป็นจำนวนมากอย่างง่ายดาย บางกรณีก็อาจเกิดจากการที่เห็นคนทิ้งขว้างของ เช่นของเก่าในวัด หรือเผาหนังสือคัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ไปต่อหน้าต่อตา ความรู้สึกสูญเสียสิ่งของ โดยเฉพาะของโบราณที่มีเพียงชิ้นเดียว ไม่สามารถหาใหม่ หรือสร้างใหม่ได้อีก เป็นแรงผลักดันอีกประเภทหนึ่ง ที่ต้องการจะระงับหรือชะลอความสูญเสียสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น

กระบวนการเก็บสะสมสิ่งของ ให้ปลอดภัยจากความสูญเสีย มักจะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าที่ชาวบ้าน และคนในชุมชนให้แก่สิ่งของบางประเภท บางคนมีเรื่องเล่าว่า หม้อไหโบราณที่ขุดได้นั้น แต่ก่อนเด็ก ๆ ใช้เป็นเป้ายิงหนังสติ๊ก ไม่ได้คิดว่ามีค่าอะไร ต่อเมื่อมีคนมาซื้อโบราณวัตถุ ให้ราคา กลายเป็นของมีราคา หรือมีนักวิชาการไปชี้ให้เห็นคุณค่า ความหมาย หรือบางครั้งเกิดจากการสมาชิกในชุมชนบางคน ไปมีประสบการณ์จากภายนอก ทำให้เกิดสำนึกว่าโบราณวัตถุ ของเก่า ของใช้ที่เคยทิ้งขว้างในบ้าน กลายเป็นของที่มีคุณค่าขึ้นมา

พิพิธภัณฑ์แสดงความเป็นตัวตนที่แตกต่าง

การสื่อความหมายอีกประเภทหนึ่งของพิพิธภัณฑ์แบบชาวบ้าน คือการแสดงความเป็นตัวตน ที่มีความแตกต่าง ซึ่งในบรรดาตัวอย่างที่มีอยู่นั้น มีอยู่หลายแบบด้วยกัน แบบแรกเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มชาติ

พันธุ์ ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมหลัก หรือวัฒนธรรมชาติ ตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ในแนวนี้มีมากมายหลายแห่ง เช่นพิพิธภัณฑ์โซ่ง พวน มอญ ม้ง ลาฮู ยวน ยอง ภูไท โส้ ฯลฯ ความเป็นชาติพันธุ์เหล่านี้ ในอดีต ไม่มีพื้นที่ที่จะเปิดโอกาสให้แสดงความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่าง แต่ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ทำให้ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ได้รับการสนับสนุน ในบางกรณี เช่น กลุ่มลาฮู ที่เชียงราย สิ่งที่ทำให้ต้องการจะแสดงความเป็นตัวของตัวเอง เกิดจากการที่เห็นวิถีชีวิตของตน ถูกนำเสนอ หรือถูกเล่า โดยไกด์นำเที่ยวที่เป็นคนจากที่อื่น แต่กลายเป็นคนที่เล่าถึงความเป็นลาฮูให้นักท่องเที่ยวฟัง นอกจากนั้นข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในกระบวนการทำพิพิธภัณฑ์ คือการเกิดความสำนึกถึงความเป็นญาติพี่น้องกลุ่มอื่น ๆ ข้ามพรมแดนท้องถิ่น หรือพรมแดนประเทศ เช่น การที่พิพิธภัณฑ์มอญที่เกาะเกร็ด เห็นว่าตนเองเป็นพี่เป็นน้องกับมอญที่วัดม่วงและบางกระดี่ หรือการที่พวนที่วัดฝั่งคลอง ไปที่เชียงขวาง และเปรียบเทียบลวดลายของผ้าซิ่นพวนจากทั้งสองแห่ง

ความเป็นตัวตนอีกแบบหนึ่งเสนอเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ที่มีเรื่องราวเฉพาะ ไม่เคยเป็นที่รับรู้มาก่อน หรือมีเรื่องราวที่ขัดแย้ง กับความเข้าใจมาตรฐานของทางการ ตัวอย่างเช่นในการประชุมภาคเหนือ หลวงพ่อวัดร้องเม็ง เล่าถึงสิ่งของชิ้นเอกในพิพิธภัณฑ์ของท่าน ว่ามีของมากมายหลายอย่าง แต่ของที่คนสนใจมาก ได้แก่ ใบขับขี่ฟ้อ ใบสัญญาซื้อขายทาส รองเท้าก๊อบแก๊บ ซึ่งไม่มีที่อื่น เป็นของที่เป็นเสมือนบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ของที่อำเภอสันทราย เชียงใหม่ หรือการที่ชุมชนที่จังหวัดแพร่ ต้องการจะทำพิพิธภัณฑ์ที่คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ ประกอบกับการเล่าประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ ที่มีความแตกต่างจากประวัติศาสตร์ที่รับรู้กันทั่วไป นอกจากนั้น ความเป็นตัวตนของชุมชน อาจจะเล่าถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการฟันฝ่าอุปสรรค ปรับตัวเข้ากับระบบนิเวศน์ เช่นพิพิธภัณฑ์ที่ยี่สาร หรือพลังความมุ่งมั่นของกลุ่มสตรีทอผ้าที่นาหมื่นศรี เป็นต้น

ท้ายสุด ความเป็นตัวตนอีกลักษณะหนึ่ง อาจจะเป็นเรื่องของประสบการณ์ส่วนบุคคล ประวัติชีวิตส่วนบุคคล ที่มีความรักในบางสิ่งบางอย่าง ที่อุทิศตนให้กับของที่ตนรัก ซึ่งมักจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นของสะสมส่วนบุคคล (private collection) เช่น พิพิธภัณฑ์ของจ่าทวี ที่มีความรักในสิ่งประดิษฐ์พื้นบ้าน หนังสุชาติ ที่มีการแสดงหนังตะลุงและการแกะหนัง เป็นชีวิตจิตใจ หรือประวัติของป้าเยิ้ม ที่ผูกพันกับการเสาะแสวงหาโบราณวัตถุ หรือคุณลุงกิตติ อดีตชาวประมงที่นำหินมาสลักเป็นฝูงปลาชนิดต่าง ๆ ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับคนที่ทำพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ มักจะเป็นคนที่มีฐานะ หรือชีวิตประสบความสำเร็จ มีความมั่นคง มีทรัพยากรระดับหนึ่ง เพียงพอที่จะสะสมสิ่งของจนถึงขั้นสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ และสื่อถึงเส้นทางชีวประวัติของตน แสดงถึงความเป็นตัวตน หรือประวัติชีวิตของตัวเอง ซึ่งในแง่หนึ่งก็สะท้อนในเห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ทำให้คนที่มีพื้นฐานมาจากการเกษตร สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และกลายมาเป็นผู้มีบทบาททางวัฒนธรรมที่สำคัญในท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท

การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และความหมายหลายแบบที่เกิดขึ้น สามารถจะแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้น และกำลังเกิดขึ้นในสังคมชนบทบางประการ

ประการแรก ออกจะชัดเจนว่าพิพิธภัณฑ์เกิดมาจากการสูญหาย หมดสิ้นไปของวิถีการผลิตและวงจรชีวิตที่

มีการเกษตรเป็นพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สังเกตเห็นได้ในชั่วชีวิตของคนคนหนึ่ง หรือในบางกรณีอาจจะเป็นเพียงเสี้ยวชีวิตของคนคนหนึ่ง ในบริเวณภาคกลางที่เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ทำให้มีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับชีวิตของชาวนา เครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร เป็นจำนวนมาก ทว่าไม่เพียงแต่วิถีการผลิตแบบเกษตรเท่านั้น การใช้ชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติก็หมดไปด้วย พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวีเก็บเครื่องมือดักสัตว์นานาชนิด เมื่อวิธีการดักสัตว์ที่ต้องอาศัยการรู้จักสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของสัตว์เหล่านี้ได้หมดไปแล้ว และพร้อม ๆ กันนี้ กระบวนการโยกย้ายคนจากชนบท ในรูปของการไปทำงาน ไปศึกษาในเมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ ก็สะท้อนออกมาในการทำพิพิธภัณฑ์หลายแห่ง คนจำนวนหนึ่งไม่ได้กลับไปอยู่ในชนบทอีก แต่มีเครือข่ายสายสัมพันธ์อยู่ และคนที่มีฐานะดีมักจะช่วยเหลือทรัพยากรด้านต่าง ๆ ในการสร้างพิพิธภัณฑ์ในบ้านเกิดหรือบ้านเดิม นอกจากนั้นคนที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงจำนวนหนึ่ง เป็นคนชนบทที่มีประสบการณ์การไปทำงานภายนอก หรือได้รับการศึกษาจากภายนอก แล้วกลับไปอยู่บ้านเดิม ประสบการณ์จากภายนอกทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปรียบเทียบ และมองเห็นคุณค่าสิ่งของต่าง ๆ ต่างไปจากเดิม

ประการที่สอง การเกิดพิพิธภัณฑ์ แสดงให้เห็นที่การรวมตัว การร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างคนภายในกับภายนอก เช่นความร่วมมือกับนักวิชาการ ความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน กับองค์กรปกครองท้องถิ่น พัฒนากร ข้าราชการ อย่างหลากหลายมาก ทำให้เห็นว่ามีการไหลเวียนของความคิดที่มาจากภายนอก และการปรับหรือต่อรองกับความต้องการจากภายใน คำว่าพิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การเรียนรู้ คำเหล่านี้เป็นคำทางการที่คิดขึ้นมาโดยหน่วยงานของรัฐ แต่ในหลายกรณีที่ดูจะเกิดขึ้นได้อย่างมีพลัง เป็นเพราะได้รับการตอบสนองด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันของคนภายในชุมชน เช่น พระที่ไม่อยากเห็นโบราณวัตถุถูกกว้านซื้อไปหมดโดยพ่อค้าหรือชาวต่างชาติ พระนักพัฒนาที่อยากช่วยเหลือให้เด็กนักเรียนได้เรียนต่อหรือมีงานทำ ครูที่อยากเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ชาวบ้านไว้เล่าเรื่องชีวิตที่หมดไปแล้ว หรือชาวบ้านที่อยากแสดงความศรัทธาต่อวีรบุรุษตามโลกทัศน์ท้องถิ่น

ประการที่สาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงความคิด เปลี่ยนแปลงความหมาย เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของในท้องถิ่น เช่นการให้คุณค่าใหม่แก่ของเก่า เกิดความเสียดายที่ของเก่าบางอย่างถูกทำลายไป เช่น สมุดข่อยถูกเผา หน้าบันเก่าถูกทิ้งให้ผุพัง การเกิดสำนึกเรื่อง "มรดก" ทางวัฒนธรรม และความสำนึกของปัจเจกบุคคลและชุมชนท้องถิ่น ในการเป็นผู้รักษามรดกวัฒนธรรม ความหมายของการรักษามรดกในแง่ของการแสดงอัตลักษณ์ที่แตกต่าง หรือการสร้างป้อมปราการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ ล้วนแต่เป็นอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นทั่วไป

ความหมายของพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ เป็นเพียงข้อสังเกตที่เกิดจากการเชื่อมโยง และการตีความของผู้วิจัยเอง โดยอาศัยคำบอกเล่าซึ่งส่วนมากแล้วมาจากคนที่ก่อตั้งและดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และนำไปสู่คำถามที่ยังไม่อาจตอบได้ในขณะนี้ ว่าความหมายเหล่านี้ เป็นที่รับรู้ร่วมกันของคนในแต่ละชุมชนที่เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์เหล่านี้มากน้อยเพียงใด หรือกระจายหรือจำกัดอยู่ในกลุ่มใดบ้าง และสามารถเป็นประเด็นที่จะวิจัยในระดับที่เจาะลึกเฉพาะกรณีต่อไป.

- ส่วนที่ 6 -

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม :

ประเด็นสำหรับพิจารณา ความเข้มแข็ง และความต้องการ

ในการอภิปรายถึงกำลังความเข้มแข็ง และข้อปัญหาด้านต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น เราจะพิจารณาจากการมองพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นองค์กรทางวัฒนธรรม ที่ประสงค์จะทำหน้าที่เป็นพื้นที่ หรือเวทีในระดับรากหญ้า เพื่อการเก็บรักษา เผยแพร่ ถ่ายทอด และสนับสนุนในเกิดการสร้างสรรค์ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดใหม่ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น การมีชีวิตอยู่อย่างภาคภูมิใจ และสามารถสร้างสรรค์ เพื่อปรับตัวรับกับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นกับสังคมท้องถิ่น

ในเบื้องต้นนี้ ควรจะทำความเข้าใจก่อนว่า การมองความเข้มแข็งและปัญหาของพิพิธภัณฑ์นั้น สามารถจะมองได้จากหลายมุม และการมองในแต่ละมุมนั้น ก็จะนำไปสู่ข้อสรุปที่อาจจะแตกต่างกันได้โดยสิ้นเชิง เพราะการมองในแต่ละมุมนั้น จะจัดลำดับความสำคัญและการให้คุณค่าที่ต่างกัน ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงความขัดแย้งในการมองพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ฉายภาพถ่ายของวัตถุในพิพิธภัณฑ์วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผ้าเก่าพับอยู่ในภาชนะบรรจุโลหะทรงกลม บนผ้าผืนนั้น มีกระดาษที่ฉีกมาจากสมุดนักเรียนแผ่นหนึ่งวางอยู่ บนกระดาษมีชื่อเจ้าของผ้า ผู้ที่บริจาคผ้าผืนนั้นให้แก่พิพิธภัณฑ์ เขียนด้วยปากกาลูกลื่น ด้วยลายมือธรรมดา ๆ กระดาษฉีกจากสมุดมีขนาดใหญ่ราวครึ่งหนึ่งของผ้า เมื่อวางทับแล้ว ก็จะทำให้เห็นผ้าได้ไม่เต็มที่ ผู้ชมท่านหนึ่งที่เป็นภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ตามหลักของการจัดแสดงแล้ว ไม่น่าจะเอากระดาษชื่อเจ้าของมาวางไว้อย่างนั้น เพราะดูจะให้ความสำคัญแก่กระดาษ มากกว่าวัตถุที่จัดแสดง ซึ่งก็เป็นความเห็นไปในแนววิจารณ์ว่าเป็นการจัดที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่ผู้ที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดแห่งนี้ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ของในพิพิธภัณฑ์จำนวนหนึ่ง เป็นของที่ชาวบ้านนำมาบริจาค และผู้บริจาคทุกคน ต้องการให้ของทุกชิ้นของตัวเอง ได้รับการจัดแสดง วางไว้ในตำแหน่งที่ตัวเองเห็นได้ ว่าง ๆ ก็จะมาดูว่าของของตัวเองยังอยู่หรือเปล่า ถ้าหากนำไปเก็บก็จะไม่พอใจ ต่อว่าว่าเห็นของของตนไม่สำคัญเท่าของของคนอื่น ผู้จัดบอกว่าต้องพยายามประนีประนอม ทำให้ของในพิพิธภัณฑ์มีซ้ำ ๆ กันมาก แต่ก็ยังไม่สามารถทำเป็นอย่างอื่นได้ เพราะต้องให้เกียรติเจ้าของ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ไม่ให้เกิดความบาดหมางกับคนที่สนับสนุนพิพิธภัณฑ์ ผู้ดูแลสองท่านนี้ จึงอยู่ในเงื่อนไขของการจัดแสดง และมีไม้บรรทัดในการวัดความเหมาะสมคนละอย่างกัน

ในทำนองเดียวกัน หากผู้วิจัยประเมินพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยรวม ด้วยความคาดหวังกับรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ตามหลักการพิพิธภัณฑวิทยา ที่เน้นการเก็บสะสม การศึกษา และสื่อสารและเผยแพร่ ก็มักจะได้ข้อสรุปว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความโดดเด่นอย่างมากในฐานะที่เป็นคลังที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีวัตถุสิ่งของที่มีค่า และสามารถจะเป็นสะพานก่อให้เกิดการสนทนากับโลกของท้องถิ่น ส่วนใหญ่แล้วเป็นโลกของอดีต

พิพิธภัณฑ์วัด เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการสะสมสิ่งของจากอดีต หลายยุคหลายสมัย และประกอบด้วยข้าวของมากมายหลายอย่าง ตัวอย่างเช่น วัดมหาชัย วัดกลางบางแก้ว วัดมหาธาตุนครศรีธรรมราช ของในวัดเหล่านี้

ประกอบด้วย โบราณวัตถุ เทวรูป พระพุทธรูป คัมภีร์ใบลานและเอกสารโบราณ หีบหรือตู้พระธรรม วัตถุสิ่งของที่เนื่องในพุทธศาสนา เช่น ไม้แกะสลัก ลวดลายปูนปั้น กลอง ของใช้ต่าง ๆ ที่มีผู้ถวายวัด เช่น ถ้วยชาม หีบเหล็ก ของเก่าที่เคยเป็นของใช้ตามบ้านหรือในชุมชน เมื่อเลิกใช้แล้วก็มาให้ไว้ที่วัด ของพิเศษบางอย่างที่มีประวัติ หรือตำนานเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ หรือบุคคลสำคัญ นอกจากนั้นก็ยังมีของแปลก ๆ ของหายาก ของที่เชื่อว่ามีพลัง มีความขลัง ไม่คู่ควรที่จะเก็บไว้ตามบ้าน

วัตถุสิ่งของเหล่านี้มีศักยภาพมหาศาลในการที่จะเล่าเรื่องของชีวิตในอดีต ที่สามารถจะเชื่อมโยงให้ภาพของประวัติศาตร์ของชุมชน ของท้องถิ่น หรือของประเทศได้ ชีวิตของอดีตเหล่านี้ ไม่มีการจารึกหรือบันทึกเอาไว้ เพราะเป็นเรื่องราวชีวิตประจำวันของชาวบ้าน หรือเป็นเรื่องการปฏิบัติที่ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องบันทึกในอดีต หากแต่ในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ศักยภาพเหล่านี้ยังไม่มีการนำออกมาทำให้เป็นจริง กล่าวคือวัตถุเหล่านี้ยังไม่สามารถที่จะเล่าเรื่องราว ไม่สามารถที่จะแสดงโลกอดีต หรือแสดงความเป็นชุมชนนั้น หรือท้องถิ่นนั้นได้มากนัก โดยเฉพาะกับคนจากภายนอก เช่น คณะผู้วิจัย ซึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ร่วม หรือความทรงจำร่วม เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของเหล่านั้นมากนัก วัตถุจึงไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับอดีตของท้องถิ่นได้

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า พิพิธภัณฑ์ที่มีการเล่าเรื่องราวได้อย่างมีชีวิตชีวา มักจะเป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง เช่น จ่าทวี ซึ่งเก็บของใช้พื้นบ้าน ที่เด่นมากคือกับดักสัตว์ คุณลุงจ่า เป็นผู้ที่เก็บเอง และสามารถอธิบายวิธีการใช้กับดักชนิดต่างๆ ที่คนสร้างขึ้นมาต้องรู้จักธรรมชาติของสัตว์ และสิ่งแวดล้อมว่ามันอยู่อย่างไรอย่างใกล้ชิด หรือพิพิธภัณฑ์ปลาหิน ที่เจ้าของเป็นคนแกะสลักปลาเหล่านั้นขึ้นมาเอง และความที่เคยเป็นชาวประมง สามารถจะเล่าถึงลักษณะของปลาได้อย่างคุ้นเคย หรือพิพิธภัณฑ์ชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม อาจารย์เริงชัยก็จะเล่าได้ดี ทำนองเดียวกับสวนทุเรียนละอองฟ้า (เป็นรุ่นลูก) บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นเมืองตำบลนาหมื่นศรี กลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน หรือพิพิธภัณฑ์ลาฮู ส่วนบรรดาพิพิธภัณฑ์สายสำนึกท้องถิ่น เช่น วัดม่วง จันเสน ยี่สาร จะเริ่มด้วยการเน้นเรื่องถ่ายทอดชีวิตท้องถิ่นอยู่แล้ว รวมทั้งมีการทำงานร่วมกับนักวิชาการอย่างใกล้ชิด เพื่อนำเรื่องราวของท้องถิ่นออกมาเสนอ พิพิธภัณฑ์เฉพาะทางเหล่านี้แสดงเรื่องราวของชีวิตของผู้จัดจึงไม่มีช่องว่างระหว่างสิ่งของกับชีวิต เล่าเรื่องสิ่งของก็เหมือนเล่าเรื่องชีวิตของตัวเอง

ดังนั้น หากสรุปในทัศนะของผู้วิจัยเอง พิพิธภัณฑ์ที่มีทั้งสิ่งของโบราณคดี และชาติพันธุ์ โดยทั่วไป จึงยังขาดเรื่องราว ยังขาดผู้เล่า ซึ่งก็จะนำไปสู่คำถามว่า ทำอย่างไรวัตถุจะสามารถสื่อสารเรื่องราวได้ ใครจะเป็นผู้เล่า ทำอย่างไรจะเกิดการกระตุ้นให้มีความอยากจะค้นหาเรื่องราวมาเล่า และการเล่านี้จะเป็นผลดีอย่างไรต่อชีวิตของคนที่เป็นเจ้าของ หรืออยู่ในท้องถิ่นที่มีพิพิธภัณฑ์ ซึ่งก็เป็นประเด็นที่สามารถจะนำไปเป็นทิศทางในการวิจัยต่อไป แต่นอกจากจะประเมินด้วยสายตาของคนภายนอกแล้ว ประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณา เพื่อจะเห็นถึงความเข้มแข็งและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น น่าจะเป็นการประเมินจากทัศนะของผู้ที่มาเข้าร่วมประชุม ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวพิพิธภัณฑ์เอง ซึ่งเราพอจะสรุปได้ว่า ชาวพิพิธภัณฑ์เองก็ประเมินสภาพของตนเองว่าเป็นองค์กรที่ยังไม่เข้มแข็งนัก โดยพิจารณาจากประเด็นต่อไปนี้

ความหลากหลาย และไม่ต่อเนื่อง ของทุน และทักษะ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความรู้

"*… คนทำพิพิธภัณฑ์ก็หวานอมขมกลืนกันทั้งนั้น เราอยากให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวา ที่เป็นอยู่มันห่อเหี่ยว คนไม่กล้าเข้า ก็อยากจะให้มันมีชีวิตแท้จริง คนที่มานั่งอยู่ที่นี่ก็หัวอกเดียวกัน มันหลงใหลซะแล้ว รักซะแล้ว จะว่าบ้าก็ยอมรับ …*"

(พิศาล บุญผูก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ชาวมอญเกาะเกร็ด นนทบุรี)

"*... การทำพิพิธภัณฑ์อย่าไปพึ่งคนคนเดียว เช่น พ่อตาย ลูกหยุดเพราะเบื่อสุดทน …*"

(พรศิริ บูรณเขตต์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิษณุโลก)

" *… ความอยู่รอดของพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่ตรงใจ กว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ยากอยู่แล้ว แต่จะรักษาไว้ยิ่งยากกว่า ... พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร เกิดในชุมชน การร้อยคนในชุมชนเข้ามามันก็เป็นไปได้ …*"

(สิริอาภา รัชตะหิรัญ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร สมุทรสงคราม)

อารมณ์ของชาวพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไป เท่าที่แสดงออกมาในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของการประชุม และจากการพูดคุย มักจะให้ภาพของคนที่ทำพิพิธภัณฑ์ ว่า มีความโดดเดี่ยว การทำพิพิธภัณฑ์เป็นงานที่ด้วยใจรัก เช่นเจ้าของสวนทุเรียนละอองฟ้าเล่าถึงคุณพ่อว่า *"พ่อผมสร้างสวนทุเรียนนี้มาด้วยความรัก เป็นความผูกพันระหว่างคนกับต้นไม้ พ่อผมท่านปลูกทุเรียนเพื่อทุเรียน ท่านหาเงินมาทำงานนี้"* และเล่าถึงการที่คุณพ่อต้องไปหาพันธุ์ทุเรียนด้วยการไปเก็บเม็ดทุเรียนจากถังขยะ เพื่อรวบรวมพันธุ์ที่กำลังจะสูญหายมาเลี้ยงไว้ ในกรณีของสวนทุเรียน บุตรชายได้ทำสวนสืบต่อมา แต่ว่าในหลายกรณีทายาท ไม่ได้มีความรักในพิพิธภัณฑ์เช่นเดียวกับรุ่นพ่อแม่ ทำให้เกิดความหวั่นวิตกว่าพิพิธภัณฑ์ที่สร้างมาด้วยความรัก เมื่อผู้ริเริ่มหมดบุญหรือหมดกำลังไป จะไม่มีผู้สืบทอดเจตนารมณ์ต่อ อาจจะล่มสลายเอาในรุ่นลูก ข้าวของต่าง ๆ ก็จะกระจัดกระจายสูญหายไปหมด ในทำนองเดียวกัน หลายคนก็แสดงความวิตกว่า พิพิธภัณฑ์ของวัดก็เช่นเดียวกัน อาจจะสร้างมาในสมัยที่เจ้าอาวาสท่านหนึ่งให้ความสนใจ แต่พอท่านหมดบุญ ก็ไม่มีการทำต่อ ข้าวของที่อุตส่าห์เก็บไว้ ก็ถูกยักย้ายถ่ายเทสาบสูญไปหมด ภาพทำนองนี้จึงเป็นความวิตกกังวล เกี่ยวกับตัวบุคคลว่าความ "รัก" "บ้า" "คลั่ง" ในสิ่งของบางอย่าง เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่สืบทอดเป็นมรดกไม่ได้ ส่งต่อให้ลูกหลานไม่ได้

ความไม่ต่อเนื่องอีกลักษณะหนึ่ง มักจะมีการกล่าวถึงในลักษณะที่ว่า การเกิดพิพิธภัณฑ์ มักเป็นผลจากการระดมทุนมาสร้างอาคาร ซึ่งมักเป็นทุนที่ได้มาสร้างทีเดียวจบ แต่ไม่มีทุนในการดำเนินงาน หาคนมาสืบต่อ หรือคิดค้นวิธีการที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวาต่อเนื่องไปได้เรื่อย ๆ ผู้ที่คร่ำหวอดในวงการพิพิธภัณฑ์บางท่าน เปรียบเปรยว่าพิพิธภัณฑ์จำนวนมากเป็นเหมือนซากศพที่ถูกทิ้งไว้เกลื่อนกลาดในสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนทำพิพิธภัณฑ์กับสมาชิกอื่น ๆ ในชุมชน ใช่ว่าจะเป็นไปด้วยความร่วมมือสนับสนุน พิพิธภัณฑ์หลายแห่ง ก็เป็นเรื่องที่เจ้าอาวาสทำอยู่ท่านเดียว บางแห่งเจ้าของพิพิธภัณฑ์ก็มีความแปลกแยกออกจากชุมชน และเห็นว่าชุมชนดีแต่ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด แต่ว่าไม่เคยให้ความช่วยเหลืออย่างใด มีแต่เบียดเบียน ในบางกรณีชุมชนเป็นทั้งผู้สนับสนุนในการบริจาคสิ่งของ แต่ก็เป็นผู้สร้าง

เงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดในการจัดแสดง ดังกรณีที่กล่าวไปแล้วข้างต้น และในหลายกรณีเราไม่สามารถทราบได้ว่ามีความสัมพันธ์อย่างไร

เรื่องราวของความขัดแย้งภายในชุมชน เป็นเรื่องที่ไม่มีใครอยากเล่าตรง ๆ แต่ก็พูดเป็นนัยหรือพูดโดยไม่ออกชื่อ หรือแจกแจงรายละเอียด พิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งมีโครงการจัดตั้งมาเป็นปีแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการริเริ่มก็เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่มีผู้ให้ความเคารพนับถือในชุมชน และมีทุนทรัพย์พอสมควร แต่กระบวนการทำ มีคนเข้ามาเกี่ยวข้องอีกหลายกลุ่ม เช่นโรงเรียน อบต. การท่องเที่ยว สิ่งที่เราได้รับทราบคือมีความขัดแย้ง ซึ่งทำให้โครงการสะดุดทั้งที่ได้เริ่มออกแบบและจัดไปบางส่วนแล้ว การทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จึงอาจทำให้เกิดทั้งความเข้มแข็งของชุมชน และความขัดแย้งด้วย

ความคิดและความสนับสนุนจากนักวิชาการ อาจจะจัดได้ว่าเป็นทุนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการพูดถึงกันมากว่าต้องการ และมีความจำเป็นในการทำพิพิธภัณฑ์ ความสัมพันธ์กับนักวิชาการมีหลายรูปแบบ บางแห่งมาช่วยจัดแต่ไม่มีกำลังทำต่อ บางแห่งมีความต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นกำลัง ความอุตสาหะ หรือบารมีของผู้ทำ ความคิดเห็น สไตล์การทำงาน เวลา และทรัพยากรของนักวิชาการแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

ทัศนะเกี่ยวกับความต้องการความช่วยเหลือ

> *"... เคยมีกรณีหนึ่งเป็นข้าราชการมาชมพิพิธภัณฑ์แล้วบอกดิฉันว่า "ผมอยากได้หอยเบี้ย เอามาให้ผมหน่อย" ดิฉันก็อึ้ง และบอกไปว่า "ดิฉันให้ท่านไม่ได้ ถึงอย่างไรก็ให้ไม่ได้" ถ้ายี่สารอยู่ใต้กำกับของราชการ มีหรือจะไม่กลัวและไม่ยอมตาม สุดท้ายราชการก็คงแผ่อำนาจเข้ามาถึงชุมชน แล้วก็ต้องแจกจ่ายข้าวของไปตามผู้มีอำนาจทั้งหลาย ดิฉันขอความสนับสนุนจากท่าน แต่ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของท่าน..."*

> *"... บางคนมาบอกว่า "ขอยืมของไปสักไม่กี่พันชิ้น อีกเจ็ดวันเอามาคืน" พอเราบอกว่า "ไม่ได้ค่ะ เราให้ไปไม่ได้เพราะจัดเอาไว้ดีแล้ว" ก็มีเสียงตอบกลับมาว่า "มีเรื่องอะไรอย่าให้มาถึงก็แล้วกัน" เรื่องอิทธิพลมืดมันมีอยู่ โดยเฉพาะในเขตต่างจังหวัด..."*

> *"... เท่าที่ดิฉันรู้จัก ราชการเขาไม่มีคน ไม่มีทุน ชาวบ้านเองก็กลัวราชการจะไปยึดของ ไม่ทราบว่าจะไปติดต่อขอความช่วยเหลืออย่างไร เพราะฉะนั้นควรมีการรวมกลุ่มกัน เช่น เป็น"ชมรมพิพิธภัณฑ์" อย่างในต่างประเทศ ซึ่งก็ได้รับทุนสนับสนุนเยอะมาก และอาจนำไปสู่การเรียกร้องต่อรองในเรื่องต่างๆ ได้ เช่น การยกเว้นภาษี..."*

ความต้องการของชาวพิพิธภัณฑ์นั้น ถ้าหากถามว่าต้องการอะไรบ้าง ก็จะได้คำตอบออกมาในทุกทิศทุกทาง เช่น ต้องการงบประมาณ สถานที่จำกัด ต้องการนักวิชาการ ผู้ที่จะให้คำปรึกษาเรื่องการจัดหมวดหมู่ จัดเก็บ จัดแสดง ต้องการความช่วยเหลือภาษาอังกฤษ ต้องการเว็บไซต์ โปรแกรมทำทะเบียน อยากได้บุคลากร มัคคุเทศก์ เพราะไม่มีคนดูแล ปล่อยของทิ้งไว้ให้ฝุ่นจับ ต้องการเครือข่าย ชมรม สมาคม ฯลฯ จนทำให้รู้สึกว่ายากที่จะจัดลำดับความต้องการว่าเรื่องใดมีความสำคัญมากกว่าเรื่องใด เพราะว่าดูจะขาดแคลนไปหมด นอกจากนั้นคำตอบว่าต้องการอะไรนั้น ก็จะแปรผันไปตามความคาดหวังว่า ผู้ถาม มีอะไรจะให้ อันดับแรก ๆ ที่มักจะกล่าวถึงคืองบ

ประมาณ แต่หากในการประชุม มีการแจกแจงอย่างชัดเจนว่า หน่วยงานอย่างศูนย์มานุษยวิทยาเป็นหน่วยงานทางวิชาการ ไม่สามารถจะสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง หรือขยายอาคาร หรือจัดซื้อตู้ เครื่องใช้ต่าง ๆ แต่จะสนับสนุนด้านวิชาการ คำตอบก็จะออกมาเป็นว่าต้องการการสนับสนุนทางวิชาการ

ภาพของผู้ที่จะมาให้ความช่วยเหลือ โดยทั่วไปแล้ว ก็จะมุ่งไปที่รัฐบาลเป็นหลัก บางกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการเขียนโครงการขอทุนสนับสนุน อาจจะสามารถมองเห็นว่ามีองค์กรอื่น ๆ ที่สามารถสนับสนุนงบประมาณและความช่วยเหลือ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) บริษัทห้างร้าน องค์กรชุมชน แต่ก็ดูเหมือนว่า "*ไม่ว่าอย่างไร ราชการก็ต้องเข้ามา*"

ความรับรู้และความคาดหวังเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ มีทั้งความต้องการที่จะพึ่งพา และความอยากเป็นอิสระ หรือมีความก้ำกึ่งกันระหว่างความต้องการให้ช่วยเหลือ แต่ก็มีความไม่ไว้ใจสูงมาก ความไม่ไว้ใจนี้มักจะแสดงออกมาด้วยการเล่าถึงเหตุการณ์บางอย่างที่สร้างความรู้สึกว่าถูกเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบ

หน่วยงานราชการที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมักจะมีประสบการณ์ใกล้ชิดกว่าหน่วยงานอื่นคือ กรมศิลปากร ซึ่งเป็นทั้งที่พึ่ง และคู่กรณีของชาวบ้าน ผู้วิจัยได้พบตัวอย่างของการที่เจ้าหน้าที่สำนักพิพิธภัณฑ์เขต ให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเป็นอย่างดี ออกไปให้คำแนะนำ ช่วยระบุอายุโบราณวัตถุ ช่วยซ่อมแซมของที่ชำรุด แต่ในขณะเดียวกันก็พบเรื่องเล่าจำนวนมากที่แสดงความไม่ไว้ใจ เช่น เมื่อขุดพบโบราณวัตถุ ก็จะไม่พยายามแจ้งให้ทราบ เพราะเกรงว่าจะมายึดไป หรือมีเรื่องเล่าว่ากรมศิลปากร หรือพิพิธภัณฑ์ของกรมศิลปากร มายืมของสำคัญบางชิ้นไป แล้วไม่ยอมส่งคืน หรือไม่ก็ส่งมาให้แต่ชิ้นที่เป็นของจำลอง ส่วนของจริงนั้นยังคงเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ดูเหมือนว่า ข้อสรุปที่เห็นตรงกัน ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากความไม่ไว้วางใจหน่วยงานราชการ คือความต้องการที่จะรวมกลุ่มกันเองในหมู่ชาวพิพิธภัณฑ์ ในขณะนี้ การรวมกลุ่มกันเกิดขึ้นได้ในบางระดับ แต่เกิดเฉพาะบางที่ที่มีผู้นำ เช่น ที่นครปฐม มีพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย หรือที่ลพบุรี มีชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม หลาย ๆ คน แสดงความพอใจว่า การจัดการประชุมอย่างนี้เป็นเวทีที่ไม่เคยมีมาก่อน และเป็นโอกาสที่ได้รู้จักกัน บางคนบอกว่าเหมือนกับได้พบญาติมิตร และคนที่หัวอกเดียวกัน และผู้วิจัยก็มีข้อสังเกตว่า ในการพูดคุย ชาวพิพิธภัณฑ์ก็สามารถช่วยกันแก้ปัญหาให้แก่กันและกัน ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ให้คำแนะนำ หรือให้ทางออก และหลายคนก็มีความเห็นร่วมกันว่า การมีเครือข่าย หรือกลุ่มในบางรูปแบบจะสามารถทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีกำลังในการต่อรองสูงขึ้น สามารถจะนำไปสู่การจัดการแก้ปัญหาหลายด้านที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ อย่างไรก็ตามก็มีพิพิธภัณฑ์บางกลุ่มที่ไม่แน่ใจกับคำว่าเครือข่าย และประกาศชัดเจนว่า "*ไม่ต้องการเครือข่ายที่มีการบงการ หรือมีศูนย์กลาง*"

ศักยภาพ

การดำเนินการต่อไปเพื่อให้เกิดความอยู่รอด และศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น น่าจะต้องพิจารณาตัวแปรพื้นฐานบางประการ

ความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับชุมชน

ตัวแปรตัวแรกที่กล่าวถึงนี้ มักจะเป็นความคาดหวังในการทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอันดับแรก ๆ ที่ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่คำนึงถึง เพราะการที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแห่งนั้นสามารถเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ย่อมหมายถึงการเป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งของชุมชนเฉกเช่นเดียวกับศาสนา (รูปธรรมคือ วัด) เฉกเช่นเดียวกับการสา

ธารณสุข (รูปธรรมคือ โรงพยาบาล สถานพยาบาล หมอพื้นบ้าน) การศึกษา (รูปธรรมคือ โรงเรียน) เมื่อใดก็ตามที่ “องค์กร” ในท้องถิ่นใดได้รับการสถาปนาเป็นสถาบันทางสังคม มีกระบวนการทางการปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชุมชน และมีพัฒนาการที่เคียงคู่ไปกับสังคม ได้รับการดูแล ใส่ใจ เป็นส่วนหนึ่ง ก็จะทำให้พิพิธภัณฑ์สามารถเดินต่อไปได้

กระบวนการบูรณาการพิพิธภัณฑ์กับชุมชน อาจเกิดได้หลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบสำเร็จรูป รูปแบบหนึ่ง คือพิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาซาวสามัคคี จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการจัดตั้ง และมีบทบาทในการดำเนินการ ผลการวิจัย *“โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน”* ของสายันต์ ไพรชาญจิตร์ กล่าวว่า ชาวบ้านชุมชนบ้านนาซาวเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน *“... ตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน จัดประชุม ทำอาหารรับประทานร่วมกันในระหว่างการทำงานระยะต่าง ๆ สำรวจค้นหาทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทำแผนที่วัฒนธรรมชุมชน สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ทำทะเบียนโบราณวัตถุและวัฒนธรรมทางวัตถุที่ค้นหาและรวบรวมมาได้ การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ จัดการพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ และร่วมเป็นกรรมการอำนวยการ และกรรมการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาซาวสามัคคี ...”* และนอกจากนี้ ยังมีผู้คนจากภายนอกชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ และดำเนินงานกิจกรรมที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ และการแลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์ชุมชน เช่น นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเมืองน่าน และพิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น ซึ่งท้ายที่สุดบุคคลจากภายนอกเหล่านี้กลายมาเป็นเครือข่ายการทำงานพิพิธภัณฑ์ที่มิใช่เป็นเพียงพิพิธภัณฑ์ของชุมชนบ้านนาซาวเท่านั้น แต่เป็นเครือข่ายท้องถิ่นที่เป็นการรวมตัวของชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

ผลของการจัดตั้ง และดำเนินงานพิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาซาวสามัคคีไม่ใช่เพียงการได้มาซึ่งพิพิธภัณฑ์ของชุมชนหรือท้องถิ่นเท่านั้น หากเป็นการเกิดพื้นที่ในการ “บำบัด” กลุ่มคนสูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยิ่งยวด แต่ขณะเดียวกันกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกลดบทบาททางสังคมลงไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุกลายเป็นเพียงผู้ที่ถูกทอดทิ้ง หรือในหลายกรณีเป็นเพียงผู้ดูแลเด็ก ๆ แทนพ่อแม่ของเด็ก ซึ่งต้องเข้าไปทำงานในเมือง ด้วยเหตุนี้ ในขบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อมูล นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ และกลายเป็นเนื้อหาหลักของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวมไปถึงการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงาน เมื่อพิพิธภัณฑ์เปิดให้คนได้เข้าชม คือ เป็นผู้อธิบาย นำชมพิพิธภัณฑ์แก่เด็ก ๆ ของชุมชน และบุคคลจากท้องถิ่นอื่น ที่มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนและพิพิธภัณฑ์

อย่างไรก็ดี ความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับชุมชนมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายมากนัก หากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแห่งนั้น ๆ มิได้รับการจัดตั้งจากชาวบ้านชุมชนในลักษณะที่เป็นการปฏิบัติงานร่วมกัน ฉะนั้นความภาคภูมิใจต่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น ๆ ย่อมเป็นการยากที่จะเกิดขึ้น และหากขาดซึ่งความภาคภูมิใจร่วม สำนึกร่วมย่อมเป็นการยากอีกเช่นกันที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับชุมชน แต่อย่างไรก็ดี มิได้หมายความความเชื่อมโยงจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ อีกกรณีศึกษาที่ควรกล่าวถึงในที่นี้ เป็นโครงการ *“การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หินหลวง”* หลักใหญ่ใจความของการดำเนินงานเป็นการร่างหลักสูตร การจัดทำแผนการสอน การจัดทำเอกสารเสริมหลักสูตร การสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน การทดลองให้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การประชา

สัมพันธ์หลักสูตรและการประเมินผลหลักสูตร เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หินให้แก่นักเรียน ทั้งนี้ เป็นการให้ความรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้งการที่นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมและมีอารมณ์ร่วมในเหตุการณ์ สถานที่ และได้ลงมือปฏิบัติงานจริง การดำเนินงานต่าง ๆ อยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน อย่างไรก็ดี ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่คือ สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นที่มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว

การจัดทำหลักสูตรดังกล่าวมิได้มองว่า การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเกิดขึ้นเฉพาะแต่ในห้องเรียน หากแต่การเรียนรู้มาได้จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ (ในที่นี้เป็นงานศิลปกรรมท้องถิ่นและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น) ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน (ในที่นี้คือ นักเรียนโรงเรียนวัดไหล่หิน) ซึ่งความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ของโครงการมุ่งไปที่การ *"ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของงานศิลปกรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามและการทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดความรักและผูกพัน มีจิตสำนึกของความเป็นชุมชนเดียวกัน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนี้ได้"*

แนวคิดและแนวทางในการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน ที่มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหนึ่งตามหลักสูตรศิลปศึกษาที่จัดทำขึ้น หากแต่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจะส่งผลต่อการสร้างความสำนึกร่วมของคนในชุมชน และเมื่อได้ก็ตามที่องค์กรอย่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดังเช่นที่กล่าวนี้ สามารถเป็นสายใยหนึ่งของชีวิตท้องถิ่นย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถอยู่รอด และมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต

ความโดดเด่นของการสะสมและเรื่องราวพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ในการนำเสนอ

ตัวแปรในเรื่องความโดดเด่นของการสะสมหรือสิ่งของที่สะสม (collection) มีความสำคัญในสองลักษณะคือ (1) การสร้างสำนึกร่วมของประวัติศาสตร์ชุมชน และ (2) เรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ย่อมกลายเป็น "จุดเด่น" ที่ดึงดูดให้คนภายนอกชุมชนปรารถนาเข้ามาเยี่ยมชม ในที่นี้ เราคงต้องยอมรับว่าคนภายนอกชุมชนหรือที่มักเรียกกันว่านักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่สร้าง "ความมีชีวิต" ของพิพิธภัณฑ์ทุกแห่ง

ในหลายกรณี ผู้ที่ต้องการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมักจะมีภาพของการรวมรวมวัตถุทางวัฒนธรรมในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีพ การทำมาหากิน และสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งคือ ความต้องการลอกแบบการนำเสนอวัตถุและเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ที่ผู้ต้องการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์รู้สึกประทับใจ หรือรู้สึกว่าเป็น "แบบฉบับ" โดยอาจลืมนึกไปว่า หากพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งสร้างอยู่บนแนวคิด และแนวทางการดำเนินงานที่เป็น "แบบฉบับ" พิพิธภัณฑ์นั้น ๆ จะสามารถสะท้อนความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ได้จริงหรือไม่ และถ้าไม่สามารถทำหน้าที่เช่นที่กล่าวมาแล้วได้ พิพิธภัณฑ์นั้น ๆ จะสามารถดึงดูดให้คนเข้ามาชมได้หรือไม่

ความเข้าใจในกระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ให้อยู่รอดได้ เพราะการทำงานพิพิธภัณฑ์คือ กระบวนการคิดและทำความเข้าใจกับงานสะสม และนำธรรมชาติของงานสะสมนั้นมาสื่อสารต่อสาธารณชนในรูปแบบต่าง ๆ การทำงานสะสมเป็นการดึงเอาประวัติศาสตร์ เรื่องราวจำเพาะที่ผ่านกระบวนการตีความวัตถุ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน และที่เกี่ยวข้องกับวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว มาสร้างเป็นเนื้อหาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ตัวอย่างการทำงานพิพิธภัณฑ์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาจดูได้จาก พิพิธภัณฑ์ว่าด้วยเรื่องของสังคมก่อนประวัติศาสตร์บ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี เนื้อหาพิพิธภัณฑ์แสดงให้เห็นช่วงหนึ่งของพัฒนาการสังคมที่อยู่บนพื้นที่บ้านโป่งมะนาว แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะจัดตั้งขึ้นจากการศึกษาขุดค้นทางโบราณคดีของบุคคลภายนอก แต่ความเป็นมาของการให้คุณค่าโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาจากความต้องการของชาวบ้าน และกรมศิลปากรอนุญาตให้มีขุดค้นทางโบราณคดีอย่างเป็นทางการ เมื่อการขุดค้นและขุดแต่งได้ดำเนินการมาแล้วในระยะหนึ่ง ชาวบ้านและนักวิชาการที่เข้าไปดำเนินการขุดค้นได้ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นสถานที่ในการสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ เนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องราวเฉพาะ และเป็นหลักหมายทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้น

กรณีตัวอย่างที่น่าสนใจอีกแห่งคือ พิพิธภัณฑ์ปลาหิน (คุณลุงกิตติ สินอุดม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิพิธภัณฑ์ดำเนินการโดยเอกชน มีเนื้อหาที่สร้างขึ้นจากความต้องการให้สาธารณชนห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม และเข้าใจชีวิตสัตว์น้ำ โดยใช้สื่อโดยการสร้างปลาจากหิน ตกแต่งลวดลายให้เหมือนกับปลาจริง และมีคำอธิบายชีวิตของปลา พร้อม ๆ กับที่ผู้ชมมีโอกาสสังเกตลักษณะของปลา และจินตนาการไปกับคำบรรยาย เนื้อหาของพิพิธภัณฑ์จึงเน้นที่การสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมในทะเล การบอกเล่าเรื่องราวเหล่านี้จึงสอดคล้องไปกับที่ตั้ง ความใกล้ชิดกับแหล่งธรรมชาติคือ ทะเล เรียกได้ว่าเป็นปัจจัยเด่นที่น่าจะสร้างความสนใจต่อผู้ที่ผ่านไปมาให้เข้ามาชม ทั้งนี้ การกล่าวถึงงานการศึกษาที่เจ้าของงานสะสมได้ดำเนินการ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สร้างความเคลื่อนไหวให้กับพิพิธภัณฑ์เช่นกัน

ดังนั้น งานสะสมจึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่สำคัญมากไปกว่านั้นคือ การสร้างความหมายให้กับวัตถุที่มี หลาย ๆ กรณี พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยมักจะติดภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ที่เน้นความเป็นวิชาการทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี โดยอยู่บนแนวคิดของความเป็นไทย รากฐานอารยธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว รูปแบบการบอกเล่าจึงกลายเป็นตัวแบบ จนบางครั้งคืบคลานไปสู่ “ข้อกำหนด” ตามการรับรู้ของชาวบ้าน ของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ หากแต่ว่าในการทำงานพิพิธภัณฑ์ การบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัตถุไม่มีข้อกำหนดใด ๆ ตายตัว ขึ้นอยู่กับการเลือกที่จะศึกษาและนำเสนองานสะสมต่างหากที่เป็นใจความสำคัญในการทำงาน

พิพิธภัณฑ์หลายแห่งที่มีงานสะสมที่ทรงคุณค่าทางศิลปกรรม เป็นทั้งตัวแทนของความงามความประณีตของงานช่างในอดีต เป็นทั้งเครื่องหมายเรื่องราวที่บอกประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และเป็นทั้งความทรงจำของผู้เป็นเจ้าของงานสะสม ทว่าในหลาย ๆ กรณี พิพิธภัณฑ์กลับไม่ได้ให้คุณค่าความทรงจำที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับงานสะสม คุณค่าของวัตถุที่ได้ยกตัวอย่างนี้ ไม่ได้รับการเผยให้เห็น ไม่ได้รับการศึกษา ไม่ได้รับการใส่ใจ หรือหากได้รับการใส่ใจก็ไม่ได้รับการดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งนี้ องค์กรหรือบุคคลที่เป็นเจ้าของงานสะสมมักขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงานการวิจัยที่เกี่ยวกับวัตถุ รวมทั้งขาดบุคคลากรที่จะเข้ามาจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นรูปธรรม และอย่างต่อเนื่อง ทั้ง ๆ ที่มี “ทุนวัฒนธรรม” ที่โดดเด่น ประเด็นการวิเคราะห์ที่ได้ยกมานี้พยายามจะชี้ให้เห็นว่า งานพิพิธภัณฑ์มิใช่เพียงการเก็บรวบรวม และ/หรือ การจัดแสดงวัตถุสิ่งของ โดยจัดจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของ ซึ่งท้ายที่สุดการกระทำดังกล่าวไม่สามารถสร้างความโดดเด่นให้กับทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ ไม่สามารถสร้างความงอกเงยให้กับมรดกทางวัฒนธรรมได้

การตีความ และการบอกเล่าเกี่ยวกับวัตถุมิได้มีเพียงแบบหนึ่งแบบใดที่ถูกต้องที่สุด “สำนวน” ที่เกิดจากการตีความวัตถุที่แตกต่างกัน สามารถเป็นเสน่ห์ของความหมายของวัตถุ การบอกเล่าที่มักจะถูกมองข้าม หรือให้ความสำคัญไม่มากนักคือ เรื่องเล่าของการได้มาซึ่งงานสะสม (ในที่นี้ขอใช้คำว่า “ความทรงจำของวัตถุ”) เป็นอีกทุนวัฒนธรรมหนึ่งที่จะสร้างความหมายให้กับวัตถุแบบหนึ่ง เป็นการตีความวัตถุแบบหนึ่ง และที่สำคัญคือ เป็นวิถีทางอีกประการหนึ่งในการสร้างความมั่นใจในการทำงานพิพิธภัณฑ์ด้วยคนในท้องถิ่นเอง และเรียกได้ว่ามีคุณค่าเฉกเช่นงานการวิจัยวัตถุที่เป็นเชิงวิชาการด้วยเช่นกัน.

- ส่วนที่ 7 -

ข้อเสนอการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ในเบื้องต้น แนวทางการดำเนินการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป ควรต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1) **การคำนึงถึงสิ่งที่สามารถดำเนินการได้จริง** การให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งแม้ว่าความรู้ดังกล่าวจำมีลักษณะที่เป็นสากล แต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเอง จะต้องเลือกปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของพิพิธภัณฑ์

2) **การไม่มีสูตรสำเร็จสำหรับการทำงานพิพิธภัณฑ์** การสร้างความเข้าใจว่าเนื้อหาวิชาการและการปฏิบัติการต่าง ๆ ในระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นเพียงข้อมูลพื้นฐาน เป็นนำเสนอสิ่งที่พิพิธภัณฑ์อื่น ทั้งในและต่างประเทศได้ดำเนินการ มิใช่เป็นสูตรสำเร็จหรือกรอบการทำงานที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างสมบูรณ์ เพราะท้ายที่สุดการทำงานพิพิธภัณฑ์คือ การสร้างสรรค์แบบหนึ่งเช่นกัน สามารถลองผิดลองถูก และปรับเปลี่ยนรูปแบบในการเผยแพร่ความรู้ เรียกได้ว่า เป็นการเรียนรู้ร่วมกันไประหว่างผู้จัดทำและผู้ชม

3) **ความอยู่รอดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มาจากความร่วมมือของพิพิธภัณฑ์ในเครือข่าย** ความอยู่รอดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในปัจจุบัน จะมิได้มีลักษณะที่เป็นเพียงการดำเนินงานโดยเอกชนคนใดคนหนึ่ง จะมิใช่เพียงการตีกรอบเฉพาะชุมชนของพิพิธภัณฑสถานนั้น ๆ ตั้งอยู่ แต่เป็นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน จนกลายเป็นท้องถิ่นที่เป็นพลังในการเรียนรู้ และขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถดำเนินไปได้โดยตลอด

การดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

การดำเนินงานด้านการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระยะต่อไป ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ๆ ที่สำคัญ คือ

1. การสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

งานสำรวจเป็นงานที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการเกิดขึ้นใหม่และการคงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญที่สุดความเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังเชื่อมโยงโดยตรงกับสังคมภายนอก โดยเฉพาะนโยบายของรัฐ เช่นถ้ามองในขณะนี้ที่มีแนวคิดของการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเอง นโยบายดังกล่าวอาจกลายเป็นกระแสที่ก่อให้เกิดการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่จะทำหน้าที่ดูแลวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชน ทั้งที่เป็นโดยพฤตินัย และ/หรือ นิตินัย ด้วยเหตุนี้การเกิดขึ้นและคงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นหนึ่งในพลวัตดังกล่าว ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ย่อมเป็นวัตถุของการศึกษาที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง มิใช่เฉพาะเพื่อการสำรวจข้อมูลรายละเอียดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งเท่านั้น แต่ผลการวิจัยแต่ละแห่งย่อมสะท้อนให้เห็นภาพรวมของ “ความเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ได้ในทางหนึ่ง

2. การให้ความรู้ วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเฉพาะที่ เพื่อนำร่องและพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

การดำเนินการเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติในเชิงลึก เพราะการให้ความรู้และการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีความแตกต่าง และมีลักษณะเฉพาะตัวสูง ไม่สามารถดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์วิทยาแบบจัดอบรม สัมมนาได้เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นการให้ความรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติจริง ทั้งความรู้พื้นฐานในการจัดการกับวัตถุสะสม การสืบค้นความหมายและหน้าที่ของวัตถุทางสังคมโดยใช้เครื่องมือทางมานุษยวิทยา หรือเป็นการศึกษาวัตถุในแง่อื่น ๆ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ รวมไปถึงเรื่องของการจัดการองค์กร โดยนักวิจัย ผู้เป็นเจ้าของวัตถุ และชาวบ้านในชุมชน จะได้ร่วมคิดและตระหนักถึงการมีอยู่ของพิพิธภัณฑ์และการใช้ประโยชน์ จากจุดนี้อาจนำไปสู่การพยายามเข้ามาจัดการพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน การหาช่องทางร่วมกันในการได้งบประมาณสนับสนุน การสร้างกิจกรรมหมุนเวียนในพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน อย่างไรก็ดี การวิจัยและพัฒนาที่เป็นรูปธรรมเช่นนี้ไม่สามารถดำเนินการได้ทุกที่ การดำเนินงานจึงเป็นการเลือกพิพิธภัณฑ์ที่มีแนวโน้มในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทั้งความพร้อมในแง่ความต้องการที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ งบประมาณในการดำเนินงาน สถานที่อำนวยความสะดวกอื่น ๆ สำหรับผู้วิจัย และผู้แทนจากพิพิธภัณฑ์ในเครือข่ายของแต่ละภาค กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้เข้ามาเรียนรู้ประสบการณ์ ฝึกปฏิบัติ และเรียนรู้แนวทางที่พิพิธภัณฑ์นำร่องได้ดำเนินการไปแล้ว

3. การเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

จากขั้นตอนของการวิจัยเชิงลึกและการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเฉพาะที่ ข้อมูลและการปฏิบัติการกลายเป็นข้อมูลตัวอย่างที่จะแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ความรู้พื้นฐานทางพิพิธภัณฑ์วิทยา การจัดการอย่างเป็นระบบทางการ กับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของพิพิธภัณฑสถาน บทบาทของชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น นักการเมืองท้องถิ่น ขั้นตอนดังกล่าวนี้ย่อมเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของ “แหล่งพัฒนาตัวอย่าง” ทั้งนี้ การเผยแพร่ความรู้จะต้องทำให้ผู้เข้าร่วมในเครือข่ายตระหนักอยู่เสมอว่า การดำเนินงานไม่ใช่แบบเรียนสำเร็จรูปที่ต้องการให้ผู้ใช้ความรู้ดังกล่าว ปฏิบัติตามแต่ถ่ายเดียวเท่านั้น

การประชุมเชิงปฏิบัติการจะดำเนินการเป็นระยะ ๆ จากความรู้เกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑสถาน การดำเนินงานจัดการองค์กร ความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ชุมชน และพัฒนาสู่ความร่วมมือในท้องถิ่น และระหว่างท้องถิ่น ขั้นตอนการเผยแพร่นี้สามารถเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะสร้างเครือข่ายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรม.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎหมายไทยรัชกาลที่ 5 เล่ม 2. พระนคร: โรงพิมพ์วิชาการ, ร.ศ. 113.

กรมการฝึกหัดครู หน่วยศึกษานิเทศก์. *รายงานผลการสัมมนาเรื่องศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในฐานะพิพิธภัณฑ์เมือง.* หอประชุมศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ วันที่ 18–20 สิงหาคม 2536.

กรมตำรา. *ปทานุกรม*. พระนคร: กรมตำรา, 2470.

กรมศิลปากร. *ประวัติวัดมัชฌิมาวาสและนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มัชฌิมาวาส (ภัทรศีลสังวร).* เอกสารประกอบเนื่องในโอกาสสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวิสุทธิคุณ (เลี่ยม อลีนเถร) และพระราชศีลสังวร (ช่วง อตฺถเวที) อดีตเจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส วันที่ 28 สิงหาคม 2525.

กรมศิลปากร กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2532.

กรมศิลปากร. "ประวัติและความเป็นมาของกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ." ใน *รายงานประจำปี 2534 กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2534.

กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยภาคเหนือ (เล่ม1).* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2546.

_____. *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยภาคเหนือ (เล่ม2).* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2546.

กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน. *วัดพัฒนา '26.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

_____. *วัดพัฒนา '43.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

กองจดหมายเหตุ: แฟ้ม ร.๕ บ.๓./๑๔ เรื่องเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ลาออกจากตำแหน่งเจ้ากรมพิพิธภัณฑ์และเจ้าพนักงานตรวจสิ่งของทำบัญชี แผ่นที่ ๘๔๖๔.

กุศล เอี่ยมอรุณ. *เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้: ภูเก็ต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2543.

โกวิทย์ พวงงาม. *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

เคลาส เวงค์ และ เคลาส โรสเซ็นแบร์ก. *เยอรมันมองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2520.

จิรา จงกล. "พัฒนาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย." ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517.

_____. "ประกาศตั้งราชบัณฑิตยสภา." ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517.

_____. "พระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร." ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517.

_____. "ย้อนอดีตพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ." ใน *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2532.

จารุณี อินเฉิดฉาย. "ภาคสอง: พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย." ใน *พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทกราฟิคฟอร์แมท(ประเทศไทย)จำกัด, 2539.

ชอง-บาติสต์ ปาเลอกัว. *สัพะ พะจะนะ พาสา ไท sive Dictionarium Linguae Thai*. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

ชิน อยู่ดี. "ผู้ทำงานพิพิธภัณฑสถาน ระหว่าง พ.ศ.2428 – 2445." *ใน กิจการพิพิธภัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517.

ชุติมา เวทการ และคณะ. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หิน."* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

ดรุโณวาท เล่ม 1. จ.ศ. 1236.

ดำรง ทองสม. "ศูนย์วัฒนธรรม" ใน *สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532.

แดนบีช แบรดเลย์. *หนังสืออักขราภิธานศรับท์*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2514.

ทวี บูรณเขตต์. "พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี อีกตัวอย่างของการสรรสร้างเพื่อแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น." ใน *เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย* วันที่ 23–24 พฤศจิกายน 2539 จัดโดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ทวี-พิมพ์ บูรณเขตต์. *พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี*. พิษณุโลก: มปพ., 2538.

บุญชัย ฉัตตะวานิช. *พจนานุกรม ไทย-อังกฤษ-จีน*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมี จำกัด, 2529.

บุปผา จิระพงษ์. รายงานวิจัย *สถานภาพของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่*. สำนักวิจัยและบริการวิชาการและคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2543.

ผกามาศ ใจฉลาด. "ปั้นศูนย์สายใยชุมชน ให้นักวิชาการทำงานกับชาวบ้าน." ใน *หนังสือพิมพ์คมชัดลึก*. ฉบับวันที่ 19 มกราคม 2547.

แผ่นพับประชาสัมพันธ์ *บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน*.

ประทีป ชุมพล. "วัดพระเชตุพน กับการศึกษาด้านจารึก." ใน *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี*. ปีที่ 4 – 5 ธันวาคม 2523 – ธันวาคม 2525.

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. "ย้อนอดีตพิพิธภัณฑ์ไทยถึงสมัยพระปกเกล้าฯ." ใน *พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2536.

พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์. *วิสัยทัศน์การดำเนินงานวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2539.

พระสุทธิสารสุธี ศรีสงคราม.*วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช*. มปท: มปป.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. *พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

มูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์. *เอกสารรายงานการสัมมนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน*. ระหว่างวันที่ 7-8 มีนาคม 2540 ณ ห้องฝ้ายคำ สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดโดย มูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์ และโครงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคเหนือตอนบน

เมธินี จิระวัฒนา. “พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครก้าวต่อไปหลังสมัยพระปกเกล้าฯ.” ใน *พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2536.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 10 แผ่นที่ 20. วันที่ 13 สิงหาคม ร.ศ. ศก 112.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2513.

_____. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.

_____. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546.

ราชบัณฑิตยสภา. *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*. พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469.

รำภี กุลสมบูรณ์. *วัดพระเชตุพนฯ ห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2508.

ว.สุวรรณ(นามแฝง). *ไขปัญหาอบต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

ศรีศักร วัลลิโภดม. เอกสารรายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. วันที่ 7-9 กันยายน 2539 จัดโดยมูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์, 2539.

_____. “พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย.” ใน *เอกสารการสัมมนาทางวิชาการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย 23 - 24 พฤศจิกายน 2539*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2539.

_____. “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน.” ใน *เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2544.

_____. *พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *สังคมและวัฒนธรรม ชุมชนคนยี่สาร*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545.

สงวน อั้นคง. *สิ่งแรกในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2529.

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. *ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2535.

สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชนุภาพ. *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*. พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469.

_____. “คำนำประชุมจารึกวัดพระเชตุพน.” ใน *ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพรรฒธนากร, 2544.

_____. *ประชุมพงศาวดารภาค 25 ตำนานวัตถุสถานต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2544.

_____. *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณ แลพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร*. พระนคร: ราชบัณฑิตยสภา, 2469.

สมลักษณ์ เจริญพจน์. “พัฒนาการพิพิธภัณฑสถานตามแนวพระราชดำริ.” *ใน พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทกราฟิคฟอร์แมท(ประเทศไทย)จำกัด, 2539.

สรรเสริญ สันติวงศ์. *พิพิธภัณฑ์ในฐานะของศิลปะในการนำเสนอ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. *โบราณคดีชุมชน การจัดการของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการโบราณคดีชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. *แนวทางพัฒนาการดำเนินงานวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, 2541.

_____. *คู่มือแนวทางการจัดตั้งและดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์*. กรุงเทพฯ: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544.

_____. *เอกสารการฝึกอบรมผู้บริหารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ รุ่นที่ 6 26 มิถุนายน – 2 กรกฎาคม 2544*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายหอวัฒนธรรมนิทัศน์ ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. "พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด." ใน *กิจการพิพิธภัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2517.

แสมูเอ็ล์ เจ. สมิท. *คำภีร์สรรพพจนานุโยค เล่ม 3 I – P*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2442.

เหงียน จิ ธง. *พจนานุกรมไทย-เวียดนาม*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อเนก นาวิกมูล. *โฆษณาไทยสมัยแรก*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด, 2531.

อรนุช นิยมธรรม และ วิรัช นิยมธรรม. *พจนานุกรมพม่า-ไทย และ ไทย-พม่า*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, 2537.

เอ บี กริสโวลด์. "พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." ใน *หนังสือที่ระลึกถึงรอบ 100 ปี แห่งวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวันเสวยราชย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. แปลโดย ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, จาก King Mongkut of Siam. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

ภาษาอังกฤษ

Canfora, Luciano. *The Vanished Library*. Trans. Martin Ryle. Berkely: University of California Press, 1989.

Huffman, Franklin E., Proum, Im. *English-Khmer Dictionary*. Massachusetts: Yale University, 1978.

Hooper-Greenhill, Eilean (ed.). *Museum and the Shaping of knowledge*. London; New York: Routledge, 1993.

_____. *Museum, Media, Message*. London; New York: Routledge, 1995.

_____. *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. London; New York: Routledge, 2000.

Kaplan, Flora Edouwaye S. "Museum Anthropology." in *Encyclopedia of Cultural Anthropology*. Vol.3. New York: Henry Helt and Company, 1996.

Karp, Ivan and Lavine, Steven D. (ed.). *Exhibiting culture*. Washington: Smithsonian press, 1991.

Lewis, Geoffrey. “Museums and their precursors: a brief world survey.” in *Manual of Curatorship: A guide to Museum Practice.* Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd., 1992.

Miles, Roger and Zavala, Lauro (ed.). *Towards the Museum of Future: New European Perspectives.* London; New York: Routledge, 1994.

Nai Tun Way. *The Modern English-Mon Dictionary.* Bangkok: the Open Society Institute Burma Project, 1977.

Pecquet, Claude. *Les Musées: Evolution et Typologie.* Paris: CNDP, 1992.

Prior, Nick. *Museums and Modernity: Art Galleries and the Making of Modern Culture.* Oxford; New York: Berg, 2002.

Sherman, Daniel J. *Museum Culture: histories, discourses, spectacles.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.

Walsh, Kevin. *The representation of the past: museums and heritage in the post-modern world.* New York: London: Routledge, 1992.

ภาษาฝรั่งเศส

Architecture intérieure spécial “Musées“: Musée temple et forum, No. 246 décembre 1991 – janvier 1992.

Badet, Claude et al (dir.). *Musées et Patrimoine.* Nancy: Bialec S.A., 1997.

Chaumier, Serge. *Des musées en quête d'identité : écomusée versus technomusée*.Paris : Harmattan, 2003.

Joël Candau. *Anthopologie de la Mémoire.* Paris: Presses universitaires de France, 1996.

Sallois, J. *Les Musées de France.* Collection Que sais-je ? Paris: Presses universitaires de Paris, 1995.

สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิคส์

มูลนิธิชุมชนไทย. โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่.[Online]. Available: http://www.chumchonthai.or.th. [Accessed: 10 มีนาคม 2547].

บ้านพิพิธภัณฑ์. แนะนำบ้านพิพิธภัณฑ์. [Online]. Available: http://www.houseofmuseums.org/information.html. [Accessed: 10 เมษายน 2547].

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. กิจกรรมชุมชน. [Online]. Available: http://www.codi.or.th. [Accessed: 10 มีนาคม 2547]

Aaron Atsma. Greek Mythology: MOUSAI Goddesses of Music & Song & Dance & Poetry. [Online]. Available: http://www.theoi.com/Kronos/Mousai.html. [Accessed: March 23, 2004].

Abhijeet A. Bhandwale. FREELANG Dictionary: Hindi-English / English-Hindi (v.3.52), Program Computer. [Online]. Available: http://www.freelang.net/dictionary/hindi.html. [uploaded: April 27, 2002].

ICOM. "ICOM Statutes, amended by the 20th General Assembly of ICOM, Barcelona, Spain, 6 July 2001." in Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (1946 – 2001). [Online]. Available: http://icom.museum/hist_def_eng.html. [Accessed: March 22, 2004].

ICOM. Development of the Museum Definition according to ICOM Statues (1946 – 2001). [Online]. Available: http://icom.museum/his_def_eng.html. [Accessed: March 24, 2004].

- ภาคผนวก -

1. รายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย (ข้อมูลจากการสำรวจระยะที่ 1)

2. รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**ร ว ม 5** ครั้ง

3. สรุปภาพการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค

4. บันทึกการประชุมเครือข่ายฯ แต่ละครั้ง (ฉบับสังเขปความ)

5. ข้อมูลเบื้องต้นของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง (ความเป็นมา ลักษณะของสิ่งของ เรื่องราว การจัดการ)

6. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

7. วีดิโอกิจกรรมการประชุมแต่ละครั้งโดยสังเขป และแนะนำพิพิธภัณฑ์ที่ได้สำรวจบางกรณี

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
1	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์คลองภูมิ ยานนาวา	52/6 ซอยคลองหีบ ถ.นนทรี แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	กรุงเทพฯ	3
2	กลาง/ตต.	ชุมชนคลองภูมิ	52/1 ซอยคลองหีบ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	กรุงเทพฯ	1
3	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและป่าชายเลน โรง	แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	กรุงเทพฯ	3
4	กลาง/ตต.	บ้านพิพิธภัณฑ์	170/17 ซอยคลองโพ 2 ถ.ศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ	กรุงเทพฯ	4
5	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์บ้านชาวบางกอก	ซอยเจริญกรุง 43 ตรงข้ามไปรษณีย์กลาง บางรัก กรุงเทพฯ 10500	กรุงเทพฯ	2
6	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญเกาะเกร็ด	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญเกาะเกร็ด ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี	นนทบุรี	1
7	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดปรมัยยิกาวาส	หมู่ 7 ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120	นนทบุรี	3
8	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา(บ้านกวานอาม่าน)	19 หมู่ 7 ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120	นนทบุรี	3
9	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง	21 หมู่ 3 ต.วัดสำโรง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	4
10	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด	39/1 หมู่13 ต.ไร่ขิง อ.สามพราม จ.นครปฐม 73210	นครปฐม	4
11	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม	9/1 หมู่ 4 ต.วัดละมุด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73140	นครปฐม	4
12	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสน	51 หมู่ 9 ต.ห้วยหมอนทอง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140	นครปฐม	4
13	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	หมู่ 2 ถ.ไร่ขิง-ทรงคนอง ต.ไร่ของ อ.สามพราน จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	1
14	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย	43/2 หมู่ 1 ต.ขุนแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73140	นครปฐม	4
15	กลาง/ตต.	วัดใหม่สุคนธาราม	หมู่ 5 ต.วัดละมุด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	1
16	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดห้วยตะโก	วัดห้วยตะโก ต.เพนียด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	4
17	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดกลางบางพระ	วัดกลางบางพระ ต.บางพระ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
18	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดบางพระ	วัดบางพระ ต.บางแก้วฟ้า อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	1
19	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดสุขวัฒนาราม(วัดบางระกำ)	ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม 73130	นครปฐม	4
20	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก	วัดกลางบางแก้ว หมู่ 12 ต.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	นครปฐม	4
21	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง	99 หมู่ 5 ต.บ้านม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี 70110	ราชบุรี	4
22	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน	ต.สร้อยฟ้า อ.โพธาราม จ.ราชบุรี 70120	ราชบุรี	3
23	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไท-ยวน(วัดนาหนอง)	ต.สร้อยฟ้า อ.โพธาราม จ.ราชบุรี 70120	ราชบุรี	4
24	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและกิจกรรมฝาผนังวัดคงคาราม	วัดคงคาราม ต.คลองตาคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี	ราชบุรี	2
25	กลาง/ตต.	วัดเกาะนัมมทาวรัญชาราม	ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี	ราชบุรี	1
26	กลาง/ตต.	ภโวทัยพิพิธภัณฑ์วัตถุโบราณ(ภูมิปัญญาชาว	94 หมู่ 1 ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี 70180	ราชบุรี	1
27	กลาง/ตต.	ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาไทย(พระปลัดลำยอง กาลวิ	จ.ราชบุรี	ราชบุรี	4
28	กลาง/ตต.	วัดจอมบึง	จ.ราชบุรี	ราชบุรี	4
29	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจอมบึง	สำนึกศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏจอมบึง จ.ราชบุรี	ราชบุรี	4
30	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร	ต.ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 75110	สมุทรสงคราม	4
31	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุวรวิหาร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี 76000	เพชรบุรี	3
32	กลาง/ตต.	โรงเรียนเขาย้อยวิทยา	อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี 76140	เพชรบุรี	3
33	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดเกาะ	อ.เมือง จ.เพชรบุรี 76000	เพชรบุรี	3
34	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์กัลยาณวุฒิกรวัดเขากระจิว	หมู่ 6 ต.ท่ายาง อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี 76130	เพชรบุรี	3

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
35	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว	วัดอินทาราม ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี	กาญจนบุรี	4
36	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์จันเสน	อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์	นครสวรรค์	4
37	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดไลย์	ต.เขาสมอคอน อ.ท่าวุ้ง จ.ลพบุรี	ลพบุรี	4
38	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์วัดเขาวงพระจันทร์	ต.ห้วยโป่ง อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี	ลพบุรี	2
39	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้านวัดยาง ณ รังสี	หมู่ 2 ต.ตะลุง อ.เมือง จ.ลพบุรี	ลพบุรี	2
40	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์หอโสภณศิลป์	วัดเชิงท่า ต.ท่าหิน อ.เมือง จ.ลพบุรี	ลพบุรี	4
41	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ้งโคกสลุง	อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี	ลพบุรี	4
42	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์โป่งมะนาว	วัดโป่งมะนาว ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี	ลพบุรี	4
43	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ทอผ้าไทครั่ง	หมู่ 6 ต.เนินขาม อ.เนินขาม จ.ชัยนาท	ชัยนาท	1
44	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์เรือโบราณ	วัดชัยสิทธาวาส อ.สามโคก จ.ปทุมธานี	ปทุมธานี	1
45	กลาง/ตต.	หอวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไท-ยวน	ต.ต้นตาล อ.เสาไห้ จ.สระบุรี	สระบุรี	1
46	กลาง/ตต.	หอวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี	ร.ร.สิงห์บุรี อ.เมือง จ.สิงห์บุรี	สิงห์บุรี	1
47	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้านร.ร.อินทร์บุรี	อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี	สิงห์บุรี	1
48	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดข่อย	อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง	อ่างทอง	1
49	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ไม้ไผ่ตำบลบางเจ้าฉ่า	วัดยางทอง ต.บางเจ้าฉ่า อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง	อ่างทอง	1
50	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ฮกแซตึ้ง (เสงี่ยม ปาลวัฒน์วิชัย)	ร้านวัฒนไพศาล อ.เมือง จ.อุทัยธานี	อุทัยธานี	1
51	กลาง/ตต.	หอวัฒนธรรมบ้านโคกหม้อ	วัดโคกหม้อ ต.โคกหม้อ อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี	อุทัยธานี	1

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
52	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์บ้าน	อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี	สุพรรณบุรี	1
53	กลาง/ตต.	พิพิธภัณฑ์ลาวโซ่ง	อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี	สุพรรณบุรี	1
54	กลาง/ตต.	พิพิธภัเณฑ์บ้านเสาธง"คุ้มขุนช้าง"	หมู่ 5 ต.บางปลาม้า อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี	สุพรรณบุรี	1

13	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
1	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบางแตน	วัดบางแตน ต.บางแตน อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	4
2	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัดป่ามะไฟ	วัดป่ามะไฟ ต.โคกไม้ลาย อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	1
3	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์พระครูอทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต)	สี่แยกนเรศวร ต.บ้านพระ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25230	ปราจีนบุรี	3
4	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัดสง่างาม	วัดสง่างาม ต.บางบริบูรณ์ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	4
5	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัดแก้วพิจิตร	วัดแก้วพิจิตร ต.บางบริบูรณ์ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	4
6	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์การแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร	โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ต.ท่างาม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	4
7	ตะวันออก	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก โรงเรียนบ้านกิโลสาม	หมู่ 12 ต.ท่าแยก อ.เมือง จ.สระแก้ว 27000	สระแก้ว	3
8	ตะวันออก	สวนทุเรียนละอองฟ้า(สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณ)	จ.นครนายก	นครนายก	3
9	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง	วัดฝั่งคลอง หมู่ 4 ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก 26130	นครนายก	4
10	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านปากพลี	วัดโพธิ์ปากพลี ต.ปากพลี อ.ปากพลี จ.นครนายก	นครนายก	4
11	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโรงเรียนวัดเลขธรรมกิตติ์	โรงเรียนวัดเลขธรรมกิตติ์ ต.บางอ้อ อ.บ้านนา จ.นครนายก		1
12	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์ชาวบ้านโรงเรียนไผ่แก้ววิทยา	7-61 ถ.ศรีโสธรตัดใหม่ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	ฉะเชิงเทรา	3
13	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช	ร.ร.พุทธโสธร อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา	ฉะเชิงเทรา	1
14	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี	โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ	สมุทรปราการ	4
15	ตะวันออก	ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนชลกันยานุกูล	ร.ร.ชลกันยานุกูล ถ.ตำหนักน้ำ อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000	ชลบุรี	3

13	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
16	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัดตาขัน	อ.บ้านค่าย จ.ระยอง 21120	ระยอง	3
17	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน	46 ม.6 ต.ชากโดน อ.แกลง จ. ระยอง 21110	ระยอง	4
18	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน	วัดบ้านดอน ต.เชิงเนิน อ.เมือง จ. ระยอง	ระยอง	4
19	ตะวันออก	ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า	41 ม.3 วัดตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ. จันทบุรี 22120	จันทบุรี	4
20	ตะวันออก	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียน คลองพลูวิทยา	ต.คลองพลู กิ่งอำเภอเข้าคิชกูฏ จ. จันทบุรี 22000	จันทบุรี	4
21	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาชาวบ้าน	โรงเรียนศรียานุสรณ์ ถ.ศรียานุสรณ์ ต.วัดใหม่ อ.เมือง จ.จันทบุรี	จันทบุรี	1
22	ตะวันออก	หอวัฒนธรรมนิทัศน์และศูนย์ วัฒนธรรมจ.ตราด โรงเรียนสตรี	14 ถ.วิวัฒน์ ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	ตราด	3
23	ตะวันออก	โรงเรียนตราดสรรเสริญวิทยาคม	320/19 หมู่ 2 ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	ตราด	3
24	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัดบุปผาราม(วัดปลาย คลอง)	วัดบุปผาราม หมู่ 3 บ้านปลาย คลอง ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด	ตราด	2
25	ตะวันออก	พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โรง เรียนคลองใหญ่วิทยาคม	โรงเรียนคลองใหญ่วิทยาคม หมู่ 7 ต.คลองใหญ่ อ.คลองใหญ่ จ.ตราด	ตราด	1

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
1	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตแห่งอาข่า	บ้านดอยสะโง้ ต.ศรีดอนมูล อ.เชียงแสน จ.เชียงราย 57150	เชียงราย	2
2	เหนือ	พิพิธภัณฑ์อูบคำ	81/1 ถนนหน้าค่าย ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย 57000	เชียงราย	2
3	เหนือ	วัดพระธาตุผาเงา	หมู่ 5 ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย 57150	เชียงราย	2
4	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โรงเรียนเม็งรายมหาราช	113 ม.3 ถ.บ้านเด่น-ท่าข้าวเปลือก ต.นางแล อ.เมือง จ.	เชียงราย	3
5	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมม้ง	เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย 57160	เชียงราย	3
6	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านฝิ่น	212 หมู่ 1 ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	เชียงราย	2
7	เหนือ	วัดศรีสุทธาวาส	วัดศรีสุทธาวาส ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57170	เชียงราย	3
8	เหนือ	อุทยานสามเหลี่ยมทองคำและหอพิพิธนิทัศน์	ถนนสายริมโขง ตำบลเวียง ตำบลเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	เชียงราย	2
9	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ผ้าป้าดา	บ้านไร่ไผ่งาม ถ.เชียงใหม่-ฮอด อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 50160	เชียงใหม่	2
10	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านควายไทย	30 ต.ริมเหนือ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
11	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านคำอูน	หมู่ 1 ต.แม่ริม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ 50180	เชียงใหม่	2
12	เหนือ	แม่ปั้นดิน พ่อทำสวน	361/5 หมู่ 8 ถ.แม่ริม-สันทราย อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ 50180	เชียงใหม่	2
13	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ชาวเขา	บริเวณสวนล้านนา ร.๙ ถ.โชตนา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	เชียงใหม่	2
14	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาเรือนซ้อ-หงส์	185/3 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	เชียงใหม่	2
15	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุดอยสุเทพวรมหาวิหาร	วัดพระธาตุดอยสุเทพวรมหาวิหาร ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
16	เหนือ	หอธรรมโฆษณ์ วัดอุโมงค์	วัดอุโมงค์ หมู่ 10 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	เชียงใหม่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
17	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยสันกำแพง	วัดป่าตึง (ครูบาหล้า) หมู่บ้านหม้อ ต.ดอนใต้ อ.สันกำแพง จ.	เชียงใหม่	2
18	เหนือ	พิพิธภัณฑ์จาวยองเฉลิมพระเกียรติ	วัดป่าตาล หมู่ 4 ต.บวกค้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ 50130	เชียงใหม่	2
19	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ไทยเขิน วัดสันก้างปลา	วัดสันก้างปลา หมู่ 6 ต.ทรายมูล อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ 50130	เชียงใหม่	2
20	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านจ๊างนัก	56/1 หมู่ 2 บ้านบวกค้าง ต.บวกค้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
21	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดบวกค้าง	วัดบวกค้าง บ้านบวกค้าง หมู่ 1 ต.บวกค้าง อ.สันกำแพง จ.	เชียงใหม่	2
22	เหนือ	พิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์	วัดข้าวแท่นหลวง 78 หมู่ 3 ต.สันทรายหลวง อ.สันทราย จ.	เชียงใหม่	2
23	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาเชียงใหม่	187/2 หมู่ 9 ต.มะขามหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ 50130	เชียงใหม่	2
24	เหนือ	บ้านร้อยอันพันอย่าง	255/4 ถ.เชียงใหม่-สันป่าตอง (ระหว่าง กม.19-20) หมู่ 4 ต.หาร	เชียงใหม่	2
25	เหนือ	ชุมชนวัดหมื่นสาร	47 ซอย 4 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	เชียงใหม่	3
26	เหนือ	ชุมชนวัดนันทาราม กลุ่มคัวฮัก คัวหาง	87 ถ.นันทาราม ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	เชียงใหม่	3
27	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา	ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ 185/20 ถ.วัวลาย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	3
28	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดศรีจอมทองวรวิหาร	อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 50160	เชียงใหม่	2
29	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดเกตุการาม	96 ถ.เจริญราษฎร์ ต.วัดเกตุ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
30	เหนือ	เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
31	เหนือ	พิพิธภัณฑ์โครงการศึกษาเครื่องปั้นดินเผา ภาควิชา	ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
32	เหนือ	เรือนอนุสานสุนทร (หอดนตรีล้านนา) สำนักศิลป	202 ถ.โชตนา ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
33	เหนือ	โครงการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาล้านนา	สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
34	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยจอห์นแอนแพทชอว์	5 ถ.นิมมานเหมินทร์ ซอย 3 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
35	เหนือ	พิพิธภัณฑ์แมลงโลกและมรดกธรรมชาติ	72 นิมมานเหมินทร์ ซอย 13 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
36	เหนือ	เครื่องจักสานล้านนา	(นายไพโรจน์ จิระพงษ์) 31 หมู่ 3 ต.หนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.	เชียงใหม่	2
37	เหนือ	ร้านเรือนข้าเจ้า	(นายประพันธ์ สุขทรัพย์ถาวร) 6/6 ถ.แก้วนวรัตน์ ซอย 3/3 ต.วัด	เชียงใหม่	2
38	เหนือ	ร้านม่อนฝ้าย	(นางรำพัด วัฒนลักษณ์) อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
39	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บานเย็น	(นางบานเย็น อักษรศรี) อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
40	เหนือ	พิพิธภัณฑ์สุภา	(นางสุภา ลิ้มศักดากุล) 242 ต.บ้านแหวน อ.หางดง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
41	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมจันทร์สม ชินวัตร	(มูลนิธินางสาวจันทร์สม ชินวัตร) 73 ต.ออนใต้ อ.สันกำแพง จ.	เชียงใหม่	2
42	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองแม่แจ่ม	(นางนุสรา เตียงเกตุ) 97 หมู่ 7 ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
43	เหนือ	ห้องพิพิธภัณฑ์	โรงเรียนหอพระ อ.เมือง จ. เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
44	เหนือ	ศูนย์วัสดุท้องถิ่นชาวไทยภูเขา	โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
45	เหนือ	เรือนแก้ว: โครงการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้อง	โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
46	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมสันกำแพง	โรงเรียนสันกำแพง ต.ทรายมูล อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
47	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสันทราย: ศูนย์สืบสานวัฒน	โรงเรียนสันทรายวิทยาคม ต.หนองหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
48	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนบ้านโป่ง	โรงเรียนบ้านโป่ง ต.แม่แฝง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
49	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านสันศรี ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
50	เหนือ	ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา	โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.	เชียงใหม่	2
51	เหนือ	เฮือนอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน	โรงเรียนบ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
52	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมชุมชนบ้านแม่โป่ง	โรงเรียนบ้านแม่โป่ง ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเด็ด จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
53	เหนือ	เรือนพิพิธภัณฑ์บ้านโบราณ	โรงเรียนสันป่ายางวิทยาคม บ้านสันป่ายาง ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง	เชียงใหม่	2
54	เหนือ	ห้องภูมิปัญญาท้องถิน	โรงเรียนบ้านแม่ตะมาน บ้านกิ๊ดช้าง ต.แม่ตะมาน-กิ๊ดช้าง อ.แม่	เชียงใหม่	2
55	เหนือ	ศูนย์ศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น	โรงเรียนหนองหล่มวิทยาคาร อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
56	เหนือ	ศูนย์ศึกษาชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแม่ขะ	โรงเรียนบ้านแม่ขะจาน หมู่ 7 ต.ขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
57	เหนือ	ศูนย์ศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านเด่น อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
58	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านโบราณโรงเรียนวัดบวกหมื้อ	โรงเรียนวัดบวกหมื้อ บ้านบวกหมื้อ ต.ขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.	เชียงใหม่	2
59	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ศูนย์วิชาการท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านปางลัน บ้านปางลัน หมู่ 6 ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.	เชียงใหม่	2
60	เหนือ	ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองก๋าย บ้านหนองก๋าย ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง	เชียงใหม่	2
61	เหนือ	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา (เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้อง	โรงเรียนสบเปิง ต.สบเปิง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
62	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอฝาง	โรงเรียนฝางชิญูปถัมภ์ บ้านสองแคว ต.สันทราย อ.ฝาง จ.	เชียงใหม่	2
63	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน	โรงเรียนเวียงแหงวิทยาคม ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
64	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสันป่าตอง	โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
65	เหนือ	ศูนย์สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเฉลิมพระเกียรติ 72	โรงเรียนฮอดพิทยาคม อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
66	เหนือ	หออนุรักษ์มรดกล้านนา	โรงเรียนวัดงิ้วเฒ่า ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
67	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน	โรงเรียนวัดแม่แพะ ต.สะเมิงเหนือ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
68	เหนือ	ศูนย์สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสะเมิง	โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
69	เหนือ	ศูนย์ศิลปหัตถกรรม	โรงเรียนบ้านแม่ลานคำ ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
70	เหนือ	ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านยางหลวง บ้านยางหลวง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
71	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เฮือนรักถิ่น	โรงเรียนแม่แจ่ม ต.ช้างเคิง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
72	เหนือ	ศาลาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	วัดโสภณาราม ต.ดอนแว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
73	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดบุพพาราม (หอมณเฑียรธรรม)	วัดบุพพาราม ต.ช้างคลาน อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
74	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมไทยเขิน	วัดทรายมูล อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
75	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	วัดพระนอนแม่ปูคา (วัดพระป้าน) บ้านต้นเปา ต.ต้นเปา อ.สัน	เชียงใหม่	2
76	เหนือ	ห้องสมุด - พิพิธภัณฑ์สันติยานุสรณ์	วัดข้าวแท่นหลวง ต.สันทรายหลวง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
77	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดแม่แก้ดหลวง	วัดแม่แก้ดหลวง ต.หนองจ้อม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
78	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เรือโบราณวัดบ้านโป่ง	วัดบ้านโป่ง ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
79	เหนือ	แหล่งความรู้ประจำหมู่บ้าน	วัดถาวรรังษี (วัดม่วงโตน) บ้านม่วงโตน ต.แม่ก๊ะ อ.ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	2
80	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดดอยสะเก็ด	วัดดอยสะเก็ด บ้านดอยสะเก็ด ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.	เชียงใหม่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
81	เหนือ	ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน	วัดสารคามรังสรรค์ บ้านเมืองวะ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.	เชียงใหม่	2
82	เหนือ	กุฏิสงฆ์ล้านนาญาณสังวราราม	วัดศรีดอนมูล หมู่ 8 บ้านศรีดอนมูล ต.ชมพู อ.สารภี จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
83	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ชัยศีลวิมล (เวียงกุมกามนุรักษ์)	วัดพระนอนหนองผึ้ง หมู่ 1 ต.หนองผึ้ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
84	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพญาชมภู	วัดพญาชมภู ต.ชมพู อ.สารภี จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
85	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดป่างิ้ว	วัดป่างิ้ว หมู่ 5 ต.ท่าวังตาล อ.สารภี จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
86	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดสะลวงใน	วัดสิทธิทรงธรรม (วัดสะลวงใน) ต.สะลวง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
87	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน	วัดสันป่าสัก หมู่ 2 ต.ขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
88	เหนือ	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่แหวน สุจิณโณ	วัดดอยแม่ปั๋ง ต.แม่ปั๋ง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
89	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ภาพเก่าเมืองพร้าวในอดีต	วัดกลางเวียง ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
90	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดศรีดอนชัย	วัดศรีดอนชัย ต.เวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
91	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดท่ากาน	วัดท่ากาน ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
92	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดหลวงฮอด	วัดหลวงฮอด ต.ฮอด อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
93	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดป่าแดด	วัดป่าแดด ต.ทาผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	เชียงใหม่	2
94	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง	วัดร้องเม็ง หมู่ 2 ต.หนองแหย่ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210	เชียงใหม่	3
95	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดศรีดอนคำ	วัดศรีดอนคำ อ.ลอง จ.แพร่	แพร่	2
96	เหนือ	บ้านประทับใจ	59 หมู่ 13 ต.ป่าแมต อ.เมือง จ.แพร่ 54000	แพร่	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
97	เหนือ	บ้านวงศ์บุรี	50 ถ.คำลือ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.แพร่ 54000	แพร่	2
98	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เมืองแพร่	วัดหลวง ถ.คำลือ ซอย 1 ต.ในเวียง อ.เมือง จ.แพร่ 54000	แพร่	2
99	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุจอมแจ้ง	หมู่ 5 ต.ช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่ 54000	แพร่	3
100	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดแสล่ง	หมู่ 4 ต.ห้อยอ้อ อ.ลอง จ.แพร่ 54150	แพร่	3
101	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโกมลผ้าโบราณ	157/2 ม.6 ต.ห้วยอ้อ อ.ลอง จ.แพร่ 54150	แพร่	3
102	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระหลวง	ถ.คำลือ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.แพร่ 54150	แพร่	1
103	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี	หมู่ 5 ต.เด่นชัย อ.เด่นชัย จ.แพร่ 54150	แพร่	2
104	เหนือ	พิพิธภัณฑ์บ้านไทย ผัน บัวงาม	โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก ต.แม่ท้อ อ.เมือง จ.ตาก 63000	ตาก	2
105	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก ต.แม่ท้อ อ.เมือง จ.ตาก 63000	ตาก	2
106	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา	ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดตาก (ดอยมูเซอ) ต.	ตาก	2
107	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหนองบัว	วัดหนองบัว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140	น่าน	2
108	เหนือ	คุ้มวงศ์ตะวัน (เจ้าราชบุตรหมอกฟ้า ณ น่าน)	79 ถ.มหาวงศ์ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน 55000	น่าน	2
109	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบ่อสวก	บริเวณบ้าน จสต.มนัส ติคำ บ้านเลขที่ 8 หมู่ 10 บ้านสวกพัฒนา	น่าน	2
110	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เฮือนบ้านสวกแสนชื่น	บริเวณบ้าน จสต.มนัส ติคำ บ้านเลขที่ 8 หมู่ 10 บ้านสวกพัฒนา	น่าน	2
111	เหนือ	โรงเรียนเชียงกลางประชาพัฒนา	ม.1 บ้านนาซาว ต.นาซาว อ.เมือง จ.น่าน 55160	น่าน	3
112	เหนือ	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร	อ.เมือง จ.น่าน 55000	น่าน	1

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
113	เหนือ	พิพิธภัณฑ์นาซาวสามัคคี	หมู่ 1 บ้านนาซาว อ.เมือง จ.น่าน 55000	น่าน	2
114	เหนือ	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนนาเหลืองไชยราม	หมู่ 4 ต.นาเหลือง อ.เวียงสา จ.น่าน 55110	น่าน	1
115	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ชีวิต - พิพิธภัณฑ์ผ้า	มหาวิทยาลัยนเรศวร อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000	พิษณุโลก	2
116	เหนือ	พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ถ.เวียงจันทร์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก	พิษณุโลก	2
117	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี	26/138 ถ.วิสุทธิ์กษัตริย์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000	พิษณุโลก	4
118	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้ง	ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน 58140 (ตรงข้ามวัด	แม่ฮ่องสอน	2
119	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เจ้าคุณโสภณสามัคคีนุสรณ์	วัดพระนอน ถ.ผดุงม่วยต่อ ต.จองคำ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน 58000	แม่ฮ่องสอน	2
120	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดจองกลาง	วัดจองกลาง ถ.ชำนาญสถิต ต.จองคำ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	แม่ฮ่องสอน	2
121	เหนือ	วัดก้ำก่อ	ต.จองคำ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน 85000	แม่ฮ่องสอน	2
122	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน	แม่ฮ่องสอน	3
123	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ปกากะญอ วัดแม่ปิง	ต.แม่ฮี้ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน 58130	แม่ฮ่องสอน	1
124	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ของพระแม่เจ้าจามเทวี	วัดเกาะกลาง บ้านบ่อคาว หมู่ 8 ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน	ลำพูน	2
125	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดป่าซางงาม	วัดป่าซางงาม ต.ป่าซาง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน 51120	ลำพูน	2
126	เหนือ	วัดพระธาตุหริภุญไชย	ถนนไชยมงคล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน	ลำพูน	2
127	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว	หมู่ 3 บ้านเวียงยอง ต.เวียงยอง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	ลำพูน	4
128	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระยืน	หมู่ 1 บ้านเวียงยอง ต.เวียงยอง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	ลำพูน	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
129	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดเกาะกลาง	ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน 51120	ลำพูน	1
130	เหนือ	สาธร พิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ	477/2 ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย 64130	สุโขทัย	2
131	เหนือ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านบ่อเหล็กน้ำพี้	บริเวณบ่อแร่เหล็กโบราณเขตตำบลน้ำพี้ อ.ทองแสนขัน จ.	อุตรดิตถ์	2
132	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ดาบน้ำพี้ - พิพิธภัณฑ์พระยาพิชัยดาบ	ด้านหน้าศาลากลางจังหวัดอุตรดิตถ์ ถ.พาดสนามบิน อ.	อุตรดิตถ์	2
133	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์	ถ.แปดวา อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์ 53000	อุตรดิตถ์	2
134	เหนือ	โรงเรียนวัดน้ำใส	218 บ้านหนอง ต.ศรีพนมมาศ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 53210	อุตรดิตถ์	3
135	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระแท่นศิลาอาสน์	84 หมู่ 6 ต.ทุ่งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิถต์ 53210	อุตรดิตถ์	3
136	เหนือ	ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ(วัดหย่วน)	190 หมู่ 3 ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา 56110	พะเยา	3
137	เหนือ	หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ	ถ.พหลโยธิน ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา 56000	พะเยา	3
138	เหนือ	พิพิธภัณฑ์ประตูผา	ต.บ้านดง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง	ลำปาง	4
139	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุจอมปิง	หมู่ 5 ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จ.ลำปาง 52130	ลำปาง	2
140	เหนือ	พิพิธภัณฑ์เขลางคนคร	วัดเจดีย์ซาวหลัง ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	ลำปาง	4
141	เหนือ	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดหาดปู่ด้าย	176 หมู่ 6 ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง	ลำปาง	3
142	เหนือ	ร.ร.แจ้ห่มวิทยา	134 ต.แจ้ห่ม อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง 52120	ลำปาง	3
143	เหนือ	วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	ลำปาง	4
144	เหนือ	พิพิธภัณฑ์วัดพระเจ้าทันใจ	อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	ลำปาง	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
1	อีสาน	สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสกลนคร	680 หมู่ 11 ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000	สกลนคร	3
2	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้	อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร 47210	สกลนคร	3
3	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์วัดบึงสา	หมู่ 3 ต.จันทร์เพ็ญ อ.เต่างอย จ.สกลนคร 47260	สกลนคร	3
4	อีสาน	ร.ร.ด่านม่วงคำพิทยาคม	อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร 47280	สกลนคร	1
5	อีสาน	ร.ร.เต่างอยพัฒนศึกษา	อ.เต่างอย จ.สกลนคร 47260	สกลนคร	1
6	อีสาน	พิพิธภัณฑ์บ้านวัด(ริมหนองหานหลวง)	อ.เมือง จ.สกลนคร	สกลนคร	1
7	อีสาน	โบราณสถานอารยธรรมบ้านเชียงวัดชัยมงคล	บ้านดอนธงชัย ต.สว่างแดนดิน อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร	สกลนคร	1
8	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ	วัดป่าสุทธาวาส อ.เมือง จ.สกลนคร	สกลนคร	2
9	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร	วัดป่าอุดมสมพร บ้านนาหัวช้าง ต.พรรณนา อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	สกลนคร	2
10	อีสาน	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่เทสก์ เทสก์รังสี	วัดถ้ำขาม อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	สกลนคร	2
11	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ผีโขน	บ้านไฮหย่อง หมู่ 1 ต.ไฮหย่อง อ.พังโคน จ.สกลนคร	สกลนคร	1
12	อีสาน	พิพิธภัณฑพื้นบ้าน หมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล	อ.เมือง จ.สกลนคร	สกลนคร	2
13	อีสาน	โรงเรียนอากาศอำนวยศึกษา (พิพิธภัณฑ์โย้ย)	อ.อากาศอำนวย จ.สกลนคร	สกลนคร	1
14	อีสาน	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร	สกลนคร	1
15	อีสาน	พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	เลข ที่ 1 หมู่ 18 ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	มหาสารคาม	2
16	อีสาน	พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย	อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	มหาสารคาม	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
17	อีสาน	วัดปรางค์กู่	ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสาคาม 44000	มหาสารคาม	4
18	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดพุทธมงคล	ต.คันธารราษฎร์ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม	มหาสารคาม	4
19	อีสาน	พิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน	สถาบันวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	มหาสารคาม	4
20	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองยศ	โรงเรียนยโสธรพิทยาคม อ.เมือง จ.ยโสธร	ยโสธร	3
21	อีสาน	โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแหล่งเรียนรู้ชุมชนตำบลสงเปือย	ต.สงเปือย อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร 35110	ยโสธร	3
22	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านตาดทอง (บริเวณพระธาตุก่องข้าวน้อย)	ต.ตาดทอง อ.เมือง จ.ยโสธร	ยโสธร	2
23	อีสาน	วัดโพนพิมาน(ป่าพุทธบุตร)	ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ 46160	กาฬสินธุ์	4
24	อีสาน	โรงเรียนลำปาววิทยาคม	อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์ 46120	กาฬสินธุ์	3
25	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท วัดสิมนาโก	อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ 46110	กาฬสินธุ์	4
26	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน	ร.ร.ไตรรัตนวิทยาคม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	กาฬสินธุ์	4
27	อีสาน	วัดโพธิ์ชัยเสมาราม(ศาลาน้อย)	อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	กาฬสินธุ์	1
28	อีสาน	โรงเรียนฟ้าแดดสงยางวิทยาคาร	ต.หนองแปน อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	3
29	อีสาน	พิพิธภัณฑ์วัดสว่างโนนสูง	บ้านโนนสูงใหม่ ต.โนนสูง อ.ยางตลาด จ. กาฬสินธุ์ 46120	กาฬสินธุ์	3
30	อีสาน	พิพิธภัณฑ์วัดกลาง	วัดกลางกาฬสินธุ์ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	2
31	อีสาน	พิพิธภัณฑ์วัดกลางภูแล่นช้าง	บ้านคุ้มหัวเมือง ต.ภูแล่นช้าง กิ่งอำเภอนาคู จ.กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	1
32	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านปักธงชัย	ร.ร.ปักธงชัยประชานิรมิต ต.เมืองบัว อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา 30150	นครราชสีมา	3

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
33	อีสาน	วัดพรหมราช	หมู่ 8 ต.ตูม อ.ปักธงชัย จ. นครราชสีมา 30150	นครราชสีมา	3
34	อีสาน	พิพิธภัณฑ์สืบสานภูมิปัญญาชาวนาไทย	วัดประชาคมาราม ต.ทับสวาย อ.ห้วยแถลง จ.นครราชสีมา	นครราชสีมา	1
35	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนมหิศราธิบดี	อ.เมือง จ.นครราชสีมา	นครราชสีมา	1
36	อีสาน	พิพิธภัณฑ์เกวียน	กม.14 ถ.สายโคราช-โชคชัย อ. โชคชัย จ.นครราชสีมา	นครราชสีมา	1
37	อีสาน	อุทยานการศึกษาวัดโคกศรีสะเกษ	บ้านโคกสระน้อย ต.นกออก อ. ปักธงชัย จ.นครราชสีมา	นครราชสีมา	1
38	อีสาน	วัดโพธิ์ศรี	จ.นครราชสีมา	นครราชสีมา	1
39	อีสาน	พิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์ (วัดป่าพระสบาย)	ต.บึงเจริญ อ.บ้านกรวด จ. บุรีรัมย์ 31180	บุรีรัมย์	3
40	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด	ร.ร.บ้านกรวดวิทยาคาร อ.บ้าน กรวด จ.บุรีรัมย์ 31180	บุรีรัมย์	3
41	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม	อ.เมือง จ.บุรีรัมย์	บุรีรัมย์	1
42	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแตล	โรงเรียนแตลศิริวิทยา ต.แตล อ. ศรีขรภูมิ จ.สุรินทร์	สุรินทร์	2
43	อีสาน	"บ้านเกวียนมุก" พิพิธภัณฑ์อีสานสองฝั่งโขง	ต.ตาดแคน อ.เมือง จ. มุกดาหาร 49000	มุกดาหาร	3
44	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ศรีโคตรบูร	วัดพระธาตุพนม อ.ธาตุพนม จ. นครพนม	นครพนม	1
45	อีสาน	ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร	หมู่ 9 ตำบลโพนทอง อ.เรณู นคร จ.นครพนม	นครพนม	1
46	อีสาน	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ตื้อ	วัดป่าอรัญญวิเวก ต.บ้านข่า อ. ศรีสงคราม จ.นครพนม	นครพนม	1
47	อีสาน	เจดีย์พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ	วัดเจดียคีรีวิหาร กิ่งอำเภอศรีวไล จ.หนองคาย	หนองคาย	1
48	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พระธาตุบังพวน	บ้านดอนหมู ต.พระธาตุบังพวน อ.เมือง จ.หนองคาย	หนองคาย	1
49	อีสาน	วัดศรีสะอาด	ต.โคกคอน อ.ท่าบ่อ จ.	หนองคาย	1

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
50	อีสาน	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่คำดี ปภาโส	วัดถ้ำผปู่ บ้านนาอ้อ ถ.เลย-ท่าลี่ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย	เลย	3
51	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดศรีจันทร์	วัดศรีจันทร์ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย	เลย	1
52	อีสาน	วัดศิริมงคล	อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000	ขอนแก่น	3
53	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดมิ่งเมืองพัฒนาราม	บ้านนาก้านเหลือง อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น 40150	ขอนแก่น	3
54	อีสาน	วัดสระโนน	วัดสระโนน บ้านมะขามป้อม อ.พระยืน จ.ขอนแก่น 40320	ขอนแก่น	1
55	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบูรพาราม	ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น	ขอนแก่น	1
56	อีสาน	วัดท่าม่วง	ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120	ร้อยเอ็ด	4
57	อีสาน	เทศบาลตำบลกู่กาสิงห์	ถ.สว่างเจริญ ต.กู่กาสิงห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150	ร้อยเอ็ด	1
58	อีสาน	วัดบ้านหนองเม็ก(อุทยานการศึกษา)	ต.ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	1
59	อีสาน	โรงเรียนจตุรพักตร์พิมาน รัชดาภิเษก	อ.จตุรพักตร์พิมาน จ.ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	1
60	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย	อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	1
61	อีสาน	พิพิธภัณฑ์ของโบราณวัดโคกร้าง	วัดป่าศรีมงคล จ.ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	3
62	อีสาน	โรงเรียนบ้านโพนครกน้อย	อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	1
63	อีสาน	พิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง	ต.ขามใหญ่ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	2
64	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พื้นเมืองวัดท่าไห	ต.ท่าไห อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	1
65	อีสาน	พิพิธภัณฑ์วัดภูเขาแก้ว	ต.พิบูล อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	1
66	อีสาน	อาคารศิลปวัฒนธรรม วัดสุปัฏตนารามวรวิหาร	ถ.สมเด็จ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	2
67	อีสาน	พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถระ(ชา สุภัทโท)	วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	2

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
1	ใต้	พิพิธภัณฑ์บ้านวัดประเดิม	วัดประเดิม อ.เมือง จ.ชุมพร 86000	ชุมพร	2
2	ใต้	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดเทพเจริญ (วัดถ้ำรับร่อ)	ต.ท่าข้าม อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร	ชุมพร	2
3	ใต้	ศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนองโรงเรียนพิชัยรัตนาคาร ถ.เพชรเกษม อ.เมือง จ.ระนอง 85000	ระนอง	3
4	ใต้	พิพิธภัณฑ์ปลาหิน	34/15 ข้างโรงพยาบาลดอนสัก ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ ธานี 84220	สุราษฎร์ธานี	4
5	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์	27 วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ ม.5 ต.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี 84220	สุราษฎร์ธานี	4
6	ใต้	หอวัฒนธรรมบ้านละไม	วัดละไม อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี 84140	สุราษฎร์ธานี	3
7	ใต้	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา	วัดเวียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี 84110	สุราษฎร์ธานี	4
8	ใต้	สวนโมกขพลาราม วัดธารน้ำไหล	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี 84110	สุราษฎร์ธานี	2
9	ใต้	ห้องภูมิปัญญาไทย โรงเรียนสุราษฎร์ธานี	ถ.ดอนนก อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี	สุราษฎร์ธานี	2
10	ใต้	วัดมัชฌิมภูมิวาราม(วัดท่ายายหนี)	อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	นครศรีธรรมราช	3
11	ใต้	วัดเขาขุนพนม	หมู่ 3 ต.บ้านเกาะ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	นครศรีธรรมราช	4
12	ใต้	ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน	วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช 80000	นครศรีธรรมราช	4
13	ใต้	วัดพรหมโลก	วัดพรมหมโลก อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	นครศรีธรรมราช	1
14	ใต้	วัดหลวงครู	วัดหลวงครู อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	นครศรีธรรมราช	1
15	ใต้	พิพธภัณฑ์วัดศรีสมบูรณ์	ถ.ศรีสมบูรณ์ อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช	1

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
16	ใต้	พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว	หาดทรายแก้วรีสอร์ท อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช 80160	นครศรีธรรมราช	4
17	ใต้	พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน	ถ.ศรีธรรมโศก ซอย 3 ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	นครศรีธรรมราช	4
18	ใต้	เชาวลิต อังวิทยาธร	อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	นครศรีธรรมราช	4
19	ใต้	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโรงเรียนทุ่งสงวิทยา	ต.ควนกรด อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช	1
20	ใต้	พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวไทร โรงเรียนนพคุณประชาสรรค์	ต.บางนบ อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช	2
21	ใต้	กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี	119 หมู่ 8 ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง 92170	ตรัง	4
22	ใต้	พิพิธภัณฑ์บ้านพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี(คอซิมบี้ ณ ระนอง)	ถนนค่ายพิทักษ์ อ.กันตัง จ.ตรัง	ตรัง	2
23	ใต้	พิพิธภัณฑ์ยางพาราจังหวัดตรัง	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อ.เมือง จ.ตรัง	ตรัง	1
24	ใต้	ห้องพิพิธภัณฑ์โรงเรียนวิเชียรมาตุ	ต.โคกหล่อ อ.เมือง จ.ตรัง	ตรัง	1
25	ใต้	ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด	ร.ร.ประชาบำรุง ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง 93160	พัทลุง	3
26	ใต้	พิพิธภัณฑ์ของชาติวัดเขียนบางแก้ว	วัดเขียนบางแก้ว หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน จ. พัทลุง 93130	พัทลุง	4
27	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดสุนทราวาส	อ.ควนขนุน จ.พัทลุง	พัทลุง	1
28	ใต้	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านคูเมือง โรงเรียนพัทลุงวิทยาคม	อ.เมือง จ.พัทลุง	พัทลุง	1
29	ใต้	ศูนย์หัตถกรรมบางแก้ว บรมครูอิมจันทร์ชุม(ช่างแกะสลักหนังตะลุง)	142 หมู่ 1 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง	พัทลุง	4
30	ใต้	พิพิธภัณฑ์พระครูพิทักษ์ชัยเขต วัดรัตนาราม	ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง	พัทลุง	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
31	ใต้	พิพิธภัณฑ์เทพนารายณ์ภรณ์	วัดนารายณิการาม ต.เหล อ.กะปง จ.พังงา 82170	พังงา	3
32	ใต้	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอท้ายเหมือง	โรงเรียนท้ายเหมืองวิทยา ต.นาเตย อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา	พังงา	1
33	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดสุวรรณคูหา	ต.กระโสม อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงา	พังงา	1
34	ใต้	พิพิธภัณฑ์หมวดวิชาภาษาไทย โรงเรียนสตรีพังงา	อ.เมือง จ.พังงา	พังงา	1
35	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม	วัดคลองท่อม ต.คลองถ่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่ 81120	กระบี่	4
36	ใต้	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนเมืองกระบี่	หมวดสังคมศึกษา โรงเรียนกระบี่ อ.เมือง จ.กระบี่	กระบี่	1
37	ใต้	ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกระทู้	ร.ร.บ้านกะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต 83120	ภูเก็ต	3
38	ใต้	พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย	12/2 ม.2 ถ.วิเศษ ต.ราไวย จ.ภูเก็ต	ภูเก็ต	2
39	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดพระทอง	บ้านนาใน ต.เทพกษัตรี อ.ถลาง จ.ภูเก็ต	ภูเก็ต	2
40	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดพระนางสร้าง	ต.เทพกษัตรี อ.ถลาง จ.ภูเก็ต	ภูเก็ต	2
41	ใต้	พิพิธภัณฑ์รูปเหมือนเจ้าอธิการวัดฉลอง	วัดฉลอง ตำบลฉลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต	ภูเก็ต	2
42	ใต้	วัดพะโคะ	วัดพะโคะ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา 90190	สงขลา	4
43	ใต้	สถาบันทักษิณคดีศึกษา	หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา 90000	สงขลา	4
44	ใต้	พิพิธภัณฑ์พธำมรงค์	เลขที่ 1 ถ.จะนะ ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา 90000	สงขลา	3
45	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดเกษมรัตน์	ต.สะพานไม้แก่น อ.จะนะ จ.สงขลา	สงขลา	1
46	ใต้	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านควนเนียง โรงเรียนควนเนียงศึกษา	อ.ควนเนียง จ.สงขลา	สงขลา	4

ลำดับ	ภาค	ชื่อ	ที่อยู่	จังหวัด	ระดับความรู้จัก
47	ใต้	ศูนย์อาสาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน คลองหอยโข่ง	กิ่งอำเภอคลองหอยโข่ง จ.สงขลา	สงขลา	1
48	ใต้	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอหาดใหญ่	โรงเรียนหาดใหญ่วิทยา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	สงขลา	1
49	ใต้	พิพิธภัณฑ์ภัทรศีลสังวร	วัดมัชฌิมาวาส ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา	สงขลา	4
50	ใต้	พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา จ.ปัตตานี	ปัตตานี	3
51	ใต้	พิพิธภัณฑ์พระราชพุทธิรังษี(หลวงพ่อตำนานพิไช) วัดมุจลินทวาปีวิหาร	ต.ตุยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	ปัตตานี	1
52	ใต้	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู	1244 หมู่ 3 ถ.ละงู-ฉลุง ต.กำแพง อ.ละงู จ.สตูล 91110	สตูล	3
53	ใต้	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล	โรงเรียนสตูลวิทยา ต.คลองขุด อ.เมือง จ.สตูล	สตูล	1
54	ใต้	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (กลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะ)	หมู่ 2 ต.ตะโล๊ะหะลอ อ.รามัน จ.ยะลา 95140	ยะลา	3
55	ใต้	พิพิธภัณฑ์ศณีวิชัยวัดคูหาภิมุข	ต.หน้าถ้ำ อ.เมือง จ.ยะลา	ยะลา	1
56	ใต้	พิพิธภัณฑ์ตำบลโละจูด	ต.โละจูด อ.แว้ง จ.นราธิวาส	นราธิวาส	2
57	ใต้	พิพิธภัณฑสถานวัดชลธาราสิงเห	ต.เจ๊ะเห อ.ตากใบ จ.นราธิวาส	นราธิวาส	1
58	ใต้	พิพิธภัณฑ์วัดทุ่งคา	ต.ละหาร อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส	นราธิวาส	1

ทำเนียบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคกลาง-ตะวันตก

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง - ตะวันตก)

26 - 27 กรกฎาคม 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
1	อาจารย์จารุภัทร จุลสำลี	ชุมชนคลองภูมิ ยานนาวา	52/6 ซอยคลองหีบ ถ.นนทรี แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	01-5591657
2	คุณประเทืองสุข พงษ์สิทธิผล	ชุมชนคลองภูมิ ยานนาวา	52/1 ซอยคลองหีบ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา10120	02-2840916
3	คุณไพฑูรย์ เปาลานวัฒน์	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและป่าชายเลน โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์	แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	02-4525001
4	คุณสุรีย์ สายรวมญาติ	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและป่าชายเลน โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์	แขวงท่าข้าม แขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	02-4525001
5	คุณพิศาล บุญผูก	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญเกาะเกร็ด (บ้านกวานอามาน)	ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120	02-5845086
6	คุณเกตุ พุ่มประจำ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง	21 หมู่ 3 ต.วัดสำโรง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	01-7058366 034-239489
7	คุณวิรัตน์ น้อยประชา	พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด	39/1 หมู่13 ต.ไร่ขิง อ.สามพราม จ.นครปฐม 73210	01-9416637
8	คุณมานะ เถียรทวี	พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด	67 หมู่ 10 ต.ไร่ขิง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210	02-8102698 09-7864533
9	อาจารย์เริงชัย แจ่มนิยม	พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม	9/1 หมู่ 4 ต.วัดละมุด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	034-296086 01-9916084
10	อาจารย์สำราญ แจเถื่อน	พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสน	51 หมู่ 9 ต.ห้วยหมอนทอง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140	
11	อาจารย์สัญญา สุดล้ำเลิศ	พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา	หมู่ 2 ถ.ไร่ขิง-ทรงคนอง ต.ไร่ขิง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210	034-323685 034-311384
12	ผศ.อภิญญา บัวสรวง	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล	อ.ศาลายา จ.นครปฐม 73170	02-8002308-14 ต่อ 3302
13	คุณชำนาญ ส่งแสงทอง	พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย	43/2 หมู่ 1 ต.ขุนแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73140	034-332109 034-332607
14	คุณสำรวย เกิดต่อพันธุ์	วัดใหม่สุคนธาราม	หมู่ 5 ต.วัดละมุด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	034-389240
15	อาจารย์ปรีชา ใหญ่สิมา	พิพิธภัณฑ์วัดสุขวัฒนาราม(วัดบางระกำ)	ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม 73130	034-276330 034-276393
16	คุณประภาศรี มาเย็น	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม	พระราชวังสนามจันทร์ อ.เมือง จ.นครปฐม 73000	06-0963209
17	นายสำอางค์ ทองพัธร	พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก	วัดกลางบางแก้ว 113 หมู่ 2 ต.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120	034-331462 034-332182

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคกลาง-ตะวันตก)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
18	คุณอัญชิษฐา ลั่นช้าย	สำนักงานวัฒนธรรม จ.นครปฐม	4/45 หมู่ 8 หมู่บ้านร่วมเกื้อ ซอย 12 เขตทวีวัฒนา กทม. 10170	09-3185809
19	ผศ.นุกูล ชมภูนิช	ประธานชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์นครปฐม	จ.นครปฐม	01-9058304
20	คุณสองค์ พรหมอินทร์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง	99 หมู่ 5 ต.บ้านม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี 70110	09-8858817 032-372548
21	พระอธิการนุชิต วชิรวุฑโฒ	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน	ต.สร้อยฟ้า อ.โพธาราม จ.ราชบุรี 70120	01-7531230
22	นายสมศักดิ์ ลิ้มศรัทธาธรรม	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน	ต.สร้อยฟ้า อ.โพธาราม จ.ราชบุรี 70120	032-233386
23	คุณธนู พยนต์ยิ้ม	พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร	ต.ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 75110	034-255095
24	คุณอำพล คุณณะ	พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร	ต.ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 75110	034-255095
25	อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ	พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จ.นครปฐม 73000	01-8593195
26	คุณพยอม พราหมณ์แก้ว	พิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุวรวิหาร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี 76000	032-400357 09-9838855
27	คุณถนอม คงยิ้มละมัย	พิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ(โซ่งเขาย้อย)	โรงเรียนเขาย้อยวิทยา อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี 76140	032-446442 01-7917661
28	พระอุดม อุตตฺโทม	พิพิธภัณฑสถานวัดเกาะ	อ.เมือง จ.เพชรบุรี 76000	032-425102
29	นายมนูญ อำนวย	พิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว	วัดอินทาราม 116 หมู่ 3 ถ.กาญจนบุรี-อู่ทอง ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี 71110	01-2910385 034-586045
30	นางอุบล อำนวย	พิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว	วัดอินทาราม 116 หมู่ 3 ถ.กาญจนบุรี-อู่ทอง ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี 71110	01-2910385 034-586045
31	อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม	พิพิธภัณฑ์จันเสน	298/1 ม.1 ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ 60140	056-339061 01-7952185
32	อาจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	01-8056766
33	อาจารย์สมใจ โลหะพูนตระกูล	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	คณะศิลปศาสตร์ 18/18 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวฯ ต.บางโฉลง อ. บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-31263000 ต่อ 1176, 1155
34	คุณเชิดชาติ หิรัญโร	พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	ต.บางโฉลง อ. บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-3106300 ต่อ 1339
36	คุณพรศิริ บูรณเขตต์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี	26/138 ถ.วิสุทธิ์กษัตริย์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000	055-212749 055-258715
37	อาจารย์มรณี แสงรุจิ	นักวิชาการอิสระ	เลขที่ 3 ซอยศูนย์วิจัย 4 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กทม. 10320	02-7167451
38	คุณเสฏฐนันท์ จันทร์เพชร	ผู้จัดการโครงการมรดกไม้	บริษัท เด็พท์ เดอะวิชวล จำกัด	02-5176445 fax 02-9171839

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคกลาง-ตะวันตก)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
39	คุณวันชัย พูนเพิ่มพันธุ์	หนังสือพิมพ์ข่าวสด		01-2946224 01-9819654
40	อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200	01-3312966
41	ดร.นลินี ตันธุวนิตย์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200	09-8817239
42	คุณปัทมากร คติธรรมนิตย์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)	อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 15 เลขที่ 979 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-2980455
43	คุณพรทิพย์ ลิ้มประสิทธิ์วงศ์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)	อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 15 เลขที่ 979 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	01-7336340 02-2980455-75
44	คุณวลัยลักษณ์ ทรงศิริ	มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์	397 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	02-2811988-9 02-2827504
45	รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม	มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์	397 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	02-2811988-9 02-2827504
46	คุณวรัทยา อาชีวะกุลมาศ	บริษัท เด็พท์ เดอะ วิชวล จำกัด	บริษัท เด็พท์ เดอะวิชวล จำกัด	02-5176445 02-9171839 กด 0
47	นายต่อจรัส พงษ์สาลี	The Graduate University for Advanced Studies(National Museum of Ethnology)	2/275 พหลโยธิน2/1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-6152299

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคตะวันออก)

ทำเนียบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออก

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก)

6 - 7 กันยายน 2546 โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
1	พันเอกวัชระ สัตยาวงศ์ทิพย์	พิพิธภัณฑ์ทหารค่ายจักรพงษ์	กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 2 ต.ดงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25000	01-4984486
2	พันโทวีระธรรม คำสวัสดิ์	พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต)	กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 2 ต.ดงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25000	037-211240-2 ต่อ 1029
3	จ.ส.อ.ทวี ชมชื่น	พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต)	กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 2 ต.ดงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25000	01-4145426
4	นายโกมล จันทวงษ์	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก โรงเรียนบ้านกิโลสาม	หมู่ 12 ต.ท่าแยก อ.เมือง จ.สระแก้ว 27000	09-9397856
5	นางช่อทิพย์ จันทวงษ์	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก วัดวิหารธรรม	หมู่ 7 ต.ศาลาลำดวน อ.เมือง จ.สระแก้ว 27000	09-9859211
6	คุณชาตรี โสวรรณตระกูล	สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณ จ.นครนายก	บ้านหุบลึก ต.เขาพระ อ.เมือง จ.นครนายก 26000	038-216035 09-2464271
7	คุณขณิษฐา โสวรรณตระกูล	สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณ จ.นครนายก	บ้านหุบลึก ต.เขาพระ อ.เมือง จ.นครนายก 26000	038-216035 09-2464271
8	พระครูวิริยานุโยค (สมบัติ บุญประเสริฐ)	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง	วัดฝั่งคลอง ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก 26130	
9	ว่าที่ร.ต.ชาติชาย ยอดมิ่ง	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง	วัดฝั่งคลอง หมู่ 4 ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก 26130	09-7899913
10	จ.ส.อ.นิกูล จันนา	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง	วัดฝั่งคลอง หมู่ 4 ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก 26130	09-0315623 037-399833
11	นางสุวรรณา อิ่มโอษฐ	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นครนายก	ศาลากลางจังหวัด ชั้น 3 อ.เมือง จ.นครนายก 26000	0 3731- 5050 0 98155- 416
12	นางสุจิตรา เที่ยงพิมล	ศูนย์การเรียนรู้ดนตรี(กลองยาว) ชุมชนภาคตะวันออก	47 ม.8 ต.วังตะเคียน อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	06-7830521
13	นางพรทิพย์พา แพลูกอินทร์	ศูนย์การเรียนรู้ดนตรี(กลองยาว) ชุมชนภาคตะวันออก	47 ม.8 ต.วังตะเคียน อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	09-2164419
14	นางสาววรรษมล เที่ยงพิมล	ศูนย์การเรียนรู้ดนตรี(กลองยาว) ชุมชนภาคตะวันออก	47 ม.8 ต.วังตะเคียน อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	06-7830521
15	นายศุภชัย หงส์สุวรรณ	โรงเรียนวัดบางโรง	ต.บางโรง กิ่งอ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา 24000	01-4567185 01-4455116
16	ประดับ คงสวัสดิ์	โรงเรียนวัดบางโรง	ต.บางโรง กิ่งอ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา 24000	
17	นายเด็ดดวง แฉ่งใจ	พิพิธภัณฑ์ชาวบ้านโรงเรียนไผ่แก้ววิทยา	7-61 ถ.ศรีโสธรตัดใหม่ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	038-512140 09-7702595
18	นายสุรภีร์ แฉ่งใจ	พิพิธภัณฑ์ชาวบ้านโรงเรียนไผ่แก้ววิทยา	7-61 ถ.ศรีโสธรตัดใหม่ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	038-589255

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคตะวันออก)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
19	นายพินิจ รัตนะสุขจิตต์	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา	38/39 ถ.ประชาสรรค์ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000	038-810897 038-511108 ต่อ22
20	นางประยูรฤดี ผาติธรรมธร	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ	ถ.สุขุมวิท ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ 10280	02-7563006
21	นางประภาพันธ์ สินเจริญทรัพย์	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ	ถ.สุขุมวิท ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ 10280	02-7563006
22	ผศ.แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	18/18 ถ.บางนา-ตราด ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-3126300 ต่อ1176, 1155, 01-8056766
23	อาจารย์สมใจ โลหะพูนตระกูล	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	18/18 ถ.บางนา-ตราด ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-3126300 ต่อ1176, 1155, 01-8056766
24	นายเชิดชาติ หิรัญโร	พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	18/18 ถ.บางนา-ตราด ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-3123600 ต่อ1339
25	นางสาวสุวนัน ขวัญทอง	พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	18/18 ถ.บางนา-ตราด ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540	02-3123600 ต่อ1339
26	นางกุศล เนื่องจำนงค์	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี	ถ.วชิรปราการ อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000	038-276407 038-277407
27	นางวิไลวรรณ ปัญญวัฒนกิจ	โรงเรียนชลกันยานุกูล	ถ.ตำหนักน้ำ ต.บางปลาสร้อย อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000	038-278581 038-277122
28	นางสาวดาราวรรณ อุดมรัตน์	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี	ร.ร.ชลกันยานุกูล ถ.ตำหนักน้ำ อ.เมือง จ.ชุลบุรี 20000	038-278581 038-277122
29	พระครูวิบูลย์ภารกิตติ์	พิพิธภัณฑ์วัดตาขัน	อ.บ้านค่าย จ.ระยอง 21120	038-895144
30	นางสาวมยุรี เชื้อวิเชียร	พิพิธภัณฑ์วัดตาขัน	อ.บ้านค่าย จ.ระยอง 21120	01-5767419
31	นายจุมพล ทิพย์สวัสดิ์	พิพิธภัณฑ์วัดตาขัน	อ.บ้านค่าย จ.ระยอง 21120	038-895144
32	นายพิน แม่นหมาย	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน	46 ม.6 ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง 21110	038-866375
33	นายสมคิด คิดหมาย	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน	46 ม.6 ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง 21110	038-657150
34	นายจรูญ ควรหา	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน	46 ม.6 ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง 21110	038-657088
35	นายสุรพงศ์ คืนดี	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน	46 ม.6 ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง 21110	
36	นายมานิ เจริญรื่น	โรงเรียนวัดน้ำคอก	42 หมู่ 5 ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง 21110	01-3068010
37	นางอรพินท์ สว่างแจ้ง	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง	ร.ร.ระยองวิทยาคม ถ.ตากสินมหาราช ต.ท่าประดู่ อ.เมือง จ.ระยอง 21000	01-8651764 038-870500
38	นางสุภาพร ค้ำชู	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง	ร.ร.ระยองวิทยาคม ถ.ตากสินมหาราช ต.ท่าประดู่ อ.เมือง จ.ระยอง 21000	01-6868678
39	พระครูปลัดวิรัตน์ อคุคธมโม	พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน	วัดบ้านดอน ต.เชิงเนิน อ.เมือง จ.ระยอง 21000	01-6632956 038-618768

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคตะวันออก)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
40	นางพรรณภา อาษาสุข	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี	จ.จันทบุรี	039-303298
41	นายกลม ไทยพิทักษ์	ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า	41 ม.3 วัดตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี 22120	039-455278
42	นายบรรจง จันทรแพทย์	ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า	41 ม.3 วัดตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี 22120	039-455596
43	นายสนอง สุขสำราญ	ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า	41 ม.3 วัดตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี 22120	
44	อาจารย์สุวิมล บัวบาน	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา	ต.คลองพลู กิ่งอำเภอเข้าคิชกูฏ จ.จันทบุรี 22000	039-327683 09-2506189
45	อาจารย์จำเรียง ไชยเจริญ	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา	ต.คลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชกูฏ จ.จันทบุรี 22000	039-327683 07-0013990
46	อาจารย์สำราญ นิลทอง	พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนศรียานุสรณ์	โรงเรียนศรียานุสรณ์ ถ.ศรียานุสรณ์ ต.วัดใหม่ อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000	039-311225
47	นางสาวสายสมร งามล้วน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด	229/1 หมู่ 1 ต.แหลมงอบ อ.แหลมงอบ จ.ตราด 23120	01-4299541
48	นางจามร พงษไพบูลย์	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด	120 หมู่ 6 ต.หนองเสม็ด อ.เมือง จ.ตราด 23000	01-5785325
49	นางสาวมุทิตา แพทย์ประทุม	หอวัฒนธรรมนิทัศน์และศูนย์วัฒนธรรม จ.ตราด โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์	14 ถ.วิวัฒน์ ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	0 3951 1209 fax.0 3953 1986
50	นางสาวมยุรี อภิวาท	หอวัฒนธรรมนิทัศน์และศูนย์วัฒนธรรม จ.ตราด โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์	14 ถ.วิวัฒน์ ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	0 3951 1209 fax.0 3953 1986
51	นางมยุรา วิจิตรสมบัติ	หอวัฒนธรรมนิทัศน์และศูนย์วัฒนธรรม จ.ตราด โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์	25/2 หมู่ 2 ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	01-9311074 039-531986
52	คุณวินัย ห้วงน้ำ	กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน บ้านเปร็ดใน	31 ม.2 บ้านเปร็ดใน ต.ห้วงน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด 23000	
53	คุณสมนึก แพทย์พิทักษ์	กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน บ้านเปร็ดใน	31 ม.2 บ้านเปร็ดใน ต.ห้วงน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด 23000	
54	คุณบุญยิ่ง สิงห์ภัณฑ์	กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน บ้านเปร็ดใน	31 ม.2 บ้านเปร็ดใน ต.ห้วงน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด 23000	01-2090492
55	นางสาวกาญจนา จินตกานนท์	โรงเรียนตราดสรรเสริญวิทยาคม	320/19 หมู่ 2 ต.วังกระแจะ อ.เมือง จ.ตราด 23000	01-9393379 039-521297
56	นายต่อจรัส พงษ์สาลี	The Graduate University for Advanced Studies(National Museum of Ethnology)	2/275 พหลโยธิน2/1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-6152299

ทำเนียบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคเหนือ

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ)

14 - 15 ตุลาคม 2546 โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
1	พระครูโกวิทธรรมโสภณ	พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง	วัดร้องเม็ง หมู่ 2 ต.หนองแหย่ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210	01-9603698
2	นางสุมาลี แสงจันทร์	ชุมชนวัดหมื่นสาร	47 ซอย 4 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	053-201112
3	น.ส.สุดา ศรีวิชัย	ชุมชนวัดหมื่นสาร	107 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	053-202547
4	คุณศรีพล บุญเฉลียง	ชุมชนวัดหมื่นสาร	107 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	053-271965
5	คุณศศิธร มงคลเรืองฤทธิ์	กลุ่มคัวฮัก คัวหาง	87 ถ.นันทาราม ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	053-203106
6	อัครเดช นาคบัลลังก์	พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา	ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ 185/20 ถ.วัวลาย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	053-200655 01-8836713
7	อาจารย์บุปผา จิระพงษ์	สถาบันราชภัฏเชียงใหม่	31 หมู่ 3 ต.หนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	01-2891021
8	นายสมชาย ชัยมินทร์	ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม	113 ม.3 ถ.บ้านเด่น-ท่าข้าวเปลือก ต.นางแล อ.เมือง จ.เชียงราย 57100	053-705910 053-705944
9	นายวันชัย จรูญสกุลวงศ์	ศูนย์วัฒนธรรมม้ง	เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย 57160	06-464976
10	ก้าเย้ง แซ่ว่าง	ศูนย์วัฒนธรรมม้ง	เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย 57160	
11	นายวิสิษฐ์พร รัตนประยูร	ศูนย์วัฒนธรรมม้ง	เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย 57160	01-7836157
12	นายป๋อ แซ่บัว	ศูนย์วัฒนธรรมม้ง	เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย 57160	06-1945354
13	โจนาธาน มอริส	กลุ่มกระจกเงา	106 หมู่ 1 ต. แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย 57100	053-737412
14	พระอธิการบรรพต คัมภีโร	วัดศรีสุทธาวาส	วัดศรีสุทธาวาส ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57170	
15	นายธีรชัย สมฤทธิ์	ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ(วัดหย่วน)	190 หมู่ 3 ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา 56110	09-9541391
16	คุณสายสวาท มหาวงศ์นันท์	ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ(วัดหย่วน)	190 หมู่ 3 ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา 56110	054-451894
17	นายวิมล ปิงเมืองเหล็ก	หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ	ถ.พหลโยธิน ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา 56000	054-410058-9
18	พระมหาจันทร์ กตปุญโญ	วัดก๋ำก่อ	ต.จองคำ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน 58000	053-611361

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคเหนือ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
19	นายสุรศักดิ์ เอี่ยมทุเรียน	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 98 ถ.ขุนลุมประพาส ต.จองคำ อ.เมือง จ. แม่ฮ่องสอน 58000	053-611971 053-611282
20	นางสาวอุดมลักษณ์ อุ่นตระกูล	โครงการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาฯ	จ.แม่ฮ่องสอน	09-5008226
21	พระอธิการสมคิด ปริสุทโธ	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	หมู่ 5 ต.ช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่ 54000	09-5599568 054-599024
22	นางวัลลภา กาแก้ว	พิพิธภัณฑ์วัดสะแล่ง	หมู่ 4 ต.ห้อยอ้อ อ.ลอง จ.แพร่ 54150	054-583464
23	นายโกมล พานิชพันธ์	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโกมลผ้าโบราณ	157/2 ม.6 ต.ห้วยอ้อ อ.ลอง จ.แพร่ 54150	054-581532 01-8079960
24	นายอำนวย หมื่นอาษา	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโกมลผ้าโบราณ	157/2 ม.6 ต.ห้วยอ้อ อ.ลอง จ.แพร่ 54150	
25	อดิศัย วิเศษวัชร	โรงเรียนเชียงกลางประชาพัฒนา	ม.1 บ้านนาซาว ต.นาซาว อ.เมือง จ.น่าน 55160	054-753248
26	นายสมชาย ปงศรีชัย	โรงเรียนวัดน้ำใส	218 บ้านหนอง ต.ศรีพนมมาศ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 53210	
27	นายประเสริฐ หมวกทอง	โรงเรียนวัดน้ำใส	139/1 ม.9 ต.ขัยจุมพล อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 53210	055-450076
28	พระครูถาวรธรรมโกวิท	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดพระแท่นศิลาอาสน์	84 หมู่6 ต.ทุ่งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 53210	055-453569 055-442039
29	พระมหาบุญโชติ อินทจักร	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย	ถ.ไชยมงคล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	053-530693 053-511104
30	นายวิรัตน์ กันขวัญ	พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย	ถ.ไชยมงคล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	01-8822815
31	นางวันทณี สุขมิลินท์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว	179 หมู่ 3 บ้านเวียงยอง ต.เวียงยอง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	0-5351-2007 09-4330738
32	พระบุญญรัตน์ ปัญญาวุฒโท	วัดพระยืน	หมู่ 1 ต.เวียงยอง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	053-530138
33	นายณัฐพล ศรีสุขสงฆ์	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน	ศาลากลางจังหวัด ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000	09-5552336
34	อาจารย์สมคิด อินต๊ะพรม	วัดพระธาตุจอมปิง	หมู่ 5 ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จ.ลำปาง 52130	054-362893
35	นายสุพจน์ ณ จันตา	วัดเจดีย์ซาวหลัง	วัดเจดีย์ซาวหลัง ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	09-5585475
36	นายประดิษฐ์ สรรพช่าง	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม	สถาบันราชภัฏลำปาง 119 ถ.ลำปาง-แม่ทะ อ.เมือง จ.ลำปาง 52100	
37	นางอมรรัตน์ วิญญา	โรงเรียนวัดหาดปู่ด้าย	176 หมู่ 6 ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง	07-1741497 054-367316
38	นายทองดี ปิงใจ	โรงเรียนวัดหาดปู่ด้าย	145 ลำปางกลาง ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง 52100	054-336798

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคเหนือ)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
39	ศักดิ์ รัตนชัย	สมาคมเพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรม ประจำจังหวัดลำปาง	363 ถ.ทิพย์ช้าง อ.เมือง จ.ลำปาง 52100	054-217492
40	น.ส.ลาวัลย์ ขุมคำ	พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา	134 ต.แจ้ห่ม อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง 52120	054-271399
41	พระสาโรจน์ ปสฺมีโธ	พิพิธภัณฑสถานแห่งล้านนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	054-218154
42	นางปัทมากรณ์ คติธรรมนิตย์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)	อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 15 เลขที่ 979 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-2980455
43	คุณอาภา อนันตกูล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)	อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 15 เลขที่ 979 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-2980455
44	นางสาวพรทิพย์ ลิ้มประสิทธิ์วงศ์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)	อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 15 เลขที่ 979 ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-2980455
45	นายศรันย์ ทองปาน	กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ	397 ถ.พระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	02-2811988
46	นายต่อจรัส พงษ์สาลี	The Graduate University for Advanced Studies(National Museum of Ethnology)	2/275 พหลโยธิน2/1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-6152299

ทำเนียบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

27 - 28 ธันวาคม 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
1	นายอติชาติ เต็งวัฒนโชติ	สถาบันราชภัฏสกลนคร	680 หมู่ 11 ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000	06-0989914
2	นายอำนาจ สุณาพรหม	สถาบันราชภัฏสกลนคร	680 หมู่ 11 ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000	06-2378844
3	นายเสถียร เมืองซอง	ศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้	อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร 47210	042-789052 06-8608422
4	นายอัครเดช ศรีประภา	พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์วัดบึงสา	หมู่ 3 ต.จันทร์เพ็ญ อ.เต่างอย จ.สกลนคร 47260	01-2632110 01-9542035
5	นายสุรเดช ปริโต	ร.ร.ด่านม่วงคำพิทยาคม	อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร 47280	042-701386
6	น.ส.อินทิมา โยคิกานนท์	ร.ร.เต่างอยพัฒนศึกษา	อ.เต่างอย จ.สกลนคร 47260	047-761228
7	นายสากล พลเสน	สภาวัฒนธรรมนครเชียงเหียน	หมู่ 3 ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	07-2269134
8	นายสมนึก จูมทอง	พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย	อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	043-721436
9	พระครูปลัดอุทัย อุทโย	พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย	อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	09-9446491 043-725726
10	นางอัมพวัลย์ พรรณขรรค์	พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย	อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000	043-721131 01-7496401
11	อาจารย์ทม เกตุวงศา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	043-723539
12	อาจารย์สมชาย นิลอาธิ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	043-754369
13	นายขจรศักดิ์ โฮมราช	พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	06-2224646
14	รศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	043-721520
15	นายพิศาล ดุลยสา	โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150	01-2611879
16	ว่าที่ร.ต.สุนัย เสงี่ยมศักดิ์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองยศ	โรงเรียนยโสธรพิทยาคม อ.เมือง จ.ยโสธร 35000	01-3691228 045-711655
17	นายสมพงษ์ ศรีลา	โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแหล่งเรียนรู้ชุมชน ตำบลสงเปือย	ต.สงเปือย อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร 35110	09-2868276 045-737733

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคอีสาน)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
18	พระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต	พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร (วัดโพนพิมาน)	ต.กุดสิมบ้านใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ 46160	01-0590732
19	นางสุภาสินี ถวิลไพร	โรงเรียนลำปาวิทยาคม	อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์ 46120	01-2628474
20	นายสงวน กฤษณานนท์	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท วัดสิมนาโก	อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ 46110	043-851038
21	อาจารย์จรัสศรี ขุนทวี	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน	ร.ร.ไตรรัตนวิทยาคม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	06-2197361
22	อาจารย์นิคม วิชาชัย	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน	ร.ร.ไตรรัตนวิทยาคม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	
23	นางนงลักษณ์ ขุนทวี	โรงเรียนฟ้าแดดสงยางวิทยาคาร	อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	06-2202451
24	พระครูกิตติธรรมาภินันท์	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท วัดสิมนาโก	หมู่ 2 ต.นาโก อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ 46110	043-851038
25	อาจารย์เบญจา สหัสทัศน์	พิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	บ้านเสมา ต.กมลาไสย อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	06-8542975
26	อาจารย์ทวี บัวคำภู	พิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยาง	บ้านเสมา ต.กมลาไสย อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ 46130	09-8634874
27	พระเกียรติศักดิ์ ถาวโร	พิพิธภัณฑ์วัดสว่างโนนสูง	บ้านโนนสูงใหม่ ต.โนนสูง อ.ยางตลาด จ. กาฬสินธุ์ 46120	07-2394582
28	อาจารย์ชาญ ดำริห์	ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านปักธงชัย	ร.ร.ปักธงชัยประชานิรมิต ต.เมืองบัว อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา 30150	01-8783366
29	พระบุญทำ อธิปญฺโญ	วัดพรหมราช	หมู่ 8 ต.ตูม อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา 30150	07-8754306 044-441929
30	พระมหาสตราวุฒิ อาวุธปญฺโญ	วัดโพธิ์ศรี	จ.นครราชสีมา	07-0394236
31	นายจำรัส โสดา	พิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์ วัดป่าพระสบาย	ต.บึงเจริญ อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์ 31180	06-2503500
32	นายทองแดง สุวรรณเพชร	พิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์ วัดป่าพระสบาย	ต.บึงเจริญ อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์ 31180	09-8503656
33	นางสุวรรณา บาลโสง	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด	ร.ร.บ้านกรวดวิทยาคาร อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์ 31180	044-679098
34	นายพิมาน บาลโสง	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด	ร.ร.บ้านกรวดวิทยาคาร อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์ 31180	044-679098
35	นายสมศักดิ์ สีบุญเรือง	"บ้านเกวียนมุก" พิพิธภัณฑ์อีสานสองฝั่งโขง	ต.ตาดแคน อ.เมือง จ.มุกดาหาร 49000	042-613647
36	นายชุมศักดิ์ สีบุญเรือง	"บ้านเกวียนมุก" พิพิธภัณฑ์อีสานสองฝั่งโขง	ต.ตาดแคน อ.เมือง จ.มุกดาหาร 49000	042-613647
37	ตรีทิพย์ พ่วงลา	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่คำดี วัดถ้ำผาปู่	บ้านนาอ้อ ถ.เลย-ท่าลี่ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย 42000	01-4940832 02-5711886

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคอีสาน)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
38	คนึงนิต พ่วงลา	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่คำดี วัดถ้ำผาปู่	บ้านนาอ้อ ถ.เลย-ท่าลี่ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย 42000	01-4940832 02-5711886
39	พระอธิการสีลาสีลเตโช	วัดศิริมงคล	อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000	01-057-3710
40	นางอิสรีย์ สีหวงษ์วิลาศ	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดมิ่งเมืองพัฒนาราม	บ้านนาก้านเหลือง อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น 40150	06-2422273
41	นายพิทักษ์ วรรณเวทย์	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดมิ่งเมืองพัฒนาราม	บ้านนาก้านเหลือง อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น 40150	
42	พระอธิการบุญถึง กัสปะ	วัดสระโนน	วัดสระโนน บ้านมะขามป้อม อ.พระยืน จ.ขอนแก่น 40320	043-266241 01-9652882
43	พระครูสุธรรมวรนาถ	วัดท่าม่วง	ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120	043-611153 043-544675
44	อาจารย์สถิต นาเมืองรัตน์	วัดท่าม่วง	ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120	043-611153 043-544675
45	นายทศพร ศรีสมาน	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด	ถ.เพลินจิต ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000	043-514456
46	นายประเวศ นามเขต	เทศบาลตำบลกู่กาสิงห์	ถ.สว่างเจริญ ต.กู่กาสิงห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150	043-546118
47	พระครูสัตยานุรักษ์	พิพิธภัณฑ์ของโบราณวัดโคกร้าง	วัดป่าศรีมงคล (วัดโคกร้าง) อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280	01-9642258
48	ต่อจรัส พงษ์สาลี	The Graduate University for Advanced Studies(National Museum of Ethnology)	2/275 พหลโยธิน2/1 สามเสนใน พญาไท กทม. 10400	02-6152299

ทำเนียบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคใต้

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้)

7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
1	นางดวงใจ จิตต์บำรุงสกุล	ศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิน	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนอง ร.ร.พิชัยรัตนาคาร อ.เมือง จ.ระนอง 85000	077-811078
2	นายกิตติ สินอุดม	พิพิธภัณฑ์ปลาหิน	34/15 ข้างโรงพยาบาลดอนสัก ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ ธานี 84220	077-371197
3	พระอนุวัตร อธิปญโญ	วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์	27 วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ ม.5 ต.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี 84220	077-371111
4	พระครูประโชติธรรมรักษ์	หอวัฒนธรรมบ้านละไม	วัดละไม อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี 84140	01-8955570
5	ร.ต.ต.หญิงชไมพร ธรรมจารุวัฒน์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา	วัดเวียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี 84110	077-431071
6	นางสาวมาลา ชื่นวิเศษ	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา	วัดเวียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี 84110	077-431071
7	พระอธิการสวงศ์ ฉันทธมฺโม	วัดมัชฌิมภูมิวาราม(วัดท่ายายหนี)	อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	01-9789899 075-394343
8	นายนพดล แดงสว่าง	วัดเขาขุนพนม	หมู่ 3 ต.บ้านเกาะ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	01-2725532
9	นายโยธิน ภูษิตรัตนาวลี	ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน	วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช 80000	01-0770262
10	นางสาวทัศนีย์ พิกุล	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช	ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075-341075
11	นายเจตน์กมล วงษ์ท้าว	สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช	อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	01-8954204
12	พระมหาบุญนำ กูลภักดี	วัดพรหมโลก	อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	075-338458 06-2690095
13	พระปลัดณรงค์ อภิญญโณ	วัดหลวงครู	อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช 80320	09-1461309
14	นางเยิ้ม เรืองดิษฐ์	พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว	หาดทรายแก้วรีสอร์ท อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช 80160	01-7192691
15	นายสุชาติ ทรัพย์สิน	พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน	ถ.ศรีธรรมโศก ซอย 3 ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075-346515-6
16	นายชวลิต อังวิทยาธร	นักสะสมวัตถุโบราณ	อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075-356875
17	นางกุศล นิลลออ	พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านตำบลนาหมื่นศรี	119 หมู่ 8 ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง 92170	075-299597 01-4764318

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมฯ (ภาคใต้)

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์/โทรสาร
18	นางพันทวี ฟักทอง	ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด	ร.ร.ประชาบำรุง ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง 93160	074-632197
19	นายน้อม ช่วยพิชัย	พิพิธภัณฑ์ของชาติวัดเขียนบางแก้ว	วัดเขียนบางแก้ว หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน จ. พัทลุง 93130	09-2891656
20	พระครูโสภณประชานุกูล	พิพิธภัณฑ์เทพนารายณ์ภรณ์	วัดนารายณิการาม ต.เหล อ.กะปง จ.พังงา 82170	01-1248223 076-419015
21	นายสมศักดิ์ เข้งช้องกุล	พิพิธภัณฑสถานวัดคลองท่อม	วัดคลองท่อม ต.คลองท่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่ 81120	075-640308 01-3972223
22	คุณประภัสสร โพธิ์ศรีทอง	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง	หมู่ 3 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110	076-311426 076-311206
23	นายไชยยุทธ ปิ่นประดับ	ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกระทู้	ร.ร.บ้านกะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต 83120	076-321246
24	พระอนันตพงษ์ กลฺยาโณ	พิพิธภัณฑสถานวัดพะโคะ	วัดพะโคะ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา 90190	09-8796737 074-344175
25	นางสาวกันยารัตน์ พรหมวิเศษ	พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ	หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา 90000	074-331184 06-9595441
26	นางสาวสุชาวดี สุวรรณมณี	พิพิธภัณฑ์พธำมรงค์	เลขที่ 1 ถ.จะนะ ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา 90000	074-312025
27	นางน้ำอ้อย หนูยิ้มซ้าย	พิพิธภัณฑ์พธำมรงค์	เลขที่ 1 ถ.จะนะ ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา 90000	074-312025
28	นางสาวนราวดี โลหะจินดา	พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี	สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000	073-331250
29	นายชัยวัฒน์ ไชยกุล	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู	1244 หมู่ 3 ถ.ละงู-ฉลุง ต.กำแพง อ.ละงู จ.สตูล 91110	074-711227 01-7380091
30	นายตีพะลี อ้ะตะบู	พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (กลุ่มทำกริชรามัน บ้านบาลูกาลูวัะ)	หมู่ 2 ต.ตะโล๊ะหะลอ อ.รามัน จ.ยะลา 95140	073-295418
31	นายศิริศักดิ์ ไชยสุข	UNESCO กรุงเทพฯ	920 ถ. สุขุมวิท กรุงเทพฯ	02-3910577 ต่อ 506

สรุปภาพการประชุม
"เครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น" แต่ละภูมิภาค

ครั้งที่ 1 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก)
26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

ครั้งที่ 2 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก)
6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

ครั้งที่ 3 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ)
14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

ครั้งที่ 4 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช
สถานีปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ครั้งที่ 5 การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้)
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

<u>ครั้งที่ 1</u> ภาคกลาง – ตะวันตก

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 26 – 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม โดยมีกิจกรรมและหัวข้อการประชุมดังนี้

เสาร์ 26 กรกฎาคม 2546 หลังจากลงทะเบียนที่จุดนัดพบ โรงแรมริเวอร์ อ.เมือง จ.นครปฐม และกล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุมโดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คณะผู้เข้าร่วมประชุมออกเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม พิพิธภัณฑ์วัดสุขวัฒนาราม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง พิพิธภัณฑ์วัดกลางบางพระ และพิพิธภัณฑ์วัดบางพระ ช่วงกลางคืนเป็นการเล่าประสบการณ์การทำพิพิธภัณฑ์ โดยผู้เข้าร่วมประชุม

อาทิตย์ 27 กรกฎาคม 2546 ภาคเช้าเป็นช่วงของการสนทนากับวิทยากร ได้แก่ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ผศ.อภิญญา บัวสรวง มหาวิทยาลัยมหิดล อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หัวข้อ *"สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"* ช่วงบ่ายเป็นการประชุมหารือร่วมกันในหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"*

การประชุมครั้งที่ 1 มีพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก วัดกลางบางแก้ว ต.นครชัยศรี จ.นครปฐม
2. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง ต.วัดสำโรง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม
3. พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม ต.วัดละมุด อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม
4. พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด ต.ไร่ขิง อ.สามพราน จ.นครปฐม

5. พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสน ต.ห้วยหมอนทอง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม
6. พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาลุ่มน้ำนครชัยศรี วัดสุขวัฒนาราม ต.บางระกำ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม
7. พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา (กรมสามัญศึกษา) อ.สามพราน จ.นครปฐม
8. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง ต.บ้านม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
9. พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน ต.สร้อยฟ้า อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
10. พิพิธภัณฑ์วัดเกาะ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
11. พิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมือง จ.เพชรบุรี
12. พิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ (โซ่งเขาย้อย) โรงเรียนเขาย้อยวิทยา อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี
13. พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา (บ้านกวานอาม่าน) ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี
14. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ต.ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
15. พิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว วัดอินทาราม ต.หนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี
16. พิพิธภัณฑ์จันเสน วัดจันเสน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์
17. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี อ.เมือง จ.พิษณุโลก
18. พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
19. พิพิธภัณฑ์ชุมชนคลองภูมิ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร
20. พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย กม.31 ถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี จ.นครปฐม

<u>ครั้งที่ 2</u> ภาคตะวันออก

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง โดยมีกิจกรรม และหัวข้อการประชุมดังนี้

เสาร์ 6 กันยายน 2546 หลังจากลงทะเบียนที่จุดนัดพบ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน อ.เมือง จ.ระยอง กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุมโดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กล่าวต้อนรับและเล่าถึงประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน โดยพระครูปลัดวิรัตน์ อคฺคธมฺโม เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน ชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ และการแสดงหนังใหญ่สาธิต ช่วงบ่ายคณะผู้เข้าร่วมประชุมออกเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์วัดเขากระโดน อ.แกลง จ.ระยอง ช่วงกลางคืนเป็นการแนะนำตัวและเล่าประสบการณ์การทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยผู้เข้าร่วมประชุม

อาทิตย์ 7 กันยายน 2546 ภาคเช้าเป็นช่วงของการสนทนากับวิทยากร โดยมี คุณชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ สถาบันพระปกเกล้า คุณต่อจรัส พงษ์สาลี นักศึกษาปริญญาเอก จากพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา ประเทศญี่ปุ่น ช่วงสายเป็นการแบ่งกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ทำพิพิธภัณฑ์ 2 กลุ่ม และกลุ่มสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ 2 กลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็นและนำเสนอต่อที่ประชุมรวมในช่วงบ่าย โดยมีโจทย์สำหรับกลุ่มที่ทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า *"ในฐานะที่ท่านดูแลพิพิธภัณฑ์ของท่านอยู่ ท่านมีโครงการที่จะพัฒนาปรับปรุงส่วนไหนอย่างไร อยากให้เพิ่มเติมส่วนไหน ต้องการความช่วยหรือการสนับสนุนอย่างไร"* และสำหรับกลุ่มสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ มีโจทย์ว่า *"เท่าที่ท่านทราบและมีประสบการณ์มา ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีจุดตรงไหนที่จะพัฒนาปรับปรุงอย่างไรได้บ้าง และท่านจะมีบทบาทในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง"*

ช่วงบ่ายเป็นการนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย และหารือร่วมกันในหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นความร่วมมือในอนาคต"* โดยมี คุณเชิดชาติ หิรัญโร จากพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และคุณตรงใจ หุตางกูร นักวิชาการประจำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ร่วมเป็นวิทยากร

การประชุมครั้งที่ 2 มีพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน โรงเรียนวัดไผ่แก้ววิทยา อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา
2. ชมรมดนตรีไทย โรงเรียนวัดบางโรง ต.บางโรง กิ่ง อ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา
3. ศูนย์การเรียนรู้ดนตรี (กลองยาว) ชุมชนภาคตะวันออก หมู่ 8 ต.วังตะเคียน อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา
4. พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต) ต.บ้านพระ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี
5. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก
6. สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณ ต.เขาพระ อ.เมือง จ.นครนายก
7. ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านกิโลสาม ต.ท่าแยก อ.เมือง จ.สระแก้ว
8. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก วัดวิหารธรรม ต.ศาลาลำดวน อ.เมือง จ.สระแก้ว
9. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกันยานุกูล ถ.ตำหนักน้ำ ต.บางปลาสร้อย อ.เมือง จ.ชลบุรี
10. พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน ต.เชิงเนิน อ.เมือง จ.ระยอง
11. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน ต.ชากโดน อ.แกลง จ.ระยอง
12. วัดตาขัน ต.ตาขัน อ.บ้านค่าย จ.ระยอง
13. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง โรงเรียนระยองวิทยาคม ต.ท่าประดู่ อ.เมือง จ.ระยอง
14. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา ต.คลองพลู กิ่ง อ.เขาคิชกูฏ จ.จันทบุรี
15. ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า ต.ตะกาดเง้า อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
16. หอวัฒนธรรมนิทัศน์และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์ อ.เมือง จ.ตราด
17. พิพิธภัณฑ์ทหารค่ายจักรพงษ์ ต.ดงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี

<u>ครั้งที่ 3</u> ภาคเหนือ

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 –15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง โดยมีกิจกรรม และหัวข้อการประชุมดังนี้

อังคารที่ 14 ตุลาคม 2546 ลงทะเบียนที่จุดนัดพบ โรงแรมลำปางเวียงทอง อ.เมือง จ.ลำปาง ช่วงเช้าหลังจาก ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม เป็นการอภิปรายหัวข้อ *"ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"* โดยวิทยากร 3 ท่าน คือ ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณศรัณย์ ทองปาน กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ ต่อด้วยการปาฐกถาหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ทิศทางและการจัดการ"* โดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

หลังจากนั้นออกเดินทางไปวัดไหล่หินหลวง ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง เพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และกิจกรรมของวัดไหล่หินหลวง นำโดย อ.ชุติมา เวทการ สถาบันราชภัฏลำปาง พระอธิการทอง อนามโย เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง และ อ.สุดา แผ่นคำ โรงเรียนบ้านไหล่หิน ช่วงเย็นเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุลำปางหลวง

อ.เมือง จ.ลำปาง ก่อนเดินทางกลับเข้าที่พัก ช่วงกลางคืนเป็นการแนะนำตัวและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมหัวข้อ *"สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"*

พุธ 15 ตุลาคม 2546 ภาคเช้าเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งลานนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พิพิธภัณฑ์เขลางค์นคร วัดพระเจดีย์ชาวหลัง และพิพิธภัณฑ์วัดพระเจ้าทันใจ อ.เมือง จ.ลำปาง ช่วงบ่ายเป็นการประชุมหารือร่วมกันในหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"*

การประชุมครั้งที่ 3 มีพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง ต.หนองแหย่ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
2. พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุจอมแจ้ง ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่
3. พิพิธภัณฑ์วัดสะแล่ง ต.ห้วยอ้อ อ.เมือง จ.แพร่
4. พิพิธภัณฑ์ "โกมลผ้าโบราณ" ต.ห้วยอิง อ.ลอง จ.แพร่
5. พิพิธภัณฑ์โรงเรียนเชียงกลางพัฒนา ต.เชียงกลาง อ.เชียงกลาง จ.น่าน
6. พิพิธภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อ.เมือง จ.ลำปาง
7. พิพิธภัณฑ์เขลางคนคร วัดพระเจดีย์ชาวหลัง ต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง
8. พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง
9. พิพิธภัณฑ์โรงเรียนบ้านหาดปู่ด้าย ต.นาแส่ง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
10. พิพิธภัณฑ์โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง
11. สมาคมเพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรม (อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย) จ.ลำปาง
12. พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว ต.เวียงยอง อ.เวียงยอง จ.ลำพูน
13. พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน
14. พิพิธภัณฑ์วัดพระยืน อ.เมือง จ.ลำพูน
15. พิพิธภัณฑ์วัดพระแท่นศิลาอาสน์ ต.ทุ่งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
16. โรงเรียนวัดน้ำใส ต.ชัยจุมพล อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
17. หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา
18. พิพิธภัณฑ์วัดหย่วน ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา
19. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน สำนักงานการประถมศึกษา (เดิม) ต.จองคำ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
20. พิพิธภัณฑ์วัดศรีสุทธาวาส ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
21. ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม ต.นางแล อ.เมือง จ.เชียงราย
22. ศูนย์วัฒนธรรมม้ง เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ.เทิง จ.เชียงราย
23. พิพิธภัณฑ์ลาหู่ บ้านจะแล จ.เชียงราย
24. ชุมชนวัดหมื่นสาร ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่
25. ชุมชนวัดนันทาราม (กลุ่มคัวฮักคัวหาง) ถ.นันทาราม ซอย 6 ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่
26. พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา อ.เมือง จ.เชียงใหม่

<u>ครั้งที่ 4</u> ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 – 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา อ.เมือง จ.มหาสารคาม และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคาม โดยมีกิจกรรม และหัวข้อการประชุมดังนี้

เสาร์ที่ 27 ธันวาคม 2546 ลงทะเบียนที่จุดนัดพบ วัดมหาชัย อ.เมือง จ.มหาสารคาม กล่าวต้อนรับโดยคณะกรรมการวัดมหาชัย ชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุมโดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร นำชมพิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย โดยพระครูปลัดอุทัย อุทโย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาชัย ฝ่ายวิชาการ หลังจากนั้นเดินทางไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด โดยมี คุณทศพร ศรีสมาน ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด เป็นวิทยากรนำชม ช่วงบ่ายเดินทางไป อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาดูงานเรื่องการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน วัดท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด โดยมี พระครูสุธรรมวรนาถ (หลวงพ่อแก้ว) เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง เป็นวิทยากร เดินทางกลับที่พัก โรงแรมตักสิลา อ.เมือง จ.มหาสารคาม ช่วงกลางคืน ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตนเองและร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์หัวข้อ *"สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"*

อาทิตย์ที่ 28 ธันวาคม 2546 ออกเดินทางไปนมัสการพระธาตุนาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม และชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านอีสาน ภายในบริเวณสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เริ่มการประชุมวันที่สอง ณ ศาลาตุมตัง ภายในสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช ด้วยปาฐกถานำหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ทิศทางและการจัดการ"* โดย ผศ.อภิญญา บัวสรวง มหาวิทยาลัยมหิดล ต่อด้วยเวทีอภิปราย *"ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"* โดยวิทยากร 3 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ และ อ.สมชาย นิลอาธิ จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม คุณศรัณย์ ทองปาน กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ ช่วงบ่ายเป็นการประชุมหารือร่วมกันในหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"*

การประชุมครั้งที่ 4 มีพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. พิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน สถาบันวลัยรุกขเวช สถาบันปฏิบัติการนาดูน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. โรงเรียนฟ้าแดดสงยางวิทยาคาร อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์
4. พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนไตรรัตนวิทยาคม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์
5. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท หอเย็น วัดสิมนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
6. พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
7. วัดสว่างโนนสูง บ้านโนนสูงใหม่ ต.โนนสูง อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์
8. โรงเรียนลำปาววิทยาคม อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์
9. วัดท่าม่วง ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
10. วัดป่าศรีมงคลวนาราม (วัดโคกร้าง) อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด
11. พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ที วัดมิ่งเมืองพัฒนาราม บ้านนาก้านเหลือง อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น
12. พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์วัดบึงสา ต.จันทร์เพ็ญ อ.เต่างอย จ.สกลนคร
13. ศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร
14. โรงเรียนเต่างอยพัฒนศึกษา อ.เต่างอย จ.สกลนคร

15. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร สถาบันราชภัฏสกลนคร อ.เมือง จ.สกลนคร
16. พิพิธภัณฑ์หลวงปู่คำดี ตำบลนาอ้อ อ.เมือง จ.เลย
17. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองยศ โรงเรียนยโสธรพิทยาคม อ.เมือง จ.ยโสธร
18. โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแหล่งเรียนรู้ชุมชน ต.สงเปือย อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร
19. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด โรงเรียนบ้านกรวดพิทยาคาร อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์
20. วัดป่าพระสบาย ต.บึงเจริญ อ.บ้านกรวด จ.บุรีรัมย์
21. ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านปักธงชัย โรงเรียนปักธงชัยประชานิรมิต ต.เมืองบัว อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา
22. พิพิธภัณฑ์วัดพรหมราช ต.ตูม อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา
23. วัดโพธิ์ศรี จ.นครราชสีมา
24. "บ้านเกวียนมุก" พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีสานสองฝั่งโขง ต.ตาดแคน อ.เมือง จ.มุกดาหาร
25. วัดสระโนน บ้านขามป้อม อ.พระยืน จ.ขอนแก่น
26. วัดศิริมงคล อ.เมือง จ.ขอนแก่น

<u>ครั้งที่ 5</u> ภาคใต้

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 – 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีกิจกรรม และหัวข้อการประชุมดังนี้

เสาร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ 2547 ลงทะเบียนที่จุดนัดพบ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปาฐกถานำหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ทิศทางและการจัดการ"* โดย ศ.สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ หลังจากนั้นเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว อ.ท่าศาลา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช โดยมีคุณทัศนีย์ พิกุล ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เป็นวิทยากรนำชม

ช่วงบ่ายเดินทางไปชมศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน และชมการแสดงหนังตะลุงสาธิตโดยหนังสุชาติ ทรัพย์สิน ช่วงกลางคืนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมหัวข้อ *"สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"*

อาทิตย์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2547 ช่วงเช้าเป็นการอภิปรายหัวข้อ *"ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"* โดย วิทยากร อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.วาที ทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คุณชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ นักวิชาการประจำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นโดยผู้เข้าร่วมประชุม ช่วงบ่ายเป็นการประชุมหารือหัวข้อ *"พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"*

การประชุมครั้งที่ 5 มีพิพิธภัณฑ์และโครงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

1. ห้องวัฒนธรรม โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร ต.บางริ้น อ.เมือง จ.ระนอง
2. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยา วัดเวียง ต.ตลาดไชยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
3. พิพิธภัณฑ์วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี
4. พิพิธภัณฑ์ปลาหิน (คุณกิตติ สินอุดม) ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี
5. หอวัฒนธรรมบ้านละไม วัดละไม อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี
6. ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ์สถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

7. พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
8. พิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนม วัดเขาขุนพนม อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
9. วัดมัชฌิมลดาราม ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
10. วัดพรหมโลก อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
11. วัดหลวงครู อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
12. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดนารายณิการาม ต.เหล อ.กะปง จ.พังงา
13. พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม ต.คลองท่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่
14. พิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นบ้านกะทู้ โรงเรียนบ้านกะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต
15. พิพิธภัณฑ์สังฆรักษ์ (เพิ่ม) วัดเขียนบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง
16. ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง
17. พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นเมืองตำบลนาหมื่นศรี กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง
18. พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์ ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา
19. พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา
20. พิพิธภัณฑสถานวัดพะโคะ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา
21. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู เทศบาลตำบลละงู อ.ละงู จ.สตูล
22. พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี อ.เมือง จ.ปัตตานี
23. โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการทำกริชรามัน กลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะ ต.ตะโล๊ะหะลอ อ.รามัน จ.ยะลา

บรรยากาศการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

(ภาคกลาง-ตะวันตก)

๒๖ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

ผู้เข้าร่วมการประชุมเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในจังหวัดนครปฐม

บรรยากาศการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

(ภาคตะวันออก)

๖ - ๗ กันยายน ๒๕๔๖

ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

ผู้เข้าร่วมประชุมเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

บรรยากาศการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคใต้)
๗ - ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้เข้าร่วมประชุมเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

บรรยากาศการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ)

๑๔ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จ.ลำปาง

ผู้เข้าร่วมประชุมเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในจังหวัดลำปาง

บรรยากาศการประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

๒๗–๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๖ ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จ.มหาสารคาม

ผู้เข้าร่วมประชุมเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
ในจังหวัดมหาสารคามและร้อยเอ็ด

บันทึก (ฉบับสังเขปความ)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคกลาง – ตะวันตก)
26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546
โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

วันเสาร์ที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม
โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล (ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรมีความสนใจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างมาก สิ่งที่เราจะทำใน 6 เดือนนับจากนี้ คือ จัดประชุมแบบนี้ตามภูมิภาคต่าง ๆ 5 ครั้ง โดยครั้งนี้เป็นครั้งแรก เราจะเรียนเชิญท่านที่อยู่ในวงการพิพิธภัณฑ์ ท่านที่สนใจจะทำพิพิธภัณฑ์ บางส่วนจะเป็นอาจารย์ วิทยากรมาประชุมหารือกัน สำหรับ 2 วันนี้ วันแรกเราจะไปดูพิพิธภัณฑ์ 4 แห่งในจังหวัดนครปฐม เพื่อดูวิธีการจัดแสดง ดูว่าพิพิธภัณฑ์เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร

คำถามที่ศูนย์ฯ อยากทราบจากการประชุมหารือร่วมกันในครั้งนี้ก็คือ

1. พิพิธภัณฑ์ที่ท่านดำเนินการมาหรือกำลังจะดำเนินการ มีเรื่องราวความเป็นมาอย่างไร เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยซึ่งมีอยู่มากแต่เป็นที่รู้จักกันในวงแคบ และนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในอนาคต

2. ทราบความคิดเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ต้องการความร่วมมือและความช่วยเหลืออะไรบ้าง แม้ว่าศูนย์ฯ จะไม่มีกำลังสนับสนุนด้านการเงิน แต่ก็สามารถที่จะสนับสนุนทางวิชาการได้ในรูปแบบอาทิเช่น สนับสนุนให้ท่านวิจัยเกี่ยวกับเรื่องชุมชนท้องถิ่น เพื่อที่จะนำเรื่องราวเรื่องที่น่าสนใจในท้องถิ่นของท่าน ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นของท่าน หรือว่าเรื่องสำคัญในชุมชนของท่าน มาช่วยทำให้การจัดแสดงมีความน่าสนใจมากขึ้น หรือเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งอันนี้เราอาจจะมีเครื่องมือทางมนุษย์วิทยา หรือว่ามีวิธีคิดทางมนุษย์วิทยาที่จะช่วยกันหารือได้

หรือถ้ามีปัญหาทางด้านการจัดการ เช่น เรื่องทะเบียน การนำชม หรือการบริหารจัดการต่าง ๆ อันนี้เราก็อยากจะรับทราบเพื่อที่จะนำไปคิดต่อว่าโครงการที่เราจะจัดทำต่อไปควรจะออกมาในรูปใด

3. เรื่องที่สามก็คงอยากจะให้พวกเราได้รู้จักกัน คล้าย ๆ มีเวทีที่เราจะได้รู้จักกันเป็นเครือข่ายของผู้ที่สนใจพิพิธภัณฑ์ มาร่วมกันคิดว่าทิศทางของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในอนาคตจะเป็นอะไรได้บ้าง ในรูปแบบใดได้บ้าง

ขอสั้น ๆ เพียงเท่านี้ก่อน วันนี้พวกเราก็ยังมากันไม่หมด บางส่วนก็จะไปพบที่พิพิธภัณฑ์ที่เราจะไปชม บางส่วนก็จะตามมาสมทบทีหลัง หรือมาพรุ่งนี้ เราคงเริ่มไปก่อนได้เพื่อไม่ให้เสียเวลา

เนื่องจากยังไม่รู้จักกัน ขออนุญาตใช้เวลาช่วงเช้าอันนี้แนะนำตัวสั้น ๆ จะได้รู้จักกัน ดิฉันขออนุญาตแนะนำทางฝ่ายเจ้าภาพก่อนก็แล้วกัน ก็จะมีคนสำคัญคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการจัดประชุมครั้งนี้ และครั้งอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อจากนี้ วันนี้มีตัวแทนมา 2 ท่าน คือ คุณปัทมากร คติธรรมนิตย์ และคุณพรทิพย์ ลิ้มประสิทธิ์วงศ์

บุคคลที่สำคัญอีกท่านคือ คุณชำนาญ ส่งแสงทอง จากพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย ท่านก็เป็นผู้ที่มีบทบาทมากในการดูแลชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์นครปฐม แล้วก็ช่วยเราอย่างมากในการประสานงานกับพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการประชุมครั้งนี้ นอกจากนั้นก็จะมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คุณวิมาลา ศิริพงษ์ เป็นรองผู้อำนวยการของศูนย์ฯ ดิฉันลืมแนะนำตัวเอง ดิฉันชื่อ ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ

นอกจากนี้ก็มีนักวิชาการอีก 3 ท่าน คือ อาจารย์อภิญญา บัวสรวง จากมหาวิทยาลัยมหิดล ท่านสอนทางด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านสอนเรื่องพิพิธภัณฑ์เหมือนกัน อาจารย์ฆรณี แสงรุจิ สอนเกี่ยวกับเรื่องพิพิธภัณฑ์แล้วก็การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม อาจารย์นลินี ตันธุวนิตย์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เหมือนกัน เป็นผู้สนใจพิพิธภัณฑ์ มานั่งสังเกตการณ์

ขอเรียนเชิญที่เหลือช่วยกรุณาแนะนำตัวเองว่ามาจากที่ไหนกันบ้าง

มนู อำนวย พิพิธภัณฑ์วัดหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

อุบล อำนวย พิพิธภัณฑ์วัดหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

พิศาล บุญผูก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

สอางค์ พรหมอินทร์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี

วรัทยา อาชีวกุลมาศ บริษัท เด็พ เดอะ วิช่วล จำกัด จริง ๆ สถานะเราเป็นบริษัทเอกชนที่รับงานหรือว่าทำพิพิธภัณฑ์ทั้งภาครัฐแล้วก็เอกชน วันนี้เลยอยากเข้ามาได้รู้จักกันแล้วก็เผื่อมีอะไรได้ช่วยเหลือกัน

รุจิรา เชาว์ธรรม พิพิธภัณฑ์จันเสน จังหวัดนครสวรรค์

อ.นุกูล ชมภูนิช ประธานชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์ จังหวัดนครปฐม

ชำนาญ ส่งแสงทอง พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม

เชิดชาติ หิรัญโร พิพิธภัณฑ์หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ

สมใจ โลหะพูนตระกูล มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ

ถนอม คงยิ้มละมัย พิพิธภัณฑ์โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี

จารุภัทร จุลสำลี พิพิธภัณฑ์ชุมชนคลองภูมิ เขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สำอาง ทยาพัตร พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนครนายก วัดกลางบางแก้ว

พระอุดม อุตฺตโม พิพิธภัณฑ์สถานวัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี

วันชัย พูนเพิ่มพันธุ์ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ข่าวสดประจำจังหวัดนครปฐม มาในนามของผู้ช่วยฝ่ายประชาสัมพันธ์ชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์แห่งนครปฐม

พรศิริ บูรณเขตต์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี จังหวัดพิษณุโลก

ต่อจรัส พงษ์สาลี นักศึกษาปริญญาเอกจากพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา โอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น

ไพฑูรย์ เปาลาวัฒน์ พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร

สุรีย์ สายรวมญาติ พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร

พวกเราที่มาก็หลากหลายทั้งจากจังหวัดต่าง ๆ ส่วนมากก็คงทำงานพิพิธภัณฑ์หรือเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์แล้วก็มีผู้สื่อข่าวบ้าง มีเอกชนที่สนใจเรื่องงานพิพิธภัณฑ์ คิดว่าขณะนี้คงต้องร่วมมือกันหลายฝ่ายในการที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ จริง ๆ แล้วมีอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องขอความกรุณาจากทุกท่านก็คือว่า หากในบริเวณที่ท่านมา ไม่ว่าจะใน

จังหวัดหรือในท้องถิ่นอำเภอต่าง ๆ อาจจะมีองค์กรอื่นหรือว่าพิพิธภัณฑ์อื่นที่สนใจจะร่วมในเครือข่ายของเราแล้วก็ทำงานร่วมกันต่อไป ขอความกรุณาช่วยบอกชื่อให้กับเราด้วย ครั้งนี้เราก็อาศัยคุณชำนาญช่วยบอกว่ามีพิพิธภัณฑ์อยู่ที่ไหนบ้าง มีใครที่เราควรจะเชิญมา แต่ว่าท่านที่มาก็คงจะมีประสบการณ์ มีความรู้ที่จะช่วยแนะนำเราได้ ต่อจากนี้เราก็จะออกเดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดนครปฐม

เดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม พิพิธภัณฑ์วัดสุขวัฒนาราม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง พิพิธภัณฑ์วัดกลางบางพระ และพิพิธภัณฑ์วัดบางพระ

ภาคกลางคืน : วันเสาร์ที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2546
เล่าประสบการณ์การทำพิพิธภัณฑ์ โดยผู้เข้าร่วมประชุม

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ช่วงนี้ขอให้แต่ละท่านเล่าประสบการณ์ว่าเป็นอย่างไรจากที่ได้ดูไปพิพิธภัณฑ์ 4 – 5 แห่ง ในวันนี้ ท่านมีความคิดอย่างไร หรือพบว่าปัญหาของท่านเองคล้ายคลึงกับที่เราไปดู หรือเกิดความคิดอะไรที่จะไปทำต่อ พรุ่งนี้ท่านอาจารย์ศรีศักดิ์ก็จะมา คงจะมีเรื่องที่จะหารือกันในรายละเอียดต่อไปได้อีก หรืออาจเป็นประเด็นคำถามอย่างเช่น มีท่านหนึ่งบอกว่าสิ่งที่ต้องการคืออยากจะทำทะเบียน ทั้งหนังสือในห้องสมุดแล้วก็ทะเบียนสิ่งของ แล้วก็ถามเกี่ยวกับเรื่องการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งอันนี้ศูนย์ฯ ก็อาจจะเอาไปคิด แล้วเราอาจจะช่วยจัดเป็นการอบรม แนะนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ทำทะเบียนแบบง่าย ๆ ที่คนธรรมดาทุกคนใช้ได้

เริ่มจากขอให้แต่ละท่านช่วยกรุณาเล่าให้ฟังหน่อยว่า พิพิธภัณฑ์ที่ท่านทำอยู่มีลักษณะอย่างไร หรืออาจจะเปรียบเทียบกับที่เราเห็นวันนี้ว่าเป็นอย่างไร

พระครูถาวรกาญจนนิมิตร เจ้าอาวาสวัดหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

กลางวันนี้อาตมาไม่ได้ร่วมเดินทางไปด้วย ที่หนองขาวมีสื่อเข้าไปช่วยขยายผลด้านงานพิพิธภัณฑ์และงานวัฒนธรรมค่อนข้างสูง วันนี้ดีใจว่าการจัดประชุมครั้งนี้เป็นการที่ให้คณะทำงานพิพิธภัณฑ์ได้มีโอกาส มีประสบการณ์ได้เห็นหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ มุม

ส่วนที่หนองขาวเองก็คงจะต้องยึดหลักของอาจารย์ศรีศักดิ์ว่า พิพิธภัณฑ์ของหนองขาวเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิต เคยบอกกับคณะทำงานทุก ๆ คนว่า พิพิธภัณฑ์หนองขาวยังไม่เสร็จ ขณะเดียวกันนั้นกิจกรรมของหนองขาวก็ฟื้นฟูขึ้นมาอย่างมากมาย อย่างช่วง 3 เดือนที่จะผ่านไป ก็จะถึงวันออกพรรษามีงานออกพรรษา มีงานกฐินแห่ด้วยเกวียน ปี่พาทย์และตะโพนแห่บนเกวียน เอาเครื่องไตรเครื่องบริขารแห่ปีนี้เป็นปีที่ 2 แล้ว เคยทำทีหนึ่งแล้วก็เว้นไป แต่ช่วงนี้จะทำ 3 ปีติดต่อกัน พอถึงช่วงเดือน 12 ใกล้ ๆ จะหมดกฐินก็จะมีเทศน์มหาชาติ มีขบวนแห่เทศน์มหาชาติ แล้วก็จะมีขบวนช้าง ขบวนม้าในเทศน์มหาชาติด้วย อันนี้ก็เป็นอีกมุมหนึ่งของงานพิพิธภัณฑ์ของหนองขาว

เราเคยไปดูงานที่จันเสน ก็พยายามติดตามว่ามีกิจกรรมอะไรออกมาทางสื่อบ้างก็ไม่ค่อยได้ติดตามชัดเจน แต่วันนี้ได้ดูหนังสือก็เห็นว่า ตอนนี้ลงไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว ให้เด็กเข้ามาสนใจเรื่องพิพิธภัณฑ์เรื่องประวัติศาสตร์อะไรต่าง ๆ

พิพิธภัณฑ์ที่ไปดูไปชมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นรูปพิพิธภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน ไปเดินดูสิ่งของต่าง ๆ เช่นนี้ เป็นต้น พิพิธภัณฑ์ที่หนองขาวย้ำที่อาจารย์ศรีศักดิ์ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิต เรามีวิทยากรท้องถิ่น วันนี้เราก็มากัน ประมาณ 3 – 4 ท่าน ช่วงเสาร์ อาทิตย์ เราจะมีแขกประจำ อาตมาไม่อยู่เขาก็ทำงานกันได้ เรามีคณะทำงาน จริง ๆ แล้ว ขอให้ทุกพิพิธภัณฑ์พยายามมีเอกลักษณ์ในตัวเอง พยายามดึงอะไรที่มันชัดเจนขึ้นมาเป็นตัวตั้งแล้วทำงานติดตามผลในตัวของเราเองให้เกิดความดึงดูดจนหลาย ๆ สื่อสนใจ ก็จะเป็นตัวขยายผลให้คนมาเที่ยวดูชม พอมีคนมาเที่ยวดูเที่ยวชมก็จะเป็นกำลังใจให้กับคณะทำงานให้กับคนงานที่จะได้บุกบั่นทำงานต่อไป ก็คงขอไว้เพียงเท่านี้ก่อน ใครสนใจหรือว่ามีข้อสงสัยอย่างไร อาตมายินดีที่จะถ่ายทอดให้

อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม พิพิธภัณฑ์จันเสน จังหวัดนครสวรรค์

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เกิดจากแนวคิดของพระครูนิสัยจริยคุณ ปรารภว่าอยากให้มีที่เก็บอัฐิของท่าน ต่อมาได้ขยายแนวคิดและประสานงานกับมหาวิทยาลัยศิลปากร

สืบเนื่องจากอาจารย์นิจ หิญชีระนันท์ ศึกษาภาพถ่ายทางอากาศแล้วไปเห็นเมืองโบราณจันเสน จึงนำไปสู่การสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. 2509 หลังจากนั้นเรื่องของจันเสนก็ถูกเผยแพร่ออกไปจนเป็นที่รู้จัก

พิพิธภัณฑ์จันเสนเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2532 สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2542 ท่านเจ้าอาวาสดำริจะสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาติ จึงสร้างอาคารนี้ขึ้นมา เป็นบูรณาการระหว่างคนในท้องถิ่นกับองค์กรต่าง ๆ ที่ช่วยสืบสานแล้วก็สร้างเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน ออกแบบโดยอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ชั้นบนสุดบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ชั้นตรงกลาง 2 ชั้น เป็นที่ประกอบพิธีสงฆ์ ชั้นล่างสุดเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อพระครูนิสัยจริยคุณ (หลวงพ่อโอด) พื้นที่ส่วนที่เป็นโพรงรอบนอกทำเป็นพิพิธภัณฑ์ ใช้ทุนสร้างประมาณ 40 ล้านบาท ด้วยบารมีหลวงพ่อโอดทำให้หาเงินได้มาก ในการสร้างพิพิธภัณฑ์เราต้องเหนียวแน่นกับนักวิชาการที่ชี้แนะแนวทางตามหลักวิชาการสากล

เรามีกรรมการพิพิธภัณฑ์ มีการประชุมบอร์ดบริหารทุก 2 เดือน มีการประชุมประจำปี

ถ้าไม่มีพิพิธภัณฑ์ คนก็ขายผ้าไม่ได้ พิพิธภัณฑ์จันเสนเปิดให้เข้าชมโดยไม่เก็บสตางค์ เราคิดว่าเป็นการโชคดีที่เรามีมัคคุเทศก์เด็กนำชม คนที่มาชมเห็นการทำงานของเด็กก็เลยหยิบแบ็งค์ห้าร้อยแบ็งค์พันให้ ที่นี่มีทัวร์มาลงบ่อย

ถ้ามีการสัมมนาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ เราต้องส่งคนไปร่วมประชุมทุกงานแล้วกลับมาเล่าให้กันฟังว่าไปฟังอะไรมาบ้าง อย่างน้อยทุก ๆ 2 ปี ต่อครั้ง

เรามีกลุ่มทอผ้า กลุ่มชมรมเรารักจันเสน มีการฟื้นฟูประเพณี มีการปฏิรูปการศึกษาเข้ามา

โครงการในอนาคต คิดว่าจะเปิดโรงสีเก่าให้เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง แต่ปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ หลวงพ่อท่านมองไปไกลแล้วแต่ชาวบ้านยังตามไม่ทัน

กำลังริเริ่มโครงการนั่งรถไฟไปเที่ยวจันเสน ทำได้แค่ไหนเราก็เอาแค่นั้น

อาจารย์ไพฑูรย์ เปาลาวัฒน์ โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

มีพิพิธภัณฑ์ปี พ.ศ. 2541 ผู้อำนวยการมองเห็นการณ์ไกล เห็นว่ามีคนในท้องถิ่นมีข้าวของที่อยากยกให้โรงเรียน ก็เลยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา มีคุณญาณเดช ทองสิมา มาเปิด

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้านแห่งแรกในกรุงเทพมหานคร อีกที่หนึ่งที่น่าสนใจมาก คือ พิพิธภัณฑ์วัดบางกระดี่

ของในพิพิธภัณฑ์โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เพราะเป็นพื้นที่ติดทะเล เป็นเขตเดียวของกรุงเทพมหานครที่ติดทะเล และมีป่าชายเลน

แถวนี้เชื่อว่ามีสำเภาล่ม ก็เลยมีถ้วยชามมาก ชาวบ้านช่วยกันงมแล้วเอามาฝากให้โรงเรียน นอกจากนี้ชาวบ้านยังช่วยกันงมหลักเขตยกขึ้นมาให้พ้นน้ำ มีศาลพันท้ายนรสิงห์ของจริง มีนกเป็ดน้ำ นกกาน้ำ มาอยู่แถวนี้มากมาย

อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี

เป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำแห่งเดียวในโลกที่สมบูรณ์ เคยไปเห็นที่เวียดนาม ที่นั่นเขาเอาไว้หลายเผ่า แต่เขาย้อยวิทยา เด็กของเราเป็นไทยทรงดำค่อนโรงเรียน เก็บรวมทุกอย่างมาไว้ที่โรงเรียน เปิดเป็นทางการปี พ.ศ. 2539

ฉันทำโดยไม่มีหน่วยงานไหนมาสนับสนุน เปิดมาหลายปีไม่เคยมีใครเชิญมาอย่างนี้

มีคหบดี คุณแม่บุญรวม เสนาดิศัย บริจาคมา 100,000 บาท แล้วก็คหบดีจากกรุงเทพฯ บริจาคให้ 300,000 บาท

มีคนมากมายบริจาคของให้ แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่บริจาคแล้ว เพราะมันมีราคา

เรายังข้องใจว่าทำไมเขาเชิญเรา ตั้งมาหลายปีไม่เคยได้มา รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มาวันนี้ อยากจะเชิดชูภูมิปัญญาไทยทรงดำ ส่วนใหญ่เด็กที่เรียนจบไปเขาไม่อยากให้ใครรู้ว่าเราเป็นลาว แต่ดิฉันเป็นลาวแอคทีฟ สอนเด็กจากสามร้อยกว่าคนเป็นพันคน เป็นไทยทรงดำคนแรกของตำบลที่เรียนจบปริญญาตรี

บ้านดิฉันถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ เป็นพิพิธภัณฑ์เถื่อนชื่อ “พิพิธภัณฑ์ปานถนอม” ชื่อโก้เลย ต้องไปจดอะไรอย่างไรฉันไม่รู้ ฉันจะตั้งของฉัน เขาว่าตั้งได้

คุณพิศาล บุญผูก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผมทำ “พิพิธภัณฑ์มอญดำเถื่อน” แรกเริ่มต้องการให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นมา ก็เลยต้องหาสิ่งที่เขาหวงแหนขึ้นมา ไทยหรือมอญก็เหมือนกันคือ มีความภาคภูมิใจตรงนี้ ก็เลยยก “วิถีชีวิตชาวมอญ” และ “เครื่องปั้นดินเผา” ขึ้นมา เพราะขนาดตราประจำจังหวัดยังใช้ “เครื่องปั้นดินเผา” เป็นสัญลักษณ์รูป “หม้อน้ำลายวิจิตร”

การทำพิพิธภัณฑ์เป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ก็ได้ศูนย์วัฒนธรรมของนนทบุรีเป็นผู้ช่วยในการทำกิจกรรมกับชาวบ้าน

ของที่เก็บแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มสิ่งของของวัด อยู่ที่วัดปรมัยยิกาวาส วัดแห่งนี้บูรณะใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงสร้างวัดนี้ให้ท่านยาย (เสด็จกรมพระสุดารัตน์ราชประยูร) ที่เลี้ยงทั้งมารดาท่านและตัวท่านมา

ที่วัดปรมัยยิกาวาสมีพัดฉลองพระองค์รูปทรงม้า ฯลฯ ทางวัดมีของมีค่ามากแต่ไม่รู้ว่ามีค่าอย่างไร บางทีเด็กก็เอามาเล่นหรือดัดแปลงจนเสียหายหมด เช่น เปลี่ยนด้ามงาออกไปจากตาลปัตรพระราชทาน

มีตู้ใบหนึ่งปิดอยู่นาน ช่วงฉลองวัดครบ 100 ปี พอเปิดตู้เจอ “พัดรอง” เพียบ เป็นของดี ๆ ทั้งนั้น พัดรองในงานพิธี พระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ มากมาย ซึ่งวัดไม่รู้คุณค่า แต่พอเห็นคุณค่าก็ไม่มีคนทำ ทุกวันนี้ก็ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ก็ยังเป็นห้องเก็บของอยู่

ต่อมาก็เริ่มไปเก็บที่บ้านตนเอง ตอนแรก ๆ ของอะไรเก่า เราเก็บหมด ทำเหมือนอย่างที่คุณเอนกว่า “เก็บวันนี้ พรุ่งนี้ก็เก่า” ต่อมาก็ได้ข้อคิด ถามตัวเองว่า “เอกลักษณ์ของตัวเองคืออะไร” ก็เลยให้ที่วัดเป็นที่เก็บของวัดและราชวงศ์ ส่วนที่บ้านผมเก็บของที่เกี่ยวกับชนชาติ ก็เลยเก็บเครื่องปั้นดินเผา และเอกสารข้าวของที่เกี่ยวกับชาวมอญ ผมใช้ชื่อว่า “กวานอาม่าน” เป็นภาษามอญแปลว่า หมู่บ้านโอ่งอ่าง อ่านออกเสียงว่า “กวาน – เดอ – ม่าน” เคยได้รับคัดเลือกจากสถาบันสมิทโซเนียนให้ไปจัดแสดงที่สหรัฐอเมริกาอยู่เป็นเดือน

มีเบื้องหลังนิดหนึ่งว่าทำไมเราฮือเรื่องนี้ขึ้นมา ประมาณปี พ.ศ. 2530 – 2531 มหาวิทยาลัยศิลปากรเคยทำปฏิทินตั้งโต๊ะ มีรูปเครื่องปั้นดินเผาชิ้นหนึ่งที่ได้ไปจากบ้านผมไปอยู่ที่เชียงใหม่เป็นรูป “หม้อน้ำลายวิจิตร” แต่บรรยายภาพว่าเป็น “โกศบรรจุกระดูก” เราก็เลยคิดว่าไม่ได้แล้ว ต้องพยายามลบภาพนี้และทำให้คนเข้าใจ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ไม่มีปัญหาแล้ว

ฝาหม้อน้ำมียอดแหลมซ้อนขึ้นไปเป็นชั้น ๆ แสดงถึง “ฐานะ” หรือ “ระดับชั้นสูงต่ำ” ของคนที่เราจะเอาไปให้คนไม่รู้ก็เลยคิดว่าเป็นโกศบรรจุกระดูก

ปัญหาที่เรามีเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งที่บ้านบางกระดี่ซึ่งเหมือนพี่น้องกัน มีเด็กคนหนึ่งมาอยู่ที่บ้านผม เราล้างสมองก็เลยได้เรื่อง ที่บางกระดี่มีเรือเยอะน่าจะจัดเรื่องนี้ คนที่ทำก็เลยไปจัดที่บ้านเขา อนาคตจัดเสร็จก็จะเอาไปที่วัด

คนทำพิพิธภัณฑ์ก็หวานอมขมกลืนกันทั้งนั้น เราอยากให้พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตชีวา ที่เป็นอยู่มันห่อเหี่ยว คนไม่กล้าเข้า อยากจะให้มันมีชีวิตแท้จริง คนที่มานั่งอยู่ที่นี่ก็หัวอกเดียวกัน มันหลงใหลซะแล้ว รักซะแล้ว จะว่าบ้าก็ยอมรับ

เรื่องที่เรากำลังวิตกก็คือ เรื่องที่เป็นนามธรรม อย่างเพลงพื้นบ้าน วรรณกรรมที่เราไม่สามารถจับมายัดใส่ตู้ไว้ได้ เราก็วิตกว่ามันจะนับถอยหลังรอวันจบหรือเปล่า หรือถ้าสืบทอดก็อาจจะไม่ลึก เพราะภาษาอาจจะไม่ลึกพอ

พระครูถาวรกาญจนนิมิตร พิพิธภัณฑ์บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

ที่ผ่านมาเราทำไปข้างหน้าอย่างเดียวโดยไม่ได้ทบทวนอดีต ที่หนองขาวเราก็ทำหลายอย่าง เช่น จัดแสดง “ภาพเก่าเล่าอดีต” ซึ่งก็ได้รับคำชมมาก ตอนนี้พูดถึงกระทรวงวัฒนธรรม เราก็คิดว่าจะเกาะไปกับตรงนี้ ทุก ๆ ที่ก็มีปัญหา งานของเราคือ การแก้ปัญหา

คุณอัญชิษฐา ลั่นซ้าย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

ดิฉันเป็นคนชอบของเก่า แต่ไม่มีความรู้เรื่องนี้เลย แม้แต่หนองขาวก็ไม่เคยไป เคยไปบ้านสามีที่ปากพนัง ไม่รู้จะทำอย่างไรให้คนทางใต้มีเหมือนนครปฐม ดิฉันเป็นคนพัทลุง ดิฉันมาเพราะอยากรวบรวมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในนครปฐมไว้เพื่อเป็นผลงานของตัวเองและใช้ในการศึกษาของเยาวชน

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

กระทรวงวัฒนธรรมก็กำลังพยายามหาทิศทางในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่มีบทบาทมากพอ และยังไม่มีทิศทาง ซึ่งเราน่าจะต้องถ่ายทอดและรวมพลังกัน ยื่นข้อเสนอที่มีน้ำหนักต่อกระทรวงวัฒนธรรมได้

อาจารย์จารุภัทร จุลสำลี ชุมชนคลองภูมิ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

ดิฉันกำลังริเริ่มทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนคลองภูมิ อยู่ใกล้ร้านหัวปลาช่องนนทรี พวกเราทำสวนน้ำตาล และสวนลิ้นจี่ที่ขึ้นชื่อลือชามาก ที่รู้จักกันในนามของลิ้นจี่ตรอกจันทร์ จริง ๆ แล้วคือ ลิ้นจี่ของคลองภูมิ เราได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทำวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ของชาวคลองภูมิ และรายงานวิจัยใกล้จะเสร็จแล้ว

แม้จะมีถนนมากั้น แต่วัฒนธรรมไม่ได้แยกจากชาวบ้าน ยังคงมีการเชื่อมโยงอย่างดี การเปลี่ยนแปลงทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องขายที่ดิน ทำให้คลองภูมิต้องเสียพื้นที่สวนไปบางส่วน แต่สวนของดิฉันก็ยังอยู่ ถ้าเจาะลึกลงไปก็จะพบวัฒนธรรมประเพณี ดนตรีไทย อาหารการกิน

ชุมชนคลองภูมิหวังว่าจะได้รับความสนับสนุนทางวิชาการ และรูปแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้กรุงเทพฯ มีพิพิธภัณฑ์ชาวสวนขึ้นมา

คุณพรศิริ บูรณเขตต์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี จังหวัดพิษณุโลก

วันนี้เจอหลาย ๆ ที่ทำให้ได้เห็นตัวอย่าง มองเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่ามันเยอะมาก คำถามก็คือ เราจะอยู่อย่างไร ทำอย่างไรคนที่มาดูแล้วกลับมาดูอีก เท่าที่ดูมาวันนี้ทุกที่พูดถึงชาวนา ซ้ำ ๆ กันหมด ทำอย่างไรให้ของที่เรามีอยู่เหมือน ๆ คนอื่นมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ให้คนที่มาดูเขาจำได้ เราต้องมีคำอธิบายเหมือนอย่างตาชั่ง ถ้าไม่พอดี จะเรียกว่า ไม่เต็มบาท ไม่เต็มเต็ง ก็คือ ไม่พอดี

เราทำพิพิธภัณฑ์ด้วยจิตวิญญาณ

ผู้คนที่มาชมก็หลากหลาย และเราก็ต้องทนทุกอย่าง ต้องเสียสละตลอดเวลา

คำถามก็คือ ทำอย่างไรจึงจะต่อยอดให้พิพิธภัณฑ์อยู่ได้ สิ่งที่ต้องทำก็คือ

- ฝึกคน
- สร้างสิ่งจูงใจขึ้นมา สร้างวิธีอธิบาย สร้างเอกลักษณ์ สร้างโลโก้ ขึ้นมา

เราเคยรังเกียจการท่องเที่ยวมาก แต่ความเป็นจริงก็คือ พิพิธภัณฑ์จะอยู่ได้อย่างไรถ้าไม่มีสตางค์ ตัวอย่างเช่น ที่เราทำ “ควาย” จากเศษไม้ในโรงหล่อพระ

เราต้องแยกให้ชัดเจนว่าอะไรควรเก็บ อะไรควรละเว้น มีคนพูดว่า “พ่อดี๊ดี แต่ลูกงกจัง” พอเก็บสตางค์ ผลพลอยได้คือ คนเห็นคุณค่า จากที่เคยมาแวะเข้าห้องน้ำ พอเราเก็บสตางค์เราได้คัดคนที่ไม่เอาจริงออกไป ขณะที่คนยากคนจนเราก็ให้ชมฟรี คนที่ยอมจ่ายสตางค์เข้ามาบางคนมาชมตั้งแต่ยังไม่ได้เปิดจนปิด เอาเงินที่ได้ไปจ้างคนมารับแขก จ้างนักวิชาการมาค้นคว้า เป็นการเลือกคน เลือกรับและนำชมอย่างจำแนก จ้างคนรับแขกมานำชมสำหรับกลุ่มที่มาอย่างฉาบฉวย และนำชมเองในกรณีของคนที่ตั้งใจมาชมจริง ๆ

“ของฟรีไม่มีคุณค่าอะไรเลย ... นี่คือสิบปีที่ประสบมา”

การทำพิพิธภัณฑ์อย่าไปพึ่งคน ๆ เดียว เช่น พ่อตาย - ลูกหยุดเพราะเบื่อสุดทน วันนี้เหมือนได้มาเจอเพื่อน พ่อ ลูกพ่อ หลานพ่อ เจอคนที่อาบน้ำโอ่งเดียวกัน หนาวมาก ร้อนมาก ก็มาบอกกัน มาให้กำลังใจกัน

อาจารย์นุกูล ชมภูนิช ประธานชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์ จังหวัดนครปฐม

ที่พูดมาคล้าย ๆ เขามาบอกเราว่า เรากำลังทำเหมือนที่พ่อเขาเคยทำมาแล้ว แล้วก็ระวังจะเจ็บตัวนะ ผมเก็บของมานานแล้วก็ชักจะเบื่อ เพราะไม่มีเงินจะมาทำอะไร ถ้าเราเก็บแล้ววางอย่างที่ไปดูมาวันนี้ มันก็ตาย คือมีชื่อและคำอธิบายว่าใช้ทำอะไร คล้าย ๆ ทำให้คนที่ไม่รู้จักได้รู้จัก แต่เพียงแค่นั้นมันไม่ค่อยมีประโยชน์เท่าไร

ท่านรู้ไหมว่า มันมีวิธีศึกษาให้ลึกลงไปกว่านั้นอีก ซึ่งทำได้โดยการศึกษาตามหลักวิชาการว่า “ทำไมจึงเป็นอย่างนี้” “อะไรคือภูมิปัญญาที่อยู่ในนั้น” นั่นคือ สิ่งที่คนโบราณเขาคิดในขณะนั้น เราสามารถศึกษาให้ลึกลงไปได้

สิ่งเหล่านี้ถ้าชาวต่างชาติมาเห็น เขาสามารถนำไปทำเป็นสินค้าราคาแพงได้ สามารถนำไปพัฒนาต่อได้ เช่น พัฒนาการของ “ตะบันไฟ” ไปเป็น “เครื่องยนต์ดีเซล” หลักการคือ มีคันชักกับลูกสูบที่ฟิตมาก อัดอากาศจนร้อนที่ปลายตะบัน และฉีดน้ำมันเข้าไป โดยไม่ต้องใช้หัวเทียน

“หินเหล็กไฟ” หรือ “ไฟชุด” ต้องใช้หินฟรินส์โตน หรือหินตับเป็ดในภาษาไทย ขณะที่เหล็กก็ใช้เหล็กกล้า เช่น เหล็กตะไบ หลักการทำงานคือ หินครูดเหล็กเกิดประกายไฟไปติดกระบอกนุ่น คือหลักการทำงานเดียวกันกับ “ไฟแช็ค” ถ่านไฟแช็คก็คือ หินชนิดหนึ่ง ฟันเฟืองก็คือเหล็กกล้า และพอมีประกายไฟก็ไปโดนกับไส้ชุบน้ำมัน นี่คือพัฒนาการจาก “หินเหล็กไฟ”ไปเป็น “ไฟแช็ค” ซึ่งต้องมีการเขียนวิเคราะห์

หรืออย่าง “ตะเกียง” ตอนแรกตะเกียงมีควันมาก พอมีการครอบแก้ว ผลก็คือควันหมด ไม่ค่อยมีควันดำ ขณะเดียวกันก็สว่างมากขึ้น เพราะมีการถ่ายเทอากาศ เมื่อการระบายอากาศดีก็เลยไม่มีควัน เพราะมีการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ พัฒนาการต่อไปก็คือ “เครื่องยนต์โรงสี”

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่คลังเก็บวัตถุ แต่คือคลังความรู้ที่คนรุ่นหลังเบิกมาใช้ได้ไม่มีวันหมด แต่ก็ต้องมีใครสักคนที่เชื่อมโยงความรู้เหล่านั้น และหาวิธีนำเสนอออกมา

คุณวรัทยา อาชีวกุลมาศ บริษัทเด็พ เดอะ วิช่วล จำกัด

งานของเราคือ ทำพิพิธภัณฑ์ตามความต้องการของลูกค้าที่ต้องการทำพิพิธภัณฑ์ เคยทำมาหมดทั้งของราชการ ของเอกชน พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน เช่น พิพิธภัณฑ์ไทยประกันชีวิต ไฮเนเก้น พิพิธภัณฑ์พุทธานุสรณ์

เรามีไบเบิลของเรา การทำพิพิธภัณฑ์ตามโจทย์ ต้องตีโจทย์ให้แตก ต้องทำข้อมูลมากมาย ออกแบบว่าจะนำเสนอด้วยรูปแบบอะไร จึงจะแบ่งพื้นที่วางผังและนำเสนอออกมาได้ จะใช้เทคโนโลยีอะไร เช่น เมื่อคนเดินมาถึง sensor จะจับสัญญาณ และฉายภาพทางวีดีโอ อย่างเช่น โจทย์วันนี้คือ พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชุมชนพื้นบ้าน

ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ในภาพกว้างเท่าที่สัมผัสมา ได้แก่

1. รูปแบบและการจัดแสดง

ต้องคิดรูปแบบการจัดแสดง ไม่เช่นนั้นจะเหมือนกันหมด เราต้องรู้ว่าจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ของเราคืออะไร แบบไหน และเราจะเน้นตรงไหน ถ้าทำไม่ได้ พิพิธภัณฑ์ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

ต้องมีข้อมูลว่า ของนี้คืออะไร ได้มาอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร วิวัฒนาการไปอย่างไร มีข้อมูลลึกและชัดเจน เชื่อมโยงกับยุคสมัยอย่างไร เราต้องต่อยอดจากบรรพชนของเรา ไม่ใช่ว่าเขาล้าหลังหรือเราสมัยใหม่ มิเช่นนั้นจะเป็น “ที่เก็บของ” ไม่ใช่ “พิพิธภัณฑ์”

จะมีการจัดแสดง แบ่งพื้นที่ จัดวางพื้นที่อย่างไร ซึ่งผู้รู้ นักวิชาการ อาจารย์อะไรต่าง ๆ ก็จะเข้ามาช่วยได้ ต้องมีพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม เพราะปัจจุบันกิจกรรมสำคัญมากสำหรับการเป็นพิพิธภัณฑ์ การจัดนิทรรศการหมุนเวียน เช่น จัดแสดง “กระต่ายขูดมะพร้าว” โยงกับพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ เช่น จัดนิทรรศการสัญจรระหว่างพิพิธภัณฑ์ ระหว่างจังหวัด มีกิจกรรมสาธิต เช่น วันนี้สาธิต “การทำกระเป๋า” พรุ่งนี้สาธิต “เถรอดเพล” เป็นต้น

2. ปัญหาการบริหารจัดการ

เนื่องจากไม่เคยมีพิพิธภัณฑ์ของตนเอง เห็นว่าทุกที่ต้องเก็บสตางค์ เพราะมันเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง พอเก็บสตางค์ก็จะมีค่า

3. ปัญหาการตลาด

เป็นเรื่องที่ต้องทำไปเรียนไป ทั้งเรื่องการหารายได้และกิจกรรมเสริม

ในช่วง 5 ปีหลัง พิพิธภัณฑ์กำลังเติบโตอย่างมาก กระแสช่วง 5 ปีที่ผ่านมามันอุ่นหนาฝาคั่ง และในอนาคตอันใกล้นี้ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์น่าจะเป็น “unseen in Thailand” แบบหนึ่งได้

4. เครือข่ายพิพิธภัณฑ์จะทำอะไรได้บ้าง

เพราะพิพิธภัณฑ์เดี่ยว ๆ ทำไม่ได้ เป็นเรื่องที่องค์กรหรือเครือข่ายเท่านั้นที่จะทำได้

องค์กรด้านรูปแบบ เช่น ดูแลด้านความสวยความงาม
องค์กรเพื่อการปกป้องการเอารัดเอาเปรียบและการกลั่นแกล้ง
องค์กรดูแลเรื่องรายได้ ต่อรองกับภาครัฐ
เรื่องการประชาสัมพันธ์ องค์กรเท่านั้นที่จะทำได้

ณ วันนี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรมที่น่าจะทำให้เกิดขึ้นมาได้และเร่งด่วน ถ้าทำได้ก็จะเข้มแข็งมาก

อาจารย์สัญญา สุดล้ำเลิศ พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

ผมว่าเรากลับชาติมาเกิด ของมันมีค่าถ้าคนรู้ค่า ใครชอบก็ไปเสาะแสวงหาเอาเอง ถ้าไม่มีใครเก็บเอาไว้จะไม่มีอะไรหลงเหลือ เมื่อใดที่มีคนเห็นคุณค่า มันก็จะมีค่าขึ้นมา อย่างไรก็ต้องรวบรวมเอาไว้ ไม่เช่นนั้นเมืองไทยแผ่นดินไทยจะไม่มีอะไรเหลือ มันจะไปอยู่ต่างประเทศหมด เรามีส่วนร่วมในการรักษามรดกของชาติ บางคนก็ว่ามางมงายอะไรกับเศษอิฐกะลาแตก พวกท่านคงเหมือนผม กลับชาติมาเกิดเพื่อรับใช้แผ่นดิน

วันอาทิตย์ที่ 27 มิถุนายน 2546
ภาคเช้า : สนทนากับวิทยากร

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

วันนี้คงเริ่มจากให้ท่านอาจารย์ศรีศักรและวิทยากรได้เสนอความคิดเห็น และคุยกันว่าจะทำอะไรต่อไป จะร่วมมือกันอย่างไร

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

เรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมันมีทั้งตื้นและลึก และการเคลื่อนไม่ได้มาจากใครจะทำ แต่มันมาจากสำนึกในท้องถิ่น สำนึกในเรื่องท้องถิ่นและชาติ มันเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกับการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง มันไม่ใช่เรื่องเฉพาะตัว เป็นสำนึกของคนในรุ่นนั้นในยุคสมัยนั้น คือความโหยหาศูนย์รวม คือการปลุกสำนึกเรื่องท้องถิ่น เป็นเรื่อง “sense of territory” ซึ่งเราเข้าไม่ถึง ไม่ซึ้งถึงเครือข่าย หรือขอบข่ายของคำว่า “ท้องถิ่น” พวกตัวหนอนเขาบอกอย่างไรเราก็ไม่รู้

เราพลาดเพราะไปครอบจากข้างนอกโดยคำว่า “หมู่บ้าน” “ชุมชน” อันนี้มาจากข้างนอก เป็นสายตาของนก เป็นคนละสายตากับหนอน ซึ่ง “คนใน” จะรู้ว่าเขาสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร คนที่เขาไปทำบุญ เขารู้ว่าเป็นคนบ้านนั้น เป็นสำนึกร่วมจากภายใน เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นเครือข่าย “ความเป็นท้องถิ่น” และ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ซึ่งไม่ใช่ขอบเขตกายภาพภาพ เป็นการแชร์กายภาพ “หนองน้ำ” “ตำนาน” ร่วมกัน ถ้าเรารู้เรื่อง “ชื่อสถานที่” เราจะเข้าใจ

เราต้องรู้ว่า “พื้นที่นี้คืออะไร” มีพัฒนาการของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร เป็นต้นว่า มีการแต่งงานข้ามพื้นที่ การเอาแรงมาช่วยกัน มีพิธีกรรมร่วมกัน เขาสร้างความรู้อย่างไร เขาจัดการกับสภาพแวดล้อมอย่างไร เขาร่วมกันสร้างประวัติขึ้นมาอย่างไร เขามีวัฒนธรรมร่วมกันอย่างไร

ที่เวียงป่าเป้า อ.สุเทพ มองว่า ท้องถิ่น คือ “territory” ทั้งหมด มีปฏิสังสรรค์ มีความพอเพียง มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน

คำว่า “ชายขอบ” ในท้องถิ่นไม่เหมือนกับที่เรามองจากศูนย์กลาง ในท้องถิ่นเขาไม่ใช่ชายขอบ เขาแชร์กัน แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เขาสร้างวีรบุรุษร่วมกัน แสดงถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมร่วมกัน

ที่วัดม่วง ตัววัดม่วงบอกถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ของสองฝั่งน้ำ ไม่ใช่วัดม่วงอย่างเดียว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม้จะเกิดจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่ต้องสะท้อนการอยู่ร่วมของคนในท้องถิ่น ซึ่งคนที่รู้ดีและอธิบายได้คือคนในท้องถิ่นซึ่งไม่ใช่เรา (นักวิชาการ) ที่เป็นคนนอก

พิพิธภัณฑ์ของราชการ เน้นที่ของมีค่า ของแปลก แต่ไม่ได้บอกอะไรเลย และยิ่งของมีค่ามากยิ่งต้องระวังเพราะมันหาย เพราะคนตาดีมีเยอะ

เราต้องอธิบายความหมาย แต่กระนั้นก็ต้องเริ่มจากวัตถุก่อน เริ่มจากวัตถุที่เขารู้จัก

1. วัตถุทางโบราณคดี

ของที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น แม้ชาวบ้านจะไม่รู้จัก นักโบราณคดีก็บอกอย่าง ชาวบ้านก็บอกอีกอย่าง เราก็อย่าไปเถียงเขาเพราะเรื่อง Myth มันเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นที่คนเขาสมมุติร่วมกัน เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน

มนุษย์มีทั้งเรื่องจริง เรื่องสมมุติ เราสมมุติเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน เรื่อง “ชื่อสถานที่ (place-name)” จึงสำคัญมาก เพราะมันเป็นตัวเชื่อมโยงสำนึกของคน

ที่พิพิธภัณฑ์วัดบ้านขือ มีการไปเปลี่ยนชื่อ “พระบาทบัวบก” (ซึ่งคู่กับ “พระบาทบัวบาน”) กลายเป็น “ภูพระบาท” ไม่ควรดัดจริตไปเรียกชื่อใหม่ ศาสนสถานที่เป็นของเก่าก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญ เช่น ที่บ้านท่า บ้านประสาท อุรังคธาตุ พระธาตุนารายณ์เจงเวง

คนในท้องถิ่นเขาไปทำเพราะเขาพยายามที่จะตีความ และเปลี่ยนแปลงความหมาย เราต้องไปดูว่าเขาคิดอะไร และทำอย่างไร และเราต้องรู้ทั้งสองอย่าง ทั้งมุมมองชาวบ้าน และมุมมองของนักโบราณคดีหรือนักวิชาการ

2. วัตถุทางชาติพันธุ์

คนในท้องถิ่นเขารู้ว่าใช้อะไร และมีประวัติอย่างไร เขารู้ยุคสมัยของมัน ของเหล่านี้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

"สิ่งของ" มีประวัติศาสตร์ 2 ชุด คือ

1) ประวัติศาสตร์แผ่นดินตรงนั้นที่ชาวบ้านเขาตีความ

2) ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การโยกย้ายถิ่นฐาน

กรมศิลปากรไม่ขานรับที่วัดศรีมหาโพธิ์ สุดท้ายท่านเจ้าอาวาสก็มรณภาพไป

สิ่งที่สำคัญคือ ต้องทำทะเบียน จดบันทึก เพราะเป็นมรดกของท้องถิ่นและชุมชนนั้นโดยตรง เวลาจัดแสดงก็เลือก "ของ" ที่เอามาสื่อความหมายและจัดแสดงเป็นนิทรรศการทั้งนิทรรศการถาวรและชั่วคราว

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่ใช่การปลุกสำนึกของท้องถิ่น แต่เป็นการฟื้นสำนึกของอดีตที่แต่ไหนแต่ไรไม่เคยมีใครพูดตรงนี้

ทุกวันนี้ในท้องถิ่นมีคน 2 กลุ่ม

1. กลุ่มแรกคือ คนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์องค์เจ้า

ซึ่งพูดด้วยง่ายมาก เข้าใจได้หมด ทำได้เลยใน 7 วัน เป็น "ร่างแรก"

2. กลุ่มหนุ่ม ๆ สาว ๆ

พวกนี้บอกว่าเราจะทำเรื่องประชาสังคม พวกเอ็นจีโอ.เอาไปใส่หัวไว้หมด มีกรอบที่ "ล็อค" ตายตัวหมด พูดเท่าไรก็ไม่รู้เรื่อง

เวลานี้ปัญหาคือ เวลาพูดถึงท้องถิ่น ไม่มีการขานรับ เพราะเราไปอบรมเรื่อง ชุมชน" คนที่ใช้ก็ไม่รู้แล้วเอาไปใช้ เพราะเป็นเรื่องที่ซับซ้อน จะไปเน้น "ชุมชน" ลอย ๆ ไม่ได้เพราะมันไม่มี บางท้องถิ่นบ้าแต่ป่าชุมชน แม่น้ำลำคลอง ทุ่ง ฯลฯ ก็เป็นแหล่งทรัพยากรร่วม มันคือการอธิบายว่า "อดีต" มันอยู่ด้วยกันอย่างไร และสัมพันธ์กันอย่างไร

เวลาทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีแกนจากภายใน คนเฒ่าคนแก่ที่พูดปั๊บเขารับรู้และเข้าใจเพราะมีสำนึกตรงนี้อยู่ก่อนแล้ว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาได้ไม่ใช่เพราะกำนันผู้ใหญ่บ้านทำขึ้น แต่เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบของคนในชุมชนนั้น แล้วคนรุ่นใหม่หรือคนหนุ่มคนสาวเขาไม่ได้อภิเชษฐ์

นักวิชาการที่เข้าไปไม่ใช่ผู้รู้ เราเอาข้อมูลมาจากเขาแล้วนำเอาข้อมูลนั้นยกขึ้นมาจัดแสดง เป็นองค์ความรู้ที่ท้องถิ่นช่วยกันทำ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ กลไกอย่างหนึ่งของการสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งปฏิรูปการศึกษาในระบบไม่รู้เรื่อง ครูเองก็ไม่รู้ เพราะครูก็มาจากข้างนอก ทำเพื่อให้ได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง "ปฏิรูปการศึกษา" ที่ทำกันอยู่คือการขยายพื้นที่การศึกษาทับเขตวัฒนธรรมซึ่งก็เกิดเป็นปัญหาอีก การตกอยู่ในภาวะที่ต้องถูกประเมินทำให้เกิดความวิตก ไม่กล้าทำและไม่กล้าแสดงออก

เราต้องเคลื่อน และเคลื่อนอย่างมีทิศทาง เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง แล้วการศึกษาในระบบจะเข้ามาเชื่อมโยง ทุกวันนี้เราทำพิพิธภัณฑ์ตามแนวคิดของราชการ คือพูดถึงแต่เรื่องเงินและเทคนิคการจัดแสดง ขณะที่เรื่อง "เนื้อหา" ไม่มีเลย เวลาทำพิพิธภัณฑ์ เรามีเท่าไรเราก็ทำไปเท่านั้น

ตามความเห็นของผม จากประสบการณ์ของผม การทำพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมา มันช้ามาก แต่ที่วัดศรีสุทธาวาสพอพูดถึง "ป่าสมุนไพร" เขารู้เลย

เริ่มจากเก็บของไว้ ยังไม่มีเงินทำก็ไม่เป็นไร เก็บข้อมูลท้องถิ่นเอาไว้ก่อน และทำได้ทันที โดยไม่ต้องไปเน้นที่อาคารพิพิธภัณฑ์ แต่ท้องถิ่นสามารถที่จะ “mark” จุดเอาไว้ก็ได้ อย่างเช่น “ป่าสมุนไพร” ที่วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ที่นี่ผมทำมา 5 ปีแล้ว มีต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นยาแก้ท้องเดินที่ญี่ปุ่นมาเอาไปทำยาแล้วจดสิทธิบัตร

พิพิธภัณฑ์อาจเป็นแค่ “ศูนย์รวมข้อมูล” ก็ได้ เราสามารถเคลื่อนไปก่อนเท่าที่ทำได้ เรื่อง “place-name” สำคัญมาก ถ้าเราไม่เก็บรวบรวมตรงนี้ไว้ มันจะสูญหายและพังหมด

การทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องการกำลังใจ ต้องมีการให้กำลังใจ ไม่เช่นนั้นก็ฝ่อหมด แล้ว ททท. ทำไม่ได้ เพราะไม่มีความรู้เลย ไกด์คนไทยสู้ไกด์เขมร ไกด์ลาวไม่ได้เลย เราต้องพูดถึงการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ให้คนท้องถิ่นทำเอง ทำอาหารให้กิน พาไปเที่ยว มีการนำชมและเอาของมาขาย แต่ไม่โลภและเน้นที่คุณภาพและความรู้

ผมทำเป็นซีรี่ส์ จัดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แล้วผมก็ไปเป็นวิทยากร ผมพยายามทำอันนี้เป็นโครงการนำร่อง ได้ลูกทัวร์ที่ไม่ใช่ลูกค้าแต่คือเพื่อนร่วมเดินทาง อย่างที่ผมทำคือ

1. *ตามรอยวรรณกรรม – เส้นทางนิราศ*
   เพราะวรรณกรรมคือประวัติศาสตร์สังคม ไปกินอาหารท้องถิ่น
2. *ตามรอยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น “วัดม่วง – ยี่สาร – จันเสน”*
   ต้องทำอาหารท้องถิ่น มี products เช่น อาหาร สินค้าพื้นเมือง ดูพิพิธภัณฑ์
3. *ตามรอยเมืองประวัติศาสตร์ (historic city)* เช่น เมืองกรุงเทพฯ
   กรุงเทพฯ คือ วัฒนธรรมชาวสวน “ลำน้ำโค้ง – แม่น้ำอ้อม”

ถ้ามีคนทำที่เข้าใจและท้องถิ่นขานรับ มันจะมีความเคลื่อนไหว ที่วัดม่วงก็มีปัญหาเพราะราชการไม่ยอมให้ทำอะไร มีคำกล่าวว่า “มอญสิ้นแผ่นดิน แต่ไม่สิ้นชาติ” เพราะเขามีอะไรหลายอย่าง ปัญหาของ “มอญ” คือ ไปโต้แย้งกับนักวิชาการ เขาเป็น “มอญแลน” “รามัญเทศะ” “สยามเทศะ” ต้องแจง กรณีมอญพลัดแผ่นดิน เขารักษาความเป็นมอญไว้ได้อย่างไร

“คนไทย” เป็นชื่อสมมุติ จริง ๆ ในท้องถิ่นมันมีอีกมาก

เราต้องเคลื่อนอย่างมีทิศทางและจะมีคนขานรับ เป็นงานที่ใหญ่และเหนื่อย ซึ่งต้องอดทน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเป็นตัวเชื่อมจากข้างล่างและภาพกว้าง

สิ่งที่เรียกว่า “action research” จะเกิดขึ้น คนท้องถิ่นเขาทำแล้วเอาไปใช้ เกิดจากประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับคนในท้องถิ่น อย่าไปสัมมนาที่โรงแรมไปทำเป็นอาศรมอยู่ตามวัด

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ปัจจุบันมีช่องว่างเยอะระหว่างคนทำพิพิธภัณฑ์กับคนข้างนอก อยากจะเน้นมากเรื่อง “ความรู้ในท้องถิ่น” ที่เราเห็นคือ “ดอกไม้” ต้องมีทั้งราก ลำต้น มีดิน มีน้ำ กว่าจะเป็นดอกไม้สวย ๆ ที่เราเห็นอยู่ และคนที่รู้ก็คือ “คนในท้องถิ่น”

อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี

ดิฉันทำด้วยคำว่า “สำนึกลึก ๆ” อย่างที่ว่า เคยขายทองสองบาทเอาเงินไปซื้อผ้าถุง ดิฉันเบื่อมากกับคำว่า “ปฏิรูปการศึกษา” พูดถึงภูมิปัญญาลาวโซ่ง ที่บ้านมีของดีแต่ยังไม่เอาใส่ตู้ เพราะถ้าเอาใส่คงหาย เคยวาง ”เสื้อยี” เอาไว้แล้วมันหาย

ดิฉันเป็นไทยทรงดำคนแรกที่เรียนจบปริญญาตรี แถวนั้นเมื่ออุตสาหกรรมเข้าไป วัฒนธรรมมันหาย เด็ก ๆ ไปไหนไม่กล้าแต่งชุดลาวโซ่งเพราะอาย ต้องเอาเสื้อผ้าไปเปลี่ยน พอพระเจ้าอยู่หัวสนใจก็เลยหันมาสนใจกัน เด็กเริ่มร้องเพลงลาว เข้าใจวัฒนธรรมไทยทรงดำ ไม่อายที่จะเป็นไทยทรงดำ เดี๋ยวนี้ก็กล้าแสดงออก

อาจารย์แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

เกี่ยวกับเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม แถบตะวันตกนี้มีเครือข่ายโรงเจ เครือข่ายโบสถ์คริสต์บ้างไหม

อย่างที่คลองภูมิ มีเรื่องจิตรกรรมที่วัดช่องนนทรี อาจจะให้เด็กเป็นนักวิจัยจิ๋วไปเก็บข้อมูลท้องถิ่นได้ อยากทราบว่ามีไหม เช่น การไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่

อาจารย์รุจิรา เชาว์ธรรม พิพิธภัณฑ์จันเสน จังหวัดนครสวรรค์

การทำพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียนอาจจะเป็น “ยาขม” สำหรับใครก็ได้ในสถานที่นั้น อย่างที่จันเสน เรามีพิพิธภัณฑ์ที่ทุกคนยอมรับอยู่แล้ว อย่างตัวดิฉันเอง เรื่องทำทะเบียนขอไม่เอาเพราะมันยาก แต่เรื่องกิจกรรมนั้นดิฉันทำได้มาก ทำได้เรื่อย ๆ เพราะชอบ

เป็นต้นว่า ทำแรลลี่ ทัวร์เมืองโบราณ พาไปชมและเล่าเรื่องเมืองโบราณ พาไปดูเรื่องนั้นเรื่องนี้แล้วคุยกัน ตั้งคำถาม - หาคำตอบจากสิ่งที่เห็นว่าเป็นอย่างไร ทำไม ฯลฯ ซักถามเรื่องราวจากผู้ใหญ่ว่าสมัยก่อนเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อเกิดกิจกรรมแล้วก็ไม่น่าเบื่อ มีคนขอเข้ามาให้เราจัดกิจกรรมให้ เช่น จัดแข่งขันวาดภาพ

อาจารย์อภิญญา บัวสรวง มหาวิทยาลัยมหิดล

พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งที่เราไปเป็นที่เก็บเครื่องไม้เครื่องมือในการทำนาเป็นตัวนำ แต่จริง ๆ แล้วก็มีความแตกต่างกันในวิถีชีวิตการทำนา เพราะแต่ละที่ก็มีลักษณะทางนิเวศวิทยาที่ต่างกัน เช่น มีพืชพันธุ์ที่แตกต่าง บางที่มีต้นเตย มีระบบการจัดการน้ำ ระบบคลอง ลำกระโดง แพรก น่าจะมีการให้ความรู้เสริมเข้าไปได้ เรื่องของคนก็หลากหลายมีลาวโซ่ง ลาวเวียง

เมื่อวานนี้ถ้าเราล่องเรือไปจะเห็นวิถีชีวิตของคนในลุ่มน้ำได้เป็นอย่างดี มีโรงสีเก่า ๆ เคยมีการลำเลียงข้าวตามเส้นทางน้ำ เส้นทางการค้าของคนจีน

“พิพิธภัณฑ์ที่ไม่มีกำแพง” เป็นไปได้ สามารถจัดนำเที่ยวให้เห็นภาพรวมของลุ่มน้ำได้

คุณวรัทยา อาชีวกุลมาศ บริษัท เด็พ เดอะ วิช่วล จำกัด

เราต้องมามองแนวคิดของพิพิธภัณฑ์ว่ามันมีอะไรบ้าง

1. ศูนย์ข้อมูลและคลังเก็บของ ซึ่งมันยังมีอะไรมากกว่านั้น
2. วาง grade ว่ามันเป็นอะไรอยู่และจะพัฒนาต่อไปได้อย่างไร เพราะยังขาดภาพรวมทำให้เห็นไม่ชัดเจน

ดิฉันทำพิพิธภัณฑ์มา 10 ปี แล้วก็งงมาก เคยเสนอไอเดียไปอย่างที่พูดว่ามีเรื่องของความรู้ วรรณกรรม อะไรต่ออะไรที่หลากหลายมาก แต่ก็ถูกตีกลับมาว่านี่คือ “หอจดหมายเหตุ” ไม่ใช่ “พิพิธภัณฑ์” เพราะมันนอก concept นอกประเด็น เอาแค่ที่เก็บของก็พอ

เราน่าจะต้องรวบรวมออกมา วางแนวคิดว่า “พิพิธภัณฑ์” มันเป็นอะไรได้บ้าง และมันต้องบูรณาการ เป็นการสำรวจตัวเอง และควรเชื่อมโยงกัน ทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัตถุสิ่งของและความรู้ระหว่างกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ถ้ามองว่าอุทยานแห่งชาติคือพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต แต่ยังไม่เคยมีการเชื่อมโยงว่าพิพิธภัณฑ์แบบที่เราทำอยู่ก็ “มีชีวิต” ได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

คำว่า “พิพิธภัณฑ์” เป็นคำที่ไม่หยุดนิ่ง เป็นคำใหม่ที่ไม่หยุดนิ่ง ปัจจุบันเป็นพัฒนาการของการนิยามคำว่า “พิพิธภัณฑ์” จากข้อสังเกตของดิฉัน การนิยามของทางการเป็นการนิยามเพื่อจะแบ่งความรับผิดชอบ เพื่อดูว่าเข้าลักษณะไหม เพื่อจะดูแล เป็นการนิยามเพื่อสร้างความหมาย ด้วยวัตถุประสงค์เรื่องการจัดการงบประมาณและความรับผิดชอบ มันเป็นคนละเรื่องกับที่เรากำลังพูดกันว่า เป็นเรื่องของใจรัก สำนึกของท้องถิ่นต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เป็นการถ่ายทอดสิ่งมีค่าให้กับลูกหลาน

แล้วองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์อย่าง ICOM เขามองอย่างไร ลองเหลือบตาดูนิดหน่อยว่าคนอื่นเป็นอย่างไรแล้วไม่จำเป็นต้องเดินตามแต่มาคิดมาทำตามแบบของเรา

อาจารย์จารุภัทร จุลสำลี ชุมชนคลองภูมิ เขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ดิฉันเป็นคนช่องนนทรีที่ปัจจุบันกลายเป็นเมืองไปหมดแล้ว ที่วัดช่องนนทรีมีโบสถ์อยู่หลังหนึ่ง ดิฉันเชิญท่านอาจารย์จุลทรรศน์เข้าไปดู พระที่วัดไม่รู้เรื่องก็ตอกตะปูแขวนของ น้ำรั่วซึมไม่มีใครดูแล ปัจจุบันกรมศิลปากรก็ไปดูแลระดับหนึ่งโดยทำหลังคาให้ใหม่ ปัจจุบันท่านเจ้าอาวาสไม่อนุญาตให้เปิดโบสถ์พาคนเข้าไปชม เพราะต้องการอนุรักษ์และระวังรักษากลัวว่าของจะหาย

ดิฉันเป็นคลองภูมิโดยกำเนิด อัตลักษณ์และจุดเด่นของคลองภูมิ คือ

- วิถีชีวิต การทำน้ำตาล ป่าชายเลน
- คือนครเขื่อนขันธ์ในอดีต อีกฝั่งติดกับพระประแดง
- ประเพณีแห่สงกรานต์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพระประแดง
- อารยธรรมดนตรีไทย เด็กประถมชั้น ป.3 ขึ้นไปก็เป่าขลุ่ยเพียงออได้
- อาหารท้องถิ่น เช่น แกงเขียวหวานยอดมะพร้าวกับกุ้ง แกงคั่วลูกมะไฟอ่อน ขนมเกสรลำเจียก เป็นที่ขึ้นชื่อรับรองแขกบ้านแขกเมืองได้

อยากฝากตัวกับท่านอาจารย์ทั้งหลายในด้านความรู้ รูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“นิยาม” จำเป็นสำหรับการทำความเข้าใจพื้นฐานบางอย่าง มีพิพิธภัณฑ์ชุมชนหลายแห่งเกิดขึ้นมากในช่วง 5 ปีนี้ ผมคิดว่าสืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญที่มีการกระจายรายได้ และการกระจายอำนาจลงไปอยู่ที่ท้องถิ่น จึงเกิด

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเมื่อก่อน “วัด” และ “พระ” เป็นคนจัดตั้งโดยทำกันไปแบบไม่ค่อยมีสตางค์

ปัจจุบัน อบต. มีงบประมาณ โครงการที่จะเสนอของบประมาณเสนอมาถึงแค่ระดับตำบลก็สามารถอนุมัติได้ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ก็เกิดขึ้นมามาก ขณะที่เมื่อก่อนนี้ก็ร้องไห้กันมามาก การตายของพิพิธภัณฑ์ที่น่าเศร้ามาก ๆ ยังมีอีกเยอะ

พิพิธภัณฑ์คือ ความคิดต่างด้าวที่เข้ามาในเมืองไทย และเป็นพิพิธภัณฑ์แบบอาณานิคม เป็นพัฒนาการมาจาก Royal Museum ของกรมศิลปากร หรือไม่ก็เป็นพิพิธภัณฑ์ของมูลนิธิใหญ่ ๆ

พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์แต่ละสมัยนั้นนิยามมันเปลี่ยน

ในยุโรป นิยามของแต่ละยุคสมัย คือ

- พิพิธภัณฑ์ของวังกับวัด
- พิพิธภัณฑ์ยุคฟื้นฟูศิลปะวิทยาการ (เรเนอซองต์)
- พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 19 (สมัยวิคตอเรีย)

  พิพิธภัณฑ์อาณานิคม จัดทำโดยเจ้าอาณานิคม
- นิยามปัจจุบัน

นิยามปัจจุบัน อย่างเช่น เรื่องการเก็บสตางค์หรือไม่เก็บสตางค์ ที่พิพิธภัณฑ์แมลง เก็บโดยไม่มีข้อยกเว้น ฝรั่งหรือไทยก็เก็บเท่ากัน ช่วยสกัดคนโหลยโท่ยออกไปได้ พวกมาเข้าส้วมมาอาบน้ำจะไม่มี

กรณีพิพิธภัณฑ์อาณานิคม วันนี้มันมีการเปลี่ยนแปลงมหาศาล เกิดแนวคิดที่ขึ้นมาคู่กันหรือบางทีก็ต่อต้านกันคือ localization เพื่อสร้างดุลยภาพหรือต่อรองกับ globalization เกิดการสร้างระบบพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ คือ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” เป็นการพยายามสร้างนิยามของประเทศโลกที่ 3 ปัจจุบันนี้ ยังไม่มีการนิยามที่เป็นทางการ ซึ่ง ICOM ควรจะประชุมกันในปี 2002 แต่ก็ยังไม่ได้มีการประชุมและกำหนดนิยาม นิยามตรงนี้จะต้องเปลี่ยนแปลงแน่นอน (ICOM เป็นเอ็นจีโอทางการศึกษาที่ไม่แสวงหากำไร)

หากคิดจะทำพิพิธภัณฑ์ ผมว่าเราต้องคุยกัน 2 คำถามก่อนว่า “ทำไปทำไม” และ “ทำเพื่อใคร/ทำเพื่ออะไร” ตอบตัวเองให้ได้ก่อน อย่าหลอกตัวเอง ถ้าตอบได้ชัดเจนแล้วค่อยมาคุยกันว่าจะทำอย่างไร งานพิพิธภัณฑ์เป็นงานตลอดชีวิต เมื่อทำแล้วหยุดไม่ได้และทำแล้วขาดทุน

ในสายตาผม พิพิธภัณฑ์ในโลกนี้มี 4 ประเภท คือ

1. พิพิธภัณฑ์ระดับชาติ

เป็น super museum มีขนาดมหึมา เช่น British Museum, Smithsonian, Louvre ซึ่งเขาไม่ห่วงเพราะมีทุนมหาศาลไม่เคยขาดแคลน เขาสามารถจัดแสดงวิลิศมาหราอย่างไรก็ได้ เนรมิตได้ดังใจหมด มีของดีของสวยมากมายเพราะเก็บสะสมมาเป็นร้อยปี แต่ในแง่เนื้อหาไม่ได้ความเลย ไม่มีข้อมูลเลย แม้กระทั่งว่าได้มาจากไหน ซึ่งภาพนี้เป็นภาพที่ฝังหัวมาตลอด

2. พิพิธภัณฑ์ส่วนตัว

- แบบที่เป็นของสะสมของเจ้า อยู่มาวันหนึ่งเมื่อการเมืองเปลี่ยนและเจ้านายหมดอำนาจ ทั้งข้าวของที่สะสมและสถานที่ก็กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้มีของสวยของดี การจัดแสดงดีเพราะมีสตางค์จัด

- แบบที่เป็นของคนธรรมดาที่ใจรัก (พิพิธภัณฑ์เอกชน) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ชาวบ้านหรือไพร่ทำ พวกนี้สายป่านสั้น ไม่มีอิทธิพล และช้ำใจร้องไห้มานักต่อนัก เพราะสังคมเป็นอย่างนี้ คือไม่มีใครสนใจ ก็ทำกันไปตามความสนใจของเจ้าของ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สนใจเฉพาะเรื่อง การจัดแสดงไม่ค่อยมีสตางค์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ลำบากและต้องการความช่วยเหลืออย่างมาก

3. พิพิธภัณฑ์ในสถานศึกษาและมหาวิทยาลัย เก็บสะสมของเพื่อการเรียนการสอน เป็นตัวอย่างให้นักศึกษาได้เรียน ไม่เน้นการจัดแสดงเลย เน้นเพื่อการเรียนการสอน ของที่เก็บเป็นของที่ได้จากภาคสนามและการวิจัยของนักศึกษาอาจารย์ มีข้อมูลเพียบแต่การจัดแสดงห่วย เพราะไม่สนใจที่จะจัดแสดง

ปัจจุบันกำลังจะเปลี่ยนแปลงพิพิธภัณฑ์ในสถาบันการศึกษาไปเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะพังและเกิดปัญหากระทบต่อการเรียนการสอนของนักศึกษา-อาจารย์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งครรภ์ “พิพิธภัณฑ์” มานานที่สุด และแท้งตั้งแต่อยู่ในท้อง

4. พิพิธภัณฑ์ชุมชน เกิดในประเทศโลกที่ 3 เพื่อจะต่อรองและสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ซึ่งถ้าต้องการจัดเพื่อการท่องเที่ยวจะ “แพ้ตั้งแต่ต้น” แต่ถ้าทำเพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ทำเพื่อตัวเราเอง ทำเพื่อลูกหลานของเราเอง เพื่อสร้างคนของเราขึ้นมา ท่านชนะไปแล้ว 50 % เพราะถ้าเราพร้อม การท่องเที่ยวจะมาเอง และอย่าไปเน้นเรื่องเทคนิคการจัดแสดง

นิยามของ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ในกระแสหลักไม่มี เพราะยังไม่มีการนิยาม บางคนเสนอให้ใช้ชื่ออื่น เช่น Keeping Center, ศูนย์กิจกรรม

สามารถมีกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ มากมาย กิจกรรมและความรู้มันวนเวียน – ไหลเวียนอยู่ในชุมชน ไม่จำเป็นว่าต้องใช้ “ของจริง” ขอให้สื่อความหมายได้ก็พอ แล้วนักท่องเที่ยวจะเข้ามาเอง

อย่าไปเอากฎเกณฑ์ของ ICOM มากำหนดกะเกณฑ์ อย่าไปยึดเอาภาพของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ หรือติดยึดกับรูปแบบเดิม ๆ ที่มีอยู่

ความสำเร็จของพิพิธภัณฑ์คือเปิดได้และอยู่ได้ นั่นคือสำเร็จแล้ว ของทุกชิ้นใช้ประโยชน์ได้ ลูกค้าคือเด็กในโรงเรียนในชุมชน ซึ่งไม่เคยเปลี่ยนนอกจากจะยุบโรงเรียน

อาจารย์สมใจ โลหะพูนตระกูล มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ถ้าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่สามารถเชื่อมโยงกับ “คน” และ “ท้องถิ่น” ได้ พิพิธภัณฑ์ก็ตาย มีคำถามว่า ทำไมไม่ชอบดูพิพิธภัณฑ์เลยตั้งแต่เด็ก ทำอย่างไรให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาทำกิจกรรม มีคนเข้ามาโลดแล่น เข้ามาดำเนินการอยู่กับปัจจุบันได้และเชื่อมโยงกับอดีตได้

ทั้ง 4 แห่งที่เราไป ยังไม่เห็นชาวบ้าน ต้องหาทางนำเสนอผ่านคนในชุมชนให้ได้ เราต้องไปดูพิพิธภัณฑ์แล้วเชื่อมโยงกับชีวิตของเราให้ได้

อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

“ความอยู่รอดของพิพิธภัณฑ์” เป็นเรื่องที่ตรงใจ กว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ยากอยู่แล้ว แต่รักษาไว้ยิ่งยากกว่า พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารเกิดในชุมชน การร้อยคนในชุมชนเข้ามามันก็เป็นไปได้

ปัญหาของยี่สารคือ ปัญหาเรื่องการจัดการและการเงิน การบริหารจัดการทำได้โดยคนใน ขณะที่ปัญหาการเงินดิฉันก็พยายามหาทางแก้ไข

บางคนไปเขียนในเว็บไซต์ว่า ถ้ามากินอาหารที่นี่ไม่ต้องผ่านนายหน้า ทำให้เรารู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่บอกว่านายหน้าก็คือพิพิธภัณฑ์ ความคลางแคลงใจเรื่องการจัดเก็บรายได้ก็ต้องหาทางอธิบายและสื่อสารความเข้าใจให้ได้ว่าทำไปทำไม เพราะว่าพิพิธภัณฑ์ต้องอยู่รอด และถ้าพิพิธภัณฑ์อยู่ได้ การทำมาค้าขายก็เกิดขึ้นได้ สำหรับยี่สารยังไม่อับจน และไม่เคยคิดถึงวันสิ้นสุด เมื่อทำให้พิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นได้ก็ต้องทำให้อยู่ได้ด้วย บางทีอาจต้องใช้วิธีการหลายอย่างร่วมกัน

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ภาพข้างหน้า เราจะทำอะไรต่อไปอย่างไร

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรคือ องค์การมหาชนที่ได้รับเงินจากรัฐ เพื่อดำเนินกิจการสาธารณะโดยไม่แสวงหากำไร เราเป็นศูนย์ข้อมูลด้านมานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น เรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นงานวัฒนธรรมที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน

คำถามคือศูนย์จะทำกิจกรรมอะไรได้บ้างที่จะสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ เท่าที่คิดได้ก็มี 3 เรื่อง 3 จุด ที่เราจะร่วมมือกันได้และขอหารือกับทุกท่าน

1. การสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยหาข้อมูลและการค้นคว้าวิจัยในท้องถิ่น เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ให้วัตถุสิ่งของบอกเรื่องราว โดยไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในอาคารพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะโยงไปถึงเรื่อง “นามธรรม” ดิฉันเองไม่รู้เรื่องแต่สนใจ พอไปเห็นก็สนใจและเชื่อมโยงอะไรได้หลายอย่าง

เราจะทำการศึกษาค้นคว้าอะไรร่วมกันได้บ้าง และไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่คุณชำนาญแนะนำและสามารถมาร่วมประชุมได้ เรากำลังพยายามที่จะจัดเวทีในภูมิภาคและสำรวจว่าพวกเรากำลังทำอะไร

2. การสนับสนุนในเชิงเทคนิค

- การใช้เทคโนโลยีในการทำทะเบียน
- การใช้เทคโนโลยีในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เช่น เว็บไซต์ การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำทะเบียน ซึ่งจะมีคนมาแนะนำให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- คำจำกัดความของ “พิพิธภัณฑ์” หรือ “กฎหมาย – ระเบียบต่าง ๆ” เพื่อจะไปเถียงหรือโต้แย้งกับคนอื่นได้
- การอบรมความรู้และสนับสนุนด้านเทคนิควิธีการจัดทำพิพิธภัณฑ์

3. ทำอย่างไรให้สามารถสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ยั่งยืนสืบต่อไปได้ ตัวอย่างเช่น ชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์นครปฐม ซึ่งก็แอคทีฟมาก มีเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารและจัดกิจกรรมร่วมกัน ทำอย่างไรเราจึงจะมีเครือข่ายแบบนี้ที่มันขยายตัวออกไปกว่า “นครปฐม" ก่อเกิดเป็น “เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ทั่วประเทศ หลังจากสำรวจแล้วเราต้องคิดแผนการดำเนินงานของศูนย์ฯ ต่อไปในอนาคต

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

หน้าที่และจุดยืนของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรคือ ปลดปล่อยบางอย่างที่รัฐเข้าไปครอบงำ เพื่อให้เกิดอิสระในการคิดและทำ “พิพิธภัณฑ์” มันติดกรอบมานานแล้ว หน้าที่ของศูนย์ฯ คือทำลายกรอบอันนี้ กรอบบางอย่างมันมีเพื่อการทำมาหากินของเจ้าหน้าที่และการคอรัปชั่น เราต้องทำลายกรอบเหล่านี้เพื่อให้คนที่อยู่ข้างล่างมีความมั่นใจและกล้าทำ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรต้องเคลียร์ตรงนี้ให้ได้ ถ้าทำได้จะมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นมากมาย ขยายความสำคัญและความสัมพันธ์ให้มันกว้างออกไป กระทรวงวัฒนธรรมยังติดกรอบ “วัฒนธรรมหลวง” แล้วพยายามเอาอันนี้ไปยัด

เยียดให้ชาวบ้านทำ หน้าที่ของศูนย์ฯ คือต้องพูดถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมไม่มีอันนี้เลยกลายเป็นการจรรโลงสิ่งที่ล้าหลัง กระทรวงวัฒนธรรมไม่มีหน้าที่จะไปเปลี่ยนแปลงใครเขา

ชาวบ้านถูกถล่มตลอดเวลาด้วยกรอบเหล่านี้ ถูกดูถูกตลอดเวลาว่า “ไม่ใช่ – ไม่เข้าท่า - ไม่มีทิศทาง” ตัวอย่างเช่นเรื่องดนตรีนี่ไม่เห็นเลย ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ มันมีความหมายมาก มีกลุ่มคนหลากหลายมากที่เคลื่อนไหวไหลลึกโดยที่มองไม่เห็นจากผิวน้ำ แต่พอมีเหตุปัจจัยบางอย่างมันก็ระเบิดออกมา เช่น กรณีจัดเรื่องครูเหนี่ยว ดุริยพันธุ์

เรื่องของจ่าทวี เป็นเรื่อง “primitive technology” ที่ไม่มีที่ไหนดีขนาดนี้ในภูมิภาคนี้ แต่ไม่มีใครไปให้คุณค่ากับตรงนี้เพราะไม่รู้คุณค่าและไม่รู้ความหมาย

ถึงจุดหนึ่งเราเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น หุ่นขี้ผึ้งก็เป็นเทคโนโลยีที่สำคัญมาก

การจัดพิพิธภัณฑ์มันมีหลายระดับและมีขอบเขตที่กว้างมาก ศูนย์ฯน่าจะช่วยบอกได้ว่า อะไรที่เหมาะสมกับอัตภาพ ทำอย่างไรให้อยู่รอดได้

สำหรับความอยู่รอดของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์อยู่โดด ๆ ไม่ได้ ต้องเชื่อมโยงกัน ต้องพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง ให้กำลังใจและอย่าหวังให้รัฐช่วย

อย่างเช่น ที่คลองเจ็ด มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก และกำลังหายไปทุกวัน เราต้องเก็บบันทึกตรงนี้ไว้ ต้องมีความเชื่อมโยงและการกระทำที่รวดเร็วมาก เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงมันรวดเร็วมาก เก็บทั้งภาพและความเคลื่อนไหว ซึ่งคนในชุมชนทำได้

ตัวผมเจ็บปวดและตำหนิตัวเองอยู่ตลอดว่า บ้าแต่เรื่องโบราณสถาน เก็บแต่ภาพโบราณสถาน เรื่องวิถีชีวิตไม่ได้เก็บไว้เลย ขณะที่ฝรั่งเก็บไว้หมด

คุณวลัยลักษณ์ ทรงสิริ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

เราเป็นเอกชน เรามีปัญหาเยอะมาก อาจารย์ศรีศักรยกประเด็นนี้มาเมื่อ 10 กว่าปีก่อน คำถามคือ ถ้าอาจารย์ศรีศักรไม่อยู่แล้วจะเป็นอย่างไร เราเป็นเอกชนมีข้อจำกัดเยอะและมีช่องว่างมาก ซึ่งศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรน่าจะมีศักยภาพที่จะอุดช่องว่างตรงนี้ได้ ขณะที่ “มูลนิธิ” คงไม่จีรังไปถึง 5 ปี 10 ปี

การทำพิพิธภัณฑ์มีทั้งเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจ มันไม่ได้มีแต่มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือเป็นเรื่องวิชาการ แต่เป็นเรื่องของการเมืองและเป็นปฏิกิริยาต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แม้เราจะทำงานวัฒนธรรมแต่ไม่สามารถละเลยเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมืองได้ ต้องมองกว้าง มองไกล มองลึก ไม่เฉพาะประวัติศาสตร์โบราณคดี

การจัดเวทีอย่างเดียวไม่พอ ที่ผ่านมาก็มีการจัดเวทีมากมาย เราต้องลงไปคลุกอะไรมากกว่านั้น บางประเทศต้องมีนักวิจัยถึง 300 คน มันเป็นไปไม่ได้ที่พิพิธภัณฑ์จะอยู่ได้ด้วยตัวเองโดด ๆ ต้องมีองค์กรที่เป็นเรื่องเป็นราวเป็นคนช่วยทำหน้าที่พี่เลี้ยงด้านการค้นคว้าวิจัย ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน ฝึกคนในท้องถิ่นขึ้นมา

เวลาเราดูพิพิธภัณฑ์ เราเห็นแต่โบราณคดี จริง ๆ มันมีเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน สังคม วัฒนธรรมอีกมาก ต้องมีใครมีหน้าที่ทำงานเป็นพี่เลี้ยงตรงนี้ มีคนในชุมชนท้องถิ่นที่ประสานงานระหว่างนักวิจัยภายนอกกับนักวิจัยในท้องถิ่น มันเป็นเรื่องทางการเมือง ไม่ใช่การเอามุมมองของคนข้างนอกไปยัดใส่ปากชาวบ้าน

บางทีที่อาจารย์ศรีศักรทำมาก็มีผลร้ายด้วย เช่น ที่เวียงกุมกาม มีนายหน้าเข้ามาสร้างเรื่องราวนำเสนอโดยที่คนชุมชนไม่ได้อะไรเลย เลียนแบบที่อาจารย์ศรีศักรทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แต่สร้างเรื่องราวเองหมด เจเอสแอล.ได้ไปไม่รู้กี่สิบล้าน เป็นเรื่องของการหาผลประโยชน์

พิพิธภัณฑ์จะเดินต่อไปก็คงเดินไปได้แต่ไม่ฟูฟ่า ขึ้นอยู่กับคนในท้องถิ่นและคนที่เข้าไป เป็นเรื่องของการทำงานทั้งชีวิต ซึ่ง 10 ปี ยังนับว่าน้อยไป ต้องทำให้มันฝังอยู่ในอะไรที่ยาวกว่าชีวิตคน หน่วยราชการ และมูลนิธิ

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

การแพร่กระจายข่าวก็สำคัญ ต้องเกิดสมาคมหรือสถาบันอะไรขึ้นมาเป็นปากเป็นเสียงให้ได้ เพื่อมี power มีเสียงส่งต่อไปถึง public ต้องนำหน้ารัฐและ force รัฐด้วย

ภาคบ่าย: วันอาทิตย์ 27 กรกฎาคม 2546
ประชุมหารือ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"

พระอธิการนุชิต วิชรวุฑโฒ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี

หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ บางที่ก็อ้างว่าเป็น "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น" แต่บางที่ก็ทำเป็น "คลัง" ไม่ได้มีการจัดแสดงให้เห็นเป็นรูปแบบอย่างแท้จริง ควรมีการจัดทำเรื่องราวข้อมูลให้ถูกต้อง เพราะบางทีข้อมูลก็ผิดไปจากความเป็นจริง บางทีก็เป็นการไปเหมาว่า เป็นอย่างนั้น ของบางอย่างไปซื้อมา ทำขึ้นใหม่ แล้วบอกว่าเป็นของเก่า

ควรมีสมาคมของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นมา ให้มีการเสนอเข้าไปในภาครัฐ ไม่อยากให้มีการเมืองเข้ามาแทรก ไม่มีการเชิญคนที่รู้ไปอยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม ควรจะสนับสนุนให้มีเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ จากตัวอย่างที่นครปฐม ที่ราชบุรีก็น่าจะมีการทำชมรมพิพิธภัณฑ์ของราชบุรีบ้าง วัดขนอนยินดีทำเป็นอาศรมไว้ให้คุยกัน

เรื่องปราชญ์ชาวบ้านปราชญ์ท้องถิ่นน่าจะสนับสนุน ชวนท่านมาร่วมให้ท่านมีบทบาท คนคงอยากช่วย แต่ไม่รู้บทบาทของตัวเอง ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรอาจรับพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ของศูนย์ฯ

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

เรื่อง "สภาวัฒนธรรม" มันเป็นความคิดเดิมสมัยจอมพล ป. แต่เน้นที่วัฒนธรรมหลวง ต่อมาเมื่อถูกจอมพลสฤษดิ์ล้มไปแล้วก็ชูกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นมาแทน โดยโครงสร้างของสภาวัฒนธรรมก็ยังคงอยู่ ต่อมาก็เริ่มเพี้ยน เกิดโครงสร้างสภาวัฒนธรรมจังหวัดขึ้นมาซึ่งก็มีแต่พรรคพวกตัวเอง ต้องให้คนในกลุ่มนั้นเป็นคนในท้องถิ่นจึงจะรอด โครงสร้างของรัฐกดทับครอบงำท้องถิ่น เอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาสวมทับลงไป โดยเฉพาะบางทีก็มีพวกไฮโซมาทำก็ยิ่งเลอะ

ที่จันเสน วัดกลายเป็นศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัดไปโดยปริยาย ที่จันเสน หลวงพ่อคุมเองหมด โครงสร้างเดิมของท้องถิ่นมันมีระบบอาวุโสของท้องถิ่นอยู่ เป็นระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วคือ พระ/วัด – ปราชญ์ท้องถิ่น – ชาวบ้าน ระบบความสัมพันธ์แบบนี้มันถูกกระทบจากโครงสร้างภายนอกจนทำให้พระไม่รู้บทบาทของท่าน เพราะท่านเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แล้ว พิพิธภัณฑ์ต้องเกิดจากสำนึกของท้องถิ่นไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์

ศูนย์ฯ ควรทำหน้าที่เป็นตัวประสาน มีสมาคมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แจกจ่ายความรู้ออกไป และความรู้จากที่หนึ่งมันสามารถไปสู่อีกที่หนึ่งได้ เช่น การทำหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือน เพื่อสื่อสารให้คนข้างนอกรู้ สร้างความรู้ขึ้นมา และมีการถ่ายทอดความรู้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรก็ไม่ใช่รัฐอิสระ ศูนย์อยู่ในกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรม และพยายามที่จะประสานให้เกิดความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและเป็นปากเสียงให้กับท้องถิ่น

พระอุดม อุตฺตโม พิพิธภัณฑ์สถานวัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี

เปิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2515 แต่ไม่มีที่และของก็เต็มจนเกินไป ยังไม่เป็นที่เรียบร้อย

คุณพยอม พราหมณ์แก้ว พิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

เรายังไม่ได้เริ่มทำ ยังเป็นน้องใหม่มาก ปัจจุบันก็มีการปรับปรุงพื้นที่การจัดแสดง

อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

“หน่วยราชการ” ไม่ควรให้เข้ามามีส่วนกำกับควบคุม ควรเป็นการสนับสนุนมากกว่าจะบังคับควบคุม การที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบริหารงานและอยู่รอดด้วยตัวเราเองได้เป็นสิ่งที่ดีอยู่แล้ว เพราะจะเป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง

เคยมีกรณีหนึ่งเป็นข้าราชการมาชมพิพิธภัณฑ์แล้วบอกกับดิฉันว่า “ผมอยากได้หอยเบี้ย เอามาให้ผมหน่อย” ดิฉันก็อึ้ง และบอกไปว่า “ดิฉันให้ท่านไม่ได้ ถึงอย่างไรก็ให้ไม่ได้” ถ้ายี่สารอยู่ใต้กำกับของราชการ มีหรือจะไม่กลัวและไม่ยอมตาม สุดท้ายราชการก็คงแผ่อำนาจเข้ามาถึงชุมชนแล้วก็ต้องแจกจ่ายข้าวของไปตามผู้มีอำนาจทั้งหลาย *“ดิฉันขอความสนับสนุนจากท่านแต่ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของท่าน”* เพราะฉะนั้นเป็นอิสระอย่างนี้ดีแล้ว

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เราจะพยายามรวบรวมจาก 5 ครั้งที่ประชุม รูปแบบในรายละเอียดยังไม่ชัดเจน แต่อนาคตอาจจะมีการเสนอรูปแบบที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

คุณพรศิริ บูรณเขตต์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี จังหวัดพิษณุโลก

ข้อเสนอต่อศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่ง่ายที่สุดก็เช่น ทำเว็บไซต์ แปลเอกสารนำชมเป็นภาษาอังกฤษ

ดิฉันขอฝากทุกท่านว่ามันมีเส้นอยู่ว่าเราจะอยู่ตรงไหน และเราจะปฏิเสธก็ยากมาก ปฏิเสธแรงก็ไม่ได้ ปฏิเสธก็เป็นเรื่องอีก เพราะต่างจังหวัดไม่เหมือนกรุงเทพฯ บางทีก็มาบอกว่า “ขอยืมของไปสักไม่กี่พันชิ้น อีก 7 วันมาคืน” พอเราบอกว่า “ไม่ได้ค่ะ เราให้ไปไม่ได้เพราะจัดเอาไว้ดีแล้ว" ก็มีเสียงตอบกลับมาว่า “มีเรื่องอะไรอย่าให้มาถึงก็แล้วกัน” เรื่องอิทธิพลมืดมันมีอยู่โดยเฉพาะในต่างจังหวัด เพราะฉะนั้นเราอย่าไปตามใจเขามาก พวกนี้ไม่มีสำนึกและไม่มีความรับผิดชอบ ขอให้เป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และทำอย่างไรให้ข้าราชการในท้องถิ่นเข้าใจ เพราะความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมมีน้อยมาก

ที่เราดูมา 4 แห่งจะมีใครกลับมาดูอีกไหม เราต้องอยู่กับความเป็นจริง ตามกระแสบ้างเพื่อเป็นอุบาย เช่น “นมัสการพระเจ็ดวัด - ชมพิพิธภัณฑ์เจ็ดแห่ง” เราต้องพัฒนาคุณภาพตลอดเวลา เพราะว่าของดีจะมีคนมาดูตลอดเวลา

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

ที่คลองท่อม อธิบดีกรมศิลปากรคนหนึ่งเอาลูกปัดของท่านไปแล้วไม่คืน พระท่านฝังใจตลอดว่าทำไมมาเอาของของท่านไป จนท่านเป็นโรคเส้นประสาท เก็บของซ่อนตามที่ต่าง ๆ จนกระจัดกระจายหายหมด เพราะฉะนั้นก็เลยไม่มีใครอยากบอกกรมศิลปากร และไม่กล้าที่จะทำพิพิธภัณฑ์ ถ้าเราทำเป็นสมาคม ศูนย์ฯ ไม่ต้องทำอะไร เพราะเดี๋ยวกระทรวงวัฒนธรรมจะมาเอาเรื่อง ทำหน้าที่ประสานและทำให้ข่าวสารมันแพร่ไป ซึ่งรัฐธรรมนูญก็รับรองแล้ว

คุณวรัทยา อาชีวกุลมาศ บริษัทเด็พ เดอะวิช่วล จำกัด

เรามาเริ่มกันเล็ก ๆ ที่เป็นรูปธรรม ตั้งเป็นชมรมขึ้นมาเพื่อไม่ให้มันฟุบ ใครจะมีตำแหน่งเป็นประธานชมรมได้บ้าง ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอชื่อ

- อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม
- ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ประธานโดยประเพณีในท้องถิ่นอย่างพระสงฆ์

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เนื่องจากเป็นชมรมของคนในท้องถิ่น เป็นชมรมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคกลาง-ตะวันตก ก็น่าที่คนในท้องถิ่นจะทำกันเอง

คุณวรัทยา อาชีวกุลมาศ บริษัทเด็พ เดอะวิช่วล จำกัด

ขอให้พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งรับไปก่อนได้ไหม

คุณชำนาญ ส่งแสงทอง พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม

ทางคุณวิษณุมีภารกิจมากต้องไปบรรยายหลายที่มาก เสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาในเบื้องต้น ขยายจาก “นครปฐม” ไปเป็น “ภาคกลาง-ตะวันตก” และในอนาคตจะได้เป็น “บอร์ดเล็ก” ของ “บอร์ดใหญ่”

ขอเสนอหลวงพ่อวัดหนองขาวเป็นประธาน

พระครูถาวรกาญจนนิมิต วัดหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

งานนี้เป็นงานใหญ่สำหรับพระเล็ก ๆ ถ้าไม่มีภารกิจอะไรหนักหนาอยู่ก็อยากจะรับ แต่ตอนนี้มีเรื่องสุขศาลาอยู่ ซึ่งตัวราชการเองไม่ค่อยมีปัญหาแต่อ้างระเบียบราชการ หลายที่ก็มีพิพิธภัณฑ์ ที่กาญจนบุรี สมุทรสงครามก็มีมาก พิพิธภัณฑ์มีทุกวัดจะเปิดเผยหรือไม่เท่านั้น อาตมาก็ไม่อยากปฏิเสธแต่มีภาระหนักที่ต้องทำค้างอยู่

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

คุณวิษณุเป็นคนที่ริเริ่มหลายอย่างที่น่าจะดี เช่น เอาเทคนิคหุ่นขี้ผึ้งไปใช้ในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ เราต้องทำรายการสิ่งของเอาไว้เพราะเป็นมรดกของแผ่นดิน

คุณชำนาญ ส่งแสงทอง พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม

สรุปโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายเป็นดังนี้

ประธาน: อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย โรงเรียนเขาย้อยวิทยา

รองประธาน: อาจารย์พยอม พราหมณ์แก้ว พิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุ

เลขานุการ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ปฏิคม: อาจารย์จารุภัทร จุลสำลี ชุมชนคลองภูมิ ยานนาวา

ทะเบียน: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประชาสัมพันธ์: คุณวรัทยา อาชีวกุลมาศ

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

มีเสียงเตือนว่ามีชมรมก็ดี แต่อย่าเน้นเรื่องชื่อและรูปแบบโดยไม่ได้ทำหน้าที่อะไร มันคงเป็นสะพานหรือเป็นอะไรมากกว่ารูปแบบ สำหรับเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคงต้องทำกันต่อไป

ส่วนพิพิธภัณฑ์จะมีมากแค่ไหนนั้นยังไม่ทราบ ทุกท่านน่าจะไปช่วยกันดูว่า ในท้องถิ่นของท่านมีใครทำอะไรบ้าง คนที่มีสำนึกร่วมกันกับท่าน หรือคล้าย ๆ กันกับท่าน ช่วยเป็นหูเป็นตาให้เราด้วย หรืออาจจะนำเอาปัญหามาคุยกันที่ศูนย์ฯ

การเคลื่อนไหวต้องจุดประกายตลอดเวลา ไม่ใช่เชื่อมโยงกันด้วยตำแหน่ง แต่โยงด้วยมีความรู้สึกร่วมกัน มีเวทีที่จะแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ให้กำลังใจกัน สื่อถึงกัน อย่าให้อะไรเป็นทางการจนเกินไป และนอกจากจะสนใจว่ามีใครทำอะไรที่ไหนแล้วก็ยังสนใจเรื่องราวในท้องถิ่นด้วย

เรื่องราวที่นำเสนอกันมาใน 2 วันนี้ ก็มีหลายเรื่องอย่างเช่น วิถีชีวิตชาวนา วัฒนธรรม ดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ชื่อสถานที่ ซึ่งก็มีความหมายและสำคัญมาก วัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของท้องถิ่นก็มีอยู่มากในภาคนี้ และแต่ละวัดก็ไม่เหมือนกัน เช่น บางวัดก็เด่นทางยา เป็นต้น ตลาดซึ่งสัมพันธ์กับวัดและมักจะอยู่ใกล้ ๆ กัน ก็สำคัญมากเพราะเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้า

คุณพิศาล บุญผูก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การสร้างจริยธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การเล่นลูกช่วงอย่างที่เขาย้อยก็เหมือนกับสะบ้ามอญ เป็นเรื่องของการสร้างปฏิสัมพันธ์ ไม่ได้อยู่ที่ “ท่า” และไม่ต้อง “ท่ามาก” หัวใจอยู่ที่การก่อเกิดการปฏิสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน เป็นเจตนารมณ์ของคนโบราณที่เราไม่รู้และไม่เข้าใจ

การยึดลูกสะบ้าไม่ใช่ในฐานะ “ผู้ชนะ” เพราะจะเป็นการเหยียดหยาม “ผู้แพ้” แต่เพราะเราคิดว่าเขาเป็นเพื่อน “เขาขอเราดี ๆ เราก็ให้เขาดี ๆ” แล้วเราก็ขอแลกเปลี่ยนสิ่งของต่าง ๆ ด้วยดี เช่น ร้องเพลง เอาของมาแลก และจบลงด้วยดี โดยไม่มีใครเป็นผู้แพ้ผู้ชนะ แต่เป็นเพื่อนกัน เป็นการสร้าง EQ. ของคน ไม่เน้นที่ “แพ้-ชนะ” เราน่าจะรวบรวมสิ่งเหล่านี้เอาไว้หรือไม่

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ปัจจุบันประเพณีพิธีกรรมเน้นที่สีสันสวยงามตื่นตาตื่นใจ แต่ความหมายหรือหน้าที่ต่อสังคมเลือนหายไปหมด เช่น การรำโดยหันหลังให้คนตาย ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ ต้องหันหน้าให้คนตาย

คงต้องขออนุญาตไปรวบรวมและส่งข่าวสารกันต่อไป รวมทั้งขอนุญาตไปชมและศึกษาอย่างละเอียด

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

ทำไปเบา ๆ อย่าไปเครียด ได้แค่นี้ก็ดีแล้ว เรื่องความรู้ท้องถิ่นน่าจะแลกเปลี่ยนกันให้มาก นำเสนอหรือแนะนำเรื่องความรู้ท้องถิ่นที่เด่น ๆ ให้ออกมาจากหลายแหล่ง หลายพิพิธภัณฑ์ หลายวัตถุสิ่งของ

คนในท้องถิ่นมองผมเป็นผู้รู้ ขณะที่ผมไปศึกษา ผมเป็นผู้ไม่รู้อะไรเลย ผมไปเรียนจากเขาแล้วมันยังมีอะไรอีกมากมาย ต้องทำให้รู้ความหมายของวัฒนธรรมว่าคืออะไร ทุกวันนี้มันมอมเมามาก เยาวชนก็ไม่รู้อะไร ทำอะไรไปเลอะเทอะ ตกเป็นทาสต่างชาติ

อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี

ในฐานะประธานฯ จะขอร้องเพลงให้ฟัง *“เพื่อน ๆ ที่รัก วันนี้จะร้องเพลงรัก ให้โลกตระหนักว่าความรักนั้นยิ่งใหญ่ เนื้อร้องทำนองเพลงนี้ไม่มีอะไร นอกจากขอให้มนุษย์ในโลกรักกัน เพื่อน ๆ ที่รัก วันนี้จะร้องเพลงรัก ให้โลกตระหนักว่าความรักนั้นยิ่งใหญ่ เนื้อร้องทำนองเพลงนี้ไม่มีอะไร นอกจากขอให้มนุษย์ในโลกรักกัน”*

เราเป็นเพื่อนกับพระ เราเป็นเพื่อนกับรองศาสตราจารย์ เป็นเพื่อนกับ ผอ. เป็นเพื่อนร่วมโลก เรารักกันแล้วก็มีความสำนึกลึก ๆ เหมือนกัน เป็นคำที่อาจารย์ถนอมฟังแล้วอยากร้องไห้ เพราะมันดึงความรู้สึกเราออกมา

รู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับเลือกเป็นประธานฯ เป็นคนเมืองเพชรบุรี อยู่อำเภอเขาย้อย เราจากกันด้วยรอยยิ้มและไมตรี อย่าลืมบอกจ่าทวีนะว่า อาจารย์ถนอมเอาอย่างคือ ตั้งพิพิธภัณฑ์ปานถนอม วันนี้เรารู้ข้อมูลแล้วก็เดินออกไปอย่างสง่าผ่าเผย เราอยากทำ เราทำ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นใช่ไหมอาจารย์

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

คงเป็นการปิดงานที่งดงามที่สุด ขอกราบขอบพระคุณทุก ๆ ท่าน พระคุณเจ้า ท่านอาจารย์ศรีศักร ท่านอาจารย์ทุกท่าน และผู้ที่มาร่วมสัมมนาทุก ๆ ท่าน รวมทั้ง สกว. ผู้ที่สนับสนุนทุนให้กับการจัดงาน

ครั้งนี้ก็รู้สึกว่าดิฉันได้เรียนรู้มากมายแล้วก็ได้เพื่อนใหม่ ๆ อีกมากมาย หวังว่าวันนี้คงจะเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ของสิ่งที่จะยาวนานและยั่งยืนต่อไป.

บันทึก (ฉบับสังเขปความ)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคตะวันออก)
6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546
โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

วันเสาร์ที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2546
ภาคเช้า : พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม
โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เรามาอยู่กันที่นี่ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หน่วยงานที่ท่านทั้งหลายเป็นตัวแทน อาจจะเก็บสะสมของไว้ หรืออยากจะจัดทำพิพิธภัณฑ์ เหล่านี้เป็นแหล่งหรือหน่วยงานที่สำคัญยิ่ง ทั้งในทางการศึกษาทางวัฒนธรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นและชุมชน ท่านจะมีบทบาทสำคัญมากในการถ่ายทอดความรู้ และมีความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบ หากท่านจะนำเรื่องราวในท้องถิ่นมานำเสนอ สื่อสาร และสืบทอดต่อไป เราจะทำกันอย่างไร

เราจะจัดประชุมอย่างนี้ 5 จุดทั่วประเทศ ครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง ครั้งแรกเราจัดที่นครปฐม มีทั้งวัด โรงเรียน หน่วยงานต่าง ๆ มาร่วมพูดคุยกัน โครงการจัดประชุมนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว.

ที่เราจะทำใน 2 วันนี้คือ ทำความรู้จักกัน เล่าประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพูดคุยกันเป็นช่วงๆ ช่วงแรกนี้อยากให้ชมความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่แล้ว โดยที่แรกนี้คือพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ อีกสักครู่จะขอเชิญทุกท่านชมการแสดงหนังใหญ่ด้วย

ขอกราบนมัสการท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านดอนเล่าให้เราฟังเกี่ยวกับความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

พระครูปลัดวิรัตน์ อคฺคธมฺโม เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน จังหวัดระยอง

เจริญพรญาติโยมที่สนใจรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยทุกท่าน ตัวอาตมารับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านดอนมา 10 กว่าปี สิ่งที่ท่านเห็นนี้คือ การริเริ่มของชาวบ้านที่ร่วมด้วยช่วยกันคนละนิดคนละหน่อย การที่จะเกิดขึ้นได้ต้องร่วมแรงร่วมใจ เหนื่อยเท่าไรไม่ว่าขอให้พัฒนาท้องถิ่นให้รุ่งเรือง อาตมามีความตั้งใจว่าจะต้องฟื้นฟูทั้งหนังตะลุงและหนังใหญ่ เพราะเด็ก ๆ จะถามว่าหนังตะลุงเหมือนกับหนังใหญ่ไหม เด็กจำนวนมากไฝ่เรียนรู้ บางทีเขาถามจนเราแทบจน เราต้องหาทางตอบคำถาม เพราะเราเรียน ป.4 แต่เขาเรียน ป.6 และต้องมีความรู้ที่หลากหลาย ตอนนี้มีการรำโทน การนวดไทย อนาคตจะมีกลองยาว คนตรีไทย ลิเก โขนสด พัฒนาไปเรื่อยให้มีความหลากหลาย

อาตมาเป็นพระมีความรู้ไม่มาก หนังใหญ่บางครั้งเต้นให้เด็กดูทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ไม่เคยหัด เป็นแต่ครูพักลักจำไปดูไปเห็นก็มาหัดเด็ก ครั้งแรกจากเด็ก 50 คน ตอนนี้เหลือ 12 คน เพราะทนอาตมาไม่ไหว เด็กที่แสดงอยู่ตอนนี้เป็น

เด็กวิทยาลัยเทคนิค เด็กออกจากโรงเรียนวัดบ้านดอนไปแล้วก็ไปเรียนต่อ ตอนนี้มีเด็กโรงเรียนวัดบ้านดอน 8 คน มีโครงการว่าจะสอนต่อไปเรื่อย ๆ เพราะถ้าหมดรุ่นแล้วหมดไปเลยก็ไม่ได้อะไร

ตัวหนังที่เก็บไว้เป็นหนังเก่าอายุ 200 กว่าปี ตั้งแต่สมัยอยุธยา มาอยู่ที่วัดบ้านดอน 100 กว่าปี เจออุทกภัยทรุดโทรมไปโดยไม่มีใครรักษา ครั้นอาตมาเข้ามาบวชปี พ.ศ. 2526 เห็นหนังชุดนี้อยู่ในโบสถ์ก็เลยถามหลวงพ่อเจ้าอาวาสองค์ก่อนว่า ทำไมมาทิ้งอย่างนี้น่าเสียดาย ก็เลยย้ายไปเก็บไว้ที่ศาลาธรรมสังเวช ต่อมาก็ย้ายไปไว้ที่ศาลาหลวงพ่อประสาทพร เก็บซ้อน ๆ ไว้แล้วเอาผ้าใบปิด ต่อมาอาจารย์อำนาจ มณีแสง เขาอยากรักษาและฟื้นฟูหนังใหญ่ ก็เลยพากันไปดูพิพิธภัณฑ์สวนหลวง ร.9 ฟังมาว่าต้องใช้เงินตั้ง 50 ล้าน ความหวังก็เลยล่มไป

ปี พ.ศ. 2532 อาตมาเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส ตอนที่ท่านเจ้าอาวาสองค์ก่อนท่านอาพาธอยู่ที่โรงพยาบาลสมิทธิเวช ท่านฝันเห็นพ่อแก่ อาตมาก็เลยบอกท่านว่า เพราะหลวงพ่อเก็บตัวหนังไว้โดยไม่รักษา ท่านจึงมาทำโทษหลวงพ่อจึงป่วยไม่ยอมหายเสียที ผมขอเงินหลวงพ่อ 100,000 บาท จะนำมาสร้างที่เก็บหนังใหญ่ สุดท้ายอาตมาได้เงินมาแบบขอยืม ทำไปได้สองเดือนกว่า ญาติโยมศรัทธาช่วยสมทบจนครบ 350,000 บาท เงินวัดที่ยืมมาไม่ได้ใช้ก็เก็บเข้ากองวัดตามเดิม สร้างพิพิธภัณฑ์หลังนี้ขึ้นมา เคยมีฝรั่งมาขอซื้อแต่เราขายให้ไม่ได้ เพราะเป็นของคู่เมืองระยองที่เจ้าเมืองคนแรกท่านให้ไว้ เมื่อหลวงพ่อมรณภาพก็หยุดไประยะหนึ่ง

อาตมาคิดว่าถ้าเราทิ้งไว้เฉย ๆ แบบนี้ก็คงเหมือนกบในกะลา เราก็เลยเอาเด็กมาฝึก ปี พ.ศ. 2536 ตอนที่อาตมาเป็นเจ้าอาวาสได้ตั้งผ้าป่าขึ้น 1 กอง เพื่ออนุรักษ์หนังใหญ่ไว้ แต่การสร้างตัวหนังใหม่ต้องใช้เงินล้านกว่า สร้างไป 77 ตัว ใช้เงินไปล้านห้า

สถานที่ที่ญาติโยมนั่งอยู่นี้ก็ขอเงินจาก อบต. เมื่อมีคนมาชมหรือสัมมนากันจะได้สบาย และอาตมามีความคิดว่าจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดกับที่ ถ้าใครจะมาเยี่ยม อาตมาก็ยินดีตลอดเวลา เมื่อมาวัดบ้านดอนจะได้เห็นว่าที่นี่นั้น

การศึกษาก้าวหน้า (ทั้งพระทั้งฆราวาส) **ลือชาอาหารไทย** (ถ้าไม่ได้มาทานขนมจีนวัดบ้านดอนก็คือยังมาไม่ถึงวัดบ้านดอน) **หนังใหญ่วัดบ้านดอน อนุสรณ์ประเพณี ดูลิงตีกัน** (ลิงขาว – ลิงดำวิ่งไล่ตีกัน เดี๋ยวจะได้ดู) **ตำนานนวดไทย** (การนวดไทยของวัดบ้านดอนมีสมาชิก 40 คน ของเรามีครบทั้งนวด ประคบ อบสมุนไพร ฯลฯ) จริง ๆ แล้วเข้ามาในห้องนี้ต้องพูดภาษาระยอง แต่กลัวว่าจะฟังไม่รู้เรื่อง

อาตมาจะขอพาไปชมพิพิธภัณฑ์ และดูการสาธิตหนังใหญ่ของวัดบ้านดอน

ออกจากวัดบ้านดอน เดินทางต่อไปชมพิพิธภัณฑ์วัดเขากระโดน วัดโขดทิมทาราม

ภาคกลางคืน : วันเสาร์ที่ 6 กันยายน 2546
แนะนำตัวและเล่าประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยผู้เข้าร่วมประชุม

ว่าที่ร.ต.ชาติชาย ยอดมิ่ง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวน วัดฝั่งคลอง จังหวัดนครนายก

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เริ่มจากท่านอาจารย์มองเห็นว่า สิ่งของพื้นบ้านเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของไทยพวน จึงจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนขึ้น ชาวไทยพวนอพยพมาจากเวียงจันทร์ในสมัยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ทั่วทั้งประเทศไทยมีไทยพวนอาศัยอยู่ 17 จังหวัด มีการก่อตั้งสมาคมไทยพวน โดยมีพลเอกสายหยุด เกิดผล เป็นนายกสมาคม

ทุกจังหวัดในภาคตะวันออกมีไทยพวนอาศัยอยู่ ส่วนหนึ่งอพยพมาอยู่ที่อำเภอปากพลี เดิมชื่อ อำเภอเขาใหญ่ มีเขตติดต่อกับ 4 จังหวัดด้วยกัน ตอนที่มามีคน 2 คน เป็นผู้นำอพยพลงมาอยู่ที่ บ้านท่าแดง บ้านฝั่งคลอง หนองแสง หนองหูลิง บ้านปากพลี

ที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ของที่เก็บไว้อย่างดีคือ ผ้าทอ และข้าวของที่ชาวบ้านนำมาบริจาค เรามีการทำบัญชีรายชื่อสิ่งของไว้หมด มาถึงยุคผู้ว่าฯ พีรพล ได้งบมิยาซาว่ามาสร้างโรงทอผ้ากี่กระตุกเพิ่มเติมขึ้นมาจากพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว ต่อมาเริ่มมีกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มไข่เค็มอบเตยหอม กระยาสารทสมุนไพร ต่อมาได้งบจากมหาดไทย ส่วนหนึ่งนำมาต่อยอดจากที่ผู้ว่าฯ สนับสนุน ได้งบกระตุ้นเศรษฐกิจ และ อบจ. มีนโยบายว่าจะขยายพิพิธภัณฑ์ออกไปอีก

อาจารย์สุวิมล บัวบาน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมซอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา จังหวัดจันทบุรี

ขอบคุณที่ให้ศูนย์วัฒนธรรมซอง ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตรงนั้นให้ได้มาพูดตรงนี้ วัฒนธรรมซองมีมานานนักหนา โรงเรียนตั้งอยู่ในท้องถิ่นซองก็พยายามสืบสานวัฒนธรรมซอง ดิฉันเป็นครูสังคมศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมซองตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 ก่อนหน้าดิฉันก็มีคนทำอยู่มาก่อนแล้วคืออาจารย์จำเรียง ไชยเจริญ

ที่ศูนย์วัฒนธรรมซองจัดแสดงวิถีชีวิตซองร่วมสมัย ประเพณีการแต่งงานซอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น “จักสานเสื่อคลุ้มคล้า” หน่วยราชการกำลังเข้าไปพัฒนาให้เข้าสู่ OTOP ได้ เอกลักษณ์ของซองก็คือ “ภาษา” มีมานมนานตั้งแต่เมืองเพนียด ขณะนี้มหาวิทยาลัยมหิดล และสกว. กำลังพยายามเทียบเสียงภาษาซอง ปัจจุบันมีการสอนภาษาซองในระดับประถมศึกษา

ผู้ใหญ่กลม ไทยพิทักษ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตะกาดเง้า จังหวัดจันทบุรี

ชุมชนตะกาดเง้ามีโบราณวัตถุคือ หอพระไตรปิฎก ประวัติวัดสร้างเมื่อ พ.ศ.2470 แต่เดิมก่อนบูรณะมีเสาโย้เย้จะพังมิพังแหล่ ผมในฐานะผู้ใหญ่บ้านได้ทราบจากธนาคารออมสินว่ามีโครงการ SIF ให้ชาวบ้านติดต่อขอรับทุนได้ โดยทำเรื่องเสนอไปยังสำนักกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ธนาคารออมสิน เนื่องจากคนในชุมชนไม่มีความรู้ ก็เลยให้อบต. เข้ามาช่วย หลังจากส่งโครงการขอทุนไปก็มีคนมาดู 4-5 ครั้ง ได้รับอนุมัติทุนมา 1 ล้านบาท ประธานฯ บอกว่าไม่พอหรอก เพราะต้องลงรักปิดทองซึ่งแพงมาก ผมในฐานะรองประธานฯ ก็คิดว่าเอาเถอะ ไม่พอค่อยหาเพิ่มทีหลัง เพราะประธานฯ เขาไม่เอา คนในหมู่บ้านก็ช่วยกันหามาสมทบ ได้เงินทุนมา 3 งวด เอามาทำโครงสถาปัตยกรรม ทำลายรดน้ำ และทำหน้าบันและกะโหลกหลังคา

ทำไปได้ 6 เดือน เงินหมด ทั้งหมดใช้เงินไป 1.6 ล้านบาท ได้เงินจาก SIF มา 1 ล้าน เรื่อง “ช่าง” หายากมาก สุดท้ายกรรมการ SIF ไปหาช่าง 10 หมู่มาให้ มีช่างมาดู เขาเห็นว่าควรจะอนุรักษ์ไว้ เขาตีราคา 4.5 แสน ใช้เวลา 2 ปีจึงสำเร็จ

ทาง SIF เห็นความสามารถของชุมชนก็เลยให้เงินมาอีก 2 แสน เพื่อทำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดตะกาดเง้า ตอนนี้อาคารก็เสร็จแล้ว กำลังหาวัตถุโบราณ ของเก่า ๆ มาเก็บไว้ในศูนย์ฯ

อาจารย์วิไลวรรณ ปัญญวัฒนกิจ โรงเรียนชลกันยานุกูล

มีบทบาทเป็นประธานศูนย์วัฒนธรรม เราไม่มีพิพิธภัณฑ์ เรามีเรือนไทยหลังน้อยอยู่กลางน้ำ 2 หลัง หลังหนึ่งเก็บงานจักสานของคุณปรานี บริบูรณ์ ชิ้นงานที่ท่านฝากไว้เป็นของดีของพนัสนิคม เรือนไทยอีกหลังจำลองวิถี

ชีวิตของชาวชลบุรี รวบรวมของโบราณ สิ่งของที่นักเรียนบริจาคให้โรงเรียน ผ้าทออ่างศิลาได้จากชาวบ้านอ่างศิลา มอบให้ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ของเราก็มีปัญหาเพราะสถานที่ไม่พอ ปัจจุบันคิดว่าจะของบจาก อบจ. ซึ่งกำลังมีนโยบายว่าจะสนับสนุน ถ้าผ่านไปทางชลบุรีก็บอกได้ บอกล่วงหน้าสัก 2 วันจะได้เตรียมการต้อนรับ

คุณจามร พงษ์ไพบูลย์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราด

ดิฉันเป็นตัวแทนจังหวัดตราด จังหวัดอื่นมีเงินมาก แต่ของเราไม่มีเงิน ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดตราดฝากไว้กับโรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมของ เราทำตามกำลังเท่าที่เราทำได้ มุ่งเน้นว่าจะใช้สอนเด็ก ศูนย์วัฒนธรรมของเราจัดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เครื่องจักสาน เครื่องใช้ในครัวเรือน เด็ก ๆ เข้าไปเรียนวิชาท้องถิ่นของเราในนั้นทุกวัน ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนที่มาเยี่ยมเยือนและสำหรับครู-นักเรียน

พิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ที่รู้จักก็มี พิพิธภัณฑ์วัดท่าโสม ที่แหลมงอบ พิพิธภัณฑ์วัดใหญ่มะขาม พิพิธภัณฑ์วัดน้ำเชี่ยว และพิพิธภัณฑ์วัดบุปผาราม อ.เมือง จ.ตราด

พันเอกวัชระ สัตยาวงศ์ทิพย์ ค่ายจักรพงษ์ จังหวัดปราจีนบุรี

ทหารกับพิพิธภัณฑ์ " มาผิดเวทีหรือเปล่า "

ทหารต้องรู้เขารู้เรา – รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง

พิพิธภัณฑ์คือ ทั้งรู้เราและรู้เขา เราต้องรู้จักตัวเราเอง

ผมดูแลกิจการพลเรือน เรามีพิพิธภัณฑ์ทหารค่ายจักรพงษ์ และพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อเส็ง ท่านเป็นผู้สร้างแล้วมอบให้มณฑลทหารบกดูแล ผมเป็นทหารม้า ผมตามรอยบิดาแห่งทหารม้าคือพระเจ้าตากสิน พระองค์เป็นบิดาของทหารม้า

ค่ายจักรพงษ์เป็นค่ายทหารแห่งแรกที่เป็นแบบตะวันตก อาคารหลังแรกขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลป์เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 ใช้เป็นอาคาร "พิพิธภัณฑ์ทหาร" เป็นอาคาร 2 ชั้น *ชั้นล่าง*จัดแสดง (1) ฝ่ายสรรพาวุธ (อาวุธยุทโธปกรณ์) (2) ฝ่ายพลาธิการ (การกินอยู่และการส่งกำลังบำรุง) (3) ด้านดุริยางค์ *ชั้นบน* จัดแสดงประวัติของสมเด็จเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ประวัติหน่วยทหาร เก็บพระรูปสำคัญ *บริเวณรอบ ๆ พิพิธภัณฑ์* ตั้งแสดงปืนใหญ่โบราณสร้างจากญี่ปุ่นและสวีเดน

เมื่อก่อนนี้ *"เขตทหาร - ห้ามเข้า"* แต่เดี๋ยวนี้ *"หน่วยทหาร - ยินดีต้อนรับ"* เรามีสนามบินในค่าย การเดินทางสะดวก ค่ายจักรพงษ์อยู่ที่ปราจีนบุรี พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อเส็งที่ถนนนเรศวรก็ไปสะดวก อยากเชิญชวนทุกท่านไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของเราบ้าง ปัญหาของเราคือ *"ไม่ค่อยมีใครไปเยี่ยมครับ"* แจ้งล่วงหน้าวันเดียวก็พอ เพราะทหารทำอะไรเร็วอยู่แล้ว ถ้าติดต่อไปก่อน เสาร์-อาทิตย์ เราก็เปิดให้ชม

เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่รู้จักก็มีพิพิธภัณฑ์เจ้าพระยาอภัยภูเบศร ข้ามสะพานมาก็มีวัดแก้วพิจิตร เข้าไปไหว้พระปางอภัยทาน *"คนที่เคยพูดไม่เข้าหูคนก็จะพูดเข้าหูคน เจ้านายก็จะไม่โกรธ"*

คุณอรพินท์ สว่างแจ้ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง

คนระยองถือว่าพระเจ้าตากเป็นพระมหากษัตริย์ของเราเพราะท่านมาประกาศเป็นกษัตริย์ที่จังหวัดระยอง ณ โคนต้นสะตือ ซึ่งถือเป็นปฐมบัลลังก์ เวลาออกว่าราชการจะประทับตรงนั้น และต้นสะตือนั้นก็เป็นสะตือต้นเดิมที่พระองค์ท่านทรงประทับ

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยองอยู่ที่โรงเรียนระยองวิทยาคม รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระยองทุกอย่าง เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลทั้งของจังหวัดระยอง และจังหวัดอื่น ๆ อีก 75 จังหวัด

เดิมจะใช้ศาลากลางหลังเก่าเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด แต่ศูนย์วัฒนธรรมไม่มีงบประมาณที่จะซ่อมแซมตกแต่ง ปกติจะฝากไว้ที่โรงเรียนประจำจังหวัด หรือสถาบันราชภัฏ หน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมก็มาฝากไว้ หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นฝ่ายวิชาการของสภาวัฒนธรรม คนทำงานตรงนี้จึงทำงาน 3 กระทรวง เมื่อได้งบจากเทศบาลมา 2 ล้านบาท ตอนแรกว่าจะให้เทศบาลใช้ชั้นล่างทำเป็นที่ทำการ ต่อมาศาลปกครองเข้ามาขอใช้ศาลากลางเป็นศาลปกครอง ทำสัญญาให้ยืมใช้สถานที่ 3 ปี ตอนแรกตั้งใจไว้ว่าชั้นบนจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ ไปดูงานมาหลายที่ เช่น ที่กาฬสินธุ์ แต่ก็ต้องชะลอไว้ก่อน

เรามีเทวรูปอายุประมาณพันปี ตามวัดต่าง ๆ ในระยองก็มีพิพิธภัณฑ์ที่ทางเจ้าอาวาสทั้งหลายดูแล แต่ทางระยองมีไม่มากเท่าที่อื่น ของเอกชนก็มีบ้าง

ขอกราบนมัสการพระคุณเจ้าจากวัดตาขันพูดถึงงานของท่าน ท่านมีพระคุณต่อหน่วยราชการ และชาวระยองอย่างมาก

พระครูวิบูลย์ภารกิตติ์ เจ้าอาวาสวัดตาขัน จังหวัดระยอง

ถึงท่านผู้เสียสละเพื่อชาติทั้งหลาย อาตมาพูดเมื่อไร ค่อนข้างจะรุนแรง อาตมานามเดิมชื่อ “พา” ต่อมาบวชก็ได้รับแต่งตั้งพระราชทานนามจากพระมหากษัตริย์ว่า “พระครูวิบูลย์ภารกิตติ์” เจ้าอาวาสวัดตาขัน

อาตมาเป็นผู้มีอาภัพ พ่อแม่เป็นชาวนามีบุตรด้วยกัน 6 คน ชาวนาในอดีตมักนิยมให้ลูกเป็นชาวนา อาตมามีอาชีพเลี้ยงกระบือ อายุ 14 ปี เป็น TB กระดูก สมัยนั้นไม่มีโรงพยาบาลที่ระยอง รักษาด้วยแผนโบราณต้องทรมานอยู่นาน ต่อมาเป็นนิ่วก้อนเบ้อเริ่ม ผ่านิ่วเสร็จก็ทรมานต่ออีกหลายเดือน

อาตมาบวชปี พ.ศ. 2495 วัดตาขันมีเจ้าอาวาส 17 รูป อาตมาเป็นรูปที่ 17 ตระกูลของอาตมาเป็นตระกูลสมภาร จากทั้งหมด 17 ได้เป็นเจ้าอาวาสเสีย 5 รูป อาตมาเป็นทหาร 2 ปี ไม่เคยกลับบ้าน แต่พอบวชแล้วไม่สึกตลอดชีวิต พอบวชมาถึงพรรษาที่ 7 มาคิดดูว่าจะลาสิกขาออกไปรับใช้ลูกสาวชาวบ้านดี หรือจะอยู่ในผ้าเหลืองต่อไปดี อาตมาคิดว่าถ้าสึกออกไปก็คงไม่รุ่งโรจน์เท่าคนสมบูรณ์ อาศัยบารมีของผ้าเหลืองของพระพุทธเจ้า พูดอะไรคนก็เชื่อ อาตมาเป็นเจ้าอาวาสโดยอัตโนมัติ เรียกว่าได้เป็นโดยปริยาย เพราะคนอื่นเขาสึกหมด เลยได้เป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะตำบล

อาตมาคิดว่า อีกหน่อยลูกหลานของเราจะไม่รู้จักวัสดุอุปกรณ์และเครื่องไม้เครื่องมือของบรรพบุรุษ อาตมาจบ ป.4 แต่ฟังธรรมะ จดธรรมะ. โรงแรมนี้เคยมาครั้งแรก เป็นพระยุคไฮเทคเคยอบรมนักโทษ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

พิพิธภัณฑ์วัดตาขันยังไม่ให้ดูเพราะยังไม่พร้อม อีกกี่ปีจะให้ไปดูก็ยังบอกไม่ได้ แต่ก็ทำอยู่ตลอด คนเขาช่วยกันดีแต่ยังไม่เสร็จ หัวฉันเอนเอียงไปด้านการศึกษา สร้างอาคารเรียนไป 6 ล้าน สร้างห้องสมุดอีก 6 ล้าน เอาไว้รองรับนิสิตนักศึกษาที่จบมา คนที่เป็นบัณฑิตเรียนจบมาแล้วพอมาอยู่ชนบทไม่ได้สอนก็เซ็ง ถ้ามีตำแหน่งอาจารย์รองรับ หรือเวลามีอบรมถ้าอาตมาไม่ว่างก็ให้เขาไปแทน

ที่วัดอาตมามีหอยร้อยกว่าชื่อ มีต้นไม้จากทุกภาค ที่ดินของวัดจากเดิม 15 ไร่เศษ ตอนนี้มีประมาณ 40 ไร่ ยังติดหนี้เขาอยู่อีกหลายล้าน พระองค์นี้มีเครดิตติดหนี้ได้. ถ้ายมบาลพูดรู้เรื่องอีก 10 ปีค่อยมาดูกันว่าจะมีอะไรบ้าง

อาจารย์เด็ดดวง แจ่งใจ พิพิธภัณฑ์โรงเรียนไผ่แก้ววิทยา จังหวัดฉะเชิงเทรา

พิพิธภัณฑ์คุณจะจัดอย่างไรก็ได้ จะจัดกี่วันก็ได้ ถ้าจะเอานิยามของอาจารย์เอกวิทย์มาท่องให้ฟังก็ไม่รู้หรอก ถ้าเด็กสนใจสิ่งไหนเราก็เอาสิ่งนั้นออกมา เป็นกระบวนการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสืบค้นวิถีชีวิตไทย เช่น การชักกระดานลากข้าวซึ่งมีเฉพาะที่ฉะเชิงเทรา ก็ให้เด็ก ๆ คิดและจัดออกมา หรืออย่างการดักปลาสลิด เป็นต้น

มีการจัดทำทะเบียนจำแนกของแยกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เป็นของในท้องถิ่น และของที่ได้จากนอกชุมชน เช่น ได้มาจากอินโดนีเซีย

คุณชาตรี โสวรรณตระกูล สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณ "ละอองฟ้า" จังหวัดนครนายก

พ่อผมสร้างสวนทุเรียนนี้มาด้วยความรัก เป็นความผูกพันระหว่างคนกับต้นไม้ พ่อผมท่าน*ปลูกทุเรียนเพื่อทุเรียน* ท่านหาเงินมาทำงานนี้ แต่เดิมสวนพ่อผมอยู่ห่างจากวัดพระแก้วประมาณ 5 กิโลเมตร เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่สวนล่มตายหมด พ่อผมเอาต้นทุเรียนที่สูงใหญ่มาแปรรูปเป็นไม้ เก็บกิ่งพันธุ์ทุเรียน และสะสมเมล็ดทุเรียนจากย่านคนรวย เดินเก็บตามถังขยะนำมาเพาะพันธุ์ เมื่อได้พันธุ์ก็เริ่มย้ายไปนครนายกประมาณปี พ.ศ. 2508 สวนนี้ตั้งอยู่เลขที่ 111 บ้านหุบลึก ตำบลเขาพระ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก พันธุ์ที่รวบรวมเอาไว้เท่าที่นักวิชาการยอมรับมีอยู่ 53 สายพันธุ์ เป็นทุเรียนเนื้อลูกใหญ่ บางพันธุ์หนักถึง 20 กิโลกรัม

การประกวดทุเรียนสมัยก่อนมีค่ามากกว่าปัจจุบัน เป็นการประกวดระดับประเทศ ไม่เฉพาะพ่อผม คนสมัยก่อนรักทุเรียนเหมือนลูก ค่าของความรู้สึกผูกพันมีสูง ขายได้ 400 บาทต่อลูก ในยุคที่ทองราคาบาทละ 400 ที่เล่ามาแนวคิดออกจะเป็นส่วนตัวสักนิดเพราะเป็นแนวคิดของพ่อ

ปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่ชนิด ส่วนที่หายไปก็เพราะถูก "standardized" ไปเน้นที่ปริมาณ ไม่มีใครศึกษาว่าทุเรียนอะไรเหมาะที่จะผ่าตอนไหน ไม่มีเลย

การปลูกทุเรียนใช้เมล็ด ปลูกในป่าไม่ต้องรดน้ำ ผมโดนดูถูกเสมอว่า พวกปลูกต้นไม้เทวดาเลี้ยง ต้นไม้ผมมีทุกโรคแต่อยู่ได้ ปัจจุบันอายุ 38 ปีแล้วยังให้ผลสม่ำเสมอ

วันอาทิตย์ที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2546
ภาคเช้า : สนทนากับวิทยากรและแบ่งกลุ่มย่อยระดมความเห็น

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เราน่าจะได้พูดคุยกันต่อเกี่ยวกับคำถามที่ว่า พิพิธภัณฑ์คืออะไร เราจะเล่าเรื่องเหล่านี้ไปทำไม เราจะทำพิพิธภัณฑ์อย่างไร

ที่ผ่านมา ใครเป็นคนทำพิพิธภัณฑ์ และทำไปทำไม

เริ่มจากพิพิธภัณฑ์ของเจ้านาย เป็นพิพิธภัณฑ์ในวัง ต่อมาก็มีพิพิธภัณฑ์ในวัดซึ่งก็คือ กรุวัด ซึ่งเก็บของเอาไว้ไม่ให้ดู แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ในความหมายปัจจุบันที่อยากให้คนมาดู

มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่สื่อสารเรื่องราวที่เรามีร่วมกันหรือเหมือน ๆ กัน เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ชาติ

ขณะที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็น่าจะแตกต่างจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพราะเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นของเราเอง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องละครชาตรี ทุกที่อาจเรียกว่าละครชาตรีเหมือนกันแต่ของที่นี่ก็ไม่เหมือนที่อื่น หนังใหญ่

วัดบ้านดอนก็ไม่เหมือนหนังใหญ่ที่อื่น ของที่เรามีก็ไม่เหมือนคนอื่น เรามีเรื่องราวของเราเอง เรื่องที่เรามีเฉพาะของเรา เป็นเรื่องที่คนอื่นไม่รู้

แล้วเราจะเล่าเรื่องแบบนี้ไปทำไมกัน ทำไมต้องเล่าเรื่องของเราให้คนอื่นฟัง ก็เพราะชีวิตของเรามันเปลี่ยนแปลงเร็วมาก เด็ก ๆ ไม่เคยเห็นว่า ปู่ย่าตายายเคยกินอยู่และทำมาหากินอย่างไร มีหลายเรื่องราวที่ใกล้จะสูญหายและบางอย่างได้สูญหายไปแล้ว สำเนียงภาษาที่เราใช้ก็เปลี่ยนไป เป็นเรื่องที่เราสามารถสื่อให้ลูกหลานเราได้รู้ สื่อให้คนภายนอกได้รับรู้

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการทำพิพิธภัณฑ์ เป็นต้นว่า เราควรจะทำทะเบียน หรือจัดเก็บดูแลอย่างไร บางเรื่องที่ควรระมัดระวัง เช่น การแปะสติ๊กเกอร์บนตัววัตถุ วิธีการจัดแสดง หลักการพื้นฐานบางอย่างในการจัด เช่น การจำแนกประเภท การทำเนื้อหาเรื่องราว การมีกิจกรรมอื่น ๆ เสริม เพราะบางทีดูแค่วัตถุก็ไม่เข้าใจ แต่พอได้ซักถามผู้ที่รู้เรื่องก็เข้าใจ เมื่อวานเห็นแท่งเหล็กอันหนึ่งก็ไม่รู้ว่าคืออะไร แต่พอถามก็เพิ่งเข้าใจว่านั่นคือ คาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตาชั่ง ถ้าจะให้เข้าใจชัดขึ้นอีกหน่อยก็น่าจะทำให้ดูด้วยว่าใช้อย่างไร

ของ 1 ชิ้น มันมีเรื่องราวตั้งเยอะ ต้องมีการค้นคว้า นำเอาประสบการณ์ของคนที่ใช้ของเหล่านี้หรือรู้จักของเหล่านี้ออกมา เช่น มีสมุดข่อยจำนวนมากที่ไม่รู้ว่าพูดถึงเรื่องอะไร

พิพิธภัณฑ์จะอยู่ได้ต้องมีคน ทั้ง*ฝ่ายคนจัด* คนทำหน้าที่ปิด – เปิด เล่าเรื่อง ทำความสะอาด ดูแลข้าวของ และ*ฝ่ายคนที่มาดู* หน้าตาของคนที่มาดูเป็นใคร กลุ่มไหน มีความสนใจหรือมีความต้องการอะไร

คำถามคือ ทำอย่างไรให้เขามาแล้วยังมาอีก นั่นคือ “ความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์” คือทั้งหลายทั้งปวงก็มีคำถาม แต่ว่าเราไม่ได้มีคำตอบสำเร็จรูป เพราะว่าพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งไม่เหมือนกัน เราต้องช่วยกันคิด เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน เราก็มีสุภาพบุรุษหนุ่มหลายท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑ์บ้าง มีประสบการณ์การทำพิพิธภัณฑ์บ้าง จะมาแลกเปลี่ยนกับเราว่า มีข้อคิดเห็นอย่างไร ขอเรียนเชิญ

คุณชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ สถาบันพระปกเกล้า

เมื่อพูดถึงการทำพิพิธภัณฑ์จะมีอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน คือ การอนุรักษ์ การศึกษา และการสื่อสาร

การอนุรักษ์ของต้องมีการหาความรู้เพิ่มเติม เช่น การเก็บตัวหนังโดยวางซ้อนทับกัน ข้อสังเกตแรกคือ ต้องหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อรักษาวัตถุให้อยู่คงนานและสืบต่อไปได้

การศึกษาค้นคว้าข้อมูล วัตถุที่มีจะบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างไร เท่าที่เห็นจากตัวอย่างเมื่อวานนี้ วัตถุถูกนำมาวางรวมกันไว้แต่ไม่ได้มีการจัดแบ่งประเภท หรือบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวเนื่องกับวัตถุที่มีอยู่ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลทำได้หลายรูปแบบ ผมดูจนจบแล้วก็ยังตั้งคำถามว่า มีอะไรมากไปกว่าไหเก่า คานตาชั่งเก่า จะทำอย่างไรถ้าไม่มีคนมาคอยเล่าให้ฟัง

เราไม่จำเป็นต้องนำเสนอวัตถุทุกชิ้นที่เรามี เลือกมาจัดแสดงเพียงบางชิ้น หมุนเวียนไปตามแต่เนื้อหาเรื่องราวเช่น *“ไหกับวิถีชีวิตชุมชน”* เพื่อให้เข้าใจว่าคนในชุมชนนี้กินอยู่อย่างไร

คุณต่อจรัส พงษ์สาลี นักศึกษาปริญญาเอก จากพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา โอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น

ผมไม่ได้ทำพิพิธภัณฑ์แต่อยู่ในแวดวงพิพิธภัณฑ์มา 10 ปี ผมอยากพูดในหลักการเสริม เท่าที่ดูพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเมืองไทยมักจะมาจากการรวบรวมสิ่งของเป็นส่วนใหญ่ แล้วพยายามที่จะแสดงของ เราไม่มีการศึกษาค้น

คว้าว่า ของที่เรามีอยู่นั้นมีวิธีการใช้อย่างไร มีประโยชน์และมีที่มาอย่างไร เรารู้แค่ว่ามีใครบริจาคมาและได้มาเมื่อไร เรามีพิพิธภัณฑ์แต่ไม่ค่อยได้พูดถึงความเป็นตัวเราเท่าไร

พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศมีบุคลากรในการทำงานค่อนข้างเยอะ ขณะที่พิพิธภัณฑ์ในเมืองไทยขาดกำลังเสริม เรามีแต่พระและครู เราขาดพื้นฐานเกี่ยวกับงานวิชาการพิพิธภัณฑ์

เรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น - พิพิธภัณฑ์ชุมชนสามารถเป็นสถาบันที่สร้างให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวเอง เป้าหมายของการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแรกคือ เพื่อท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อคนในท้องถิ่นเอง ไม่ใช่เพื่อคนนอก เราสามารถปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ให้กับเด็ก ๆ ได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรตั้งอยู่ที่ตลิ่งชัน พื้นที่แถวนั้นจากที่เคยเป็น “สวน” ก็เปลี่ยนไปเป็น “บ้านจัดสรร” เคยมีการคุยกันเรื่องชุมชนท้องถิ่น คุณครูท่านหนึ่งเป็นครูพละเล่าถึงวิธีปีนต้นหมาก นักเรียนก็ไม่เคยรู้ว่าครูรู้ ขณะเดียวกันคุณครูก็สอนแต่พลศึกษา ไม่มีพื้นที่หรือมีเวทีที่จะให้พูดหรือสอนเรื่องเหล่านี้ พิพิธภัณฑ์เปิดโอกาสให้คนหลายรุ่นมาเจอกัน เป็นเรื่องที่พูดง่ายแต่ทำยาก ดิฉันขอยกตัวอย่าง 2 - 3 แห่ง

ที่วัดจันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ วัด – โรงเรียน – ชุมชน ร่วมกันจัดทำพิพิธภัณฑ์และได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการคือท่านอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ที่จันเสนมีการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีเมืองจันเสน จึงจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา ครูนำเด็ก ๆ มาอบรมให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยคอยเล่าเรื่องเกี่ยวกับสิ่งของที่ถูกค้นพบและพาชมแหล่งโบราณคดีในท้องถิ่น

ที่บ้านหนองขาว อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี ก็กำลังทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่นั่นพิพิธภัณฑ์ไม่ได้แยกไปจากชุมชน สามารถชมได้ทั้งของในพิพิธภัณฑ์และชมได้ทั้งชีวิตจริง ๆ เพราะ*ทั้งหมู่บ้านคือพิพิธภัณฑ์*

ที่ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม อยู่ในบริเวณป่าชายเลน เขามีวิธีไปเอาน้ำจืดมาใช้เรียกว่า “การล่มน้ำ” เป็นการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ยังมีการเผาถ่านและโรงเผาถ่านอยู่ สามารถเล่าเรื่องของท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์และโรงถ่านได้

หรืออย่างที่โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ก็ทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รวมของคนหลายกลุ่ม งานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ใช่ของวัด แต่คือของปู่ย่าตายาย คือของเราทุกคน

โกมล จันทวงษ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก โรงเรียนบ้านกิโลสาม จังหวัดสระแก้ว

จากที่พูดถึง 3 พิพิธภัณฑ์ใน 5 นาทีเมื่อวานนี้ ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่น่าสนใจและคงอยู่ได้ จะพัฒนาต่อไปอย่างไร

ที่รับทราบโดยทั่วไปว่าพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในวัดก็เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของคนทั่วไป การที่พิพิธภัณฑ์เกิดในโรงเรียนก็เพราะโรงเรียนมีบทบาทด้านวัฒนธรรม ที่ผมทำคือ ผมสนใจทั้ง 3 มิติ คือ การอนุรักษ์ การเรียนรู้ และการสื่อสาร เป็นการสะท้อนอดีตมาสู่ปัจจุบันและต่อไปยังอนาคต

การดำเนินงานทางวัฒนธรรมต้องมีกรอบแนวคิด เรื่องราวแต่ละเรื่องเช่น การปีนต้นหมากจะสื่อมาเป็นพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร พิพิธภัณฑ์เท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้เป็นสิ่งที่ตายแล้ว ทุกวันนี้คำว่า “มีส่วนร่วม” จะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้ร่วมอยากให้ร่วมแค่ไหน เพราะฉะนั้นต้องเป็น “หุ้นส่วน” ไม่ใช่แค่ “มีส่วนร่วม” เราต้องมี “เจ้าภาพ” เรา

จะขึ้นรูปอย่างไร เริ่มจากมาดูว่า “มีอะไรดี” พิพิธภัณฑ์ต้องมีทั้ง 3 ส่วน คือ 1) ของเก่า 2) เวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 3) กระบวนการดำเนินงานและการนำเสนอ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ไม่กลายเป็นที่เก็บของเก่า ทำอย่างไรให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่กำลังจะเกิดเชื่อมโยงกันได้และไปต่อไปได้

อาจารย์สุวิมล บัวบาน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา จังหวัดจันทบุรี

ตั้งแต่ฟังมาจากเมื่อวาน เป็นเรื่องของ “สิ่งของ” เรื่องวัฒนธรรมยังมีเรื่องของเนติธรรม คติธรรม สหธรรม

ในพิพิธภัณฑ์มีแต่วัตถุ โรงเรียนสามารถจัดได้แค่กระดาษและวัสดุต่าง ๆ ขณะที่ในสังคมของเขาก็ยังดำเนินการกันอยู่ในชีวิตจริง ดิฉันพบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวอักษรระหว่าง “สิ่งที่นักวิชาการไปศึกษา” กับ “สิ่งที่เป็นจริง” ที่โรงเรียนเราให้เด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและพิพิธภัณฑ์ก็คงไม่ใช่เรื่องของวัตถุอย่างเดียว

คุณลุงพิณ แม่นหมาย พิพิธภัณฑ์วัดเขากระโดน จังหวัดระยอง

เรื่องใหญ่มากก็เรื่องการเก็บรักษาสิ่งของ การบรรยายความสำคัญของวัตถุต้องใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านบรรยาย ถ้าจะให้บรรยายทุกชิ้นก็ไม่สามารถทำได้ในตอนนั้น ถ้าจะให้ทำคำบรรยายเอาไว้ก็เป็นของที่รักษายากที่สุด เพราะคนมาดูเป็นร้อย เอกสารก็หายหมด เรื่องชุมชนเขาก็มีวิธีการของเขา เยาวชนเขาก็มีของที่เขาสนใจ ผมเสียดายที่กระทรวงวัฒนธรรมถูกยุบไปสมัยจอมพล ป. ไม่เช่นนั้นวัฒนธรรมคงจะซึมซับไว้ได้มากกว่านี้ วันนี้มานั่งสอน ก.กา ก็ยากนิดหน่อย เป็นเรื่องสำหรับคนรุ่นหนุ่มสาวไฟแรง ผมเองก็อายุ 70 แล้วแต่ก็ยินดีสนับสนุนคนหนุ่มคนสาว

คุณอรพินท์ สว่างแจ้ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง

คนทำพิพิธภัณฑ์ขาดความรู้ แต่ละท่านต้องหาความรู้ด้วยตนเอง ทำอย่างไรจะให้ผู้ทำพิพิธภัณฑ์มีข้อมูล จะติดต่อขอข้อมูลได้อย่างไร ท่านอยากทำแต่ไม่รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะถูกต้อง เขาจะไปเอาความรู้ตรงนี้จากใครได้บ้าง การทำพิพิธภัณฑ์ไม่มีอะไรที่ตายตัว การที่จะทำได้ก็คือต้องทำด้วยศรัทธา

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เราไม่ได้มาในฐานะ “ผู้รู้” เราอยากจะรับรู้ว่าท่านทำอะไร ท่านมองทิศทางของสิ่งที่ต้องการจะทำอย่างไร และคงไม่ใช่สูตรสำเร็จเพราะแต่ละท้องถิ่นก็ไม่เหมือนกัน โจทย์คงไม่เหมือนกัน สำหรับท่านที่ทำแล้วจะพัฒนาต่อไปอย่างไร สำหรับท่านที่ยังไม่ได้ทำแต่คิดว่าจะทำ จะทำอย่างไร ความรู้เรื่องเทคนิคเป็นเรื่องรองที่จัดการอบรมกันได้

ผู้ใหญ่กลม ไทยพิทักษ์ ชุมชนวัดตะกาดเง้า จังหวัดจันทบุรี

สมุดข่อยที่เรามีก็คล้าย ๆ กับของวัดบ้านดอน ขณะที่กำลังเอาไปแปลเป็นภาษาไทย โดยผู้รู้ที่พิพิธภัณฑ-สถานแห่งชาติจันทบุรี สมุดข่อยก็มีหลายเรื่อง ตำรายา การตั้งบ้านเรือน ที่ตะกาดเง้ายังขาดอีกหลายอย่าง เพิ่งเริ่มมาได้ปีเศษ ๆ เริ่มเก็บของเอาไว้ที่วัด เราเอานักเรียนเข้าไปดูว่าของอะไรมันมาจากจากไหน

ว่าที่ร้อยตรีชาติชาย ยอดมิ่ง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวน วัดฝั่งคลอง จังหวัดนครนายก

ผมอยู่ในส่วนของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งแยกมาจากกรมการปกครอง งบประมาณไม่ได้อยู่ไกลจากตัวพวกท่าน เพราะเงินอยู่ที่ อบต. ทั้ง “กทม.-อบจ.-เมืองพัทยา-เทศบาล-อบต.” เป็นแหล่งทุนของท่านเพราะเงิน

ลงไปตรงนั้นตามสายเหล่านั้น เพราะฉะนั้นท่านต้องทำชุมชนให้เข้มแข็งก่อน เมื่อมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งจึงจะเข้าไปยังประชาคมไปสู่ อบต. และเทศบาลได้

ขณะนี้มีการทำแผนระยะสั้น (รายปี) ระยะกลาง (5 ปี) ระยะยาว (10 ปี) ด้านถนนหนทางอาคารก็ต้องทำ แต่ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิตก็ต้องมี ตอนนี้สัดส่วนมันเปลี่ยนจากเมื่อก่อน 60:40 มาเป็น 40:60 แต่ต้องมีคณะกรรมการชัดเจน ทุกวันนี้ไม่ได้มีการประสาน มีการประสานกันโดยไม่ได้ประสาน ถ้า อบต. มีฝ่ายค้าน – ฝ่ายรัฐบาล ก็ต้องมีการโหวตกัน บางโครงการก็อาจหลุดไป ทุกวันนี้ยังมุ่งเน้นสั่งการให้ต้องดำเนินการ

อาจารย์สุวิมล บัวบาน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา จังหวัดจันทบุรี

ศูนย์วัฒนธรรมชองของเราตั้งอยู่ข้างอบต. แต่ไม่เคยไปถามว่าจะส่งโครงการไปได้ที่ไหน เรื่องของชุมชนและบุคคลากรเรามีหัวเรื่อง *"ชองในฐานะชนพื้นเมืองจันทบุรี"* เรามีปัญหาเรื่องแผ่นพับและเงินทุนค่าใช้จ่ายเพื่อรองรับคนที่เข้ามาจำนวนมาก ทุกวันนี้เรามีชาวบ้านมาเป็นครูมาเป็นวิทยากรให้เรา เช่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องจักสาน สามารถชวนมาสาธิตให้เราดูได้ เรื่องภาษาชองก็มีคนที่มาได้ เป็นการให้เกียรติครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมได้ มีการทำบอร์ดแสดงประวัติและผลงานของท่านเหล่านั้น

พันเอกวัชระ สัตยาวงศ์ทิพย์ พิพิธภัณฑ์ทหารค่ายจักรพงษ์ จังหวัดปราจีนบุรี

ผมพูดในฐานะทหารว่าผมต้องการอะไรจากพิพิธภัณฑ์ ผมห่วงเรื่องความมั่นคงของชาติ ขณะนี้สงครามเปลี่ยนแปลงไปเป็นการล่าอาณานิคมด้วยเศรษฐกิจ จิตวิญญาณและวัฒนธรรม ตั้งแต่มีดาวเทียม มีการถ่ายทอดผ่านดาวเทียม เป็นโลกที่ไร้พรมแดน สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก อเมริกาส่งอิทธิพลไปออสเตรเลียตั้งแต่เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ตัวอย่างเช่น เยาวชนออสเตรเลียเปลี่ยนไปเล่นเบสบอล เยาวชนไทยก็ไปเต้นแร็พ

ทุกวันนี้อเมริกาส่งอาวุธลับเข้ามา 9 อย่าง คือ

. โคคา โคล่า แต่ละบาทที่เราจ่ายส่งคืนกลับไปอเมริกาอย่างน้อย 7 %
. เค เอฟ ซี เข้ามาถล่มไก่ย่าง-ส้มตำบ้านเรา
. เพลงแร็พ เข้ามาแทนที่เพลงรำโทน เพลงอีแซว
. เอ็ม ทีวี จากที่เคยแต่งกายเรียบร้อยก็มาแต่งสายเดี่ยวเพราะถูกครอบงำทางจิตวิญญาณด้านนี้
. ซี เอ็น เอ็น ประโคมข่าวว่าอิรักมีอาวุธร้ายแรงก็เลยต้องส่งกองทัพไปโจมตี เสนอข่าวสารด้านเดียว เป็นการครอบงำด้านข่าวสาร
. เรื่องกระบวนการยุติธรรม เผยแพร่บาสเก็ตบอล เอ็น บี เอ ความเร็วเป็นวินาที สะใจไร้ความคิด อเมริกันฟุตบอลมีการรีเพลย์ภาพแล้วกลับคำตัดสินได้ จากที่เมื่อก่อนตัดสินแล้วก็แล้วกัน นี่เป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรม
. หนังฮอลลิวูด เน้นเรื่องความรุนแรงเป็นหลัก วัยรุ่นที่ยิงกัน ตีกันก็มาจากหนังฮอลลิวูด
. ไมโครซอฟท์ ทุกสำนักงานแทบจะปิดเลย ถ้าเอาไมโครซอฟท์กลับไป นี่คือเราเป็นทาสเขา
. ยีนส์ ลีวายส์ แสดงถึงการเป็นนักบุกเบิก นักผจญภัย คือการสอดแทรกจิตวิญญาณให้กับคนรุ่นใหม่ เป็นการพยายามที่จะครอบงำ

นี่คือความต้องการของทหาร ทำอย่างไรเราจึงจะรักษาจิตวิญญาณของคนรุ่นหลัง นี่คือสิ่งที่ผมต้องการจากคนทำพิพิธภัณฑ์

คุณอรพินท์ สว่างแจ้ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง

ถ้ามีคนมาติดต่อขอเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ถามเขาเลยว่าต้องการอาหารพื้นบ้านไหม บอกเขาไปเลยว่าคิดราคาหัวละเท่าไร คิดค่าหัวจากผู้ที่มาเยี่ยมชม ทำโปสการ์ดเตรียมไว้เลย อย่างรูปชองทำไว้ได้เลยขายราคาใบละ 5 บาท ถ้าน้องจัดได้อย่างนี้ น้องจะโด่งดังมาก ถ้าใครมาเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรมของเรา เราก็จะแนะนำให้ไปที่หมู่บ้านชอง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ต่อจากนี้เราจะแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ *ฝ่ายสนับสนุนการทำพิพิธภัณฑ์* และ*ฝ่ายที่ทำพิพิธภัณฑ์* โจทย์ที่อยากให้ท่านช่วยกันคิด สำหรับฝ่ายสนับสนุน ก็คือ

1. ท่านคิดว่าเท่าที่ท่านทราบและมีประสบการณ์มา ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีจุดตรงไหนที่จะพัฒนาปรับปรุงอย่างไรได้บ้าง
2. ท่านจะมีบทบาทในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้อย่างไร เช่น หางบประมาณ ให้ข้อมูลวิชาการ การดำเนินงานและการจัดการ เป็นต้น

สำหรับกลุ่มที่ทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในฐานะที่ท่านดูแลพิพิธภัณฑ์ของท่านอยู่

1. ท่านมีโครงการที่จะพัฒนาปรับปรุงส่วนไหนอย่างไร อยากให้เพิ่มเติมส่วนไหน
2. ท่านต้องการความช่วยหรือการสนับสนุนอย่างไร

บันทึกการประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มที่ 2 (ฝ่ายสนับสนุนการทำพิพิธภัณฑ์)

จ.ส.อ.ทวี ชมชื่น พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต) จังหวัดปราจีนบุรี

หลวงพ่อเส็งท่านมองว่าทหารน่าจะรับผิดชอบได้ดี เริ่มแรกท่านหาที่สร้างพิพิธภัณฑ์ต้องใช้งบประมาณ 25 ล้านบาท ท่านสร้างไปได้ 20 % ท่านก็มรณภาพ เจ้าอาวาสองค์ต่อมาสร้างต่อจนเสร็จปี พ.ศ. 2544 ครั้งแรกต้องการมอบให้สมเด็จพระเทพฯ แต่ท่านไม่รับ ท่านว่าเพราะสูงเกินไป ขอให้มอบเป็นของแผ่นดิน ก็เลยมอบให้มณฑลทหารบกที่ 12 ดูแล เอาดอกผลมาบริหารงาน ค่าใช้จ่ายก็ไม่มากเพราะว่าเจ้าหน้าที่เป็นทหาร

ของเรามีแต่ไม่รู้ว่าใครสร้างหรือสร้างในสมัยไหน รู้แต่ว่าคืออะไร สิ่งของเหล่านี้ถ้าไม่มีการบอกไว้ว่าสร้างเมื่อไร สมัยไหนไม่มีรายละเอียดบอกไว้ คนรุ่นต่อไปเขาก็จะไม่รู้

ของทั้งหมดต้องทำทะเบียน แม้มีสักล้านชิ้นก็ต้องมีหมายเลขกำกับทุกชิ้น พร้อมกับมีข้อมูลระบุไว้ด้วยว่าได้มาจากไหน เมื่อไร ทำเป็นแฟ้มเอกสารเป็นเล่ม ๆ เอาไว้ ของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ผมแต่ละชิ้นมีการถ่ายรูปบอกรายละเอียดและติดป้ายเอาไว้ ทุกคนที่มานั่งในที่นี้ ของที่เรามีเรารู้ไม่ทั้งหมดว่าสร้างสมัยใด เราต้องลงรายละเอียดไว้ให้ดี

การปรับปรุงการพัฒนาต่าง ๆ มันต้องแล้วแต่ที่ ของบางอย่างถ้าอยู่ในที่ทึบ ๆ จะกินตัวเองและเสียหายได้

เรื่องการสนับสนุน ความรู้ทุกคนมีไม่เหมือนกัน เรามาด้วยกันก็เป็นพวกเดียวกันแล้ว ทุกท่านถ้าไปหาผมก็อาจช่วยออกความเห็นได้ว่าที่ผมจัดไว้เป็นอย่างไร ควรปรับปรุงตรงไหน

ตั้งแต่เปิดมาไม่ค่อยมีคนมาเยี่ยมชม นาน ๆ จะมาที คนที่มาดูแล้วก็ไม่มาดูซ้ำอีก ผมกำลังคิดรูปแบบเช่นว่าจะทำหนังสือไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เชิญชวนให้มาศึกษาสิ่งของที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์สักปีละครั้งก็ยังดี จุดหมายในการพัฒนาเราอย่าไปมุ่งเน้นแต่ที่ “พิพิธภัณฑ์” และ “สิ่งของ” แต่มุ่งให้ชุมชนมีส่วนร่วม

ประเทศไทยเรื่องสำคัญคือ สมุนไพร เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้คนเข้ามาเยี่ยมชมได้ อย่างเช่น จันทร์กระพ้อ กันเกรา นมแมว กฤษณา ต้นไม้ที่คนไม่เคยได้ยินชื่อมีอีกมาก แล้วไม่ใช่แค่ปลูกต้นไม้แต่ต้องบอกสรรพคุณไว้ด้วย เช่น กาสะลองแก้โรคความดันโลหิตสูง

คุณพินิจ รัตนะสุขจิตต์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

สิ่งหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์ขาดก็คือ “การประชาสัมพันธ์” เราเห็นอาคารแต่ไม่รู้ว่าตรงนั้นคืออะไร พิพิธภัณฑ์ขาดการเคลื่อนไหวและหยุดนิ่งอยู่กับที่ พูดในฐานะครู ปัจจุบันเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ ข้อมูลที่จะเพิ่มเติมก็ต้องพัฒนาต่อไป และต้องมีการประชาสัมพันธ์

สำหรับการขอความสนับสนุน ขอให้ทำโครงการที่มีข้อมูลชัดเจนและเป็นโครงการที่ให้ประโยชน์ต่อพื้นที่ตรงนั้น หลังจากนั้นก็จะของบประมาณได้อีก เช่น งบกลาง ขอได้ในกรณีเร่งด่วน เรื่องงบประมาณสามารถขอได้ทุกแห่งทั้ง อบต. อบจ. ฯลฯ สำคัญแต่ต้องทำโครงการให้ชัดเจนว่าประโยชน์จะตกแก่ท้องถิ่นนั้น เขาจะมีแต่ละฝ่ายที่จะสนับสนุนอยู่แล้ว โดยเฉพาะถ้า สจ. สนใจก็จะเข้าไปได้เลย

คุณโกมล จันทวงษ์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว

ภาพของพิพิธภัณฑ์ที่ปรากฏคือ มันตาย คำถามคือ

1. จะทำให้น่าสนใจได้อย่างไร
    - เทคนิคการนำเสนอ จะนำเสนออย่างไร
    - ต้องทำเรื่องราวให้คนอยากรู้อยากเห็น อยากมาชม “ขายได้”
    - มีการจัดกิจกรรม – งานวิชาการ ซึ่งทุกพิพิธภัณฑ์จะต้องทำ
2. ต้องมีการจัดการ ถ้ามีคนมาเยี่ยมชมก็น่าจะให้เจ้าของมาบรรยายเล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับของชิ้นนั้นด้วย ไม่ใช่ว่าให้แล้วให้เลย ต้องสร้างเครือข่าย ทั้งเครือข่ายโรงเรียน - วัด องค์กรชุมชน ฯลฯ ให้เป็นกระบอกเสียงร่วมของเรา ปลุกกระแสความสนใจขึ้นมา ให้เด็ก ๆ มาชมปีละครั้ง “ไม่พอ” ไม่ว่าวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์สามารถมาเรียนจากพิพิธภัณฑ์ได้หมด

วัฒนธรรม คือ ปราการด่านสุดท้ายที่จะกันกระแสโลกาภิวัตน์

3. ระบบทีมงานก็สำคัญ จะมีกระบวนการจัดการอย่างไรที่จะสนับสนุน และขับเคลื่อนกระบวนการทำงาน อย่าคิดแต่ว่า “มีใจ” ถ้ามีใจอย่างเดียวปีเดียวก็จบ เพราะทุกคนต้องกิน ต้องใช้ ต้องรับผิดชอบครอบครัว เรื่องค่ารถ ค่าใช้จ่าย ค่าวิทยากรต้องดูแล
4. เรื่องงบประมาณ หากมองในเชิงนักปฏิบัติการพอจะมองออกว่ามี 2 มิติ คือ
    1) อบต. - อบจ.
    2) กระทรวงวัฒนธรรม

งบประมาณภาครัฐมากกว่างบประมาณอื่นที่อยู่นอกภาครัฐถึงประมาณ 7 เท่า

หน่วยงานภาครัฐที่สามารถของบประมาณได้ คือ

- หน่วยราชการ
- รัฐวิสาหกิจ
- องค์กรในกำกับของรัฐ
- สถาบันพระปกเกล้า
- กองสลาก

แหล่งเงินสนับสนุนนอกภาครัฐ ได้แก่

- การบริจาคของประชาชน
- หน่วยงานเอกชน บริษัทห้างร้านต่าง ๆ
- หน่วยงานในกำกับของรัฐ เช่น สกว.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ก็มีงบประมาณแต่ไม่มีใครขอ
- องค์กรการกุศลต่าง ๆ เช่น สสส.

ขอให้เรามีความชัดเจนในโครงการของเราก็สามารถจะหาแหล่งทุนสนับสนุนได้

สำหรับโจทย์ที่ให้ไว้ว่าน่าจะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่อย่างไร และจะมีบทบาทสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไรนั้น ข้อแรกเรื่องการพัฒนาน่าจะมีการพัฒนาปรับปรุงดังต่อไปนี้

1. จัดหาบุคคลากรที่รับผิดชอบและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จัดเป็นทีมขึ้นมา 1 ชุด มารวบรวมไว้เลยว่ามีพิพิธภัณฑ์กี่แห่งในแต่ละจังหวัด
2. เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวา ควรมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ
3. มีกิจกรรมเสริม
4. จัดทำเอกสารประกอบ – คู่มือนำชม เพื่อให้ผู้เข้าชมสามารถชมได้ด้วยตนเอง

ข้อที่สองเรื่องบทบาทในการสนับสนุน ในส่วนของหน่วยงานของรัฐก็สามารถสนับสนุนงบประมาณได้ดังที่กล่าวมาแล้ว สำหรับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้นว่า “วัด” สามารถที่จะสนับสนุนได้หมดทั้งด้านงบประมาณ เช่น การจัดทอดผ้าป่าดึงงบจากชุมชน ด้านบุคลากรก็ทำได้ เพราะหากพระพูด – คนจะเชื่อ

จัดประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น รับบริจาค ของบกองสลาก ขอทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สกว. เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก ทำการสืบค้นข้อมูลวิจัยเชิงประวัติอย่างเจาะลึก

ด้านวิชาการก็สามารถขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้ ควรมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เช่น ถ้ามีอะไรคล้าย ๆ กันก็ช่วยกันสืบค้น จัดตั้งทีมงานขึ้นมาทำงานร่วมกันแล้วแต่ว่าเรื่องอะไรจะมีใครบ้าง

คุณจามร พงษ์ไพบูลย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด

เราอนุรักษ์ศาลากลางจังหวัด ตอนแรกเราก็ไม่ได้รับเงินสนับสนุน หน่วยงานหลักทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดก็จะมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมจังหวัด

เรื่องศาลากลาง เราทำอะไรใหญ่ ๆ ไม่ได้ เราทำนิทรรศการเรื่อง *"ภาพเก่าเล่าเรื่องเมืองตราด"* จับภาพเล็กๆ มาขยาย เล่าเรื่องประวัติเมืองตราด ได้รับอนุมัติงบประมาณจากเทศบาลมา 21 ล้านบาทมาปรับปรุงศาลากลาง จะครบถ้วนตามแผนฯ ปี พ.ศ. 2548 มีการปรับปรุงอาคาร และทำโครงการสายใยชุมชน คัดเลือกชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นมา

หากท่านต้องการข้อมูลขอให้ท่านนึกถึงสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดของท่านซึ่งไม่ได้มีเฉพาะในจังหวัดแต่อยู่ในระดับอำเภอด้วย

ภาคบ่าย : วันอาทิตย์ที่ 7 กันยายน 2546
นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย และประชุมหารือหัวข้อ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"

กลุ่ม 2 นำเสนอโดย คุณพินิจ รัตนะสุขจิตต์

การพัฒนาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์

- จัดอบรมให้ความรู้คนทำพิพิธภัณฑ์
- ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น ใช้โทรทัศน์ – วีดีทัศน์
- จัดนิทรรศการหมุนเวียนปีละ 1 - 2 ครั้ง
- จัดทำเอกสารให้ผู้เข้าชมเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

บทบาทในการสนับสนุนงบประมาณ

- ให้หน่วยงานที่ทำพิพิธภัณฑ์ทำแผนงานหรือโครงการเสนอ อบต. - อบจ.
- ขอรับการสนับสนุนจากวัดทั้งด้านงบประมาณและบุคลากร เพราะพระก็มีความรู้มาก
- ขอความร่วมมือจากประชาชน เช่น ตั้งตู้ขอรับการบริจาค

ด้านวิชาการ

- ให้ติดต่อสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งจะได้ประสานงานกับมหาวิทยาลัย และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพื่อให้ความรู้แก่คนที่จะทำพิพิธภัณฑ์

ด้านการจัดการ

- เท่าที่เห็น ยังไม่เป็นระบบ ควรมีการลงทะเบียนให้เป็นระบบ ถ้าสูญหายก็จะได้รู้และติดตามได้
- จัดทำข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของและเนื้อหาเรื่องราวที่จะนำเสนอ
- มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและเข้าไปศึกษา

กลุ่ม 2 นำเสนอโดย คุณโกมล จันทวงษ์

ขอเสริมในส่วนของ "ทิศทาง" และ "งบประมาณ" ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกแห่ง

สำหรับพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ใช่ของวัด แนวทางที่จะหามาได้ อาจจะนิมนต์พระคุณเจ้ามาร่วมเป็นทีมงานหรือคณะกรรมการ หรือจะทอดผ้าป่าก็ทำได้

องค์กรและหน่วยงานเอกชน บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ที่อยากให้การสนับสนุนก็มีอยู่ แต่ชาวบ้านเข้าไม่ถึง หน่วยงานเอกชนชอบที่จะสนับสนุนโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่มีคนไปดูมาก ๆ เช่น ในโรงเรียน

ขอจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยอย่างเช่น สกว.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเมือง (พอช.) มีกองทุนอยู่ 3,500 ล้าน แต่ว่าประชาชนไม่ทราบ

เราน่าจะมีการขึ้นรูปเป็นเครือข่ายให้ได้ เรื่อง “การมีส่วนร่วม” เมื่อก่อนมีแค่ 4 ภาคี คือ ภาครัฐ ภาคการเมือง องค์กรชุมชน และชุมชน ก็พอแล้ว แต่ปัจจุบันนี้แค่ 4 ไม่พอแล้ว ภาคีร่วมต้องหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น พระสงฆ์ โรงเรียน องค์กรชุมชน เครือข่ายแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ

โครงการที่เสนอไปต้องไม่ใช่โครงการเชิงสงเคราะห์ ต้องเป็นโครงการที่มีเรื่องราวมาก่อนแล้ว แต่ว่าเราไม่มีงบประมาณที่จะดำเนินการ ขอให้โครงการของท่านมีความชัดเจน ไม่ขัดหรอกว่าเท่าไร ต้องมีกรอบความคิดที่ชัดเจน งบประมาณเท่าไรไม่เกี่ยง ขอให้ชัดเจน

เรื่องงบก่อสร้างไม่ต้องขอ เพราะเราสร้างมามากแล้ว เรื่องกรวดหินดินทรายไม่ต้องขอ ถ้าเป็นเรื่อง “กระบวนการ” การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างเครือข่าย เปิดเวทีระดมความคิดเห็น จัดอบรม ประชุม สัมมนา ขอมาได้เลย

การศึกษาค้นคว้าสืบค้นข้อมูลเรื่องราวอะไรต่าง ๆ ก็ขอได้

ระบุรายละเอียดงบประมาณลงไปเลย คำนวณค่าพาหนะ กม. ละ 2 บาท ค่าอาหารมื้อละ 30 บาท ค่าตอบแทนวิทยากร ถ้าเป็นระดับชาติ 2,000 บาท ระดับจังหวัด 500 บาท ระดับชุมชน 200 บาท

กลุ่ม 4 นำเสนอโดย ว่าที่ร้อยตรี ชาติชาย ยอดมิ่ง

กลุ่มนี้มีพิพิธภัณฑ์วัดตาขัน วัดบ้านดอน วัดตะกาดเง้า

ขอนำเสนอตามคำถามที่ให้ ข้อแรกคือจะพัฒนาปรับปรุงส่วนไหนบ้าง จากภาพรวม

1. การจัดหมวดหมู่
    - สิ่งที่ต้องการมาก ๆ คือ ผู้ชำนาญการในเรื่องนี้ที่จะให้คำปรึกษาแนะนำ
    - บางแห่งก็ต้องการขยายอาคารพิพิธภัณฑ์
    - มีห้องบรรยายสรุป
    - การจัดมัคคุเทศก์นำชม
    - การจัดทำพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแนวทางเดียวกันกับในระดับสากล
2. บุคคลากรท้องถิ่น
    - นำคนในท้องถิ่นกลับมาสู่ท้องถิ่น
    - การประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
    - ประชาสัมพันธ์ถึงความจำเป็นและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์
    - ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณค่า

      ยังมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีโอกาสได้พูด ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น
    - จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการทำงานที่เข้มแข็ง

      ถ้าเรามีตรงนี้ ไม่ว่าอย่างไร “ราชการก็ต้องเข้ามา”

กลุ่ม 3 นำเสนอโดย อาจารย์เด็ดดวง แฉ่งใจ

ผมออกมาเพราะว่าแก่ที่สุดในกลุ่ม กลุ่มเรามี 7 พิพิธภัณฑ์ มีทั้งที่กำลังเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป ที่เกิดขึ้นคือ พิพิธภัณฑ์วัดตาขัน ที่ตั้งอยู่คือ วัดเขากระโดน โรงเรียนไผ่แก้ววิทยา ส่วนที่ดับไปแล้วคือ ที่โรงเรียนตราดสรรเสริญ ซึ่งกำลังจะกลับไปฟื้นฟู

จะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์น่าสนใจ

- มีนิทรรศการหมุนเวียน
- มีเวทีให้มาคุยกัน

อาจารย์จากศูนย์วัฒนธรรมซอง ถามว่า เรื่อง “ซอง” มีหลายสำนวน แล้วจะเอาอันไหนไปสอนเด็ก ในกลุ่มสรุปกันว่า ทุกสำนวนมีประโยชน์ต้องเรียนรู้ *“เหตุอันใดที่ทำให้แตกต่าง”* นั่นคือสิ่งที่ควรถามและหาคำตอบ

ฝากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ช่วยประสาน เป็นเวที เรื่องวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรยังไม่ได้พูด คาดว่าอยากจะมาวิจัย ถ้าเราจะวิจัยตัวเองจะทำอย่างไร

ว่าที่ร้อยตรี ชาติชาย ยอดมิ่ง

ที่ว่า อบต. มีอิทธิพล ไม่โปร่งใส เป็นภาพลบ ในอดีตสภาตำบลเป็นอย่างนั้นจริง แต่นั่นคืออดีต ปัจจุบัน สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) น่ากลัวมาก มีการตรวจสอบเข้มงวดมาก ตอนนี้กำลังทำระบบให้เข้าที่เข้าทาง ชัดเจนขึ้น คุณสมบัติของ อบต. และเทศบาลที่กำหนดไว้ว่าต้องจบมัธยมปลายคงมีการเปลี่ยนแปลง ท้องถิ่นก็ต้องพึ่งตนเองและพึ่งท้องถิ่นเอง ผมเป็นนักการเมืองท้องถิ่น แต่คิดว่าตัวเองคือนักบริหารจัดการท้องถิ่น ถ้านายกฯ ไม่เอาด้วย แต่ประชาชนเขาจะเอา นายกฯ จะอยู่ได้อย่างไร ถ้าไม่เอาความเห็นประชาชนเป็นใหญ่ นายกฯ ก็อยู่ไม่ได้

กลุ่ม 1 นำเสนอโดย พันเอก วัชระ สัตยาวงศ์ทิพย์

คำถามข้อแรก เราจะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร

1. มองในแง่สถานที่ พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ใน

   - “วัด” ขึ้นกับวิสัยทัศน์ของพระ ถ้าท่านเห็นความสำคัญก็คง เจริญก้าวหน้ายั่งยืน แต่ถ้าเจ้าอาวาสองค์ใหม่ท่านไม่เห็นความสำคัญก็คงไม่มีการสืบทอดต่อเนื่อง ดังนั้นผู้ที่มีอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็น่าที่จะมีความยั่งยืน
   - “โรงเรียน” ขึ้นอยู่กับครู แต่ครูก็มีภาระมาก
   - “สถานที่สาธารณะ” ขึ้นอยู่กับว่าชุมชนต้องการไหม เพราะพิพิธภัณฑ์ไม่ใช่ ความต้องการของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าไม่ขึ้นกับคนใดคนหนึ่ง พิพิธภัณฑ์ก็จะยั่งยืน ถ้าเกิดขึ้นพร้อมกับคนใดคนหนึ่งพอคนไป – พิพิธภัณฑ์ก็ไปด้วย และควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีในการนำเสนอ เช่น วีดีโอ ซีดี จะได้ไม่ต้องมีคนบรรยาย

2. ไม่อยากให้พิพิธภัณฑ์หยุดอยู่กับที่ ถ้าหยุดก็ตาย ต้องมีการพัฒนาตลอดเวลา
3. ต้องมีเครือข่ายเชื่อมโยง เคลื่อนย้ายกันเอง เช่น พิพิธภัณฑ์ในจังหวัดตราดไปชมพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดจันทบุรี ผลัดกันไปมาก็จะได้มีความเคลื่อนไหว มีกิจกรรม มีการเตรียมงาน

คำถามข้อที่สอง เราจะทำอะไรได้บ้าง จะมีบทบาทอย่างไรในส่วนของเรา

1. กระตุ้นให้เกิดการประชุมร่วมกันเพื่อ

   - ดึงงบประมาณจาก อบต. อบจ. มาใช้สนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์
   - ใช้กลไกของภาครัฐให้เป็นประโยชน์
   - เชิญเข้ามาเป็นกรรมการพิพิธภัณฑ์

2. ด้านวิชาการ

- ระดมผู้ทรงภูมิรู้ทั้งหลาย เป็นต้นว่า พระ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู หมอ ฯลฯ มาให้ข้อมูล เก็บข้อมูลไว้ก่อนที่ท่านจะจากไปพร้อมกับข้อมูล ปัจจุบันก็มีการเก็บไว้เยอะแล้ว ในอินเตอร์เนตก็มี เป็นสิ่งที่สามารถทำได้และเริ่มเก็บไว้ก่อนได้

3. การจัดงาน

- ช่วยในเรื่องแรงงานได้ เพราะมีบทบาทในพิพิธภัณฑ์อยู่แล้ว
- ทำอย่างไรที่จะให้มันน่าสนใจ ไม่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตายซาก เช่น จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ในวันสำคัญ จัดแสดงตามหัวข้อที่สำคัญ
- พิพิธภัณฑ์ ที่อยู่ในโรงเรียนก็ควรฝึกยุวมัคคุเทศก์

แต่การจะให้เด็กไปบรรยายตามเกาะแก่ง หรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็อันตรายและดูแลยาก เพราะเป็นเด็กผู้หญิง ก็เลยฝึกให้บรรยายในโรงเรียน แต่ถ้าเป็นระดับอำเภอหรือจังหวัดก็คงทำได้ไม่ยากเกินไป

พระครูวิบูลย์ภารกิตติ์ วัดตาขัน จังหวัดระยอง

ทำอย่างไรจึงจะให้พิพิธภัณฑ์ยั่งยืนได้

เงินหาไม่ยาก แต่ที่สำคัญคือ คน

คำถามคือ ทำอย่างไรจึงจะให้ “คน” ยั่งยืน จะให้หลวงพ่ออยู่ทุกวันจะไหวหรือ เราให้เงินจ้างเจ้าหน้าที่ได้ไหม ให้มีคนมาดูแลเป็นประจำ เพราะชาวบ้านเขาก็มาทุกวันไม่ได้ คนเราต้องกินต้องใช้ เพราะฉะนั้นต้องตั้งเจ้าหน้าที่ประจำขึ้นมา ให้เงินเดือนเขา ถ้าเขาทำไม่ดีก็ให้เขาออกไป

อีกเรื่องหนึ่ง อาตมาไม่รวย ต้องขอชาวบ้านทุกวัน อบต. อยากได้ที่ประชุม อาตมาบอกให้เสนอเลย อาตมาให้ 5 หมื่น

เราทำอะไรต้องมองระยะยาว “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง” นี่ทางพุทธท่านว่า แต่เรานั้นทำอะไรก็ “มองแคบ คิดใกล้ ใฝ่ต่ำ” ทุกที

คุณเชิดชาติ หิรัญโร พิพิธภัณฑ์หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ

ผมอยากให้เริ่มจากจุดที่ใกล้ตัวที่สุด เริ่มจากเรื่องที่อยู่รอบ ๆ ตัวคุณ ใต้ถุนบ้าน ใต้ศาลาวัด ก็เป็นพิพิธภัณฑ์ได้ และไม่จำเป็นต้องมีของสะสมมาก

เรามักจะพูดถึงอาคารและงบประมาณเป็นหลัก หากเรามองกลับด้าน เอา 2 อย่างนี้ไว้ทีหลัง กลับมามองที่ความร่วมมือของคน – ภาคีในท้องถิ่น อันนี้คือจุดเริ่มต้นที่จะได้รับความสนใจมากกว่า แล้วมาดูว่าเราจะเสนออะไร นำไปสู่การศึกษาค้นคว้าข้อมูล ไปสู่การเลือกหาวัตถุสิ่งของมาสื่อถึงเนื้อหาเรื่องราว หลังจากนั้น “อาคารสถานที่” กับ “งบประมาณ” จึงค่อยตามมา

ท้องถิ่นแต่ละแห่งแตกต่าง แม้แต่หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ ๆ กันก็แตกต่างกัน

“ชื่อ” ของท้องถิ่นมีความหมายและเรื่องราวของมัน ถ้าคนข้างนอกเข้ามาดูแล้วไม่มีคนนำชม เขาจะรู้จักเราได้อย่างไร จะรู้ได้อย่างไรว่าสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเราเป็นอย่างไร อันนี้คือสิ่งที่ควรนำเสนอในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จัดแสดงยากโดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ตายไปแล้ว ถ้าจะจัดแสดงก็น่าจะมีการ "สาธิต" เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นกลับมามีชีวิตอีกครั้ง เป็น “living culture”

ตอนนี้มหาวิทยาลัยถูกบังคับด้วยระบบประกันคุณภาพ ทุกมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีผลงานเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นพวกคุณกำลังถือไพ่เหนือกว่ามหาวิทยาลัย คุณสามารถถือโครงการเดินเข้าไปหาเขาได้ ขอให้เขาแนะนำว่าโครงการนี้มีข้อบกพร่องอะไร และจะช่วยแนะนำอะไรได้บ้าง ปัจจุบันทุกมหาวิทยาลัยมีหน่วยงานด้านวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอยู่แล้ว มหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออก ได้แก่ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยบูรพา และสถาบันราชภัฏอีกหลายแห่ง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ในส่วนของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จะขอพูดเป็นลำดับถึงงานที่เราทำ เริ่มจากงานที่เราทำอยู่และที่คาดว่าจะทำ ขณะนี้เรากำลังรวบรวมข้อมูลเพื่อทำฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เราพยายามที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลให้ละเอียดที่สุด เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ของท่านเป็นที่รู้จักทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

คุณตรงใจ หุตางกูร นักวิชาการประจำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เรื่องสมุดไทยใบลาน จากที่เราได้ไปสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีพิพิธภัณฑ์หลายแห่งมีสมุดไทยลานอยู่เป็นจำนวนมาก พบว่ามีหลายสถาบันได้ศึกษาไว้บ้าง แต่การดูแลรักษาก็ใส่ตู้ไว้เฉย ๆ ซึ่งน่าจะให้ความรู้ในการจัดเก็บและมีการปริวรรต ข้อมูลส่วนใหญ่ก็มีทั้งตำรายา ฯลฯ

ฐานข้อมูลที่มีอยู่ก็เป็นเรื่องที่ตั้ง แยกเป็นรายจังหวัดและอำเภอ ในอนาคตตั้งใจว่าจะใส่ข้อมูลให้เต็ม

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรคือ องค์การมหาชน ซึ่งเล็กมาก เราอยากทำงานใกล้ชิดกับรากหญ้า เราสนใจงานด้านมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคน

เกี่ยวกับการวิจัย การทำโครงการวิจัย ท่านอาจจะทำเอง หรือทำงานร่วมกับนักวิชาการในท้องถิ่น ทำงานร่วมกับนักวิชาการของศูนย์ฯ หรือนักวิชาการนอกท้องถิ่น

ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องชองเพื่อให้เห็นภาพที่กว้างขวางขึ้นของวัฒนธรรมชอง ทำให้ความรู้ของเราแตกฉานออกไปจากที่เราเห็นอยู่เฉพาะหน้า ซึ่งเราเองก็ต้องกลับไปคิดต่อ

ถ้าเป็นอย่างนี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร

อาจารย์สุวิมล บัวบาน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง จังหวัดจันทบุรี

ดิฉันนั่งอยู่กลุ่ม 4 ทำอย่างไรเราจึงจะรู้จักกลุ่มอื่น ทราบความเคลื่อนไหวของที่อื่น ๆ เช่น ที่ปราจีนบุรี ฯลฯ เรามารวมกันอยู่ ณ ที่นี้ ก็เหมือนเป็นญาติทางวัฒนธรรมกันแล้ว แต่ที่หมู่บ้านชองไม่มีไฟฟ้า เข้าเว็บไซต์คงไม่สะดวก การออกวารสารจะทำได้ไหม

ให้ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นเจ้าภาพจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนแบบนี้อีกได้ไหม เพราะคราวนี้ก็ไม่ได้เตรียมตัวเท่าไร ข้อมูลที่ยังไม่ได้สะท้อนออกมาก็ยังมีอีกมาก น่าจะมีเวทีอย่างนี้อีกเป็นระยะ ๆ เสนอโครงการของเงิน อบต. – อบจ. ก็ได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

การเกาะเกี่ยวกันเป็นเครือข่ายมีได้หลายระดับ ตั้งแต่

1. ให้รายชื่อผู้ที่มาร่วมประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ซึ่งศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ทำให้ได้
2. ส่งข่าวให้ได้ว่าที่ลำปางมีอะไร
3. การมานั่งคุยกันอย่างนี้ “ถี่มากก็ไม่ไหว” เพราะต้องใช้งบมาก – มีค่าใช้จ่ายเยอะ
4. การเข้าไปแชร์ทรัพยากรการวิจัยก็อาจเอื้อให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนได้

ท้ายนี้กราบนิมนต์พระคุณเจ้ากล่าวปิดการประชุม

พระครูวิบูลย์ภารกิตติ์ วัดตาขัน จังหวัดระยอง

อาตมาขอแสดงความชื่นชมยินดีที่พวกเราทั้งหลายได้เกิดเป็นคนไทย และได้พบศาสนาพุทธ อาตมาอ่านไม่มากแต่อ่านแล้วคิด ความเป็นไทยจะคงอยู่ได้ไม่ใช่ด้วยเพลงชาติ แต่ด้วยประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และเราต้องร่วมมือกัน การที่มาลำบากอยู่อย่างนี้ก็เพราะเห็นว่า ที่เราทำอยู่นี้มีประโยชน์ การมาอยู่ที่โรงแรมอย่างนี้มันเป็นสถานที่อโคจรหรือเปล่า ความเป็นไทยทุกวันนี้ ถ้าไม่รักษาไว้ มันจะอยู่ไม่ได้ ประเพณีวัฒนธรรมอื่นมันเข้ามามาก เจ้าอาวาสก็รั้งไม่อยู่ แต่ก็ต้องชะลอไว้บ้าง ผู้ใหญ่เองก็ต้องเปลี่ยนพฤติกรรม

“ความรู้คู่คุณธรรม” จำเป็น และการใช้คุณธรรมควบคุม “ความรู้” จำเป็นมาก เพราะคนที่มีวิชาการมากแต่ไม่มีศีลธรรม ก็โกงใช่ไหม

วัดตาขัน พิพิธภัณฑ์เพิ่งจะเริ่ม แต่การศึกษามาเป็นอันดับหนึ่ง ที่วัดตาขันมีให้เรียนหมดทุกอย่าง เราทำเพื่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่าให้ขันธ์ 5 ของเราทำลายชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เลย

คนเราเกิดมาทั้งทีต้องทำดีให้ได้ จะตายทั้งทีต้องฝากความดีเอาไว้ เจริญพร.

บันทึก (ฉบับสังเขปความ)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคเหนือ)
14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546
โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

วันอังคารที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2546

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม
โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

กล่าวสวัสดีทุกท่านที่สละเวลามานั่งพูดคุยกันวันครึ่งต่อจากนี้

ดิฉันขอแนะนำตัว ดิฉันชื่อ ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล เป็นผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ศูนย์ฯ เป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล อยู่ในกำกับของกระทรวงวัฒนธรรม เราตั้งมาหลายปี แต่เพิ่งเป็นองค์การมหาชนเมื่อไม่นานนี้

เรามีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูล ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์และผลงานของมนุษย์

แล้วเราเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้อย่างไร

ศูนย์ฯ เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้และทำมานานพอสมควร ผู้อำนวยการคนก่อน และที่ปรึกษาของศูนย์ฯ มีผลงานสนับสนุนให้เกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่ง ซึ่งเป็นผลงานของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรร่วมกับท่านอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม และมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ได้แก่

ที่วัดม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ปัจจุบันจะขยายเป็นศูนย์มอญศึกษา

ที่จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์

ที่ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

ศูนย์ฯ มีความสนใจที่จะสืบต่องานนี้เพราะเรื่อง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” มีความสำคัญมาก อีกทั้งมีหลากหลายรูปแบบ และมีหน้าที่ที่สำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ สืบทอด ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อยากสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทำหน้าที่นี้ต่อไปอย่างเข้มแข็ง และพบว่ามีวัดและองค์กรจำนวนมากที่ทำงานเหล่านี้อยู่

โครงการนี้ต้องการที่จะสำรวจว่ามีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ที่ไหนบ้าง แต่ละที่มีเนื้อหาอย่างไร มีความสนใจอะไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร และหาทางแก้ไขกันอย่างไร

คำว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ที่ใช้ในที่นี้ก็กว้างขวาง เวลาพูดถึงพิพิธภัณฑ์ เราไม่ได้นึกถึงเพียงอาคาร สิ่งก่อสร้าง และวัตถุสิ่งของที่เก็บในพิพิธภัณฑ์อย่างเดียว ในปัจจุบันนี้ทิศทางเกี่ยวพิพิธภัณฑ์สมัยใหม่ ก็จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องการใช้พิพิธภัณฑ์ เน้นว่าชุมชนที่อยู่รอบ ๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน เด็ก ๆ ชาวบ้าน คนทั่วไป นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเรียนรู้เรื่องราวอะไรได้บ้างจากพิพิธภัณฑ์ เพราะฉะนั้นเรายังทำให้ของพวกนี้พูดเรื่องราวที่น่าสนใจ ในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ต่อไปอีก

ทางภาคเหนือก็คงมีคนที่ทำมานาน ทั้งวัด โรงเรียน บุคคล เราอยากทราบว่าที่ผ่านมาท่านทำอะไรมาแล้ว ขณะนี้กำลังทำอะไร มีเรื่องราวอะไร

3 – 4 เดือนต่อจากนี้ เราจะจัดประชุมอย่างนี้ให้ครบทุกภาคทั่วประเทศ

ก่อนหน้านี้เราเคยจัดที่ จังหวัดนครปฐม และระยอง ครั้งนี้เป็นครั้งที่ 3 แล้วเราเองก็คงเอาข้อมูลจากการประชุมมาคิดต่อว่าศูนย์ฯ จะทำโครงการอะไรต่อไปได้ในการสนับสนุนด้านความคิด การจัดอบรม การทำวิจัย ฯลฯ

เราอยากขอคำแนะนำจากท่านว่า ท่านต้องการความสนับสนุนอะไร เรื่องที่เราทำไม่ได้คือ สนับสนุนด้านอาคาร เราเน้นที่ความสนับสนุนทางวิชาการ เราต้องการทราบข้อมูลจากท่าน และอยากให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างพวกท่านเอง

ขอเรียนเชิญ นักวิชาการที่ทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ โดยวิทยากรที่มาคุยกับเราในช่วงนี้ ได้แก่ อาจารย์สุภาพร นาคบัลลังค์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณศรัณย์ ทองปาน กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ คุณศรัณย์เป็นนักโบราณคดีและนักมานุษยวิทยา ขอเรียนเชิญอาจารย์สุภาพร นาคบัลลังค์

อาจารย์สุภาพร นาคบัลลังค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กราบนมัสการพระคุณเจ้า ดิฉันมาในฐานะผู้ประสานงาน จากที่ทราบว่าจะมีการจัดประชุมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ก็เลยได้คุยกับเครือข่ายและได้เชิญหลายท่านมาร่วมประชุม ที่มาในวันนี้ได้นำงานวิจัยของอาจารย์บุปผา จิระพงษ์ เป็นการสำรวจพิพิธภัณฑ์ในเชียงใหม่ 95 แห่งด้วยกัน อาจารย์บุปผาไม่ได้มาช่วงเช้านี้ แต่จะมาร่วมประชุมด้วยในช่วงบ่าย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของอาจารย์จะหมายรวมถึงศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญา เป็นแหล่งสะสมและเป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งหมดเลย มีการจำแนกประเภทออกเป็น 4 - 5 ประเภทด้วยกัน เป็นประเภทที่สังกัดหน่วยงานของรัฐ 9 แห่ง สังกัดสถาบันอุดมศึกษา 7 แห่ง และสังกัดเอกชน 18 แห่งและโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม 30 แห่ง และสังกัดวัด 31 แห่ง อันนี้เฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น งานที่อาจารย์เก็บรวบรวมมานี้ เก็บรวบรวมมาถึงปี พ.ศ. 2543 เฉพาะฉะนั้นหลังปีพ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ก็มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นอีก ก็ยังไม่ได้ดูในนี้ อย่างพิพิธภัณฑ์ผ้าสบันงาที่เพิ่งจัดเมื่อต้นปี ลักษณะนี้ก็คงจะต้องมีการเก็บข้อมูลอัพเดทกันไปเรื่อย ๆ

จากที่ได้อ่านงานของอาจารย์ที่ต้องการทราบว่ามีอยู่ที่ไหนบ้าง ใครเป็นคนจัดตั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลาน ใครเป็นผู้ดำเนินงาน และมีอุปสรรคอย่างไร ข้อมูลที่พอสรุปได้ว่าเขาอยากได้อะไร คือ

- อยากได้เครือข่าย อยากรู้ว่าที่ไหนมีอะไรบ้าง
- อยากได้การสนับสนุนทางด้านการเงิน ซึ่งเป็นปัญหาของหลายแห่งที่สร้างแล้ว ไม่สามารถจะอยู่รอดได้ ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้
- สถานที่จำกัด
- ไม่มีคนและไม่มีเวลาดูแลของ ปล่อยทิ้งไว้ให้ฝุ่นจับ
- อยากได้ความรู้ในการจัดแต่ง จัดเก็บ และทำทะเบียน อยากให้นักวิชาการไปช่วย (มากกว่า 50% อยากจะได้)

ส่วนของที่นำมาจัดแสดง บางแห่งที่ติดต่อให้มาประชุมอย่างชุมชนหายยา อยากจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์เครื่องเขิน เราก็เห็นว่าดี ถ้าได้มาฟังก็จะได้มาเห็น

สิ่งหนึ่งที่เขาเสนอแนะ เมื่อก่อนนี้เวลาจะทำอะไรก็อยากให้คนหนุ่มสาวเข้ามาช่วยงาน เดี๋ยวนี้ก็เลยมองไปที่ชมรมผู้สูงอายุ ถ้าชาวบ้านเข้ามาร่วมในโครงการนี้ได้ก็จะช่วยให้สิ่งที่จัดทำอยู่ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมขอบคุณศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่ให้มาคุยเรื่องนี้ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ 3 ต่อไปก็คงจะไปยังส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ท่านผู้อำนวยการตั้งใจว่าจะทำทั่วประเทศ ผมต้องกล่าวเสริมท่านผู้อำนวยการเมื่อสักครู่นี้ว่า พิพิธภัณฑ์ทุกวันนี้มันมีมากเหลือเกิน และคงไม่มีใครรู้ว่าทั่วประเทศมีพิพิธภัณฑ์อยู่เท่าไร อาจารย์บุปผาศึกษาเฉพาะที่เชียงใหม่มี 95 แห่ง ภาคเหนือไม่น้อยกว่า 300 แห่ง เราเชิญเท่าที่เราสามารถรวบรวมได้ เริ่มจากอาจารย์สุภาพร นาคบัลลังค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์บุปผา จิระพงษ์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ อาจารย์ชุติมา เวทการ สถาบันราชภัฏลำปาง เท่าที่ได้มา ณ วันนี้ และอีกเยอะแยะที่เราไม่รู้จัก อีกเยอะที่คิดไว้แต่ยังไม่ได้เริ่ม

สถานะของพิพิธภัณฑ์ในบ้านเรามันอยู่ตรงไหน

ในอดีต พิพิธภัณฑ์เป็นกิจการของรัฐ กรมศิลป์มีหน้าที่ตรงนี้อยู่ นั่นคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีตามสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยก็ทำอยู่ ตัวรัฐธรรมนูญเดิม สิ่งเหล่านี้รู้สึกว่าจะเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับของที่มีกฎหมายคุ้มครอง “ทรัพย์ทั้งหลายเป็นทรัพย์แผ่นดิน” เกี่ยวกับ พรบ.โบราณสถานโบราณวัตถุ พรบ.คุ้มครองพืช สัตว์สงวน แร่ธาตุ ฯลฯ

มีคำถามว่า คนที่สนใจจะทำพิพิธภัณฑ์สามารถทำได้ไหม และพิพิธภัณฑ์ที่เขาทำเป็นพิพิธภัณฑ์เถื่อนหรือเปล่า

ขอตอบว่า ก็ไม่เถื่อน เพราะไม่มีใครห้าม อย่างพิพิธภัณฑ์ตามวัดก็มีมาก่อนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติด้วยซ้ำ คนที่พบของอะไรก็เอาไปไว้ที่วัดหรือไม่ก็ถวายเจ้านาย เพราะมีความเชื่อว่าจะไม่เก็บของเก่าของแก่เอาไว้ที่บ้านก็คล้าย ๆ กับในต่างประเทศที่พิพิธภัณฑ์ก็เริ่มมาจากวัดในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ

ช่วงประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศส่วนที่ทำให้เกิดความก้าวหน้ามากที่สุดคือ พิพิธภัณฑ์ในสถาบันการศึกษา เช่น ในศิริราชมีอยู่หลายภาควิชาที่มีพิพิธภัณฑ์ เช่น ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ก็จะเก็บตัวอย่างไว้ให้นักศึกษาได้เรียน ธรณีวิทยาก็มีตัวอย่างหินแร่ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ สัตววิทยาก็มีตัวอย่างพืช สัตว์ไว้ให้ศึกษาคอลเลคชั่น ตรงนี้ในต่างประเทศมันโตมากขึ้นแล้วก็ก้าวหน้ามากขึ้น

พื้นฐานของพิพิธภัณฑ์คือ เริ่มต้นจากการศึกษา มีการศึกษาเป็นเบื้องต้น ในบ้านเราก็เริ่มต้นจากการศึกษา เช่น พระ ท่านเก็บของแล้วก็ศึกษา พิพิธภัณฑ์บุคคล เช่น จ่าทวี ก็ทำนองเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ต่อมาก็กระจายตัวไปตามราชภัฏ มีการตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นมาในที่ต่าง ๆ

ในช่วง พ.ศ. 2520 ใครตั้งพิพิธภัณฑ์ก็จะถูกตั้งคำถามว่าทำไปทำไมเยอะแยะ เราจะพบศัพท์แปลก ๆ เพื่อเลี่ยงให้ได้งบประมาณ เป็นยุคที่กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่มีอะไรก้าวหน้า เป็นยุคตกต่ำของพิพิธภัณฑ์

พอมีรัฐธรรมนูญใหม่ ปี พ.ศ. 2540 ก็ฟื้นขึ้นมา วิธีคิดของรัฐธรรมนูญใหม่ มีแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑ์ขึ้นมากมาย เป็นต้นว่า

มาตรา 40 ให้สิทธิชุมชนในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน

พรบ.ปฏิรูปการศึกษาที่ใช้คำว่า “พิพิธภัณฑ์” ในกฎหมายว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นที่รัฐต้องส่งเสริม

พรบ.กระจายอำนาจ หมวดที่ 2 มาตรา 16 ก็เช่นเดียวกันก็พูดถึงเรื่องของแหล่งเรียนรู้เช่นนี้เหมือนกันว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิรับอำนาจถ่ายโอนตรงนี้มา เพราะฉะนั้นหมายความว่าสิ่งที่เคยเป็นของแผ่นดิน แต่

ก่อนนั้นรัฐดูแล ราชการดูแล ก็โอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแล หรือว่าให้โรงเรียนดูแลก็เป็นอีกสายหนึ่ง ถ้าเผื่อดูจากจุดสนใจในขณะนี้ผมว่ามันมีจุดสนใจอยู่ 2 จุดด้วยกัน ในการทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาคือ

1. *ทำพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้* ส่งเสริมการเรียนรู้ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาตลอดชีวิต

2. *ทำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว* คาดหวังว่าทำพิพิธภัณฑ์แล้วจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามา

แต่ไม่ว่าจะทำเพื่ออะไรสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ เรื่องการสร้างองค์ความรู้ และการเผยแพร่องค์ความรู้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากว่ามีแต่ของเยอะแยะ เข้าไปดูแล้ว ไม่เห็นได้อะไร ไม่รู้เรื่องเลย

ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์ประสบความสำเร็จ จะทำอย่างไรให้อยู่ได้ พิพิธภัณฑ์เป็นดาบสองคม พิพิธภัณฑ์เป็นเกมส์ที่เลิกไม่ได้ เมื่อความรู้ถูกดึงออกจากบริบท ถ้าท่านไม่ศึกษา ท่านได้ทำลายมันไปแล้ว พิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่เล่นแล้วสนุกแต่หมดตัว ต้องควักสตางค์ทำโน่นทำนี่แต่หาทุนไม่ค่อยได้ ผมไม่เคยเห็นพิพิธภัณฑ์ไหนทำแล้วได้กำไร พวก super museum ทั้งหลายเพราะมีทุนสนับสนุนจึงอยู่ได้

พิพิธภัณฑ์มีคุณ ถ้าพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้แล้วเผยแพร่ มีโทษคือ ถ้าทำไม่ไหวแล้วเลิกทำจะมีคนมาขอซื้อแล้วยกไปเมืองนอก อันนี้บ้านเมืองเสียหายหนัก

คุณศรัณย์ ทองปาน กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ

ผมเป็นกองบรรณาธิการ วารสารเมืองโบราณ ผมไม่มีประเด็นทางวิชาการมากนัก ผมมีแต่ข้อสังเกต

ผมคิดว่าการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในช่วง 20 – 30 ปีมานี้ และที่เฟื่องฟูมากในช่วง 10 ปีมานี้ มันเป็นการตอบโต้ของคนท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาของรัฐที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ

จากที่เคยถามพระและคนที่ทำก็ได้รับคำตอบว่า เพราะสิ่งที่มันเคยเป็นอยู่มันเปลี่ยนแปลงไป สาบสูญไปโดยที่คนรุ่นลูกรุ่นหลานไม่มีใครรู้จัก เด็กรุ่นใหม่ที่มีชีวิตอีกแบบหนึ่ง ไม่เคยเห็นสิ่งที่คนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าเคยเห็นมา จึงเกิดความพยายามที่จะเก็บรักษาหรือรื้อฟื้นอดีตบางอย่างเอาไว้ โดยคนอย่างเช่น พระและผู้ที่เริ่มทำพิพิธภัณฑ์

ของที่เก็บไว้ก็คือ สมบัติที่เป็นกลาง ๆ ของชุมชน ถ้วยโถโอชาม เครื่องแก้ว พระพุทธรูป เครื่องจักสาน เครื่องมือทำนา เกวียน เป็นของที่กำลังหมดประโยชน์ไปจากสังคม แต่คนที่เก็บก็คิดว่าเป็นของที่ควรเก็บรักษาไว้และคนรุ่นหลังควรที่จะได้รู้จัก เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ก็จะผูกพันกับคนที่เป็นผู้ริเริ่ม ด้วยความรู้สึกว่าของพวกนี้กำลังจะหายไป ก็เลยพยายามรวบรวมรักษาไว้

เมื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกี่ยวโยงกับตัวบุคคลซึ่งมีทั้งที่มีชีวิตอยู่และผู้ที่ล่วงลับแต่ยังมีผู้ที่ศรัทธาในตัวท่านที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น ที่วัดกลางบางแก้ว วัดจันเสน การเริ่มต้นแบบนี้ผูกติดอยู่กับตัวคนก็จะมีปัญหาแน่ๆ เพราะผู้ที่รู้คือ ตัวท่านผู้เก็บ แต่ถ้าท่านไม่อยู่แล้วก็จะไม่มีใครรู้ และถ้าบุคคลนั้นไม่อยู่หรือไม่พร้อมที่จะจัดการต่อไป คำถามก็คือ พิพิธภัณฑ์จะอยู่ได้อย่างไร

ความพยายามที่จะแก้ไข คือ (1) *ให้คนอื่นเข้ามาร่วมรับผิดชอบ* (2) *อบรมเด็กนักเรียน* เป็นรุ่น ๆ ให้นำชมพิพิธภัณฑ์ได้ รู้ประวัติของท้องถิ่น ปัญหาคือ ถ้าเด็กจบออกไปก็จบ

ย้อนกลับมาสู่ประเด็นเดิม การเปลี่ยนแปลงดึงคนออกจากพิพิธภัณฑ์ ยิ่งทำก็ยิ่งว้าเหว่และหมดแรง เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ที่ผูกพันกับตัวบุคคลซึ่งทำไปได้อย่างมากก็ 30 – 40 ปี หลังจากนั้นจะเกิดอะไรขึ้น

ผมไม่มีคำตอบ แต่อยากเปิดประเด็นขึ้นไว้ให้ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันต่อ

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

มีอยู่ 2 จุดที่อยากจะได้ข้อมูลเพิ่มเติม

1. ปัจจุบันมีกระแสพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมากเหลือเกินด้วยปัจจัยหลายอย่าง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ การท่องเที่ยว การปฏิรูปการศึกษา อยากฟังจากแง่มุมของคนทำจริง ๆ ว่าเป็นเพราะเหตุเหล่านี้หรือเปล่า เป็นอย่างนั้นจริงหรือเปล่า

2. พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่แค่ "ของ" แต่เราเน้นที่เรื่อง "ความรู้" ซึ่งมี 2 ด้าน คือ

(1) เนื้อหาท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่อื่น เช่น ผ้า แหล่งโบราณคดี ยกตัวอย่างในภาคเหนือมีเมืองโบราณจำนวนมากที่ไม่อยู่ในตำราเรียนประวัติศาสตร์ ลักษณะทางวัฒนธรรมก็ไม่เหมือนภาคอื่น เช่น การนับเดือนทางภาคเหนือก็ไม่เหมือนภาคกลาง ซึ่งเราก็ไม่รู้ แต่ผู้ที่จัด ผู้ที่รู้ และผู้ที่ศึกษามีอยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้มีการนำเสนอ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถช่วยเสริมตรงนี้ได้

(2) ความรู้ด้านการจัดการ พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งแล้วร่วงโรยไปก็เยอะ ความรู้ด้านการจัดการว่าทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์ "ยั่งยืน" "เติบโต" และ "สร้างความรู้" ต่อไปได้ ซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหาด้านเทคนิคและการบริหารจัดการ คนทำอาจจะแนะนำได้ว่าจะทำอย่างไร ใช้วิธีการอะไร

ถ้าท่านวิทยากรไม่มีอะไรจะเสริม ขอให้ท่านผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัว เล่าว่าแต่ละท่านทำอะไร และอยากขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากที่วิทยากรนำเสนอ

อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ผมเป็นผู้อำนวยการหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ เรื่องที่ท่านอาจารย์พูดมา เรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเรื่องที่คนอยากเบือนหน้าหนีไม่เหมือนเรื่องบิ๊กซี โลตัส คนที่มานั่งที่นี่คือคนที่มีจิตวิญญาณด้านพิพิธภัณฑ์ ถ้าไม่ชอบจริง ๆ คงไม่มา

จากประสบการณ์การทำหอวัฒนธรรมวัดศรีโคมคำ ซึ่งมีชื่อเสียงมาก คนที่ก่อตั้งก็ใหญ่ ๆ ทั้งนั้น ทั้งท่านอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม คุณขรรค์ชัย บุนปาน คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ อาจารย์โกวิทย์ วรพิพัฒน์ และผมที่เข้ามาร่วมกันทำ แต่สิ่งที่ขาดไปคือปราชญ์ท้องถิ่น

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ "การจัดการ" วัตถุสิ่งของมีค่าที่หลวงพ่อท่านเก็บไว้มีเป็นหมื่นชิ้น ระบบของเราจะจัดการอย่างไร จะมีการจัดหลักสูตร เอาคนมาอบรม ดูงานพิพิธภัณฑ์ที่ล้มเหลว เช่น ที่พอเปิดแล้วก็ตายทันที ก็พากันไปดู พิพิธภัณฑ์ตามที่ต่าง ๆ ในต่างประเทศก็ให้ไป แต่ก็มีปัญหาในรายละเอียด ประเด็นก็คือ

พระท่านคิดว่าของทุกชิ้นเป็นของท่าน ท่านคิดว่าการสร้างพิพิธภัณฑ์ต้องมีกำไรขาดทุนเป็นเงิน ท่านสอนเรื่อง "ทาน" ตลอด แต่ท่านไม่ให้ เพิ่งคุยกันที่วัดว่า "เราขาดทุนปีละ 2 แสน" มีแต่ผมที่บอกว่า "เราได้กำไร" การที่เด็กได้เข้ามานอนมาเรียนมาเขียนบันทึกข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ ทำให้ท้องถิ่นมีการกระเพื่อม มีการเคลื่อนไหวในท้องถิ่น หอวัฒนธรรมแห่งนี้ไม่เคยขอเงินทุนจากรัฐ ได้เงินจากการนำพระเจ้าตนหลวงมาปั๊มขายทั้งนั้น และได้มาเป็นเงินบริจาค เราต้องเปลี่ยนแปลงความคิดตรงนี้

เป้าหมายของคนที่เข้ามาทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือไม่ชัดเจน เราเห็นฝรั่ง เราให้เด็กวิ่งเข้าใส่ ดักหน้าดักหลังฝรั่งอยากดูพิพิธภัณฑ์แต่ไกด์ไม่อยากดู ไกด์ขายบัตรพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งใบละ 300 บาท แต่ซื้อจากพิพิธภัณฑ์ 100 บาท เราทำแบบนี้ไม่ได้เพราะเป้าหมายของเราไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว เรื่องเป้าหมายต้องแยกให้ชัดเจน

ทุกวันนี้พิพิธภัณฑ์เบลอมาก วัดนี้มีโถ วัดนี้ก็มีโถ เราไม่มีองค์ความรู้แบบเข็มฉีดยาว่าจะให้คนเรียนรู้อะไร ผมบอกเลยว่าผมจะทำพิพิธภัณฑ์โสเภณี ผมจะเอาผ้าถุงผืนแรกของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมาไว้ แสดงถึงวิวัฒนาการและการสิ้นสุดของโสเภณี

การที่เราจะให้คนมาลงทุนบางทีก็ดีแต่บางทีก็ตีกลับไปอีกทาง บางคนบริจาค 10 ล้าน เขาทุบโต๊ะฟันธงเลยว่าเขาบริจาค 10 ล้าน ต้องพูดมากกว่าคนที่บริจาค 1 บาท โอ้โห เป็นแบบนี้เหรอ ผมพูดเลยว่าคุณมีเสียงดังเท่ากันไม่ว่า 10 ล้าน หรือ 1 บาท

ชาวบ้านไม่เห็นคุณค่าของสิ่งของ ที่จังหวัดพะเยาเมื่อพระเดชพระคุณเจ้าอาวาสมรณภาพ เผลอแป๊บเดียวขายให้คนขายของเก่าไปหมด เหมือนกับกรณีของฟอสซิลที่เชียงม่วน กว่าที่เราและชาวบ้านจะรู้ ญี่ปุ่นเอาไปศึกษาตั้งแต่ปี 2542 แล้ว เราจะทำพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไร ถ้าเราไม่ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน

ผมอยากเตือนนักพิพิธภัณฑ์กำมะลอทั้งหลาย เวลาทำพิพิธภัณฑ์ อย่าเอาไปในเชิงพาณิชย์มากเกินไป

พระครูโกวิทธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดร้องเม็ง จังหวัดเชียงใหม่

พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งก็ไม่ใช่จะเป็นไปในเชิงพาณิชย์ อย่างพิพิธภัณฑ์ของอาตมา ไม่เคยเก็บค่าเข้าชมเลย อาตมาชอบมาแต่เด็กแล้ว ก่อตั้งมาได้ 19 ปีแล้ว เริ่มเปิด 1 ตุลาคม 2527 ถ้ามีคนมาชม อาตมาเลี้ยงน้ำด้วย เราทำด้วยใจรัก เมื่อมีคนมาเราก็เลี้ยงน้ำ เราดีใจที่มีคนมาชมมาแอ่ว เกิดความภูมิใจ ไม่ให้เงินก็ไม่ว่า ไม่ได้เป็นเชิงพาณิชย์ เพราะฉะนั้นคงจะไม่ทุกที่ที่ทำเป็นเชิงพาณิชย์

พระครูถาวรธรรมโกวิท วัดพระแท่นศิลาอาสน์ จังหวัดอุตรดิตถ์

อาตมาอายุน้อย มาเป็นตัวแทนจังหวัดอุตรดิตถ์ อาตมาทำพิพิธภัณฑ์วัดพระแท่นศิลาอาสน์ ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นสื่อกลาง พระตั้งใจมากเพราะถ้าไม่ตั้งใจคงล้มไปหมดแล้ว อยากให้คนที่มาได้อะไรกลับไปบ้าง ได้ความรู้ ได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งแต่ละถิ่นก็แตกต่างกันไป

อาตมาได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าอาวาสก็ทำด้วยด้วยความตั้งใจ เราต้องไม่มองเฉพาะข้างหน้าแต่ต้องมองข้างหลังด้วย อยู่กึ่งกลางมองทั้งข้างหน้าข้างหลัง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สำคัญคือต้องตั้งใจ ทำด้วยใจ จึงเกิดขึ้นได้

ส่วนเรื่องพระให้ทาน การที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้ต้องมีคุณสมบัติหลายประการ ต้องทำเพื่อประโยชน์ของชุมชน ถ้าบ้านมีความสุข วัดก็ดีด้วย ถ้าบ้านไม่ดี วัดก็ไม่ดี ทั้งสองส่วนนี้ต้องไปด้วยกัน

เด็กที่มาดูมาศึกษาคือกำไร ยิ่งได้ศึกษาค้นคว้ายิ่งได้กำไร เป็นกำไรด้านความคิด เทียบกับเงินทองไม่ได้

คุณทองดี ปิงใจ

ผมสนใจด้านมานุษยวิทยา ผมเป็นนักวิชาการอิสระ ผมยินดีและดีใจที่เราจะได้มีระบบเครือข่าย มีประเด็นที่ต้องการเสนอ ประเด็นที่ 1 ผู้ที่เข้าชมมองว่าพิพิธภัณฑ์มีของเก่า วัตถุโบราณ เราต้องยอมรับความจริงว่าเราเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมมานาน และเราไม่ค่อยเห็นคุณค่า ผมเคยพาผู้ใหญ่ พาครู พานักเรียนไปทัศนศึกษา เวลาพาไปดูวัด พาไปดูพิพิธภัณฑ์ก็อย่างนั้น ๆ ถ้าครั้งใดที่เราพาไปดูแล้วไม่ไปแวะเซ็นทรัล ไม่ไปแวะโลตัส บิ๊กซีเป็นอันว่าจบกันเลย ครั้งหน้าไม่มีใครไป ทำไมครับ เพราะว่าเขาไม่เคยขึ้นบันไดไฟฟ้า เขาไม่เคยเจอเทคโนโลยี เพราะฉะนั้นส่วนนี้เราต้องผสมผสาน

ถ้าเราจัดพิพิธภัณฑ์แล้วคนที่ทราบว่ามีคุณค่านั้นมองในเชิงพาณิชย์ เช่น พระเครื่อง องค์ที่เก่า ๆ เขาเก็บและนำองค์ที่ทำปลอมขึ้นมาตั้งโชว์ ปัญหาตรงนี้ก็จะไม่จบ เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้เขาจะอธิบายอะไรในวัตถุโบราณ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในระยะแรกแน่นอนเราก็ต้องรวบรวมก่อน ต่อไปเราจะทำอย่างไรให้มันมีชีวิตขึ้นมา มันอธิบายอะไรได้บ้างในสังคม มันอธิบายอะไรได้บ้างในเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้น ตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าหากว่าคนไปดูก็รู้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์แล้วก็มีหม้อมีภาชนะ มีพระเครื่อง มีเครื่องมือ มีเครื่องใช้ แต่เขาไม่เข้าใจ ในอนาคตเราอาจจะต้องทำให้ลึกลงไป มีการวิจัยเป็นชิ้น ๆ ไปเลยว่า สิ่งเหล่านั้นมันเกี่ยวพันอย่างไร มันมีความเคลื่อนไหวอย่างไรในสังคมประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ผ้า 1 ผืน มันอธิบายอะไรได้บ้าง ตรงนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ ถ้าเราแค่เก็บไว้ก็ไม่มีประโยชน์ เมื่อคนเก็บรวบรวมตายไปก็จบ

ขณะนี้เราไม่ได้มองว่าเพราะประชาชนของเรายากจน คนที่ไม่เห็นคุณค่าก็พากันขาย ทุกวันนี้เวลามองปัญหา หรือแก้ปัญหาก็ทำโดยแก้โครงสร้างส่วนบนคือแก้กฎหมาย ข้าวของต่าง ๆ ถ้าเขารวบรวมด้วยตนเองก็จะเห็นคุณค่า เราจะแก้แต่เฉพาะโครงสร้างส่วนบนโดยไม่ปรับเปลี่ยนความคิดของคนได้หรือ มันเกิดขึ้นได้อย่างไรที่ของพิพิธภัณฑ์หายไป หายไปได้อย่างไร หลืออยู่แต่ของเก่า ของปลอม เราจัดกันอย่างงมงายโดยไม่ได้เอาสังคมวิทยามานุษยวิทยา วิทยาศาสตร์เข้าไปจับ ถึงเวลาฝรั่งก็มาซื้อไป ทั้ง ๆ ที่เขาไม่มีประวัติศาสตร์ แต่เรามี

คุณสุรชัย ลิฟู พิพิธภัณฑ์ลาหู่ บ้านจะแล จังหวัดเชียงราย

ผม นายสุรชัย ลิฟู ที่มาคือ เราทำพิพิธภัณฑ์เป็นดิน ความรู้ก็ฝากคณะอาจารย์ผู้เข้าร่วมทุกท่าน ผมกำลังทำอยู่และอยากเล่าสั้น ๆ บ้านเราแต่เดิมเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แถวจังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมือง 20 กม. มีคนอยู่ 3 เผ่า คือ กระเหรี่ยง ลาหู่ อาข่า

ที่เราทำเพราะมีน้ำตกห้วยแม่ซ้ายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เรารวมกลุ่มกันคิดเริ่มจากกลุ่มเยาวชน ที่เราอยู่ทุกวันนี้แค่มีนักท่องเที่ยวแวะมาชม เขามาแล้วก็ผ่านไป เราไม่ได้อะไรเลย เราประชุมกันและคิดว่าน่าจะจัดทำพิพิธภัณฑ์ลาหู่แสดงของโบราณและเล่าประวัติความเป็นมาของลาหู่ แล้วเราก็ขอให้กลุ่มศิลปะกระจกเงาเข้ามาช่วยเริ่มมาได้ปีกว่า ๆ ตอนนี้ยังไม่เสร็จ เราเริ่มทำอยู่ และที่แตกต่างจากที่อื่นก็คือ เราทำเป็นดิน จากอดีตที่ผ่านมาสมัยปู่ย่าตายาย เราใช้ดิน เดี๋ยวนี้ก็เปลี่ยนไปกลายเป็นไม้ คำถามคือทำอย่างไรจึงจะรักษาให้ยั่งยืนต่อไปได้ ปัญหาคือความร่วมมือซึ่งเราก็แก้ไขได้

คุณสมชาย ชัยมินทร์ โรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม จังหวัดเชียงราย

ที่โรงเรียนไม่ได้ทำเป็นพิพิธภัณฑ์แต่เคยดำริที่จะทำ ที่ทำอยู่นี้คือเรื่องวัฒนธรรม ศิลปะ เช่น จ๊อย ผมทำแบบฉายเดี่ยว เป็นการสอนเด็ก ๆ ในชุมชนพื้นที่เขตบริการช่วง 6 โมงเย็นถึง 3 ทุ่ม ด้านดนตรีพื้นบ้าน ประสานงานเกี่ยวกับช่างซอต่าง ๆ อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

คุณอัครเดช นาคบัลลังค์ พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา จังหวัดเชียงใหม่

ผม อัครเดช นาคบังลังค์ เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นน้องใหม่ เปิดมาไปได้ 5 เดือน ชื่อพิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา ณ ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ เป็นพิพิธภัณฑ์น้องใหม่ ถ้ามีโอกาสเชิญแวะมาชมได้

คุณศศิธร มงคลเรืองฤทธิ์ กลุ่มคัวฮัก คัวหาง

ดิฉัน ศศิธร มงคลเรืองฤทธิ์ มีเครื่องเขินโบราณ ตอนนี้ของเรากำลังสร้างศูนย์เรียนรู้ ด้านของเก่าของเราก็มีเยอะ ตอนนี้พิพิธภัณฑ์ของเรายังไม่ได้สร้างกัน แต่ว่าทางด้านความรู้ของเรามีพร้อมให้ศึกษาได้ ถ้าสนใจก็เรียนเชิญค่ะ

คุณวันทนี สุขมิลินท์ ตัวแทนพิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว จังหวัดลำพูน

ได้รับมอบหมายจากท่านเจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว เวียงยอง นอกจากมีพิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้วแล้ว ยังเป็นศูนย์เรียนรู้การทอผ้ายกดอก จังหวัดลำพูน

คุณวัลลภา กาแก้ว ตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์วัดสะแล่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่

พิพิธภัณฑ์วัดสะแล่งเริ่มจากท่านพระครูวิจิตรวัฒนโกศล ท่านเก็บของไว้ประมาณ 10,000 ชิ้น มีทั้งผ้า ข้าว ของเครื่องใช้ พระพุทธรูป ขณะนี้ยังไม่ได้จัดแสดง กำลังดำเนินการ

คุณปริสุทธา สุทธมงคล กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ดิฉันปริสุทธาหรือ หมู จากกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา พิพิธภัณฑ์ดินที่ทำยังไม่มีชื่อเป็นทางการ กำลังอยู่ในช่วงดำเนินการ

คุณโจนาธาน มอริส กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ผมทำพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ บนอินเตอร์เนต เป็นพิพิธภัณฑ์คู่ขนานของพิพิธภัณฑ์บ้านจะแล อนาคตจะทำควบคู่ไปด้วย

คุณปริสุทธา สุทธมงคล กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

สำหรับกลุ่มกระจกเงา กลุ่มเราสังกัดมูลนิธิโกมล คีมทอง สำนักงานของเราอยู่ที่เชียงราย เราทำงานกับพี่น้องชุมชนภูเขาในตำบลแม่ยาว เป็นกลุ่มเสี่ยงและยากจน เราทำงานหลายเรื่องทั้งยาเสพติด สัญชาติ ศิลปวัฒนธรรม ดูรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มกระจกเงาได้ที่ www.hilltribe.org www.bannok.com www.mirrorartgroup.org และ www.hilltribetour.com

พระอาจารย์บุญญรัตน์ ปัญญาวุฒโฑ เจ้าอาวาสวัดพระยืน จังหวัดลำพูน

กำลังดำเนินการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ของวัด โยมเพิ่งโทรไปตอนเช้า ให้เวลา 20 นาที วัดพระยืนตกสำรวจก็เลยขอสมัครก็แล้วกัน

พระสาโรจน์ ปลสมิโร ตัวแทนพิพิธภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง

เก็บของไว้หลายอย่าง ส่วนใหญ่ชาวต่างประเทศมาชม มีของหลายอย่างที่น่าศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ของทั้งต่างประเทศและไทย คนที่มาเห็นเขาก็ชื่นชมและให้ความเห็นหลายอย่างแต่ก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไร

ทางวัดได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลป์ส่วนหนึ่ง จึงทำอะไรไม่ได้ต้องให้กรมศิลป์จัดการ

พระมหาบุญโชติ อินทจักร พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน

เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ตัวแทนเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย มากับวัฒนธรรมอีก 2 ท่าน ที่วัดก็มีพิพิธภัณฑ์ที่เก็บโบราณวัตถุในรุ่นเดียวกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ส่วนหนึ่งอยู่ในวัด อีกส่วนหนึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ของเป็นของยุคสมัยเดียวกัน แต่แยกเก็บ 2 ที่

อาตมามาในฐานะตัวแทนของพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย มาวันนี้คงได้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์และโบรารสถานวัตถุ คิดว่าเช้านี้ก็ได้ความรู้พอสมควร บ่ายก็คงได้รับความรู้เพิ่มเติมอีก

ถ้าไปลำพูนก็ขอเชิญไปชม มีวัตถุโบราณต่าง ๆ มากมาย

อาจารย์สมชาย ปงศรีชัย โรงเรียนวัดน้ำใส จังหวัดอุตรดิตถ์

ทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอยเกี่ยวกับไทยวน ตอนนี้พักไว้ก่อนเพราะไม่มีเวลา อีกหน่อยถ้ามีเวลาคงฟื้นคืนชีวิต

คุณสุมาลี แสงจันทร์ ชุมชนวัดหมื่นสาร จังหวัดเชียงใหม่

คณะทำงานเครื่องเงินสานบ้านบัวลาย หมู่บ้านนี้มีชื่อเสียงมากเกี่ยวกับการทำเครื่องเงินซึ่งกำลังหายไป เพราะอลูมิเนียมเข้ามาแทนที่ ผู้สูงอายุก็ร่อยหรอไป เราทำพิพิธภัณฑ์เพื่อศึกษาความรู้จากผู้สูงอายุ เพื่อเป็นประวัติเป็นความรู้เผยแพร่สู่คนรุ่นหลังให้สืบทอดต่อไปได้ เมื่อได้รับความรู้ในวันนี้ก็เป็นแนวทางที่จะสานต่อให้สำเร็จได้

อาจารย์อดิศัย วิเศษวัชร โรงเรียนเชียงกลางประชาพัฒนา จังหวัดน่าน

แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมของอำเภอเชียงกลาง สร้างสวนพฤกษศาสตร์ให้เด็ก ๆ มาเรียน

อาจารย์ชุติมา เวทการ สถาบันราชภัฏลำปาง

มีโอกาสทำวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มทำเมื่อปลายปีพ.ศ. 2540 ปิดโครงการไปเมื่อปีที่แล้ว เป็นทุนวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ทำให้ได้เข้าไปทำงานกับชุมชนบ้านไหล่หิน ศึกษาทั้งประวัติหมู่บ้าน ประวัติวัด ประวัติวัตถุ โบราณสถาน โบราณวัตถุ นำมาจัดทำเป็นหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา ตามโครงการทำเฉพาะชั้นประถมปีที่ 5 ต่อมาก็ขยายไปทั้งหมดจนครบทุกชั้น

คุณสายสวาท มหาวงศ์นันท์ บ้านหย่วน จังหวัดพะเยา

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ ยังไม่ได้มีการจัดและเปิดเป็นทางการ กำลังทำอยู่ สำหรับวันนี้ต้องการมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศูนย์ของเราต่อไป

คุณธีรชัย สมฤทธิ์ บ้านหย่วน จังหวัดพะเยา

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ มี 2 ส่วน คือ

. ศูนย์วัฒนธรรม แสดงวัฒนธรรมไทลื้อ
. ศูนย์ศึกษาอาชีพชาวไทลื้อ ที่ขึ้นชื่อคือ ผ้าทอลายน้ำไหลชาวไทลื้อ อ.เชียงคำ

อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย มหาวิทยาลัยโยนก

ผมทำเรื่องจารึก จดหมายเหตุ และสมาคมเพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรม (สรสว.)

ผมอยากเรียนเกี่ยวกับ “งานพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน” ผมถือโอกาสเรียนที่ประชุมนี้เป็นครั้งแรกว่า มีที่ผืนหนึ่งอยู่ที่ “หาดลาวา” เคยเป็นที่ประทับของพระยุพราช รัชกาลที่ 5 ข้างล่างมีหลุมเผาถ่าน อาจพบฟอสซิลซึ่งสามารถแปลงเป็นทรัพย์แผ่นดินได้ ผมได้รับความไว้วางใจจากราชการทำโฉนดให้ไว้ในชื่อผม และผมจะมอบให้ส่วนกลางต่อไป ถ้าพบว่ามีเมื่อไร

พิพิธภัณฑ์มี 2 ระดับคือ ระดับแผ่นดิน และระดับเมือง อย่างอาจารย์ศรีศักร ท่านเป็นที่ปรึกษาตลอดชีพ ส่วนผมได้รวบรวมจารึกไว้มาก บางฉบับได้เผยแพร่ตีพิมพ์ บางส่วนก็ยังอยู่ในพิพิธภัณฑ์ ที่อาจารย์ปฐมฤกษ์พูดไว้สำคัญมาก สะสมไว้มาก ทำไป ๆ พอทำไม่ไหว ก็ขายให้ฝรั่งไป เรื่องดาบสองคมสำคัญมาก อีกเรื่องหนึ่งคือ “หอผี” ซึ่งสำคัญมากสำหรับภาคเหนือ ควรได้อนุรักษ์พื้นที่ที่เป็นหอผีเอาไว้ ถ้าสามารถกันไว้ได้ก็จะดี ผมก็รวบรวมเรื่องหอผีไว้มาก ถ้าจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองก็ได้

อยากให้การสัมมนานี้ประสบความสำเร็จอย่างสำคัญ ทฤษฎีเรื่องชื่อบ้านนามเมืองก็สำคัญมาก ชนเผ่าที่กำลังสูญเสียไปคือ คำเมือง การอนุรักษ์ภาษาชนเผ่าก็เป็นงานส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ หวังว่าท่านที่มาที่นี่คงสร้างประโยชน์แก่ลำปางพอสมควร และวันหลังคงได้ตามไปเจาะตามที่ต่าง ๆ ที่ท่านมาด้วย

คุณสุรศักดิ์ เอี่ยมทุเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตแม่ฮ่องสอน เขต 1

พอดีตรงนี้ทำเป็นหอวัฒนธรรมด้วย ลงทุนไปหลายล้านแต่ปิดทิ้งไว้ไม่ได้ทำอะไรเลย หน่วยงานเราไปตั้งอยู่ที่นั่นก็เลยคิดว่าจะได้ใช้ประโยชน์ต่อไป การมาในวันนี้ได้ใช้ประสบการณ์กลับไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ต่อไป เป็นการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตัวแทนศูนย์วัฒนธรรมม้ง เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย

ผมเป็นเลขานุการศูนย์วัฒนธรรมม้ง จังหวัดเชียงราย ขอแนะนำ

. ประธานศูนย์ฯ
. เจ้าหน้าที่พลังนิเวศน์และชุมชน
. เยาวชนเครือข่ายภูชี้ฟ้า ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำศูนย์วัฒนธรรมม้ง

เราทำมา 3 ปี ที่ผ่านมายังไม่ได้ทำอะไรเพราะยังก่อสร้างอยู่ เป็นห้องใหม่ เราทำเพื่อ

. ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมม้ง เรามีแคนม้ง มีการเรียนการสอนด้วย เช่น สอนตีเหล็ก ฯลฯ
. เผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีให้ทราบเกี่ยวกับม้ง
. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นั่นเป็นทางผ่านที่จะไปภูชี้ฟ้าพอดี

พิพิธภัณฑ์ของเราได้ของบริจาคมาบางส่วน กำลังสร้างอาคาร วางแผนว่าจะมี 6 หลัง สร้างด้วยดิน ไม้ไผ่ หญ้าคา คิดว่าจะให้เสร็จปีพ.ศ. 2547 มาเรียนรู้จากที่ทุกท่านทำเพื่อกลับไปพัฒนาต่อ

อาจารย์ลาวัลย์ ขุมคำ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา จังหวัดลำปาง

เริ่มจากให้ชาวบ้านเอาของมาบริจาค ผู้อำนวยการเล็งเห็นว่าขอเหล่านี้น่าจะรักษาไว้ จึงจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา เราได้งบประมาณสนับสนุนจากคุณกษมา วรวรรณ ได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการ จัดแสดงเป็น 10 หมวด สามารถบูรณาการทุกหมวดวิชา มีการศึกษาเพื่อสืบค้นต่อถึงเรื่องราววิถีชีวิตชุมชนแจ้ห่ม ขณะนี้กำลังมีโครงการขุดค้นเมืองโบราณจ้ห่ม เป็นโครงการใหญ่ชิ้นโบว์แดง ปีการศึกษาหน้าคงเริ่มมีการขุดค้น

อาจารย์อมรรัตน์ วิญญา โรงเรียนวัดหาดปู่ด้าย จังหวัดลำปาง

แสดงแหล่งเรียนรู้ฟอสซิลมนุษย์โบราณ 5 แสนปี

ปาฐกถา "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : ทิศทางและการจัดการ"
โดย รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

ผมดีใจที่มาเห็นวันนี้ ท่านทั้งหลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม ถ้าไม่ทำให้ดีจะถูกยื้อแย่งจากรัฐและทุน ท่านเหล่านี้ไม่แต่เป็นผู้ที่รวบรวมแต่ท่านเป็นผู้รู้ด้วย ที่นี่เป็นชุมนุมที่ดี ถึงตอนนี้ต้องมาคิดกันต่อว่า จะเคลื่อนต่อไปอย่างไร

พิพิธภัณฑ์มันเกิดจาก "สำนึกอดีต" เพราะ 40 ปีที่ผ่านมาเราไม่เคยสนใจอดีต เรามองแต่เศรษฐกิจการเมือง ซึ่งมันทำลายสภาพแวดล้อม ทำให้คนในท้องถิ่นเจ็บปวด โหยหา และเริ่มมีการเก็บรวบรวมข้าวของขึ้นมา ของที่พระเก็บรวบรวมไว้มีมาก แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ท่านก็เก็บไปตามโมเดลของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งเป็นโมเดลที่ล้าสมัย หนัก ๆ เข้าพอสิ้นอายุขัยก็ขาย เป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมโดยตรง

ขณะเดียวกันก็มี private collection ขึ้นมา เป็นพวกที่หวังดี ผมเห็นการเก็บของแสดงถึงอดีตเป็นช่วง ๆ เราไม่ได้มองอดีตโยงกับปัจจุบันและอนาคต ทำอย่างไรจะสร้างความเชื่อมโยงตรงนี้และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รู้

พิพิธภัณฑ์ที่มีมากมีแต่รูปแบบ ไม่มีเรื่ององค์ความรู้ บ้าแต่เรื่องอาคารและเทคนิคการจัดแสดง เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ที่รัฐเข้าไปจัดอย่างที่ประตูผา บ้าแต่รูปแบบ ไม่มีเรื่ององค์ความรู้เลย วันนี้นายกฯ พูดถึงพิพิธภัณฑ์ก็พูดถึงแต่เรื่องรูปแบบ อาคาร เทคนิค สุดท้ายจะเป็นแหล่งคอรัปชั่น และนำไปสู่การนั่งด่ากันในวันข้างหน้า

หัวใจของพิพิธภัณฑ์คือ ทำอย่างไรจะสร้างองค์ความรู้เชื่อมให้อดีต - ปัจจุบัน – อนาคตเป็นเส้นโยงต่อกันสู่อนาคตให้กับคนรุ่นหลัง เรื่องความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา ทุกวันนี้ปฏิรูปการศึกษาพูดถึงแต่ "เขตการศึกษา" ไม่รู้ว่า "เขตวัฒนธรรม" คืออะไร ซึ่งศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และ สกว. น่าจะให้คำตอบได้ การจัดพิพิธภัณฑ์ต้องคิดถึงสิ่งนี้ พื้นที่ทางวัฒนธรรมสำคัญกับคน เป็นคนละเรื่องกับพื้นที่บริหาร

"ของ" มีบริบท มีเจ้าของ เป็นของของใคร เมื่อไร ที่ไหน เป็นเรื่องสำคัญ เป็นปัญหาและยังไม่มีคำตอบ เราต้องเสริมจากตรงนี้ ถึงจะมีความหมายขึ้นมา การมองชาติพันธุ์เป็น "categories" แต่มองไม่เห็นวัฒนธรรมและความสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลา ก็ไม่มีความหมาย

พิพิธภัณฑ์คือ การนำเอาของใน private collection มาทำให้เกิดความรู้ที่เชื่อมโยง มีประโยชน์สำหรับเด็กและปฏิรูปการศึกษา เกิดสำนึกอดีตร่วมกันของชุมชน ซึ่งต้องปลุกให้เกิดขึ้นก่อนที่จะให้เงิน 1 ล้านบาทลงไป ที่รัฐบาลพูดถึง “เอื้ออาทร” เป็นเรื่อง “บุคคล” และ “ปัจเจก”

ปัญหาว่าเวลานี้ สิ่งที่เราต้องคุยกันคือ หัวใจของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือการสร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่จะถ่ายทอดให้คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ ให้คนในรู้เป็นการศึกษาเรียนรู้ ให้คนนอกรู้นำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

หัวใจของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือ ให้คนท้องถิ่นพึ่งตนเองได้ รู้จักจัดการเอง เป็นมัคคุเทศก์เอง เกิดความภูมิใจ พึ่งตนเองได้ ทำเองได้ เป็นไกด์เองได้ ผลได้ตกกับท้องถิ่นทั้งความรู้และเศรษฐกิจ แล้ว OTOP ก็จะตามมา การจัดการแบบให้มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมันสัมพันธ์กับฤดูกาล ในสังคมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพจะมีเรื่องฤดูกาล มีการรอคอยและกระจายไปในแต่ละท้องถิ่น ได้รับความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นหัวใจของ OTOP ทุกวันนี้เป็น mass หมด อันตรายมากเพราะแย่งกัน ทำเหมือน ๆ กันหมด

ทำอย่างไรให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ผ่านพิพิธภัณฑ์ อาคาร เครื่องมือ และเทคนิคเป็นเรื่องรองลงมา มากกว่านั้นก็เป็นแนวคิดทฤษฎีแต่เนื้อหาไม่มี ไม่มีใครจะจัดการเรื่ององค์ความรู้ท้องถิ่นได้ดีกว่าคนท้องถิ่น ทำอย่างไรจึงจะสร้างจากท้องถิ่น แล้วคนข้างนอกก็เสริมหรือหนุนช่วย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ทำถูกแล้วที่นำเอาความรู้ด้านมานุษยวิทยา และชาติพันธุ์วรรณามาเชื่อมโยง แล้วสร้างให้เกิดเป็นองค์ความรู้ขึ้นมาจากความรู้เป็นเรื่อง ๆ ที่มีอยู่แล้วสกว. ก็ให้ทุนสนับสนุนท้องถิ่น นั่นคือมาถูกทางแล้ว อย่าไปเน้นเรื่องเทคนิคและอาคารที่มันเกินตัว

สิ่งที่ต้องมาก่อนคือ “ความรู้” มันจะมาจากของที่เก็บรวบรวมไว้ “ความหมาย” ก็เป็นเรื่องสำคัญ ถึงไม่สวยแต่มีความหมายก็สำคัญ

ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีสถานที่เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งอยู่แล้ว พิพิธภัณฑ์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในอาคาร แต่ขึ้นกับความหมายต่อพื้นที่ เช่น ที่วัดไหล่หิน วัดศรีสุทธาวาส ทั้งหมดของวัดคือพิพิธภัณฑ์ ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์อาจเป็นแค่ศูนย์ข้อมูล อาคารไม่ใช่เรื่องสำคัญ ที่สำคัญคือเรื่องความรู้และความหมาย

ททท. และรัฐไม่เข้าใจ ที่ทำกันอยู่เป็นการอนุรักษ์แบบปรุงแต่ง ของที่อนุรักษ์ไว้ต้องอธิบายตัวเองได้ บางแห่ง เช่น บ้านสามขา เข้าไปแล้วไม่เห็นภาพของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเลย มีแต่กิจกรรมของเด็ก ๆ ทั้ง ๆ ที่เราเห็นว่าทั้งหมดคือพิพิธภัณฑ์ แต่เราไม่เห็นองค์รวมตรงนั้นเลย ก็เป็นเจตนาดีของกระทรวงวัฒนธรรม

ภูมิประเทศลำปางไม่เหมือนที่เชียงใหม่ เชียงราย ยังมีอะไรดี ๆ เป็นธรรมชาติ ที่ลำพูนยิ่งน่าสงสารมาก อุตสาหกรรมเคมีมาลง ขณะที่เชียงใหม่ก็ฉิบหายหมดแล้ว เด็กที่ไปดูที่บ้านสามขาจะเข้าใจอะไรเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น อันนี้ยังไม่เห็นจากงานของกระทรวงวัฒนธรรม เราขาดคนที่จะสร้างและสังเคราะห์องค์ความรู้ขึ้นมา ให้เด็กได้เรียน ให้คนต่างถิ่นมาดู เกิดสำนึกร่วมของท้องถิ่นและมาตุภูมิ

อย่าเน้นที่รูปแบบหรือเทคนิค และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำทะเบียน ไม่จำเป็นต้องเอาของทุกชิ้นมาแสดง เลือกเอาบางชิ้นที่มีความหมายมาสื่อ รวบรวมคนมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความรู้ อาศัยความร่วมมือของนักวิชาการหลายสาขารวมทั้งผู้รู้ท้องถิ่น นำมาสื่อและออกแบบให้สื่อได้ เอาพวกศิลปะเข้ามาช่วยเพื่อให้สื่อได้ เลือกเทคนิคที่เหมาะสมมาใช้ จะรักษาอย่างไร มีการจัดแสดงชั่วคราวและมีกิจกรรม ซึ่งอันนี้จะทำให้พิพิธภัณฑ์เคลื่อนไหวมีชีวิตอยู่ได้ อย่างที่บ้านม่วง จัดเสร็จแล้วก็ตายไปเพราะไม่มีกิจกรรม ก็เลยเอาศูนย์มอญศึกษาขึ้นมา ทำให้เกิดชีวิตวัฒนธรรมขึ้น

เราต้องเข้าใจด้วยว่า ข้อมูลมี 2 ชุด คือ

. *หลักฐานทางโบราณคดี* ก็พูดถึงท้องถิ่นแต่อาจต้องอาศัยนักโบราณคดีมาช่วยตีความ

. *ข้อมูลทางชาติพันธุ์* เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรม ใช้อะไร ผ่านไปยุคไหน

นักโบราณคดียกเว้นอาจารย์ปฐมฤกษ์ไม่สนใจเรื่องคน ชาติพันธุ์ เห็นแต่เทคนิค โบราณคดีกับชาติพันธุ์มันเชื่อมโยงกันด้วยตำนาน เป็นตัวเชื่อมอดีตทางโบราณคดีเข้ากับอดีตทางชาติพันธุ์ อดีตทางสังคมวัฒนธรรมอย่าง ม้ง เม็ง มอญ ลัวะ เขาไม่ใช่ชายขอบ เขาสังสรรค์กัน ร่วมกันสร้างตำนาน เขาอยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้นควรไปอ่านตำนานแล้วไม่ใช่แต่ตำนานเก่าอย่างเดียว คนใหม่เขาก็สร้างตำนานใหม่ด้วยเพื่อให้เกิดสำนึกร่วม ตรงนี้คือชีวิตชีวา

ไกด์เขมรเก่งกว่าไกด์ไทยมาก รู้ท้องถิ่นอะไรต่าง ๆ พวกมัคคุเทศก์ของเขาเป็นปัญญาชน เขาเรียนรู้จากชาวต่างประเทศ ขณะที่ไกด์ไทยเรียนรู้อดีตเป็นเสี่ยง ๆ ควรอบรมมัคคุเทศก์เพื่อนำไปสู่การสร้างคนรุ่นใหม่

อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย

ผมได้ดูเอกสารของท่าน ท่านว่าหากตั้งในวัดจะมั่นคงกว่าอยู่นอกวัด และวัด คือพิพิธภัณฑ์ตามธรรมชาติ ลำปางก็มีศาลากลางหลังเก่า ลำปางที่สำคัญมากคือเรื่องหอผี และ ลำปางที่เกี่ยวโยงกับแม่น้ำ เวลาชาวบ้านเคารพนับถือใครก็จะพูดถึง เช่น พูดถึงพระนางจามเทวี แต่ไม่พูดถึงเม็งรายเลย ซากวัดลัวะเก่าก็เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นควรได้รวบรวมไว้และคงไปได้ไกล

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม

ผมอยากจะเสริมว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และพิพิธภัณฑ์เอกชน “private museum” ของเอกชนก็สำคัญ เอาส่วนที่เป็นเฉพาะเรื่องเชื่อมกับองค์รวม

เรื่อง “ผ้า” รูปแบบมันไม่ใช่ประจำเผ่า แต่มันประจำถิ่นนั้น ๆ ที่หาดเสี้ยวก็แบบหนึ่ง ที่ลับแลก็อีกแบบหนึ่ง มันจะนำไปสู่บริบทของท้องถิ่น เพราะฉะนั้น private museum มันลงลึกได้ แต่ท้องถิ่นมันเป็นภาพกว้าง แล้วเอาพิพิธภัณฑ์เมืองมาเสริม อย่าง “หอคำ” ก็คือ “วัง” อยู่กลางเมือง เพราะว่ามันมีทั้ง “หอคำ” และ “หอผี”

ที่เชียงม่วน มีศาลผีนับไม่ถ้วนเลย มันบ่งชี้ถึงระบบจักรวาลของเขา เป็นวัฒนธรรมที่คนควรมาเรียนรู้ หอผีคือตัวเชื่อมของระบบนิเวศน์กับความเชื่อของคน

ตัวเมืองแพร่ทั้งเมือง กำแพงเมืองมันไม่ได้ป้องกันข้าศึกสงคราม แต่มันป้องกันน้ำท่วม และยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง และสัมพันธ์กับพวกชาติพันธุ์ด้วย ภาพเมืองแพร่ชี้ให้เห็นทั้งภูมิจักรวาล แต่ปัจจุบันยังไม่ได้มีการคิดและทำตรงนี้ขึ้นมา

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

อาจารย์ได้พูดถึงสิ่งที่สำคัญมากคือ ทุกอย่างมันเชื่อมโยงไปหมด เพราะฉะนั้นดูแต่ละที่ไม่พอ แต่ต้องมองเชื่อมโยงกับที่อื่นด้วย

ลำดับต่อไปจะเดินทางไปที่วัดไหล่หินหลวง เพื่อรับประทานอาหารกลางวันและชมกิจกรรมของวัดไหล่หิน โดยมีท่านอาจารย์ชุติมา เวทการเป็นวิทยากร

ภาคบ่าย : วันอังคารที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2546
วัดไหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ผู้ดำเนินรายการ

ขอเชิญท่านกำนันกล่าวแนะนำตนเองและกล่าวต้อนรับท่านที่มา

นายละเอียด บุญเรือง กำนันตำบลไหล่หิน

ผมเป็นกำนันตำบลไหล่หิน เป็นสภาวัฒนธรรมไหล่หิน ขอต้อนรับสมาชิกเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ชาวบ้านและเจ้าอาวาส ครูบาอาจารย์มีความภูมิใจที่พวกท่านมา หวังว่าจะได้รับความรู้จากท่านหลายอย่าง และเอาของดี ๆ ที่วัดไหล่หินหลวงกลับไปเล่าต่อ

วัดแห่งนี้ขึ้นกับกรมศิลป์ พวกผมไม่มีอะไรจะตอบแทนคุณท่านก็ได้แต่ประทับใจและขอกล่าวต้อนรับเพียงเท่านี้ วิทยากรยังมีอีกหลายท่าน ขอขอบพระคุณ

ผู้ดำเนินรายการ

กราบเรียนพ่อหลวงหิน ตาอุรา ผู้ใหญ่รุ่งโรจน์ เดิมท่านเป็นผู้ใหญ่บ้านที่นี่ ท่านพระครูสาลิกาทอง อนามโย พระชัยพร อิฐาโร รองเจ้าอาวาสวัดไหล่หิน วิทยากรเรามีเยอะ จะกระจายไปตามจุดต่าง ๆ ให้ท่านได้สอบถามได้

พ่อหลวงหิน ตาอุรา

วัดนี้สร้างเมื่อไรไม่มีใครรู้ รู้แต่สร้างวิหารเมื่อจุลศักราช 2345 พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินสร้างจากงบประมาณของชาวบ้านทั้งนั้น ไม่ได้รับงบประมาณ จากรัฐบาล ขอเรียนเชิญพ่อหลวงมาเล่าความเป็นมาของวัดนี้

หลวงพ่ออินตา

กระผมและคณะศรัทธา ขอต้อนรับ และยินดีเป็นอย่างมากที่ท่านมาเยือนและสนใจที่พวกกระผมก่อตั้งพิพิธภัณฑ์นี้ขึ้นได้ ผมได้รับคำแนะนำจากพระมหามณี พยอมยงค์ มหาเปรียญ 5 ประโยค ปัจจุบันท่านลาสิกขาแล้ว ท่านว่าที่วัดไหล่หินนั้นมีวัตถุโบราณมาก ขอให้จัดพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อให้ลูกหลานและคณะศรัทธาได้รู้ได้เห็น ก็เลยได้ริเริ่มกัน จากที่เคยไปดูที่วัดอื่นทำ เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง พระธาตุหริภุญชัย ก็อยากให้ที่วัดไหล่หินมีอย่างวัดที่เจริญแล้วบ้าง

ก็เลยกลับมาคุยกับศรัทธาวัดให้ช่วยกันรวบรวมวัตถุสิ่งของ เสาะหามาให้มีเพิ่มมากขึ้น เอามาเก็บไว้ให้เป็นอนุสรณ์แก่ลูกเต้าเป็นมาเป็นหลังได้เห็นเป็นบุญตาต่อไป คณะศรัทธาก็เลยได้ช่วยกันเสาะหามาเก็บไว้

อีกอย่างที่เก็บไว้คือ คัมภีร์ใบลาน พระมหาเกษรปัญโญ เป็นหนังสือที่เราก็อ่านไม่ได้แล้ว เพราะไม่รู้ในภาษาเหล่านั้น

การที่ท่านทั้งหลายมาในวันนี้ก็หวังว่าพวกผมและคณะศรัทธาจะได้รับแสงสว่าง รับคำชี้แนะจากท่านเพื่อพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

พ่อผู้ใหญ่รุ่งโรจน์

กระผมจะได้พูดถึงของโบราณในพิพิธภัณฑ์ ผมได้รับคำแนะนำจากพระมหามณี เห็นว่าของโบราณมันหายไปไหนหมดก็ไม่รู้ เจ้าสมัยนั้นก็ไม่ได้สนใจ พ่อหลวงอินตา ท่านเห็นคุณค่าก็เลยเริ่มเก็บ พิพิธภัณฑ์ก็ยังไม่เป็นตัวเป็นตน พอเวลาจะเก็บของมาไว้มันก็มีของอยู่นัก

ปี พ.ศ. 2516 ผมเป็นผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสคือ พ่อกำนันศรีวรรณ ตาลี ตอนนี้ท่านไปกรุงเทพฯ อีกคนคือ พ่อคำ สมนา เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งมาด้วยกัน 3 คน อย่างหลังเก่านี้ก็เคยมีคนมาขอซื้อไป

เราเห็นว่าวัดเรานี้เป็นวัดโบราณแท้ ทำอย่างไรจึงจะมีของ ก็ได้ปรึกษากัน 3 คน ขอให้ชาวบ้านช่วยกันบริจาคของโบราณที่อยู่ตามบ้านเพื่อให้วัดเรามีของดีขึ้นมา ใครบริจาคเราก็จดเอาไว้ 2 ปีที่รวบรวมกัน พอปีที่ 3 เริ่มมีคนเข้ามาซื้อของโบราณ คนก็เลยพากันขาย ไม่ยอมให้วัดแล้วเพราะเห็นว่าของโบราณมีราคา

ของบางอย่างเป็นของที่ขุดเจอในดิน พบในป่าในดงก็พากันไปเอามาไว้ที่วัด ของมันก็เลยเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ต่อมาก็สร้างหลังนี้ขึ้นมา ตอนนั้นผมไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว พิพิธภัณฑ์นี้เกิดได้เพราะความร่วมมือของชาวบ้านโดยแท้ ช่วยกันรักษาเอาไว้ ประวัติพิพิธภัณฑ์ก็มีแค่นี้

พ่อคำ สมนา

ผมคบวัดมาได้ 22 ปี ไม่ได้บวช ผ่านอาจารย์เจ้าอาวาสมา 7 อาจารย์ วัดนี้มีอาคาร 7 หลัง ก็ซ่อมแซมกันมาเรื่อย ของบางอย่างก็ไม่ได้เก็บรักษา ของเก่าเวลาซ่อมแซมก็เปลี่ยนแปลงเป็นของใหม่ ค่อย ๆ หายไป แต่ก่อนเป็น “หล่ายหิน” เดี๋ยวนี้เรียก “ไหล่หิน” เดี๋ยวนี้อายุได้ 70 ก็หลง ๆ ลืม ๆ ของเก่าของพ่อแม่ที่ไม่อยู่แล้วก็พากันเอามาไว้ที่วัด อาจารย์มาก็ช่วยไปเล่าว่ามีอะไรดีที่วัดไหล่หินบ้าง วัดนี้เป็นอารามน้อย ๆ มีตำนานพระมหาป่า

ผู้ดำเนินรายการ

เรื่องการบำรุงรักษาดูแลของในพิพิธภัณฑ์ ขอนิมนต์ท่านเจ้าอาวาสบรรยาย อีกสักครู่ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะไปอยู่ตามฐานซุ้มต่าง ๆ ให้ท่านได้ศึกษาอย่างเต็มที่

พระอธิการทอง อนามโย เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง

อาตมาได้รับสืบทอดมรดกที่ตกทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่แต่โบราณที่ได้มรณภาพไปแล้ว ท่านได้เก็บสะสมของไว้ อาตมาเป็นผู้มาสืบทอดการดูแล ของก็มีนักแล้ว ไม่มีที่เก็บ อาคารก็คับแคบ อาตมาก็ได้เชิญชวนคณะศรัทธามาประชุมกัน คิดว่าน่าจะสร้างสถานที่เก็บของที่มีนักนี้ ที่ดูแล้วก็เกะกะไม่สะอาดตา จึงร่วมกับคณะศรัทธาวัดสร้างอาคารขึ้นมา

ตอนนี้ก็คับแคบไปอีกแล้ว หลังคาก็รั่วแล้ว ยังไม่รู้จะทำอย่างไร ฝากให้ท่านที่มาช่วยดูด้วยว่าจะทำอย่างไรดี ตอนนี้ฝนตกแต่ละทีข้างนอกก็ชื้นเสียหายไป คณะศรัทธาวัดก็ยากจน หมดปัญญาจะสร้างจะซ่อมหลังคา ก็ช่วยเหลือจัดการกันเท่าที่จะทำได้ ผลัดกันมาดูแลวันละ 2 คน จากกรรมการ 20 กว่าคน ผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยเป็นครั้งเป็นคราวโดยไม่ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนอะไร บางอย่างพวกท่านไปดูแล้วก็จะเห็น บางสิ่งบางอย่างเราก็ยังไม่รู้ว่าอะไร คืออะไร บางอย่างก็สามารถไปเปิดดูในสมุดได้ว่าคืออะไร

อย่างคัมภีร์ก็แยกไว้อีกที่หนึ่ง ตู้ก็เป็นตู้เก็บศพ เราเอามาใช้เก็บของก็ไม่ค่อยสะดวกนัก หยิบจับก็ยาก คนที่อยากจะค้นคว้าก็มาได้ แต่ยังไม่สะดวกนัก ของมันนักและเบียดเสียดกันไป ก็ขอให้ท่าน ผอ. ช่วยดูว่าจะทำอย่างไรต่อไปดี

พระชัยพร อิฐาโร รองเจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง

ตัวอาตมาเป็นรองเจ้าอาวาส อยู่มาประมาณ 4-5 ปี แต่ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วม อยากพูดเสริมสักหน่อย เรื่องการดูแลรักษา

วิธีการเก็บรักษามันเป็นพะเนินกองสุดหัว

1. ตุ๊เจ้าเป็นคนดูแล
2. ชุมชนมีส่วนช่วยกันรักษา อย่างของมันมี 17 หมวด ก็ช่วยกันดูคนละหมวด ขอให้พัฒนาวัดไหล่หินให้เจริญขึ้นไป ขอให้ศรัทธาช่วยกันดูแล
3. สถาบันช่วยกันรักษา อย่างโรงเรียนบ้านไหล่หิน สถาบันราชภัฏลำปาง อาจารย์ชุติมามาศึกษาก็ช่วยรักษา

บ้านก็อาศัยวัด - วัดก็อาศัยบ้าน - โรงเรียนก็ช่วย รวมกันเป็น “บ-ว-ร” มีปัญหาอะไรก็ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันพูด ช่วยกันทำ ตุ๊เจ้าก็อาศัยศรัทธา – ศรัทธาก็อาศัยตุ๊เจ้า ของเก่าของแก่ของพ่อแม่ก็เอามาไว้ที่วัดหมด อันนี้มันเป็นตัวสำคัญ เป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรม ให้คนรุ่นหลังได้ค้นคว้า สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา

ผู้ดำเนินรายการ

ขอเชิญอาจารย์ชุติมา และอาจารย์สุดา เล่าถึงโครงการวิจัยที่ทำ

อาจารย์ชุติมา เวทการ

ดิฉันทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่น เริ่มจากศึกษาเบื้องต้นว่าชุมชนนี้มีความเข้มแข็งแค่ไหน พบว่า “บ-ว-ร” เข้มแข็งมาก เป็นเครือญาติที่สัมพันธ์เข้มแข็ง คุณครูประถมก็คือคนบ้านไหล่หิน เพราะฉะนั้นไม่มีปัญหาเรื่องความร่วมมืออย่างที่บางที่เจอคือ คุณครูเป็นคนนอก เป็นครูไป-กลับ ไม่ใช่คนท้องถิ่น

ครูก็เป็นแรงสนับสนุนสำคัญ เพราะมีพื้นฐานการช่วยเหลือกันมาก่อนระหว่างบ้าน – วัด - โรงเรียน เรื่อง “การทำบุญ” ชัดมาก ช่วยกันทำบุญ อย่างทำบุญคนเกิด ทำบุญคนตาย

อีกประการหนึ่งคือ ศรัทธาและความภาคภูมิใจในวัดไหล่หินที่มีความเก่าแก่ เป็นจุดรวมใจของชาวบ้าน ชาวบ้านมีความตั้งใจจะรักษาไว้ คนเฒ่าคนแก่ก็กังวลว่าคนรุ่นหลังจะไม่มีใครรู้จัก ตอนที่ทำวิจัยแรก ๆ ชาวบ้านก็บอกว่าไม่รู้หรอกว่าประวัติเป็นมาอย่างไร แต่พอทำก็ได้เป็นเรื่องเป็นราวมาปะติดปะต่อเป็นเล่ม ๆ ออกมา

คำถามต่อไปคือทำอย่างไรจึงจะยั่งยืน ไม่ใช่โครงการออกไปแล้วก็จบ ตามโครงการให้ทำแค่ชั้น ป.5 ตอนนี้ก็ขยายไปจนครบทุกชั้น การทำพิพิธภัณฑ์ต้องพุ่งเป้าไปที่นักเรียน อะไรที่ลงที่เด็กได้ก็ต้องทำ จะมีวิธีการไหนให้เด็กเข้ามาร่วม และโรงเรียนจะเป็นตัวหลักในการช่วยกันรักษา

การทำพิพิธภัณฑ์ต้องเกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย จุดใหญ่คือ ทำอย่างไรให้คนรักท้องถิ่น ถ้ามีงานใหญ่ ทำอย่างไรให้เด็กมาร่วม ไม่ใช่จัดงานใหญ่โตแต่ไม่มีกิจกรรมที่ให้เด็กมาร่วมได้เลย ตอนนี้ก็มีวงดนตรีเด็ก อย่างสอนเรื่องตัดตุง

ต้องใช้เวลาหลายวันมาก ไม่ใช่แค่ให้จบได้ใน 1 คาบเรียน เรื่องตุงไม่ใช่แค่ทำอย่างไร แต่มันโยงกับความเชื่อและมีเรื่องราว ขันดอก กลอง ของทุกอย่างมีความหมาย ทำให้เด็กเข้าใจชีวิตของเขา

กระบวนการเป็นเรื่องสำคัญ การสร้างสำนึกก็สำคัญ และต้องกระทำต่อเนื่องตลอด สม่ำเสมอ เด็ก 2 ใน 3 จะอยู่ที่นี่จนถึง ม.6 จะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนนี้ ถ้าเราทำให้ดี บางทีเราลืมเด็ก ๆ ทั้ง ๆ ที่เขามีความสามารถมากทีเดียว และเราต้องทำตลอดไม่ใช่แค่ชั้นปีเดียว ในแต่ละปีก็มีพิธีกรรมหลายอย่าง

อีกส่วนคือการใช้สื่อ การที่บุคคลสำคัญเข้ามาเยี่ยมก็เป็นความภาคภูมิใจมาก เช่น สมเด็จพระพี่นางฯ เสด็จมาเยี่ยม รายการโลกสีน้ำเงินมาถ่ายทำสารคดี การประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ การทำป้ายนำทางเข้าวัด สิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้ชุมชนกระตือรือร้น บางทีมันก็น่าอายที่ฝรั่งมาแล้วอ่านคัมภีร์ได้เลยแต่คนที่นี่กลับอ่านไม่ได้ จึงมีโครงการสอนอ่านตัวเมืองขึ้น เพราะฉะนั้นไม่เพียงศึกษาองค์ความรู้แต่ต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาองค์ความรู้ด้วย

อาจารย์สุดา แผ่นคำ โรงเรียนบ้านไหล่หิน

ดิฉันเป็นครูศิลปะ ก่อนที่อาจารย์ชุติมาจะเข้ามา เราสอนศิลปะ ให้วาดภาพ ให้ปั้น เราก็ปั้นอะไรไปไม่เคยมาเกี่ยวกับวัดเลย ตอนแรกเราก็หาข้อมูลก่อน แล้วก็ทำหลักสูตรวิชาศิลปะขึ้นมาทดลองสอน ตอนแรกทำ 7 เรื่อง เช่น วัดบ้านเรานี้เก่าแก่ สวยดอกหลากสี ตุงวิเศษ

ครูเป็นเพียงผู้กำกับ เด็กเป็นคนค้นคว้า เป็น child center ให้เด็กเลือกเรียนในเรื่องที่สนใจ ให้ไปถามผู้เฒ่าผู้แก่แล้วกลับมารายงาน มาคุยกัน สนุกสนาน เคยมีสารคดีโลกสีน้ำเงินมาถ่ายทำ

เรื่องการสอน เราเชิญครูท้องถิ่นมาสอน เรียนเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูยังทำไม่สวยเท่าเด็ก ต่อมาศูนย์ปฏิรูปการศึกษาก็มาถ่ายทำ

เราเคยมีสโลแกนว่า *"ผมดีใจครับที่ได้เรียนจากคนเฒ่าคนแก่"*

อันนั้นมาจากการสอนทำตุงวิเศษ สิ่งที่ได้มันเป็นเรื่องด้านจิตใจ เด็ก ๆ สนใจมาก เด็ก ๆ จะคอยมาถามว่า *ครูคะ / ครูครับ วันนี้ไม่ไปเรียนที่วัดหรือ*

ต่อมาเราก็เลยคิดว่าโรงเรียนไหล่หินต้องใช้หลักสูตรนี้ทุกชั้นปี เด็กชั้นเล็ก ๆ ก็ทำตุงแบบง่าย ๆ เด็กชั้นโต ๆ ก็ทำตุงทองที่สวย ๆ ยาก ๆ ขึ้นไป

ปัจจุบันวิชาศิลปะใช้แหล่งเรียนรู้วัดไหล่หินทั้งหมดเลย จากที่เคยใช้ตัวอย่างของวัดในกรุงเทพฯ ที่เด่น ๆ ก็มาใช้ของที่มีในวัดไหล่หิน ซึ่งเรามีเยอะแยะเลยแต่เราไม่รู้ เราไม่เคยรู้เลยว่าวัดบ้านเรามีอะไร

เรามีการจัดตอบปัญหาเกี่ยวกับวัดติดบอร์ดทุกอาทิตย์ ให้เด็กมาเขียนตอบลงไว้ในกล่อง สุดสัปดาห์ก็มีการเฉลย มีเด็กมาตอบเยอะแยะ ที่ตอบถูกก็เยอะ เหมือนเล่นเกมส์ในทีวี ถ้ามีคนตอบถูกมากก็จับสลาก 3 คนขึ้นมารับรางวัล ตอนนี้ก็มีชมรมอบรมมัคคุเทศก์น้อย เด็ก ๆ ก็สนุกมาก เวลามีนักท่องเที่ยวมาก็ได้รับเงินคนละเล็กละน้อย

จากที่เราเคยวาดแต่ภาพ "ภูเขากับพระอาทิตย์" ก็จะได้ภาพที่หลากหลายไปตามลักษณะของท้องถิ่น เด็กๆ ก็จะวิ่งมาหาวัด มาหาคำตอบ ซึ่งครูจะให้แต่คำถาม แต่ให้เด็กไปหาคำตอบเอง ก็จะมาหาตุ๊เจ้าให้ช่วยตอบ

"บ - ว - ร" ต้องไปด้วยกัน เพราะแต่ละส่วนต่างทำเองไม่ได้ ต้อง 3 ประสาน จึงจะมั่นคงและยั่งยืน

ภาคกลางคืน : วันอังคารที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2546
แนะนำตัวและเล่าประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

วันนี้เราได้ไปดูตัวอย่างของการทำงานร่วมกันระหว่างวัดและโรงเรียน

ขอความกรุณาท่านช่วยกรอกแบบสอบถามส่งให้เราด้วย และถ้าท่านรู้จักพิพิธภัณฑ์ในบริเวณใกล้เคียงและอยากร่วมเป็นเครือข่าย กรุณาให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ

ช่วงนี้ขอให้พูดถึงประสบการณ์จากทั้งของท่านเองและจากที่ได้ไปดูมาวันนี้มาแลกเปลี่ยนกัน เรามีวิทยากรมาเพิ่มอีก 1 ท่าน คือท่านอาจารย์บุปผา จิระพงษ์ ท่านทำวิจัยเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ท่านใดมีอะไรอยากแลกเปลี่ยน เชิญเลยนะคะ ท่านที่มาจากวัดเจดีย์ซาว จะมีอะไรเล่าเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ขอเชิญ

คุณสุพจน์ ณ จันตา ตัวแทนจากวัดพระเจดีย์ซาวหลัง

พรุ่งนี้มีรายการจะไปวัดพระเจดีย์ซาว ก็น่าจะได้ข้อมูลนำเสนอให้ท่านทราบ วัดพระเจดีย์ซาวหลังเป็นพระอารามหลวง ซึ่งในลำปางมี 3 วัด คือ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม และวัดเจดีย์ซาว

พูดถึงชื่อวัดแต่ก่อนประมาณ 20 ปีให้หลังเรียกวัดเจดีย์ซาว หรือวัดป่าเจดีย์ซาว แต่ต่อมาไปค้นดูชื่อในทะเบียนไม่พบชื่อวัดเจดีย์ซาวพบแต่ชื่อวัดพระเจดีย์ซาวหลังจึงได้รู้ว่าเป็นชื่อเดิม คำว่า “หลัง” เป็นลักษณะนามซาวหลัง คือ 20 องค์ ถือเป็นวัดโบราณ ปรากฏชื่อในทะเบียนวัดปี พ.ศ. 2484 แต่คงสร้างมาไม่ต่ำกว่าพันปี จากหลักฐานที่พบใต้ฐานพระเจดีย์

ประวัติวัด มีพระอรหันต์ 2 รูป ตอนนั้นเจ้าเมืองนครลำปางฝากตัวเป็นศิษย์พระอรหันต์ ได้สนทนาธรรมเลื่อมใสแล้วท่านก็อุปัฏฐากตัวเป็นศิษย์ และท่านก็ปรารภกับพระอรหันต์ทั้ง 2 รูปว่า อยากจะสร้างถาวรวัตถุ สิ่งที่เป็นอนุสรณ์ไว้บริเวณตรงนี้ พระอรหันต์ก็ได้มอบเส้นผมหรือพระเกศาให้องค์ละ10 เส้น รวมเป็น 20 เส้น เจ้าเมืองนครลำปางจึงเอาเส้นเกศาใส่ผอบทองคำจำนวน 20 ผอบ เอาไปฝังดินแล้วสร้างเจดีย์ครอบ นี่คือประวัติของวัด จากนั้นวัดร้างมานานจนถึงปี พ.ศ. 2461 มีพระจากมันฑเลย์ ประเทศพม่า ได้เดินทางมาพร้อมกับตำนานวัดพระเจดีย์ซาว สาเหตุที่ตำนานไปอยู่ที่พม่า เข้าใจว่าคงจะถูกพม่ารุกรานแล้วก็รวบรวมไปทางโน้น พระเถระท่านนั้นก็จะมาเผยแพร่ศาสนาทางนี้จึงนำตำนานนั้นมาด้วย ปรากฏว่าได้มาดูทำเล ดูลักษณะอะไรแล้วคงจะอยู่บริเวณแถวนี้ก็ชักชวนชาวพม่าและชาวเมืองแถวนั้นค้นหาว่าวัดนั้นอยู่ตรงไหน ปรากฏว่าเมื่อแผ้วถางป่าเสร็จเรียบร้อยก็ไปเจอฐานเจดีย์ ซึ่งฐานเจดีย์ตอนนี้ถ่ายรูปไว้อยู่ในพิพิธภัณฑ์ แล้วก็มีการให้ช่างมาวาดภาพขยายไว้ในโบสถ์ มีรูปที่ถ่ายไว้เมื่อปี พ.ศ. 2461 อยู่ในพิพิธภัณฑ์

เจ้าอาวาสรูปนี้ท่านรักของเก่า องค์ก่อนก็เช่นกัน ก็เลยสะสมต่อ ๆ กันมา เอาไปเก็บไว้ที่ศาลาการเปรียญ ชาวบ้านเห็นก็เอามาให้ไว้ด้วย ของก็เลยมากเข้ามากเข้า จนปีพ.ศ. 2536 ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางในขณะนั้นมาเห็นก็เลยให้เงินสนับสนุนสร้างพิพิธภัณฑ์วัดพระเจดีย์ซาวหลัง

สืบเนื่องจากมีเหตุบังเอิญว่านายบุญเทียน เครือสาร เจอวัตถุที่มีการสะท้อนแสงพบว่าเป็นเศียรพระ ก็เอาไปไว้ที่บ้าน คนที่บ้านก็ไม่ยอมให้เอาเข้าบ้านเพราะการเอาเศียรพระเข้าบ้านจะทำให้เกิดเรื่องร้าย ก็เลยเอาไปไว้ที่วัด พบว่าเศียรพระเป็นทองคำ ก็เลยทำเอกสารมอบให้วัด

ต่อมาคนที่บ้านก็บอกให้ไปเอาคืนมาเมื่อรู้ว่าเป็นทองคำ แต่เจ้าของคนที่พบก็ไม่เอาคืนก็เลยเก็บไว้ที่วัด ชาวบ้านก็เลยพากันไปหาอีกแต่ก็ไม่พบ พอคนเดิมไปหาจุดธูปเอาพลุไปจุดก็พบองค์พระ

หลังจากเอาไปเก็บไว้ที่บ้านก็รู้สึกไม่สบายใจก็เลยเอาไปไว้ที่ธนาคาร วัดก็ไปติดต่อขอแต่เขาก็ไม่ให้แล้ว เขาขอคิดค่าทองคำ มีคนมาดูเยอะก็ชวยกันบริจาคเงินรวบรวมได้ 3 แสนบาทมอบให้คนที่ค้นพบไป ก็เลยได้องค์พระมาไว้ที่วัด

เป็นพระองค์เดียวที่พบในในประเทศไทยที่ทำโดยการนำทองคำมาตีขนาดเท่าเปลือกไข่ ทำเป็นส่วน ๆ ไม่ใช่การหล่อทั้งองค์ แต่ทำเป็น 32 ชิ้นแล้วเข้าสลัก (แซ่) ประกอบเข้าด้วยกัน เรียกว่า “พระแสนแซ่” ข้างในกลวง มีสมอง ปัจจุบันอยู่ที่วัดเจดีย์ซาวหลัง พรุ่งนี้ก็น่าจะได้ชมกัน ลองไปนับเจดีย์ซาวว่าครบไหม ไปดูพิพิธภัณฑ์ บ่อน้ำสองพี่น้องซึ่งมีตำนาน วิหารพระแสนแซ่

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

มีคำถามขอเรียนถาม ที่ดิฉันสนใจอยู่คือของที่สะสมในวัด

คำถามคือ ของที่ชาวบ้านนิยมมาถวาย ส่วนมากเป็นของใช้ มีหลากหลายมาก ทั้งเครื่องมือ ธนบัตร เหรียญกษาปณ์ ของใช้ของคนในสมัยเก่าก่อน ไม่เชิงเป็นของมีค่า แต่แสดงถึงวิถีชีวิตชาวบ้านชาวเมือง ไม่เชิงเป็นของหายาก

ใกล้ ๆ วัดเจดีย์ซาวหลังมีเจดีย์วัดหมื่นครืน หลังจากพังลงมาแล้วก็พบหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น พระเครื่อง นำมาเก็บไว้ที่วัดเจดีย์ซาวหลัง

อยากให้แต่ละที่เล่าให้ฟังว่า แต่ละที่มีแนวการจัดการที่จะเล่าเรื่องราวอะไรบ้างในพิพิธภัณฑ์ของท่าน ท่านต้องการแสดงอะไร และมีวิธีจัดแสดงอย่างไร

พระครูโกวิทธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดร้องเม็ง

ปัญหาหนึ่งคือ ของที่บริจาคมาต้องรับเอามาแสดง เพราะเผื่อว่าคนบริจาคมาดู ถ้ามาแล้วไม่เห็นของก็จะมีปัญหา ต้องให้ซื่อผู้บริจาคทุกอัน

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

มีผู้บริจาครายใหญ่อ้างว่าต้องมีเสียงมากกว่าคนอื่น พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์ตั้งครรภ์มา 20 ปีแล้วยังไม่คลอด ก็คงตายทั้งกลมไป พิพิธภัณฑ์กลายเป็นเวทีของการเมืองในสถาบันหรือในระดับใดก็ได้ โดยที่เราเองที่เป็นเจ้าของสถานที่ทำอะไรไม่ได้เลย

วันดีคืนดีท่านก็เอาของมาให้ แล้วท่านก็เอากลับไป แล้วท่านก็จากไป ญาติของท่านมาชมแล้วก็มาถามว่าของชิ้นนั้นชิ้นนี้มันหายไปไหน

สิ่งที่พิพิธภัณฑ์แห่งอื่นเขาทำคือ มีแบบฟอร์มรับบริจาค ให้แล้วให้เลย อย่ามายุ่งเกี่ยวอีก ถ้าไม่ยอมรับเงื่อนไขก็เอาไว้แสดงที่บ้านท่าน เพราะว่าบางทีของบางอย่างมันก็ไม่เข้ากับ theme หรือเรื่องที่จะจัดแสดง

อันนี้เป็นปัญหาที่เจอทุกพิพิธภัณฑ์ เรื่อง “ซื่อ” ก็มีปัญหา ในการตั้งชื่อห้อง ตึก ฯลฯ คำถามก็คือสมควรแค่ไหนที่จะให้ผู้บริจาคมีอำนาจเหนือพิพิธภัณฑ์

อีกเรื่องหนึ่งคือ “ทะเบียน” เพื่อให้คุมทะเบียน จำนวนและแจ้งรูปพรรณได้ถ้าของหาย ถ้าไม่มีทะเบียนเราจะไม่มีทางรู้ว่าของหายไปไหน เมื่อรู้ว่าหายก็จะได้แจ้งรูปพรรณสัณฐานได้

พระอธิการบรรพต คัมภีโร เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาส

อาตมาเจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาส เวียงป่าเป้า จะได้เล่าประสบการณ์ของคนที่ทำแล้วให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่คิดจะทำ วัดอาตมาเป็นวัดเก่าแก่ ศิลาจารึกบอกว่าสร้างปี พ.ศ. 2011

เคยมีนักวิชาการชื่อ Hans Penth มาติดตามศึกษาศิลาจารึก พบว่าตรงกับภาพที่บันทึกไว้ที่กรมศิลปากร

จากวัดร้างก็ได้มีการบูรณะไว้ พระสงฆ์ที่มาจำพรรษาก็เก็บของไว้ เก็บต่อ ๆ กันมา มีเด็ก ๆ เอาน้ำต้น (คนโท) มาลองฝีมือยิงลูกหิน เจ้าอาวาสองค์ก่อนวางใจให้อาตมาดูแลของ ต่อมาเมื่อเป็นเจ้าอาวาสก็คิดว่าของทุกอย่างหากซ่อนไว้ก็ไม่มีคุณค่า ก็เลยอยากสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์

ปีพ.ศ. 2531 ได้รื้อวิหารหลังเก่า เก็บไว้ชิ้นส่วนฝีมือช่างเอาไว้ เคยมีร้านของเก่าไปติดต่อขอซื้อให้ราคาหลายแสนบาท แต่อาตมาไม่ขาย ก็เลยเอาไม้มาสร้างเป็นตัวพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านมาเห็น จากของที่ไม่มีคุณค่าก็มีคุณค่าขึ้นมา หากไม่มีนักวิชาการมาช่วยด้านวิชาการก็ไม่สามารถจัดแสดง ก็เหมือนหยิบของจับยัดจับยัดเข้าไป

ต่อมามูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ และสถาบันราชภัฏเชียงรายเข้ามาช่วยด้านวิชาการ เช่น การจัดทำทะเบียนก็สำคัญ ต้องมีข้างในก่อตัวขึ้นมาก่อนเหมือนปลวก แล้วก็มีนักวิชาการจากข้างนอกเข้ามาช่วย มีการสืบค้นจากข้างใน ประวัติความเป็นมา ด้านภายนอกก็มีเจ้าหน้าที่มาช่วย ตอนนี้ยังไม่ได้เปิด แต่ก็ว่าจะเปิดเหมือนกัน กลัวว่าจะเหมือนโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ เปิดกับปิดพร้อมกัน

ตอนนี้กำลังขอทุนทำวิจัยเรื่องชาติพันธุ์ เรื่องลุ่มน้ำ กำลังครรภ์แก่ ๆ ใกล้จะคลอดแล้ว

พระครูโกวิทธรรมโสภณ วัดร้องเม็ง

จะขอเล่านอกเหนือจากแผ่นพับ เผื่อว่าจะอยากไปแอ่ว ของที่เก็บไว้มี

- ใบขับขี่ล่อ
- ใบทะเบียนสมรส
- ใบสัญญาซื้อขายทาส พ.ศ. 2431 อันนี้เป็นขวัญใจนักเรียน มาดูหลักฐานได้ที่วัดร้องเม็ง
- หวยรัฐบาลใบละ 1 บาท เขียนว่า “รัถบาน”
- หนังสือพิมพ์สมัยสงครามโลก ปี พ.ศ.2488
- ใบมรณบัตรปี พ.ศ. 2495 ระบุว่า “ตายเพราะอายุมาก”
- ใบรับเงินของราชการ บริจาคเงินเมื่อปี พ.ศ. 2485
- รองเท้าก็อบแก๊บ อายุ 100 กว่าปี (เคยออกทีวีหลายช่อง)

พิพิธภัณฑ์อาตมามีอาคาร 3 หลัง เปิดได้ 2 หลัง มีคนเอาของมาบริจาคให้อาตมามากมาย บางคนบริจาคคนเดียว 8 คันรถทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน มีการทำใบมอบเรียบร้อย ตอนแรกว่าจะไม่เอา ตกใจมากเพราะเขาบอกว่าให้เอา 10 ล้อมาขน ไปปรึกษากับนายอำเภอท่านก็ว่าให้รับไว้ ข้าวของก็มีสะปิะ ของไทยใหญ่ ของพม่า ฯลฯ แกให้หมด อาตมาไม่ได้ซื้อเพราะไม่มีเงินและไม่ได้ขอเพราะเกรงใจ

พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็งอยู่ถนนสายดอยสะเก็ด กม. 9 ห่างจากตัวเมืองด่านซ้าย 14 กม.

จองพารา คือ ซุ้มประดิษฐานพระประธาน แกบอกว่าซื้อมาจากแม่ฮ่องสอน

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ถ้าเก็บได้เยอะแยะอย่างนี้แสดงว่า ต้องมีกระบวนการเอาของจากพม่ามาขาย

คุณทองดี ปิงใจ

บางที่มีการทำจองพาราเวลาออกพรรษา เอาไว้ที่หน้าบ้าน ให้พระพุทธเจ้าที่จำพรรษาอยู่บนดาวดึงส์เสด็จลงมา ก็เลยสร้างจองพาราตั้งไว้หน้าบ้านให้พระพุทธเจ้าลงมาประทับ

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

เรื่องทำทะเบียน บางที่บอกว่าทำไม่ไหว ไม่รู้ทำอย่างไร ทำไม่เป็น บางท่านใช้วิธีถ่ายรูปไว้ทุกมุมแล้วก็สามารถตรวจสอบได้ว่า มันเคยมีอยู่ในรูปแต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว

วัตถุบางประเภทมีกฎหมายคุ้มครอง บางอย่างไม่มี เช่น กระบุง ตะกร้า เครื่องจักสาน ผ้าทอ พวกวัตถุชาติพันธุ์ทั้งหลาย มันรั่วออกไปเรื่อย ๆ แล้วไม่มีกฎหมายคุ้มครอง เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่จะจับงานพิพิธภัณฑ์จะต้องคิดเรื่องนี้

ผมเคยเห็นผ้าทอชาวเขาออกต่างประเทศเป็นกระสอบ ที่เห็นอยู่นี้เป็นรุ่นใหม่ รุ่นเก่าๆ รุ่นที่สมเด็จย่าท่านเคยไปเก็บออกไปอยู่ต่างประเทศหมดแล้ว เป็นเรื่องใหญ่มาก ควรให้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเพราะไม่มีกฎหมายคุ้มครอง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

พูดถึงชาติพันธุ์ เราก็มีพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์มาด้วย 2 แห่ง อยากจะเล่าถึงงานที่ทำไหมคะ

ตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์ลาหู่ บ้านจะแล

บ้านจะแล เป็นลาหู่ และเป็นลาหู่ลาบา ในประเทศไทยมีแค่ 2 หมู่บ้าน คือ ที่จะแล และที่ดอยตุง เดิมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่แล้ว ไกด์พานักท่องเที่ยวมาแล้วก็ไป ชาวบ้านก็เลยมาคิดกันว่าเวลามีนักท่องเที่ยวมาไม่ตรงกับเทศกาล ชาวบ้านอยากให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเห็นวิถีชีวิตของลาหู่มากกว่านี้ มากกว่าที่จะให้นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วก็ออกไป ก็คิดกันว่าจะเป็นอะไรดี จะเป็นศูนย์ข้อมูล หรืออะไรดี

หลังแรกเราทำเป็นแกลเลอรี่ เก็บรวบรวมของที่ชาวบ้านทำ เช่น เครื่องมือดักสัตว์

คำถามคือ ความเป็นอยู่ของลาหู่แตกต่างอย่างไรจากที่อื่น

ตอนนี้เรากำลังจัดระบบ ของบางส่วนก็ให้ชาวบ้านช่วยกันทำ ยังไม่มีของเก่า กำลังคิดว่าจะเอาของเก่ามาอย่างไร จะทำอย่างไร เรามาฟังที่นี่เพื่อจะได้รู้ว่าจะจัดอย่างไร จะดูแลเก็บรักษาอย่างไร ตอนนี้ก็มีคนเข้าไปดูบ้าง ตอนนี้กำลังจะเกิดแต่ยังไม่พร้อมจะเปิดตัว ประมาณว่าอยากให้เปิดได้ช่วงธันวานี้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ที่คิดว่าจะได้รายได้ คิดว่าจะได้รายได้อย่างไร

คุณปริสุทธา สุทธมงคล กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

สถานการณ์ของชาวบ้านตอนนี้ เด็กในหมู่บ้านจะนึกไม่ออกว่าจะอยู่จะทำมาหากินอย่างไร เขาก็เลยคิดเรื่องการท่องเที่ยวขึ้นมา เพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามา และคิดว่าเขามีความรู้และอธิบายได้ดีกว่าไกด์

เมื่อทำพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่ตามมาอาจเป็นร้านค้าในชุมชน ตอนนี้ก็มีการแบของขาย เมื่อก่อนในหมู่บ้านไม่มีร้านอาหาร อนาคตก็น่าจะมี หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามา เป็นรายได้เสริมจากการทำไร่

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ภาพรวมของการท่องเที่ยว เราอาจมองว่าจากภาพรวม เม็ดเงินมันเยอะ แต่เมื่อดูในท้องถิ่น ชาวบ้านได้รับน้อยมากๆ จากเงินหมื่นห้า เวลาครอบครัวหนึ่งมาเที่ยว ชาวบ้านได้รับร้อยบาท คนที่ได้คือบริษัททัวร์

ที่แม่ฮ่องสอนมีกลุ่มตะเกียงที่ถ้ำลอด ที่บ้านทิ จังหวัดลำพูน คนที่เข้ามาในชุมชนไม่ใช่แค่มาเที่ยวแต่ต้องให้กับชุมชนด้วย มีคนบอกว่าชาวบ้านพูดภาษาต่างประเทศไม่ได้ ถ้าเรามุ่งให้เด็กเราพูดภาษาต่างประเทศเป็น เราคงต้องให้เด็กพูดเป็นทุกภาษา เด็กเราพูดภาษาอะไรก็ใช้ภาษานั้น ไกด์ที่มาจะแปลให้เอง

เราควรพูดในสิ่งที่เรารู้ดีที่สุด ถ้าชุมชนแข็งอย่าให้บริษัททท่องเที่ยวมาเอาเปรียบชุมชน บริษัททัวร์ต้องปรับตัว ต้องแบ่งผลประโยชน์ให้ชุมชนมากกว่านี้ ควรมีการปรับกฎหมายการท่องเที่ยว น่าทำมาก ๆ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์มากกว่าขายน้ำแข็ง

คุณปริสุทธา สุทธมงคล กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ที่นี่มีกลุ่มทอผ้าสอนการทอผ้าให้นักท่องเที่ยว บางกลุ่มก็สอนนักท่องเที่ยวทำเครื่องดนตรี มีปัญหาก็คือการทำทัวร์ต้องใช้ไกด์ที่มีบัตร คนจะเป็นไกด์ได้ต้องจบปริญญาตรี

เพราะฉะนั้นชาวบ้านหมดสิทธิเพราะว่าไม่มีบัตรไกด์ ถ้าเราทำตรงนี้ได้ก็จะดีมาก เพราะเขารู้ดีกว่าไกด์ แต่ตอนนี้ชาวบ้านไม่มีสิทธิ

คุณอมรรัตน์ วิญญา โรงเรียนวัดหาดปู่ด้าย จังหวัดลำปาง

จะเสริมว่ากลุ่มตะเกียงทำได้อย่างไร ที่นั่นคือบ้านน้ำลอดอยู่ในเขตป่าสงวน ชาวบ้านเขาจะถือตะเกียงนำชมให้นักท่องเที่ยว คิดค่าหัว 5 คนต่อตะเกียง 1 ดวง 100 บาท มีการถ่อแพ เป็นอาชีพเสริมที่ดี แต่ภายหลังเกิดปัญหาโดยเฉพาะการแย่งกันดูแลพื้นที่ เดิมทีชาวบ้านต้องจ่ายให้กรมป่าไม้ 200 บาทต่อตะเกียง 1 ดวง เขาเองก็ไม่มีบัตรไกด์ เป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มตะเกียงเขาไม่ได้แค่พาเที่ยว แต่คอยระวังไม่ให้นักท่องเที่ยวไปหักหินงอกหินย้อยด้วย

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอถามเป็นความรู้ ไกด์กลุ่มไหนต้องมีบัตร หรือไม่ต้องมีบัตร

คุณปริสุทธา สุทธมงคล กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ททท. จะบอกว่า ชาวบ้านทำได้แต่เป็นการจัดการโดยชุมชนไม่ใช่ไกด์ ถ้ามีคนเจ็บจากการพาไปเที่ยว ชาวบ้านจะผิดทันทีเพราะไม่มีกฎหมายคุ้มครอง

บางที่ก็ทำได้คือให้เป็นวิทยากร แต่ในเชียงรายทำไม่ได้เพราะไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แต่เป็นทัวร์ป่า ที่นี่ภูมิปัญญาชาวบ้านยังไม่ได้รับการยอมรับ สิทธิของชาวบ้านยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง

คุณวันชัย จรูญสกุลวงศ์ประธาน ศูนย์วัฒนธรรมม้งภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย

วันนี้เราได้ดู 2 ที่ ก็เห็นว่าแตกต่างจากที่พิพิธภัณฑ์ม้งอยู่มาก เพราะทางม้งเน้นเลยว่าเราจะเอาวัสดุหรือสิ่งของที่ม้งใช้โดยเฉพาะ จะไม่ให้มีของเมืองหรือเผ่าอื่นมาอยู่ด้วย อยากให้แยกเป็นม้งโดยเฉพาะ

เราขอบริจาคจากเครือข่ายเยาวชนภูชี้ฟ้าแล้วก็มีการสืบประวัติด้วยว่ามาจากไหน ใช้อย่างไร บางสิ่งที่ไม่สามารถหาของมาได้ก็ให้ทำขึ้นมาใหม่จากจินตนาการทำขึ้นมาหมู่บ้านละหนึ่งอย่างมาเก็บไว้ตรงนี้

พิพิธภัณฑ์ของผมมี 6 หลัง แต่ละหลังสร้างแตกต่างกันไป

หลังที่ 1 มุงหลังคาด้วยแผ่นดิน ผนังทรงกลม

หลังที่ 2 มุงหลังคาด้วยใบไม้ใหญ่ ผนังไม้ไผ่ผ่าครึ่งประกบกัน

หลังที่ 3 มุงหลังคาด้วยไม้ไผ่ผ่าครึ่ง ผนังไม้ไผ่ผ่าครึ่งประกบกัน

หลังที่ 4 มุงหลังคาด้วยแผ่นไม้ ผนังไม้ไผ่ผ่าแบบโบราณ

หลังที่ 5 มุงหลังคาด้วยจากที่สานหยาบ ๆ แบบเก่า หน้าจั่วกว้าง ผนังไม้ไผ่

หลังที่ 6 มุงหลังคาด้วยหญ้าคา (มุงคา) ผนังไม้ไผ่สานลาย

แสดงให้เห็นว่าที่เลี้ยงผี เลี้ยงสัตว์อยู่ตรงไหน วางแสดงเป็นจุด ๆ เหมือนสมัยก่อนแล้วเขียนป้ายบอกไว้

รายได้ก็คงมาจากการบริจาค การขายสินค้า และการสร้างที่พักแบบพื้นบ้านเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นรีสอร์ท มีการขายอาหารพื้นเมือง การถ่ายรูปใส่ชุดม้ง ถ้าทำได้ก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน ถ้าตรงนี้สร้างสำเร็จก็จะเป็นศูนย์วัฒนธรรมขึ้นมา ซึ่งก็ต้องมีหลายอย่างประกอบกัน ส่วนเรื่องค่าเข้าชม ถ้ามีคนหรือหน่วยงานส่งเสริมก็อาจจะไม่เก็บ แต่ถ้าไม่มีก็อาจจะเก็บ

อาจารย์บุปผา จิระพงษ์

เราต้องช่วยตัวเราเองก่อนเพราะหน่วยงานอื่นๆ อย่างสถาบันการศึกษาก็คงจะช่วยได้ในเรื่องวิชาการ

ตัวแทนศูนย์วัฒนธรรมม้งภูชี้ฟ้า

เราอาจจะเก็บค่าผ่านเข้าชมครั้งเดียวแล้วก็ดูได้ทุกที่

ตัวแทนจากโรงเรียนเชียงกลางประชาพัฒนา จังหวัดน่าน

ท่านคิดอย่างไรเวลาเชิญคนมาประชุม ดิฉันมาจากน่าน ที่น่านมี 4 แห่ง ท่านมีหลักการอย่างไรเวลาเชิญ

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

เราขอเล่าให้ฟังนิดหนึ่ง เพราะผมเป็นคนช่วยท่านอาจารย์ปริตตาหารายชื่อ เราก็คุยกับหลายคน ที่เราเชิญเท่านี้เพราะเราทราบแค่นี้ ก็เลยเริ่มจากแค่นี้ก่อน

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ถามว่าถ้าจะมาร่วมในเครือข่ายของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ต้องมีข้อแม้อะไรหรือเปล่า อันนี้ไม่ต้องเลย แต่มีอีกคำถามหนึ่งที่มีคนถามแล้วดิฉันตอบไม่ได้ ต้องถามอาจารย์ปฐมฤกษ์ คือมีคนถามว่าสมมุติอยู่ดี ๆ เราอยากจะตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา เราเรียกว่าพิพิธภัณฑ์เลยได้ไหม หรือว่าต้องมีกติกาอะไร

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

กฎหมายไม่มีการห้าม คำว่าพิพิธภัณฑ์ถ้าไม่มีคำว่าแห่งชาติก็ไม่มีปัญหา

ปัญหาที่จะเจอคือเรื่องเสียภาษี คือ ภาษีมหรสพ

การที่เรามาคุยกันแบบนี้ก็เพราะเห็นว่า พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเกิดขึ้นด้วยเจตนาดี แต่ก็ต้องประสบเคราะห์กรรม มีพิพิธภัณฑ์จำนวนมากที่ตายไปเงียบๆ สะอื้นอยู่ในมุมมืด และจะมีอีกเยอะถ้าเรารวมกันไม่ได้ ถ้าเราไม่มีเสียง ไม่มีเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

ถ้าเสียงเราดัง เรารวมกันได้ก็สามารถนำไปสู่การแก้กฎหมายและเรียกร้องสิทธิได้

เราอยากให้ท่านไปสร้างเครือข่ายเล็ก ๆ ในพื้นที่ของท่าน อยากซาวเสียงท่านถึงปัญหาอุปสรรค และอนาคตถ้าเรามีทุนทำวิจัยก็น่าจะเอาแต่ละที่ที่ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรแต่ละด้าน น่าจะได้สนับสนุนทางวิชาการและเทคนิค ฯลฯ เช่น จันเสน เรื่องการจัดกิจกรรม พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง เรื่องการบริหารจัดการ เรื่องเทคนิคการอนุรักษ์ของก็ให้กรมศิลป์มาช่วยอบรมให้

อาจารย์ปริตตาท่านทนไม่ได้ที่จะเห็นพิพิธภัณฑ์ดิ้นรนกุกกักโดยลำพัง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่มีตัวตนตามกฎหมาย ใครจะทำก็ทำได้ แต่ก็ไม่ได้มีหน่วยงานไหนของรัฐมีภาระต้องสนับสนุน ดิฉันไม่แน่ใจต้องขอเช็คก่อนว่าที่กระทรวงวัฒนธรรมไม่สามารถจะช่วยเหลือพิพิธภัณฑ์ของเอกชนได้เพราะว่าไม่ใช่มูลนิธิ

หน่วยราชการที่จะดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็ไม่มี ฟันธงได้ว่าไม่มี สำนักพิพิธภัณฑ์ก็ดูแลเฉพาะแห่งชาติ แม้เขาอยากเอื้อเฟื้อแต่ก็ไม่มีงบประมาณ

บทบาทของ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม งานหลักของเราคืองานวิชาการ

อนาคตพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีตัวตนชัดเจนกว่านี้ เราสามารถสนับสนุนในเชิงวิชาการช่วยให้มีพื้นที่ มีตัวตนของท่านมากขึ้น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรไม่ได้มีหน้าที่ในการวางกติกาเหมือนกรมศิลปากร

แต่ถึงกระนั้นไม่ว่าบทบาทจะเป็นอย่างไร เราก็มีสิทธิพูดว่าเราต้องการอะไร

อาจารย์บุปผา จิระพงษ์

บางทีก็มีปัญหาหลายอย่าง ปัญหาเรื่องการจัดการ เช่น ขอป้ายทางเข้าแต่ อบต. ก็ไม่ให้ คนที่เข้ามาดูไม่ได้สนใจจริง ๆ รัฐบาลไม่ได้ดูแลช่วยเหลืออะไรพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเลย

เท่าที่ดิฉันรู้จักคนในแวดวงราชการ เขาไม่มีคน ไม่มีทุน ชาวบ้านเองก็กลัวราชการจะไปยึดของ ไม่ทราบว่าจะไปติดต่อขอความช่วยเหลืออย่างไร เพราะฉะนั้นควรมีการรวมกลุ่มกัน เช่น เป็น “ชมรมพิพิธภัณฑ์” อย่างในต่างประเทศ ซึ่งก็ได้รับทุนสนับสนุนเยอะมาก และอาจนำไปสู่การเรียกร้องต่อรองในเรื่องต่าง ๆ ได้ เช่น การยกเว้นภาษี

ดิฉันคิดมานานมากแต่ยังไม่ได้ทำ ดีมากที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรคิดโครงการนี้ขึ้นมา เราต้องรวมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือกัน ดิฉันดีใจที่ท่านอาจารย์ปริตตาเห็นปัญหานี้และอยากช่วย เรานักวิชาการยินดีช่วยเต็มที่เท่าที่จะช่วยได้ เพราะของมันเหลือน้อยแล้ว

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

สำนักพิพิธภัณฑ์ก็ยังไม่แน่ว่าจะเป็นสำนักพิพิธภัณฑ์หรือเปล่า เพราะอาจจะรวมกับสำนักโบราณคดี แต่ พรบ.พิพิธภัณฑ์ต้องเปลี่ยนเร็ว ๆ นี้แน่นอน เพราะเปลี่ยนกรมศิลปากรไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แต่กรมศิลปากรก็ยังไม่รู้จะมาเล่นกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างไร เพราะสิทธิตรงนี้รัฐธรรมนูญให้กับท้องถิ่นไปแล้ว

มีหลายที่อยากขอของกลับคืนไปสู่ที่มา ปัญหาติดอยู่ที่ว่ากรมศิลปากรยังต้องทำงานภายใต้ พรบ.เดิม คือมองว่าของเป็นทรัพย์แผ่นดินที่รัฐต้องดูแล แต่รัฐธรรมนูญปี 40 ให้สิทธิแก่ชุมชน ลักษณะคล้าย ๆ กับ พรบ.ป่าไม้ กฎหมายลูกเปลี่ยนตามไม่ทัน เพราะฉะนั้นราชการต้องยึดตามกฎหมายที่ล้าหลัง แต่ตอนนี้ก็ยังไม่รู้จะทำอย่างไรหรือจะส่งคืนอย่างไร เพราะว่า อบต.ก็ยังมีคุณภาพและความพร้อมไม่เท่ากัน

แม้อยากคืนแต่ก็ไม่รู้จะคืนอย่างไร เพราะว่าของจะลอยทันที ถ้ายังไม่มีกฎหมายใหม่ออกมารองรับ เพราะฉะนั้นกรมศิลป์ก็กลืนไม่เข้าคายไม่ออกยังกระอักกระอ่วนอยู่

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เล่าประสบการณ์ของพิพิธภัณฑ์แบบอื่น ๆ ที่ต่างออกไปดีไหม เพราะก็คงจะมีหลายแห่งที่แตกต่างออกไป

คุณโกมล พานิชพันธ์ พิพิธภัณฑ์โกมลผ้าโบราณ

ผมทำพิพิธภัณฑ์ผ้า งานศิลปะเราเป็นงานโฟล์ค ผมนำเสนอเรื่องจิตรกรรมท้องถิ่น เราลอกแบบออกมาด้วยเทคนิคที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น รูปแบบจิตรกรรมเหมือนที่วัดภูมินทร์ คาดว่าจะเขียนที่น่านก่อนจึงมาเขียนที่แพร่

ที่ชัดเจนคือการแต่งกายในภาพจิตรกรรม สายตาที่ไม่ได้มองตรงต่อผู้เขียน แต่จะแลตาตลอด คนเขียนเขามีความรู้เกี่ยวกับลานนาดีมาก เขียนเครื่องแต่งกายแบบไหนเขียนหนังสือบรรยายเป็นภาษานั้น มีทั้งตัวเมือง ฝักขามตัวไทย เป็นหลักฐานการแต่งกายที่ค่อนข้างจะชัดเจน

ในห้องแรกนิทรรศการก็จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ มีเรื่องการจัดขันดอก ประเพณีต่าง ๆ

ห้องที่สองเป็นเรื่องผ้าในภาพจิตรกรรม เน้นที่อำเภอลอง คนลองคือคนเวียงละคอน คือลำปาง เพราะฉะนั้นอย่าตีกรอบวัฒนธรรมที่แผนที่ แต่ตีกรอบที่คนซึ่งเคลื่อนย้าย

ผ้าสามารถสื่อได้ ที่ทำเป็นผ้าตีนจก มีหลากหลาย ไม่สามารถบอกได้ว่าผ้านี้เป็นลายอะไรแต่บอกได้ว่าผ้านี้มีลายอะไรบ้าง

ตอนยี่เป็ง ถ้าสังเกตจะเห็นว่า *“โคมไม่ได้นิ่ง แต่แกว่ง”*

ตามทฤษฎีสากล ผ้าซิ่นลายขวาง คนนุ่งแล้วเตี้ย ผ้าซิ่นไทยวนตีนสีแดง เว้นตีน 5 นิ้ว จะทอขวางด้วยสีกลาง ๆ เมื่อนุ่งดูแล้วจะสูง

มีคนจากส่วนกลางมาตั้งชื่อลายผ้าบ้านผมแล้วตลกมาก เช่น ลายมะลิเลื้อย ซึ่งบ้านผมไม่มี เพราะมันเป็นท้องถิ่น นักวิชาการส่วนกลางมองต่างจากท้องถิ่น

ผ้าจกจะจกไม่ทั้งตัว จะมีช่องว่าง ไม่จกชายก็จกตัว จะไม่จกทั้งสอง

เราเอาเทคนิคคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยเพื่อให้ทุนลดลง พิพิธภัณฑ์ผมอยู่ได้เพราะผมลอกแบบผ้าเก่ามาเป็นผ้าใหม่ พิพิธภัณฑ์ผมไม่เคยขายของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ และแยกขาดระหว่าง “ร้านค้า” กับ “พิพิธภัณฑ์” เพราะฉะนั้นอย่าขายของในพิพิธภัณฑ์เด็ดขาดและอย่าคิดมากเกินไปเวลาทำพิพิธภัณฑ์ มันไม่ได้ใช้เงินมากอย่างที่คิด ถ้าเราสามารถดึงจุดเด่นออกมาได้ ทำด้วยความรักและทำด้วยความจน

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ประเด็นจริยธรรมก็สำคัญ เช่น การไม่ขายของในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ที่เก็บของเก่าจะไม่สนับสนุนให้ใครไปขุดของเก่ามาให้พิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์พันธุ์ไม้ก็จะไม่สนับสนุนให้ใครไปเก็บพันธุ์ไม้มาเข้าพิพิธภัณฑ์

การจัดประมูลในพิพิธภัณฑ์ “ไม่สวยเลย” และทำให้ชื่อเสียงของพิพิธภัณฑ์มัวหมอง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

การจัดการพิพิธภัณฑ์ผ้าทำอย่างไร

คุณโกมล พานิชพันธ์ พิพิธภัณฑ์โกมลผ้าโบราณ

จุดขายอยู่ที่ดอนเมือง มีร้านขายผ้าปลอดภาษี ชาวบ้านที่นั่นมีศักยภาพสูงมาก ลอกแบบผ้ามาทั่วประเทศ ช่วงที่บูมสุด ๆ มีทีม 600 คน แล้วก็มาล่มสลายในยุคที่รัฐเข้าไปด้วยความหวังดี ไม่ได้ประสงค์ร้าย คือ มาสอนให้ชาวบ้านทอผ้า เข้าไป standardized ผ้าหลากหลายกลายเป็นมีแบบเดียวกันหมด ผลก็คือ ภูมิปัญญาสูญสลาย

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ดิฉันสนใจมาก เคยไปที่ราชบุรี หาดเสี้ยว เสาไห้ ปัญหาของเขาคือ ไม่สามารถหาเส้นไหมได้

คุณโกมล พานิชพันธ์ พิพิธภัณฑ์โกมลผ้าโบราณ

ประเทศไทยผลิตไหมได้ไม่ถึง 25 % ไหมไทย คือ ไหมเวียดนาม ผูกขาดการนำเข้าอยู่แต่ผู้เดียวคือ บริษัทจุลไหมไทย อยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถสั่งย้อมสีตามที่ต้องการได้

การย้อมสีจะย้อมเองหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ทอจะมีศักยภาพแค่ไหน สีที่ใช้คือ สีวิทยาศาสตร์แต่เลียนแบบสีธรรมชาติ โดยเราระวังไม่ให้เกิดมลภาวะ

ผ้าสีธรรมชาติฟังดูดี แต่เกิดผลข้างเคียงจากน้ำยาซักผ้า จะทำให้เปลี่ยนสีมาก

ผมเก็บผ้ามาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2522 เริ่มทำพิพิธภัณฑ์ ปีพ.ศ. 2529 เปิดปีพ.ศ. 2530

อาจารย์ลาวัลย์ ขุมคำ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา

เรารวบรวมของจากชาวบ้าน จัดแสดงเป็น 10 หมวด คือ

1. ประวัติเจ้าพระยาคำลือ ท่านมาอยู่แจ้ห่มได้อย่างไร
2. ประวัติอำเภอแจ้ห่ม เกิดเมืองแจ้ห่มได้อย่างไร เกิดจากเมืองล่มเพราะไปกินไข่ของพญานาค
3. เรื่องเกี่ยวกับวัดและโบราณวัตถุต่าง ๆ เพราะมีวัดอยู่ 30 กว่าวัด เราศึกษาค้นคว้า จำลองรูปภาพมาไว้ในพิพิธภัณฑ์ ใครสนใจก็สามารถไปศึกษาที่วัดได้
4. วิถีชีวิต ความเชื่อ เช่น การเข้าทรง
5. เครื่องดนตรี เช่น สะล้อ ซอ ซึง
6. เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย วิวัฒนาการของการทำเสื้อผ้า เครื่องไม้เครื่องมือในการทำเสื้อผ้า เช่น เครื่องปั่นฝ้าย
7. ศิลปะ ภาพศิลปะที่สำคัญ เช่น ที่ผาเงิน เมืองงาย กรมศิลปากรบอกว่าเป็นภาพวาดที่มีมานานไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
8. การละเล่นต่าง ๆ
9. บ้านและที่อยู่อาศัย มีบ้านเก่าหลังหนึ่งเป็นบ้านของหญิงชราคนหนึ่ง เป็นเพดานสูงเอาไว้เก็บก๋วยยา มีร่องรอยแล้วเราก็ไปจำลองมาสร้างไว้ที่พิพิธภัณฑ์ ซีกขวาเป็นชั้นบน ซีกซ้ายเป็นชั้นล่าง
10. อาชีพและการทำมาหากิน การทำนา การทำน้ำปู๋ที่ขึ้นชื่อถึงความอร่อย ทานที่จังหวัดอื่นก็สู้ไม่ได้ เราสามารถนำผู้ที่สนใจไปศึกษาของจริงได้

สิ่งมีค่าอื่นๆ ในอาคารพิพิธภัณฑ์ของเราที่มีค่าตีเป็นราคา เราไม่มีของที่มีราคาสูง ถ้ามีเราก็ไม่เอามาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ แต่ถ้าอยากดูสามารถไปสัมผัสได้จากสถานที่จริง เช่น พระเจ้าทองทิพย์ ซึ่งคนแจ้ห่มเคารพบูชา พระแซ่ทองคำ เป็นองค์พระยืนคล้ายที่วัดเจดีย์ซาวหลัง พระที่มีแก้วสีแดงที่ด้านหลังเป็นพระนางเงือก ชอบหนีไปเล่นน้ำ

เราเน้นเรื่องการศึกษา การเรียนรู้ของเยาวชน เน้นการโยงอดีต – ปัจจุบัน – อนาคต เข้าด้วยกัน มีคำกล่าวว่า “แจ้ห่มเป็นเมืองล่ม” เมื่อเราศึกษาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ แจ้ห่มเป็นแอ่งกระทะ เพราะฉะนั้นก็ล่มได้ถ้าน้ำท่วม

คำถามที่ตามมาก็คือ เมื่อคนแจ้ห่มตายหมดเพราะน้ำท่วม คนแจ้ห่มทุกวันนี้คือ คนที่อพยพมาจากที่อื่น ที่ว่าเป็นซาวแจ๊ะ ถ้าดูเชิงภูมิศาสตร์ก็ไม่มี มีแต่ซาวลัวะ มีเขาอยู่ 2 ลูก มีวัดอยู่บนเขาลูกหนึ่งชื่อวัดอักโขทัย อีกลูกหนึ่งเป็นที่อยู่ของชาวลัวะ เพราะฉะนั้นคนแจ้ห่มน่าจะเป็นชาวลัวะ

เรากำลังจะขุดเขาลูกหนึ่งที่คาดว่าน่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองลัวะ ในนั้นมีถ้ำ ในถ้ำมีแก้วแหวนเงินทองที่ใช้ในการบวชพระ เขาบอกว่าถ้าช่วงที่จะมีการบวชพระจะเข้าไปเอาอุปกรณ์สิ่งของเหล่านี้มาใช้ในการบวชพระ ถ้าทำกิจกรรมเสร็จแล้วถึงจะกลับเข้าไป มีอยู่ครั้งหนึ่งครั้งสุดท้ายที่เขานำเอาสิ่งของเหล่านี้ออกมา ปรากฏว่าเขาถล่มปิดปากถ้ำ ข้าวของสิ่งของต่าง ๆ ตรงนั้นยังอยู่ตรงนั้น สิ่งของเหล่านั้นมีพานทองเหลือง ผ้า ฯลฯ

ปีหน้าเราจะทำการขุดค้น คาดว่าจะเป็นเมืองโบราณของแจ้ห่ม ตามตำนานว่าเป็นเมืองเชษฐนคร เพราะฉะนั้นถ้าเราขุดพบก็คงเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง อบต. ก็วางแผนไว้จะให้ชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์ ชาวบ้านที่รู้ว่าจะมีการขุดค้นก็พากันไปจับจองพื้นที่

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

อบต. ที่เข้มแข็งสามารถจ้างนักโบราณคดีไปทำได้ พวกที่ตกงานมีเยอะ เขามีใบประกอบโรคศิลป์พร้อม

พระอธิการบรรพต คัมภีโร วัดศรีสุทธาวาส

ที่เวียงกาหลงได้คุยกันเรื่องสำนึกของพลเมือง เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยชามแตก ๆ ชาวบ้านขนไปขาย มีการทำของเลียนแบบของเก่า ใช้วัสดุอุปกรณ์แบบธรรมชาติ ชาวบ้านพากันไปขุดโดยพลการ แท้ที่จริงเป็นเขตรับผิดชอบของจังหวัดลำปาง อำเภอเวียงหนือ กรมศิลปากรเข้าไปดูก็บอกว่าขุดไม่ได้ ให้กลบไว้ก่อน

ที่เวียงกาหลงถ้าชาวบ้านมาทำก็บ่ใช่ของเฮา บ่ใช่ของชาวบ้าน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นใครจะเข้าไปดูก็ได้ ไม่ต้องเสียสตางค์เข้าไป เป็นของชาวบ้าน

คำถามคือ เมื่อกรมศิลปากรเข้าไปปักเขตไว้ แล้วใครจะดูแล ต้องระวัง อาจมีคนแอบไปขุดก็ได้เพราะอยู่ในไร่ในสวน

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

กรมศิลป์ก็อยากคืนของให้ชุมชน แต่ อบต. ยังไม่พร้อม การลักลอบขุดมีมาแต่สมัยผมไปขุดที่บ้านเชียง บางคนขุดไปเก็บไว้จนบ้านพัง ของเหล่านี้สักวันหนึ่งมันต้องเป็นของชุมชนแน่ ๆ ขึ้นอยู่กับว่ามันจะถ่ายโอนมาอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าเห็นลักขโมยขุดต้องแจ้งตำรวจจับเลย ไม่เช่นนั้นอนาคตจะไม่มีอะไรเหลือในท้องถิ่นของท่าน

อาจารย์บุปผา จิระพงษ์

การปักเขตก็เพื่อให้รู้ว่ามีแหล่งอยู่ แต่ชุมชนก็ต้องช่วยกันดูแล

พระอธิการบรรพต คัมภีโร วัดศรีสุทธาวาส

ชาวบ้านก็มีหลายแบบ บางคนก็เห็นแก่ได้ บางคนก็ยากจน บ่มีทางหากินก็ลักไปขายก็มี

อาจารย์บุปผา จิระพงษ์

ชุมชนต้องรักษา ถ้าปล่อยให้ชาวบ้านเอาไปคนเดียว ชุมชนก็จะไม่เหลืออะไร อย่างกรณีอาจารย์จอห์น ชอว์ จะไปโทษใคร มีคนที่มีเงินซื้อและมีคนขาย แกบอกว่าไม่ได้นอนเลย ไปเฝ้าอยู่ปากหลุมทั้งวันทั้งคืน ตอนหลังคนที่พาแกไปขุดก็สำนึก เลยไปตั้งกลุ่มสอนละอ่อนปั้นหม้อดินเผา

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ขายไปเถอะ 3 – 4 หมื่นบาทจะกินได้เท่าไร เก็บค่าผ่านประตูจะได้มากเท่าไร บางพวกก็ใส่กระสอบไปขายที่ปากหลุมเลย ไม่ได้มาจากในหลุมหรอก

วันพุธที่ 15 **ตุลาคม พ.ศ**. 2546

ภาคเช้า: เดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

- **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งลานนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม**
- **พิพิธภัณฑเขลางค์นคร วัดพระเจดีย์ซาวหลัง**
- **พิพิธภัณฑ์วัดพระเจ้าทันใจ**

วันพุธที่ 15 **ตุลาคม พ.ศ.** 2546
ภาคบ่าย : การประชุมหัวข้อ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ที่ผ่านมาเราได้รับฟังประสบการณ์ของท่าน ก่อนจบก็อยากจะใช้เวลาช่วงนี้หารือกัน ต่อจากนี้ท่านมีข้อเสนอแนะว่าเราจะทำอะไรกันต่อไปอย่างไรดี

ศูนย์ฯคงกลับไปคิดต่อว่าจะสนับสนุนอะไร เป็นต้นว่า

- การทำความเข้าใจเรื่องข้าวของบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนที่อื่น เช่น เครื่องรางตะกรุด ที่วัดไหล่หินหลวง ผ้ายันต์เขียนอะไร มีลักษณะอย่างไร จะเป็นจุดเริ่มต้นในการค้นคว้าวิจัยอะไร อย่างไร
- กิจกรรมอื่น ๆ ที่อาจจะจัดได้ เช่น เวิร์คชอป ผสมผสานทั้งการบรรยาย การฝึกหัด เกี่ยวกับการดูแลรักษา การจัดแสดง การจัดกิจกรรมให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม เหล่านี้ก็อยู่ในข่ายที่เป็นไปได้
- การใช้ดิจิตอล ไอทีในงานพิพิธภัณฑ์ การทำพิพิธภัณฑ์ออนไลน์
- แย่ที่สุดไม่จัดอะไรเลย ก็อาจจัดให้ไปดูพิพิธภัณฑ์แต่ละที่ ปีละครั้ง 2 ครั้ง ว่าใครทำอะไรเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

คำถามคือ ท่านคิดว่ารูปแบบไหนจะเหมาะกับท่าน หรือท่านสนใจแบบไหน

อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ

ขอสรุปประเด็นจากที่มาคราวนี้

จุดแข็ง

1. ผมเห็นคนในท้องถิ่นหวงแหนของของเขามากขึ้น อาจเป็นกระแสการทวนกลับของโลกาภิวัตน์ว่า ของบรรพบุรุษของเรามีคุณค่ามากกว่า คงไม่มีใครเอาธรรมาสน์ไปขายให้โรงแรมอีกแล้ว

2. คนนำชมเป็นชาวบ้านและเป็นเด็ก ที่วัดไหล่หินผมประทับใจมาก บางคนเป็นเจ้าของสิ่งที่นำไปแสดง เขารู้ประวัติของเหล่านั้นดีเท่าคนที่เป็นเจ้าของ นี้คือที่เห็นคล้ายกับที่วัดม่วง

จุดแนะนำ

1. พิพิธภัณฑ์หลายแห่งขาดระบบการนำเสนอที่ดี ของที่มีค่ามากกลับไปซุกซ่อนอยู่ในที่เล็ก ๆ น่าเสียดาย น่าจะมีสถาปนิกมาช่วย ทำแบบชาวบ้านก็ได้ การนำเสนอไม่จำเป็นต้องหรูหรา เราไม่รู้ว่าของนั้นคืออะไร แต่กลองใบหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น กลองปูจา น่าจะมีการอธิบาย ใช้เขียนลายมือแบบชาวบ้านก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไฮเทค

2. ที่เราไปดูส่วนใหญ่มักจะตั้งแสดงสิ่งของให้มากที่สุด แต่ไม่รู้ว่านำเสนออะไร มีความหลากหลายมาก แต่ไม่มีอะไรเป็นจุดเด่นเลย ที่วัดไหล่หินไม่จำเป็นต้องตั้งแสดง พระพุทธรูปเงินเยอะอย่างนั้น องค์เดียวก็พอ ใช้ของปลอมก็ยังได้ ไม่จำเป็นต้องใส่กรงเลย เอาของจริงเก็บไว้ มณฑปแก้วน่าจะเป็นสุดยอดของวัดไหล่หิน แต่ไปอยู่ในซอกแล้วก็หักไปส่วนหนึ่ง น่าเสียดายมาก

บางแห่งอาคารสวยงามมาก ที่วัดพระเจ้าทันใจ ฉางข้าวสวยมาก แต่ของเต็มไปหมดจนไม่รู้จะดูอะไร ทำไมไม่จัดเรื่องวิถีชีวิต แต่ละส่วนของเรือนตั้งแต่ขึ้นไป บางทีอาจมีคำถามไว้ว่าดูแล้วได้อะไร ที่วัดเจดีย์ซาว มีร้านขายของที่วัดนั้นไม่มีคนอยู่ ดูแล้วไม่มีตรงไหนมีจุดที่ให้เงินตกถึงวัดเลย วัดไม่ได้อะไรเลย

เรื่องอนาคต ผมเห็นด้วยกับการสร้างเครือข่าย และการแลกเปลี่ยนข้อมูล

สิ่งแรกที่จำเป็นคือ ต้องมีศูนย์ข้อมูลพื้นฐาน ต้องไปบอกพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งว่าจะจัดอะไร ซึ่งจะนำไปสู่การวิจัย ตั้งโครงการวิจัยได้เลย แต่ละแห่งก็มีจุดเด่นไม่เหมือนกัน ต้องมีการวิจัยเนื้อหาแต่ละเรื่องเจาะลึกลงไป เช่น ศูนย์ข้อมูลของ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ้าอยากรู้เรื่องวัดไหล่หินก็เข้าไปดูได้ ไม่ใช่แค่มาประชุมทุกปีแล้วก็เลิกกันไป จำเป็นต้องมีฐานข้อมูล ผมเห็นงานวิจัย สวช. สำรวจ แต่แล้วก็ไม่ได้มีการศึกษาเจาะลึก บางคนลอกผิด ๆ ถูก ๆ

ไอทีก็ดีแต่มันเป็นภาระ ต้องมีอุปกรณ์หลายอย่าง บางทีก็สนุก เพลิน แต่แล้วก็ต้องเสียค่าใช้จ่าย การใช้ไอทีแห้งแล้งไร้จิตวิญญาณ ผมไม่ชอบ

อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย

ผมกำลังคิดว่าผมจะสนับสนุนอะไรได้บ้าง ที่โยนกไม่มีพิพิธภัณฑ์ แต่ผมก็อยากเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ผมจะใช้คำไหนดี ผมสะดุดคำว่าพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ ผมสนใจมาก อยากให้มันเป็นรูปแบบก้าวต่อไปของผมด้วย ผมมีรายการวิทยุ สารคดีทางอากาศ จากที่เราเดินทางไปดู ผมคิดว่าผมน่าจะมีบทบาทในงานพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ด้านจารึก ผมก็คิดว่าผมจะเป็นตัวอะไรดีเพื่อให้เกิดประโยชน์

พิพิธภัณฑ์มันเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้ตายทิ้งไว้เป็นมรดก บางคนสะสมหินเยอะแยะเลย แต่ถามว่ามาจากไหนไม่รู้แล้ว ทั้ง ๆ ที่ซื้อเก็บไว้เยอะแยะ ผมคิดว่าผมทำหน้าที่ตรงนี้ได้

เรื่องรูปเทวดา การปั้นเทวดา ผมเคยเห็นเขาทำ พิพิธภัณฑ์เชียงแสนเกิดจากวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ภายใต้การดูแลของสำนักโบราณคดีภาค 5 ผมได้ทุนค้นคว้าวิจัยเรื่อง จารึก ได้ไปสำรวจโบราณวัตถุ โบราณจารึกต่าง ๆ แล้วก็ผมก็เลยขนมาไว้ที่วัดพระแก้ว ตอนนั้นไม่มีใครบอกประวัติ ผู้ที่ไปเห็นก็เห็นเปล่า ๆ ผมเคยมอบชิ้นส่วนศิลปะรูปพระยาลวง ที่เวียงกุมกาม มีคนเขาเอามามอบให้ผม แหล่งโบราณคดีที่เราเห็นมีคนขุดค้น ลักลอบขุดไปก็เยอะ

เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผมน่าจะให้ข้อมูลได้ ศิลาจารึกหลักใหญ่ที่ท้าทายมากคือ หลักที่พูดถึงเรื่องคนเมืองกับคนลัวะ ผมมีการค้นคว้าข้อมูลเรื่องซากภูเขาไฟ 2 แห่ง มีนักวิชาการต่างประเทศชาวสแกนดิเนเวีย ชื่อ ปีเตอร์ โรว์เลนเซ่น แกจะเอาชนะการค้นคว้าทางโบราณคดีไทย แกบอกว่าแถวนี้เป็น Volcanic Area วิธีการเก็บข้อมูลก็ง่าย ๆ ดูจากการสร้างทางของฝรั่ง ไปดูเครื่องมือหิน มีนักวิชาการอีกหลายคนที่มาค้นคว้าทางภาคเหนือ ผมเป็นนักจัดเก็บ ผมไม่ใช่ผู้รู้ แต่ผมเป็นผู้รับรู้จากหลายฝ่าย

ที่หาดลาวา ผมก็ไปที่บ้านผาลาด เป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 5 มาประทับรับประทานพระกระยาหาร เปลี่ยนเสื้อผ้า และเปลี่ยนอิริยาบท เราสามารถสร้างสถานที่นี้ให้เป็นที่เยี่ยมยอดไม่มีใครเหมือน เพราะเป็นประวัติศาสตร์ฝีพระหัตถ์

นายสถานีรถไฟประทับใจเพราะว่าทำให้หมู่บ้านนี้เป็นที่รู้จัก ทำให้ผู้ว่าฯไปเยี่ยม เขายกที่ดินตรงนี้ให้ผมดูแลเพื่อขุดค้น โดยทำโฉนดที่ดินใส่ชื่อผม ซึ่งอนาคตผมคิดว่าจะถวายในหลวง คาดว่าน่าจะพบฟอสซิล น่าจะเห็นชั้นดินลาวา บ้านผาลาดห่างจากที่นี่ 14 กม. ใช้เวลาเดินทาง 10 นาทีก็ถึง เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ไม่มีใครรู้เลย

ผมเรียนให้ทราบว่าผมมีอันนี้อยู่ และคิดว่าจะทูลเกล้าถวาย ถ้าผมตายก็ขอให้รู้ว่าผมมีความรู้ตรงนี้อยู่ พอได้ยินคำว่า พิพิธภัณฑ์ Online ก็ทำให้ตาสว่าง มองโยงไปหลายเรื่อง ผมคิดว่าพิพิธภัณฑ์ข้อมูลสำคัญมาก

เวลาบุกเบิกทางไฮเวย์สายลำปาง ช่วงที่มีการบุกเบิก พบเศียรพระจำนวนมาก คนก็เอามาบริจาคไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

พิพิธภัณฑ์ที่มานี้สำคัญมากและผมกำลังคิดว่าผมจะเป็นตัวอะไรดี ที่โยนกไม่มีพิพิธภัณฑ์ มีแต่พิพิธภัณฑ์ข้อมูล ท่านผู้ว่าฯ ท่านว่าผมเป็นหอจดหมายเหตุ

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ท่านอาจารย์ก็เป็นสารานุกรมเคลื่อนที่ ท่านพูดถึงพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ คุณโจนาธาน มอริส เห็นพูดถึงพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ ช่วยขยายความคิดเห็นได้ไหมว่าที่ทำเป็นอย่างไร

คุณโจนาธาน มอริส กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ตอนนี้เราอยู่ในช่วงดำเนินงาน ยังไม่สำเร็จก็เลยไม่อยากทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิพิธภัณฑ์ออนไลน์ เป็นคนละเรื่องกับพิพิธภัณฑ์ที่เราเห็น ๆ กัน ไม่ทราบว่าคนที่จะทำพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ มีประสบการณ์แค่ไหนเกี่ยวกับอินเตอร์เนต เพราะมันมีปัญหาเทคนิคค่อนข้างเยอะ

ที่สอนให้ชาวบ้านทำมี 2 เรื่องคือ 1) *เทคนิค* 2) *ศักยภาพของชาวบ้านที่ต้องมีทักษะด้านคอมพิวเตอร์* ต้องใช้ Office, Photoshop แต่งภาพ เรียบเรียงข้อมูล

พิพิธภัณฑ์ในอินเตอร์เน็ตไม่เหมือนกับพิพิธภัณฑ์ทั่วไป เพราะหน้าจอจะมีขนาดของมัน ต้องนึกถึงผู้บริโภคด้วย ถ้า Scroll Bar ยาวมาก คนจะปิดทันที สำหรับคนที่จะเข้าเว็บไซต์ของเรา เราต้องป้อนข้อมูลให้เขา ไม่เหมือนวัดต่างๆ ที่ใส่สิ่งของไว้แล้วให้คนไปดูได้ ถ้าทำอินเตอร์เนตเขาก็อาจจะปิดเลย

เราต้องนึกถึงผู้บริโภคด้วย และเราควรเข้าไปดูเวบไซต์ ที่อื่นเยอะๆ และขึ้นอยู่กับว่าคอมพิวเตอร์ของเขามีความเร็วแค่ไหน ประสิทธิภาพของเครื่องแค่ไหน ถ้าเป็นคนประเทศลาวเปิด เครื่องเขาจะตายเลย เพราะเครื่องไปไม่ไหว เราต้องนึกถึงผู้บริโภคและคนที่จะทำ ตอนนี้กำลังฝึกชาวบ้านให้ทำเว็บไซต์ หัดตัดต่อวิดีโอ ขณะนี้เรากำลังทำทั้งเวอร์ชั่นหนักและเบา ตามเครื่องที่เปิดได้

ตอนนี้ทำเป็นทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย ซึ่งก็ยากเพราะต้องคำนึงถึงแบบอักษร เรื่องการเว้นวรรค บางเครื่องก็รับไทยไม่ได้ เพราะฉะนั้นหน้าแรกต้องเป็นรูป อุปสรรคมันเยอะ

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

มีคำแนะนำเว็บไซต์ ไหนที่เขาทำได้ดีไหม

คุณโจนาธาน มอริส กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ จริง ๆ ยังไม่เจอพวกพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่น่าสนใจเลย แต่พวกซีเอ็นเอ็น เขามืออาชีพมาก สมิทโซเนียนไม่รู้เป็นอย่างไร ยังไม่เคยคิดจะเข้าเพราะสเกลงานของเขามันคนละเรื่อง เราต้องรู้ว่าเราสามารถทำอะไรได้ และทำอะไรไม่ได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ยิ่งเราคุย เท่าที่ฟัง ๆ มา มีทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความรู้พื้นฐานบางอย่างที่เราต้องเรียนรู้แต่ไม่มีสูตรสำเร็จ ไม่ว่าในการจัดเว็บไซต์ จัดพิพิธภัณฑ์ ทำงานวิจัย และเราต้องเลือกรูปแบบที่มันเหมาะกับเราที่สุด

อาจารย์ลาวัลย์ ขุมคำ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา

ทั้งพิพิธภัณฑ์ ทั้งออนไลน์ต้องทำ ที่จังหวัดน่านมีคุ้มเจ้าราชบุตร น่าจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น บางที่อยากทำใหม่ เกิดคำถามว่าทำให้เหมือนของเก่าได้ไหม

พิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนก็น่าจะให้เด็กเป็นผู้สืบทอดต่อไป ให้เด็กเป็นไกด์ ได้แง่คิดจากท่านว่าน่าจะให้ชุมชนเข้ามาร่วม ถือว่าการประชุมสัมมนาอย่างนี้ก็จะมีประโยชน์ต่อไป

คุณสุรศักดิ์ เอี่ยมทุเรียน ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน

ผมดูแลและกำลังทำศูนย์วัฒนธรรม เท่าที่ผมได้ศึกษา บางครั้งผมเข้าไปเดินดูครบรอบแล้วไม่เกิดความรู้อะไรเลย เพราะฉะนั้นถ้าเราทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรให้เกิดความรู้หลังจากที่เข้าไปดูไปศึกษา ควรเป็นแหล่งเรียนรู้มากกว่าที่เก็บของเก่า จากของชิ้นเดียวอาจเรียนรู้ได้มากกว่าของมากชิ้นกองรวมกันไว้

ของแต่ละชิ้นควรทำทะเบียน มีประวัติ มีคำอธิบายไว้ว่าใช้อย่างไร เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอย่างไร สำคัญกว่าการมีมัคคุเทศก์มาเดินบอก ทำคำอธิบายเป็นเล่มขายก็ได้ เป็นของที่ระลึก เป็นความรู้ที่ติดตัวเขาไป และน่าจะหารายได้จากพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น ขายของที่ระลึก

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

อยากเสริมงานที่อาจารย์ชุติมาทำที่ไหล่หินหลวง หลักสูตรสามารถทำได้หมดจากท้องถิ่น ต้องเป็นประวัติศาสตร์เฉพาะ ไม่ใช่ประวัติศาสตร์หลวง ประวัติศาสตร์เฉพาะต้องมีหลายสำนวน ไม่ต้องสรุปและไม่ต้องทะเลาะกัน มีประวัติศาสตร์คนเล็กคนน้อย เช่น พระสงฆ์

เรื่องศิลปศึกษา ท่านอาจารย์สอนให้เรียนเรื่อง รูปร่าง อะไรต่าง ๆ เรื่องภาษาอังกฤษก็มีการสอน เรื่องคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ก็เห็นมีคนทำ ประติมากรรม ภาพเขียนก็ทำได้ สามารถเอาออกมาจากทรัพยากรในชุมชน จากคนที่อยู่ในวัด วิชาเคมีสามารถดูจากตำราทำกับข้าว นักเคมีที่เก่งที่สุดคือ คุณแม่ของเรา มันมีทางเป็นไปได้เยอะแยะมากมายก่ายกอง

อยากเสริมอีกนิดหน่อย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังขาดคลังเก็บของ ทำให้ของจำเป็นต้องไปอยู่ในที่เดียวกันหมด และอาจจัดแบบคลังเปิดก็ได้ ซึ่งเน้นการค้นคว้าวิจัย ตราบใดที่สามารถสื่อความหมายและให้ความรู้ได้ จริงหรือปลอมไม่ใช่เรื่องสำคัญ

พระครูโกวิทธรรมโสภณ พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง

อาตมาคิดว่ามาประชุมนี่ดี มีทั้งมุมมองของคนก่อตั้งและมุมมองของคนที่เข้ามาดู ของบางอย่างอาตมาก็ไม่รู้จัก ป้ายอาจใช้ลายมือเขียนก็ได้ เราสอนได้ คือสอนตามที่รู้ ป้ายชื่อทำตั้งหลายรอบ เราเปลี่ยนตลอด

อาจารย์บุปผา จิระพงษ์

เรื่องผู้ก่อตั้งของเสริมนิดหน่อย คนที่รู้เรื่องต้องให้ข้อมูลเป็นเบื้องต้นไว้ก่อน เช่น คุณศักดิ์ ท่านต้องมีแนวร่วม มีคนที่รู้ไปกับทานด้วยและช่วยท่านทำงาน พอท่านไม่อยู่ก็ทำต่อได้ เช่น บางพิพิธภัณฑ์ พอคนรู้เรื่องหายไป ของก็หาย ไม่มีคนทำ

เพราะฉะนั้นต้องทำทะเบียน บันทึกข้อมูลให้ถูกต้องเวลาที่ท่านได้ของมา เพราะนาน ๆ ไปเราก็ลืมไปว่าได้มาจากไหน เราจะเห็นลักษณะอย่างนี้ที่โรงเรียนเพราะจะเปลี่ยนหน้าที่กันบ่อย เพราะฉะนั้นต้องมีคนที่รู้ทุกอย่างเหมือนที่เรารู้ก็จะช่วยเราได้

ดิฉันไปดูยุ้งข้าวที่หลายคนบอกว่าไม่ได้อะไร ดิฉันก็แปลกใจมากว่าทำยุ้งข้าวมีรั้ว มีลูกกรง บันได แต่พอลงมาท่านก็มีคำตอบไว้ให้ว่านั่นคือส่วนที่ท่านเพิ่มเติมเข้าไป บางอย่างก็เป็นข้อจำกัดของคนจัดที่จัดไม่ได้ ซึ่งเราก็ต้องเห็นใจ

อาจารย์ลาวัลย์ ขุมคำ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา

จากประสบการณ์ที่โรงเรียนได้ทำ เดิมทีเราก็จัดแบบวัดพระเจ้าทันใจ

ต่อมาเรามีนักวิชาการเข้ามาช่วยเหลือเรา มีการทำทะเบียนจัดเก็บในคอมพิวเตอร์ ถ่ายรูปสิ่งของทุกชิ้น วัดสัดส่วน ขนาด รูปพรรณสัณฐาน มีคำอธิบายวิธีการใช้ วิธีการผลิต หลังจากดูของจริงแล้วถ้ายังไม่เข้าใจก็สามารถเปิดดูจากคอมพิวเตอร์ได้

ที่แนะนำว่าให้เอาสิ่งของในพิพิธภัณฑ์มาทำขายได้ โรงเรียนก็ทำในหมวดวิชาช่างก่อสร้าง ในวัดมีไม้แกะสลักที่มีลวดลายอ่อนช้อย เราก็เอามาทำเป็นของที่ระลึกขาย เช่น กรอบรูปไม้สัก กล่องทิชชู่ มณฑปพระ ทั้งขายทั้งส่งเข้าประกวด ทำชื่อเสียงให้โรงเรียนและสร้างรายได้ให้นักเรียน

เรื่องล้อเกวียนเราก็ได้ไปสืบค้นก็พบว่า เดิมชาวบ้านมีอาชีพทำเกวียน เดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำแล้ว เราก็เอามาย่อส่วนเหมือนจริงทุกอย่าง สามารถถอดประกอบได้ ทำไว้จำหน่าย แต่ต้องสั่งล่วงหน้า

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ถ้าเราพูดเรื่องแหล่งเรียนรู้ ก็จะเป็นไปตั้งความคาดหวัง กะเกณฑ์ว่าต้องเป็นแบบนั้น ฟังดูคล้าย ๆ ที่ทำอยู่ใช้ไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง ดิฉันเองชอบดูพิพิธภัณฑ์ที่มีของเยอะๆ เป็นการส่วนตัวเพราะแบบสมัยใหม่ก็มีเยอะแยะแล้วที่ไหนๆ ก็มี เราน่าจะเปิดกว้างและพิพิธภัณฑ์น่าจะมีหลายแบบ จัดแบบที่เหมาะกับท่านมากที่สุดภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดที่เรามีชีวิตอยู่

พระครูถาวรธรรมโกวิท พิพิธภัณฑ์วัดพระแท่นศิลาอาสน์

ของที่วัดอาตมามีหลายแบบ จัดแสดงที่พื้นก็มี เป็นห้องก็มี แต่ละที่ก็ควรให้เป็นไปตามจุดเด่นของแต่ละที่ และคนที่ทำก็ใช่ว่าจะอยู่ยั่งยืน อย่างมากก็ไม่เกินร้อยปี เพราะฉะนั้นต้องมีทายาทสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้ที่ก่อตั้งให้ยั่งยืนอยู่ได้

อาตมากลับไปปฏิบัติหน้าที่อบรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้สูงอายุ อาตมาตั้งชมรมผู้สูงอายุและให้ท่านเป็นวิทยากร จุดเด่น ๆ ก็ให้เด็กไปเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์และถ่ายทอดต่อไป ตอนแรกว่าจะทำอำเภอเดียวก็กลายเป็น 9 อำเภอ

ก็คงเหมือน ๆ ทุกคนที่มาวันนี้ กลับไปก็คงได้อะไรแน่นอน คงไม่ได้มาเปล่า คนที่ทำต้องทำด้วยใจจึงจะยั่งยืนและถ่ายทอดให้ดีที่สุด ชุมชนต้องให้ความสำคัญก่อน ไม่ใช่ให้คนอื่นมาให้ความสำคัญกับเรา เราต้องช่วยตัวเองก่อน

อาตมามีความคิดเห็นที่อยากให้เข้าไปคือ ให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง ถ้าเราไม่ดึงชุมชนเข้ามาก็จะกลายเป็นการกระด้าง ไม่มีชีวิตชีวา ไม่เคลื่อนไหว เหมือนน้ำนิ่งอยู่ก็จะเน่า

ที่อำเภอแม่สวย มีการลดช่องว่างระหว่างวัย คนเฒ่าทำของเล่นละอ่อน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างสร้างสรรค์ บางที่จะทำแต่ไม่มีของเก่า ก็ไม่จำเป็นต้องเก่า ของใหม่ก็ทำได้ เช่น เครื่องเงิน ของบางอย่างควรให้อยู่กับที่ เช่น สัตตภัณฑ์ แท่นว่างหน้าพระประธาน ใช้บูชาไฟ เพราะทางภาคเหนือไม่มีโต๊ะหมู่ ของเคยอยู่ที่ไหนควรอยู่ที่นั่น ให้ทั้งวัดคือพิพิธภัณฑ์

อีกเรื่องหนึ่งควรมีห้องน้ำห้องท่า และทำให้สะอาด ดูแลให้ดี อยากฝากไว้เป็นข้อคิด ห้องน้ำห้องท่าก็สำคัญ

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์เดิมมีคนใช้ มันมีชีวิต พอดึงออกมาจากที่เคยใช้ก็ลืมว่าของนี้เคยใช้อะไร ผมเห็นด้วยกับพระคุณเจ้าที่ว่า “วัด คือ living museum”

บางที่เขามีเกมส์ให้ใส่ของลงในห้องว่ามันเป็นของที่เคยอยู่ที่ไหนมาก่อน ใช้อย่างไร

เราควรให้คำอธิบาย เมื่อดูที่อื่นที่เขายังใช้อยู่ก็อาจจะรู้ว่าของนี้คืออะไร

อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก

ในฐานะคนทำพิพิธภัณฑ์ เวลาทำคนมาบริจาคมาก แล้วก็มีเงื่อนไขว่าต้องวาง ไม่เช่นนั้นจะถูกถามว่าทำไมไม่เอาของของเขามาวาง พอมาฟังอาจารย์ปฐมฤกษ์ก็เห็นว่า ต้องใช้โกดังเก็บของและเปิดหมดเพื่อให้เห็นว่า “นี่ไง วางแล้ว” สมเด็จพระเทพฯ ก็เคยบอกว่าให้จัดห้อง storage ให้ดีหน่อย

คนที่จะเข้าไปจัดการพิพิธภัณฑ์ไม่ได้มีปัญหาเฉพาะโรงเรียน วัดก็มีปัญหา ส่งท่านไปเรียน ไปดูงานต่างประเทศ แต่แล้วท่านก็ลาสิกขา ทำให้เราไม่มีคนและต้องฝึกคนใหม่

อาจารย์ชุติมา เวทการ

ขอย้ำเกี่ยวกับเรื่องการสร้างเด็กรุ่นใหม่ เราต้องไม่ทิ้งเขา ต้องปลุกคนขึ้นมาทำพิพิธภัณฑ์ให้ได้ เช่น เด็กมัธยม เขามีศักยภาพมาก เช่น คอมพิวเตอร์ ครูหรือผู้ใหญ่ทำได้เฉพาะเวลาเรียน แต่เด็กเรียนรู้เร็วมาก จำได้และทำได้เร็วมาก ถ้าให้เด็กมัธยมเข้ามาช่วยงานพิพิธภัณฑ์ได้ก็จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีความยั่งยืน

พระครูถาวรธรรมโกวิท วัดพระแท่นศิลาอาสน์

อาตมาทำแล้วใช้ชุมชน 3 วัย คือเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ใช้ผู้ใหญ่เป็นตัวเชื่อม ไม่ว่าเรื่องวัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ อาตมาจัดอบรมให้เด็กไปตามบ้านไปเรียนจากผู้สูงอายุ เป็นการเชื่อมต่อช่องว่างระหว่างวัย จัดอยู่เกือบทุกเดือน

พระครูโกวิทธรรมโสภณ วัดร้องเม็ง

อาตมาขอคำแนะนำ เวลามีคนมาชม อาตมาให้เข้าฟังบรรยาย 20 นาที แล้วพานำชม ให้ซักถาม ท่านใดมีวิธีการที่ดีกว่านี้ไหม อาตมาขอคำแนะนำ

คุณทองดี ปิงใจ

ขอตอบว่าท่านทำถูกแล้ว บางที่เขาก็พาชมก่อนแล้วให้มาถามทีหลัง แต่ทำอย่างนี้ก็ได้ สำหรับพิพิธภัณฑ์รวบรวมของไว้ ไม่ให้ถูกเอาไปขายก็สุดยอดแล้ว แต่ถ้าจะอธิบายหรือศึกษาค้นคว้าต่อได้ก็ยิ่งดี

ผมเป็นนักประวัติศาสตร์จะช่วยท่านค้นข้อมูลได้ ท่านที่รวบรวมไว้แล้วไม่แน่ใจโทรถามได้เลย ผมยินดีจะช่วย หมายเลขโทรศัพท์ (054) 336 – 798

เราไม่มีโอกาสทำเรื่องที่ยิ่งใหญ่ แต่เราสามารถทำเรื่องเล็ก ๆ ด้วยจิตใจที่ยิ่งใหญ่

ผมทำเรื่อง พรบ.อาวุธปืน เวลารับบริจาคให้โอนของให้อย่างถูกต้องตามกฎหมายด้วยในกรณีของอาวุธปืน เวลาท่านเจ้าอาวาสจะมีใครแกล้งท่าน แจ้งความกลั่นแกล้งว่าท่านพกอาวุธปืนโดยไม่มีใบอนุญาต

ผมมักเอาคำอธิบายของคนอื่นมาเขียนเป็นประวัติศาสตร์ สิ่งที่มีอยู่คือ หลักฐานชั้นต้นทั้งนั้น เป็นของจริงหรือของปลอมก็เป็นเรื่องที่ต้องปรึกษาหารือท่านผู้รู้นักภาษา เพราะถ้าเราแปลมาแล้วคนเอาไปอ้างต่อก็จะอันตราย ถ้าจะศึกษาก็ต้องมีการเอาหลักฐานมาสนับสนุน อย่างคำบอกเล่าของท่านก็ต้องบันทึกเทปไว้ อย่างเวลาถามคนอายุ 80 ปี ท่านก็อาจเอาเรื่องหลายเรื่องมาต่อกัน เพราะฉะนั้นต้องมีการตรวจสอบ

บางทีเราไม่สนใจแต่เด็กเขาสนใจขึ้นมา เช่น พระมหาป่ามีนิ้วมากกว่าปกติคือมี 6 นิ้ว พอคนบอกว่าพระมหาป่ากลับชาติมาเกิดก็พากันไปดู บางทีมันไม่ใช่เรื่องวิชาการแต่เป็นความเชื่อ บางเรื่องเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ก็สำคัญ ไม่ควรมองข้าม

อาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย

ผมอยากให้การมาครั้งนี้อาศัยอย่างที่ท่านอาจารย์ศรีศักรพูดคือว่า

วัด คือ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ

เราไปวัดพระแก้วดอนเต้า ดูพิพิธภัณฑ์เฉพาะในคูหาแคบ ๆ ของพิพิธภัณฑ์ ที่วัดพระแก้วฯ เรามองว่ามีจุดอ่อนตรงที่ว่าไปให้สร้างพระอะไรข้างหน้า ไม่ให้ทั้งวัดเป็นพิพิธภัณฑ์

ไม่มีจังหวัดไหนในภาคเหนือที่พื้นที่เล็ก ๆ ประกอบด้วยเมืองโบราณ 3 สมัย อย่างลำปาง ลักษณะที่กำลังหมดไปคือ ต้องมีพิพิธภัณฑ์เมือง

- การตั้งถิ่นฐาน
- ลักษณะการสร้างบ้านเมือง
- ความกลมกลืนของมนุษย์กับธรรมชาติ

ลำปางอายุพันกว่าปี แต่เชียงใหม่แค่ 700 ปีเท่านั้น ที่นี่น่าจะมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและโรงละคร เพราะเป็นศูนย์กลาง บางทีก็มีกรณีจะยึดศาลากลาง ซึ่งเดิมเป็นหอคำ ที่ทำ ๆ กันอยู่เอา OTOP ไปใช้ทุกที ไปกันใหญ่ น่าจะมีพิพิธภัณฑ์ในลำปางแต่ก็ทำไม่ได้ เพราะมันมะรุมมะตุ้มกัน ต่างฝ่ายต่างก็เถียงกัน แย่งกันมีสิทธิมีส่วนแต่แล้วก็ยังไม่ได้สร้าง ที่นี่มีนก แต่เช้าตรู่จะมีนกกระจอกบินมาที่นี่ คงเป็นมาตั้งแต่สมัยหอคำ อยากให้เครือข่ายนี้ ไหน ๆ ก็มาที่นี่แล้ว ช่วยกันตีให้ดัง ๆ เสียที เพราะว่าลำปางพร้อมที่จะเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองได้

นอกจากพิพิธภัณฑ์ Online อะไรต่าง ๆ มีอีกอย่างหนึ่งคือ พิพิธภัณฑ์เมือง อีกอย่างคือ โบราณจารึก เรื่องของภาษาที่สำคัญไม่ใช่แค่อ่านหนังสือไม่ออก มันมีตำนานฉบับหนึ่งบันทึกว่าวัดนี้สร้างเมื่อไร โดยใครเป็นคนสร้าง พบปั๊บสาที่พูดถึง "ปั้นจั่น" ยกเศียรพระ ด้วยวิธีการแบบชาวบ้าน คือ ใช้น้ำ

ชาวบ้านมีอัลบั้มเก่า มีรูปสวย ๆ เยอะ มีรูปนางงามลำปาง เสียดายไฟไหม้ไปหมด แต่ผมก็เก็บไว้บ้าง ผมเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ 1 ใน 4 ที่ได้รับรางวัลพระราชทานพร้อมกับอาจารย์ศรีศักร คุณขรรค์ชัย คุณสุจิตต์

คำถามคือ คนอย่างผมควรจะอยู่ตรงไหน ผมกำลังรวบรวมข้อมูลจะทำวารสาร "เสียงโยนก" ขายเล่มละ 5 บาท ไม่รับเงินสนับสนุนจากใคร ไม่รับสมาชิก แต่จะมีรวมเล่มวางขายที่ร้านหนังสือสุรวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์ ศูนย์หนังสือจุฬาฯ

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ไหน ๆ เราก็มาอยู่ด้วยกันแล้ว เพื่อไม่ให้เรามาสูญเปล่าก็อยากขอให้แบ่งงานนิดหน่อย

1. อยากได้รายชื่อของผู้ที่เข้ามาร่วมประชุมทั้งหมด ใครไม่มีชื่อ ขอให้บอกเรา เพื่อเราจะได้รวบรวมส่งให้ทุกท่าน เพื่อให้ท่านติดต่อส่งข้อมูลถึงกันได้

2. ถ้าท่านทราบว่ามีที่อื่นก็ช่วยส่งให้เรา เพื่อให้มีเครือข่ายภาคเหนือที่มากกว่านี้ กระจายข่าวได้กว้างกว่านี้

3. ให้ท่านช่วยเป็นผู้แทน - ผู้สื่อข่าวให้เรา ขอความกรุณาช่วยบอกต่อ ช่วยกระจายข่าวให้เรา และเราคงต้องไปช่วยกันคิดต่อว่ากิจกรรมที่เราจะทำต่อไปจะมีลักษณะอย่างไร เช่น เวียนไปประชุม เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ จัดเวิร์คชอป ในบางเรื่องที่เป็นประโยชน์ ร่วมกันวิจัยในบางเรื่องที่สนใจร่วมกันเกี่ยวกับข้าวของ และอยากจะลงลึกไปศึกษาเกี่ยวกับสิ่งของ กิจกรรมที่จะทำ การพยายามทำความร่วมมือกับเด็ก ๆ

อาจารย์สุภาพร นาคบัลลังก์

ถ้าทาง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ส่งรายชื่อให้ทั้งหมดแล้ว ถ้าใครอยากส่งข่าวมาที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็ได้ ในกรณีภาคเหนือ ขอบอกรับเป็นสมาชิกจดหมายข่าวของเราได้ เราออกปฏิทินข่าวศิลปวัฒนธรรมรายเดือน ส่วนใหญ่เกี่ยวกับเชียงใหม่

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน และหวังว่าจะได้มีโอกาสร่วมงานกันอีกเพื่อให้กิจกรรมและงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก้าวหน้าต่อไป.

บันทึก (ฉบับสังเขปความ)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546
โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม

วันเสาร์ที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2546
ภาคเช้า : พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม
โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เรามาจากหน่วยงานชื่อ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร สำหรับท่านที่ไม่รู้จัก เราเป็นหน่วยงานของรัฐบาล เป็นองค์การมหาชน อยู่ในกำกับของกระทรวงวัฒนธรรม เราทำงานด้านมานุษยวิทยาและสาขาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนต่าง ๆ เรามีความสนใจที่กว้างขวาง ที่เราเรียนเชิญทุกท่านมา และที่ท่านอุตส่าห์สละเวลามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ขอชี้แจงวัตถุประสงค์สั้น ๆ เรามีความเข้าใจว่าขณะนี้มีองค์กรในท้องถิ่น ฯลฯ ที่มีความสนใจจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์วัด หลักใหญ่ใจความคือ พิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่แสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชุมชน นำเสนอวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน นำเรื่องราวในชุมชนมาสื่อถึงอนุชนและคนภายนอก

เรามีความต้องการสนับสนุนงานด้านนี้ แต่เราก็ไม่รู้ว่ามีคนสนใจงานนี้มากแค่ไหน เราอยากเรียนรู้จากท่านว่าท่านทำพิพิธภัณฑ์อะไร มีคนที่ท่านรู้จักทำเรื่องนี้ไหม เพื่อเราจะได้รวบรวมข้อมูล เมื่อเราทราบว่ามีใครทำบ้าง ก็อยากทราบความเป็นมาเป็นไป ทำไมถึงทำ เก็บอะไร มีเป้าหมายอะไร บางที่แสดงเกี่ยวกับวัด บางที่แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

อยากทราบว่า ท่านต้องการความสนับสนุนอะไรบ้าง เราสนับสนุนได้ทางวิชาการ ให้สร้างตึกคงไม่ได้ อาจมีบางจุดที่เราช่วยเหลือได้ การนำเอาเรื่องราวออกมาเสนอ การทำให้เด็ก ๆ สนใจ การทำทะเบียนที่ง่าย ๆ ประหยัด การทำพิพิธภัณฑ์ จะทำได้อย่างไร อยากทราบว่าท่านมีความต้องการอะไร อยากได้รับการสนับสนุนอะไร ต้องการค้นคว้าอะไร

กิจกรรม 2 วันนี้ เริ่มจากดูพิพิธภัณฑ์ที่เราติดต่อไว้คือ ที่นี่ (วัดมหาชัย) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติร้อยเอ็ด และที่วัดท่าม่วง พรุ่งนี้มีวิทยากรหลายท่านที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทำวิจัยเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หารือร่วมกันว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง

คณะกรรมการวัดมหาชัย กล่าวต้อนรับ

วัดมหาชัยและกรรมการวัดมหาชัยเป็นเกียรติและยินดีต้อนรับท่าน ผอ. และคณะ

วัดมหาชัยก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2408 เจ้าเมืองคนแรกเป็นคนตั้งวัด ขณะนี้ก็ 138 ปีมาแล้ว ขณะนี้มีเจ้าอาวาสมาแล้ว 20 รูป รูปที่ 18 เป็นเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม รูปที่ 19 ดร.พระครูอริยานุวัตร ที่รวบรวมศิลปะวัตถุโบราณไว้ เดี๋ยวท่านผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายการศึกษา พระครูปลัดอุทัย อุทโย คงจะเล่าให้ฟังได้

ปีพ.ศ. 2509 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ปีพ.ศ. 2520 ยกระดับเป็นพระอารามหลวง ท่านพระครูอริยานุวัตร ประวัติท่านเป็นชาววาปีปทุม สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค ปีพ.ศ. 2483 ได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์จาก มศว. มหาสารคาม ปีพ.ศ. 2523 เป็นพระสงฆ์รูปแรกที่ได้รับ ปีพ.ศ. 2533 ท่านได้รับพระเกี้ยวทองคำ

ปีพ.ศ. 2504 – 2519 ท่านรวบรวมวัตถุโบราณถึง 15 ปี ตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์วัดมหาชัยที่ท่านจะได้ไปชมต่อจากนี้ ตอนนั้นนายกฯ บุญช่วย ได้ถวายรถแลนด์โรเวอร์พร้อมน้ำมัน ให้หลวงพ่อตระเวนไปเรื่อยเพื่อเก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของทั่วภาคอีสาน ขอได้ก็ขอ ซื้อได้ก็ซื้อ ทั้งบ้านเชียง บุรีรัมย์ โคราช

ภาคบ่าย : วันเสาร์ที่ 27 ธันวาคม 2546
ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด และศึกษาดูงานการเก็บคัมภีร์ใบลานที่วัดท่าม่วง จ.ร้อยเอ็ด

พระครูสุธรรมวรนาถ (หลวงพ่อแก้ว) เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด

บ้านท่าม่วงตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2110 วัดนี้เป็นวัดที่ 3 ตั้งเมื่อ ปีพ.ศ. 2514 อาตมาบวชมา 35 ปี อยู่โยม 22 ปี รวมเป็น 57 ปี อาตมาเก็บรวบรวมคือ ผู้รักษา ไม่ได้มีความรู้อะไร ต่อมา ดร.กษมา มาเยี่ยมบอกว่า ให้อนุรักษ์ไว้นะ ต่อมา อาจารย์บรรจง พลศาสตร์ ท่านว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างพิพิธภัณฑ์ร้อยเอ็ดได้ แต่ก่อนบุญผะเวสก็ต้องร้อยเอ็ด ต่อมาเสียหมด ไม่มีเลย อาตมาเลยคิดว่าทำอย่างไรจึงจะรักษาบุญผะเวสเอาไว้ได้

ขอต้อนรับพี่น้องผู้รักของเก่าทั้งหลายมาสู่บ้านท่าม่วง ผู้ที่รักหนังสือใบลาน หนังสือที่วัดเก็บไว้ได้ไปอ่านไมโครฟิล์มไว้แล้ว พ่อแม่พี่น้องที่มาวันนี้ก็ได้ช่วยกันเก็บไว้ ได้อาจารย์อุทิศ เมืองแวง ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด มาช่วยทำหนังสือ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาจารย์ราชันย์ จากศูนย์วัฒนธรรมมหาสารคาม ก็ได้จัดเป็นหมวดหมู่ไว้ ขาดก็แต่คนทำงานที่รัก ผู้ที่รักด้วยการทำมากไม่ได้รักด้วยปาก

อาตมาขอเชิญพี่น้องเข้าเยี่ยมชมหนังสือโบราณ มาดูเป็นแนวทาง เคยมีรถมาที่นี่หลายคัน มาโกหกกัน เจอมามากมาย อาจารย์ปริตตาท่านมา ถามว่าที่นี่หรือเปล่าที่รักหนังสือ สนใจเก็บหนังสือ คุยกันไปคุยกันมา อาตมาก็เลยบอกว่า “ใช่แล้ว” ขอให้เยี่ยมชมได้ตามสะดวก ขอเรียนเชิญทุกคนไปดูผ้าผะเวส อายุไม่น่าจะต่ำกว่า 200 ปี

ภาคกลางคืน : วันเสาร์ที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2546
แลกเปลี่ยนประสบการณ์หัวข้อ “สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขออนุญาตใช้เวลาช่วงนี้ทำความรู้จักกัน เรียนเชิญทุกท่านแนะนำตัวว่าแต่ละท่านมาจากที่ไหน ทำอะไร ช่วยเล่าให้เราฟังว่าพิพิธภัณฑ์ของท่านตั้งมาเมื่อไร มีกิจกรรมอะไร กำลังทำอะไร มีเรื่องราวประวัติศาสตร์อะไร มีวิถีชีวิตประจำท้องถิ่นอะไร

ขอแนะนำวิทยากรบางท่านที่พรุ่งนี้จะพูดให้เราฟัง ท่านอาจารย์อภิญญา บัวสรวงจากมหาวิทยาลัยมหิดล ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะ คุณศรันย์ ทองปาน ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

พระครูกิตติธรรมาภินันท์ วัดสิมนาโก รองเจ้าคณะอำเภอกุฉินารายณ์

สาเหตุที่ได้รวบรวมเพราะอดีตเจ้าคณะอำเภอกุฉินารายณ์ได้รวบรวมของไว้ ก่อนที่ท่านจะมรณภาพ ท่านเคยสั่งไว้ว่าถ้าท่านสิ้น ขอให้ทำเป็นพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ ไว้ให้ลูกหลานดู

สิ่งของต่าง ๆ ก็มีพระพุทธรูป พระเงิน พระทอง พระแก้ว เงินพลอยน้ำหก เงินภาค เงินพดด้วง เงินสมัย ร.5-ร.6 ธนบัตรต่าง ๆ ธนบัตรต่างประเทศกว่า 60 ประเทศ เพื่อให้คนไทยได้ศึกษาว่าทำไมเงินตราต่างประเทศจึงมีค่ามากกว่าเงินเรา

มีถ้วย 3 ชนิด คือ แบบจีน แบบเวียดนาม และของพวกข่า มีไม้แกะสลัก คันทวยค้ำยันโบสถ์ ค้ำยันกุฏิ สมัยแต่ก่อนผู้ที่มาสร้างกุฏิ อพยพมาจากประเทศลาวมาทำงานในไทย ลวดลายจึงเป็นการผสมระหว่างไทย-ลาว

ทางวัดได้เก็บรวบรวมไว้แต่ยังไม่ได้เป็นเรื่องเป็นราวเท่าไร เราไม่มีเงิน ไม่มีอาคาร ได้รับความช่วยเหลือจาก อ.สมชาย นิลอาธิ นำนักศึกษาไปช่วยจัด

คัมภีร์ของวัดอาตมาก็มีแต่ยังไม่ได้จัด เก็บอยู่ในตู้ธรรมอย่างภาคอีสาน เห็นที่วัดท่าม่วงวันนี้แล้วก็อยากเอาออกจากตู้เหมือนกัน อยากให้เป็นหลักสูตร ให้นักเรียนได้เรียน

แถวกุฉินารายณ์ ก็มีหลายวัดที่มีพิพิธภัณฑ์วัตถุโบราณ เช่น วัดบ้านหนองแสง อ.เขาวง กาฬสินธุ์ ท่านพระครูเจ้าคณะอำเภอเขาวงท่านเก็บไว้ที่วัดบ้านนาทวี วัดที่สร้างตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2399 ขึ้นไป และอีกหลายที่มีเยอะแต่ไม่ได้จัด ถ้าจัดได้อย่างวัดท่าม่วงก็ดี เจริญหูเจริญตาดี อยากให้เขาได้มาเห็น ถ้าได้ไปเห็นก็จะเหมือนอาตมาวันนี้ที่ได้ไปดูมาแล้วก็ดีมาก

พระครูปลัดอุทัย อุทโย วัดมหาชัย

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้แต่เดิม ท่านพระครูอริยานุวัตร ท่านเป็นผู้รวบรวมไว้ หลวงพ่อท่านเห็นชาวต่างประเทศมาซื้อวัตถุโบราณ ท่านเกรงว่าจะหมดไป พ.ศ. 2513 ก็เลยเริ่มตระเวนรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานมาเก็บไว้ คัมภีร์ใบลาน หลวงพ่อก็ได้รวบรวมและปริวรรตเอาไว้ 125 เรื่อง พิมพ์ไปได้ 30 เรื่อง

เมื่อท่านพระครูได้เป็นดอกเตอร์ ได้รับการเชิดชูเกียรติ หลายแห่งก็เริ่มตื่นตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงพ่อเจ้าคณะจังหวัดต่าง ๆ ลักษณะที่วัดเก็บนั้นที่ท่านอาจารย์หรือว่าเจ้าหน้าที่ทุกคนตลอดทั้งหลวงพ่อเห็นนั่นคือเก็บในเชิงของอนุรักษ์ ไม่ได้เก็บในเชิงของพิพิธภัณฑ์ที่เราไปเห็นโดยทั่วไป ที่เก็บแบบนี้ก็เพราะเหตุว่าวัดเราไม่มีเจ้าหน้าที่ทั้งกลางคืนกลางวัน ถ้าเราเก็บลักษณะแบบนี้นั้นถ้าคนรู้ก็จะบอกยุคสมัยของสิ่งของได้ แต่ถ้าคนไม่รู้มาชมเราก็อธิบายให้ฟัง

แล้วอีกประการหนึ่งสิ่งเหล่านี้เราได้รวบรวมจากเจ้าคณะจังหวัดต่าง ๆ อย่างทับหลังนารายณ์ก็ได้รับความร่วมมือจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อเจ้าคุณราชธรรมโกศล เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ท่านไปเห็นท่านก็ไปเอามาเก็บไว้ อันนั้นก็มาจากจังหวัดมหาสารคามทางชาวบ้านคือที่บ้านเขวากลัวว่าสิ่งนี้จะหายก็เลยเอามาฝาก ของบางอย่างท่านผู้ว่าฯ ไสว พราหมณี ก็เห็นว่าน่าจะเอาไว้ที่นี่ เพราะผู้ว่าฯก็ย้ายเรื่อยกลัวหายอีกก็เลยเอามาเก็บไว้ ตกลงเลยกลายเป็นแหล่งที่เขาอนุรักษ์ เพื่อการค้นคว้า มีอยู่ทั้งเอกสารโบราณแล้วก็ตลอดทั้งโบราณวัตถุต่าง ๆ

พระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต พิพิธภัณฑ์ปลาหิน 160 ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอเจริญพรโยมอาจารย์แล้วก็ญาติโยมทุกคน เอกสารที่แจกให้ท่านดูคือรูปปลากลายเป็นหิน อาตมาชื่อพระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต เจ้าอาวาสวัดป่าพุทธบุตร ตำบลกุดสิมคุ้มใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้ค้น

พบปลากลายเป็นหินเมื่อปี พ.ศ.2541 เกิดจากนิมิตหรือที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ฝัน” ว่ามีก้อนหินก้อนหนึ่งอยู่บนเขา พอกะเทาะหินออกปรากฏว่าเป็นรูปปลา เลยเสนอให้อาจารย์ ดร.วราวุธ สุธีธร จากกรมทรัพยากรธรณีมาพิสูจน์ตรวจสอบเป็นการเบื้องต้น หลังจากนั้นได้ทำหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับไม้กลายเป็นหินจากประเทศฝรั่งเศสมาดูและได้นำปลาที่เราพบไปตรวจสอบและทำการวิจัยที่ฝรั่งเศสอยู่ประมาณ 2 ปี ขณะนี้ข้อมูลเราพร้อมแล้ว กำลังจะประกาศเป็นปลาชื่อใหม่ โดยเอาชื่อวัดคือ “บุตร” มาบวกกับคำว่า “ดา” ก็เลยเป็น “บุตรดาเอนทิส” วันที่ 28 มกราคมนี้จะประกาศชื่อใหม่ทั่วประเทศ

นับเป็นโอกาสดีที่ได้มาประชุมเครือข่ายที่ชื่อว่า โครงการขยายเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ดีที่ได้มีโอกาสเผยแพร่ให้พี่น้องประชาชนหลายๆ จังหวัดใน 19 ภาคอีสาน จริง ๆ แล้วปลาตัวนี้พบมาตั้งแต่วันที่ 5 เมษายน 2541 ทางราชการทางผู้ว่าฯ ก็ไม่ได้สนใจอะไรมากนัก งบประมาณเราไม่มี เรื่องมันดังขึ้นมาในระยะหลัง เพราะนายกรัฐมนตรีของเราท่านทักษิณเห็นข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่อาจารย์ ดร.วราวุธไปรายงานที่กรมทรัพยากรธรณีว่าเป็นปลาที่สูญพันธุ์ไปเมื่อประมาณ 65 ล้านปีที่แล้ว แต่จริง ๆ อายุปลานี้ประมาณสัก 150 ล้านปีถึง 190 ล้านปี ตัวที่พบครั้งแรกยาวประมาณ 30 ถึง 40 เซนติเมตร ต่อมาปี พ.ศ.2545 ประมาณเดือนเมษายนทำการขุดค้นเพิ่มเติมได้ปลาตัวใหม่มีความยาวประมาณ 90 เซนติเมตร มีสภาพสมบูรณ์ตั้งแต่หัวปลาจนถึงหางปลามีครีบมีอะไรครบหมด ขณะนี้จัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ภูกุ่มข้าว

ช่วงนี้กำลังตกแต่งปลาอยู่ยังไม่สมบูรณ์ ปลาที่ขุดพบตอนนี้มีประมาณ 153 ตัว เป็นปลาที่สมบูรณ์และเกล็ดสวยมาก อาตมาเอาเอกสารมาให้อาจารย์ดอกเตอร์เล่มหนึ่ง ตรงนี้คือทำเป็น 2 เล่ม ๆ ใหญ่มีประมวลภาพทั้งหมด ถ้าสนใจก็ไปดูไปชมกันได้ เป็นพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ วัดเรามีเนื้อที่ไม่มากประมาณสัก 6 ไร่ 3 งาน 68 ตารางวา

อาตมาเปิดมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 พอเจอฟอสซิลปลาก็เปิดเลย เป็นพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ มีนักเรียน นักศึกษา พี่น้องประชาชนจากหลายจังหวัดไปเยี่ยมไปชม วัดของอาตมานี้เปิดเป็นศูนย์พัฒนาคุณธรรมประจำอำเภอเขาวงด้วย จัดอบรมนักเรียน นักศึกษาปีละประมาณ 20 กว่ารุ่น ๆ ละ 200 กว่าคน ก็เลยคิดว่าถ้าเราจะทำการอนุรักษ์ก็คงจะหารูปแบบที่มันดีหน่อยจึงได้มาดูงาน

วันนี้ได้ประสบการณ์มากจากคณะเรา ได้เห็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติที่ร้อยเอ็ด ไปดูพิพิธภัณฑ์ที่บ้านท่าม่วงก็รู้สึกว่ามีความประทับใจในการจัดเก็บรักษาของเขาที่ทำอย่างดี อาตมาเห็นที่วัดมหาชัย การเก็บรักษาก็จะค่อนข้างสมบูรณ์คือเก็บเป็นเชิงอนุรักษ์ ของอาตมาก็คงจะทำเป็นเชิงอนุรักษ์ ถ้าเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์เลยคงจะลำบากเพราะว่าพระเราต้องไหว้พระ ทำวัตร สวดมนต์ ต้องรับแขก ต้องอบรมอะไรต่าง ๆ มากมาย ถ้าเราจะมาห่วงแต่พิพิธภัณฑ์ก็คงจะยึดติดเป็นอุปทาน ตายแล้วคงจะมาเกิดเป็นเพื่อนปลา อย่างไรเสียก็ปล่อย ๆ ให้เจ้าหน้าที่ทางการเขาดูแลไป

ถ้าท่านผู้ใดสนใจก็ขอเจริญพรไปดูได้ที่วัดป่าพุทธบุตร เป็นวัดตั้งใหม่ยังไม่ได้สวยงามอะไร มีตู้เก็บปลาก็ประมาณสัก 6 - 7 หลัง ถ้าคิดประเมินมูลค่าคงประเมินไม่ได้เพราะว่าชิ้นเล็ก ๆ ก็ประมาณ 10,000 กว่าบาท ถ้าเป็นตัวใหญ่ ๆ ที่เล่าให้ฟังก็คงหลายแสนบาท

เพราะฉะนั้นญาติโยมทั้งหลายถ้ามีโอกาสก็แวะไปชมได้ เบอร์โทรศัพท์ของอาตมา 01-0590732 ถ้าจะไปก็โทรศัพท์ไปก่อนเพราะว่าอาตมาไม่ค่อยอยู่วัด ต้องไปเทศน์บ่อยและไปหลายจังหวัด เจริญพร

พระอธิการสีลาสีลเดโช วัดศิริมงคล จังหวัดขอนแก่น

อาตมาขอเล่าประวัตินิดหน่อย แต่เดิมแถววัดนั้นใคร ๆ ก็กลัวไปทุกสิ่งอย่าง ทั้งขโมย โจรผู้ร้าย ชาวบ้านปรึกษากันว่าที่นี่ไม่มีที่ทำบุญก็เลยคิดว่าน่าจะจัดสร้างวัดที่นี่ให้คนได้ทำบุญกัน

ข้าวของต่าง ๆ ชาวบ้านเขากลัวผีกลัวสางก็เลยเอามาถวายหลวงพ่อเมื่อตอนที่สร้างวัด ปี พ.ศ. 2514 อาตมาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก

อาตมามาเห็นที่วัดท่าม่วง ก็น่าดูมาก ตอนแรกสงสัยว่าทำไมเอาชิ่นมาห่อพระไตรปิฎก

ขอขอบคุณคณะศรัทธาทุกท่าน เจริญพร

พระบุญทำ อธิปัญโญ วัดพรหมราช จังหวัดนครราชสีมา

ได้รับมอบหมายจากท่านเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา มาเป็นตัวแทนวัดพรหมราช

ที่วัดเพิ่งสร้างพิพิธภัณฑ์ โดยได้รับเงินจากพัฒนาชุมชนของตำบลตูม เพราะเห็นสมควรว่าน่าจะเก็บรักษาวัตถุโบราณ วัดสร้างมาตั้งแต่สมัยโบราณ บริเวณนั้นเป็นที่อาศัยของคนลาว คนโบราณเล่าว่าย้ายมาตั้งแต่สมัยเมืองลาวแตก แม่ใหญ่ของผมก็เป็นคนลาว แต่ก่อนการเดินทางลำบาก เป็นภูเขาเป็นอะไรต่าง ๆ มีคนเดินทางมาจับจองไม่รู้กี่ยุค โบสถ์ที่วัดนี้สร้างเมื่อไรก็ไม่มีใครรู้ คนแก่ ๆ ก็บอกว่าตั้งแต่เกิดมาก็เห็นแล้ว

ที่วัดตะคู้มีพระธาตุ เป็นวัดเก่าแก่ มีโบสถ์กลางน้ำ

ข้าวของต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านกลัวว่าสักวันหนึ่งลูกหลานจะเอาไปขายหมดก็เลยเอามาไว้วัด ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์เป็นพระนิสิต มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาเขตนครราชสีมา

พระกิติศักดิ์ ถาวโร วัดสว่างโนนสูง จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอนมัสการ โดยเฉพาะท่านอาจารย์สมชาย นิลอาธิ ท่านเป็นคนแรกที่สามารถทำให้วัดสว่างโนนสูงได้มาอยู่ในที่ประชุมแห่งนี้ เพราะท่านเคยไปหาบ่อยครั้ง ท่านเป็นผู้ริเริ่มทำให้วัดเรามาอยู่ในที่นี้ได้

พิพิธภัณฑ์วัดสว่างโนนสูงเพิ่งเริ่มก่อตั้ง ฝังเสาแรก 12 ตุลาคม 2545 นำโดยท่านพระครู ประโชติสารคุณ เจ้าคณะตำบลตูม และเจ้าอาวาสวัดสว่างโนนสูง ตอนนี้ทำไปได้ประมาณ 80 % เก็บรวบรวมอะไรไว้มากมายเหมือนกัน เก็บของจำพวกข้อง กี่ ต่ำหูก มี “โปง” ทำจากไม้ขนุนอย่างดี (ตีที่สารคามได้ยินไปถึงร้อยเอ็ด)

เราริเริ่มแล้วก็มี สส. กับ สจ. มาประชุมร่วมกันว่า เมื่อรัฐบาลมีโครงการให้ว่าจะทำอะไร 1 วัด 1 ตำบล ก็เลยมาคิดกันว่าเราจะทำอะไร ของบางอย่างพวกเด็ก ๆ ก็ไม่รู้จักแล้ว เราน่าจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของโบราณขึ้นมา

เสาพิพิธภัณฑ์ของเราเป็นจุดเด่นแน่นอน อาจารย์สมชายเคยไปเห็นก็เป็น “งงงึด ๆ” เห็นไม้เต็งปูด ๆ เอามาทำเป็นคาน ขอเรียนเชิญทุกท่านไปดู รอให้สร้างเสร็จก่อนก็ได้ ตอนนี้สร้างไปแล้ว 80 % ยังขาดการสนับสนุนจากท่านอาจารย์ปริตตาอยู่

ถ้าเราเปิดแบบท่องเที่ยว ชุมชนก็จะได้มีรายได้ด้วย ทางวัดยังขาดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์อีกมาก ทำอย่างไรจึงจะให้หมู่บ้านของเรามีชื่อเสียง เรื่องของใช้ของสอยในพิพิธภัณฑ์เราก็เก็บรวบรวมไว้มาก ถ้ามีอะไรที่เป็นของเก่าแก่ที่เราควรเก็บรักษาไว้ก็ขอให้มามอบไว้ที่วัด หรือถ้าไม่ให้เราก็จะซื้อเอาไว้ อย่างเกวียน เหรียญ ร.5 เรือทั้งลำที่ใช้ไม้ท่อนเดียวขุดเป็นเรือ เราก็มีและกำลังรวบรวมไว้อีกมาก

ที่พูดมาวันนี้ท่านอาจไม่เชื่อ ขอให้ไปดูที่วัดสว่างโนนสูง อาตมาอยากขอความสนับสนุนทั้งจากวัดและเอกชนให้มาช่วยกันสนับสนุนมาก ๆ เราทำใหญ่เหมือนกัน ลงทุนไปแล้วก็หลายแสน ทำพร้อม ๆ กันกับหอพระ

คุณสุนัย เสงี่ยมศักดิ์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองยศ จังหวัดยโสธร

วันนี้ที่ได้รับเชิญมาก็เพราะอยากให้พูดถึงพิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรมก็เหมือนวัด มีการเก็บรวบรวมของต่างๆ เรามีหน้าที่ให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ถ้าทางจังหวัดต้องการอะไรก็บอกมา เราตั้งอยู่ในโรงเรียน คนที่มาชมก็คือนักเรียน

ปัญหาก็คือ 1. เราเก็บสิ่งของไว้แต่คนไม่มาชม
2. คนมาชมเข้าชมได้ยาก เช่น ที่วัดมหาชัยวันนี้
3. ชมแล้วก็ไม่รู้เรื่อง

ส่วนทางแก้ ผมก็แก้ของผมอยู่ ฝากไว้ให้ที่ประชุมเป็นข้อคิดว่า ต้องนำเสนอสิ่งที่เราจะแสดงออกไปให้ได้ ไม่ใช่รอให้เขามาชม แนะนำให้เข้าใจชัดเจน อย่างเช่นวันนี้ ชี้แจงชัดเจน ทำให้เราได้แง่คิดว่าต้องมีคนรู้ สิ่งที่ต้องการได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฯ คือ ด้านความรู้ ถ้าท่านเป็นศูนย์กลางได้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล-เอกสาร หรือวิทยากรที่เก่ง ๆ วันนี้ผมขอนามท่านไว้เลยเพื่อมาติดต่อขอความรู้วันหน้า

ตัวแทนศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

กระผมมาจากศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้ อำเภอกุสุมาลย์ เป็นคนโส้ พูดภาษาโส้ ใช้ภาษาโส้เป็นสื่อ สำหรับพิพิธภัณฑ์เรารวบรวมของมาหลายปี ของเป็นของใช้เกี่ยวกับชีวิตชาวโส้ ได้รับงบประมาณจากเทศบาล อำเภอกุสุมาลย์ สิ่งของที่พวกเขาเก็บสะสมไว้ก็เพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษา เป็นบุญมากที่ได้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หลายแห่งในวันนี้

วันนี้รู้สึกว่าเรารักของเก่ามากขึ้น และจะแสวงหามาไว้ที่ศูนย์ฯของเราอีก

คุณสมพงษ์ ศรีลา โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตำบลสงเปือย จังหวัดยโสธร

กระผม นายสมพงษ์ ศรีลา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสงเปือ ตำบลสงเปือยเป็นตำบลที่เก่าแก่ บ้านสงเปือยจัดตั้งประมาณ 250 ปี และมีโบราณสถานเกี่ยวกับเมืองเตย ถ้าท่านไปตามทางหลวงแผ่นดินต่าง ๆ ท่านจะเจอป้ายบอกว่าวัดบ้านสงเปือย หรือเมืองเตย ตามประวัติเมืองเตยเป็นเมืองเก่าแก่สมัยศตวรรษที่ 13 สมัยก่อนผมเป็นเด็ก ๆ ชื่อว่าเมืองเตยเป็นเนินสูงและมีต้นไม้ใหญ่ ปัจจุบันนี้ต้นยางที่ขนาด 7 คนโอบล้อมยังมี และเป็นเมืองเก่าสมัยขอม สมัยก่อนรู้สึกว่าคนยังนับถือผี สมัยนั้นรถ้าใครไปบุกรุกก็มีอันเป็นไปทุกราย แล้วยังมีเต่ายักษ์ ปัจจุบันนี้ยังมีกระดองเต่า ชาวบ้านเอามาทำที่ตักข้าวในยุ้งฉาง ยังเป็นร่องรอยให้เห็นในปัจจุบัน สำหรับเมืองเตยอยู่ห่างจากบ้านสงเปือยปัจจุบันนี้ 1 กิโลเมตร

ผมได้รับตำแหน่งกำนัน ปี พ.ศ. 2520 ก็พยายามอนุรักษ์มาตลอด ปีพ.ศ. 2521 ได้จัดตั้งสำนักสงฆ์มาดูแล ปี พ.ศ. 2532 ได้รับเงินจากกรมศิลปากร บุรีรัมย์ ไปขุดแต่ง เจอฐานเมืองเตย กว้าง 100 เมตร ยาว 100 เมตร ขุดไปขุดมาก็เจอสิงห์หินแก้ว และฐานเมืองเตย สิ่งของที่ได้กรมศิลปากรเก็บไปรักษาหมด เหลือแต่ศิลาแลง เป็นภาษาขอม ตอนนี้ติดขัดอยู่ว่า อบต. จะทำอะไรต้องขออนุญาตกรมศิลปากรก่อน

ผมพยายามริเริ่มแต่มีงบประมาณน้อย ปีพ.ศ. 2542 ได้ทำหนังสือขอให้กรมศิลป์ช่วยออกแบบให้หน่อย เพราะ อบต.ไม่มีความรู้ ทางกรมศิลปากรก็บอกว่าขาดเจ้าหน้าที่ ปัจจุบันทำถนน ขยายเขตไฟฟ้าเข้าไป ก็มีคนเข้าไปมีการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวเข้าไปดูตลอด

คุณสมศักดิ์ สีบุญเรือง พิพิธภัณฑ์บ้านเกวียนมุก จังหวัดมุกดาหาร

ผม สมศักดิ์ สีบุญเรือง จากพิพิธภัณฑ์บ้านเกวียนมุกอีสาน 2 ฝั่งโขง เป็นพิพิธภัณฑ์เอกชน เราทำด้วยเหตุผล 2 ข้อ คือ ผมทำมาแต่เล็ก มีความผูกพันกับของเก่า ผูกพันกับคุณตาที่เป็นคนอีสานท่านเป็นนายฮ้อย (ไม่เหมือนในหนังนะครับ) พ่อผมเป็นคนกรุงเทพฯ แต่มาบุกเบิกทางภาคอีสาน ได้สะสมอย่างจริงจังจนชาวบ้านว่า "บ้าของเก่า" ได้มาจากหลายทาง ซื้อ ขอ แลกเปลี่ยน มีคนเอามาให้บ้าง จาก 10 กว่าปีก็มีของมากมาย เริ่มสร้างพิพิธภัณฑ์ปีพ.ศ. 2538 เปิดให้ชมปีพ.ศ. 2541

พิพิธภัณฑ์จัดแสดงเป็นอาคารต่างๆ มีเรือนพื้นบ้านเก็บเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือช่าง เครื่องทอผ้า มีโรงเก็บเกวียนอีสานเหนือ มีเกวียน 120 เล่ม มีปัญหามากเรื่องปลวก ส่วนใหญ่ถอดเก็บไว้ จัดแสดงเพียง 20 เล่ม มีโรงสีข้าวขนาดกลาง จัดแสดงเครื่องมือทำนา แอก ไถ มีไม้กลายเป็นหิน จัดแสดงไว้กลางแจ้ง

การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์โดยลำพังนั้นยากแต่ก็ทำด้วยใจรัก สิ่งที่ยากคือการดูแลรักษา ตลอด 7-8 ปีที่ผ่านมาก็ก้มหน้าก้มตาอยู่คนเดียว เพิ่งจะได้รับความสนใจจากผู้ว่าฯ เมื่อปีที่แล้ว พอท่านสนใจ หน่วยราชการอื่นก็เข้ามาเมื่อเร็ว ๆ นี้พวก JICA ก็เข้ามาเพราะมุกดาหารกำลังเติบโตด้านเศรษฐกิจ กำลังจะมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 มีแผนเริ่มก่อสร้างต้นเดือนกุมภาพันธ์ ปีหน้า อีก 36 เดือนก็จะเสร็จ ดีใจอยู่นิด ๆ ที่เราได้เป็นประกายเล็ก ๆ ให้แก่ อบต. หลายแห่งให้มีการจัดมุมวัฒนธรรม ผมก็ไปช่วยแนะนำมาบ้าง ปัญหาก็ไม่ค่อยมี จะมีก็สรรพากรมามอง ๆ บ้าง

อาจารย์อำนาจ สุณาพรหม สถาบันราชภัฏสกลนคร

ผมเป็นตัวแทนสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสลกนคร ปัจจุบันสำนักดำเนินงานลักษณะที่เก็บของกำลังมีนโยบายจะเปลี่ยนแปลงการจัดแสดงและแยกหมวดหมู่ มีเสมาโบราณที่ได้จากรอบหนองหาน มีเครื่องมือจับปลา

เรามีงานบริการศิลปวัฒนธรรม มีการส่งเสริมให้บรรจุเรื่องศิลปวัฒนธรรมในวิชา "แอ่งสกลนคร" เป็นวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในแอ่งสกลนคร มีการให้นักศึกษาออกไปลงพื้นที่ศึกษาศิลปวัฒนธรรมแล้วกลับมาเสนอในชั้นเรียน เร็ว ๆ นี้กำลังจะมีงาน "40 ปี ราชภัฏวิชาการ" จะมีการแสดงผลงานเชิงประจักษ์ของนักศึกษาในแอ่งสกลนคร

ปัญหาของเราคือ ไม่มีคนไปชม อาจเป็นเพราะจัดไม่น่าสนใจ

อาจารย์ชาญ ดำริห์ ผู้อำนวยการโรงเรียนปักธงชัยประชานิรมิต จังหวัดนครราชสีมา

ผมเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนปักธงชัยประชานิรมิตมิตร มาในฐานะที่โรงเรียนมีพิพิธภัณฑ์ที่เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอ ปักธงชัย

ท่านเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมามีส่วนริเริ่มให้เกิดศูนย์ฯ นี้ขึ้นที่โรงเรียน ที่เกิดศูนย์ฯ นี้ขึ้นมาเนื่องจากเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2527 มีชาวกรุงเทพฯ มากว้านซื้อวัตถุโบราณมากมาย ชาวบ้านที่ปักธงชัยก็พากันเอาไปขาย ครูสังคมที่โรงเรียนปักธงชัยนิรมิต เขากลัวว่าของเก่าจะสูญไปจาก อำเภอปักธงชัย ก็เลยเชิญชวนครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนช่วยกันรวบรวมของมาเก็บไว้ที่โรงเรียนปักธงชัยนิรมิต รวบรวมไว้ได้ 2 ห้อง มีทั้งโบราณวัตถุ คัมภีร์ใบลาน อวัยวะของสัตว์ เครื่องใช้โลหะ เครื่องลายคราม ของใช้ในชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของเราขึ้น

ดำเนินการมาด้วยดีระยะหนึ่งก็เกิดอาการคล้าย ๆ กับหลายที่คือ “นิ่ง” หยากไยขึ้น เราน่าจะมาช่วยกันคิดว่า ทำอย่างไรคนจะสนใจอย่างต่อเนื่อง จากหลายที่ที่ได้ไปดูมาก็เช่นเดียวกัน

ถ้าผมอายุน้อยกว่านี้สัก 5 ปี ผมจะไม่มางานนี้ แต่จะไปงาน OTOP ที่เมืองทองธานี เราจะมีกลยุทธ์อย่างไรให้คนอายุน้อยกว่านี้ได้สนใจสิ่งเหล่านี้ มันเชื่อมโยงอะไรกับคุณธรรมลึก ๆ ผมพูดไม่ค่อยถูก ขอฝากไว้แค่นี้ก่อน

คุณอัครเดช ศรีประภา พิพิธภัณฑ์บ้านบึงสา วัดบ้านบึงสา จังหวัดสกลนคร

ผม อัครเดช ศรีประภา เป็นเจ้าหน้าที่ อสมท. สกลนคร จากที่อาจารย์ถามว่าทำอย่างไรให้คนรุ่นใหม่มาศึกษาหรือสนใจ ผมเสนอว่าให้ใช้สื่อในท้องถิ่นของท่าน จะขอเวลาออกอากาศก็ได้ เข้าไปจัดรายการเลยก็ได้ บอกทีวีก็ได้เขาจะไปถ่ายทำเลย

หลวงพ่อท่านพระครูโสภณ ขันติพลากร ให้ผมมาเป็นตัวแทน จุดประสงค์ที่ทำพิพิธภัณฑ์คือเราพบของเก่ารุ่นราวคราวเดียวกับบ้านเชียง มีของเยอะมาก วันนี้ผมเขียนใส่ซีดีมาด้วย เพิ่งไปถ่ายเมื่อวานนี้เอง เรายังขาดทุนดำเนินงานอยู่มาก ของมีเยอะมาก ทุกวันนี้เอาเงินหลวงพ่อไปซื้อ ถ้าทำได้อยากวิงวอนให้รัฐไปช่วยดูแล

บริเวณรอบลำห้วยอีนูน พบของเยอะมาก ทั้งลูกปัด สัมฤทธิ์ กรมศิลปากรก็เข้าไปดูอยู่ แต่ชาวบ้านก็ยังไปอยู่ อยากให้ผู้มีอำนาจไปช่วยดู เราว่าจะทำพิพิธภัณฑ์แต่ยังไม่ได้ทำ วันนี้เป็นโอกาสดีที่ได้มาพูดที่นี่

คุณทองแดง สุวรรณเพชร พิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์ วัดป่าพระสบาย

ผม นายทองแดง สุวรรณเพชร มัคคุเทศก์ของพิพิธภัณฑ์วัตถุโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เรียกกันว่า วัดป่าพระสบาย

สิ่งของที่พบไม่ได้แตกต่างจากหลายที่ ผมจะไม่เล่าตรงนั้นเพราะก็เป็นหม้อไห สัมฤทธิ์ หินบดยา ที่เราไปเห็นในที่ต่างๆ จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ ทางจังหวัดบุรีรัมย์เขาได้สำรวจพบว่าเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงด้านวัฒนธรรมจากนครวัดถึงพิมาย เพราะเป็นบ้านพี่เมืองน้อง ชุมชนโบราณที่อยู่ตรงนั้นก็หนาแน่น มีการขุดพบ 2-3 ปีมานี้ มีคนมาเที่ยวชมมากมาย เป็นเส้นทางวัฒนธรรม

ตรงบ้านผมเป็นจุดอยู่ชายแดนห่างจากเขตเขมร เป็นทางลูกปืน 8 กม. ยิงตูมไปถึงเลย ตรงจุดวัดป่าพระสบายมี 3 จุด คือ โอบก โอมารู และมีอีกหลาย ๆ โอ (โอ แปลว่า ห้วย) เป็นช่องเขาขาดกั้นแดนเขมร อาศัยลำห้วยตรงทางไปเรียกว่า “โอ” เป็นทางเดินสมัยขอมโบราณ มีวัฒนธรรมคล้าย ๆ กันกับปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เรียงรายกันอยู่ เป็นที่ส่งเสมาหินไปสร้างปราสาทเขาพนมรุ้ง ลานหินตัดก็อยู่แถวนั้น ใครไม่เคยเห็นก็ไปดูได้ เลยบ้านกรวดไป 7-8 กม. เข้าไปถึงลานหินตัดและวัดป่าพระสบาย แถวนั้นมีสถานที่ท่องเที่ยวเยอะแยะ

สิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องการ ท่านก็คงไม่มีอะไรให้อย่างที่ท่านพูดนอกจากวิชาการ ผมว่าให้วิชาการก็ยังดี

คุณพิมาน บาลโสง ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ผม นายพิมาน บาลโสง เกิดในพื้นที่ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ผมเป็นคนในท้องถิ่น เป็นคนเขมร พูดเขมร มาในนามสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด อีกคนที่มาด้วยกันชื่อ สุวรรณา บาลโสง เป็นภรรยาของผมเอง เรื่องที่ผมใคร่นำมาเสนอคือ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบดินเผาบ้านกรวด หรือเครื่องเคลือบเขมร

บ้านผมเป็นเขตอีสานใต้ มีเทือกเขาพนมดงเร็กเป็นเส้นกั้นอาณาเขต เดิมเป็นชุมชนเขมร เรียกว่า “เขมรป่าดง” เดิมมีแต่ป่าดงดิบ ปี พ.ศ. 2503 มีการจัดตั้งนิคม จึงมีคนเข้าไปอยู่ มีคนขุดพบเครื่องเคลือบอย่างที่วัดมหาชัยวัน

นี้ส่วนหนึ่งได้มาจากบ้านกรวด ที่นั่นเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดของเขมร รวม ๆ แถว ๆ นั้นได้กว่า 300 แหล่ง แต่ที่พนมกุเลน ในเสียมเรียบ กลับไม่พบร่องรอยการเผา

มีคนกรุงเทพฯ มาพิสมัยกันมาก มีเจ้านายท่านหนึ่งมาเสียชีวิตถูกยิงที่อำเภอบ้านกรวด เพราะท่านมาหลงใหล มาเฝ้าดู มาซื้อมาขาย มีการขุดกันไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร มาขนกันเป็นสิบล้อ ในบ้านของ มรว.คึกฤทธิ์ ก็มี เขียนไว้ว่า “ตู้นี้เอามาจากบ้านกรวด”

ต่อมาเราก็รวบรวมเก็บไว้ ของดี ๆ คนเขาก็เอาไปจำหน่าย ที่ขายไม่ได้ ของที่เหลือ ๆ เรา 2 คนก็เก็บรวบรวมไว้ที่โรงเรียน ภูมิใจที่เป็นคนริเริ่ม วันนี้มีมากกว่า 500 ชิ้น ก่อให้เกิดผลก็คือ สยามสมาคมนำคนต่างประเทศมาเยี่ยมชม เพราะเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุด

ปีพ.ศ. 2531 สมเด็จพระเทพฯ พาคณะนักเรียนนายร้อย จปร. มาเยี่ยมชม ต่อมาชาวบ้านเริ่มเห็นคุณค่า มี “งานเครื่องเคลือบพันปีประเพณีบ้านกรวด” จัดมา 11 - 12 ปีแล้ว เราได้เชิญศิลปินกัมพูชาจากเสียมราฐมาร่ายรำ มีระบำอัปสรา ปีละประมาณ 3 คืน ทุกปี

มีหลักสูตรท้องถิ่นสอนทำเครื่องปั้นดินเผาสำหรับนักเรียน อาศัยรูปแบบเดิม ๆ มาปั้นแล้วเผา เราซื้อเตาเผาไฟฟ้ามาใช้ ขณะนี้เผาได้ ทำเป็นของชำร่วยอะไรต่าง ๆ ในอนาคตหวังว่าจะไปถึงขั้นเป็นอาชีพได้ สร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปได้

คุณตรีทิพย์ พ่วงลา วัดถ้ำผาปู่ จังหวัดเลย

ผมเป็นตัวแทนจากวัดถ้ำผาปู่ เริ่มสร้าง 20 เมษายน 2539 เปิดวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ไม่มีอะไรเลยที่ท่านว่ามา มีแต่อัฐิของหลวงปู่ อัฐบริขาร สบงจีวรของท่าน หลังจากท่านเจ้าอาวาสได้รับหนังสือจากศูนย์ก็ได้มาปรึกษาผม ขณะนี้ผมก็ได้ให้การอุปการะอยู่

ที่วัดถ้ำผาปู่มีพระพุทธรูปอายุพันกว่าปี จุดประสงค์เราต้องการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้น ๆ ว่ามีความเจริญ มีแนวความคิดเป็นอย่างไร วัตถุสิ่งของต่าง ๆ สามารถคำนวณอายุได้ว่าสร้างเมื่อไร ชั้นล่างปล่อยว่างไว้ ผมอยากไปช่วยเหลือทำเป็นมูลนิธิไว้

เท่าที่ไปดูยังขาดการดูแลรักษา ว่าจะทำมูลนิธิไว้ให้อยู่ตลอดไป ให้รู้จักความเป็นมาของชาวเลย ที่อพยพมาจากฝั่งลาว ตอนนี้ก็รวบรวมข้อมูลไว้ จะทำให้เป็นหมวดหมู่ อยากรบกวนท่าน ผอ. ว่างานต่าง ๆ ต้องทำอย่างไร การจัดหมวดหมู่ต่าง ๆ คำชี้แนะ เรื่องงบประมาณคงไม่ต้องเบียดเบียนท่าน เมื่อเรามีพิพิธภัณฑ์คงทำให้เรารู้อดีตและโยงกับอนาคตได้ ศูนย์ฯ คงช่วยให้จัดพิพิธภัณฑ์ได้ถูกต้องเป็นหมวดหมู่

อาจารย์อิสรีย์ สีหวงษ์วิลาศ พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ที วัดมิ่งเมืองพัฒนาราม จังหวัดขอนแก่น

ได้รับมอบหมายจากพระคุณเจ้าพระมงคลวราจารย์ หรือ หลวงปู่ที เขมจารี ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอภูเวียง ท่านอายุ 95 ปีแล้ว ท่านให้คนไปตามว่าให้มาประชุมแทนทีเพราะท่านมาไม่ไหว

ท่านรวบรวมของไว้มาก พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2537 สร้างเสร็จ ปี พ.ศ. 2539 เก็บเรื่องปั้นดินเผาที่พบที่ภูเวียง หม้อไห เครื่องโลหะ ได้มาจากไหนท่านก็จำได้บ้างไม่ได้บ้างเพราะอายุมากแล้ว ท่านว่าเป็นของยุคสมัยที่ลาวมาตีกรุงธนบุรี แต่เนื่องจากเสบียงอาจจะหมด เลยหาที่ปลูกข้าว พอดีมาเห็นที่ภูเวียงเป็นที่ภูเขาล้อมรอบก็เลยตั้งบ้านเรือนที่นี่ ก็เลยหลงเหลือของไว้ มีพระพุทธรูปจำนวนมากประมาณ 500 องค์ เครื่องมือเครื่องใช้ทำมาหากินของคนแก่ เซี่ยนหมาก แอบหมาก นี่คือเท่าที่ดิฉันเก็บได้จากที่ท่านเล่าให้ฟัง

อาคารพิพิธภัณฑ์ปัจจุบันทรุดโทรมมาก ฐานก็ผุพัง ไม่เคยมีใครดูแลให้ท่าน ท่านก็เลยให้เรามาฟังครั้งนี้ดูซิว่าจะทำอะไรได้บ้างและน่าจะได้ใช้ประโยชน์เพราะเราเป็นครูบาอาจารย์

อาจารย์สุภาสินี ถวิลไพร โรงเรียนลำปาววิทยาคม จังหวัดกาฬสินธุ์

ดิฉันเป็นหัวหน้าสาระวิชา “สาระสังคม” โรงเรียนลำปาววิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ รู้สึกภูมิใจที่เห็นหลายคนมาจากกาฬสินธุ์ ดิฉันไม่ใช่คนกาฬสินธุ์แต่โดยหน้าที่ก็ต้องเกี่ยวข้องกับกาฬสินธุ์ กำลังจะขอตำแหน่งอาจารย์ 3 ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รู้สึกว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับพุทธศาสนาแยกกันไม่ออก

อยู่แถวยางตลาดที่โรงเรียนลำปาววิทยาคม ตั้งอยู่มีคนหลายเผ่าทั้งผู้ไท ย้อ ลาว น่าสนใจที่จะศึกษาวิชา “สาระสังคม” มีภูมิปัญญาชาวบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ชาวบ้าน

โรงเรียนลำปาววิทยาคมเป็นโรงเรียนยอดเยี่ยมปีพ.ศ. 2546 ถือเป็นโรงเรียนหน้าด่านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ต้อนรับรัฐมนตรีบ่อยมาก เป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมดีเด่น เป็นที่สนใจของจังหวัดและอำเภอ จึงต้องรวบรวมอะไรมากมายเพราะเป็นหน้าตาของโรงเรียน

ที่โรงเรียนได้ไปสำรวจที่ฟ้าแดดสงยาง ซากไดโนเสาร์ภูเวียงก็มี ถ้ามีอะไรให้โรงเรียนลำปาววิทยาคมช่วยเหลือก็บอกได้ เราก็จะไป ก็ขอเรียนไว้แค่นี้

คุณเสถียร เมืองซอง ศูนย์วัฒนธรรมโส้ จังหวัดสกลนคร

ผม นายเสถียร เมืองซอง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกุสุมาลย์ เทศมนตรีตำบลกุสุมาลย์ ผมมาจากศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้ ขอเสริมน้องชายที่มาด้วยกันสักนิด

ศูนย์ฯ นี้เริ่มโดยนายอำเภอคนที่ 7 สุวัฒน์ แสงสุรีย์ กุสุมาลย์เป็นดินแดนดอกกระเจียวงาม ผักหวาน ยอดทหาร ไข่มดแดง แมงแคงจั๊กจั่น ลือลั่นวัฒนธรรมโส้ มีขนบประเพณีความเชื่อผี ไสยศาสตร์ ได้รวบรวมของของท่านเจ้าเมืองคนสุดท้ายและเริ่มเก็บรวบรวมสิ่งของมาเรื่อย

4 ค่ำเดือน 3 วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2525 กลายเป็นปรากฏการณ์ “โส้รำลึก” เป็นประเพณีประจำทุกปี 4 ค่ำเดือน 3 ปีหน้าเป็นครั้งที่ 23 วันที่ 25 มกราคม เราก็จะมีการแสดงประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ

เราเพิ่งได้รับงบประมาณจากเทศบาลสร้างอาคารหลังใหม่ ขอบคุณท่านอาจารย์สมชายที่ได้เสนอชื่อเข้ามาวันนี้ เราเอาเปรียบเพื่อนเพราะขอมาหลายคน มาแล้วก็ไม่ผิดหวังได้เห็นหลายที่ก็ได้บางอ้อว่าศูนย์ฯ เราเล็กนิดเดียวยังมีเรื่องต้องทำอีกมาก ถ้าท่านช่วยเหลือเรา เราก็เคารพนับถือท่าน ทำอย่างไรให้ชาวโส้ได้อนุรักษ์ภาษาโส้ไว้ให้เป็นภาษาที่ถูกต้อง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

กราบนมัสการ ขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาเล่าเรื่องของท่านให้ฟัง ดิฉันได้รับรู้เรื่องราวของศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ ประวัติข้าวของที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ขอทิ้งท้ายสั้น ๆ พรุ่งนี้จะมีวิทยากรอีกหลายท่าน เรียนเชิญท่านอาจารย์สมชายกล่าวอะไรสักเล็กน้อยไหมคะ เพราะท่านถูกกล่าวถึงอยู่หลายครั้ง

อาจารย์สมชาย นิลอาธิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

หลายท่านที่มาพบที่นี่เหมือนมาพบญาติ จากที่ได้เดินทางไปเรื่อย ๆ ขอบคุณที่ได้รับความกรุณาจากคนอีสาน

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ที่เชิญมา ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชังเพราะเรารู้จักเพียงเท่านี้ เป็นจุดเริ่มต้น เท่าที่ฟังมาก็หลากหลายมาก ทั้งกระบวนการเกิดพิพิธภัณฑ์ ข้าวของ เพราะอีสานเป็นแหล่งที่มีความมั่งคั่งมากทางประวัติศาสตร์ ขุดลงไปตรงไหนก็เจอ

โจทย์สำคัญคือทุกท่านที่มีของอยู่แล้ว ทำอย่างไรของเหล่านี้จึงจะเล่าเรื่องราวของชีวิต ประวัติศาสตร์ เพราะมีตัวตนของพวกเราอยู่ในนี้ ทำให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เราคงมีเวลาคุยกันในวันพรุ่งนี้ และวิธีทำอาจไม่ได้มีวิธีเดียว ทำอย่างไรก็ขึ้นกับแต่ละที่ว่ามีของอะไร มีเรื่องราวอะไร อาจมีหลายโจทย์ที่จะได้คุยกันต่อ

ภาคเช้า : วันอาทิตย์ที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546
การอภิปรายหัวข้อ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"
ณ ศาลาตุมตัง สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อภิญญา บัวสรวง มหาวิทยาลัยมหิดล

กราบนมัสการและขอขอบคุณที่เชิญมาร่วมในวันนี้ เป็นโอกาสดีที่ได้ร่วมดูงาน เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างร่วมกัน เนื่องจากเวลามีน้อย ขอพูดจากประสบการณ์ของตัวเองเพื่อนำไปสู่หัวข้อที่ได้รับมอบหมายคือ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : ทิศทางและการจัดการ"

ขอย้อนไปนิดหนึ่ง ที่ดูมาเมื่อวาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยมีมานมนานกาเล วัดเป็นที่ประกอบกิจของสงฆ์ ทำพิธีทางศาสนาและเป็นมาแต่ต้น เป็นศูนย์กลางของการรวบรวมศิลปะท้องถิ่น

คำถามคือ แล้ววัดเริ่มมาตั้งแต่เมื่อไรที่มาทำหน้าที่คล้ายพิพิธภัณฑ์ หลักฐานบอกว่าตั้งแต่ก่อนประกาศพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ วัดเป็นศูนย์รวบรวมโบราณวัตถุ มีการขึ้นทะเบียน วัดมีคุณค่ากับท้องถิ่นและเป็นที่รวบรวมของดี ๆ เอาไว้ สมัยก่อนเป็นพิพิธภัณฑ์แบบบ้านเรา มาวัดได้ทั้งบุญและชื่นชมโบราณวัตถุ พระสงฆ์มีบทบาทในการดูแลโบราณวัตถุ

ตัวเองมีคุณลุง ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดโบสถ์เมืองอินทร์ จังหวัดสิงห์บุรี ท่านได้รับมรดกตกทอดมาจากเจ้าอาวาสองค์ก่อน มีเครื่องอัฐบริขารมากมาย เป็นของที่ชาวบ้านนำมาถวาย ท่านนิยมวัตถุบางชิ้น เช่น ตาลปัตร

การบริหารจัดการสมัยก่อนก็ทำมาด้วยตัวเองโดยตลอด ท่านก็ดูแลมาโดยตลอด ดิฉันไปตั้งแต่ยังเด็ก เห็นว่ามีของมากมายที่ตกทอดมาหลายชั่วคน ท่านก็คิดว่าตัวเองคงจัดการไม่ไหว ท่านก็เลยไปวิ่งเต้นที่กรมศิลปากรหลายครั้งมากกว่าจะสำเร็จ เพราะท่านคิดถึงว่าใครจะดูแลต่อจากท่าน

สมัยที่ท่านเก็บ ฝรั่งก็เก็บเหมือนกัน มาซื้อของไปสะสมเหมือนกัน ท่านก็เลยให้กรมศิลป์มาดูแล วิ่งเต้นจนกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งการให้รัฐเข้ามาดูแลก็ได้แบ่งเบาภาระของท่านและวัดไปมาก ปัจจุบันก็มีการขยายตำแหน่งอะไรต่าง ๆ

เมื่อก่อนอาจไม่ต้องมีการล้อมรั้ว แต่เดี๋ยวนี้คงไม่ได้ มีกรณีที่วัดเรียกร้องให้กรมศิลปากรช่วยและกรมศิลปากรยื่นมือเข้าไป แต่มาก ๆ เข้าก็ไม่ไหว ไม่มีทางที่จะรับมาดูแลทั้งหมด ก็ได้แต่ขึ้นทะเบียนไว้

การที่เราไม่มีชาวบ้านมาจัด มีแต่ที่บ้านเจ้านายก็เพราะวัฒนธรรมของเราเปลี่ยนแปลงช้ามาก เราเป็นสังคมเกษตรกรรม ของส่วนใหญ่อยู่ในบ้าน แต่พอการเปลี่ยนแปลงเข้าไปมาก ๆ เข้า ของที่ไม่ได้ใช้ ทิ้งไว้ไม่รู้จะเอาไปไหนก็เลยเอามาถวายวัดเหมือนเดิมตามธรรมเนียมเก่า ๆ วัดจึงกลายเป็นที่เก็บของที่ชาวบ้านเอามาทิ้งหรือเอามาถวายวัด

หลายคนก็เริ่มเก็บ ทำเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนตัว ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงมาก ไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็เป็นสังคมแห่งโจรผู้ร้าย วัดที่เคยปล่อยไว้ดูแลกันเอง เดี๋ยวนี้ก็ไม่ได้แล้ว ขโมยชุกชุม การโจรกรรมมีมาก โดยเฉพาะเมื่อขึ้นทะเบียนก็เหมือนมีตรารับรองว่ามีของโบราณ บางวัดใส่กุญแจ วางเวรยาม เกิดการพิทักษ์รักษาของ เปิดเข้าไปชมไม่ได้แล้ว ต้องขออนุญาตมากมาย

ทำไปทำมาเมื่อไม่มีคนมาดู พิพิธภัณฑ์ก็ต้องเปลี่ยนบทบาท คลังมหาสมบัติก็ยังอยู่ แต่เพิ่มเติมมาว่าจะทำอย่างไรให้เป็นแหล่งความรู้ แหล่งความทรงจำ เพราะมีเรื่องราวหลายเรื่องที่เล่าได้ เป็นคลังแห่งความรู้ อีกบทบาทคือเป็นคลังแห่งความทรงจำด้วย แม้สังคมเปลี่ยนแปลงไปแต่ความรู้และความทรงจำยังอยู่ แน่นอนยังเป็นกรุมหาสมบัติ แต่ต้องเป็นกรุมหาสมบัติที่เล่าเรื่องได้

จากบทบาทของตู้โชว์ เป็นกระจกเงาสะท้อนสังคมวัฒนธรรม จากที่เน้นสิ่งของมาก ๆ กลายเป็นเน้นเรื่องราวต่างๆ เช่น ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด มีการเอาของมาจัดวางอย่างที่มันเคยอยู่ เช่น ร้านค้า เป็นบทบาทที่พิพิธภัณฑ์สมัยใหม่เน้น คือไม่เน้นของแต่เน้นเรื่องราว ทำให้คนคุยกันได้ เช่น ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ คนในกับคนนอก ซึ่งจะเข้าใจไม่ได้เลยถ้ามันวางอยู่ในตู้โชว์เฉย ๆ เดี๋ยวนี้เลยมาเน้นที่เรื่องราวมากกว่าสิ่งของ

จากที่เคยเน้นที่การไปหาของมาเก็บเยอะ ๆ หันมาดูว่าของในกรุมีอะไรเด่นๆ ที่จะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นได้ เรื่องเล่าในท้องถิ่นก็มีหลายเรื่อง คนในท้องถิ่นก็คิดว่าเป็นเรื่องธรรมดา มีเรื่องเยอะแยะไม่รู้จะเริ่มจากไหนดี มีอาจารย์นักวิชาการหลายท่านพูดไว้ เริ่มจากไหนดี ก็เริ่มจากเรื่องที่ท้องถิ่นรู้ เริ่มจากเรื่องที่ผู้ใหญ่รู้แต่เด็กไม่รู้ เกร็ดหลายอย่างที่บางคนไม่รู้นอกจากคนที่ทำ เช่น บั้งไฟ

เรื่องเล่าสมัยนิยมไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องโบราณวัตถุ อาจเป็นเรื่องวิถีชีวิตที่เด็ก ๆ ซึ่งไม่มีวัฒนธรรมร่วมสมัยกับผู้ใหญ่ไม่รู้เลย หยิบจับมาว่าเราจะคุยเรื่องนี้ได้อย่างไร นักพิพิธภัณฑ์ที่เก่ง ๆ มักจะเป็นคนที่เล่าเรื่องเก่งด้วย เพราะฉะนั้นการเล่าเรื่องอย่างไรจึงจะดึงดูดคน ก็ได้คุยกับอาจารย์สมชายมีตั้งหลายเรื่องที่น่าสนใจมากและไม่มีใครรู้นอกจากคนอีสานหรือกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

อีกเรื่องที่ได้รับมอบหมายมาคือ การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างไรให้ยั่งยืน ไม่ใช่เปิดแล้วก็ปิด เพราะฉะนั้นคำถามที่ 1 คือ จัดการอย่างไรให้อยู่รอด และคำถามที่ 2 จัดการอย่างไรให้มีคนมาดู

ในต่างประเทศ หลายที่ก็คล้ายบ้านเรา ไม่รู้จะจัดการอย่างไรให้อยู่รอด

มีแว่นแคว้นหนึ่งคล้ายอีสานบ้านเราคือ ทอผ้าเก่งมาก มีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับผ้าเกิดขึ้นเยอะ แต่แล้วก็อยู่ไม่รอดเพราะเล่าเรื่องเดียวกันหมด เรื่องผ้ามีหลายเรื่องมากจึงมีการแบ่งเรื่องกัน ได้รับแรงสนับสนุนมาจากเขตเทศบาลแว่นแคว้นนี้เด่นเรื่องการทอผ้า คนที่เข้ามาดูได้ทั้งมาซื้อผ้า ดูโรงงานทอผ้า มีศูนย์วิทยาศาสตร์การทอเกิดขึ้นที่นั่น ใช้เวลา 3 – 5 ปีกว่าจะอยู่รอด จากที่ทำท่าว่าจะซบเซาก็อยู่รอดได้

คำถามที่ 2 ทำอย่างไรให้คนมาชม ที่ว่าจะทำ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ไม่น่ารอด ถ้าเป็น “เซเว่นอีเลฟเว่น” อาจจะรอด แต่พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่แบบนั้น ถ้าสินค้าเหมือนกันหมดคงไม่มีใครไปดู แต่ถ้าจังหวัดนี้มีปลาโบราณ ดนตรี บั้งไฟ อาหารอีสาน อาจมีของเหมือนกันหมด แต่หยิบเรื่องราวบางเรื่องที่ไม่เหมือนกัน ก็อาจจะเป็นจุดเด่นให้คนสนใจมาชมได้ มันคงไม่มีสูตรสำเร็จว่าทำอย่างไร คงต้องขึ้นกับท้องถิ่น คิดว่ามี 4-5 ข้อ คือ

1. หาแนวร่วมให้ได้ เป็นต้นว่าหน่วยงานที่ไม่ใช่หากำไรแต่มีเครือข่าย เช่น ชมรมแม่บ้าน มหาวิยาลัย สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
2. ต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะจากที่เหมือนราชการ ไม่จำเป็นต้องมีการปิด-เปิดประจำ เป็นหน่วยงานที่มีอิสระคล่องตัว หาเงินจากเขต, อบต. ให้เขาเห็นคุณค่า จับเรื่องเล็ก ๆ ก่อน ไม่ต้องใหญ่ มหาวิทยาลัย โรงเรียน ที่ไหนมีกำลังก็ขอแรงมาช่วยได้
3. มีกิจกรรมและบริการให้มากขึ้น เช่น บริการชุมชน โรงเรียน นักท่องเที่ยว ฯลฯ มีของมาขาย
4. ขายสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ต่อท่านให้หน่วยงานอื่น แลกเปลี่ยนเพื่อนำเงินกับเข้ามา อันนี้ต้องขึ้นกับกฎหมาย, พรบ. เกี่ยวกับท้องถิ่นเหมือนกัน
5. หากลุ่มเป้าหมาย หรือลูกค้าให้ได้ ใครจะมาดู นักเรียน นักท่องเที่ยว ครูอาจารย์ พระ ฯลฯ

ลองกำหนดดู ไม่ใช่สูตรสำเร็จแต่เป็นสูตรในการเริ่มคิด บางอย่างมาจากประสบการณ์คนที่ทำมาก่อน จากตำรับตำรา เราอาจไม่ต้องขึ้นบันได 3 - 4 - 5 เราอาจก้าวกระโดดได้ เราต้องอาศัยพลังความร่วมมือ ถ้าท่านมีใจให้แล้ว ต้องทำงานแบบมีใจให้ ไม่ใช่งานฝาก ความคิดจะมาได้อย่างไร ต้องมีการพูดคุย ไม่ต้องผลีผลามกังวล ขอแค่มีใจก็สำเร็จไปครึ่งหนึ่งแล้ว เป็นบันไดขั้นแรก

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผมมีข้อสังเกตประการเดียวคือ ทำอย่างไรพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีความหมายมากขึ้น

ผมมี 3 แนวทาง คือ

1. เป็นไปได้ไหมที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของเราที่เห็นในอีสานจะไม่ใช่การวางของเฉย ๆ จัดแสดงเฉย ๆ เพราะไม่สัมพันธ์ หรือสัมพันธ์แต่ไม่ได้บอกว่าสัมพันธ์อย่างไรกับท้องถิ่น ดูครั้งเดียวก็เบื่อ ไม่เหมือนไปดูปราสาทหิน ต้องไปดูบ่อย ๆ แต่ไปพิพิธภัณฑ์ดูครั้งเดียวก็เบื่อเพราะมันไม่ตอบคำถามอะไร เพราะเราไม่ได้ทำการศึกษาก่อน ถ้าใช้ศัพท์สูงก็คือไม่ได้ทำวิจัยว่ามันมีความเป็นมาอย่างไร

เช่น ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด ไม่ได้มีเรื่องราวของร้อยเอ็ด ที่นั่นมีหม้อ ที่ไหนๆ ก็มีหม้อ ลักษณะเฉพาะของร้อยเอ็ดคืออะไร หม้อร้อยเอ็ด ผ้าร้อยเอ็ดเป็นอย่างไร ก็เดา ๆ กันว่าคงเป็นอย่างนั้น ที่ไหน ๆ ก็มีทวารวดี มีศิลปะเขมร บุญผะเวสเขาก็ทำกันทั่วภาคอีสาน เรือก็มีทั่วไป ร้านค้าของคนจีนก็มีทั่วไปในอีสาน คนจีนที่ร้อยเอ็ดต่างจากคนจีนที่กรุงเทพฯ อย่างไร จีนภาคกลางแตกต่างจากจีนอีสานตรงที่ว่าจีนภาคกลางธำรงค์ความเป็นจีนเอาไว้ได้ แต่คนจีนอีสานปรับไปเป็นอีสาน ของป่าก็เหมือนกันหมด ค้าวัวต่างก็เหมือนกันหมด

แล้วคุยโม้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ร้อยเอ็ดได้อย่างไร ทำไมไม่ทำว่าถนนเส้นแรกของร้อยเอ็ดคืออะไร เจ้าเมืองคนแรกเป็นใคร ชีวิตบนเส้นทางถนนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงชีวิตของคนร้อยเอ็ด ตรงนี้คือส่วนที่ยัง

ขาดการศึกษา ที่ทำกันเราเห็นแต่เอาของมาตั้ง ไม่สัมพันธ์กับชิ้นอื่นและไม่สัมพันธ์กับชีวิตคน แล้วเราจะทำได้อย่างไร

นักวิจัย คนที่มีความรู้มักเอาเปรียบคนที่ไม่มีความรู้ คนที่ถูกถามไม่ได้อะไรเลย ทำอย่างไรให้คนที่ถูกถามถามเองได้โดยไม่ต้องพึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัย ทำอย่างไรจึงจะทำวิจัยของตัวเองได้ พิพิธภัณฑ์ต้องสร้างสิ่งเหล่านี้ เริ่มต้นสร้างคนในท้องถิ่น เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเอง อาจพึ่งอาจารย์ปริตตาในเรื่องความคิด แต่ท้องถิ่นต้องทำได้เองด้วยตัวเอง ยืนบนมือและเท้าของเราเองได้ ทำอย่างไรชาวบ้านจะทำด้วยตัวของเขาเองได้ เก็บข้อมูลของตัวเองได้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัย เมืองโบราณจะช่วยเราได้ไหม ผมเคยจับเด็กผู้หญิงที่ไม่มีความรู้มาบอกให้ไปถามเรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้านที่เขาอยู่ โดยที่นั่นไม่มีพระธาตุ ไม่มีอะไร แต่ก็ทำให้มีเรื่องราวขึ้นมาได้ เด็กมีความรู้ได้อย่างไรโดยไม่ต้องเรียน รู้โดยที่ผู้ใหญ่ไม่รู้ ตอนหลังคนอื่นก็เลยมาทำบ้าง ทำอย่างไรเราจะเกิดกระบวนการแบบนี้และสร้างคนแบบนี้ขึ้นมาได้ เป็นการสร้างที่ถาวร

2. ทำอย่างไรพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีความหมายมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผมเคยไปที่โรงเรียนแห่งหนึ่งที่ร้อยเอ็ด จัดดีมาก เริ่มต้นด้วยดี ถัดไปอีก 1 ปี มีร่องรอยการจัด แต่ก็มีสิ่งที่พังทลายด้วย พิพิธภัณฑ์มันไม่เป็นพิพิธภัณฑ์อีก กลายเป็นห้องเก็บของระเกะระกะ

ที่วัดมหาชัย ผมไปแอบถ่ายภาพมา ท่านปิดไว้ ทำอย่างไรให้ท่านเปิด ของดี ๆ อย่างนี้ คนน่าจะได้เห็นได้ดู

คำถามคือ ทำไมพิพิธภัณฑ์จึงเจ๊ง ไม่มีคนสนใจ ถ้าไม่เชื่อมโยงกับชีวิตคนชีวิตชาวบ้านคงลำบาก ที่แวนคูเวอร์มีการทำประวัติของคนเอาไว้พร้อมกับมีที่ว่างให้คุณไปเติมได้ตลอดเวลา ที่บริติชโคลัมเบีย เอาของมาไว้แล้วยืมกลับไปได้เมื่อจะใช้ เสร็จแล้วก็เอามาคืน เพราะฉะนั้นคนจะเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ได้ ทำอย่างไรให้คนมาเติมชีวิตของเขาในพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น รูปถ่ายที่มีคลิปให้คนเอารูปมาเติมได้ เป็นทางหนึ่งที่ทำให้คนผูกพันกับพิพิธภัณฑ์ เพราะถ้าพิพิธภัณฑ์ไม่โยงกับชีวิตเขาก็ไม่มีใครเข้าไปดู

พิพิธภัณฑ์ที่หนองข่า เทศบาลมหาสารคามจะทำอย่างไรให้มีแบบนี้ มีที่ให้เติมเรื่องราวของเขาได้ ทำอย่างไรให้ทำได้ ทำอย่างไรจึงจะให้พิพิธภัณฑ์มีความหมาย ที่ญี่ปุ่นตรงทะเลสาบวีว่า เขามีคำถามคือ ทำไมทะเลสาบถึงพังทลาย บัดนี้คนที่นั่นสามารถเรียกสภาพแวดล้อมและทะเลสาบกลับมาได้ เดินเข้าไปในพิพิธภัณฑ์แล้วออกมาเราได้เห็นถึงชัยชนะของคนที่เขาคิดและทำให้ทะเลสาบที่เคยเน่ากลับคืนมาได้

พิพิธภัณฑ์ควรมีคำตอบสำหรับคนและชุมชน อย่างน้อยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน มันต้องตอบคำถาม เหมือนกับงานวิจัย ลูกศิษย์ผมคนหนึ่งอยู่สุรินทร์แกะไม้ฉำฉาไปส่งที่เชียงใหม่ มันตอบคำถามว่าคนอีสานไม่ใช่คนโง่แต่เขาไม่มีโอกาส ถ้าเขาจะทำเขาทำให้ดีได้ และทำได้ดีกว่าคนอื่นด้วย

สำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยากให้คนที่เกี่ยวข้องเข้าไปแล้วได้อะไร มีความหมายอะไร ทำให้เห็นศักยภาพของเราไหม แสดงให้เห็นถึงตัวตนของเราไหม ทำให้เห็นสำนึกร่วมของคน เกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์ เห็นภาพของชุมชนไหม ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีสวนสัตว์เล็ก ๆ เพื่อให้เด็กเข้าไปดู เด็กมีความคิดต่อพิพิธภัณฑ์แย่มาก เข้าไปแล้วต้องเงียบ มาที่นี่วิ่งเล่นได้ เมื่อเขาเชื่อมโยงกับสิ่งเหล่านี้ได้ก็จะอยากมา เพราะมีดนตรี มีสวนสนุก

ประการสุดท้าย จะทำอย่างไรให้มีความหมายมากขึ้น จะมีความร่วมมือกันอย่างไร คนที่มีความรู้จะช่วยเรื่องข้อมูล จะให้คำแนะนำท่านได้อย่างไร อาจารย์อ้อยจะกลับมาช่วยพวกเราได้อีกหรือไม่ เพราะเป็นน้อยคนมากที่

เรียนพิพิธภัณฑ์โดยตรง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จะมาช่วยอย่างไร ต้องกลับไปนั่งคิด ไม่งั้นคุยแล้วก็จบสิ้นไม่มีความหมายอะไรต่อไป ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์มีความหมายมากขึ้น

อาจารย์สมชาย นิลอาธิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เรามาถึงตรงนี้เพราะมีหัวใจร่วมกัน ผมพูดต่อจากวิทยาการ 2 ท่านก็หมดเรื่องพูดแล้ว ผมเรียนรู้จากพวกท่าน เดินทางไปเรื่อย ๆ ในซอกในหลืบหลายต่อหลายคราวที่ได้ไปพบ ผมอยากให้เรามีความมั่นใจในสิ่งที่เรามีอยู่ หาเอกลักษณ์จากความรู้และข้อมูลที่เรามีจริงๆ ยกตัวอย่าง ที่ว่าที่ไหนๆ ก็มีอย่างบั้งไฟ หรืออย่าง “บวชควาย” พอไปปีที่ 2 ถึงเริ่มเห็นว่าสำคัญเพราะว่าโยงกับวัฒนธรรมการทำนาด้วยไถ การปลูกข้าว เป็นการ socialization เป็นการสืบทอดภูมิปัญญา เราเอามาเป็นจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ได้

เราต้องเริ่มศึกษาวิจัย การวิจัยคือการแสวงหาความรู้ใหม่ของเรา ไม่ใช่เรื่องสูงส่งน่ากลัว การจัดแสดง ข้อความต้องน้อย กระชับ แล้วรายละเอียดอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่สิ่งที่เราไม่ค่อยทำกันคือ เอกสาร ซึ่งให้ข้อมูลที่ลึกมากกว่าป้าย 1 แผ่น

พิพิธภัณฑ์สามารถเล่าอะไรได้เยอะ เช่น ที่วัดกลางมิ่งเมืองอธิบายอะไรได้เยอะ โยงกับเมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย ขณะที่เราทำพิพิธภัณฑ์ตรงนั้น มีครอบครัวหนึ่งบอกว่า บ้านตรงเนินเป็นของปู่ย่าตายาย รอวันรื้อทิ้ง ถ้าจะทำพิพิธภัณฑ์ก็จะเอาบ้านหลังนี้ไว้ ก็เลยปรึกษากันว่าเอาไหม จะทำไหม เราสมทบกัน วัดช่วยส่วนหนึ่ง เราพบรองเท้าที่วันนี้เราใส่กัน มันเหมือนทุกอย่างกับของเมื่อ 30 ปีที่แล้วที่พบในลัง หลายอย่างมันหายไปแล้วหวนกลับมา การทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่าลืมประวัติศาสตร์-โบราณคดี เพราะฉะนั้นต้องใช้วิธีอย่างที่อาจารย์ปริตตาพูด เราจะแลกเปลี่ยนกันอย่างไร แต่ต้องโปร่งใส ต้องมีผู้รู้จริงมาชี้แนะชี้นำไม่ใช่มากำหนด ผมเชื่อว่าผู้ใหญ่ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. มีความจริงใจที่จะทำตรงนี้ หลายที่ก็มีศรัทธาสูงอยู่แล้ว ศรัทธาที่มีต่อเกจิต่าง ๆ ที่จะสร้างอะไรตามมาอีกเยอะ พระคือภัณฑารักษ์ที่ไม่ต้องลงทุน เรามีพร้อม เราแยกวัดออกจากโรงเรียน ตอนนี้จะร่วมกันได้อย่างไร อบต. เทศบาล จะเข้ามาร่วมมือกันได้อย่างไร เช่น ที่สิมนาโก “กุฉินารายณ์” มาทีหลัง จริง ๆ คือ วัดนาโก ต่างหากที่เป็นศูนย์กลาง

วัตถุเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้ามากไปก็เกินงาม เปรียบเหมือนเด็กหญิงใช้ดอกจำปีติดผม ถ้ามากเกินไปก็เกินงาม กลายเป็นงูเก็งกอง เกินพอดีไป ง่ายที่สุดคือ รวบรวมความรู้ เก็บไว้เป็นเอกสาร เป็นไอที. มีความรู้และภูมิปัญญาที่จัดแสดงไม่ได้ แต่บันทึกรวบรวมไว้ได้ เช่น เทป ซีดี เอกสาร ฟังเขาเล่าเรื่องหมู่บ้านมันโยงกันหมด เช่น นิทานก้อม คำสอนต่าง ๆ รูปแบบอาจไม่สวยงามแต่คือการบันทึกหลักฐาน และที่เราลืมคือ บุคคล ซึ่งเราควรยกย่องเชิดชู

พื้นการศึกษาของผมมาทางศิลปะ พอไปรู้ประวัติของบุคคลคนหนึ่ง เขาเป็นนักออกแบบลายผ้าคนหนึ่งที่ท้องถิ่นเขายกย่องชื่นชมจนโลกยอมรับ ทำไมช่างทอผ้า จักสาน ช่างตีเหล็กของเราจึงยกย่องเชิดชูกันไม่ได้ ผมเคยไปในหมู่บ้านที่จักสานทั้งหมู่บ้าน ถามเขาว่า “ใครสุดยอด” ทำไมคนทั้งหมู่บ้านถึงยอมรับ ยกย่องเชิดชู อะไรคือตัวขี้ขาด เราอย่าไปมองแค่บุคคลที่มีตำแหน่งและอำนาจ เราต้องยกย่องเชิดชู เราต้องมองคนที่มีความรู้ความสามารถและเสียสละให้ท้องถิ่น คนที่มีความสามารถในการประดิษฐ์เขาเรียกว่า “ช่าง” ช่างแคนทำแคนให้คนเป่าได้แต่เป่าแคนไม่เป็น เราน่าจะยกย่อง เอามาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ด้วย

คนจำนวนมากที่มีความรู้มักจะเก็บตัว ต่างคนต่างทำ ดีใจที่จะมีองค์กร-ตัวกลางเป็นตัวเชื่อมให้เรารู้จักกันและเพื่อให้เราหาเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่งั้นก็จะเหมือนที่อาจารย์ทวีศิลป์พูดคือ ที่ไหนก็เหมือน ๆ กัน ที่สิมนาโกเป็นลักษณะคนอีสานที่มีอยู่ร่วมกันหลายเผ่า อย่างเรือนผู้ไท ผมเคยศึกษาผู้ไทเปรียบเทียบกับในเวียดนามเหนือ

หลายสิ่งหลายอย่างจะอธิบายพวกนี้ ขอให้ศึกษาและคัดสรร ศึกษาจากสิ่งของที่เรามี ผมว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีที่เรามีเครือข่ายอย่างนี้ขึ้น นอกจากเครือข่ายท้องถิ่น ตอนนี้ส่วนกลางโน้มมาหาเราแล้ว เราต้องมีเครือข่ายสร้างคนรุ่นใหม่และโรงเรียนต้องเข้ามาเสริม

คุณศรัณย์ ทองปาน กองบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ

ผมเป็นได้แค่ผู้สังเกตการณ์จริงๆ ทุกท่านมีประสบการณ์มาก อาจพูดได้ว่าเป็นการสอนหนังสือสังฆราชทีเดียว ไม่อยากให้ยืดยาวไปมากเพราะใกล้เวลาเพลแล้ว

ที่แนะนำว่าผมเป็นบรรณาธิการเมืองโบราณ ไม่ใช่นะครับ ผมเป็นกองบรรณาธิการ ตัวบรรณาธิการคือ อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม วันนี้ท่านติดภารกิจไปต่างจังหวัด นอกจาก อาจารย์ศรีศักรจะเป็นบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ ยังเป็นกรรมการมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ซึ่งสนใจคล้าย ๆ กับ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

เท่าที่ฟังมาประเด็นที่เห็นได้ชัดเจนว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้เอง คำถามคือ ทำไมจึงเกิดขึ้น เพราะคนท้องถิ่นคนในชุมชนต้องการที่จะเล่าเรื่องของตัวเองให้คนอื่นฟัง เมื่อก่อนไม่มีความต้องการ แต่เกิดมีขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจทำให้รูปแบบวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การสังเกตเห็นว่ามีคนมาสนใจข้าวของในท้องถิ่น เช่น ฝรั่งมาซื้อ คนจากกรุงเทพฯ มาขุดวัตถุโบราณ หลายท่านรู้สึกว่าต้องเก็บรักษาเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ดูและให้มันคงอยู่ต่อไป พิพิธภัณฑ์หลาย ๆ แห่งในเชียงใหม่ก็เกิดคล้ายๆ กันอย่างนี้ เช่น การเก็บแม่พิมพ์ปั้นอิฐ

สิ่งเหล่านี้ผมมองว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นปฏิกริยาตอบโต้พิพิธภัณฑ์ราชการ เช่น กรมศิลปากรที่พยายามเข้าไปสร้างพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น และบรรจุเรื่องของท้องถิ่นเข้าไปด้วย แต่เรื่องเหล่านั้นก็ไม่ถูกใจคนท้องถิ่น เช่น เรื่องชาวซองในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทบุรี เป็นภาพชาวซองโบราณนุ่งผ้าเตี่ยว ซึ่งเดี๋ยวนี้เขาก็ไม่ใช่แล้ว เขาเป็นชาวสวน เพราะฉะนั้นซองที่เหลืออยู่ เขาก็พยายามสร้างพิพิธภัณฑ์เล่าเรื่องซอง ตัวอย่างเช่น ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด แม้หัวหน้าพิพิธภัณฑ์ท่านจะมีเจตนาดี แต่ก็ไม่มีทางรู้เท่ากับพวกท่านที่เป็นคนอีสานที่มาเข้าร่วมประชุมที่เคยอยู่เคยกินแบบนั้นมา แม้รัฐพยายามเล่าแค่ไหนก็เล่าสู้คนท้องถิ่นไม่ได้ เล่าแล้วอาจไม่ใช่หรือไม่ตรงกับความเป็นจริง อาจไม่ใช่เรื่องที่คนท้องถิ่นต้องการเล่า

พิพิธภัณฑ์ชาวเขาหลายแห่งทางภาคเหนือ หลายสิบปีที่ผ่านมา ชาวเขาถูกมองเป็นผู้ทำลายป่า เป็นชาว “เขา” ชาวเขาในหลายแห่งก็อยากเล่าเรื่องของเขาให้คนอื่นฟัง เพราะฉะนั้นเป็นการเล่าเรื่องของ “คน” โดย “คน” เป็นการเล่าเรื่อง “ของ” ว่าคนไปทำอะไรบางอย่างกับของพวกนั้น เช่น ปลาหิน เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือการให้น้ำหนักกับคนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งคนที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตแล้ว เช่น ในอีสานจะมีพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพระเถระผู้ใหญ่สายวิปัสสนาเป็นลักษณะเฉพาะของอีสาน พิพิธภัณฑ์แบบนี้เกี่ยวข้องได้ทั้งคนที่อยู่และล่วงลับไปแล้ว พิพิธภัณฑ์แบบนี้ก็ดีที่ทำให้เล่าเรื่องท้องถิ่นได้ แต่ก็มีปัญหาในตัวเองเหมือนกัน เพราะมันผูกติดกับอารมณ์ของคน เช่น เบื่อแล้วก็เลยยกให้วัดอื่น

ที่ลำปางมีพิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งเคยเห็นในหนังสือก็เลยไปดู แต่พอไปดูก็ไม่เปิด จะเปิดหรือไม่เปิดก็แล้วแต่อารมณ์ของท่าน บางวัดพระผู้ใหญ่ท่านเก็บไว้ พอท่านมรณภาพไปกรุก็แตก ข้าวของก็กระจัดกระจาย ไม่โชคดีเหมือนที่วัดมหาชัย

พิพิธภัณฑ์โรงเรียนก็เช่นกัน พอครูย้ายไปก็จบ หรือไม่พิพิธภัณฑ์ก็แปรไปตามการเปลี่ยนนโยบายของกระทรวงขณะนั้น เพราะฉะนั้นเป็นปัญหาของพิพิธภัณฑ์ที่ไปผูกกับคน อย่างที่อาจารย์อภิญญาบอกว่าให้ไปผูกติดกับกรมศิลปากร ให้รัฐเข้ามาดูแลก็มีองค์กรและคนเข้ามารับผิดชอบ

พูดแบบนี้ก็เหมือนมีแต่ตัวอย่างแย่ ๆ ที่ทำให้ใจฝ่อ แต่ก็มีตัวอย่างที่น่าสนใจ ที่มีความเคลื่อนไหว เช่น ที่วัดจันเสน วัดไหล่หิน ซึ่งจะมีเครือข่ายโยงกับโรงเรียน มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างวัด-ชุมชน-โรงเรียน-ผู้เฒ่าผู้แก่ ให้เด็กเข้าไปเรียนศิลปะจากของในวัด จากที่เคยวาดมะม่วงก็ไปวาดของในวัด เช่น ทำตุง ทำสวยดอก ทำของจริง ๆ ถวายวัด มีพิธีกรรมจริง ๆ การอบรมมัคคุเทศก์ก็น่าชื่นใจ เห็นคนเฒ่าคนแก่ได้มาถ่ายทอดประสบการณ์ให้เด็กๆ นำชมได้ แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญเท่ากับที่เขาได้เรียนรู้ได้ฟังได้พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ ไปสอบถามประวัติผู้เฒ่าผู้แก่ว่าเขาเกี่ยวข้องกันอย่างไร โยงกับครอบครัวอื่นอย่างไร ก็น่าชื่นใจแต่นึกอีกที แล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป เมื่อคิดว่าอีก 10 ปีจะเป็นอย่างไรเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ไม่อยู่แล้ว เด็กถูกดึงออกไปจากชุมชน ก็เหมือนตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว

เราจะทำอย่างไร นอกจากจะมาพูดถึงปัญหา จะทำอย่างไรให้ข้าวของอยู่ได้ ให้ความรู้ในท้องถิ่นสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ถ้าเราไม่ได้มองพิพิธภัณฑ์เป็นแค่อาคารที่มีของ แต่คือ “กระบวนการ” ถ้าพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจากคนในชุมชนร่วมคิดร่วมทำ ผลสำเร็จออกมาเป็นพิพิธภัณฑ์ ถึงจะมีหรือไม่มีพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่ได้มาก็คือ การได้หันหน้าปรึกษาหารือ พูดคุย ศึกษาค้นคว้า ร่วมกันชำระประวัติศาสตร์ ร่วมกันสร้างเรื่องราวของชุมชน พิพิธภัณฑ์จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็เป็นอีกเรื่อง สิ่งที่ได้คือ ความเข้มแข็งของชุมชน พิพิธภัณฑ์ที่เป็นผลมาจากความเข้มแข็งของชุมชน มันก็จะยั่งยืน ถ้าเดินไปคนเดียวท่ามกลางความมืด มันก็เหงา เพราะฉะนั้นเรื่องเครือข่ายก็สำคัญ ถ้าเรามีคนเดินจูงมือไปด้วยกันก็ไม่เหงาเท่าไร

อีกประเด็นหนึ่งคือ พิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว ถ้าท่านสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อหวังประโยชน์จากการท่องเที่ยว ผมคิดว่าจะลำบาก เพราะถ้าทำตอบสนองคนนอกหรือตลาดคงยากเพราะดูครั้งเดียวก็เบื่อ ขณะที่ถ้ามีความหมายกับคนในก็จะทำให้มันยั่งยืนอยู่ได้ ที่จะคาดหวังเงินจากการท่องเที่ยว หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ผมคิดว่าคงยาก

เลขาธิการสภาวัฒนธรรมตำบลหนองแปน

ดิฉันขอรายงานตัว เลขาธิการสภาวัฒนธรรมตำบลหนองแปน ขอตั้งข้อสังเกตที่ไปศึกษาดูงานเมื่อวานนี้สัก 1 ประเด็น ที่ได้ไปดูมา

รูปแบบที่นำเสนอเราจะเห็นจุดหนึ่งที่เราไปดูคล้ายกับที่เก็บของเก่า ส่วนอีกที่หนึ่งเก็บในที่หรูหราอลังการ ดูแล้วคือ “เก็บได้มาก” และ “รักษาได้ดี” ดูแล้วก็เป็นเรื่องของรูปแบบ พิพิธภัณฑ์ที่จะจัดเป็นวิชาการขึ้นมา บ่งบอกเรื่องราวได้ ต้องขึ้นกับผู้ดูแล จัดให้มีชีวิต เพราะฉะนั้นเราจะเห็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งวิชาการมีมาก

อาจารย์สมชาย นิลอาธิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผมเห็นใจท้องถิ่นที่เพิ่งเริ่มต้น ต้องประคับประคองกันไป เมื่อมีเครือข่ายแบบนี้ เราจะทำอย่างไรต่อไป ผมเห็นใจท้องถิ่นมาก นี่แค่เริ่มต้นเท่านั้น เราคงต้องเดินร่วมกันอีกยาวไกล คงไม่มีใครสมบูรณ์ เราต้องช่วย ๆ กันเติมต้องช่วย ๆ กันเสริม

อาจารย์ชาญ ดำริห์ ผู้อำนวยการโรงเรียนปักธงชัยประชานิรมิต จังหวัดนครราชสีมา

ผมขอแสดงความรู้สึก ขอพาดพิงถึงผู้อำนวยการโรงเรียนยโสธรพิทยาคม ท่านเรียนตรีฟิสิกส์ โท คณิตศาสตร์เหมือนผมเลย ถ้าเป็นเมื่อ 5 ปีก่อนผมไม่มาที่นี่ ผมจะไปงาน OTOP

ตอนเรียนเราก็ถูกกระตุ้นสมองข้างซ้ายให้ "จำ" มาเป็นครูก็สอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มาเป็นผู้บริหารก็อยู่ในกรอบอย่างนี้มาตลอด แต่พออยู่มาอยู่มา ในยุคปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาคน สมองซีกซ้าย-ขวาต้องสมดุล ท่านที่อยู่บนเวทีข้างบน ซีกขวาจัดละเมียดละไม ผมอีก 9 เดือนก็จะเกษียณ ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนยโสธรฯ อีก 21 เดือน เราเรียนเรื่องน้ำ ความร้อน กลศาสตร์ ดาราศาสตร์ ไม่สิ้นสุด ท่านที่มาวันนี้คงเป็นคนที่เรียนด้านประวัติศาสตร์ เราก็ต่างคนต่างทำแยกส่วนกันไป ใช้เวลาถึงตรงนี้ 2 ทาง 2 ซีกนี้น่าจะมาบรรจบกัน เกิดความสมดุล ในฐานะผู้บริหารต้องจัดการเรียนการสอนที่สร้างสมดุล การที่จะพัฒนาบ้านเมืองต้องร่วมคิดร่วมทำ จากที่เคยคิดว่า ถ้าเราดูแลการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรมก็พอ ปฏิรูปการศึกษาวันนี้ได้ความคิดอีกด้านหนึ่ง คิดว่าจะได้ทำงานร่วมกับชุมชนซึ่งก็จะทำได้ทุกระดับ ใช้กระบวนการวิถีพุทธกำกับ การวิจัยก็ไม่ยากหรอก การวางแผนกลยุทธ์ก็ไม่ยากหรอก ความคาดหวังต่อศูนย์มานุยวิทยาสิรินธร ก็คาดหวังว่าจะให้เกิดเวทีอย่างนี้ เอาผลงานมาแชร์กัน มาแลกเปลี่ยนความคิดกัน

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

จะขอสรุปให้ฟังดังนี้

1. ต้องสร้างเครือข่ายให้มั่นคง
2. จัดสัมมนาอีกครั้ง
    - ให้ความรู้ จัดรวมสำหรับคนที่ไม่ได้มา
    - ท่านที่มา จากที่กลับไปทำ 6 เดือน กลับมาเป็นวิทยากร (ไม่ใช่พวกเราแล้ว) มาเล่าว่าทำแล้วเป็นอย่างไร

การจัดพิพิธภัณฑ์นั้น จัดตั้งก็ยากแล้ว ใช้เวลาค่อนชีวิต ทำให้มันเกิดประโยชน์ยิ่งยาก ต้องคุยกันต้องไปต่อให้สมกับความคาดหวังของสังคม ชอบที่อาจารย์สมชายว่า งานพิพิธภัณฑ์มันอยู่ในซอกหลืบ แต่จำเป็นต้องมีขึ้นและมาคุยกันเพื่อไปต่อเพื่อให้สมกับความคาดหวังของสังคม

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ที่เสนอมาวันนี้ก็เห็นตรงกัน สรุปในใจตัวเองว่า

1. ต้องมองพิพิธภัณฑ์ในความหมายกว้างมาก ไม่ใช่แค่มีอาคาร ต้องมองเรื่องราว ความรู้ที่ข้าวของกระตุ้นอะไรหลาย ๆ อย่าง ก่อเกิดความเข้าใจ ความรู้ สำนึกอะไรหลายอย่าง ท่านที่จะทำพิพิธภัณฑ์ ไม่จำเป็นต้องกว้านซื้อหม้อไห วัตถุโบราณ เกวียนเก่า ๆ บางที่มีสวนทุเรียน สะสมพันธุ์ทุเรียน ป่าชายเลน สถานที่บางอย่างที่มีความสำคัญกับท้องถิ่น เพราะฉะนั้นมันกว้างมาก

2. ที่อยากเห็นคือ ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์มีความหมายต่อชีวิตของเรา ต่อชีวิตของคนที่มาดู มนุษย์เรามีธรรมชาติคือ อยากมีลูกหลาน ให้ชีวิต อยากถ่ายทอดประสบการณ์ที่เรามีให้กับคนรุ่นต่อไป ซึ่งก็ทำได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นในระบบ เป็นทางการ เขียนหนังสือ เล่าโดยวัตถุสิ่งของ หรือเรื่องที่ท้องถิ่นรู้ดีที่สุด เพราะถ้าเราไม่เล่าก็ไม่มีใครเล่าได้ ถ้าเราไม่เขียนเอง ให้คนอื่นมาเขียนก็อาจไม่ใช่เรื่องของเรา

ดิฉันมีตัวอย่างเล็ก ๆ เราทำแบบนี้กับโรงเรียน เวลามอง “ตลิ่งชัน” เราเห็นเป็นส่วนหนึ่งของฝั่งธนบุรี คนที่นั่นเขามีเหตุการณ์บางอย่างที่สำคัญกับเขาและไม่มีใครรู้เลย ตัวอย่างเช่น มีรถไฟชนกันที่ตลิ่งชันและมีคนตายเยอะ ซึ่งคนท้องถิ่นจำได้และกระทบใจ เพราะฉะนั้นจึงเน้นที่ความหมาย

3. ที่พูดทั้งหมด ไม่มีสูตรสำเร็จในการจัดพิพิธภัณฑ์ รูปแบบไหนดีที่สุด เก็บของอย่างไรดีที่สุด ทุกคนต้องเรียนรู้ปรับปรุงไปเรื่อย ๆ พิพิธภัณฑ์สร้างง่ายแต่อยู่ ๆ ไปก็เฉาลง ทุกคนต้องเรียนรู้ ปรับไปเรื่อย ๆ

4. ทำคนเดียวยาก ไม่สนุก หมดกำลังใจ เพราะฉะนั้นต้องมีเครือข่ายระหว่างพวกเรากันเอง ชุมชน ชมรมพิพิธภัณฑ์ในเขตอีสาน

ทำอะไรไม่ได้เลยก็ให้กำลังใจกัน แต่ดิฉันคิดว่ามันอาจจะทำได้มากกว่านั้น ทำให้เราเข้มแข็งขึ้น อาจมีอาจารย์ทวีศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีพันธมิตรกับหลายฝ่าย นักวิชาการท้องถิ่น โรงเรียน อบต. ททท. ขยายเครือข่ายออกไปได้อีก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อาจโยงชมรมพิพิธภัณฑ์อีสานเข้ากับภาคเหนือ ภาคใต้

ภาคบ่าย : วันอาทิตย์ที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546
ประชุมหารือหัวข้อ “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต”

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

พนักงานของเราเรียกว่าพนักงานของรัฐ ศูนย์ฯ ของเราอยู่ที่ตลิ่งชัน ท่านไปเยี่ยมศูนย์ฯ ของเราได้ เรามีห้องสมุด เน้นด้านมานุษยวิทยาทั้งไทยและต่างประเทศ มีพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ จัดแสดงหัวข้อ “พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม” พิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา และนิทรรศการเรื่องอื่น ๆ มีห้องพระราชประวัติสมเด็จพระเทพฯ เรามีการจัดประชุม สัมมนาวิชาการเป็นระยะ ๆ มีการจัดแสดงทางวัฒนธรรม 2 เดือนครั้ง เราจัดการแสดงท้องถิ่น เช่น ทะแยมอญ ตึ่งโนง (กลองทางเหนือ ตีตอนแห่เข้าวัด) ถ้าท้องถิ่นไหนมีการแสดงเราก็ยินดีจะให้เวทีจัดแสดง เรามีจดหมายข่าวแจกราย 2 เดือน มีข่าวสารทางด้านมานุษยวิทยา และกิจกรรมที่เราทำ นี่อาจเป็นอีกเวทีหนึ่งที่จะส่งมาได้ ถ้าเรามีกำลังมากขึ้น เห็นพิพิธภัณฑ์แถวนครปฐมมีชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์ มีจดหมายข่าวของชมรมฯ มีการเวียนกันส่งข่าวสาร เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะเชื่อมเครือข่ายได้

ช่วงนี้เป็นการเปิดเวทีทั่วไป มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่เราอยากจะทำ ร่วมกันทำ ที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อาจจัดได้คือ

1. จัดประชุมเครือข่ายทำนองนี้
2. จัดอบรมความรู้บางเรื่องที่คนทำพิพิธภัณฑ์อาจจะอยากได้ เช่น
    - การเก็บอนุรักษ์ของ
    - ระเบียบกฎหมาย
    - การซื้อขายของประเภทไหนได้-ไม่ได้
    - กรรมสิทธิ์จะเป็นอย่างไร ท่านจะมีความรับผิดชอบอะไร
    - การอบรมเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำร่วมกับนักเรียน งานค้นคว้าวิจัย

ท่านอยากเห็นกิจกรรมอะไร ขอให้เสนอมา เพื่อให้เราเอากลับไปคิด และขอชี้แจงหน่อยว่าอะไรที่เราทำได้และทำไม่ได้

- เราไม่ใช่กรมศิลปากร เพราะฉะนั้นเราไม่วางระเบียบ
- เราไม่ออกกฎหมาย หรือระเบียบอะไรทั้งนั้น
- เราไม่จัดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
- เราไม่ชอบท่าทีแบบทางการเท่าไร เราชอบแบบลูกทุ่ง ๆ แบบนี้ แต่เราก็เป็นพันธมิตรกับกรมศิลปากร

พระครูกิตติธรรมาภินันท์ วัดสิมนาโก จังหวัดกาฬสินธุ์

อาตมามีความคิดเห็น พิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในวัดไม่เหมือนของราชการ บางทีเจ้าอาวาสมรณภาพละสังขารไป องค์ต่อมาไม่ชอบ ของก็หายไป อาตมาเคยเห็นบางที่ท่านรวบรวมไว้ได้ 12 ปี พอท่านมรณภาพไป ของเต็มห้องนี้ได้ลูกศิษย์ท่านก็ขายหมด ท่านเขียนไว้ว่าอยากทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อันนี้น่าเป็นห่วงมาก ถ้าคนที่มาทีหลังไม่เอาใจใส่จะไม่มีคนรักษา อาศัยกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ค่อยได้ เพราะเขาว่าไม่ใช่หน้าที่ของเขา ขอให้แล้วแต่พระ เคยมีหอธรรมาสน์เก่า ลูกศิษย์เผาไฟหมด ก็คงแล้วแต่ที่

พระครูสุธรรมวรนาถ วัดท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อเช้านี้ได้ข้อสังเกตว่า เป็นการหาจุดเด่น-จุดด้อย ทิศทางการทำงานของพิพิธภัณฑ์ วัดท่าม่วงเหมือนไก่ได้พลอย ก็เขี่ยไปเขี่ยมาหาจุดเด่น ครั้นจะหาแนวร่วมจากส่วนกลาง อาตมาก็ขอมาแล้วทุกทางจากส่วนกลาง อาตมาถูกหลอกจากหน่วยราชการทุกประเภท เขาก็เอาแต่ประโยชน์ของเขา

หาแนวร่วมคงหาจากเครือข่ายของพวกเราเอง รวมพลคนรักของเก่า พวกครูบาอาจารย์เอาใจใส่กันเอง รู้ภาษาอังกฤษ รู้ภาษาท้องถิ่น รู้ภาษาจีนก็แปลเป็นจีน รู้ภาษาไทยก็แปลเป็นไทย รู้ภาษาลาวก็แปลเป็นลาว จากหนังสือเรื่องเดียวกันนั้นแหละ เพื่อจะได้เผยแพร่ออกไป อันนี้ขอฝากไว้กับเครือข่าย

วิทยากรผู้ที่พูดคนที่สอง อาตมาขอตั้งข้อสังเกต ที่ฉายสไลด์บอกว่าไปสอดกล้องถ่ายรูป เจตนาก็ดีอยู่หรอก แต่มองมุมกลับไปถ่ายเอาโดยที่เจ้าของเขาไม่ได้อนุญาตก็คือ โจรกรรม ในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ร้อยเอ็ด อาตมาเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสภานแห่งชาติร้อยเอ็ด คนที่มาเป็นผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นคนท้องถิ่นนั้นหรือเปล่า หากเป็นคนอยุธยาก็จะรู้เรื่องอยุธยา มันก็เลยย้อนไปย้อนมาเลยเป็นของร้อยเอ็ดไม่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นผู้อำนวยการก็ควรเป็นท้องถิ่น มีคนท้องถิ่นเป็นผู้เสริมเติมแต่ง ค้นอย่างไรมันจึงจะมีความหมาย การกินอยู่มันก็เหมือน ๆ กัน จะไม่เหมือนได้อย่างไรก็คนมันใกล้กัน เครือไม้ใกล้เครือหนาม มันก็เกี่ยวหนาม ปัญหาก็คือ ไม่ใช่คนท้องถิ่นมาแต่เก่า เจ้าอาวาสคนหนึ่งชอบของเก่า อีกคนหนึ่งชอบของใหม่ มันก็ไม่มีการสืบทอดกัน

สิ่งที่อาตมาคิดออกมาคือ ทำอย่างไรจึงจะหาทางทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดประโยชน์ พูดภาษาใดก็พูดภาษานั้น ช่วยกันทำ

พระครูอธิการสีลาสีลเตโช วัดศิริมงคล จังหวัดขอนแก่น

บางทีญาติโยมเจอไห เจออะไรก็เอามาถวายไว้วัด สำหรับพิพิธภัณฑ์นี้ เจ้าอาวาสได้เก็บรวบรวมมาไว้พอเหมาะพอสม ทั้งพระไตรปิฎก พระพุทธรูป ทำไว้เป็นหอพระ เวลาทำบุญผะเวส ทำมาแต่โบราณ ปัจจุบันนี้ก็ยังทำอยู่ ทุกท่านก็คงจะเห็นที่ทำอยู่ทุกปีที่บึงผลาญชัย วันนี้เป็นโอกาสดีที่ได้มานั่งอยู่ที่นี่ มันก็ต้องมีเหตุจึงมีผล ก็ต้องขอบคุณพระคุณเจ้าทุกรูปและญาติโยมจากหลายสาขา ตำแหน่ง ขอบุญธรรมจงมีแก่ทุกท่าน เจริญพร

พระบุญทำ อธิปัญโญ วัดพรหมราช จังหวัดนครราชสีมา

อาตมาเป็นคนปักธงชัย โยมยายอยู่ที่บ้านพรหมราช คนที่นั่นเป็นคนมอญส่วนหนึ่ง เป็นลาวสมัยก่อน โคราชยังเป็นตลาด เป็นที่แลกเปลี่ยนวัว ควาย ฯลฯ ยังไม่เจริญมาก สมัยนี้วัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงมาก การนับถือผีมอญก็ยังมีอยู่

ที่นั่นพระธาตุมีค่าประมาณไม่ได้ ที่วัดตะคุก็มีพระธาตุ วัตถุโบราณที่ขุดได้ก็มี ที่วัดมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง หลังคารั่วน้ำหยดลงมาโดนฝาผนังทำให้ภาพลอก หลวงพ่อองค์เก่ามาดูรูปแบบจากมหาสารคามแล้วกลับไปรักษาของที่วัดไว้ ได้ทุนมาจากพัฒนาชุมชน ที่ว่ากรมศิลป์จะมาสร้างให้เราคงไม่ได้ จะหวังว่าให้คนจากส่วนกลางมาช่วยคงจะยาก

พระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต วัดป่าพุทธบุตร จังหวัดกาฬสินธุ์

อาตมาเพิ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่แบบฟ้าผ่า ให้เป็นเจ้าคณะตำบลสงเปือย เราทั้งหลายรู้แล้วว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละท้องที่เข้าเนื้อหาสาระชัดเจนหลายที่ อาตมาก็มีแต่ปลาหิน มีไม่กี่ตัว แต่มีคุณค่ามหาศาล ท่านอย่าทำอะไรเยอะเลย มันจะเฟ้อ

เวลาไปขุดเราต้องไปช่วยกันสวด เขามาเรียกไปทำพิธีให้หน่อย ต้องตั้งพระพุทธรูป ดร.อิริค มาเชิญอาตมาไป เอาธูปเทียนไปจุดบูชาเจ้าที่ รุกขเทวดาทั้งหลาย เป็นสักขีพยานทำพิธีขุด ฝรั่งยกมือไหว้จนสวดจบ ต่างวัฒนธรรมก็ย่อมร่วมมือกันได้ ดร.วราวุธ มีนาบุญยิ่งใหญ่ ฝรั่งขุดได้ตัวใหญ่ ๆ เพราะใจเย็น ทำอะไรช้า ๆ อย่าใจร้อน เท่าที่ฟังต่างคนต่างใจร้อน อยากได้งบเยอะ ๆ อยากทำโน่นทำนี่ อยากให้พิพิธภัณฑ์ของเรายิ่งใหญ่

ถ้าอาตมาตายไปก็มอบให้กรมทรัพยากรธรณีดูแล ทำพินัยกรรมไว้แล้ว อาจมีใครบางคนพลัดพราก แต่ก็อย่าคิดอะไรมาก โอกาสพบกันมีเยอะ ก็อวยชัยให้พร

อาจารย์นงลักษณ์ ขุนทวี โรงเรียนฟ้าแดดสงยางวิทยาคาร จังหวัดกาฬสินธุ์

นมัสการหลวงพ่อ ขอนำเสนอสิ่งที่จะทำต่อไปในวันข้างหน้า ที่กระทรวงวัฒนธรรมแจ้งมา ปีพ.ศ. 2546 จะมีโครงการนำร่องศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เริ่มปีพ.ศ. 2547 ปีพ.ศ. 2548 จะตั้งให้ได้ 50% ปีพ.ศ. 2549 จะครบ 100 % จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ที่ตำบลหนองแปน

กระทรวงวัฒนธรรมมีงบประมาณสนับสนุนให้ ไม่รู้ที่อื่นได้อย่างที่ดิฉันได้หรือเปล่า กิจกรรมก็ได้แก่

1. จัดตั้งคลังสมองภูมิปัญญา จัดทำเอกสาร
2. ถ่ายทอดวิถีชีวิตชุมชน เน้น OTOP
3. สร้างลานกีฬา
4. จัดตั้งแหล่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
5. จัดตั้งห้องสมุดประชาชน
6. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ข้อ 5 และ 6 มองไปที่โรงเรียนฟ้าแดดสงยางวิทยาคาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ปีต่อ ๆ ไปก็จะได้ทั้งประเทศ ทั้งจังหวัดก็เลือกเอาที่เดียวในเป็นโครงการนำร่อง

ขอรับฟังความคิดเห็นจากเครือข่าย ท่านมีแนวคิดอะไรที่จะชี้ช่องให้เรามากกว่าที่เราทำอยู่ สำหรับศูนย์ฯ ที่จะตั้งขึ้นใหม่เรายังไม่ได้แจ้งให้ท่านทราบ เราไม่ได้มีชื่อในเครือข่ายของท่าน ดิฉันไม่ได้รับหนังสือแต่อยู่บ้านเดียวกันก็เลยขอติดตามมา

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอตอบเกี่ยวกับศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ดิฉันนั่งอยู่ในที่ประชุมตอนที่พูดเรื่องนี้ อันนี้ก็เป็นดำริที่ดีที่อยากจะสนับสนุนชุมชน กระทรวงวัฒนธรรมก็เป็นศูนย์กลางแล้วก็จะสั่งเหมือนกันหมด เราน่าจะทำให้มันมีชีวิตชีวามากขึ้นมากกว่าที่จะมีป้ายมาติด อันนี้เป็นทัศนะของดิฉันว่าเราน่าจะเริ่มของที่มีอยู่ในชุมชน อย่างอาจารย์มาจากฟ้าแดดสงยาง เราไม่น่าจะต้องสร้างอะไรใหม่ จากของที่เรามีอยู่แล้วน่าจะทำได้โดยไม่จำเป็นต้องตั้งขึ้นมาใหม่

พระครูปลัดอุทัย อุทโย วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

ถ้าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นยังไม่ได้ ต้องเป็นวัฒนธรรมจังหวัด ที่อาจารย์พูดมาคือวัฒนธรรมท้องถิ่น ทางอบต. มีเงินส่วนหนึ่ง ให้โรงเรียนทำก็ได้เงินไม่มีปัญหา แต่อย่างวัดจะไม่ได้

อาจารย์อิสรีย์ สีหวงษ์วิลาศ วัดมิ่งเมืองพัฒนาราม จังหวัดขอนแก่น

เรากำลังพูดถึงพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ ถ้ามีอะไรที่จะช่วยเหลือก็ส่งข่าวให้ทราบกัน ใครมีอะไรมาก ๆ ก็มาแบ่งปันกัน คำถามที่น่าจะคุยกันคือ เราจะส่งข่าวกันอย่างไรต่อจากนี้

ผู้เข้าร่วมประชุม

ตอนนี้เรารู้ปัญหาอะไรต่าง ๆ แล้ว ทำอย่างไรเราจะกลับไปปรับปรุง ทำงานต่อ ผมมีข้อเสนอสักหน่อย จากที่จัดอบรมตรงนี้ก็ดีมาก ๆ เพราะตอนนี้เกิดความชัดเจนมากและอยากกลับไปทำต่อ ขณะนี้เรายังขาดระบบการบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นแล้วตามวัดต่าง ๆ จะบริหารจัดการอย่างไร ตอนนี้คือ ต่างคนต่างทำ เช่น การจัดเป็นคณะกรรมการ มีการลงทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน มีผู้ดูแล ไม่ว่าเจ้าอาวาสองค์ไหนมาก็น่าจะต้องสืบต่อไป

ที่ผมอยู่คือ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งปัจจุบันก็คลุมเครือมาก กระทรวงวัฒนธรรมท่านก็มีแต่ตั้ง ตั้งมาเรื่อย ๆ ปริมาณมาก ๆ แต่คนทำงานขาดความรู้ ขณะที่ความรู้ไม่มีและไม่ให้

เกรงใจมากไม่รู้ว่า ผอ. ท่านจะรับได้แค่ไหน ถ้าท่านรับผิดชอบด้านวิชาการ ต่อไปก็จัดอบรมให้วิชาการกับพวกเรา วันนี้เราได้ความรู้มากและจะกลับไปจัด คล้ายพวกเราถูกโดดเดี่ยว ไม่รู้จะไปพึ่งใคร อาศัยใคร มีงบสนับสนุนไหม มีใครมาให้ความรู้บ้าง อย่างในโรงเรียนก็จะเป็นประโยชน์กับนักเรียน

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

สำหรับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ขอบเขตของเราอยู่ที่งานวิชาการ เราสนับสนุนทางวิชาการ ยินดีมากที่จะให้การอบรม การค้นคว้าวิจัย ความรู้เบื้องต้นทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ การเชิญวิทยากรจากที่อื่นมาทำได้

ที่เราทำไม่ได้คือ เราไม่มีงบประมาณก่อสร้าง อะไรที่เป็นการสนับสนุนทางวิชาการ เรายินดีจะหางบประมาณมาสนับสนุน แต่เราก็จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญ เป็นต้นว่า ทำระดับลึก เลือกบางแห่งแล้วทำงานใกล้ชิด ระดับกว้างคือ จัดอบรมทั่วไป

ที่ท่านสับสนว่าหน่วยงานไหนจะมาดูแลท่าน งบประมาณจะอยู่ที่ไหน กระทรวงวัฒนธรรมก็ยังอยู่ในช่วงการจัดระเบียบ ซึ่งก็เกิดจากการที่ระบบราชการมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมที่เคยอยู่ในโรงเรียนปีกว่ามานี้มีกระทรวงวัฒนธรรมเกิดขึ้น ก็จะมีศูนย์ชื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้น อย่างเช่น ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด แต่เดิมสังกัดกระทรวงศึกษาธิการก็มาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ก็มีความสับสนจริง ๆ ใคร ๆ ก็สับสน

ถ้าถามว่า ขณะนี้มีหน่วยงานไหนที่ดูแลพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ โดยตรง คำตอบจริง ๆ คือ ไม่มี อันนี้ตามความเข้าใจของดิฉัน ใกล้เคียงที่สุดคือ สำนักพิพิธภัณฑสถาน กรมศิลปากร ก็จัดอบรมให้ได้ แต่ถ้าถามว่ากรมศิลปากรจะสนับสนุนงบประมาณได้ไหม ก็ตอบไม่ได้ แต่ดิฉันเชื่อว่าไม่ได้ ตอนนี้กระทรวงวัฒนธรรมก็ไม่ได้มีงบประมาณมาก ฉะนั้นสิ่งเราทำได้คือ พึ่งตัวเอง พึ่งชุมชน พึ่งองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น อบต. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้น่าจะมีส่วนในการสนับสนุนงบประมาณให้กับท้องถิ่นในงานด้านวัฒนธรรม

คุณทศพร ศรีสมาน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด

กรมศิลปากรมีการช่วยเหลือด้านวิชาการ การฝึกอบรมวิทยากร ขณะนี้กำลังจัดทำหลักสูตรตรงนี้อยู่ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ ๆ กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ท่านสามารถไปขอความคิดเห็น ความรู้ ความร่วมมือได้ เช่น การทำทะเบียน ซึ่งเป็นภารกิจที่เป็นนโยบายจากส่วนกลาง

สถานการณ์ปัจจุบัน มีนโยบายวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน นโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งพิพิธภัณฑ์” คิดอยู่ว่ามันจะเป็นอย่างไรหนอ จะกลายเป็นการสร้างภาพหรือเปล่า อย่างร้อยเอ็ดก็มีการดำเนินการแล้ว ผมก็เป็นกรรมการก็ได้พยายามที่จะชี้แจงให้เห็นสาระสำคัญของพิพิธภัณฑ์ ต้องมีความรู้ สะสมภูมิปัญญามากพอสมควร

ปัจจุบันประสบปัญหาเยอะเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จากการขุดแต่งโบราณสถาน เช่น ที่ “กู่คันธนาม” อ.โพนทราย ขุดพบเทวรูป 3 องค์ ปัจจุบันตามกฎหมายถือเป็นทรัพย์แผ่นดิน แต่ชาวบ้านไม่ยอม ปัจจุบันเทวรูปทั้ง 3 องค์ ถูกขังกรงอยู่ ชาวบ้านจัดเวรยามมาเฝ้าอย่างดี พอเวลาผ่านไป ลอตเตอรี่งวดแรกออกก็ไม่มีใครดูแล ในแง่การอนุรักษ์แล้วมีความพร้อมแค่ไหน ตอนนี้ อบต. รับผิดชอบอยู่ ขนาดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ดขอมาจัดแสดงชั่วคราว 1 เดือนก็ไม่ให้ ชาวบ้านบอกว่า กรมศิลปากรเอาไปแล้วไปทำปลอมเหมือนด้วย ก็เลยให้ไม่ได้

พระครูปลัดอุทัย อุทโย วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

เรื่องที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติร้อยเอ็ด ตอนที่สมเด็จพระเทพฯ เสด็จมาเปิด เคยไปยืมพระมาจาก อำเภอจตุรพักตร์พิมาน มาจัดแสดง ยืมมาแล้วก็ไม่ไปส่งคืน ตรงนี้เลยเป็นจุดบอดของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติร้อยเอ็ด พอคนเก่าย้ายไป คนใหม่มาก็ไม่รู้

เรื่องกู่คันธนาม ที่ว่าพระเอากรงใส่พระ “นั่นไม่ใช่กรง” เขากันขโมย สมัยก่อนก็เอาเหล็กไปกั้นไว้ไม่ให้คนไปจับต้อง ในสมัยนั้นเคยไปขุดพระธาตุนาดูน ก็เหลือแต่ของหัก ๆ ของดี ๆ หายไปไหนหมด

ของที่วัดอาตมา กรมศิลปากรจะมายืดมาอะไร บางครั้งถ้าไม่มีหนังสือมาก็ไม่เปิดให้ดู ขนาดไม่มีคนอยู่ไปลักถ่ายรูปก็มี เพราะฉะนั้นเราต้องแก้ไข ทำความเข้าใจกัน สิ่งเหล่านี้เป็นของละเอียดอ่อนมากระหว่างราชการ เจ้า

หน้าที่ที่รับผิดชอบกับชาวบ้าน อย่างการไปขุดแต่ง หนังสือพิมพ์บอกว่าชาวบ้านขุด แย่งขุด อาตมาว่าน่าสงสาร โยนความผิดให้ชาวบ้าน เป็นการแก้ต่างให้วัดกู่คันธนาม อาตมาก็เคยไป ที่พบคือในกู่ตรงกลาง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เรื่องนี้ถ้าลงลึกลงไปก็ยาว ในฐานะคนกลาง ทุกคนก็เจตนาดีอยากรักษาของแผ่นดิน ที่ผ่านมาคงสวนทางกันไม่เหมือนกัน ต่างฝ่ายต่างมองอีกแบบหนึ่ง

อันนี้น่าจะเป็นจุดสำคัญ ชุมชนต้องพิสูจน์ตัวเองว่ามีศักยภาพที่จะดูแลรักษาทรัพย์แผ่นดิน ด้านกรมศิลปากร นโยบายต่อไปก็คงพยายามกระจายอำนาจออกไป ก็คงมีหน้าที่ช่วยสนับสนุนทรัพยากรด้านต่าง ๆ ขณะนี้กำลังจะปรับกฎหมาย การดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีการจัดลำดับ จัดเกรด เป็นหน้าที่ของท้องถิ่นที่จะต้องดูแลต่อไป

อาจารย์ทม เกตุวงศา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผมอยู่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เราตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่น เราได้พยายามเอาศาสตร์พิพิธภัณฑ์เข้ามามีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่น จากที่เราได้ลองผิดลองถูกมาหลายปี คิดว่าวันนี้เราสามารถที่จะสนับสนุนได้ ขอเสนอตัวช่วยเหลือท้องถิ่น ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรามีความรู้ระดับหนึ่งที่สามารถจะให้บริการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในอีสานได้ ถ้าศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อยู่ไกล ก็แวะที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ จากสิ่งที่เราลองผิดลองถูกมาหลายปีก็น่าจะสนับสนุนได้

ผู้เข้าร่วมประชุม

ก็มีเจ้าภาพเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งแล้วคือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วันนี้มีใครมาประชุมบ้าง อยากได้ที่อยู่ติดต่อเพื่อว่าจะได้ส่งข่าวคราวถึงกัน จะได้ติดต่อขอความช่วยเหลือกันได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เราส่งที่อยู่ให้ได้ จะส่งข่าวแจ้งความคืบหน้า ง่ายที่สุด ประหยัดที่สุดคือทางเว็บไซต์ของศูนย์ฯ ท่านที่ไม่มีก็ต้องใช้กระดาษอยู่ ถ้าเรามีกิจกรรมเพิ่มเติมก็จะส่งเป็นเอกสารให้ทุกท่านได้

คุณทศพร ศรีสมาน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด

พิพิธภัณฑ์อีสานทุกแห่งมาติดต่อที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ดได้ อีสานตอนบน บ้านเชียง ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ประสานได้โดยตรงเลย เราน่าจะ เชื่อมโยงกัน ทั้งพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ-พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น-ศูนย์มานุยวิทยาสิรินธร ให้มันเข้มแข็งขึ้น

พระครูสุธรรมวรนาถ วัดท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด

แนวคิดคือ เครือข่ายของเราทั้งหมดได้ความคิดอย่างไรให้ส่งไปที่ “ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร” แล้วให้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กระจายออกไปเป็นตัวเดียวกัน เป็นฉบับเดียวกัน ไม่ต้องต่างคนต่างส่งเพราะมันจะแปร อาจจะเป็นจดหมายข่าว ขอ.ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ไม่อยากให้ทุกอย่างไปรวมศูนย์อยู่ที่กรุงเทพฯ โลกปัจจุบันมันต่อต้านการรวมศูนย์ อาจไม่จำเป็นต้องผ่านกรุงเทพฯ ก่อน อนาคตน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ในท้องถิ่นเอง แต่ตอนนี้เราอาจทำให้ก่อนได้

อาจารย์ทม เกตุวงศา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เป็นไปได้ไหมที่เราเอาข้อมูลขึ้นเว็บไซต์ไปก่อนเท่าที่มี เป็นการบ้านในระยะที่ 1

พระครูสุธรรมวรนาถ วัดท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด

ทุกหมู่บ้านมันไม่ได้มีคอมพิวเตอร์ อาตมาสอนคอมพิวเตอร์มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529 ชาวบ้านเขาไม่รู้จัก เราอยากอ่านหนังสือเพราะเราอ่านออก เราไม่โชคดีที่มีคอมพิวเตอร์ เพราะฉะนั้นขอให้ทำทั้งสองอย่าง

เราเห็นพระธาตุนาดูนคือ ยอด แต่ไม่รู้จะเข้าทางใด เรามาจุดเดียวกันคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เราจะไปกันอย่างไร จะเข้าไปช่วยกัน ส่งข้อมูลข่าวสารถึงกัน อยากให้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ช่วยเป็นศูนย์กลางให้สัก 1-2 ปี อาตมาขอเสนอความเห็นเท่านี้ จะรับหรือไม่รับก็ไม่รู้

พระครูปลัดอุทัย อุทโย วัดมหาชัย จังหวดมหาสารคาม

ในนามผู้จัด มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช อาตมาได้มีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่พระธาตุนาดูน เราก็ทำผิด แต่เดิมเคยคิดจะให้มีพิพิธภัณฑ์ใต้พระธาตุ

ประเด็น “ชาวบ้าน” กับ “วัด” กับ “กรมศิลป์” อาตมาคิดว่าเราได้มีความรู้พอที่จะเอาไปปฏิบัติ ที่ว่าเราควรมีระบบ จริงมาก ๆ เพราะที่วัดอาตมาเอง จากประสบการณ์ ท่านเขียนเอาไว้ 100 กว่าเรื่อง หลายที่ก็เอาไปพิมพ์ทั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฯลฯ พอหลวงพ่อท่านมรณภาพก็ไม่มีใครสืบต่อ เก็บเข้าตู้ไว้

ผมขอฝากทางวัด ถ้าหลวงพ่อจะให้ใครสืบต่อ ฉะนั้นจะต้องสร้างคนเป็นคนตายไว้ เพราะถ้าไม่สร้างคนอื่นก็จะไม่สืบต่อ เอาไปทำบ้าง เอาไปขายบ้าง รื้อทิ้งเสียบ้าง ถ้าเจ้าอาวาสกับญาติโยมที่เป็นกรรมการไม่เข้ากันอีก ต่างฝ่ายก็ต่างระแวงว่าอีกฝ่ายจะเอาไปขาย

ส่วนผมคือปิดเอาไว้ อย่างที่อาจารย์เห็นว่าปิดเอาไว้ฝุ่นจับจนกว่าจะมีคนหรือหน่วยงานอื่นเข้าทำ มาสืบต่อตามโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน ผมเองก็สอนอยู่หลายโรงเรียน ไม่มีที่ไหนไม่ได้สอน ถ้า ผอ. โรงเรียนนั้นชอบของเก่า มันก็จะอยู่ แต่ถ้า ผอ. ท่านไม่สนใจก็จะเป็นอย่างที่อาจารย์ทวีศิลป์ว่า คือเอาเขาของนั่นนี่เข้าไปใส่ อาตมาว่าที่จะเหลือได้คือ ศิลปะ ดนตรีที่จะเหลือได้แต่อย่างอื่นก็ไม่แน่ใจ ถามหลวงพ่อแก้วว่ามีเณรกี่รูปที่อ่านหนังสือผูกได้ ท่านบอกว่าท่านได้ผู้เดียว “เบิ่งได้ บ่แม่นอ่าน”

อาตมาได้รับการฝากฝังให้สืบทอด ได้ไปเรียนหนังสือผูก ขอฝากกรมศิลปากร ศูย์มานุษยวิทยาสิรินธร คนละอย่าง ที่สมควรให้แต่ละท้องถิ่นคือ คำอธิบายต้องมีภาษาถิ่นด้วย นอกจากอังกฤษ ไทย ภาคเหนือเด็กเล็ก ๆ ก็อ่านได้ ถ้าเป็นไปได้ขอฝากให้มีตัวอีสานด้วย

ในฐานะตัวแทนมหาสารคาม สิ่งอันใดที่มีประโยชน์ ได้ถามแลกเปลี่ยนกันก็ขอให้เอาไปปฏิบัติ อะไรที่ไม่เป็นประโยชน์ก็ขอวางไว้ที่พระธาตุนาดูนก็แล้วกัน สิ่งใดที่เราจะช่วยกันได้ก็แลกเปลี่ยนกัน แต่ขายนี่เอาไว้ก่อนเพราะอาจถูกไล่ออกจากทั้งโรงเรียน จากวัด ในฐานะผู้จัด อะไรที่บกพร่องก็ขอรับไว้แก้ไข ขอให้เดินทางปลอดภัยทั้งไปเหนือล่องใต้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

รายชื่อเราจะส่งให้ท่าน จะจัดอบรมอะไรก็จะแจ้งให้ทราบ เครือข่ายนี้ก็จะอยู่ไปอย่างยั่งยืน และพวกเราก็จะอยู่ร่วมงานกันไปอย่างยั่งยืน.

บันทึก (ฉบับสังเขปความ)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
(ภาคใต้)
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547
โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันเสาร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุม
โดย ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

กราบนมัสการพระคุณเจ้า และขอกล่าวต้อนรับทุกท่าน

ขอแนะนำตัว ดิฉันชื่อ ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล เป็นผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หากท่านไม่รู้จัก เราเป็นหน่วยงานที่เรียกว่า องค์การมหาชน เราเป็นศูนย์ข้อมูลด้านมานุษยวิทยา เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ นอกจากนั้นเรามีหน้าที่สนับสนุนการวิจัย การสร้างองค์ความรู้และเผยแพร่ความรู้ เนื้อหาที่สนใจคือ มานุษยวิทยา ศิลปะ สิ่งประดิษฐ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

การที่เราเชิญท่านมาร่วมประชุมกับเรา 2 วันนี้ ขอบคุณมาก ๆ ที่สละวันเวลาเสาร์-อาทิตย์ที่เป็นเวลาพักผ่อน อยากขอเล่าวัตถุประสงค์สักหน่อย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรอยู่ภายใต้กำกับของกระทรวงวัฒนธรรม เราสนใจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คำว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ก็กว้างมาก เป็นอะไรก็ได้ ตั้งแต่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน ศูนย์วัฒนธรรม ฯลฯ อะไรก็ได้ที่เป็นแหล่งให้การศึกษาเรียนรู้ชีวิตในอดีตแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งขณะนี้ก็เป็นที่สนใจมาก รัฐบาลกำลังสนใจสร้างสมิทโซเนียนไทย อบจ. กทม. ก็จะสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งก็มีความสนใจที่แตกต่างกัน บางแห่งก็มีเป้าหมายเรื่องการท่องเที่ยว

แต่ที่ศูนย์ฯ สนใจและอยากเห็นเกิดขึ้นคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้งเล็กทั้งใหญ่ ทำอย่างไรจะเป็นที่เก็บรวบรวมความรู้ ถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดเรื่องราวของอดีตของปู่ย่าตายาย ทำอย่างไรให้คนที่เกี่ยวข้องทั้งวัด โรงเรียน ราชการ และบุคคลทั่วไป เข้ามามีส่วนร่วมทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิต

โครงการที่เราทำขณะนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. จริง ๆ เราต้องการหาวิธีที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างที่กล่าวมาให้มีความยั่งยืน ขณะนี้เรากำลังสำรวจสภาพที่มีอยู่ เราทำมา 4 ครั้งแล้ว คือสำรวจสถานภาพของพิพิธภัณฑ์ตามที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละภูมิภาค ครั้งนี้ก็เรียนเชิญทุกท่านที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ในภาคใต้ ชื่อที่เรียกอาจจะเป็นพิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรม ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฯลฯ

สิ่งที่อยากทำคือ อยากให้รู้จักกัน เกิดเครือข่ายคนที่สนใจในแนวเดียวกัน ต้องการเก็บข้อมูล เราอยากทราบความเป็นมาเป็นไปของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งว่า เกิดมาอย่างไร มีประวัติอย่างไร มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นคนดูแล ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเราในการคิดว่าจะสนับสนุนอย่างไร

ขอเรียนก่อนว่า เราไม่ใช่หน่วยงานที่จะสร้างอาคารหรือหาของมาเข้าพิพิธภัณฑ์ เราสนับสนุนทางวิชาการ ช่วยให้ท่านเข้มแข็งทางวิชาการ ทำอย่างไรจึงจะหาวิธีเล่าและถ่ายทอดเรื่องราวของท้องถิ่น เราอยากได้ข้อเสนอแนะความคิดเห็นจากท่าน มีปัญหาอะไร ต้องการความร่วมมือแบบไหน และแบบไหนจะมีประโยชน์ต่อท่านที่สุด และเรา

ยังต้องการข้อมูลเพิ่มด้วยว่ายังมีพิพิธภัณฑ์ทำนองนี้ที่ไหนอีกบ้างที่ท่านรู้จัก เพราะฉะนั้นมันยังไม่สมบูรณ์ ขอให้ท่านที่มาช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติมให้เราทราบด้วย

รูปแบบที่เราจะคุยกัน 2 วันนี้ วันแรกเพื่อให้เห็นความหลากหลายเราจะไปชมพิพิธภัณฑ์ 3 แห่งคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน หรือพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุฯ และพิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน เพื่อให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบ ประวัติ ความเป็นมา วิธีการนำเสนอและเรื่องราว จากนั้นจะหารือกันในประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

เรายังมีเวลาอีก 2 วันที่จะแนะนำตัวและคุยกันต่อไป ช่วงนี้ขอเรียนเชิญท่านผู้รู้ท่านหนึ่ง ท่านมีประสบการณ์ซึ่งข้องเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้มายาวนาน ท่านสร้างสถาบันทักษิณคดีศึกษาที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

ปาฐกถานำหัวข้อ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : ทิศทางและการจัดการ"
โดย ศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

นมัสการพระคุณเจ้า และผู้มีเกียรติ

ผมขอบคุณอาจารย์ปริตตาที่ให้เกียรติมาสนทนากันในวันนี้ ผมก็คิดว่าคงจะพูดคุยกับเราตามที่เป็นหลักใหญ่ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คงเน้นที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ก่อนอื่นผมจะถามตัวเองว่า ถ้าอยากเข้าพิพิธภัณฑ์ ผมอยากจะเห็นอะไร

1. ผมอยากเข้าไปสนทนากับอดีต เพราะไม่สามารถจะสนทนาจริงกับอดีตได้ เพราะฉะนั้นแหล่งที่เราจะสามารถสนทนากับอดีตได้อย่างกว้างขวางก็คือพิพิธภัณฑ์ การที่จะไปเอาของเก่า ๆ แก่ ๆ อะไรมาไว้ในพิพิธภัณฑ์ก็คือหน้าที่กรมศิลปากรซึ่งเขาทำได้ดีอยู่แล้ว

คนในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติค่อนข้างพูดน้อย ถามอะไรก็ไม่ค่อยตอบ เพราะว่าคนที่จะตอบได้ต้องสนทนากับตัวเอง นี่คือจุดอ่อนของพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ มันให้ภาพที่ค่อนข้างนิ่ง เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุ เราก็น่าจะยกให้เขาไปเลย

2. อยากสัมผัสกับความเป็นท้องถิ่น สัมผัสกับความเป็นไชยา ความเป็นเกาะยอ ความเป็นภาคใต้ ลักษณะนี้ที่ผมเรียกว่า "ความเป็นท้องถิ่น" โดยไม่เสียเวลามากนัก ไม่ใช่ว่าต้องเดินสำรวจทั้งจังหวัดจึงจะรู้เรื่อง ถ้าจะสัมผัสกับความเป็นหนังตะลุง โนราห์ ก็อยากให้มีพิพิธภัณฑ์หนังตะลุง พิพิธภัณฑ์โนราห์ อะไรที่เกี่ยวกับโนราห์หนังตะลุงก็จะตอบได้ และถ้าตอบได้ก็ได้ทำหน้าที่ที่กรมศิลปากรไม่ได้ทำ ไม่สำคัญว่าใครสร้าง

3. ผมอยากเห็นวิธีการจัดการเรื่องอะไรก็ได้ การเข้าไปในพิพิธภัณฑ์นี่หมายความว่าไปดูตัวอย่างวิธีการของที่เขาจัดการ ยกตัวอย่างว่าวิธีการจัดการเรื่องข้าวอะไรอย่างนี้ ข้าวมันมีในมิติเรื่องราวที่ต้องรู้ต้องเข้าใจอะไรบ้าง ชี้ให้เห็นวิธีการจัดการข้าวจนในที่สุดมันเกิดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น เพราะฉะนั้นมันอาจจะแสดงแง่มุมเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าว ความเป็นมาของข้าวหรือผลผลิตที่เกี่ยวกับข้าว

แง่มุมที่อาจารย์ปริตตาต้องการผมคิดว่าน่าจะอยู่ใน 2 ประเด็นหลัก คือ

1. พิพิธภัณฑ์ที่มันสำแดงความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะตีวงแคบกว้างก็แล้วแต่

2. การแสดงให้เห็นวิธีการจัดการ วิธีจัดการที่พอเหมาะ การจัดการก็อาจจะจัดการง่าย ๆ ยิ่งจัดการมากบางทีมันทำให้คนโง่เหมือนกัน การที่ไม่จัดการอะไรมากอย่างพิพิธภัณฑ์ของกรมศิลปากรว่าไปมันทำให้คนฉลาด คือ

หาคำตอบเอาเอง คิดเอาเอง คิดมาก ๆ มันก็ฉลาดมาก เพราะฉะนั้นเข้าไปในพิพิธภัณฑ์ประเภทนั้นบ่อยที่สุดมันฉลาดขึ้นเยอะ แต่ถ้าพิพิธภัณฑ์ใดจัดการให้หมด อย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีสูง อย่างเช่นพิพิธภัณฑ์ของสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งต้องกดตรงโน้นกดตรงนี้กดนั้นเรียงไว้ให้เสร็จ หมายความว่าชุดนี้จัดไว้เสร็จแล้วมันกำหนดความคิดของคนหมดเลย ว่าคุณต้องคิดตามที่ฉันคิด ตามที่ฉันสั่ง เพราะฉะนั้นความเหมาะสมของพิพิธภัณฑ์มันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องมาคิดกันว่าจัดอย่างไรจึงจะเหมาะ ผมคิดว่าในเมืองไทยนี้มันมีลักษณะของการผูกขาดในเรื่องวิธีคิดอยู่ค่อนข้างมากทีเดียว

เมื่อสักครู่นี้ผมได้ยินอาจารย์ปริตตาพูดคำว่า “เครือข่าย” ผมไม่ชอบคำว่า “เครือข่าย” เพราะมันกำหนดให้คนเดินตามหลังกัน เหมือนต้นไม้ที่เป็นเครือเดียวกัน ใบสีเดียวกัน ต่างแต่ใบเล็กใบใหญ่ เหมือนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นเครือข่ายเหมือนกันหมดทั้งประเทศ รูปแบบแนวคิดอะไรเหมือนกันหมด

ผมไม่อยากให้ตั้งเครือข่าย แต่น่าจะเป็นการเชื่อมโยงกัน ผมเห็นด้วยที่จะให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์แบบให้มันเชื่อมโยงกัน ทุกวันนี้เราสำรวจกันแล้วมีพิพิธภัณฑ์อยู่ประมาณ 500 แห่ง ไม่มากเลยสำหรับคน 50 - 60 ล้านคน แถมยังไปซ้อนกันเสียอีก

ผมอยากให้แต่ละที่แสดงความเป็นตัวตน เช่น พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติแสดงถึงตัวตนของคุณสุชาติแต่ไม่ใช่เป็นตัวแทนของหนังตะลุง ถ้าเมื่อใดคุณสุชาติบอกว่าคำตอบของหนังตะลุงต้องมาดูกันที่นี่อย่างนี้ผิด เพราะแกเป็นแค่ส่วนนิดเดียวของหนังตะลุงทั้งหมด เพราะฉะนั้นอาจจะมีพิพิธภัณฑ์หนังตะลุงของปักษ์ใต้ขึ้นมาอีกสักแห่งหนึ่งก็ได้ หรืออาจจะมีพิพิธภัณฑ์การละเล่นพื้นเมืองของปักษ์ใต้ การแสดงหรือการนำแสดงความเป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง ผมคิดว่าอยู่ในวิสัยที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านน่าจะทำได้

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่ผมเป็นห่วงมากคือ มันอยู่ได้ไม่ยืน เพราะว่าความอยากของคนที่เริ่มต้นครั้งแรกมันไม่ใช่ความอยากถาวร พิพิธภัณฑ์มันเหมือนกับวิ่งผลัด ต้องมีคนรับไม้รับช่วงต่อกันไปเรื่อย ๆ ไม่ได้อยู่เฉพาะชั่วอายุคน ๆ เดียว เช่น พิพิธภัณฑ์ป่าเย้มที่ท่าศาลา ท่านใช้ชีวิตทั้งชีวิตสำแดงความเป็นท้องถิ่น 20 – 30 ปีแรกก็อิ่มใจ พอสิ้นชีวิตป่าเย้มไม่เห็นทีว่าลูกหลานจะสืบต่อ ก็คือรับไม้ไม่ติด หรือบางทีรับติดแต่วิ่งไปคนละทาง

เพราะฉะนั้นมันยากที่ปัจเจกบุคคลจะสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แต่ถ้าอยู่ในวัดก็เห็นด้วย สมัยก่อนมันเริ่มจากวัดด้วยซ้ำไป พิพิธภัณฑ์ในวัดยิ่งใหญ่มาก เพราะถือว่าเป็นเนื้อนาบุญ แต่ถ้าเป็นเอกชนจะยุ่งมากๆ เลย เพราะความบริสุทธิ์มันจะฝ่อไปเรื่อยๆ ฉะนั้นอิทธิบาท 4 ต้องครบ นอกจากฉันทะ วิริยะแล้ว ยังต้องมีจิตตะ คนที่จะผูกใจนอนหลับฝันมันคงมีไม่มากโดยเฉพาะวิมังสาที่ต้องตริตรองอยู่เรื่อยๆ ผมเคยติงอาจารย์ศรีศักรตอนไปทำที่บ้านม่วงปีที่ 1 ก็คึกคักดี พอปีที่ 10 ก็ยากแล้ว คนที่ทำคนที่สละชีวิตให้กลับไปบ้านซ่องไม่มีคนดูแล ปีที่ 20 ชักมีปัญหา ที่บ้านม่วงก็คิดจะหาอะไรขึ้นมา เช่น ยกเรื่องศูนย์มอญศึกษาขึ้นมา

เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตั้งไม่ยากแต่จะให้อยู่ยืนนั้นยาก และถ้าจะทำให้อยู่ยืนได้ต้องมีคนหมู่มากเข้ามา อย่างทักษิณคดีก็รับไม้กันไม่ติด

ขอสรุปว่า การเกิดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอะไรต่าง ๆ ก็ดีมาก ถ้ามีพิพิธภัณฑ์หลายรูปแบบ เด็กของเราก็จะฉลาดขึ้นอีกเยอะ แต่เดี๋ยวนี้รู้สึกว่าเราจะพึ่งแต่โรงเรียน พึ่งแต่การศึกษาในรูปแบบ แต่พิพิธภัณฑ์เป็นการศึกษาที่เอื้อทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ เพราะฉะนั้นก็ขอแสดงความยินดีด้วยกับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่จะจับมือกับ สกว. เพื่อให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นมาก ๆ แต่อย่าให้เกิดแล้วกลายเป็นตัวอย่างของซากศพที่ทิ้งค้างเอาไว้ในสังคม

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอบพระคุณที่อาจารย์ติงคำว่า เครือข่าย แต่ดิฉันใช้คำว่า เครือข่าย ในความหมายตรงกันข้าม 2 อย่าง คือ

1. เครือข่ายนี้คืออะไร เครือข่ายที่ไม่ใช่การบัญชาการ เพราะฉะนั้นเครือข่ายต้องไม่บัญชาการ อย่างราชการจะบัญชาการ ถ้าคุณเป็นพิพิธภัณฑ์จังหวัด งบประมาณก็ต้องมาจากส่วนกลาง แต่คำว่า เครือข่าย ไม่ใช่แบบนั้น

2. ดิฉันใช้คำว่า เครือข่าย ไม่ได้แปลว่าต้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน เครือข่ายนี้ไม่ได้แปลว่า เซเว่นอีเลฟเว่น ไม่ใช่ว่าคุณอยู่ในเครือข่ายแล้ว คุณจะต้องแบบทำพิพิธภัณฑ์หน้าตาแบบนี้ เก็บของแบบนี้ มีวิธีนำชมแบบนี้

ตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแนะนำตัวบนรถบัสระหว่างเดินทางไป
พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระครูประโชติธรรมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดละไม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อาตมาพระครูประโชติธรรมรักษ์ หอวัฒนธรรมวัดละไมขณะนี้ต้องปิดโดยปริยายเพราะขาดงบพัฒนาและรักษาดูแล ขอเชิญทุกท่านที่วัดละไม อยู่ที่เกาะสมุย

พระอนันตพงษ์ กลยาโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพะโคะ จังหวัดสงขลา

อาตมาผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพะโคะ เหตุผลที่ต้องสร้างพิพิธภัณฑ์เพราะวัดพะโคะเป็นถิ่นกำเนิดของหลวงปู่ทวด ต้องการนำหลักฐานเกี่ยวกับหลวงปู่ทวดมาให้ชม หลวงปู่ทวดไม่ใช่มีแค่ที่วัดช้างไห้ วัดพะโคะเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดสงขลา

พิพิธภัณฑ์วัดพะโคะสร้างปีพ.ศ. 2530 ปัจจุบันก็ยังเปิดให้ชม มีโบราณวัตถุมากมาย ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์มีปัญหาด้านภาษา เพราะมีชาวต่างประเทศมาชมด้วย แต่ว่าไม่มีคนบรรยาย พิพิธภัณฑ์เปิดทุกวันไม่มีวันหยุด

พระอนุวัตร อธิปญโญ วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎ์ธานี

วันนี้มาแทนเจ้าอาวาส พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก่อตัวประมาณปีพ.ศ. 2530 โดยหลวงพ่อจ้อย อดีตเจ้าอาวาส วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมสิ่งของเก่า ๆ เพราะอยากให้ลูกหลานได้ศึกษา มาประชุมวันนี้อยากประสานงานกับศูนย์เรื่องการจัดแสดงของในพิพิธภัณฑ์ให้เยาวชนได้ศึกษา

อาจารย์ตี พะลี อะตะบู กลุ่มทำกริชรามันบ้านบาลูกาลูว๊ะ จังหวัดยะลา

ปีพ.ศ. 2546 เรามีแนวคิดร่วมกันว่า กริชที่เราทำมามีแต่ขายไป จนกระทั่งว่ากริชของช่างทำกริชไม่มีให้ดูเลย เคยทำมาเล่มหนึ่งสวยมากคิดว่าจะใช้เป็นของประจำตัวของช่างเอง พอทำเสร็จก็มีคนมาขอซื้อ เขาชอบหัวกริชก็เลยขายหัวกริชไปก่อน บางคนก็มาขอซื้อใบกริชเหลือแต่หัวกริช ช่างเองไม่มีเหลือเลย เพราะฉะนั้นเราน่าจะมีกริชเป็นตัวอย่างให้เขาดูบ้าง

เคยคุยกับชาวบ้านที่บึงน้ำใส มีตระกูลหนึ่งเป็นตระกูลดั้งเดิมของผู้ใหญ่ลาเมาะ มะวะวา เป็นตระกูลทำว่าว เขาว่าเขามีที่ดินอยู่ผืนหนึ่ง เขามีลูกหลานเยอะไม่รู้ว่าจะแบ่งกันอย่างไร ก็เลยฝากที่ดินไว้ทำเพื่อประโยชน์ส่วน

รวม มีบ้านเก่าอยู่หลังหนึ่ง ได้ไปขอรื้อมาทำพิพิธภัณฑ์ที่บึงน้ำใสซึ่งเป็นชายหาด แต่ตอนนี้ไม้ก็ยังกองอยู่ กลับจากสัมมนาก็จะกลับไปสร้าง สร้างเท่าที่มี คิดว่าจะเสร็จประมาณเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 นี้

ผลิตภัณฑ์แรกที่จะเข้าพิพิธภัณฑ์คือว่าว เป้าหมายเราจะรับสมัครเด็กนักเรียนมาสอนให้ทำว่าว วันละ 2 ชั่วโมง 10 วัน รวม 20 ชั่วโมง จัดประกวดว่าว ใครทำสวยก็ได้รับรางวัล ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม วิทยากรเขาก็รับปากแล้ว เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ของเราก็น่าจะใช้ได้ เรามีสหกรณ์ผลิตกริชรามันมาช่วยสนับสนุน ต่อไปเราจะจัดระบบบริหารจัดการ ปัจจุบันผมเป็นประธานกรรมการ ประธานสหกรณ์ก็จะเป็นผู้บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ต่อไป

พระครูโสภณประชานุกูล วัดนารายณิการาม จังหวัดพังงา

อาตมาพระครูโสภณประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดนารายณิการาม

เริ่มทำพิพิธภัณฑ์ปีพ.ศ. 2522 เปิดให้เข้าชมปีพ.ศ. 2524 เริ่มจากอำเภอกะปง และอำเภอตะกั่วป่า 2 อำเภอนี้เป็น แหล่งค้าขายทางทะเลในอดีต ช่วงที่ศาสนาพราหมณ์เริ่มเข้ามามีอำนาจในแถบนั้น ที่วัดได้ค้นพบเทวรูปพระราม พระลักษณ์ นางสีดา เป็นเทวรูปที่ใหญ่ที่สุดในสี่จังหวัดภาคใต้ วัตถุโบราณล้ำค่ามีมากพอสมควร วัดกับกรมศิลปากรแบ่งกันเก็บไว้ วัดนารายณิการามเป็นวัดประวัติศาสตร์ ตามประวัติเรียกวัดนายเหล ต่อมาเมื่อมีเทวรูปพระนารายณ์ รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งชื่อให้เป็นวัดนารายณิการาม

อาตมาได้พยายามฟื้นฟูประวัติศาสตร์กะปงและตะกั่วป่า "วังเวียง" ขึ้นกับอำเภอกะปงแต่เป็นสถานที่สำคัญของอำเภอตะกั่วป่า ปี พ.ศ.2509 ทางสำนักงานกรมศิลปากรภาค 8 นำเทวรูปนารายณ์ไปเก็บรักษาไว้ ส่วนเทวรูปสีดาและสิ่งแตก ๆ หัก ๆ ก็อยู่ที่วัดมากพอสมควร เคยจะขอมารวบรวมไว้ด้วยกันแต่กรมศิลปากรก็ยังบ่ายเบี่ยงอยู่ อาตมาเป็นคนจังหวัดฉะเชิงเทราไม่ใช่คนใต้ แต่เห็นสถานที่แล้วก็คิดว่าน่าจะฟื้นฟูให้ดีกว่านี้

ครั้งหนึ่งที่อำเภอพรหมคีรี มีการรับซื้อวัตถุโบราณออกขายต่างประเทศ อาตมาเคยขอซื้อเอาไว้ชิ้นหนึ่ง เพราะคนขายเขากลัวถูกจับ เป็นเทวรูปใหญ่มากสูงท่วมหัวเลยเป็นพระวิษณุ ฐาน 8 เหลี่ยม ขนาด 10 คนยังยกไม่ขึ้น ให้ไป 20,000 บาท ก็ยังดีกว่าให้ของออกไปต่างประเทศ ไม่อย่างนั้นคงออกต่างประเทศไปแล้ว เป็นเทวรูปทำด้วยศิลา อายุประมาณ 1,700 ปี บริเวณตรงนั้นเป็นทางเข้าของศาสนาโดยตรง

ร.ต.ต.หญิงชไมพร ธรรมจารุวัฒน์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดิฉันเป็นตัวแทนพระครูศรีปริยัติชยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเวียง เจ้าคณะอำเภอไชยา อีกท่านที่มาด้วยกันเป็นนักวิชาการ 6 กระทรวงวัฒนธรรม ท่านคงแปลกใจว่าทำไมใส่เสื้อเหมือนกัน อันนี้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอเมืองไชยา ผ้าไหมพุมเรียงลายดอกพิกุล

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยาตั้งเมื่อ ปีพ.ศ. 2543 เปิดให้เข้าชมปีพ.ศ. 2544 ขณะนี้ยังไม่ได้เปิดเป็นทางการ เพราะขาดบุคลากรที่สนใจด้านนี้ คนทำส่วนใหญ่คือข้าราชการบำนาญ ปัญหาที่พบคือ

1. ขาดงบประมาณในการปรับปรุงอาคารสถานที่
2. ขาดฝ่ายวิชาการที่จะมาสนับสนุนการจัดแสดงสิ่งของต่างๆ
3. ขาดวิทยากรที่รู้ภาษาต่างประเทศ

เรามีอาคาร 3 หลัง หลังที่ 1 ปรับปรุงมาจากหอฉันของวัดเวียง ข้างบนมีมุมสิ่งของทางพุทธศาสนา มุมแสดงวิถีชีวิตคนสมัยก่อน แบ่งเป็นส่วนจัดแสดง ห้องครัว ห้องนอน ห้องรับแขก ชั้นล่างมีการแสดงสมุดไทย บุดดำ บุดขาว เครื่องมือเครื่องใช้ในการก่อสร้าง เครื่องลายครามของวัด

อาคารที่ 2 เป็นอาคารชั้นเดียว เป็นอาคารใหญ่ที่เราหาเงินมาสร้าง จัดแสดงเครื่องมือการเกษตร ครกสีข้าว ครกฝัด ครกตำข้าว

อาคารที่ 3 เดิมเป็นกุฏิเจ้าอาวาส สภาพเก่ามาก กำลังจะปรับปรุงเป็นสถานที่แสดงประวัติบุคคลสำคัญของเมืองไชยา เช่น เจ้าเมืองไชยา

วัดเวียงเป็นวัดเก่าแก่สมัยศรีวิชัย เจ้าอาวาสขณะนี้เป็นเจ้าคณะอำเภอไชยา เป็นพระที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

คุณมาลา ชื่นวิเศษ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดิฉันมาจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยาเหมือนกัน เป็นนักวิชาการ 6 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนของสำนักงานช่วยเหลือด้านวิชาการ เป็นวิทยากรให้ผู้เข้าเยี่ยมชม ประสานงาน คาดว่าการมาประชุมคงได้ความรู้มากก็เลยมาสังเกตการณ์

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยาเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่องของศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ยินดีต้อนรับท่านทั้งหลายที่สนใจไปเยี่ยมชม

คุณดวงใจ จิตต์บำรุงสกุล ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนอง

ดิฉันมาในฐานะศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดระนอง หัวหน้าศูนย์ฯ บอกว่า เคยมาอบรมบ่อย แต่กลับไปก็ศูนย์ ดิฉันมาด้วยใจรัก เดิมทีเดียวก็ย้ายมาจากที่อื่น เพิ่งมาทำงานที่ศูนย์ฯ ได้ปีเดียว คนเราอยู่ที่ไหนก็ควรกลับมาพัฒนาบ้านเกิด ดิฉันเป็นคนระนอง จากที่ได้มาเห็นศูนย์วัฒนธรรมระนองแล้วเศร้าใจมาก เพราะระนองมีอะไรดี ๆ มากมาย เช่น การทำเหมืองแร่ แต่เด็ก ๆ ในจังหวัดระนองไม่รู้เลย ตัวเองก็มีคุณพ่อทำเหมืองและคลุกคลีกับการทำเหมืองแร่ ได้เก็บของเกี่ยวกับเหมืองแร่ไว้มากมายด้วยใจรัก เคยมอบของให้กับโรงเรียนแต่ก็สูญไป กลับไปก็จะไปทำ หวังว่าจะได้รับความรู้จากพี่ ๆ กลับไปพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนองให้เป็นศูนย์ฯ ที่มีคุณค่า

คุณโยธิน ภูษิตรัตนาวลี ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผมโยธิน ภูษิตรัตนาวลี เพิ่งเข้ามาทำงานได้ปีเดียว ยังใหม่มาก ผมเป็นผู้ดูแลสิ่งของ สถานที่ ไม่ได้เป็นวิทยากรอะไร ดูแลทำความสะอาด แต่ก็ขอบอกว่าเรื่องความสะอาดยังไม่สะอาด ถ้าเข้าไปชมวันนี้ก็จะเห็น เพราะเจ้าหน้าที่วัดบอกยาก เพราะคนทำงานเราบังคับกันไม่ได้

ความเป็นมาของสิ่งของที่มีในพิพิธภัณฑ์ตรงนั้นเป็นบุญอย่างหนึ่งคือคนโบร่ำโบราณเขาเอาของไปทำบุญไปถวายวัด เครื่องเงินเครื่องทอง ถ้วยโถโอชามต่าง ๆ เขาจะเอาของที่ดีที่สุดไปถวายวัด วัดเลยไม่ต้องไปแสวงหาอะไร ทั้งหมดได้จากญาติโยมเอามาทำบุญ เอาของมาขึ้นธาตุ เอาผ้าเอาทองมาคลุมธาตุ ได้มาด้วยความศรัทธาด้วยบุญบารมีของพระธาตุ ผมเข้าไปดูแลตรงนั้น คนเขาก็ต่อว่าว่าไม่มีคำบรรยาย ผมก็บอกว่า ผมไม่มีความรู้ เขาถามว่าพระสมัยไหน ผมก็บอกไม่ถูกเพราะไม่มีความรู้ อีกอย่างหนึ่งคือเรื่องความปลอดภัยของตู้ที่เป็นที่เก็บสมบัติแก้วแหวนเงินทอง ผมก็ไม่สบายใจเพราะเป็นตู้กระจกที่บางมาก ถ้ามีคนคิดร้ายอยากจะได้ของก็เอาไปได้อย่างง่ายดาย ที่อยู่ได้ทุกวันนี้ก็ด้วยบุญบารมีของพระธาตุ

คุณกิตติ สินอุดม พิพิธภัณฑ์ปลาหิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผมกิตติ สินอุดม ผมตั้งพิพิธภัณฑ์ปลาหิน แกะสลักหินเป็นรูปปลา ฯลฯ ที่ทำมาคือสัตว์น้ำทุกชนิด อยู่ที่อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็ดูเหมือนจะทำทุกอย่างยกเว้นปลาวาฬ ผมทำมา 10 กว่าปี ทำคนเดียว ออกไอเดียทุกอย่าง ใครมีโอกาสก็แวะไปชมได้ อยู่ข้างโรงพยาบาลดอนสัก

คุณไชยยุทธ ปิ่นประดับ ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกระทู้ จังหวัดภูเก็ต

ผมไชยยุทธ ปิ่นประดับ ผมรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ของคนในท้องถิ่นมานานแล้ว ก็ทำไปอย่างล้มลุกคลุกคลาน ผมทำเรื่องเหมืองแร่ ใต้โลกเรานี้มีแร่ เมืองไทยนี้ร่ำรวยมากเพราะมีแร่อยู่มากมาย ท้องถิ่นกระทู้ทำเหมืองแร่มาตั้งแต่สมัยพระนารายณ์

ผมมีความคิดอยู่อย่างเดียวว่าเราควรทำในสิ่งที่คนอื่นเขาไม่ทำก็เลยทำเรื่องเหมืองแร่ ไม่มีที่ไหนในประเทศไทยมี ในเอเชียก็ไม่มี มีที่นี่ที่เดียว ที่ผมพูดแบบนี้เพราะไม่มีความรู้ ผมจบ ป.4 แต่มีความสามารถที่จะทำ

ผมก็พยายามติดต่อกับบริษัทที่ทำเหมืองแร่ คิดว่าน่าจะขอเอาเครื่องไม้เครื่องมือไว้ที่ศูนย์ฯ บ้าง ทางบริษัทเขาบอกให้ไปเอามาไว้ได้ ไม่อย่างนั้นเขาจะโละทิ้งหมด อีกเครื่องหนึ่งเป็นเครื่องสมัยสงครามโลก เครื่องหลังนี้หนักกว่า 28 ตัน เงินก็ไม่มีต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาทำ ที่กระทู้มีเรือขุดแร่เยอะ ที่พิพิธภัณฑ์มีเรือขุดอยู่ 2 ลำ ถ้ามีโอกาสผ่านไปก็แวะได้ ถ้าไม่เจ๊งไปเสียก่อน เพราะเจ้าของสถานที่คือโรงเรียน เขาก็สนใจบ้าง ไม่สนใจบ้าง

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

คนไม่มีบารมีขอของอะไรก็ไม่ได้ ไม่มีคนให้ คนเราสำคัญถ้ามีบารมี คนก็เอาของมาให้ บางทีของก็มาถึงบ้าน

เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว อำเภอท่าศาลา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ์สถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วันเสาร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547
ภาคบ่าย : พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน

หนังสุชาติ ทรัพย์สิน พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

นมัสการทุกท่าน ผมมีความยินดีอย่างมากที่วันนี้เกิดขึ้นที่บ้านผม

พูดถึง “พิพิธภัณฑ์” ผมไม่รู้จัก ไม่เข้าใจเลยว่าพิพิธภัณฑ์คืออะไร ผมเก็บของไว้เพื่อเป็นประโยชน์กับตัวผมเองที่จะแกะภาพหนัง และที่ผมชอบมากก็คือเครื่องเหล็ก มีดจักตอก ไปที่ไหนเห็นสวยหรือชอบก็ซื้อมา มีดพร้ากับขวานสำคัญมาก หากท่านมองผิวเผินเหมือนไม่มีอะไร แต่ถ้าท่านไปเจาะดูจะเห็นว่า มีดพร้าเล็กนิดเดียว ปลายแหลม ๆ ใช้ตัดต้นจาก เหมือนมีดพก ที่บ้านผมมีก็ไม่มาก ไม่รู้จะมีมากไปทำไม มีเป็นร้อยพันก็ไม่มีความหมาย มีให้พอรู้ว่าอะไรเป็นอย่างไรก็พอแล้ว

มีดพกถ้าเราไปดูเฉย ๆ ก็ไม่รู้ว่ามีความหมายอย่างไร มีดพกคืออาวุธที่ใช้ต่อสู้กับสัตว์ไม่ใช่มนุษย์ เช่น เวลาเข้าป่า ใช้ฟันงูเหลือมที่เข้ามารัด ตรงนี้คือที่ผมสะสมไว้ ขวานที่ใช้ตัดไม้ซุง 2 – 3 คนโอบเป็นอย่างไร ขวานเล็ก ๆ สำหรับไม้เล็ก ๆ ขวานแม่สำหรับถากพื้นเรือให้เสมอ ไม่ต้องใช้กบ เอามาแล้วก็กองไว้ไม่ได้คิดว่าจะทำอะไร มาเป็นรูปเป็นร่างพิพิธภัณฑ์ทีหลัง

เริ่มจากที่ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปี พ.ศ. 2527 – 2528 ได้เข้าเฝ้า 2 ปีซ้อน ทีแรกก็ไม่ได้ขึ้นป้ายอะไร แต่ท่านทราบว่าเราเก็บของเก่า ท่านตรัสว่า ขอบใจนะที่รักษาของเก่าไว้ให้และอย่าหวงวิชาขอให้ถ่ายทอดให้ลูกหลาน

เวลาสร้างพิพิธภัณฑ์ปัญหาก็เกิด อันแรกคือ ญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ นั่นแหละ เขาบอกว่าสร้างห้องแถวดีกว่า แต่ผมคิดว่าพระเจ้าอยู่หัวท่านตรัสอะไรไม่เคยพลาด ก็เลยตัดสินใจสร้างพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ที่สร้างนี้ เราได้นะไม่ใช่ไม่ได้ นักศึกษาที่มาศึกษาหรือคนที่มาพบผมที่มาจากต่างประเทศต่างจังหวัดก็มาก ที่ได้เป็นรูปธรรมคือเขาต้องมาพักโรงแรมมาใช้จ่าย คนที่จังหวัดนี้ก็ได้ ผมเองก็ได้อาจารย์วาทีมาช่วยเขาจบราชภัฏ คล่องตัวกว่าเรา คนหนุ่มเขาคล่องกว่าเราคนแก่

วิธีหาของของผมแปลก ผมซื้อเหล้าขาวมากินกับคนดู ขวดแรกเขาบอกไม่มี พอขวดที่สองก็บอกว่ามีที่บ้านเขาเอามาให้ เราก็ให้ค่าขนมลูกเขาไป ต่อมาเขาก็เอามาให้ที่บ้าน มา 5 โมงเย็น 6 โมงเย็น ไม่เคยมาเช้าเลย เราต้องคิดว่า คนรวยเขาไม่เอาของมาให้เราหรอก เราต้องถามเขา รถนี่ต้องจ่ายค่าน้ำมันหรือเปล่า มากันอย่างไร เราก็ต้องเลี้ยงเขาด้วย

ของในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 หลัง เต็มหมด ไม่มีที่ หนังตะลุงมีเป็นพันรูป ของก็ตั้งไปอย่างนั้น ที่เป็นอยู่นี้ผมก็พอใจ ถ้าจัดดี คนที่เข้ามาจะไม่ยกมือไหว้เราเลย มาดูแล้วก็ไป แต่นี่เขามาดูแล้วก็ต้องมาถามว่าชิ้นไหนมาจากไหน เป็นอย่างไร ผมต้องการคุยมากกว่า ถ้าผมไม่อยู่แล้วก็ห่วงลูกชายว่าจะไปทางราชการมาก

ถามว่าพิพิธภัณฑ์เลี้ยงตัวเองได้ไหม ก็ต้องตอบว่าไม่ได้ ที่อยู่ได้นี่ก็เพราะผมยังเล่นหนังตะลุงอยู่ อย่างแสดงหนังตรงนี้ แต่แรกผมก็ไม่เก็บสตางค์ หลายคนเขาก็บอกว่าต้องเก็บ เป็นค่าน้ำค่าไฟค่าเสียเวลา วันหนึ่งเล่นเป็น 10 รอบ ไม่ต้องทำอะไรกันเลย

ถ้าท่านจะสร้างพิพิธภัณฑ์อย่าไปหวังผลประโยชน์ สร้างง่ายๆ เอาแบบสบายใจก็พอ เรามีสัก 100 ชิ้น แต่ซื่อเดียวกันหมดก็ไม่มีความหมาย เรามี 5 ชิ้น แต่ไม่เหมือนกัน มันมีความหมายมากกว่า

ศิลปินพื้นบ้านที่อยู่มาได้เป็นพันปี อยู่ได้เพราะวัดกับโรงเรียน โดยเฉพาะวัดมีมาก่อนโรงเรียน ถ้าใครมีคำถาม ขอเชิญถามได้

ผู้เข้าร่วมประชุม

แล้วรุ่นลูกรุ่นหลาน อนาคตข้างหน้าเป็นอย่างไร

หนังสุชาติ ทรัพย์สิน

ระยะหลังคนที่มาฝากตัวเป็นศิษย์น้อยมาก แต่ว่าคุณภาพดีขึ้น เมื่อก่อนคนไม่จบการศึกษาก็มาเป็นหนังตะลุงได้ เดี๋ยวนี้ต้องจบปริญญาตรี แต่จำนวนน้อยลง

ที่น่าเป็นห่วงอยู่สำหรับศิลปินพื้นบ้าน ขอฝาก ผอ. ไว้ด้วยก็คือ ศิลปินพื้นบ้านเป็นไม้ประดับที่เขาจัดหาเข้าไปแสดงร่วมในงานเป็นของแถม

ผู้เข้าร่วมประชุม

รูปแรกที่ออกคือรูปอะไร มีความหมายอย่างไร

หนังสุชาติ ทรัพย์สิน

หนังตะลุงอยู่คู่กับศาสนาพุทธ เป็นเครื่องมือของศาสนา นำศาสนาไปสู่ประชาชน อินเดียส่งพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ รูปแรกออกพระฤาษีแสดงว่าโยงกับอินเดีย การออกนอกจากออกตามประเพณี ยังใช้เวทมนตร์คาถาสะกดคนดูไว้ได้ทั้งคืนตลอด 8 ชั่วโมง

ผู้เข้าร่วมประชุม

หนังตะลุงสมัยนี้ต่างจากสมัยก่อนอย่างไร

หนังสุชาติ ทรัพย์สิน

สมัยก่อนยึดหลักครูบาอาจารย์ ต้องร้องกลอน มีเหตุผล มีธรรมะ เสียงต้องดี ปัจจุบันนี้เขาไม่สน เอาเพลงไปร้อง เอาดนตรีสากลมาประกอบ ทำเหมือนวงดนตรี ร้องบทก็ไม่มาก

ผมเล่นทั้ง 2 แนว ถ้าไปเล่นให้ชาวบ้านดูก็ต้องใช้เครื่องดนตรีสมัยใหม่เพราะชาวบ้านชอบเต้น แต่ถ้าเล่นให้ราชการหรืออย่างวันนี้ก็จะเล่นแบบโบราณ ถ้าหนังตะลุงเล่นเรื่องรามเกียรติ์ไม่ได้ก็คือ แก้บนไม่ขาด

การทำพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญ บางคนบอกว่าศาสนาพุทธเสื่อม ผมว่าไม่ใช่ ศาสนาไม่ได้เสื่อม ศาสนาเราดีเหมือนศาสนาอื่น แต่ขอผากไว้ด้วย ศาสนาทุกวันนี้มีคนที่ไม่มีความรู้เข้าไปบวชมาก ศาสนาเราเสียเปรียบศาสนาอื่นต้องยอมรับอย่าง ศาสนาพุทธของเราคนฉลาดน้อย

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน

คนของกรมศิลปากรท่านว่า ของที่นี่มีเยอะ เมื่อไรจะมอบให้กรมศิลปากร ผมบอกไปว่าจะจัดแข่งกับกรมศิลปากร ของบางอย่างอาจารย์สุธิวงศ์ก็อยากเอาไปไว้ที่มหาวิทยาลัยทักษิณ บางอย่างนายมาเห็นก็อยากเอาไปกรุงเทพฯ ก็มี

เคยไปเห็นที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้แต่มีเรือนไทยภาคกลาง เราเลยอยากสร้างพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารเรือนไทยทรงภาคใต้ ชายคาห่างจากฝาบ้านเพราะภาคใต้ ฝน 8 แดด 4 มีเสาตอหม้อเพื่อกันไม่ให้ผุ

คนที่นี่ ไม้ 2 ไม้ 3 เราเตรียมไว้แล้ว น้องสาวของผมก็แกะหนังได้

ชมการแสดงหนังตะลุงสาธิต โดย หนังสุชาติ ทรัพย์สิน

ภาคกลางคืน : วันเสาร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546
แลกเปลี่ยนประสบการณ์ หัวข้อ "สภาพการทำงานและปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"

พระครูโสภณประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดนารายณิการาม จังหวัดพังงา

อาตมาเดิมชื่อพระจรัล จั่นแก้ว พิพิธภัณฑ์ที่วัดนารายณิการาม แต่เดิมเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะที่ตรงนั้นเป็นสถานที่เทวสถาน ที่ตำบลเหล พบเทวรูปพระนารายณ์ที่ใหญ่ที่สุด ปัจจุบันเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดภูเก็ต ส่วนทางวัดก็เหลือแต่นางสีดาและส่วนที่แตกหักของเทวรูป อาตมาก็เลยไปถ่ายรูปจากพิพิธภัณฑ์มาสลักรูปพระลักษณ์ ที่วัดนารายณิการามได้สะสมวัตถุโบราณมาพอสมควร มีทั้งศิลปะสมัยบ้านเชียง สมัยทวารวดี ของในท้องถิ่นในเขตอันดามัน

ทางจังหวัดพังงาและอำเภอตะกั่วป่าเขาก็พยายามจะดึงเอาเทวรูปพระนารายณ์องค์เก่าไปไว้ที่ตะกั่วป่า แต่อาตมาว่าเป็นไปไม่ได้เพราะมันจะอยู่ครบถ้าอยู่ที่วัดเหล เพราะว่าชิ้นส่วนมันอยู่ที่วัดเหลหมด ถึงได้ตั้งชื่อว่า "พิพิธภัณฑ์เทพนารายณ์ภรณ์" เป็นพระนารายณ์ปางประทานพร โยมประภัสสร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรก็เคยไปช่วย อาตมาขอเจริญพรเท่านี้ก่อน

พระอนันตพงษ์ กัลยาโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพะโคะ จังหวัดสงขลา

อาตมาภาพ พระอนันตพงษ์ กลยาโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพะโคะ เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดพะโคะ วัดเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสงขลา สร้างเมื่อพ.ศ. 500 เดิมชื่อวัดราชประดิษฐ์ ต่อมาเปลี่ยนเป็น วัดโคตมะ ชาวบ้านเรียกเพี้ยนไปเป็น วัดพะโคะ เป็นที่เกิดและบวชของหลวงปู่ทวด

ขณะนี้พิพิธภัณฑ์ปิดชั่วคราวเนื่องจาก

1. ขาดบุคลากร ผู้ดูแลคนเก่าไปศึกษาต่อที่อินเดีย
2. ขาดงบประมาณ
3. ขาดการสนับสนุนโดยตรงและอ้อมจากหน่วยราชการ

ในพิพิธภัณฑ์มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ควรศึกษา มีอัฐบริขารของหลวงปู่ทวด ท่านเกิดในสมัยพระองค์ขาว (สมเด็จพระเอกาทศรถ) เป็นพระเถระสำคัญ ท่านเป็นชาวนาที่ยากจน บ้านเกิดท่านอยู่ที่สงขลา หลวงปู่ทวด เกิดมา 400 กว่าปี สบงจีวรยังอยู่ มีไม้เท้า ลูกแก้วคู่บารมี

ที่วัดพะโคะมีถ้ำคูหา ข้างในมีสมบัติพัสถานมากมาย มีองค์พระธาตุเจดีย์ มีพระอุโบสถสวยมาก ใช้งบประมาณสร้าง 35 ล้านบาท สร้างไปได้ประมาณ 50 %

พิพิธภัณฑ์วัดพะโคะเป็นดำริของท่านพระครูศรีธรรมรัตน์ เพราะชาวบ้านต้องการสืบรู้ประวัติของหลวงปู่ทวด หนังสือแต่ละเล่มเขียนไม่ตรงกันสักเล่ม

สำหรับทางราชการ วัดขออะไรไปไม่เคยได้รับความช่วยเหลือ ท่านติดปากบอกว่า "เร็ว ๆ นี้" ทางวัดได้แต่รอฟัง ท่านก็มักจะบอกว่า "รองบประมาณ" วัดก็เลยเอางบส่วนของวัดมาสร้าง พิพิธภัณฑ์เกิดในวัด หน่วยเหนือไม่ได้มาช่วยเหลือเราเลย วัดเราขาดตรงนี้ กรมศิลปากรก็ไม่ได้มาดูแล ฝากท่าน ผอ. ไปด้วย ช่วยวิ่งเต้นให้ด้วย

วันหยุด รถทัวร์มา 3 คันรถ อาตมามานี้ก็ขาดคนบรรยายแล้ว พิพิธภัณฑ์ต้องปิดไม่ใช่เพราะไม่มีคนเข้าไปชมแต่เพราะไม่มีใครบรรยายได้สักคนหนึ่ง คำถามคือ เจ้าหน้าที่ไปไหน มีแต่มาเอาอย่างเดียว แม้แต่ก่อสร้างอาคารที่เปิดปัจจุบันก็ไม่เคยได้สักบาทเดียว กรมศิลปากรเอาเปรียบวัด อะไรสวยก็เอาไปไว้ที่กรมศิลปากร

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขณะนี้ปัญหาเรื่องการดูแลโบราณสถานโบราณวัตถุกำลังเจอคำถามนี้ว่า ใครจะเป็นผู้ดูแล ปัญหาที่เกิดในอดีตมาจาก “กฎหมาย” ที่ดูแลเรื่องเหล่านี้ แต่ปัจจุบัน วัด ชุมชน ก็รู้สึกว่าน่าจะเป็นผู้ดูแล ว่ากันว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายแต่ก็ยังไม่ได้แก้ไข ท่านอาจารย์ปฐมฤกษ์รู้เรื่องนี้ดี จะขอให้ท่านพูดให้ฟัง

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมเห็นใจทั้งสองฝ่าย หน่วยราชการที่มีหน้าที่โดยตรงต้องดูแลเรื่องนี้คือ กรมศิลปากร

กรมศิลปากรก็มีหน้าที่หลายอย่าง หน้าที่อันหนึ่งก็คือ การขึ้นทะเบียน โบราณวัตถุก็มีหลายกรณี เช่น ของบ้านเชียง ซึ่งอยู่ในมือเอกชนที่ลักลอบขุดขายกันซึ่งก็รู้ว่าผิดกฎหมาย แต่ก็คือขอขึ้นทะเบียนไว้ให้รู้ว่าอยู่ที่ไหนและไม่ให้ของออกไปต่างประเทศ

อีกกฎหมายหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ว่าด้วยที่ธรณีสงฆ์ เพราะฉะนั้นโบราณสถานที่อยู่ในวัดจึงเกี่ยวข้องกับทั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพราะเป็นที่ธรณีสงฆ์ และ พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ เพราะเป็นโบราณสถาน เพราะฉะนั้นก็เลยซ้อนกัน 2 พรบ. ก็เป็นอย่างนี้มาเรื่อย

ปัจจุบันมีความซับซ้อนขึ้นไปอีกเพราะรัฐธรรมนูญ ปีพ.ศ. 2540 มีวิธีคิดอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนแต่ก่อน ๆ คือ ให้สิทธิกับชุมชนในการดูแลทรัพย์สมบัติ ผมขออนุญาตอ่านก็แล้วกันนะครับ ผมขึ้นไปเอามาดูในหมวดที่ 3 เรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย มาตรา 46 ตรงนี้เป็นมาตราที่มีปัญหามากในทางวัฒนธรรม *“บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิ์อนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน”* ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ อันนี้คือการกระจายอำนาจในเรื่องของจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

เพราะฉะนั้นถ้าดูตามนี้ ชุมชน – วัด มีสิทธิเต็มที่ในการดูแล แต่ว่า “พรบ.เก่า” ก็ยังมีผลบังคับใช้อยู่ และยังไม่ได้ยกเลิกหรือออก “พรบ.ใหม่” มายกเลิก เพราะฉะนั้นในอนาคตจะต้องมีการแก้กฎหมาย ซึ่งการที่รัฐธรรมนูญ ปีพ.ศ. 2540 ออกมาต้องมีการแก้กฎหมายไม่ต่ำกว่า 300 ฉบับ และอันหนึ่งก็คือ พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุฯ เพราะฉะนั้นคนของกรมศิลปากรก็อิหลักอิเหลื่อมาก เพราะถ้ากรมศิลปากรไม่ทำตามรัฐธรรมนูญ ชาวบ้านก็ว่า ถ้าไม่ทำตาม พรบ.เดิมก็จะถูกอธิบดีเล่นงาน

ที่เวียงกุมกาม อบต. อยากให้เอาของที่พบที่เวียงกุมกามซึ่งอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย และเชียงใหม่รวมทั้งที่อื่น มาใส่ไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่เวียงกุมกามโดยอ้างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ปีพ.ศ. 2540 อ้างมาตราที่ว่า

คำถามคือ ถ้ากรมศิลปากรยกให้ อบต. อบจ. ขณะนี้มีกฎหมายรองรับดูแลแล้วหรือยัง

คำตอบคือ ไม่มี

ถ้ากรมศิลปากรมอบให้ไป ของก็จะลอยทันที ไม่มีใครดูแลรับผิดชอบตามกฎหมาย

ผมคุยกับคนในกรมศิลปากรหลายคน เขาอยากคืนให้ แต่ขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายรองรับ เป็นเรื่องที่กำลังคุยกัน เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและทางเทคนิคคล้าย ๆ กับปัญหาเรื่องคนกับป่า ผมเห็นใจวัดและชุมชนที่อยากมีส่วนร่วมในเรื่องนี้และท่านทำมานานแล้ว

พระครูประโชติธรรมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดละไม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หอวัฒนธรรมวัดละไม เปิด 28 พฤศจิกายน 2529 ขึ้นกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งในวัด เกิดในวัด ให้พระดูแลรักษา พระก็เมตตาดูแล แต่การมีเมตตาคือความตาย

ตอนแรกก็ไม่รัก แต่ทำไป ๆ ก็รัก ก็ได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ แต่มันก็เจริญไม่รอดเพราะแขนขามันขาดไป ปัญหาคือ ขาดงบประมาณ งบประมาณจากย่ามจากการสวดเอาไปก็ไม่เพียงพอ อาตมาทำไปด้วยความเมตตา รัก เอ็นดู สงสารในสิ่งที่เราให้กำเนิดมา

โดยเฉพาะเกาะสมุยเป็นเมืองท่องเที่ยว เปิดให้ฝรั่งดูแล้วมันไม่สมศักดิ์ศรี มันละอายใจตัวเอง เพราะไม่มีใครดูแลทำความสะอาด จัดหมวดหมู่ให้มันสวยเหมือนที่อื่น เทคนิควิธีมี แต่ไม่มีงบประมาณ

อาคารหอวัฒนธรรมเป็นอาคารโรงเรียนหลังเก่า ซึ่งก็ท่านอาจารย์องค์ก่อนสร้างมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2476 ตอนนี้โรงเรียนขยายออกไปข้างนอกวัด อาคารเรียนก็เลยตกเป็นของวัด อาตมาก็ได้ตั้งเป็นหอวัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาสะสมสิ่งของต่าง ๆ ข้าวของก็เรียกว่าเพียงพอในการที่จะดู ปีที่แล้วได้กลองมโหระทึกใบหนึ่งสมบูรณ์มาก บังเอิญรถตักดินไปขุดแล้วพบ กลองลูกนี้เป็นเนื้อสัมฤทธิ์ ไม่มีสนิม อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ดีกว่าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชอีก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุราษฎร์ธานีก็จะขอไปเหมือนกัน แต่อาตมาบอกไปแล้วว่าให้ไม่ได้เพราะเป็นของบ้านละไม มีไห จานเป็นพันใบขึ้นมา อาตมาก็เก็บไว้ 4 - 5 ใบ เพราะมีเรือสำเภาไปล่มที่เกาะสมุย 2 ลำ อยากให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้วิถีชีวิต เกาะสมุยก็หอมหวนไปทั่ว มีหินตาหินยาย มีศิวลึงค์ใหญ่

ในการประชุมนี้ก็มาให้ข้อคิดกัน ก็ต้องมีการโต้มีการเถียงกันบ้างเพื่อให้ปัญหามันออกมา จะได้เอามาแก้ไขกัน ดังที่ ผอ. นิมนต์เชิญมาเพื่อให้รู้จักปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เราตั้งใจทำด้วยใจรักด้วยใจจริง ทำด้วยความรักความหวงแหน อุดมการณ์ก็เหมือนกัน มันก็ต้องระบายกันบ้างเพราะอัดอั้นตันใจอยู่นาน ไม่เคยมีการมาพูดจาไม่มีการสัมมนากันเลย ไม่เคยมีราชการหรือมีใครมาหยิบยื่นอะไรให้ อะไรที่มีมาก็ค้างอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมในโรงเรียนทั้ง ๆ ที่หอวัฒนธรรมมันใหญ่กว่าศูนย์วัฒนธรรม

ที่ขอก็ขอได้แต่ไม่ให้ เพราะเขาให้แต่สิ่งที่ผู้ว่าฯ ขอ รัฐมนตรีขอ รู้จักเขาก็ไม่รู้จัก ไม่เคยเหยียบ ไม่เคยย่าง ไม่เคยเข้าไปดู เกาะสมุยคือเทศบาลทั้งเกาะ แต่ก็ไม่เคยไปดู ไม่เคยให้งบประมาณ อีกหน่อยก็คงเป็นเขตปกครองพิเศษ อาตมาเคยขอเงินแสนสองแสนมาสร้างตู้แต่ไม่เคยได้ ขอ ททท. มาทำโบชัวร์ มาแปลเป็นภาษาอังกฤษ ก็ไม่เคยได้

รัฐมนตรีสมศักดิ์ คุณหญิงสุพัตราก็เคยไปดู เราทำตามประสาคนยากเท่าที่เราทำได้ เสื้อผ้า กางเกงวิ่น ๆ แหว่ง ๆ ก็ไปได้ ผอ. มีน้ำใจที่จัดประชุมอย่างนี้ ทำให้เราได้มาเจอกัน ได้มาพูดจากัน สมควรที่เราจะทำทำเนียบแจกวันพรุ่งนี้ว่าใครอยู่ที่ไหนบ้าง เพื่อให้รู้ว่าเราได้มาร่วมกัน อย่างน้อยก็ได้โทรถามข่าว ถ้าท่านทั้งหลายจะไปสมุยก็โทรไปบอกหลวงพ่อที่สมุย บังกะโลไม่ต้องห่วง นอนฟรี ท่าน ผอ. ก็ไปได้ ไปกี่คนก็ได้ บริการเต็มที่เพื่อความรักความผูกพันกัน เป็นสิ่งที่ดีมาก และต่อ ๆ ไปเราจะได้เวียนไปดูพิพิธภัณฑ์ของเรากันบ้าง พิพิธภัณฑ์ที่เราสร้างเอง ทำเอง เปิดเอง ให้เห็นว่าเรามีความสามารถขนาดไหนที่จะสร้าง เพราะที่มาสัมมนาก็คือ มาเอาความรู้ไปสร้างไปทำต่อ ว่าจะทำห้องหนังตะลุงสักห้องหนึ่ง ทำโรงหนังเปิดเทปก็ยังคิดอยู่

ขอฝากข้อคิดความเห็นไปกับผู้อำนวยการด้วยเพื่อจะได้ไปบอกไปกล่าวกับข้างบนเป็นขั้นเป็นตอน ไม่รู้ว่าตอนนี้สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติโอนให้กรมศิลปากรหรือยังเพราะไปอยู่กระทรวงเดียวกันแล้ว ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529 ก็ไม่เคยเห็นหน้าเห็นตากันอีกเลย ปล่อยเลย ขอเจริญพร

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

อันนี้ขออนุญาตตอบสั้น ๆ ว่าสำนักวัฒนธรรมที่พระคุณเจ้าพูดถึงเมื่อกี้นี้เข้าใจว่าคือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือ สวช. ปัจจุบันนี้ สวช. ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวงวัฒนธรร มแต่ไม่ได้ร่วมกับกรมศิลปากร กรมศิลปากรก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม แต่ทีนี้ดิฉันเข้าใจว่าขณะนี้มันจะมีคล้าย ๆ หน่วยงานใหม่หรือตำแหน่งใหม่ในระดับของจังหวัด ในระดับของท้องถิ่น คือวัฒนธรรมจังหวัดก็จะมีสภาวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัด มีนักวิชาการวัฒนธรรม แล้วก็อาจจะมีวัฒนธรรมอำเภอ ตำบลอะไรอย่างนี้ลงมาเป็นขั้น ๆ วัฒนธรรมจังหวัดก็เป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งเดิมเขาเข้าใจว่าสังกัดอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการ ขณะนี้โอนมาอยู่กับกระทรวงวัฒนธรรม แต่ท่านเหล่านี้หรือวัฒนธรรมจังหวัดเหล่านี้ไม่ได้อยู่กับ สวช. ไม่ได้อยู่ในบังคับบัญชาของ สวช. อยู่ในบังคับบัญชาของอีกหน่วยงานหนึ่งคือ สำนักปลัดของกระทรวงวัฒนธรรม อันนี้เป็นความวุ่นวายของระบบราชการซึ่งเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นมันจะมีหลายหน่วยงานซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยสรุปมี สวช. อยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากรอยู่ในกระทรวงวัฒนธรรม ส่วนวัฒนธรรมจังหวัดนั้นอยู่ในหน่วยงานที่สำนักงานปลัดของกระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนาก็อยู่ แต่กรมการศาสนาของกระทรวงวัฒนธรรมดูแลศาสนาซึ่งไม่ใช่พุทธศาสนา พระพุทธศาสนานั้นอยู่ในสำนักงานพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในสำนักนายกรัฐมนตรี

ป้ากุศล นิลละออ ประธานกลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรีเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึงวันนี้ก็ 31 ปีแล้ว ความเป็นมาก็คือสมัยก่อนคนนาหมื่นศรีมีการทอผ้าทุกครัวเรือน แต่ด้วยผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สองทำให้เกิดภาวะขาดแคลนเส้นใยทอผ้า ทำให้การทอผ้าหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

แต่ด้วยความผูกพันกับการทอผ้า ในปี พ.ศ. 2514 แม่ของป้า พร้อมกับเพื่อนบ้านได้รวมกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านเพื่อใช้เอง ตอนนั้นป้าเองเห็นการทอผ้าของแม่จึงเกิดความสนใจและเข้ามาหัดทอด้วย ปีพ.ศ. 2513 - 2515 ก็หัดอยู่ พอปีพ.ศ. 2516 มีพัฒนากรรุ่นแรกเข้ามา เป็นเพื่อนกับลูกชายก็เลยมาพักที่บ้าน เห็นว่าการทอผ้ากำลังจะสูญหายก็เลยบอกว่าน่าจะทำกลุ่ม ตอนนั้นไม่รู้เลยว่ากลุ่มคืออะไร

คนเมื่อก่อนไม่รู้จักขาย มีแต่แลกเปลี่ยนกัน เริ่มแรกมีสมาชิก 10 คน ไม่รู้เรื่องอะไรสักอย่าง ทำไปล้มลุกคลุกคลานไป ปลายปีพ.ศ. 2518 มจ.วิภาวดี รังสิตไปดูผ้าที่นราธิวาสจึงมาที่บ้านนาหมื่นศรี ได้สั่งผ้าและเชิญให้ไปออกร้านที่วังวิทยุ ก็เริ่มมีคนรู้จักมากขึ้น

ปัญหาแรก ๆ ที่พบคือ การสอนการทอผ้า เพราะการทอผ้าไม่ใช่จะทำได้ทุกคน นอกจากนี้ยังมีเรื่องการประสานงาน ซึ่งทำเองทุกอย่างไม่ได้ผ่านราชการ คนเราถ้าคิดจะทำแล้วต้องพยายามอย่างสุดความสามารถ ไม่ทราบว่าจิตใจมันเป็นอย่างไร พยายามที่สุดจะดึงให้เด็กมาทำงาน ก็ทำมาเรื่อย ๆ พัฒนาชุมชนก็ช่วยมาตลอด เราต้องวิ่งเอง เดินเอง ไปเองทุกอย่าง เพราะจิตใจมันรัก มันมีความมานะต่อสู้อย่างแรงเลย ไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นผู้หญิง เดินไปเองหมด ไปคุยกับกำนัน เขาก็ว่า น้องสนทำไปเถอะแต่อย่าให้พี่ผิดก็แล้วกัน พัฒนาการจังหวัดเป็นคนดีอย่างมาก คุยอะไรคุยได้ทุกอย่าง ไปคุยเองหมด ปัจจุบันแกเสียชีวิตแล้ว

ตอนนี้ได้สร้างอาคารชั่วคราว ได้คุยกันเรื่องการทอผ้าโบราณ คุยกับพัฒนาชุมชน ขอคนจากกรมอุตสาหกรรมให้มาทำกี่กระตุกเพราะความเร็วมันดีขึ้น เด็ก ๆ มันก็เอา ได้ไปคุยกับผู้ว่าฯ อยากของบประมาณเพราะอยากให้กลุ่มมันดีขึ้น พัฒนาการจังหวัดบอกว่าเงินหมด อีก 10 วัน ผู้ว่าฯ โทรมาบอกว่ากันเงินไว้ให้แล้ว

ปี พ.ศ. 2533 อาจารย์อัมพร ศรประสิทธิ์ มาหาข้อมูลเรื่องผ้าที่นาหมื่นศรี ได้คุยกัน แกช่วยมา 2 แสนและช่วยเรื่องการทำบัญชี ฯลฯ แกก็มาช่วยตลอด ที่ทำมาก็ไม่ได้คิดว่ากลุ่มมันจะใหญ่ คิดแต่ว่าได้ทำอย่างเดียว เราทำคนเดียวไม่ได้ต้องชวนคนมาทำ วันนี้ป้าสนไม่ได้ทำสักอย่าง เด็กทำให้หมด ทุกวันนี้อยู่กับเด็กตลอด คอยดู คอยต้อนรับ พอคนมาเด็กมันวิ่งหนีหมด เราต้องให้เด็กมันหัดพูด ให้เด็กมันตอบ ให้เด็กมันได้ทำงาน เราอย่าไปกลัวมัน มันว่าก็อย่าโกรธ มันนินทาก็อย่าได้ยิน เวลามันด่าให้ฟัง แต่เวลามันนินทาให้เดินหนี อย่าฟัง เราต้องอยู่กับเด็กให้ได้ ตาต้องอย่าเห็น หูต้องอย่าฟัง ถ้าหูได้ยินหมด ตาเห็นหมด มันอยู่ไม่ได้

คุณประภัสสร โพธิ์ศรีทอง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง จังหวัดภูเก็ต

เราได้จัดอบรมให้ความรู้พระสังฆาธิการ เรามีนโยบายที่จะกระจายอำนาจในการดูแลมรดกสู่ท้องถิ่น แต่ต้องมีการจัดลำดับความสำคัญว่าอะไรมีค่าระดับชาติก็ให้ราชการดูแล อะไรที่เป็นระดับท้องถิ่นก็ให้ท้องถิ่นดูแล มันมีวิชาการเฉพาะเรื่องที่ต้องถวายหรือกระจายความรู้ควบคู่ไปกับโบราณสถานด้วย มีเรื่องที่ต้องกราบเรียนและกราบนมัสการพระคุณเจ้า

ดิฉันได้มีโอกาสเข้าไปทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เคยไปที่วัดศรีโคมคำ วัดม่วง วัดคลองท่อม มีคำถามว่าทำไมกรมศิลปากรจึงเอาเงินไปช่วยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่ได้ เคยจะไปทำทะเบียนสิ่งของที่วัดคลองท่อม ท่านเจ้าอาวาสท่านก็ไม่ยอมเปิดให้ทำ ซึ่งถ้าไม่ได้มีการลงทะเบียน สมบัติของวัดก็คือ สมบัติของลูกหลาน กรมศิลปากรไม่อาจไปลงทุนกับทรัพย์สินที่เราไม่แน่ใจว่าจะอยู่ตรงนั้น

พิพิธภัณฑ์ก็มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวด้วย เคยมีการขอให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติออกแบบพิพิธภัณฑ์คลองท่อม แต่กรมศิลปากรก็ทำไม่ได้เพราะไม่สามารถลงทุนกับสิ่งที่ไม่เห็นของ ก็ได้ให้แบบแปลนไปกับอบต. ทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง เราก็ได้เข้าไปช่วยก็ขึ้นอยู่กับ ผอ. ผู้บริหารด้วย ดิฉันเองเป็นผู้สังเกตการณ์ของการประชุมครั้งนี้

ขอเรียนหลวงพ่อจากวัดเหล ที่มาติดต่อคือ อบต.กระปง ก็คือช่วงหาเสียง ททท.ก็มีมาติดต่อเหมือนกัน เพราะจะทำเส้นทางการท่องเที่ยว กรมศิลปากรก็ไม่ขัดข้อง ถ้ามีเจ้าภาพที่ชัดเจนก็เอาไปจัดแสดงได้ ถ้าอะไรที่ทำเงินก็มีคนอยากจะรับ ถ้าไม่ทำเงินก็ไม่อยากรับ

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ถึงแม้ว่าจะพร้อมก็ให้ไม่ได้ เพราะยังไม่มี พรบ. รองรับ ยังไม่มีระเบียบการบริหารราชการมารองรับ เรื่องงบประมาณก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ระเบียบการเงินการคลัง การเอางบประมาณแผ่นดินมาใช้ต้องมีการเปลี่ยนแปลง

เรื่องกฎหมายควบคุมพิพิธภัณฑ์ ขณะนี้มีประเภทเดียวเท่านั้นคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังไม่มีกฎหมายบังคับในการตั้ง สามารถตั้งได้ไม่มีใครห้าม เรื่องการเงินสามารถขอจาก อบต. อบจ. ได้ การกระจายอำนาจต้องกระจายงบประมาณด้วย อย่างหอวัฒนธรรมเป็นของ สวช. ก็ขอเงิน สวช.

พระครูประโชติธรรมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดละไม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อย่างของอาตมาจะใช้คำว่า “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน” ได้ไหม เพราะประชาชนเขาไม่รู้ว่า “หอวัฒนธรรม” คืออะไร เขานึกว่าเป็นที่พัก แต่ถ้า “พิพิธภัณฑ์” เขาจะรู้ว่าเป็นของเก่า

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เฉพาะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเท่านั้นที่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีกฎหมายควบคุมอยู่ สำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังไม่มีระเบียบอะไรทั้งสิ้น เท่าที่ทราบขณะนี้ สำนักพิพิธภัณฑสถาน กรมศิลปากร กำลังวางระเบียบว่า ถ้าจะตั้งพิพิธภัณฑ์จะเป็นอย่างไร

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

พิพิธภัณฑ์ทุกวันนี้หลากหลายเหลือเกิน ยกตัวอย่างเช่น ผ้าเก่าทุกวันนี้ออกนอกประเทศไปไม่รู้เท่าไร ผ้าเก่าถูกนำออกไปเป็นกระสอบ ๆ

พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาก็มี พรบ.สัตว์ฯ ควบคุมอยู่ พิพิธภัณฑ์หินและแร่ก็มี พรบ. ของกรมทรัพยากรธรณี มีพิพิธภัณฑ์ไม่กี่ประเภทที่ปลอดกฎหมาย พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ไม่มี เพราะเขาสร้างของขึ้นมาใหม่เพื่อนำมาจัดแสดง ถ้าใครสนใจเรื่องนี้ท่านต้องสนใจเรื่องกฎหมายไว้บ้าง ไม่อย่างนั้นอาจจะถูกเล่นงานได้

คุณนราวดี โลหะจินดา สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มอ.ปัตตานี

ดิฉันมาจากสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ซึ่งทำหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่าง

ในมหาวิทยาลัย เวลาเชิดชูก็จะชูพิพิธภัณฑ์เป็นอันแรก แต่เวลาตัดงบประมาณก็จะอยู่อันดับสุดท้าย แต่ก็ดีกว่าไม่ได้เลย แม้ว่าจะได้น้อยนิด เราดูแลอาคาร 3 หลัง คือ พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา เป็นแนวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และพิพิธภัณฑ์อำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรค ขอพูดเกี่ยวกับการได้รับบริจาคของสักหน่อย

ขอเล่าถึงสถาบันสักนิด งบประมาณเราไม่ได้รับจากกรมศิลปากร เราพูดคุยกันได้ แต่บางอย่างเราก็ไม่เข้าใจกัน ปัญหามีอยู่ตรงที่ว่าที่พิพิธภัณฑ์มีของโบราณมีค่าอยู่ประมาณ 60 ชิ้น พระยาพิบูลย์พิทยาพรรค ท่านมอบให้สถาบันเมื่อปีพ.ศ. 2536 ต่อมา ปีพ.ศ. 2546 ลูกหลานท่านได้มาทวงของคืน ด้วยความที่ของนี้มันอยู่กับสถาบันเรามานาน เราก็คิดว่ามันควรจะอยู่ต่อไป เราพยายามมองหาข้อกฎหมายที่จะมาหักล้างและยื้อเอาไว้แต่ก็ไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายใดรองรับโบราณวัตถุที่อยู่มหาวิทยาลัยเลย

สิ่งที่เราทำได้มีเพียงตามไปดูของถ้าเราเป็นห่วง ดูอยู่ห่าง ๆ และบอกเขาว่าถ้าเขาจะจัดพิพิธภัณฑ์ก็ขอเราเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย ตอนนี้เอาไปแล้วก็เงียบหาย ไม่มีทีท่าว่าจะทำพิพิธภัณฑ์ สมบัติทุกชิ้นเป็นของชาติ ถ้าใครดูแลได้ดีก็ให้เขาไป

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ตอนรับของมามีหนังสือมอบด้วยหรือเปล่า

ใครมีพิพิธภัณฑ์แล้วเปิดได้จงดีใจ เพราะพิพิธภัณฑ์ของธรรมศาสตร์ยังไม่ได้เปิด ขอแนะนำว่าถ้ามีคนบริจาคของให้ควรทำแบบฟอร์มแจ้งความจำนงค์มอบให้-รับมอบ-ตอบขอบคุณ อันนี้จะมีผลทางกฎหมาย ถ้าไม่ทำเอกสารแจ้งความจำนงค์-รับของหรือตอบขอบคุณก็จะถูกขอคืนได้ เอาไว้ก็ไม่ได้ เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ละเลยซึ่งสำคัญมาก

อย่างพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านผู้หนึ่งมีของมาบริจาคเยอะมาก ยกมาให้เป็นกุรุส มีของเกือบทุกชนิด 8,000 กว่าชิ้น แต่ละพิพิธภัณฑ์ก็มีความสนใจเป็นของตัวเอง ของบางอย่างถ้าไม่เข้ากับเรื่องของท่านก็อาจจะบอกว่าขออนุญาตไม่รับได้ไหม แต่จะขอให้มอบให้กับพิพิธภัณฑ์อื่นได้ไหม เช่น อาวุธปืน ควร

มอบให้พิพิธภัณฑ์ปืนของทหาร สำหรับปืนผาหน้าไม้อย่างไรก็ต้องมีเอกสารเพราะมีพระราชบัญญัติอาวุธปืนควบคุมอยู่ อย่างของบ้านเชียงถ้าจะมีไว้ท่านต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าท่านมีบรรพบุรุษเป็นมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

คุณนราวดี โลหะจินดา สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มอ.ปัตตานี

มีคนเก่า ๆ ที่ทำมาก่อนบอกว่ามีเอกสารทำไว้แต่หาไม่เจอ ไม่รู้ว่าคนเก่าจะจำหน่ายออกไปหรือเปล่า สถาบันจะไม่ให้ก็ไม่ได้เพราะอธิการบดีสั่งมาว่าต้องให้

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

เอกสารพิพิธภัณฑ์ไม่มีอายุ-จำหน่ายออกไม่ได้ กรณีพิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัย การเมืองในสถาบันแรงมาก โดยเฉพาะถ้ามีพิพิธภัณฑ์มาเกี่ยวข้อง พิพิธภัณฑ์คืออะไรที่คนเขาใช้ไต่ขึ้นมามีอำนาจ เช่น บริจาคของให้พิพิธภัณฑ์ วันดีคืนดีก็กลายเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย ควรจะมีการตั้งคณะกรรมการ “board of trustees” มาคัดง้างผู้บริหารมหาวิทยาลัยด้วยกฎวิชาชีพ พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เปิดไม่ได้เพราะเขาไม่ยอมมอบอำนาจเต็มที่ให้ เมื่อไม่ยอมมอบให้เราก็ไม่ทำ

คุณชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ นักวิชาการประจำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เรื่อง board of trustees ในเมืองไทยยังไม่มี อาจารย์หมายถึงเฉพาะในเรื่องทรัพย์สินหรือเปล่า ถ้าเป็นเรื่องทรัพย์สินก็สำคัญ เป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้าเป็นการเข้ามาก้าวก่ายกับการทำงานก็จะช้ำใจและจะทำงานได้ยากลำบากมากขึ้น

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สิ่งที่เราบ้านไม่มีคือ ธรรมนูญพิพิธภัณฑ์ (museum mandate) ถ้าผู้ก่อตั้งทำให้เป็นมูลนิธิ บางคนกลัวลูกหลานขายก็ใช้วิธีตั้งกรรมการมูลนิธิ สิ่งที่บ้านเรายังไม่ได้ทำคือ ธรรมนูญพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะกำหนดขอบเขตหน้าที่ของคนทำพิพิธภัณฑ์แต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละฝ่าย ใครจะทำอะไรมันต้องอยู่ใน mandate การจะให้กรรมการเข้ามาก้าวก่ายแค่ไหนก็อยู่ใน mandate เราต้องเขียนเอาไว้ใน mandate ว่าจะให้เข้ามาเกี่ยวข้องได้แค่ไหน เช่น องค์ประกอบมาจากไหน มีใครบ้าง เพื่อจะถ่วงดุลไม่ให้อิทธิพลของการเมืองในมหาวิทยาลัยเข้ามาแทรก และอันนี้น่าจะโยงถึงการรับวัตถุเข้าพิพิธภัณฑ์และการจำหน่ายของออกจากพิพิธภัณฑ์ ต้องมีวิถีทางที่แน่นอนในการให้ของเข้าออก ซึ่งยังไม่เคยมี เราไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้ มีปัญหาก็แก้ยาก ต้องแก้กันใหม่

คุณประภัสสร โพธิ์ศรีทอง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง จังหวัดภูเก็ต

เรามีประสบการณ์คล้ายคุณชีวสิทธิ์คือมีประสบการณ์กับพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ เรื่อง “board of trustees” ICOM มีทุกอย่างที่เราพึงเดินตามได้ แต่เราก็ทำไม่ได้และไม่เคยทำได้ กรมศิลปากรก็รู้ว่าในทางสากลเป็นอย่างไรแต่เราก็ทำไม่ได้ การที่เราจะสร้าง board of trustees ได้ต้องการคนที่มีคุณภาพมาก ดูได้จากในอเมริกา มันควรจะเกิดแต่จะเกิดได้อย่างไรนั้นยังมองไม่เห็นทาง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เวทีนี้น่าสนใจมาก ในวงนี้เรามีทั้งคนทำพิพิธภัณฑ์แบบลูกทุ่งคือ ทำแบบไม่คิดอะไรมาก และแบบที่มีระบบบริหารงานที่เป็นทางการ มีโครงสร้าง มีความรู้หลายเรื่องที่เราต้องทำความเข้าใจ เราจะสร้างรูปแบบกันอย่างไร

คุณกัลยารัตน์ พรหมวิเศษ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา จังหวัดสงขลา

ดิฉันชื่อกัญญารัตน์ พรหมวิเศษ เป็นตัวแทนของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ตั้งอยู่ที่เกาะยอ สงขลา วันนี้มาเป็นตัวแทนท่าน ผอ. คือ รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชินพงศ์ แล้วก็หัวหน้างานพิพิธภัณฑ์ คือเป็นนักวิชาการศึกษาประจำสถาบันทักษิณคดี แต่ก็มีส่วนเกี่ยวข้องคือเป็นคณะกรรมการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ด้วย พิพิธภัณฑ์ของเราชื่อว่าพิพิธภัณฑ์ทักษิณคดี ซึ่งแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตภาคใต้ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ศาสตราจารย์สุธิวงศ์ ท่านเป็นผู้บุกเบิกแล้วก็ก่อตั้งสถาบันทักษิณคดีศึกษามาตั้งแต่ต้น

ในส่วนของโครงสร้างการบริหารก็คงจะคล้าย ๆ กับทางสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา คือ ท่านศาสตราจารย์สุธิวงศ์ได้เริ่มวางกฎ กติกาเอาไว้เป็นอย่างดี ในเรื่องของการบริหารจะมีคณะกรรมการ ซึ่งมีคนนอกด้วย และมีมูลนิธิทักษิณคดีซึ่งมีท่านศาสตราจารย์สุธิวงศ์ เป็นกรรมการบริหาร เรื่องของบอร์ด ประธานบอร์ด ก็ใช้เงินอุดหนุนจากการจำหน่ายสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เรื่องของการจัดทำทะเบียนวัตถุก็ถูกต้องตามระบบของกฎหมาย ดิฉันไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องนี้ แต่ปัญหาที่เจอก็คืองบประมาณ การซ่อมบำรุง และความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ ซึ่งก็คงจะขอความร่วมมือจากทางศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรด้วยในเรื่องของการจัดวิทยากรหรือว่าเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปช่วยในเรื่องของการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์

แม้ว่าสถาบันทักษิณคดีศึกษาสามารถที่จะมีรายได้เป็นของตัวเองนั่นก็คือ จากการจำหน่ายบัตรเข้าชมพิพิธภัณฑ์ และรายได้จากค่าที่พัก ห้องสัมมนา แต่งบทุกบาทก็ต้องส่งกลับคืนมหาวิทยาลัย ถ้าเรามีโครงการก็ต้องทำเรื่องขอจากมหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็เป็นปัญหาอีกแบบหนึ่ง

นอกจากนี้บุคลากรก็มีน้อย แต่ว่ามีภาระงานที่ยิ่งใหญ่มาก ภัณฑารักษ์ที่ทำหน้าที่นำชม ตอนนี้ก็ใช้ลูกจ้างประจำ เรามีคนเข้าชมพิพิธภัณฑ์เฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่า 200 คนต่อวัน คิดว่ามันคงไม่เพียงพอที่จะบริการให้ความรู้มหาวิทยาลัยน่าจะมองเห็นความสำคัญของตำแหน่งนี้ อาจเรียกว่าเป็นหม้อข้าวหม้อแกงของมหาวิทยาลัยก็ว่าได้

ขอชื่นชมท่านศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ซึ่งได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่าง ๆ ไว้มากมายแล้วก็ร่วมกับบุคลากรหลาย ๆ คนจนมาเป็นโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ตอนนี้ก็ประมาณ 60,000 กว่าชิ้นแล้ว ซึ่งเราแบ่งการจัดแสดงออกเป็นหลายห้อง ไม่ว่าจะเป็นห้องประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ ห้องลูกปัดและเครื่องประดับ ห้องศาสตราวุธ ห้องอาชีพของชาวภาคใต้ เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องปั้นดินเผา ผ้าทอพื้นบ้านภาคใต้ กระต่ายขูดมะพร้าว หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ การศึกษาในภาคใต้ ห้องนันทนาการ เครื่องประทีป เครื่องแก้ว เครื่องโลหะอิสลามศึกษา การเล่นพื้นบ้านภาคใต้ ศาสนา เหรียญและเงินตรา

ตอนแรกเลยของสะสมนั้นอยู่กับ มศว. ภาคใต้ เป็นเหมือนกับห้องศึกษาภาคใต้ในสมัยก่อน เนื่องจากว่านักศึกษาที่เรียนกับอาจารย์สุธิวงศ์ได้ออกไปเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วก็พบเห็นหนังสือ เครื่องใช้โบราณ ซึ่งมีเยอะมาก อาจารย์สุธิวงศ์ท่านคิดว่าก่อนที่สิ่งเหล่านี้จะสูญหายไป น่าจะเก็บรวบรวมเอาไว้และ ณ ปัจจุบันที่มาอยู่ที่เกาะยอมันก็มีสาเหตุมาจากว่าอาจารย์สุธิวงศ์มีแนวคิดว่าไม่อยากจะให้อยู่ที่ มศว. เป็นห้องเหมือนกับโกดังเก็บของมีค่า เป็นของมากองสุม ๆ กัน อยากจะให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวบ้านแล้วก็อยู่ในภูมิทัศน์ที่เหมาะสม เป็นภูเขาลูกหนึ่งของเกาะยอ เปิดตัวพร้อม ๆ กับการก่อสร้างสะพานติณสูลานนท์ ตอนนี้เราก็คืนกำไรให้กับท้องถิ่นนั่นคือว่า ชาวบ้าน

เกาะยอเองถ้าจะชมพิพิธภัณฑ์ก็จะมีบัตรให้ว่าคุณเป็นชาวบ้านเกาะยอนะสามารถที่จะนำบัตรประจำตัวประชาชนมาแสดงและชมพิพิธภัณฑ์ได้ฟรี แล้วก็จะทำโครงการวิจัยอะไรอย่างนี้เพื่อที่จะเอื้อกันระหว่างชาวบ้านเกาะยอ

คุณสุชาวดี สุวรรณมณี พิพิธภัณฑ์พธำมรงค์ จังหวัดสงขลา

ดิฉันรับผิดชอบดูแลงานพิพิธภัณฑ์พธำรงค์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเรือนจำ ตำแหน่งพธำมรงค์ ลักษณะเป็นหัวหน้าผู้คุมเรือนจำ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นบ้านของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งชาวสงขลายกย่องเชิดชูเกียรติของท่าน

คุณสมศักดิ์ เชิ้งช้องกุล พิพิธภัณฑสถานวัดคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ผมมาเป็นตัวแทนพระครูศรีธรรมวุฒิจากพิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม จากที่ได้เข้ามาฟังก็ทำให้เกิดความรู้สึกหลายอย่างประกอบกัน มาครั้งนี้พิพิธภัณฑ์จะดีขึ้น หรือจะโดนกรมศิลปากรยึดไปกันแน่ ตัวกระผมก่อนจะมาที่นี่ 3 ปีที่ผ่านมาก็บวชอยู่ที่วัดคลองท่อม ได้ทราบการบริหารงานอย่างดี มาถึงวันนี้มีปัญหาหลายอย่าง ไม่รู้ว่ามาประชุมวันนี้ชาวบ้านเขาจะยินดีหรือเปล่า ผมอยากให้พิพิธภัณฑ์อยู่ที่นั่นเพราะผมมีความผูกพันกับพิพิธภัณฑ์ที่นั่น มาวันนี้ก็เป็นการมาทำหน้าที่ของบ้านเกิด สิ่งที่ผมนำมาด้วย อาจารย์คงไม่เคยเห็น ถ้าเห็นจะรู้ว่ามีความสำคัญขนาดไหน อยากให้กรมศิลปากรไปดูแลให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้

คุณน้อม ช่วยพิชัย พิพิธภัณฑ์ของชาติ วัดเขียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ผมมาจากพิพิธภัณฑ์ของชาติวัดเขียนบางแก้ว สร้างเมื่อปีพ.ศ. 2526 เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บของเก่ามากมาย เป็นที่ศึกษาของเด็กนักเรียน ตอนนี้โรงเรียนเข้าไปศึกษาที่พิพิธภัณฑ์เป็นประจำ มีทุกวัน ที่วัดเขียนบางแก้วมีที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา มีพระสองพี่น้อง พระกุลา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และพระเจดีย์พระบรมธาตุด้วย

คุณชัยวัฒน์ ไชยกุล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู จังหวัดสตูล

ญาติผู้ใหญ่ของผม อาจารย์สมพร วัฒนมาลิน ท่านมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สตูล ท่านบอกไม่รู้ว่าลูกหลานเก็บไว้ก็เลยให้เปิดบ้านเป็นพิพิธภัณฑ์ ต่อมาท่านชายจักรรถมาเยี่ยม 2 ครั้ง ท่านก็ให้ทำทะเบียนขึ้นมาคุมสิ่งของทั้งหมด

ผมน้อยใจกรมศิลปากรเพราะท่านบอกว่า “ผมเป็นคู่แข่ง” ผมเคยไปขอเอกสารแบบฟอร์มทำทะเบียน ขอบคุณท่าน ผอ.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ที่ให้ไป 1 แผ่น แต่ที่ใกล้ ๆ บ้านผมเขาบอกว่าเอกสารทางราชการมอบให้ไม่ได้ เขาพูดคำนี้ขึ้นมาถึงน้อยใจมาก แต่ท่าน ผอ.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช ผมขอบคุณนะครับที่ท่านให้ไปวันนั้น เป็นแบบฟอร์มทำทะเบียน ตอนนี้ทำครบทุกชิ้นเลย ท่านชายจักรรถก็ชมบอกว่าเป็นแห่งที่ 2 ในประเทศไทยที่ทำทะเบียนเรียบร้อยถูกต้อง เป็นพิพิธภัณฑ์ของเอกชน ผมเองก็ต่อสู้มาโดยตลอด ต่อสู้มาโดยไม่มีงบประมาณทางราชการช่วยเหลือใด ๆ ทั้งสิ้น ผมเคยจัดการแสดงวัฒนธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนกับมาเลเซีย ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

วันนี้ผมดีใจมากที่มาเจอเพื่อนร่วมแก๊งค์เดียวกัน เพราะแถวบ้านผมเขาว่าผมบ้า ทำอะไรไร้สาระ มีแต่หมดเงิน ไม่เห็นมีรายได้เข้าบ้านเลย สะสมของโบราณจนบ้านรกรุงรัง เลี้ยงหนู เลี้ยงงูเห่า ถึงวันนี้ผมไม่ได้บ้าคนเดียวแล้ว

อาจารย์พันทวี ฟักทอง ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด จังหวัดพัทลุง

ดิฉันเป็นตัวแทนศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด ยังไม่ได้เป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นศูนย์วัฒนธรรมเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในโรงเรียนประชาบำรุง ยังไม่มีอะไรมาก วัตถุอะไรก็ยังไม่มาก เพิ่งก่อร่างสร้างตัว เราเน้นเรื่องวิถีชีวิต วันที่ 16 กุมภาพันธ์ นี้ เราจะจัดกิจกรรมวันข้าวเม่า เป็นประเพณีของชาวตะโหมด จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษา ใครสนใจเชิญแวะได้ อยู่ที่อำเภอตะโหมด

ปัญหายังไม่มากเพราะว่าชุมชนยังให้ความช่วยเหลืออยู่ เรื่องความช่วยเหลือคงเป็นวันหน้า วันนี้มาเพื่อขอความรู้ มาวันนี้ก็ได้ความรู้ไปเยอะจากวิทยากรท่านต่าง ๆ เรื่องทะเบียนยังไม่ได้ทำ คิดว่ากลับไปคงไปทำให้เรียบร้อย กลัวจะเจอปัญหาอย่างท่านว่า

คุณศิริศักดิ์ ไชยสุข องค์การยูเนสโก กรุงเทพมหานคร

วันนี้ผมในนามเป็นตัวแทนจากทางองค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นองค์การทางด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ถึงแม้ว่าตอนนี้ทางยูเนสโกยังไม่มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับทางด้านพิพิธภัณฑ์ แต่ว่ามีอีกมิติหนึ่งที่อยากจะเล่าให้ฟัง ที่ยูเนสโกมองแล้วก็อยากจะเห็นมันเกิดขึ้น คือทำอย่างไรสิ่งที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ ของเก่าของโบราณมรดก ปู่ ย่า ตา ยายของเรามันจะกลับคืนมามีชีวิต หมายความว่าเราจะทำอย่างไรที่จะฟื้นฟูความรู้ดั้งเดิม ความรู้แบบโบราณ ความรู้แบบปราชญ์ชาวบ้านที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา แล้วก็ถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลังได้ อันนี้เป็นโครงการที่ยูเนสโกกำลังทำอยู่

แล้วก็อีกภารกิจหนึ่งของผมก็คือการสำรวจหาสถานที่ โดยเฉพาะที่นครศรีธรรมราชว่าจะลงโครงการหนึ่งที่เราเรียกกันว่าการฟื้นฟูศิลปกรรมท้องถิ่น การฟื้นฟูตรงนี้เราจะอาศัยปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินพื้นบ้าน หรือว่าช่างฝีมือพื้นบ้านซึ่งมีความรู้เก่า ๆ เหล่านั้นมาถ่ายทอดวิทยายุทธ์ให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อไม่ให้ความรู้เหล่านั้นมันตาย แล้วการจัดการฝึกอบรมก็คือลงมือจริงเลย ไม่ใช่ว่ามาแค่รู้ทฤษฎีมาประชุมกันแล้วก็กลับ เราอาจจะทำเป็นคอร์สเป็นเดือนเป็นปี เพราะว่าโครงการตอนนี้ที่เราทำอยู่คือ ที่หลวงพระบาง เกิดมาจากการที่ความรู้ดั้งเดิมที่ใช้ในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หรืออาคารบ้านช่องเก่า ๆ ฝีมือช่างเก่า ๆ กำลังจะหายไป แล้วไม่มีคนรุ่นหลังที่รู้ศิลปะเทคนิคอันนั้นเลย ก็เลยเกิดโครงการขึ้นมา แล้วปรากฏว่าโครงการนี้ก็มีวัดเป็นพื้นฐานเป็นสถานที่เรียน คือเรียนกันที่ลานวัดเรียนในกุฏิเก่า ๆ แล้วก็ซ่อมแซมให้เป็นสถานที่เรียนได้ ปรากฏว่าโครงการประสบความสำเร็จค่อนข้างมาก

ในช่วงแรกเรารับแต่เฉพาะพระสงฆ์เข้ามาเรียน เนื่องจากวัฒนธรรมทางลาวอาจจะแตกต่างจากทางไทยอยู่บ้าง โดยเฉพาะทางด้านศาสนาก็คือว่าพระสงฆ์ท่านทำอะไรได้เยอะ รู้สึกจะเยอะกว่าที่เมืองไทย เช่น การซ่อมวัดวาอาราม การทำงานช่างฝีมือ พระท่านจะมีความรู้มาก โดยเฉพาะพระแก่ ๆ พระที่อาวุโส เรานิมนต์พระมาเรียนกันเป็นปีเลย ปรากฏว่าความรู้นั้นมันก็กลับคืนมาสิ่งเก่า ๆ ความรู้ดั้งเดิมนั้นกลับคืนมา มันยังไม่หาย ยังไม่ตายไปจากกับคนรุ่นนั้น

ตอนนี้ยูเนสโกเลยจะขยายโครงการมาที่เมืองไทย ที่เมืองไทยสถานที่ที่เราจะดำเนินโครงการมีอยู่ 2 ที่ก็คือที่จังหวัดน่าน และที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

คุณนพดล แดงสว่าง พิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนม จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระผมนพดล แดงสว่าง มาจากชุมชนวัดเขาขุนพนม หนังสือเข้าไปที่เจ้าอาวาส และผมได้มีส่วนร่วมอยู่ วัดเขาขุนพนมโชคดีเพราะสวช.ประกาศเป็นชุมชนวัฒนธรรม

เรื่องพิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนม ขอเท้าความเล็กน้อยเกี่ยวกับวัดเขาขุนพนม เรื่องของวัดเขาขุนพนม ได้มีหนังสือออกมาหลายเล่ม ผมเป็นรุ่นหลานของวัดเขา ตามนิยามของผม “เขาขุนพนมทั้งหมดคือ พิพิธภัณฑ์” มีร่องรอยหลักฐานทั้งตามธรรมชาติและที่ประดิษฐ์ขึ้นมา ที่นี่เคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าตาก มีเรื่องลือกันว่าท่านถูกสับเปลี่ยนตัวแล้วมาบวชอยู่ที่นี่จนตลอดชีวิต กลายเป็นจุดประชาสัมพันธ์สถานที่แห่งนี้

เขาขุนพนมเป็นเขาโดดลูกเล็ก ๆ เส้นทางความเป็นมาก็มีตำนานเขาขุนพนม เป็นเอกสารที่สามารถค้นคว้าได้ วัดเคยร้าง ต่อมาปีพ.ศ. 2475 จึงได้มีการบูรณะสิ่งก่อสร้าง มีโบสถ์มหาอุตม์ ตั้งขวางตะวัน มีประตูเดียว เคยถามผู้เฒ่าผู้แก่ท่านว่าโบสถ์นี้เกิดมาก็เห็นมีอยู่แล้ว มีเตาเผา มีถ้ำเพิงผา อันนี้ขอประชาสัมพันธ์ตรงนี้เลย ถ้าอยากไป ทราบข้อมูลแล้วก็ขอเชิญได้เลย

ของที่เจอที่วัดเขาขุนพนมบางส่วนได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมศิลปากร บางส่วนก็สูญหายถูกลักขโมยไปบ้าง เชื่อหรือไม่ก็ตามคือ เจอในฝันว่าให้ไปเอาพระที่นั่นที่นี่ ในถ้ำ ตรงบันไดขั้นที่เท่าไรบอกหมด แล้วก็เจอจริง ๆ ห้องที่เก็บมีลูกกรงเหล็ก เคยโดนตัดลูกกรงขโมยไป แต่เอาไปแล้วก็กินไม่ได้อยู่ไม่สุขก็เลยต้องเอามาคืนที่วัด พิพิธภัณฑ์นี้ก็เลยเป็นมรดกสืบทอด พระพุทธรูปที่เจอคาดว่าเป็นสมัยอยุธยาตอนต้น ประชาชนมีความสัมพันธ์อันดีกับวัด ได้มีส่วนร่วม มีตึก ไม้ใหญ่ และได้เก็บรักษาไว้อย่างดี ยังมีความเชื่อความศรัทธาของชุมชนรอบ ๆ อยู่ ก็เลยยังรักษามรดกตรงนี้ไว้ได้

วัดเขาขุนพนมยังขาดการบริหารจัดการ ถ้าจะทำให้เหมือนคนอื่น ยังขาดอยู่อีกเยอะ ชาวบ้านเขาจะกลัวเพราะเคยเจอขโมย บอกว่าอย่าเอามาโชว์เลย กลัวว่าจะหายอีก

ทุกวันนี้ก็มีนักท่องเที่ยวเข้าไป เป็นจุดเรียนรู้ให้กับชุมชนอยู่ กรรมการวัด ชุมชน มาคิดกันว่าถ้าจะอนุรักษ์จะเป็นแนวทางอย่างไร เรายังขาดเรื่องการจัดการ ผมได้มีส่วนในการออกแบบแปลน วางผังว่าอะไรอยู่ตรงไหน

เราอยากทำพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งให้เป็นที่เรียนรู้เรื่องราวของเขาขุนพนม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จะดึงอะไรที่เกี่ยวกับการพักผ่อน เช่น หนังตะลุง มีสวนรักษาโรค เช่น พันธุ์ไม้ ถวายสมเด็จพระเทพฯ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พันธุกรรมพืช สวนอนุรักษ์พันธุ์พืช เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพร ทุกวันนี้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปดูได้ แต่เรายังไม่มีมัคคุเทศก์ หรือบริหารจัดการสมบูรณ์แบบ เป็นแนวคิดเป็นแผนของชุมชนที่ทำอยู่แล้วและทำสืบต่อกันมา

ถือว่าโชคดีที่ได้มาวันนี้ จะได้ติดต่อขอข้อมูล ความรู้ต่อไป ทุกวันนี้สังคมภายนอกเกิดความรุนแรง การขโมยลักของ รู้สึกแย่ที่เห็นพระอยู่ในกรง สิ่งไหนที่เอามาโชว์ คนเขาอยากได้ ถ้าฝังดินไว้คนก็ไม่สนใจ น่าจะมีการสร้างจิตสำนึกในเรื่องนี้

แถวนั้นมีสวน สามารถไปดูการทำสวนได้ มีการทำทะเบียนเอาไว้ว่า เรื่องอะไรจะเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ เรื่อง “มังคุด” คิดว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนได้

คุณทัศนีย์ พิกุล ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

วัดเขาขุนพนมเป็นโบราณสถาน จะสร้างอะไรต้องขออนุญาตสำนักโบราณคดี ภาค 14

คุณโยธิน ภูษิตรัตนาวลี ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ์สถาน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน เกิดขึ้นได้ด้วยบุญบารมีของพระธาตุ คนเขาเอามาประเคนให้กับวัด นำมาสักการะบูชาองค์พระธาตุฯ

ร.ต.ต.หญิงชไมพร ธรรมจารุวัฒน์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยา วัดเวียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สภาวัฒนธรรมอำเภอร่วมกับท่านพระครูศรีปริยัติชยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเวียง ก่อตั้งขึ้นวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 เปิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2544

ต่อมาวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2546 จัดตั้งเป็นศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน มีเก๋งเรือของเจ้าเมืองไชยาที่ ร.5 ใช้เวลาที่จะเสด็จประพาส ปัญหาอุปสรรคคือขาดงบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซม อาคารหลังที่ 3 กำลังอยู่ระหว่างการปรับปรุง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยาได้รับบริจาคสิ่งของจำนวนมาก ขณะนี้ยังขาดวิทยากรที่พูดภาษาต่างประเทศได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ตอนนี้ 5 ทุ่มแล้ว แสดงให้เห็นว่าเราไม่ได้บ้าอยู่คนเดียว เราเป็นเครือข่ายที่ไม่มีใครบงการได้ เพราะถ้าบงการได้ก็คงจะจบไปตั้งแต่ 2 ชั่วโมงที่แล้ว ท้ายที่สุดคงร่วมหารือกันว่าจะทำอย่างไรให้เครือข่ายนี้ทำงานด้วยกันอย่างเข้มแข็ง

วันอาทิตย์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2547
ภาคเช้า : อภิปรายหัวข้อ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น"

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เช้านี้เรามีวิทยากร 3 ท่าน มาให้ข้อสังเกต ข้อคิด ข้อแนะนำ ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่พูดนี้คงไม่ใช่สูตรสำเร็จว่าควรทำพิพิธภัณฑ์อย่างไร แต่คือข้อคิดเห็นจากประสบการณ์ แต่ก่อนหน้าที่จะให้ท่านวิทยากรพูด เนื่องจากเมื่อคืนนี้มีบางท่านที่ยังไม่ได้แนะนำตัวและเล่าถึงงานของท่าน จึงจะขอให้เล่าตอนนี้เพื่อจะได้บันทึกภาพและเสียงของท่านไว้ด้วยกัน

คุณไชยยุทธ ปิ่นประดับ ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกระทู้ จังหวัดภูเก็ต

แรก ๆ ผมเก็บเศษกระเบื้องถ้วยชามแตก ด้วยความอยากรู้เรื่องประวัติศาสตร์บรรพบุรุษซึ่งเป็นคนจีน ผมเป็นลูกนายเหมือง มีหน้าที่ขับเครื่องจักรกล และยังเป็นเจ้าของเรือขุดลำแรกในโลก โดยซื้อหุ้นจากบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ ซื้อมาได้ 10 ปี ก็ขายไปได้ราคาดี ขายแล้ว 3 เดือนต่อมาปรากฏว่าเรือลำนี้ถูกพายุทำลายเสียหาย ปัจจุบันเรือขุดในภูเก็ตไม่มีแล้ว เพราะรัฐสั่งให้หยุดขุดแร่เพราะทำลายสภาพแวดล้อม และให้เรือขุดทั้งหมดออกจากภูเก็ต

กระทู้มีแร่มาก รอบ ๆ ตำบลมี 25 เหมือง นึกไปนึกมาถ้าอย่างนั้นก็ต้องทำพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ให้เด็กได้ดูได้ประโยชน์หรือไม่ผมไม่สน แต่ให้เขาได้ผ่านสายตามากว่าว่าแร่นี้แร่นั้นเป็นอย่างไร ถ้าเขาไปกรุงเทพฯ ไปเจอเพื่อน ๆ จะได้บอกได้ว่าแร่ดีบุกเป็นอย่างไร จะได้บอกได้ว่าที่กระทู้มีข้อมูลเรื่องนี้ จะได้ส่งข้อมูลไปให้ได้ถ้าเขาอยากรู้ อันนี้คือความต้องการของผม

กระทู้คือเมืองภูเก็ตเก่า ร.6 ท่านเคยนิพนธ์ว่ากระทู้เหมือนสวิสเซอร์แลนด์ รอบ ๆ กระทู้มีแต่แร่ เริ่มทำเหมืองแร่ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2436 ตอนนี้คำว่าเหมืองแร่ในภูเก็ตไม่มี ในภูเก็ตไม่มีแม้แต่แห่งเดียว มีแต่ตัวอย่างแร่

ที่ผมทำนี่ไม่มีที่ไหนเขาทำ ที่ผมคิดทำขึ้นมาคือไม่อยากไปทำซ้ำกับเขา ผมไม่ทำแข่งเพราะแม้แต่กรมทรัพยากรเขาก็ไม่ได้ทำ พอดีผมมีเพื่อนอยู่ที่กรมทรัพยากรหลายคนทั้งที่จังหวัดก็ดี ทั้งที่กรมก็ดี ผมเลยมีโอกาสขอสิ่งของเหล่านั้นได้ง่าย แล้วอีกประการหนึ่งคือมีงานย้อนอดีตเมืองภูเก็ต

ผมเขียนหนังสือเรื่องอั้งยี่ ใช้เวลา 14 ปี หาข้อมูล ผมเป็นคนมีนิสัยชอบอ่านวิทยานิพนธ์ ผมเขียนหนังสือ “ชาวจีนเชื้อสายไทยในภูเก็ต” ข้อเสียผมคือความจำไม่ดี คอมพิวเตอร์ไม่เป็น ไม่อย่างนั้นคงทำได้มากกว่านี้ ท่านผอ. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง ถามว่าจะช่วยทำเอกสารให้เอาไหม ผมบอกว่าผมไม่มีเงิน ถ้ามีสัก 20,000 ก็คงทำได้

อาจารย์ตี พะลี อะตะบู กลุ่มทำกริชรามันบ้านบาลูกาลูว๊ะ จังหวัดยะลา

เมื่อวานผมได้เล่าไปบ้างแล้วในรถ พิพิธภัณฑ์ของผมเป็นพิพิธภัณฑ์ง่าย ๆ สาเหตุ แรงจูงใจที่ทำให้ผมอยากทำสิ่งนี้คือผมเป็นช่างทำกริช โครงการของผมคือ โครงการอนุรักษ์ศิลปะการทำกริชรามัน เราอยากให้กริชและการทำกริชคงอยู่อย่างยั่งยืน เราทำวิจัยจบไปปีที่แล้ว เป็นโครงการที่ติดอันดับ 1 ใน 9 ติดอันดับไปพร้อมกับนาหมื่นศรี เราได้รางวัลที่ 1 ของการประกวดสินค้า OTOP เมื่อปีที่แล้ว

พิพิธภัณฑ์ของผมคือ แสดงกริชของช่างทำกริช แต่ยังทำไม่ได้เพราะทำเสร็จก็มีคนมาขอซื้อไป คนหนึ่งมาขอซื้อหัวกริชไปก็เหลือแต่ใบ อีกคนขอซื้อใบไปเหลือแต่ฝัก เพราะฉะนั้นมันไม่เหลือ มีแต่ทำขาย กริชกลุ่มทำกริชของผมได้ไปจดทะเบียนกับสหกรณ์กริชรามันจำกัด สมาชิกที่เข้าร่วมมาจาก 3 จังหวัดภาคใต้ ถ้าไม่รวม 3 จังหวัดจะทำไม่ได้เพราะหัวกริชอยู่ที่หนึ่ง ห่างไป 12 กิโลเมตร ใบกริชอยู่อีกที่หนึ่ง ห่างไป 3 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่ติดรอยต่อ 3 จังหวัด ก็เลยจำเป็นต้องทำครอบคลุมทั้ง 3 จังหวัด ทำให้เรามีแรงจูงใจว่าน่าจะเก็บภาพเอาไว้

กริชสวย ๆ ที่เราทำ คนไปดูที่โรงกริชไม่มีสักเล่ม มันเกี่ยวกับจรรยาบรรณของช่างทำกริช ช่างทำกริชกับคนทำกริชต้องประสานใจกัน ทำเมื่อไร เสร็จเมื่อไร ถ้าไม่มีข้อตกลงตั้งแต่แรกว่าทำเพื่ออะไร กริชนั้นก็เป็นแค่เศษเหล็ก กริชจะไม่ทำขึ้นมาถ้าไม่มีคนสั่งทำ แต่เดี๋ยวนี้มีสหกรณ์กริชรามันขึ้นมา สั่งช่างทำกริชให้ทำมาเลยจะรับซื้อหมด ก็เลยคิดว่าน่าจะมีพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา แรก ๆ คือ พิพิธภัณฑ์ภาพกริช กริชเล่มละ 28,000 บาท 15,000 บาท ไม่มีการเก็บข้อมูลไว้ว่าใครซื้อไป และเป็นภาพไม่ต้องกลัวว่าใครจะขโมยเพราะมีหลายสำเนา ในหมู่บ้านยังก็มีภาพกริชโบราณ

ถ้าทำกริชแล้วเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ก็คือเศษเหล็ก ไม่ใช่กริชที่มีจิตวิญญาณ กริชใช้เพื่อเหน็บเป็นมหาศาสตราภรณ์ ไม่ใช่เอาไปฆ่าคน กริชไม่ใช่อาวุธที่ใช้ฆ่าคน ถ้าจะฆ่าคนตีด้วยไม้ก็ตายแล้ว การใช้กริชมีวัฒนธรรมต้องใช้ตามวัฒนธรรม การใช้กริชจึงจะมีอำนาจบารมีและมีการใช้อย่างยั่งยืน ถ้าไม่มีเราก็จะไปไม่รอด เมื่อวานเราไปดูลึงค์ก็เกี่ยวกับกริช กริชเกี่ยวกับพระศิวะ ฝักกริชเกี่ยวกับพระอุมา

ในพิพิธภัณฑ์ผม กริชพูดได้ คนสั่งทำกับช่างต้องประสานใจกันว่าทำเพื่ออะไร กริชจึงจะมีอำนาจบารมีขึ้นมา เพราะฉะนั้นจะได้รู้เลยว่า กริชนั้นใช้ทำอะไร กริชแต่ละเล่มไม่เหมือนกันว่าทำขึ้นเพื่ออะไร เราจะมีภาพแสดงไว้ตัวจริงก็ไปขอดูกับเจ้าของเขา พิพิธภัณฑ์ของผมแต่ละสิ่งแต่ละอย่างจะมีภาพ แต่เป็นภาพที่พูดได้ กริชมีตัวตนและสานกับวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ถ้าเก็บไว้ในตู้ก็เป็นเศษเหล็ก กริชทำเพื่ออะไร นอกจากมีช่างรู้ คนสั่งทำรู้ คนบันทึกรู้ คนทั่วไปก็จะรู้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เคยได้ยินมาว่ากริชเป็นของประจำตัวของผู้ชายในโลกมุสลิม

จริงไหม ที่ว่ากริชแทนตัวคนได้เวลาเข้าพิธีต่าง ๆ

อาจารย์ตี พะลี อะตะบู กลุ่มทำกริชรามันบ้านบาลูกาลูว๊ะ จังหวัดยะลา

การแต่งงานที่ใช้กริชยังมีอยู่ในภาคใต้ เช่น ที่สุราษฎร์ธานี มีการผสมโรง "ผ้าทอ" อย่างไร วัฒนธรรมการใช้ผ้าทอกับกริช ขอให้ป้าจากนาหมื่นศรีเล่าให้ฟังก็ได้

สรุปคือกริชมีมาแต่โบร่ำโบราณ มีตระกูลช่างทำกริช 3 ตระกูลคือ นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และไม่ใช่เฉพาะชาวมุสลิม มีมาแต่ดั้งเดิม เมื่อเรามีพิพิธภัณฑ์เราก็จะเจาะลึก ถ้ามีเครือข่ายเราก็จะโยงเป็นเครือข่ายอะไรขึ้นมาอีก เช่น กริช – ผ้า – ฯลฯ

การบริหารจัดการก็ง่าย ๆ ที่ดินเราก็รับบริจาคมา บ้านก็รับบริจาคมา เอาไม้มากองไว้ เริ่มสะสมวัสดุ อยู่ที่ท่าเสด็จ บึงน้ำใส คาดว่าเดือนเมษายนนี้จะเสร็จ

อย่างแรกที่จะเข้าไปคือว่าว นามสกุล "มะวะวา" คือ ทำว่าวบุหลัน มันเกี่ยวกับรายามุดา เอวังกะราชบุตร เรื่องว่าวเกี่ยวไปหลายเรื่อง กลอนลิเกฮูลู

เรามีหลักสูตรว่าวบุหลัน ว่าวดวงเดือน พอสอนจบ 10 วันก็ให้แข่งกัน ว่าวใครตกก่อนก็แพ้ ใครขึ้นจนสว่างก็ชนะ ว่าวที่ชนะก็จะเข้าพิพิธภัณฑ์ของเรา ว่าวแต่ละตัวจะมีประวัติไว้ว่าใครทำ ใครสอน มีตัวตน มีจิตวิญญาณขึ้นมา วันจันทร์ผมสอนรำกริช วันอังคารสอนเด็ก ม.2 ทำกริช วันพุธสอนเด็ก ม.3 ทำกริชต่อยอดไปอีก วันอื่นๆ ก็สอนกลุ่มพัฒนาอาชีพ (กพอ.) เราอยู่ในแวดวงการศึกษาอยู่ ก่อนจบผมจะขับกลอนให้ฟัง

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

จากประสบการณ์ที่ทำพิพิธภัณฑ์ก็อึดอัดเพราะทำทั้งพิพิธภัณฑ์ทางการ และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่แสดงถึงตัวตนของเจ้าของพิพิธภัณฑ์

คำถามคือคนที่อยากทำพิพิธภัณฑ์คิดอย่างไร ทำตามกระแสหรือเปล่า

คนจะทำพิพิธภัณฑ์ต้องมีอะไรบ้าง

1. ต้องมีของ 2. มีปราชญ์ ผู้บรรยาย 3. มีคน 4. มีผู้ชม นอกจากนี้ยังต้องมีเวลาเหลือ มีเงินเหลือ เลี้ยงน้ำเลี้ยงคนที่ทำ

ตอนนี้แนวคิดพิพิธภัณฑ์กำลังเปลี่ยน เป็นของใหม่ เพราะฉะนั้นข้อสังเกตคือ พิพิธภัณฑ์ต้องมีของไหม พิพิธภัณฑ์ที่มีแต่รูป จะทำให้คำว่าพิพิธภัณฑ์เสื่อมค่าหรือเปล่า การที่เรามีปัญหาร่วมกัน มีเหมือนกันก็อย่าคิดว่าเรามีปัญหา คิดเสียว่าเป็นมารผจญ ถ้าเราผ่านมารไปได้ก็จะทำได้ อยากให้พิพิธภัณฑ์เหมือนเต่า เดินไปเรื่อย ๆ อย่าหยุดเดิน ทำไปเรื่อย ๆ ตามกำลัง ตามความสามารถ

อย่างของจ่าทวี แรก ๆ อาจารย์ก็ทำแบบเต่าเดิน แต่รุ่นลูกเขาบอกว่าจะทำให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิม เขาบอกว่าจะทำให้ใหญ่ขึ้น จะกู้ธนาคารมาทำ เคยบอกไปว่า พี่มองว่าพิพิธภัณฑ์ให้ดูฟรียังไม่ค่อยจะมีคนมาดูเลย ตอนนี้ผ่านมา 3 ปี มีปัญหาไม่รู้ว่าจะใช้หนี้ธนาคารอย่างไร เรื่องนี้เราคุยกันแล้วแต่เขาไม่ฟังเรา ถ้าเราทำควรเป็นไปตามขั้นตอน ขนาดปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการจากรั้วมหาวิทยาลัยก็ยังจัดการไม่สำเร็จเลย

ทุกวันนี้พิพิธภัณฑ์ขาดคนนำชม ของผมใช้วิธีการถ่ายทอดในครอบครัว พ่อสอนพี่ – พี่สอนน้อง ลูกก็เอาความรู้ข้างนอกมาสอนพ่อ ในที่สุดบ้านหนังสุชาติจะมีคนนำชมทั้งครอบครัว ที่วัดพะโคะท่านใช้ระบบนี้กับพระรุ่นใหม่ ๆ บ้างไหม

เรื่องการบรรยายภาษาอังกฤษ ทำไมต้องบรรยายเป็นภาษาอังกฤษด้วย เราไม่จำเป็นต้องรับแต่ชาวต่างประเทศ ถ้าเขาต้องการดูเขาต้องพยายามศึกษาด้วยตนเองด้วย ไม่ใช่ว่าเราทำไม่ได้ ตอบสนองเขาไม่ได้แล้วเรามีปัญหาเอง

พิพิธภัณฑ์มีปัญหามากคือ เรื่องการจัดการ ได้ของมาแล้วยังไม่รู้เลยว่าจะจัดแสดงอะไร การไม่มีคู่แข่งไม่ใช่เราดีที่สุดแต่เพราะไม่มีใครทำเหมือนเรา อย่างพิพิธภัณฑ์กริช พี่บอกว่าจะเอาว่าวเข้าไป ตกลงพี่จะทำพิพิธภัณฑ์กริชหรือพิพิธภัณฑ์ว่าว ถ้าเข้าไปในพิพิธภัณฑ์กริช ผมก็อยากรู้เรื่องกริช

เมื่อเราทำพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่เกิดคือ อาจารย์ตีพะลีไปเป็นวิทยากรอะไรต่าง ๆ จนในที่สุดไม่มีเวลาตีกริช กลายเป็นนักวิชาการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกริช เรื่องว่าวเรื่องอะไรหลายอย่าง นี่เป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นว่าถ้าคนทำพิพิธภัณฑ์ไหวหรือว่าไม่นิ่ง ในเรื่องที่ควรจะทำให้เป็นเฉพาะทางแล้วบทบาทของตัวพิพิธภัณฑ์หรือว่าตัวตนของพิพิธภัณฑ์ก็จะไม่นิ่ง

ผมชื่นชมคนทำพิพิธภัณฑ์ปลาหิน ผมอยากให้พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง อยากให้รู้จักของไม่ใช่แค่ชื่อ แต่ต้องรู้วิธีการใช้ รู้วัฒนธรรมและบริบทให้ได้ด้วย ไม่ใช่แค่เอาของมาวาง คนทำพิพิธภัณฑ์ต้องมีความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ถ้าท่านมีความรู้ ท่านจะกลายเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ได้รับการยอมรับจากสถาบันราชภัฏ

กรณีหม่อมจักรรถคือ การครอบจากส่วนกลาง ผมได้ฟอร์มการลงทะเบียนตามแบบคอมพิวเตอร์ ผมได้มาแล้วก็เก็บเลย เรารู้ปัญหา เพราะฉะนั้นเราไม่ควรเอาระบบแบบราชการมาใช้กับชาวบ้าน และผมไม่เคยเอามาใช้กับพิพิธภัณฑ์หนังสุชาติ เสน่ห์ของพิพิธภัณฑ์ผมอยู่ที่คนบรรยายและผู้เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ก็จะได้วิเคราะห์ผู้ชมด้วย เพราะถ้าเขาต้องการรู้ลึก เขาต้องมาถาม อย่างเมื่อวานนี้ไม่มีคนถามเลย แสดงว่าแม้แต่คนจะทำพิพิธภัณฑ์ยังไม่ต้องการข้อมูลเชิงลึกเลย

ทำอย่างไรให้คนดูพิพิธภัณฑ์ต้องรับผิดชอบต่อสังคม เวลาไปดูพิพิธภัณฑ์เราเคยหยอดเงินใส่ตู้สนับสนุนพิพิธภัณฑ์ไหม เราเคยสอนลูกหลาน ลูกศิษย์เราไหม เราเคยปลูกฝังตรงนี้ไหม คนจะดูพิพิธภัณฑ์ต้องเสียสละบ้าง เราต้องปลูกฝัง ต้องช่วย ๆ กัน

คุณชัยวัฒน์ ไชยกุล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู จังหวัดสตูล

ถ้าจะทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแล้วหวังตัวเงิน อย่าทำดีกว่า เก็บของใส่ลังแล้วนอนดีกว่า ขอให้ทำด้วยใจแล้วจะสำเร็จ ผมเคยรู้สึกเหมือนท่าน เมื่อก่อนเคยท้อแท้ ทุกวันนี้ผมไม่คิดอย่างนั้นแล้ว ทุกวันนี้ผมคิดว่าผมกำไร กำไรคำเยินยอ กำไรความรู้ที่เราได้ถ่ายทอดให้เด็ก ถามว่าทำไมผมต้องรับคณะรองเง็งสีลัตมาแสดงให้เขาดู ถ้าจะทำอะไรต้องทำด้วยใจ ผมไม่หวังว่าจะได้อะไร

ผมโดนหลอกจากหน่วยงานรัฐ เพราะฉะนั้นผมไม่หวังพึ่งอะไรใครอีกแล้ว แม้หน่วยงานนี้ก็เหมือนกัน ผมพูดอย่างลูกผู้ชาย ล่าสุด ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ผมก็ไม่รู้ว่าเขาจะช่วยตรงไหนและไม่หวังด้วย ไม่ช่วยก็ไม่เป็นไร เราก็ทำแต่ก็มีความสุข เพราะเราทำด้วยใจ

อาจารย์บางคนบอกว่าถ้าจะทำพิพิธภัณฑ์ ผมทำถนนให้คนเดินดีกว่า ถึงวันนี้ท่านไม่อายหรือที่พาเด็กมาเรียนที่พิพิธภัณฑ์ผม ราชการนี่แหละครับชอบขอฟรี

อาจารย์ตี พะลี อะตะบู กลุ่มทำกริชรามันบ้านบาลูกาลูว๊ะ จังหวัดยะลา

พิพิธภัณฑ์ผม ที่ดิน เงิน คนเขาก็บริจาค ชื่อว่า "พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น" คนที่สนับสนุนก็หลายกลุ่มมาก กลุ่มแม่ม่าย กลุ่มลูกข่าง เขาก็มีภูมิปัญญาทุกอย่าง ชาวบ้านเขาชอบอะไรก็ไปดูเรื่องนั้น

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่ใช่ราชการ เราเป็นองค์การมหาชน สองวันนี้เราได้ความรู้จากท่านเยอะ เราไม่อยากผิดพลาดซ้ำรอยเดิม เราอยากรู้สภาพที่เป็นอยู่ และเราคงสนับสนุนได้ตามกำลังของเรา

พิพิธภัณฑ์ภาษาไทยแปลว่า นานาสิ่งของ แต่ในความหมายภาษาอังกฤษ muse หมายถึง เทพธิดาแห่งความรู้ ที่สำคัญคือความรู้ พิพิธภัณฑ์คือเรื่องของความรู้ เราไม่มีอะไรทั้งนั้นนอกจากความรู้ ถ้าอยากให้จัดสัมมนาจัดทัวร์เพื่อได้เปิดหูเปิดตา ไปดูเพื่อนทำบ้าง อย่างนี้เราทำได้

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เวลาไปฟังเวทีต่าง ๆ ก็คล้าย ๆ กันคือ ความคาดหวัง ท่านต้องการซานตาครอสหรือท่านต้องการเรา มีบางคนพูดว่า ท่านทำมาเองแล้วจะให้ใครช่วย คนทำพิพิธภัณฑ์มีใจรักแต่ไร้เงิน แต่ไม่ได้หมายความว่าจะต้องทนต่อไป

ในต่างประเทศ พิพิธภัณฑ์เริ่มจากวัด เริ่มจากคนที่สนใจศึกษา นักบวชเหมือนกันทั้งนั้นคือ ใฝ่รู้ อย่างในยุโรป ต่อมาวัดก็กลายเป็นมหาวิทยาลัย ส่วนของเราเริ่มจากความรู้เหมือนกัน แต่เราไม่ค่อยได้ศึกษา เราอยากเก็บ 100 ชิ้น 1000 ชิ้น เราไม่ได้เน้นที่ความรู้แต่เราเน้นที่ปริมาณ ยิ่งของมากก็ยิ่งต้องการที่ทาง ต้องการอะไรมากมายก่ายกอง ผมชอบที่ท่านอาจารย์วาทีว่าคือ อยากให้เน้นที่ความรู้

มีบางคนอยากหากรอบพิพิธภัณฑ์ แต่ก็เหมือนอย่างที่อาจารย์สุธิวงศ์ว่าคือ ไม่ควรมีกรอบ

เรามีของ เก็บของ ดูแลรักษามัน คำถามคือ เรารักษามันได้แค่ไหน ท่านไม่จำเป็นต้องศึกษาแบบวิชาการ แต่ศึกษาแบบของท่านก็ได้ ให้ความสนใจกับความรู้ที่เกี่ยวกับของ ใช้การแปลความ อธิบายว่าของมีบทบาทอย่างไรในสังคม เช่น ความประทับใจในการได้มาซึ่งวัตถุ เช่น ตกบันได งูเฉี่ยว แต่ถ้าท่านไม่อยู่แล้ว คนอื่นเขาไม่มีประสบการณ์เขาก็เล่าไม่ได้

การจัดแสดงต้องการคนมาก พิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงหลายรูปแบบ ถ้าไฮเทคมากแต่ท่านดูแลมันไม่ได้ก็เป็นภาระ หน่วยราชการเองยังมีปัญหา ได้มาฟรีแต่ซ่อมไม่ได้ เช่น กดปุ่มปิ๊งปิ๊งไม่นานก็พังแล้วซ่อมเองไม่ได้ มันก็คือภาระ

การดึงดูดคนมันมีหลายวิธี เช่นมุ่งเรื่องการศึกษา ก็มีหลายวิธี หลายแห่งใส่ตู้ไว้เฉย ๆ ไม่มีการจัดแสดงอะไรเลย เรียกว่า คลังเปิด ไม่มีอะไรเลยแต่ข้อมูลต้องดี เพราะฉะนั้นการจัดแสดงมีหลายวิธีมาก

เท่าที่ผมจับความได้ ไม่ดูพิพิธภัณฑ์ที่มีหน้าที่เฉพาะ พิพิธภัณฑ์เอกชน จะมีความคาดหวังอยู่ 2 อย่างคือ

1. ใช้เพื่อการศึกษา สอนเด็ก สร้างศักยภาพชุมชน พัฒนาสังคมชุมชน ศึกษาประวัติรากเหง้าของตนเอง
2. คาดหวังผลจากการท่องเที่ยว ผมเป็นห่วงความคาดหวังอันหลัง ขอให้นึกสักนิดว่าเวลานักท่องเที่ยวเข้ามาจริง ๆ ท่านจะได้สักเท่าไร

ปัญหาที่พูดมาทั้งหมด 1. ขาดเงิน – งบประมาณ ทุกที่เจอหมด สมิทโซเนียนก็เจอ และไม่มีใครได้กำไรนอกจากมีกิจกรรมอื่น และถ้าจะมีกิจกรรมขอให้นึกถึงจริยธรรมด้วย ถ้าท่านขายของเก่า ผิดทั้งกฎหมายผิดทั้งจริยธรรม มันอยู่ที่ความควรไม่ควรว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ ถ้าท่านทำพิพิธภัณฑ์อะไรก็อย่าขายของอย่างนั้น

การทำพิพิธภัณฑ์เป็นธุรกิจไม่ใช่เรื่องเสียหาย การเก็บสตางค์ไม่ใช่เรื่องเสียหาย อย่างพิพิธภัณฑ์แมลงที่เชียงใหม่หลังจากเก็บสตางค์ ลูกค้าน้อยลงแต่มีคุณภาพมากขึ้น เพราะฉะนั้นการเก็บสตางค์มาต่อลมหายใจพิพิธภัณฑ์ควรทำ อุดมคติถ้ามันทำให้พิพิธภัณฑ์ตายก็อย่าไปยึดมันมากนัก

พิพิธภัณฑ์อาจทำตัวเป็นเวที เชิญนักวิชาการมาบรรยาย ทำเวิร์คชอป เก็บสตางค์ผู้เข้าร่วม พิพิธภัณฑ์จัดทัวร์ก็มีคนทำ เพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายต่อลมหายใจให้กับพิพิธภัณฑ์

สำหรับเรื่องเงิน ชาตินี้และชาติหน้า ที่ไหนก็ให้ท่านไม่ได้ ตราบใดที่เมืองไทยยังไม่มีระบบลดหย่อนภาษีให้เศรษฐีตั้งมูลนิธิช่วยเหลือสังคม

ส่วนเรื่องคนถ้าท่านหวังพึ่งคนจากราชการ เขาต้องมาพร้อมกับเงิน ต้องเดินทางไกล และท่านต้องจัดที่พัก-เบี้ยเลี้ยงให้ ท่านน่าจะพัฒนาคนในท้องถิ่นขึ้นมา แทนที่จะหวังพึ่งส่วนกลาง ซึ่งสถาบันการศึกษาก็จะช่วยได้บ้าง

เรื่องอาคารสถานที่ ก็พูดกันมาก โครงการพิพิธภัณฑ์ของ อบต. เกือบร้อยทั้งร้อยสร้างอาคารทั้งนั้น ดูดี ของเยอะ ต้องใช้เงิน เพราะฉะนั้นขึ้นอยู่กับว่าพิพิธภัณฑ์ของท่านสร้างเพื่ออะไร ถ้าทำเพื่อการท่องเที่ยวก็ต้องดูดี แต่ถ้าเน้นเรื่องการศึกษา ไม่จำเป็นต้องหรูหรา จัดง่าย ๆ ถ้าประสานกับชุมชน ให้ประโยชน์กับเด็กนักเรียนและการศึกษา ไม่จำเป็นต้องใช้เงินมาก ทำอย่างเรียบง่าย บางทีของตั้งวาง ๆ ไว้ แต่ของทุกชิ้นใช้คุ้ม

อย่าลืมว่าไม่มีใครรู้เรื่องชุมชนของท่านดีกว่าตัวท่าน คนเฒ่าคนแก่คือผู้รู้ และไม่มีนักวิชาการที่ไหนในมหาวิทยาลัยทั่วโลกรู้ดีกว่าท่านที่เป็นคนในชุมชน อย่าไปหวังพึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัย ผมเองต้องเรียนจากท่าน

นักวิชาการเป็นเพียงพี่เลี้ยง จัดเวทีอยู่ข้างนอก เรื่องการศึกษาชุมชน ท่านทำเองดีที่สุด เพราะเป็นประวัติศาสตร์ของท่าน อย่าให้คนอื่นมาเขียนประวัติศาสตร์ของท่าน และอย่าไปคาดหวังว่าจะมีสำนวนเดียว นั่นคือสีสันของประวัติศาสตร์ชุมชน ไม่ต้องไปพิสูจน์ถูก-พิสูจน์ผิด ประวัติศาสตร์ชุมชนไม่มีถูก-ไม่มีผิด

เรื่องทำทะเบียน รูปแบบการทำทะเบียนมีนับไม่ถ้วน ทะเบียนสำคัญอย่างไร

1. เพื่อเอาไว้ตรวจนับ มันอยู่ครบไหม ถ้ามันหายจะได้มีรูปพรรณเพื่อติดตามของคืน แจ้งความหรือยืนยันว่ามันเป็นของท่าน
2. ข้อมูลความรู้ที่ท่านจะใช้ในการนำชม เผยแพร่

การนำชมเป็นภาษาอังกฤษขึ้นอยู่กับว่าลูกค้าที่เข้ามาชมเป็นใคร ถ้าเป็นกรุ๊ปทัวร์ก็ให้ไกด์แปล เพราะถ้ามาเป็นกลุ่มเล็กและถ้าเขาสนใจก็คงสื่อสารกันได้ ใช้ภาษาใบ้ก็ได้

เรื่องความปลอดภัย ถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ถ้าชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งจัดทำ เขาจะช่วยดูแล มีแขกแปลกหน้าเข้ามาเขาก็จะช่วยดู แต่ถ้าเป็นเอกชนก็จะต้องมีการลงทุนเรื่องความปลอดภัย เรื่องการบริหารจัดการ ผมไม่อยากให้เป็นกรอบเดียวกัน

ประเด็นสุดท้าย ท่านเคยถามตัวเองไหมว่าท่านทำพิพิธภัณฑ์ทำไม ในครั้งแรกที่ท่านทำพิพิธภัณฑ์ ท่านเคยคิดไหมว่าท่านทำต้องเผชิญกับปัญหาอะไรบ้าง ท่านรู้ไหมว่าท่านกำลังจะเจอกับอะไร ผมไม่ได้บอกให้ท่านท้อแท้แต่อยากให้ท่านคิดให้ดีก่อนที่จะทำ แต่ถ้าท่านทำแล้วอย่าเลิก เพราะจะมีผลเสียกับท่านกับสังคมกับของที่ถูกดึงออกมาจากบริบทแล้ว

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ข้าวของถ้ามันเชื่อมโยงกับบริบทมันก็จะน่าสนใจ ดิฉันเพิ่งไปที่วัดแห่งหนึ่งที่จังหวัดแพร่ คนที่นั่นก็ระบายความอัดอั้นคล้าย ๆ กับท่าน มีโบสถ์หลังหนึ่งมีจิตรกรรมฝาผนังสวยมาก มีคนที่มีบารมีมาขอผาติกรรมไปทั้งหลังเลย อันนี้เป็นความสูญเสียทางวัตถุที่คนเสียดาย ก็คิดกันว่าจะไปขอคืนมาดีไหม จำลองมาสร้างใหม่ดีไหม

นอกจากนี้เขาก็เก็บวัตถุโบราณไว้ด้วย แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ก็คุยกันคล้าย ๆ เขาความรู้มากแต่มันไม่เชื่อมโยง เขาก็พาเราไปดูที่ที่ขุดดาบได้ เป็นดาบโลหะ ว่ากันว่าเป็นดาบลัวะ นักโบราณคดีที่เชื่อมโยงได้ก็เห็นว่าเป็นเนินที่น่าจะมีต้นน้ำเพราะเป็นสถานที่สำคัญซึ่งน่าตื่นเต้นมาก ของมีค่าของเวียงแห่งนี้ยังมีอีกมากนอกจากโบสถ์หลังนั้น ถ้าวางกองเป็นถาด ๆ ก็ไม่น่าสนใจ แต่ถ้าโยงกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ต้นน้ำลำธาร ก็จะน่าตื่นเต้นมาก เป็นเรื่องที่น่าจะดึงออกมาได้ ทำให้เกิดจินตนาการโดยมีวัตถุเป็นสะพาน

คุณชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ นักวิชาการประจำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

สิ่งที่ผมจะพูดและเตรียมไว้ตรงกับอาจารย์ปฐมฤกษ์พอดี คุณค่าของวัตถุอยู่ที่กระดาษที่จดบันทึกข้อมูลไว้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีสารสนเทศ สิ่งสำคัญคือการศึกษาและแปลความวัตถุ ผมอยากยกตัวอย่างวัดพระธาตุฯ เหมือนเป็นคอลเลคชั่นจิวรี่ที่เป็นเอกสาร ผมมีคำถามว่า คนนครฯ รวยทุกคนหรือเปล่า ไม่ใช่แค่บอกว่าเครื่องทองสมัยไหน ถ้าบอกได้ว่าใครมาถวาย คนที่มาจากวัฒนธรรมอื่นจะได้เข้าใจ อันนี้เป็นสิ่งที่จะมาช่วยบอกเล่า

อย่างเรื่องกริช ปัจจุบันการทำกริชก็เปลี่ยนไปอีกเพราะมีการรวมกลุ่มช่างทำกริชเป็นการรวมกลุ่มรูปแบบใหม่ เป็นเรื่องราวที่สามารถนำมาเล่าได้เช่นกัน

การเผยแพร่ เรายังคงเน้นเรื่องของผู้เล่า กรณีที่ผู้เล่าไม่อยู่แล้วจะทำอย่างไร เพราะฉะนั้นเรื่องสื่อนิทรรศการ เราอย่าไปยึดติดกับเรื่องคำอธิบาย ตัวอักษร แต่มันคือ การสะกิดให้คนคิด เราอย่าไปยึดติดกับภาพเดิม ๆ กรอบเดิม ๆ ยกตัวอย่างเช่น โฆษณากระดาษซับมันที่ใช้โซ่จักรยานเสียงอ๊อดแอ๊ด เพราะฉะนั้นมันมีความหลากหลายของวิธีการที่จะจัดได้จริงในการจัดทำนิทรรศการ การทำพิพิธภัณฑ์ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เรามีสิทธิที่จะทำตามแบบที่เราพอใจ บางทีเขาถือว่าผู้ชมมีสิทธิที่จะหาความหมายและสร้างจินตนาการได้เอง บางคนก็เชื่อว่าความงามมันสื่อถึงกันได้ อันนี้เป็นการเสริมให้คนดูใช้จินตนาการและสร้างจินตนาการขึ้นมาด้วยตนเอง

อันนี้พาดพิงถึงวัดมหาธาตุฯ มีการคุยกันในกระทรวงวัฒนธรรมว่าพิพิธภัณฑ์จัดไม่ดี แต่ดูแล้วมันก็มีเสน่ห์ของมันและจะไม่มีพิพิธภัณฑ์อื่นใดในโลกที่เหมือนที่นี่ การปรับปรุงก็ไม่ควรทำให้เหมือนที่อื่น

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ตรงนี้ที่เหมือน ๆ กันก็คือ เก็บของไว้แต่ไม่รู้เรื่อง

เรื่องการซ่อมสงวน อยากจัดทำโครงการของบประมาณแผ่นดินมาทำโครงการอบรมเรื่อง “การซ่อมสงวนวัตถุ” อยากขอศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรตรงนี้ ถ้าเกิดขึ้นได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

คุณโยธิน ภูษิตรัตนาวลี ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน

เรื่องศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน เรื่องความสกปรก เราทำงานที่วัด ทุกคนใหญ่กันทั้งนั้น เราไปใช้เขาไม่ได้ บอกให้เขาปัดขี้ฝุ่นก็ทำไม่ได้ จะให้เจ้าอาวาสมาใช้ท่านก็ไม่มีเวลา ถ้าจะฟ้องกันก็อันตราย มันพูดยากจริงๆ เพราะการทำงานมันไม่มีจิตวิญญาณของคนตรงนั้น เขาไม่รู้หน้าที่

ตู้ก็โบร่ำโบราณมาก เขาไม่ให้เปิด ล็อคกุญแจไว้ ก็เป็นการดีที่ไม่สูญหาย แต่ตอนนี้กระจกขึ้นฝ้าหมดแล้ว ในวิหารเขียนที่เก็บเครื่องเงินทอง ผมดูแลได้ก็เป็นภารโรงไปด้วย ที่ห้องโพธิลังกาผมไปทำไม่ได้ เราทุกคนเป็นลูกจ้างของวัด เราคิดว่าทุกคนเท่ากันก็เลยไปใช้ใครไม่ได้

เรื่องที่มาของพระพุทธรูป ผมไม่รู้ แต่เรื่องเครื่องเงินเครื่องทอง ผมอธิบายได้

คุณทัศนีย์ พิกุล ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุฯ ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการขอให้เคลื่อนย้าย คอลเลคชั่นของวัดพระธาตุฯ ใหญ่และมีค่ามาก ควรทำโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับของเหล่านี้ โดยเฉพาะเครื่องเงินเครื่องทองเพราะมันแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการทำเครื่องเงินเครื่องทอง มันมีเทคโนโลยีการทำที่แตกต่างกัน และอันนี้คือเรื่องที่ศึกษาได้ เช่น เทคนิคการทำเครื่องประดับของช่างทองโบราณ เทคนิควิธีทำของช่างโบราณ ทำเกลียว ทำกลม ๆ เม็ด ๆ เทคนิคการผสมเนื้อทองที่มีไม่เหมือนกัน อันนี้ก็น่าสนใจมาก และมีตัวอย่างให้ศึกษาเยอะ ซึ่งเดี๋ยวจะพูดต่อไป

พิพิธภัณฑ์ต้องมีการเชื่อมโยงกับการศึกษา นักศึกษาปริญญาโท นักวิจัยที่โยงกับเรื่องนี้ เทคนิคการทำทอง ประเพณีการถวายเครื่องทองเหล่านั้นเป็นพุทธบูชา น่าจะมีการศึกษากันต่อไป

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีคณะวิชาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรทำเรื่องนี้อยู่ ก็เชื่อมโยงกันได้ ช่วยกันศึกษาได้ ที่เจดีย์ชเวดากองในพม่าก็มีการศึกษาเรื่องนี้ ทุกวันนี้ยังมีประเพณีการถวายทองพระเจดีย์อยู่ พิพิธภัณฑ์ที่ชเวดากองก็อาจเป็นตัวอย่างได้

เรื่องการทำความสะอาด ถ้าใช้คนในวัดไม่ได้ ก็ใช้เด็กนักเรียนรวมเป็นกลุ่มขึ้นมา เหมือนที่ป้ากุศลพูดเมื่อคืน เด็กเป็นพลังมหาศาลและเราต้องเข้าให้ถูกทาง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอตอบอาจารย์วาที เรื่องโครงการอบรมทำได้ การทำเครือข่ายเป็นพลังที่จะช่วยได้ ท่านสามารถทำเองเลยแล้วเชิญวิทยากรมา ยกตัวอย่างเช่น ชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์นครปฐมก็เป็นเวทีแลกเปลี่ยนกัน และอีกจุดหนึ่งที่ที่นี่น่าจะทำคือ เขามีทำเนียบพิพิธภัณฑ์และรู้ว่าที่ไหนทำอะไร ถ้าที่อื่น ๆ มีอะไรเด่นหรือแข็งก็ช่วยได้

คุณทัศนีย์ พิกุล ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

เราก็กำลังมีโครงการชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ถ้ามีคนมาทำให้ ทำได้น้อยและแคบ เพราะฉะนั้นน่าจะให้มาสอน ผมเขียนโครงการไปแต่ไม่เคยได้ อยากให้มีการอบรม สอนให้ทำได้จริง ๆ สามารถไปซื้อตัวเคมีมาทำเองได้เลย

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

เคมีบางตัวซื้อไม่ได้เพราะเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในวัตถุระเบิด เรื่องการอนุรักษ์ เรายังไม่เคยค้นคว้า น่าจะให้นักวิทยาศาสตร์ค้นคว้าวิธีการอนุรักษ์ของสำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยใช้วัตถุที่มีอยู่ในบ้านเราโดยมีคุณภาพเท่าต่างประเทศ

อาจารย์ตี พะลี อะตะบู กลุ่มทำกริชรามันบ้านบาลูกาลูว๊ะ จังหวัดยะลา

หลายปีก่อน ผมไม่รู้ว่าปีไหน ไปจัดนิทรรศการที่สถาบันกัลยาณิวัฒนา เจอผู้หญิง 3 คน เขามาล้างกริช เขาถามว่าล้างทีไรบาดมือทุกที กริชมันมีวิธีอยู่ บางทีก็ขึ้นสนิม บางเล่มเนื้อเหล็กผสมธาตุมา 20 ชนิด นักโบราณคดีจะต้องนำเอาผู้เชี่ยวชาญมา แต่โบร่ำโบราณเขามีวิธีมาแต่ดั้งเดิมแต่เราไม่รู้เรื่องเอง

คุณประภัสสร โพธิ์ศรีทอง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง

ในแง่การอนุรักษ์ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขาดคำแนะนำและการชี้แนะที่เหมาะสมอย่างจริงจังและนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่เคยมีการให้คำแนะนำภัณฑารักษ์ การจัดแสดงที่ไม่เหมาะสมจะทำให้วัตถุเสื่อมสภาพ ถ้าจัดเก็บอย่างเหมาะสมก็ไม่จำเป็นต้องอนุรักษ์

ถ้าอนุรักษ์ของแล้วมันเสื่อมก็น่าจะให้ผู้เชี่ยวชาญเขาอนุรักษ์ มีคนเสนอว่าน่าจะมีการตั้งศูนย์อนุรักษ์แห่งชาติขึ้นมา ถ้าเป็นไปได้ก็น่าจะมีองค์การภาครัฐช่วยประสานให้มีการดูแลอย่างเหมาะสม และอันไหนที่มีคุณค่ามากก็คงต้องให้หมอเฉพาะทางเขาดูแล กรมศิลปากรเองก็คงจะมีโครงการที่จะค่อย ๆ กระจายความรู้ในเรื่องการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในขั้นตอนต่าง ๆ ลงมาในภูมิภาคมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำทะเบียน การดูแลรักษาเบื้องต้น การจัดนิทรรศการอะไร

แต่ว่าส่วนหนึ่งที่อาจจะต้องอ้างอิงถึงกรมศิลปากรอีก เพราะว่าเมื่อกี้ได้ยินอาจารย์วาทีพูดว่าไม่อยากจะให้เอาแบบของกรมศิลปากร เหมือนมีอคติกลาย ๆ ว่าถ้าเป็นอะไรของกรมศิลปากรแทบจะไม่อยากรับเลยกลัวอย่างนั้นอย่างนี้ แต่จริง ๆ แล้วของกรมศิลปากรก็เป็นกรอบที่เป็นสากล เป็นกรอบกว้าง ระบบทะเบียนของเราเองก็เป็นระบบที่สามารถใช้ได้กับทุกคน แต่เป็นระบบที่ทำได้ง่ายแล้วก็ไม่ได้ยุ่งยากอะไร มันไม่ใช่ระบบของกรมศิลปากรแต่เป็นระบบสากลที่บังเอิญกรมศิลปากรทำมาก่อน เราก็อยากจะถ่ายทอดอันนี้ไป เพื่อว่าอย่างน้อยถ้าคุณไม่พอใจ คุณสามารถจะไปปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมตู้กตาที่เหมาะสมกับคอลเลคชั่นสิ่งของที่จัดเก็บของแต่ละที่ได้โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้ของกรมศิลปากรทั้งหมด แต่เหมือนว่าเราใช้แนวทางที่เราเคยทำเรามีประสบการณ์ส่งต่อมาให้แล้วแต่คุณจะพิจารณาว่าใช้หรือไม่ใช้ ซึ่งต่อไปก็คงจะมีงานตรงนี้เผยแพร่ลงมาเรื่อย ๆ

คุณนราวดี โลหะจินดา สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มอ.ปัตตานี

จากที่ฟังมากทั้งหมด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ก็เคยจัดโครงการซ่อมสงวนเบื้องต้นมาแล้ว โดยอบรมให้ครูมัธยมซึ่งก็เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แต่ถ้าซับซ้อนก็คงต้องใช้หมอเฉพาะทาง อีกส่วนหนึ่งต้องถามหาภูมิปัญญาจากคนเฒ่าคนแก่ เดี๋ยวต้องขอไปถามหน่อย เช่น พริกไทยดำกันแมลงกินหนังสือบุด เราจะทำอะไรให้ช่วยเหลือตัวเองก่อนเป็นอันดับแรกแล้วค่อยหาว่าใครจะช่วยเหลืออะไรได้

อาจารย์วาที ทรัพย์สิน

ผมไม่เคยแอนตี้กรมศิลปากร วิธีการทำงานผมให้เกียรติชาวบ้าน เราบอกว่าต้องมีอะไรบ้างแล้วให้เขาไปคิด เรื่องการอนุรักษ์วัตถุสิ่งของเราต้องเดินตามกรมศิลปากร ผมไม่เคยมีปัญหาการอนุรักษ์ศิลปวัตถุที่พิพิธภัณฑ์ของผมเลย ที่ผมพูดถึงคือน้องใหม่

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

พิพิธภัณฑ์เฉพาะทางมักมีองค์ความรู้ในการดูแล แต่ถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านทั่วไปจะรู้บางอันไม่รู้บางอัน ถ้าตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมาได้ หากรวมกลุ่มกันได้ น่าจะมาคุยกันและวางกรอบร่วมกัน เพราะถ้าหัวข้อไม่ตรงกัน มันเชื่อมโยงฐานข้อมูลในระดับท้องถิ่นไม่ได้

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ควรปรับให้เหมาะสมกับแต่ละที่ หลาย ๆ อย่างเราก็รู้ว่าไม่ถูกตามอุดมคติแต่เราก็ทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราเรียนรู้จากทุกอย่างแล้วปรับให้เข้ากับอัตภาพของเรา เช่น ถ้าเป็นผ้าอาจจะแช่แข็ง รมควัน ควบคุมแสง อีกวิธีหนึ่งคือวิธีดูแลแบบพื้นบ้านที่เรียนรู้ได้จากพิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง เช่น วิธีการดูแลหนังตะลุง วิธีการดูแลกริช วิธีการอนุรักษ์แบบพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านที่ทำมาแต่โบร่ำโบราณ

ภาคบ่าย : **วันอาทิตย์ที่** 8 **กุมภาพันธ์** 2547
ประชุมหารือ หัวข้อ "พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: ความร่วมมือในอนาคต"

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

จากวันครึ่งที่เราได้คุยได้ระบายกันมา ช่วงนี้อยากเปิดเวทีทั่วไป สิ่งที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ทำได้คือ

1. อบรมเกี่ยวกับสิ่งที่เราอยากให้เกิดขึ้นคือให้เครือข่ายแบบนี้อยู่ยั่งยืน เช่น จัดทำทำเนียบ จัดเวทีอย่างนี้สักปีละครั้ง อาจย้ายจังหวัด หรือย้ายที่ดูงาน

2. เราจะพยายามจัดการอบรมบางลักษณะ ไม่เฉพาะภาคใต้ แต่ทุกภาคก็มีความต้องการ ทำได้ 2 แนว

1) เนื้อหาความรู้ ทำอย่างไรจึงจะดึงเอาความรู้ของท้องถิ่น สิ่งอื่นๆ ในท้องถิ่นออกมา เช่น ที่จังหวัดแพร่ มีการโยงสิ่งของเข้ากับภูมิศาสตร์ การโยงสิ่งของเข้ากับความหลากหลายทางชีวภาพ ทำอย่างไรจึงจะเอาเนื้อหาออกมาได้

2) อบรมเกี่ยวกับเทคนิควิทยา เช่น การทำทะเบียน การอนุรักษ์ดูแลสิ่งของ การทำแผ่นพับ คำบรรยาย เราจะไม่ทำแบบสั่งการ เราไม่ชอบการบังคับตีกรอบ

3. การดำเนินการ เราจะพยายามสนับสนุนการดำเนินการ ไม่ใช่แค่ทำคนเดียว แต่ชวนเพื่อนๆ มาร่วม ทั้งสถาบันการศึกษาบริเวณใกล้เคียง โรงเรียน ชุมชน

นี่คือ 3 เรื่องที่คิดได้ แต่รูปแบบยังไม่สรุป

คุณชวลิต อังวิทยาธร นักสะสมวัตถุโบราณ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การจัดพิพิธภัณฑ์ ข้อจำกัดคือ เรื่องเวลาและเงินทุน ของที่ผมเก็บสะสมมี 5 หมวดใหญ่

1. สิ่งพิมพ์ แสตมป์ หนังสือ ภาพโบราณ
2. คอลเลคชั่นแมลง (ใหญ่เป็นที่ 3 ของประเทศไทย)
3. หอยทะเล ไม่มากไม่น้อยกว่าที่ภูเก็ต
4. ของใช้พื้นบ้าน ก็เต็มบ้านอยู่
5. เหรียญ ตั้งแต่สมัย ร.5 ลงมา

ผมเก็บค่อนข้างมาก สิ่งที่ผมเก็บทุกอย่างได้สร้างนิสัยส่วนตัวมาแต่เด็ก ที่เก็บก็ไม่ได้เก็บเปล่า แต่ศึกษาด้วยว่าอะไรใช้ทำอะไร ศึกษาประวัติเมือง ประวัติท้องถิ่น

อย่างเอกสาร การจับด้วยมือโดยตรงจะทำให้เปื่อนได้ ต้องใช้คีมคีบ เช่น ใบเสียภาษีอากรค่านา เหรียญใหม่ๆ จับโดยตรงไม่ได้ ต้องใส่ถุงมือ กริชโบราณไม่ควรถูกมือโดยตรง การทำความสะอาดภาพถ่าย ง่ายที่สุดคือใช้แอลกอฮอล์ล้างแผล ห้ามใช้น้ำเด็ดขาด สำหรับโลหะห้ามใช้บราสโซ หรือสารกำจัดสนิมเด็ดขาด เพราะไม่เพียงทำให้โลหะเปลี่ยนสภาพแต่ทำให้สารเคมีตกค้างอยู่ในวัตถุด้วย

การป้องกันแมลง อย่าใช้ลูกเหม็นจะอันตรายกับตัวเอง ให้ใช้การบูรเพราะไม่อันตราย ใช้ได้กับทุกอย่าง เพราะทำจากสมุนไพร

เรื่องกลุ่มที่จะจับกันเป็นชมรมอะไร ผมก็เห็นด้วยเพราะจะได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ความเป็นไป การประชุมครั้งนี้ก็มีประโยชน์ ก็คงได้อะไรกลับไป ผมเองเพิ่งมาวันนี้ก็ได้อะไรหลายอย่าง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

กรมศิลปากรก็ว่าจะจัดชมรมเพื่อนพิพิธภัณฑ์ อะไรที่กรมศิลปากรทำได้ก็ให้เขาทำ

พิพิธภัณฑ์อย่างคุณชวลิตก็เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ มีพิพิธภัณฑ์หลายแห่งที่ไม่ได้เปิดตลอดเวลา แต่เปิดให้คนบางกลุ่มที่สนใจเรียนรู้

ตัวแทนจากวัดมัชฌิมภูมิวาราม อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผมมาจากวัดท่ายายหนี ผมมาจากทางรัฐศาสตร์ ขอเรียนให้ทราบเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณ ปีพ.ศ. 2548 จะมียุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดโดยให้งบประมาณมาทางผู้ว่าซีอีโอ งบยุทธศาสตร์นี้ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนขอโดยตรงจากผู้ว่าราชการจังหวัด

อีกส่วนหนึ่งคือ อบต. ซึ่งไม่ให้ทำเรื่องเล็กๆ แล้ว แต่ให้สนับสนุนงบการจัดแหล่งเรียนรู้ การทำวิจัย นอกเหนือไปจากงบสนับสนุนการแข่งขัน เช่น OTOP คือยุทธศาสตร์ที่ 9 เน้นเรื่องศิลปวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ท่านต้องเชื่อมตรงนี้ให้ได้ เพราะฉะนั้นท่านมีอย่างน้อย 2 ลู่ทาง

วัดเขาขุนพนมมีพิพิธภัณฑ์ศูนย์วิทยาศาสตร์แต่รัฐเข้าไปจัดการ ถ้าให้วัดจัด คนก็จะกล้าเข้า อีกส่วนหนึ่งที่อยากเห็นคือ การศึกษาประวัติท้องถิ่น ที่ท่าศาลา มีเรื่องประวัติแม่เจ้าอยู่หัว และพ่อท่านปลาย อีกที่หนึ่งคือที่ร่อนพิบูลย์ ร่อนพิบูลย์มีอยู่ 2 เรื่อง เรื่องหนึ่งคือเรื่องอดีตของร่อนพิบูลย์ที่เป็นเหมือนแร่ มีตำนานเรื่องเจ้าแม่เศรษฐี แล้วอีกที่หนึ่งคือ สามตำบล เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นจากข้าราชการกลุ่มหนึ่งที่แตกทัพมาจากอยุธยา ซึ่งเรื่องนี้น่าศึกษามาก ทีนี้ถ้าใครจะศึกษาในเรื่องนี้ผมว่าคนท้องถิ่นเขาจะมีส่วนร่วมด้วย

พระครูประโชติธรรมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดละไม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อาจารย์ปริตตาท่านเสียสละ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ความรับผิดชอบ หลายเวทีที่เคยไปมีแต่เวทีให้วิทยากรพูดฝ่ายเดียว เราก็นั่งนิ่งฟังแล้วก็หลับไป แต่เวทีนี้เราทุกคนได้พูดได้ระบาย แสดงความรู้สึก มีการน้อยใจ อาจารย์ปริตตาก็น้อยใจ ตอนนี้ความคิดที่จะของบประมาณก็ลดลงไปมาก อยากได้ความรู้มากกว่า มาคิดว่า “ตั้งเองแล้วจะให้ใครช่วย” พวกเราคนทำพิพิธภัณฑ์ “ปากร้ายแต่ใจเย็น” เมื่อดูให้ถึงแก่นแล้วมันก็จะเย็นลง ระงับลง

พวกเราขาดการติดต่อ ขาดการประสานงาน ขาดผู้ประสาน เมื่อก่อนมาประชุมหน้ามืดไม่รู้จักกัน ออกไปนี่สนิทสนม ยิ้มแย้มแจ่มใสกัน การตั้งสมาคม อาตมาก็ว่าดีแต่จะทำได้ขนาดไหน ทุกครั้งก็ตั้งประธาน กรรมการ ฯลฯ แต่ไม่ได้มีการติดตามผล ก็ไม่เหลืออะไร เราขาดคนที่ทำงานจริงคอยประสานติดตาม

เราเป็นพวกมวยวัด อยากทำก็จะทำ ทำอย่างไรก็ไม่รู้ ไม่มีความรู้ ได้มาประชุมกัน ทิฐิมานะก็ลดลงบ้าง ที่เคยอยากมีมาก ยิ่งมีมากก็ยิ่งเหนื่อย ยิ่งต้องหางบหาคน ยิ่งเหนื่อย คนสมัยนี้เขาอาสาเอาสตางค์ ในอดีตคนทำอาสาเอาบุญ คนสมัยก่อนไม่เหมือนกับคนสมัยนี้ คนทุกวันนี้เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ เดี๋ยวนี้ให้ทำอะไรต้องจ้าง ถ้าหวังว่าชาวบ้านจะมาช่วยต้องจ้าง ที่ไหนยิ่งมีความเจริญมากเท่าไร คนยิ่งเห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว เห็นแก่เงิน มากเท่านั้น

ตัวแทนจากวัดมัชฌิมภูมิวาราม อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

งบประมาณที่รัฐบาลจะให้ผู้ว่าซีอีโอ 1. ผ่านเวที 2. ผ่านองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะนี้ท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็ง ยังรวมกันไม่ติด ปีพ.ศ. 2548 จะเป็นปีแรกที่เงินมาที่จังหวัด

คุณประภัสสร โพธิ์สีทอง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง จังหวัดภูเก็ต

จากประสบการณ์ของภูเก็ตที่เป็นซีอีโอ นำร่องมาก่อน จังหวัดเล็กมากแต่ได้งบประมาณเยอะมาก ผู้ว่าซีอีโอก็คืออวตารของรัฐบาลนั่นคือความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมไม่มีเลย เป็นยุทธศาสตร์ culture based entertainment ไม่มีนัยบอกว่าจะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแท้ ๆ เลย เขาคิดอะไรวางแผนยุทธศาสตร์อะไรเขาไม่เคยบอกเรา หรือไม่ก็มาบอกให้เรารู้เฉยๆ อบต. เอางบประมาณไปจัดทำพิพิธภัณฑ์สนามรบ 300 ล้านบาท เรามีเพียงเสียงเล็ก ๆ น้อย ๆ และเข้าไม่ถึงเขา เพราะเขามองแต่อะไรที่เป็นการท่องเที่ยว

เราต้องประสานกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด เขาสามารถรับโครงการได้ เราเสนอผ่านเข้าไปได้ เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าตามตรอกออกตามประตู หลาย ๆ ที่ต้องการพี่เลี้ยงในการทำโครงการเพราะบางทีเป็นการรับปากด้วยวาจา พอการเมืองเปลี่ยนก็พลิกไปหมด

งบประมาณถึงแม้จะไม่เยอะ แต่ถ้าลองขอดูก็อาจจะได้ถ้ามีพี่เลี้ยง ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป หวังจะได้มาก ๆ แล้วทำทีเดียวคงยาก แทนที่เราจะมานั่งท้อถอยว่าไม่มีใครช่วยเลย ถ้าเรารวมกลุ่มกันได้ ดึงเงินกลุ่มนี้ให้กลับมาสนับสนุนวัฒนธรรมได้ก็ดี เพราะ 15 % ของ อบจ. ต้องสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรม

ร.ต.ต.หญิงชไมพร ธรรมจารุวัฒน์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไชยา วัดเวียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบคุณอาจารย์ปริตตาที่จัดให้มีเครือข่าย-เครือญาติ ในวันนี้ จะมีทางไหมที่จะมีการแลกเปลี่ยนวัตถุระหว่างที่ที่มีหลายอันกับที่อื่นที่ไม่มีเพื่อให้ที่อื่นได้ดูบ้าง

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

วัตถุใดที่ไม่ใช่ของเก่า ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายสามารถทำได้ แต่ถ้าถูกคุ้มครองจะล่อแหลมมาก ทางออกคือน่าจะทำนิทรรศการจัดแสดงชั่วคราว ยืมมาแสดงแล้วส่งคืน เพราะถ้าแลกเปลี่ยนล่อแหลมทั้งทางกฎหมาย จริยธรรม และวิชาการเพราะอาจเข้าใจผิดว่าของอยู่ในพื้นที่นั้นแล้วจะแก้ยาก

ตัวแทนจากวัดมัชฌิมภูมิวาราม อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผมขอย้ำที่เปิดประเด็นนี้ขึ้นมาเพราะมันมี 2 ลู่ทาง อยากให้คิดนอกกรอบ เราต้องคิดเชิงยุทธศาสตร์เป็นกลุ่มจังหวัด ฯลฯ เน้นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เริ่มต้น ปีพ.ศ.2548 ช่องทางอันแรกคือ ซีอีโอให้เงินอุดหนุนเน้นเชิงยุทธศาสตร์ อีกช่องทางหนึ่งคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ขณะนี้มหาดไทยแตกสลายแล้ว เขาให้หัวมาทำแล้ว ถ้ามหาดไทยยึดไม่ได้ก็หมดแล้ว อนาคตจ้างคนนอกมาทำ ส่วนอีกช่องทางหนึ่งคือ ในท้องถิ่นของท่านเอง

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

เรื่องงบประมาณมันซับซ้อนมากแล้วก็งงมากเพราะมันลึกลับซับซ้อนมาก คงต้องการคนที่มีความรู้มาช่วยดู เท่าที่สรุปได้ ดิฉันเห็นใจคนอย่างกรมศิลปากรมาก กระทรวงวัฒนธรรมก็บอกว่างบทำเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ไปเอาที่ อบต. นี่คือความจริงบนกระดาษ มันไม่มีหลักประกันใด ๆ ว่า อบต. จะต้องให้การสนับสนุน เป็นเรื่องผลประโยชน์อะไรอีกมาก

ทีนี้มาเรื่องงบวิจัย สวช. แบ่งออกเป็นภาค ๆ แต่ละภาคมีคณะกรรมการวิจัยพิจารณา อีกส่วนหนึ่งคือ สกว. ก็ยุ่งยากมากมีหลายฝ่าย ดิฉันคิดว่าน่าจะมีการอบรมทักษะในการเขียนโครงการขอทุนวิจัย

อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

น่าจะมีการสัมมนากัน เกี่ยวกับโครงสร้างของระบบราชการว่าอะไรคืออะไร ตั้งแต่ อบต. จังหวัด กระทรวง รวมทั้งแหล่งทุนจากภายนอกด้วย รวมไปถึงต่างประเทศ และอย่าลืมว่ามันเปลี่ยนตลอด เพราะฉะนั้นเราต้องติดตามตลอด

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

รัฐมองวัฒนธรรมก็ต่างกันไปจากพวกเรา ผู้อำนวยการอยู่ 3 ปีก็จะไป ท่านเองที่จะอยู่ต่อไป เพราะฉะนั้นต้องมีการผนึกกำลัง ส่งเสียงเรื่องนี้ออกไป คือความจำเป็นอันดับแรก ถ้าภาพที่ออกไปมีแต่ความขมขื่น มันก็เป็นภาพลบ เราทำอะไรมาแล้ว เราทำอะไรมาบ้าง เราได้มีส่วนรักษาของเก่าไว้อย่างไร มีเด็กเท่าไรที่ได้เรียนจากเรา ต้องมีภาพทางบวกด้วย

คุณชวลิต อังวิทยาธร

ที่หัวโพธิ์ก็มีทำเรื่องแม่เจ้าอยู่หัว ที่ท่าศาลามีเรื่องพ่อท่านกลายแล้วก็มีเรื่องหนึ่งคล้ายกับเรื่องแม่เจ้าอยู่หัว ที่ร่อนพิบูลย์มี 2 เรื่อง มีเนื้อหาเรื่องอดีตที่เป็นเหมืองแร่ มีเรื่องแม่เศรษฐี บอกถึงประวัติศาสตร์ร่อนพิบูลย์ อีกอันหนึ่ง

คือ 3 ตำบล เกิดจากข้าราชการกลุ่มหนึ่งที่แตกทัพมาจากอยุธยา ศึกษาได้และน่าศึกษา วิชาการก็ดึงมาจากท้องถิ่นได้ เรื่องวิธีการขอทุน ผมยังไม่เข้าใจ แต่ที่ทำไปก็ร่วมอยู่ในโครงการของอาจารย์สุธิวงศ์

ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล

ขอบคุณมากที่ให้ข้อมูลอย่างเปิดอก เราพูดกันได้อย่างมีอารมณ์แสดงว่ามีความไว้ใจกัน พูดกันได้อย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ต้องใส่หน้ากาก ที่หลายท่านขอบคุณจริงๆ ก็ไม่ต้องเพราะเป็นหน้าที่เรา ดิฉันทำและจัดเวทีนี้เพราะอยากเรียนจากท้องถิ่น รู้สึกดีใจที่ได้เรียนรู้จากท่าน เราไม่ได้ติดค้างอะไรกัน บางทีสิ่งที่ได้รับมากกว่าที่ให้เสียอีก ดิฉันเองก็มวยวัดมากและจะกลับไปคิดต่อว่าจะทำอย่างไรต่อไป แล้วเราจะติดต่อมาว่าเราจะทำอะไรต่อไป

ขอนิมนต์พระคุณเจ้ากล่าวปิดการประชุม

พระครูประโชติธรรมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดละไม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อาตมาเป็นคนสมุย เห็นป้ายสมุยก็ปลื้มใจแล้ว เพราะเรารักแผ่นดินของเรา เหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เราตั้งขึ้นมา ท่านวิทยากรได้บอกวิธีให้เราดูแลรักษาให้ถูกต้อง ไม่ต้องน้อยเนื้อต่ำใจว่าสิ่งที่เราหวังว่าจะได้แล้วไม่ได้ ถ้าหวังมากนักมักที่จะพลาดแล้วก็เป็นทุกข์ แต่ถ้าเราไม่หวังอะไรมาก หวังเพื่อจะให้เป็นประโยชน์ต่อไปในวันข้างหน้า ถึงไม่ได้เราก็เฉย ๆ ท่าน ผอ.ปริตตา ท่านก็บอกแล้วว่าท่านให้ความรู้ เราก็ยินดีรับเอาไปพัฒนาพิพิธภัณฑ์ของเราตามแต่เราจะสามารถพัฒนาได้

2 วันที่เราได้สละเวลามา โดยเฉพาะสมภารออกจากวัดก็เหมือนวัดร้าง ก็เพื่อต้องการสนับสนุนส่งเสริมท่าน ผอ. ในการที่ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานชิ้นนี้ให้สำเร็จ คิดว่าพวกเราคงจะไม่ลืมสิ่งต่าง ๆ ที่เราได้มาเห็นได้มาพบได้มาสนทนาได้มาฟังกัน การที่ ผอ.ปริตตา มีความตั้งใจจริงที่จะทำงานนี้เป็นเรื่องน่ายินดี สิ่งที่ได้มายากลำบากมันภาคภูมิใจเมื่อสิ่งนั้นเกิดความสำเร็จ

ในโอกาสสุดท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีบรมธาตุแห่งจังหวัดนครศรีธรรมราช และพระรัตนตรัย ขอได้คุ้มครองท่านวิทยากร และบรรดาผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านให้ได้รับความสุขกายสบายใจ ขอให้เดินทางกลับสู่มาตุภูมิโดยสวัสดิภาพทุกประการทุกท่านเทอญ.

พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย บ้านลานแหลม

ที่ตั้ง 9/1 หมู่ 4 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

เจ้าของ อาจารย์เริงชัย แจ่มนิยม โทร. (034) 296–086, (09) 403–2476

โทรสาร (034) 269–027

เวลาทำการ ทุกวัน 9.00 – 16.00 น. โปรดติดต่อล่วงหน้า

พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลมเกิดจากปณิธานของอาจารย์เริงชัย แจ่มนิยม ผู้ซึ่งเป็นชาวนาโดยกำเนิด ต้องการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำนาในอดีตเมื่อราว 30 – 40 ปีที่แล้วไว้ให้คนไทยในสมัยนี้ได้รับทราบ นอกจากนี้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาจากประสบการณ์ตรงของอาจารย์เริงชัย แจ่มนิยม ยังเป็นข้อมูลอันมีค่ายิ่งสำหรับการศึกษาวิถีชีวิตพื้นบ้านของชาวนาเมื่อ 40 ปีที่แล้ว ด้วยปณิธานอันแรงกล้านี้ทำให้อาจารย์เริงชัยเริ่มเตรียมการทั้งในเรื่องสถานที่และสิ่งก่อสร้างมาตั้งแต่ราว พ.ศ. 2532 โดยเริ่มต้นด้วยการปลูกต้นสะเดาเป็นรั้วล้อมรอบบ้าน รอจนต้นสะเดาโตเต็มที่ จนในปี พ.ศ. 2541 จึงตัดมาทำเป็นเสาเรือนพิพิธภัณฑ์ที่ได้วางโครงสร้างไว้ให้เป็น “เรือนไทยเครื่องผูก” จากนั้นจึงนำวัสดุอื่นๆ ในท้องถิ่นมาต่อเติมจนเป็นผลสำเร็จเป็นเรือนไทยท้องถิ่น โดยใต้ถุนเรือนไทยได้จัดแสดงเครื่องมือเกษตรกรรม และเครื่องมือในการดำรงชีพแบบพื้นบ้านไว้จำนวนหนึ่ง และได้เริ่มเปิดดำเนินการสู่สาธารณชนตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา

การจัดแสดงและเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ๆ แรกเป็นบริเวณของสำนักงาน “กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาบ้านลานแหลม” ซึ่งอาจารย์เริงชัยจะใช้บริเวณนี้บรรยายสรุปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านลานแหลม และส่วนที่สองคือ พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลมและจัดวางผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานจากเส้นใยผักตบชวา

อาคารพิพิธภัณฑ์ที่สร้างเป็น “เรือนไทยเครื่องผูกโบราณ” ใช้เป็นอาคารจัดแสดงและสาธิตวิถีชีวิตชาวนาไทย การจัดแสดงจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนใต้ถุน และส่วนบนเรือน สำหรับในส่วนใต้ถุนนั้น ได้จัดแบ่งพื้นที่เป็น 2 ลักษณะคือ การจัดวางวัตถุสิ่งของเครื่องใช้พื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ไว้เป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มเครื่องมือทำนา กลุ่มเครื่องมือใช้สอยในครัวเรือน กลุ่มเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ และเครื่องมือช่างไม้ เป็นต้น

ในบริเวณเดียวกันก็จัดพื้นที่เป็นพื้นที่สาธิตการสีข้าวเปลือก การฝัด การร่อน การกระทายเมล็ดข้าวที่สีแล้วเพื่อแยกแกลบออกจากข้าวสาร เรือนชั้นบนนั้นยังมีวัตถุสิ่งของไม่มากนัก ที่มีอยู่ได้แก่ อุปกรณ์ครัว และเชี่ยนหมาก สิ่งที่ส่วนจัดแสดงชั้นบนต้องการเน้นก็คือ ต้องการให้ผู้ที่ขึ้นไปบนเรือนได้สัมผัสถึงบรรยากาศของบ้านชาวนาไทยในอดีตจึงได้จัดแสดงเป็นครัวจำลองเอาไว้

หากผู้ที่มาเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะต้องการมารับประทานอาหารด้วยก็สามารถขอให้ทางพิพิธภัณฑ์ทำอาหารรับรองคณะผู้ที่มาได้ในราคามิตรภาพ โดยการติดต่อมาล่วงหน้าเพื่ออาจารย์เริงชัยจะได้ประสานงานกับกลุ่มแม่บ้านในการจัดเตรียมอาหาร และคอยมาให้การต้อนรับ ดูแลเรื่องอาหารการกิน ร่วมพูดคุยเล่าถึงชีวิตในอดีต นำชมพิพิธภัณฑ์ สาธิตการฝัดข้าวสีข้าวให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม

แหล่งข้อมูล: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ปีพุทธศักราช 2546 (ฉบับเนื้อหาสังเขป)*

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง

ที่ตั้ง 21 หมู่ 3 ตำบลวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
เจ้าอาวาส พระครูสิริปุญญาภิวัฒน์ โทร. (034) 239–489
เวลาทำการ ทุกวัน 8.00 – 17.00 น.

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรงเริ่มดำเนินโครงการจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยมีเจ้าอาวาสวัดสำโรงคือ พระครูสิริปุญญาภิวัตน์ เป็นประธาน ชาวตำบลวัดสำโรงและตำบลใกล้เคียงได้ร่วมกันบริจาคเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้กันอยู่ในชนบท ได้แก่ อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร เครื่องมือหัตถกรรมต่าง ๆ อุปกรณ์ตวงข้าว เครื่องมือจับสัตว์น้ำและเครื่องใช้อื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก โดยทางพิพิธภัณฑ์มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะอนุรักษ์มรดกพื้นบ้านเหล่านี้ไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนไทยในอดีตแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

การจัดแสดงและเนื้อหาจำแนกออกเป็น 6 ส่วน โดยจัดแสดงไว้ใน 2 อาคาร ๆ หลังแรกคือ *"อาคารของใช้พื้นบ้าน"* ได้แก่ ครัวโบราณ จัดแสดงอุปกรณ์ในการหุงต้ม สะท้อนให้เห็นถึงการจัดครัวไทยในอดีต อันประกอบด้วย เตาดินเผา หม้อดินประเภทต่างๆ เช่น หม้อหูกระทะ กาดินเผา ตะกร้าล้างปลา อ่างนวดแห้ง กระต่ายขูดมะพร้าว เป็นต้น

เครื่องมือหัตถกรรมพื้นบ้าน จัดแสดงเครื่องจักสาน เป็นการแปรรูปไม้ไผ่และหวายให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้รูปแบบต่าง ๆ เช่น สาแหรก ตะกร้า กระบุง กระด้ง เป็นต้น

อุปกรณ์ตวงข้าว เช่น กระบุงปากบาน กระบุงโกย โป๊ยขัด ถังตวงข้าว (มีทั้งที่ทำจากไม้และเหล็ก) ไม้บดข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ชมได้ยากในปัจจุบัน

อุปกรณ์ในการทำนา จัดแสดงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำนา เช่น โกรกคล้องคอควายสำหรับลากไถ แอกคราด ไถ ไม้คานหาบข้าว ฯลฯ

เครื่องมือดักสัตว์ ทั้งที่ใช้สำหรับดักสัตว์น้ำ เช่น ขนาง ลอบยืน ลอบนอน ข้อง เบ็ด ฉมวก อวน สุ่ม เป็นต้น เครื่องมือสำหรับที่ใช้ดักสัตว์บก เช่น คันหลุบ ด้วงดักหนู แร้ว เป็นต้น

เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ส่วนมากเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น เชี่ยนหมากทองเหลือง ตะเกียงลาน นมนาง กลอนประตู แว่นโรยขนมจีน เป็นต้น

เครื่องมือช่างไม้ประเภทต่าง ๆ เช่น กบบุก กบชัดร่อง กบผิว กบบังใบ เลื่อยอก เลื่อยลันดา เป็นต้น รวมไปถึงเครื่องทองเหลือต่างๆ

อาคารหลังที่ 2 คือ *"อาคารอาชีพชาวนา"* จัดแสดงอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำนา เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิดน้ำ อุปกรณ์ในการไถหว่าน อุปกรณ์ในการตกกล้า อุปกรณ์ในการเกี่ยวข้าว-นวดข้าว ระหัดชกมวย ระหัดเครื่องยนต์ แป้นตอกกล้า ไม้หาบกล้า เครื่องฝัดข้าวครกตำข้าว นอกจากนี้ยังมีการแสดงเรือพื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ เช่น เรือบด เรือเพียว เรือแปะ เรือมาด เรือจ้าง เป็นต้น

แหล่งข้อมูล: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ปีพุทธศักราช 2546 (ฉบับเนื้อหาสังเขป)*
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาลุ่มน้ำนครชัยศรี

ที่ตั้ง วัดสุขวัฒนาราม ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

เจ้าอาวาส พระครูพิทักษ์สุขวัฒนะ โทร. 034–276–330, 276-393

เวลาทำการ ทุกวัน 9.00 – 16.00 น.

ประวัติความเป็นมา และการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาลุ่มน้ำนครชัยศรี แต่เดิมนั้นวัดสุขวัฒนารามได้เคยมีส่วนจัดแสดงเกี่ยวกับของใช้พื้นบ้านอยู่ เรียกกันโดยทั่วไปว่า "พิพิธภัณฑ์ของโบราณพื้นบ้าน" แต่ยังไม่มีการจัดตามหลักวิชาแต่อย่างใด จนกระทั่งราวต้นปี พ.ศ. 2546 ได้มีกลุ่มวิจัยชุมชนลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมี ร.ศ. เสาวภา พรสิริพงษ์ เป็นหัวหน้าคณะวิจัย ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการค้นคว้าข้อมูลและวิธีการจัดแสดงตามหลักวิชาการพิพิธภัณฑ์

ดังนั้นในราวเดือนเมษายน พ.ศ. 2546 ทางพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเองได้จัดคณะทำงานซึ่งเป็นบุคลากรในท้องถิ่นและใกล้เคียงมาช่วยกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้น โดยมีท่านพระครูพิทักษ์สุขวัฒนะ เจ้าอาวาสวัดสุขวัฒนาราม (บางระกำ) เป็นผู้อุปถัมภ์ และมีกำนันสมชาย ชั้นอินทร์งาม เป็นผู้ประสานงานของชุมชน

พิพิธภัณฑ์วิถีชาวนาลุ่มน้ำนครชัยศรีแห่งนี้ถือกำเนิดขึ้นด้วยความหวังว่า จะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการทำนาแบบดั้งเดิม ที่สามารถผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลกมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อันหมายรวมถึงกระบวนการเทคโนโลยีพื้นถิ่น และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว ซึ่งหลอมรวมชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำนครชัยศรีเข้าไว้ด้วยกัน

สำหรับอาคารจัดแสดงนั้นเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ภายในจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวนาไทย โดยแบ่งส่วนจัดแสดงออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับขั้นตอนกระบวนการของการทำนาดังต่อไปนี้ *"เตรียมกล้า" "เตรียมดิน" "ค.ควาย" "เตรียมน้ำ" "ดำนา" "เก็บเกี่ยว" "สีข้าว" และ "ทำกิน"* โดยแต่ละส่วนจัดแสดงจะนำเครื่องมือเครื่องใช้มาตั้งแสดงประกอบไว้ให้เห็นด้วย ส่วนด้านหลังของส่วนจัดแสดงใหม่ เป็นห้องสำหรับเก็บโบราณวัตถุและวัตถุทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ไม่ได้นำมาจัดแสดงในส่วนจัดแสดงหลัก

การบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านวัสดุที่เกี่ยวเนื่องกับการปลูกข้าว สามารถสร้างความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาในการเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับระบบนิเวศน์ และแลเห็นวิถีชีวิตของชาวนาลุ่มน้ำนครชัยศรี เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองต่อไป รวมทั้งก่อให้เกิดสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้ด้วยเนื้อหาที่จัดแสดงจะทำให้ผู้ที่เข้าชมได้รับความรู้และเกิดความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับเกษตรกรรม และเรื่องราวของท้องถิ่นบางระกำ และก่อเกิดแรงบันดาลใจที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ไม่ให้สูญหาย

แหล่งข้อมูล: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ปีพุทธศักราช 2546 (ฉบับเนื้อหาสังเขป)*

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด

ที่ตั้ง 78 หมู่ 1 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

เจ้าอาวาส พระอธิการสังเวย คเวสโก โทร. (034) 288-852

ผู้ประสานงาน นายมานะ เถียรทวี โทร. (034) 288-318 และ

นายวิรัตน์ น้อยประชา โทร. (034) 288–365, (01) 941-6637

เวลาทำการ 9.00–16.00 น. ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ หรือแจ้งล่วงหน้า

วัดท่าพูดเป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาที่มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งนับวันก็จะสูญหายไปเรื่อยๆ หลังการมรณภาพของท่านพระครูพิศาลสาธุวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดท่าพูด เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 นั้น คณะกรรมการของวัดได้มีมติให้จัดทำพิพิธภัณฑ์ของวัดขึ้นด้วยเกรงว่าวัตถุโบราณทั้งหลายที่อยู่ภายในวัด และในกุฏิหลังเก่าของอดีตเจ้าอาวาสจะสูญหาย พระสังเวย คเวสโก รักษาการเจ้าอาวาสในขณะนั้นได้เห็นชอบให้มีแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อปฏิบัติงานจัดทำพิพิธภัณฑ์โดยใช้หอไตรของวัดเป็นพิพิธภัณฑ์ชั่วคราว และเปิดให้ประชาชนเข้าชมครั้งแรกในวันอาทิตย์ที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นวันพระราชทานเพลิงศพอดีตเจ้าอาวาสพอดี

ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ได้มีการรวบรวมโบราณวัตถุเก่าแก่และมีค่า นำมาทำทะเบียนและเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ สิ่งของสำคัญที่นำมาจัดแสดงไว้ได้แก่ พระยานมาศ กระโถนถมปัทม์ กาน้ำชา และหัวเรือกัญญา ซึ่งเป็นสิ่งของที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพระราชทานแด่หลวงพ่อรด เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดท่าพูด นอกจากนั้นก็เป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และสิ่งของที่รับบริจาคจากชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2543 การบูรณะกุฏิเจ้าอาวาสหลังเก่าได้แล้วเสร็จ จึงเริ่มดำเนินการจัดทำอาคารหลังนี้ให้เป็นพิพิธภัณฑ์อีกหลังหนึ่ง ใช้ชื่ออาคารว่า “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดท่าพูด” โดยนำสิ่งของจำนวนหนึ่งจากพิพิธภัณฑ์ที่หอไตรมาจัดแสดงไว้ที่อาคารหลังใหม่นี้

พิพิธภัณฑ์วัดท่าพูดจัดแสดงสิ่งของและโบราณวัตถุประเภทต่างๆ ตั้งแต่โบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุที่มีอายุอยู่ในช่วง 100 - 200 ปีที่ผ่านมา มีการจำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้คือ โบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นโบราณวัตถุยุคสังคมเกษตรกรรมยุคโลหะสำริดที่ได้มาจากจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยภาชนะดินเผา แม่พิมพ์เครื่องมือ เครื่องมือสำริด และมีภาชนะดินเผาตกแต่งด้วยการเขียนสีแบบบ้านเชียง โบราณวัตถุกลุ่มพระพุทธรูป มีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปแบบรัตนโกสินทร์ โบราณวัตถุกลุ่มสิ่งของที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ของใช้ในครัวเรือนไทยในอดีต ได้แก่ อุปกรณ์ปรุงอาหารปรุงอาหารและอุปกรณ์ทำการเกษตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวติท้องถิ่นของผู้คนในอดีตเมื่อ 50 – 100 ปีที่ผ่านมา สิ่งของต่างๆ จากตะวันตกในสังคมชนบทไทยเมื่อราว 50 ปีมาแล้ว เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ หนังสือพิมพ์เก่า ที่รวบรวมเรื่องราวที่ได้รับความสนใจจากประชาชนในแต่ละยุคแต่ละสมัย เครื่องทองเหลือง และเครื่องลายคราม ที่ชาวชุมชนวัดท่าพูดนำมาถวายวัด นอกจากนี้ยังมีจารึกเป็นจารึกตัวอักษรไทยบนแผ่นอิฐมอญที่ใช้ก่อสร้างพระอุโบสถ

แหล่งข้อมูล: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ปีพุทธศักราช 2546 (ฉบับเนื้อหาสังเขป)*

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสน

ที่ตั้ง 151 หมู่ 9 ตำบลห้วยหมอนทอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

เจ้าอาวาส พระปลัดสุวัฒน์ สุชีโว

ผู้ประสานงาน นายสำราญ เจเถื่อน โทร. (01) 857-7465

เวลาทำการ ยังไม่เปิดอย่างเป็นทางการ ผู้สนใจกรุณาติดต่อล่วงหน้า

วัดกำแพงแสนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองกำแพงแสนโบราณ มีลักษณะเด่นคือเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ตามแบบเมืองทวารวดีทั่วไป โดยวัดตั้งอยู่ห่างจากเมืองกำแพงแสนโบราณราว 1 กิโลเมตร ใกล้กับวัดกำแพงแสนใกล้ประมาณ 100 เมตร เป็นที่ตั้งของวัดร้างซึ่งยังไม่มีการศึกษาว่าสร้างขึ้นในสมัยใด แต่พิจารราจากอิฐมอญที่มีขนาดใหญ่เหมือนกับที่นิยมทำในสมัยทวารวดี จึงสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่า วัดร้างแห่งนี้น่าจะสร้างขึ้นร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งอาจมีอายุอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่งระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 และอาจร่วมสมัยกับเมืองกำแพงแสนโบราณ สำหรับวัดกำแพงแสนปัจจุบันนั้นไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยใดเช่นกัน แต่จากคำบอกเล่าของชาวบ้านเล่าว่ามีอายุประมาณ 200 ปี จึงสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าน่าจะสร้างขึ้นในช่วงระหว่างสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายกับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างไรก็ตามจากเอกสารที่ทำโดยวัดกำแพงแสนอีกชุดหนึ่งได้กล่าวว่า วัดกำแพงแสนสร้างขึ้นราว พ.ศ. 2366 โดยอ้างจากหลักฐานของอำเภอกำแพงแสนซึ่งให้ข้อมูลว่าในครั้งนั้นมีการสร้างพระอุโบสถหลังแรกขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2490 พระครูสุกิจธรรมสร (หลวงพ่อสว่าง) เจ้าอาวาสในขณะนั้นได้ย้ายวัดกำแพงแสนมาตั้งยังที่ใหม่ใกล้คลองท่าสารบางปลา ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดกำแพงแสนในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสนริเริ่มโดยพระปลัดสุวัฒน์ สุชีโว เจ้าอาวาสวัดกำแพงแสน ท่านเป็นพระนักพัฒนาซึ่งนอกจากจะสนใจพัฒนาวัดในด้านความสะดวกสบายแล้ว ท่านยังส่งเสริมงานด้านการศึกษาและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดด้วย และงานที่นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์มรดกของท้องถิ่นกำแพงแสนก็คือ ท่านได้เริ่มรวบรวมโบราณวัตถุต่าง ๆ ในท้องถิ่นและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสนขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยโบราณวัตถุหลายประเภททั้งที่เป็นโบราณวัตถุในท้องถิ่น คือ โบราณวัตถุสมัยทวารวดี และโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่มีผู้มีจิตศรัทธานำมาถวาย เช่น เครื่องถ้วย เครื่องทองเหลือง เครื่องจักสาน เป็นต้น ปัจจุบันทางพิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสนยังมีพื้นที่จัดแสดงค่อนข้างเล็ก ในอนาคตอันใกล้นี้ ท่านเจ้าอาวาสมีโครงการที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ เพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุที่มีอยู่ให้เป็นระบบและถูกต้องตามหลักวิชาการยิ่งขึ้น

พิพิธภัณฑ์วัดกำแพงแสนได้จัดห้องแสดงโบราณวัตถุไว้ 1 ห้อง มีการจัดเรียงโบราณวัตถุไว้เป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้ *โบราณวัตถุสมัยทวารวดีจากเมืองโบราณกำแพงแสน* ประกอบไปด้วยเศษประติมากรรมปูนปั้น และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม *ภาชนะดินเผาสมัยต่าง ๆ* ประกอบด้วยภาชนะดินเผาหลายสมัย เช่น สมัยบ้านเชียง หรือ เครื่องถ้วยต่าง ๆ *เครื่องใช้ต่าง ๆ ในครัวเรือน* เช่น เครื่องจักสาน และเครื่องทองเหลือง *พระพุทธรูปและพระพิมพ์* เป็นของหลายยุคหลายสมัย *เปลือกหอยทะเล* เป็นเปลือกหอยขนาดใหญ่สวยงาม ซึ่งได้มาจากการขุดบ่อดินในบริเวณชุมชนกำแพงแสน

แหล่งข้อมูล: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). *ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม ปีพุทธศักราช 2546 (ฉบับเนื้อหาสังเขป)*

พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก

ที่ตั้ง วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

เจ้าอาวาส พระครูสิริชัยคณารักษ์ โทร. (034) 331-462, 332-182

เวลาทำการ เสาร์-อาทิตย์และวันหยุดตามเทศกาลสำคัญ เวลา 9.00 – 16.00 น.

วัดกลางบางแก้วเป็นวัดโบราณ มีโบสถ์ วิหารและพระประธานเก่าแก่ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแตสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา เป็นวัดที่มีพระจำพรรษาและมีเจ้าอาวาสปกครองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เจ้าอาวาสองค์สำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีคือ หลวงปู่บุญ หรือท่านเจ้าคุณพระพุทธวิถีนายก (บุญ ขันธโชติ) เป็นเจ้าอาวาสปี พ.ศ. 2429 – 2478 อีกองค์หนึ่งคือ หลวงปู่เพิ่ม ซึ่งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระพุทธวิถีนายก (เพิ่ม ปุญญวสโน) เช่นเดียวกัน ท่านเป็นศิษย์และสืบต่อตำแหน่งเจ้าอาวาสจากหลวงปู่บุญ มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2526 หลวงปู่บุญเป็นเจ้าคณะมณฑลนครชัยศรี ปกครองท้องที่จังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสาครและนครปฐม ท่านเป็นที่พึ่งพาของผู้คนมากมายในด้านกฤตยาคมขลัง แพทย์แผนโบราณของไทย การสร้างพระเครื่องบูชาและเครื่องรางของขลังหลายชนิด เมื่อหลวงปู่บุญมรณภาพไป หลวงปู่เพิ่มก็ได้สืบทอดงานทั้งหมดของท่านอาจารย์และดูแลวัดพร้อมกับข้าวของมีค่าทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของเก่าแก่คู่กันมากับวัดและที่หลวงปู่บุญสร้างหรือมีผู้นำมาถวาย

ในเวลาต่อมาพระครูสิริชัยคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี เจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้วองค์ปัจจุบันได้ร่วมมือกับศิษย์จัดสร้าง “พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก” แห่งนี้ขึ้นเพื่อเป็นที่เก็บรักษาของมีค่าทั้งหลายและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าชมและศึกษาหาความรู้ โดยเปิดให้เข้าชมในเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดเทศกาลสำคัญ และหากมีนักเรียนนักศึกษาประสงค์เข้าชมเป็นหมู่คณะโดยไม่เสียค่าธรรมเนียมและมีผู้นำชมก็ทำหนังสือติดต่อมาล่วงหน้าได้

อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นอาคาร 3 ชั้นๆ ล่างแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนพระพุทธวิถีนายก จัดแสดงประวัติและข้าวของเครื่องใช้ของหลวงปู่บุญและหลวงปู่เพิ่ม ส่วนที่ 2 จัดแสดงคัมภีร์ใบลานจารด้วยตัวอักษรขอมเป็นส่วนใหญ่ห่อด้วยผ้าห่อคัมภีร์เก่าบรรจุในกลักไม้และหีบพระธรรม สมุดข่อยทั้งสมุดขาวสมุดดำ มีทั้งอักษรไทยและอักษรขอม สมุดภาพพระมาลัย สมุดภาพพุทธประวัติ พระราชพงศาวดาร ตำราพิชัยสงคราม วรรณคดี ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ เลขยันต์และคาถาอาคมต่างๆ ตู้พระธรรม หีบพระธรรมลายรดน้ำและพานแว่นฟ้า

ชั้นสองจัดแสดงของใช้ประเภทต่าง ๆ เช่น เครื่องเบญจรงค์ เครื่องลายคราม ถ้วยชาม ปั้นชา ถ้วยชา เครื่องแก้วเจียระไน เครื่องทองเหลือง เครื่องเขิน เครื่องไม้ ถาดเคลือบ เครื่องมุกในห้องมุก ธรรมาสน์มุกของหลวงปู่บุญซึ่งพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ 8 สร้างถวาย โดยมีรูปพระอาทิตย์และตัวอักษรจีนคำว่าพระอาทิตย์อยู่ที่พนักธรรมาสน์ และในห้องกระจกด้านทิศใต้จัดแสดงพระพุทธรูปปางต่างๆ พระพุทธรูปทรงเครื่อง และพระปางปาเลไลยก์ซึ่งผู้ถวายหล่อด้วยเงินพดด้วงที่เหลือจากการเล่นแร่แปรธาตุ

ชั้นสามจัดแสดงพระบุเงินและพระบูชาไม้แกะ พระเนื้อทองเหลืองทรงเครื่อง พระมาลัยโปรดสัตว์นรก ในห้องซีกตะวันตกมีธรรมาสน์บุษบกเก่าเป็นไม้สลักลงรักปิดทอง ซีกตะวันออกแสดงพระบูชาขนาดใหญ่ ทั้งที่เป็นของเก่าและที่พุทธบริษัทสร้างถวายในสมัยหลวงปู่บุญ ตรงกลางคือกุฏิเก่าของหลวงปู่ ประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งของหลวงปู่ประกอบกับจัดวางข้าวของเครื่องใช้ของท่านเหมือนสมัยที่ท่านมีชีวตอยู่ พระพุทธรูปตรงกลางภายในกุฏิคือ พระสัมพุทธมหามุนี พุทธวิถีนายก ปุญญวสนนิมมิต สมัยเชียงแสน ซึ่งหลวงปู่เพิ่มได้เศียรมาจากเมืองเชียงแสนแล้วสร้างซ่อมแซมจนเป็นองค์ที่สมบูรณ์

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก วัดกลางบางแก้ว นครชัยศรี

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง

ที่ตั้ง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โทร. (032) 372-584

ผู้ประสานงาน นางสอางค์ พรหมอินทร์ โทร. (09) 885-8817

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงก่อรูปก่อร่างขึ้นจากดำริของพระครูวรธรรมพิทักษ์ หรือท่านอาจารย์ลม เจ้าอาวาสวัดม่วง ท่านเล็งเห็นคุณค่าของวัตถุสิ่งของโบราณ ห่วงใยว่าจะสูญหายไปโดยที่คนรุ่นหลังอาจไม่ทันได้เห็นได้รู้จักและได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของสิ่งของเหล่านี้ เมื่อชาวบ้านทราบว่าท่านมีใจรักทางด้านนี้ก็พากันสนับสนุนท่านอาจารย์ลมและชาวบ้านม่วงได้ช่วยกันเก็บสะสมของโบราณ คัมภีร์ใบลาน พระพุทธรูป ผ้าห่อคัมภีร์ เครื่องใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและวิถีชีวิตชาวมอญบ้านม่วงไว้เป็นจำนวนมาก

ท่านอาจารย์ลมมีความตั้งใจมานานแล้วว่าอยากจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์แต่ยังไม่มีโอกาสเหมาะสมและติดขัดอยู่ว่าไม่มีความรู้เรื่องการระบุอายุและการเก็บรักษาของเก่าที่ถูกวิธี ต่อมาเมื่อได้สัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยศิลปากรนำโดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ที่นำนักศึกษามาศึกษาภาคสนามที่บ้านม่วง จึงได้มีการพูดคุยถึงการจัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา ขณะนั้นมหาวิทยาลัยศิลปากรกำลังมีความคิดที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบอยู่พอดี ทางวัดม่วงชาวบ้านม่วงและมหาวิทยาลัยศิลปากรจึงได้ร่วมกันสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงขึ้นเนื่องในวโรกาสดังกล่าว โดยทางมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ของบประมาณแผ่นดินมาใช้ในการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ และทางวัดม่วงสมทบเงินค่าก่อสร้างอีกจำนวนหนึ่ง และได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการขึ้นทำหน้าที่จัดทำทะเบียนสิ่งของต่าง ๆ และศึกษาวิจัยจัดทำข้อมูลจากวัตถุสิ่งของที่มีประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และคำบอกเล่าของชาวบ้านเพื่อกำหนดเนื้อหาการจัดแสดง จนในที่สุดได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2536

เนื้อหาการจัดแสดงแบ่งออกเป็น 5 ส่วนคือ (1) เรื่องราวเกี่ยวกับลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณ ส่วนนี้จัดแสดงด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน (2) เรื่องของสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านม่วงและชุมชนใกล้เคียง ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง บทบาทของชาวจีนต่อการเกิดของตลาด และบทบาทของคณะเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวมอญในฐานะผู้นำระบบการรักษาพยาบาลแบบใหม่มาสู่ท้องถิ่น (3) บ้านม่วงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงถึงความเป็นผู้รักการเล่าเรียนเขียนอ่านของชาวมอญ จัดแสดงคัมภีร์ใบลาน ภาพพระบฎซึ่งมีความสำคัญต่อพุทธศาสนาและผ้าห่อคัมภีร์ที่แสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนอยู่ในธรรมเนียมการถวายผ้าห่อคัมภีร์ (4) วิถีชีวิตชาวบ้านที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จัดแสดงผ่านข้าวของ และรูปถ่ายเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ พิธีรำผีมอญ การละเล่นสะบ้า งานบวชของชาวมอญ และการแสดงเครื่องแต่งกายของชาวมอญ และ (5) การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านม่วงและท้องถิ่นใกล้เคียง

แหล่งข้อมูล: พระครูวรธรรมพิทักษ์. คำนำ *ลุ่มน้ำแม่กลอง: พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2536
มหาวิทยาลัยศิลปากร. *พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง*. จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536.

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน

ที่ตั้ง ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โทร. (032) 233 - 386

เจ้าอาวาส พระอธิการนุชิต วชิรวุฑโฒ โทร. (01) 753 - 1230

หนังใหญ่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นการแสดงชั้นสูง เป็นการแสดงที่รวมรวมศิลปะที่ทรงคุณค่าหลายแขนง ได้แก่ ด้านศิลปะการออกแบบลวดลายไทยเชิงจิตรกรรมที่มีความวิจิตรบรรจง ผสมกับฝีมือช่างแกะสลักที่ประณีต เมื่อแสดงก็จะมีการนำศิลปะทางนาฏศิลป์การละคร ที่เคลื่อนไหวอย่างได้อารมณ์ตามเนื้อเรื่องประกอบกับบทพากย์ บทเจรจา บทขับร้อง ดนตรี ปี่พาทย์ ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องราว และให้อรรถรสทางศิลปะแก่ผู้ชมได้อย่างสมบูรณ์ การแสดงหนังใหญ่จึงมีคุณค่าทางศิลปะสูงและแสดงถึงอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทยได้เป็นอย่างดี

หนังใหญ่วัดขนอนสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้ที่ริเริ่มในการแกะสลักตัวหนังคือ ท่านพระครูศรัทธาสุนทร (หลวงปู่กล่อม) ท่านเกิดเมื่อพ.ศ. 2391 มรณภาพเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2485 รวมอายุได้ 95 ปี ท่านมีความคิดที่จะสร้างหนังใหญ่ให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม จึงได้ชัดชวนครูอิ๋ง ช่างจาด ช่างจ๊ะ และช่างพ่วง มาร่วมกันสร้าง หนังชุดแรกที่สร้างคือ ชุดหนานถวายแหวน ต่อมาได้สร้างเพิ่มอีกรวม 9 ชุด ปัจจุบันมีตัวหนัง 313 ตัว นับเป็นสมบัติของวัดที่ได้ร่วมกันรักษาสืบทอดมา เป็นเพียงวัดเดียวที่มีมหรสพเป็นของวัด มีตัวหนัง และคณะหนังใหญ่ที่สมบูรณ์อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

วัดขนอน มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการอนุรักษ์หนังใหญ่ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยทางวัดได้ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนในการนำหนังใหญ่วัดขนอนนี้ไปแสดงเผยแพร่ยังที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาแล้วหลายครั้ง ในปี พ.ศ.2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะในตัวหนังใหญ่ ทรงมีพระราชดำริให้ทางวัดช่วยอนุรักษ์ตัวหนังทั้ง 313 ตัว และจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่ขึ้นแสดงแทนโดยมีมหาวิทยาลัยศิลปากรรับผิดชอบงานช่างจัดทำหนังทั้งหมด หลังจากนั้นได้นำหนังใหญ่ชุดใหม่ที่สร้างนี้ทูลเกล้าถวายเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2538 ณ โรงละครแห่งชาติ และทรงพระราชทานให้ทางวัดขนอนนำมาใช้ในการแสดงต่อไป

ปัจจุบันนี้ทางวัดได้จัดพิพิธภัณฑ์สถานแสดงนิทรรศการหนังใหญ่ เปิดให้ประชาชนและผู้สนใจเข้าชมและศึกษา พร้อมทั้งมีการสาธิตการแสดงหนังใหญ่ ตลอดจนการฝึกเยาวชนให้เรียนรู้และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ครบทุกกระบวนการ เพื่อสนองโครงการตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีสืบต่อไป

สำหรับการแสดงหนังใหญ่ ก่อนการแสดงจะต้องมีพิธีไหว้ครู วงดนตรีปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงโหมโรง ขณะทำพิธีเรียกพิธีเบิกหน้าพระ ต่อจากนั้นจะเป็นการแสดงชุดเบิกโรง นิยมเล่นตอนจับลิงหัวค่ำ มีตัวหนังที่แสดงคือ ลิงขาวและลิงดำ ลิงดำชอบก่อความวุ่นวายและสร้างความเดือดร้อน ลิงขาวจะเป็นผู้คอยตักเตือนแต่ลิงดำไม่รับฟังคำสั่งสอน ลิงขาวจึงจับลิงดำมัดและพาไปเฝ้าพระฤาษี พระฤาษีจึงตักเตือนสั่งสอนให้แก้ไขปรับปรุงตัวใหม่ และให้ลิงขาวแก้มัด ทั้งสองจึงอยู่เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน การเล่นเบิกโรงนี้เป็นการเรียกคนดูเพราะเสียงปี่พาทย์จะเร้าใจ เพลงเชิดทำให้เกิดความคึกคัก บทเจรจาที่ตลกทำให้เกิดความครึกครื้น ในขณะเดียวกันก็แฝงคำสอนคติธรรม “ความดีย่อมชนะความชั่ว” หลังจากจบชุดเบิกโรงจะเป็นการแสดงชุดใหญ่ นิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งแสดงจบเป็นตอนๆ

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน (เอกสารเผยแพร่เพื่อการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ)

พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

ที่ตั้ง วัดเขายี่สาร ตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้ประสานงาน อ.สิริอาภา รัชตะหิรัญ โทร. 01 – 859 - 3195

ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์บ้านยี่สาร เริ่มต้นขึ้นราวปี พ.ศ. 2539 จากการที่ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งช่วยกันเก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ โบราณวัตถุจากวัดเขายี่สาร และรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ จากชาวบ้านในชุมชนยี่สาร ตั้งใจว่าอยากจะนำมาจัดแสดงไว้ให้ผู้ที่สนใจได้เข้าชม และได้ขออนุญาตจากวัดเขายี่สาร ใช้พื้นที่ใต้ถุนศาลาการเปรียญเป็นสถานที่จัดแสดง โดยท่านพระครูสมุทรวิสุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดเขายี่สาร ได้สมทบเงินสนับสนุนมาจำนวนหนึ่ง ชาวบ้านที่พอจะมีฐานะบ้างก็ช่วยบริจาคเงินสมทบ บ้างก็ให้ยืมโดยไม่มีกำหนดส่งคืนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑ์ จนเริ่มสร้างเป็นห้องพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา และมีการตั้งคณะกรรมการบริหารและดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ เริ่มแรกมีนายธนู พยนต์ยิ้ม เป็นหัวหน้าพิพิธภัณฑ์

ปลายปี พ.ศ. 2540 มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ชุดใหม่ โดยมีอาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการ อาจารย์สิริอาภาเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทอย่างสำคัญต่อพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ด้วยความเป็นนักวิชาการ และเป็นคนยี่สารโดยกำเนิด ทำให้อาจารย์เป็นเสมือนข้อต่อหรือตัวกลางเชื่อมประสานระหว่างคนในชุมชนกับคนจากภายนอกชุมชน หลังจากที่ได้เห็นการริเริ่มของคนในชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาวซึ่งส่วนใหญ่ก็สัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน จึงคิดว่าน่าจะเข้ามาช่วยบ้านเกิด โดยมีแนวคิดว่าหากจะจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ก็ควรมีความเป็นวิชาการมีการจัดแสดงเป็นเรื่องราวได้ จึงได้มีการติดต่อขอคำแนะนำและประสานงานกับ *รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม* มูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร เข้ามาสนับสนุนทางด้านการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล โดยส่งนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ภาคสนามเข้ามาช่วยทำทะเบียนวัตถุสิ่งของและสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีแหล่งอู่ตะเภา โดยมีคุณวลัยลักษณ์ ทรงศิริ เป็นกำลังสำคัญ วัตถุสิ่งของ และเรื่องราวจากการศึกษาค้นคว้าเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญในการจัดแสดงเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

ช่วงที่เริ่มมีการขุดค้นทางโบราณคดี แม้ว่าจะมีนักวิชาการจากภายนอกเข้ามาเหลือด้านวิชาการแต่ชาวบ้านเองก็เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณทั้งหมด ขณะนั้นรวบรวมเงินได้ 60,000 บาท จากการทอดผ้าป่าและชาวบ้านร่วมกันสมทบแต่ก็ยังไม่เพียงพอ เมื่อทราบว่ารัฐบาลจัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนได้ ชุมชนยี่สารก็เลยเสนอโครงการเข้าไป ได้รับเงินทุนสนับสนุนโครงการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านเขายี่สารเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” จากสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) จำนวน 1,201,141 บาท โดยชาวชุมชนยี่สารสมทบเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง นำมาจัดทำพิพิธภัณฑ์ชั้นบน ในที่สุดการจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารก็สำเร็จพร้อมเปิดให้เข้าชม ดำเนินการโดยชาวบ้านยี่สารในรูปของคณะกรรมการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ ใช้ชื่อเป็นทางการว่า *“พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร”*

การจัดแสดงบริเวณชั้นล่างที่บอกเล่าถึงวิถีชีวิตของคนยี่สารที่เป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากเป็นชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบป่าชายเลน สภาพภูมิศาสตร์มีส่วนเข้ามากำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนยี่สารอย่างมาก ข้าวของที่จัดแสดงเป็นของที่ชาวบ้านนำมามอบให้พิพิธภัณฑ์ เช่น เข็มฉีดยาโบราณ หม้อดินเผา รางบดยา เป็นต้น ส่วนชั้นบนก็จัดแสดงเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ความเชื่อถือศรัทธาของคนยี่สารที่มีต่อพ่อปู่ศรีราชา สิ่งของและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

แหล่งข้อมูล: หนังสือคู่มือ นำชมพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

พิพิธภัณฑ์จันเสน

ที่ตั้ง วัดจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ โทร. (056) 339-061

เจ้าอาวาส พระครูนิวิฐธรรมขันธ์

ผู้ประสานงาน อ.รุจิรา เชาว์ธรรม โทร. (01) 795 - 2185

บ้านจันเสนเป็นชุมชนริมทางรถไฟอยู่ใน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ บริเวณใกล้ ๆ กันนั้นในอดีตคือเมืองโบราณสมัยทวารวดี ในบริเวณนี้จึงพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าโบราณวัตถุเหล่านั้นได้สูญหายเปลี่ยนมือไปสู่นักสะสมของเก่าโดยไม่รู้คุณค่า พระครูนิสัยจริยคุณ หรือที่ชาวบ้านเรียกขานกันว่า “หลวงพ่อโอด” ท่านเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ประกอบกับมีดำริที่จะสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางชุมชนอยู่แล้ว จึงจัดให้มีส่วนที่เป็นพิพิธภัณฑ์อยู่ภายในด้วย

พระครูนิวิฐธรรมขันธ์ หรือหลวงพ่อเจริญ เจ้าอาวาสรูปต่อมาเป็นกำลังสำคัญที่สานต่องานพิพิธภัณฑ์จนเสร็จสมบูรณ์ การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ และพิพิธภัณฑ์ต้องใช้ความอดทน และเวลานานหลายปี แต่ด้วยความศรัทธาต่อเจตนารมย์ของหลวงพ่อโอด ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี โดยได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการและชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือ ศรัทธาในการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์นั้น ได้หลั่งไหลมาจากทั้งประชาชนทั่วไปและคนในชุมชน ทำให้ไม่ต้องใช้งบประมาณจากภาครัฐ พิพิธภัณฑ์จันเสนเริ่มเปิดให้เข้าชมตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา และในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์จันเสนอย่างเป็นทางการ

จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์จันเสนคือ มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในเรื่องของกิจกรรม นอกเหนือไปจากการจัดแสดงถาวร และเป็นตัวอย่างการริเริ่มสร้างสรรค์ที่สำคัญ นั่นคือ การให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ “โครงการอาสาสมัครยุวมัคคุเทศก์” เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2540 โดยโรงเรียนวัดจันเสน และโรงเรียนเอ็งสุวรรณอนุสรณ์ ตลอดจนคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์จันเสน ได้นำเด็ก ๆ ทั้งที่เรียนอยู่ในระดับประถม และมัธยมในชุมชน มาอบรมเกี่ยวกับเรื่องราวที่นำเสนอในพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่น จนในที่สุดเด็ก ๆ สามารถที่จะบรรยายและนำชมพิพิธภัณฑ์จันเสนได้ด้วยตนเอง เด็ก ๆ มีการผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่มัคคุเทศก์ด้วยความสมัครใจในระหว่างวันเสาร์และวันอาทิตย์

นอกจากนี้ยังมีโครงการกลุ่มสตรีทอผ้าด้วยกี่กระตุก เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 ก่อนหน้าที่จะมีการสร้างพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนากว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด เมื่อหมดจากหน้านา บรรดาแม่บ้านจึงมีเวลาเหลือมาก หลวงพ่อเจริญ ให้ชักชวนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันหัดทอผ้าภายในวัดจันเสน แม่บ้านส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มล้วนเริ่มจากไม่มีใครทอผ้าเป็นเลย แต่ในปัจจุบัน สามารถฝากขายผ้าที่ร้านค้าซึ่งตั้งอยู่ในวัด มีรายได้เสริมให้ครอบครัวอีกทางหนึ่ง อีกทั้งมีการรวมกลุ่มแม่บ้านอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่จะทดลองทำงานหัตถกรรมอย่างอื่นเสริมด้วย รายได้ส่วนหนึ่งก็แบ่งมาบำรุงพิพิธภัณฑ์ ปัจจุบันมีการทำดอกไม้จันท์ และเย็บหมวกออกมาขายด้วย รวมทั้งยังรับของจากกลุ่มแม่บ้านกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่มีแหล่งจำหน่ายมาช่วยขาย นอกจากนี้ คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนยังได้ฟื้นฟูการทำขนมนางเล็ดมาฝากขายไว้ที่ร้าน และกลายเป็นสินค้าที่โดดเด่นในเวลาต่อมา

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับ พิพิธภัณฑ์จันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคกลาง – ตะวันตก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 26 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑสถานบ้านโป่งมะนาว

ที่ตั้ง วัดโป่งมะนาว ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โทร. (01) 294 – 7790, (07) 007 - 1540

ผู้ประสานงาน กำนันทองดี ภักดี โทร. (07) 094 - 2765

พิพิธภัณฑ์สถานบ้านโป่งมะนาว ริเริ่ม และดำเนินการโดยองค์กรชุมชน ภายใต้ชื่อ ชมรมอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลห้วยขุนราม ชาวตำบลห้วยขุนรามได้รวมตัวกันก่อตั้งชมรมอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีฯ ดังกล่าว หลังจากที่มีการจับกุมผู้ลักลอบขุดค้นวัตถุโบราณผิดกฎหมายภายในบริเวณวัดโป่งมะนาว ประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2543 มีคนมาติดต่อทางวัดจะขอขุดพื้นที่ภายในบริเวณวัดอ้างว่าจะมาล้างป่าช้าให้ คณะกรรมการวัดก็อนุญาตไป เพราะไม่ทราบเจตนาที่แท้จริงและต้องการเงินมาปรับปรุงวัด ต่อมาเกิดมีความขัดแย้งกันเองในกลุ่มคนที่มาลักลอบขุด ก็เลยมีคนไปแจ้งความให้ตำรวจมาจับพวกที่มาลักลอบขุด มีคนถูกจับไปทั้งสิ้น 64 คน ทราบว่าเป็นพวกที่มีอาชีพขุดหาของเก่าไปขาย และทำเป็นล่ำเป็นสัน มีการส่งข่าวถึงกันให้มาขุดจากตอนแรกที่มากัน 10 คน เพิ่มมาเป็น 20 คน 30 คน จนกระทั่งถึง 60 – 70 คน มาซื้อขายกันที่ปากหลุมเลย เข้าใจว่ามีการลักลอบขุดมาเรื่อย ๆ จากบริเวณอื่น ๆ แล้วก็เลยมาถึงที่บ้านโป่งมะนาวนี้

หลังจากนั้นชาวบ้านจึงได้ทราบว่าเป็นกลุ่มลักลอบขุดค้นวัตถุโบราณโดยผิดกฎหมายไม่ใช่กลุ่มที่มาล้างป่าช้าตามที่กล่าวอ้าง และพบเห็นชิ้นส่วนโครงกระดูกจำนวนมากที่พวกลับลอบขุดค้นไม่ต้องการกองทิ้งไว้เกลื่อนกลาด จึงได้รายงานไปที่กรมศิลปากร และติดต่อขอให้คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรเข้ามาช่วยดูแล และทำการขุดแต่งบริเวณขอบหลุมที่ถูกลักลอบขุด พบว่ามีโครงกระดูกอยู่ถึง 46 โครง พบข้าวของเครื่องใช้ เครื่องประดับ อาวุธ เครื่องปั้นดินเผาที่แตกหักกระจัดกระจายอยู่อีกเป็นจำนวนมาก และได้เริ่มทำการขุดค้นทางวิชาการโดยนักศึกษาจากคณะโบราณคดี นำโดย รศ. สุรพล นาถะพินธุ โดยคณะทำงานได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านโป่งมะนาวในเรื่องอาหารการกิน ดูแลเรื่องความสะดวก ความปลอดภัย มีการวางเวรยาม มีหน่วยงานอนามัยมาช่วยดูแล

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2443 เป็นต้นมา นักศึกษาของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มาทำการขุดค้นเป็นช่วง ๆ อยู่หลายครั้ง เนื่องจากต้องมาทำในช่วงปิดภาคเรียน โดยได้รับการสนับสนุนทุนในการขุดค้นจากหลายทาง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ และได้จัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเพื่อจัดแสดงวัตถุที่ได้จากการขุดค้น และบอกเล่าถึงความสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนดึกดำบรรพ์ที่มีอายุเก่าแก่ถึง 3,000 ปี โดยเริ่มแรกอาศัยพื้นที่ใต้ถุนอาคารหอสวดมนต์ไปก่อน ต่อมาทาง องค์การบริหารส่วนจังหวัด ลพบุรี จัดสรรงบประมาณมาให้ 565,000 บาท เพื่อทำเป็นห้องพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา มีนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรมาช่วยเรื่องการจัดนิทรรศการภายใน คิดว่าในอนาคตน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลพบุรีได้

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทำโดยคณะกรรมการชมรมฯ ซึ่งสมัครใจเข้ามาทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน คณะกรรมการมีหน้าที่ต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชม ตรวจตราเงินที่ได้รับบริจาค และร่วมตัดสินใจในการดำเนินการต่างๆ ซึ่งต้องมีการลงมติเห็นชอบร่วมกัน มีการว่าจ้างผู้ประสานงาน อัตราเงินเดือน 4,100 บาท เพื่อดูแลทำความสะอาดและให้ข้อแนะนำกับผู้มาเยี่ยมชม เปิดดำเนินการเวลา 8.30 – 16.30 น. ทุกวัน เว้นวันอังคาร - พุธ

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนามครั้งที่ 6 : 14 มกราคม 2547 สัมภาษณ์ กำนันทองดี ภักดี กำนันตำบลห้วยขุนราม ประธานชมรมอนุรักษ์แห่งโบราณคดีฯ และ อ.บุญส่ง สุขมาก ผอ.รร.บ้านคลองกลุ่ม ที่ปรึกษาชมรมฯ

สุรพล นาถะพินธุ. ชุมชนดึกดำบรรพ์ คน 3 พันปี แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี.

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน

ที่ตั้ง หมู่ 4 ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

เจ้าอาวาส พระครูปลัดวิรัตน์ อคฺคธมฺโม โทร. (01) 663-2956

เวลาทำการ 9.00 – 17.00 น. (ติดต่อล่วงหน้าสำหรับการสาธิตการแสดงหนังใหญ่)

วัดบ้านดอนตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือ 4 กม. เดิมชื่อ “วัดสระประทุม” คงจะเนื่องด้วยด้านทิศใต้ของวัดมีสระบัวหลวงกว้างใหญ่ตลอดแนว วัดบ้านดอนเป็นวัดที่มีหนังใหญ่และองค์หลวงพ่อประสาทพรซึ่งเป็นพระพุทธรูปปั้นสูง 5 ศอก 8 นิ้ว สร้างเมื่อ พ.ศ. 2500 ตามดำริของท่านพระครูปัญญาวุฒิกร (ฟู ชาวดอน) เพื่อเป็นหลักใจสำหรับสักการะบูชาประจำวัดบ้านดอน

หนังใหญ่วัดบ้านดอนมีอายุยาวนานกว่า 200 ปี การอนุรักษ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนเริ่มต้นจากเห็นว่าหนังใหญ่เป็นมหรสพชั้นสูง การไหว้ครูแต่ละครั้งมีการประพรมน้ำมนต์นึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อกันว่าถ้าใครลบหลู่ทำลาย นำไปไว้ในสถานที่อันไม่สมควรหรือกระทำการอันส่อไปในทางไม่เคารพบูชาจะประสบอันตรายหรือโชคร้าย จึงไม่มีใครกล้าเข้าใกล้หรือดูแลใกล้ชิด ช่วงที่ไม่มีการแสดงหรือเก็บไว้นานๆ ตับคาบตัวหนังแต่ละตัวซึ่งเป็นไม้ไผ่ย่อมผุพังไปตามกาลเวลา เมื่อตัวหนังตับเสีย แผ่นหนังก็จะย่นไม่พร้อมที่จะแสดงและเสียหาย จึงได้จัดการเปลี่ยนตับที่หนีบตัวหนังที่เหลืออยู่ทั้งหมดเมื่อ พ.ศ. 2524 และจัดเก็บในกุฏิพระ ผู้ใดสนใจก็มาศึกษากันได้ แต่เนื่องจากกุฏิพระมีการเก็บของหลายอย่างดูแล้วไม่สบายตาสบายใจ จึงได้เคลื่อนย้ายไปเก็บไว้ในวิหารพระประสาทพรและคิดหาที่เก็บที่เป็นเอกเทศให้เหมาะสมกับสิ่งล้ำค่าและเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาของชนรุ่นหลัง

ในปี พ.ศ. 2536 อดีตเจ้าอาวาสพระครูปัญญาวุฒิกรได้มอบงบประมาณส่วนหนึ่งสมทบกับที่ประชาชนทอดผ้าป่าสามัคคีจัดสร้างอาคารเก็บหนังโดยเฉพาะ และจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์หนังใหญ่ภาคตะวันออก ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุน มีผู้เห็นความสำคัญช่วยกันดูแลรักษา มีกรรมการอนุรักษ์หนังใหญ่ช่วยศึกษาเนื้อหาการแสดงพลิกฟื้นของเก่าให้มีการแสดงสืบสานต่อไปจนเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวาง มีการจัดเผยแพร่ทางโทรทัศน์ และแสดงในวันสำคัญของชาติและคิดที่จะปรับปรุงอาหารเก็บหนังใหญ่หวังให้เป็นพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่สืบไป

ปี พ.ศ. 2542 ได้พัฒนาอาคารเก็บหนัง โดยปรับปรุงต่อเติมเป็นห้องประชุมเพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชมได้รับฟังบรรยายสรุปและดูเทปการแสดงหนังใหญ่ จัดทำตู้เก็บตัวหนัง 2 ตู้ๆ ละ 10 ลิ้นชัก มีช่องระบายให้อากาศสามารถถ่ายเทได้และเปลี่ยนตับหนังทั้งหมดเป็นไม้เหลาชะโอนซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งทนทานต่อมดปลวก ด้านหน้าของแต่ละลิ้นชักจะเขียนชื่อตัวหนังไว้เพื่อสะดวกในการนำออกมาศึกษา ดูเรียบร้อยและปลอดภัย ตัวหนังส่วนหนึ่งนำมาจัดแสดงไว้เป็นนิทรรศการ ต่อมาได้ดำเนินการจัดทำตัวหนังใหม่เพิ่มเติมอีก 77 ตัว เพื่อใช้แสดงร่วมกับกับตัวหนังเก่าและใช้แสดงอยู่ในปัจจุบัน โดยผู้เข้าชมการแสดงหนังใหญ่จะได้ซึมซับทั้งด้านวรรณคดีและหัตถศิลป์ จากการพากย์และบรรยายในระหว่างการจัดแสดง ด้านนาฏศิลป์ จากการชมท่าเต้นของผู้เชิดหนัง และคีตศิลป์ จากการแสดงปี่พาทย์ประกอบการแสดง

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์พระครูปลัดวิรัตน์ อคคธมโม เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 3: 23 สิงหาคม 2546.
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง
แผ่นพับ และเอกสารแนะนำพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง

ที่ตั้ง หมู่ 4 ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

เจ้าอาวาส พระครูวิริยานุโยค (สมบัติ บุญประเสริฐ) โทร. (037) 399 – 833, (01) 458 - 8200

ผู้ประสานงาน ว่าที่ ร.ต.ชาติชาย ยอดมิ่ง (09) 789-9913

ผู้ริเริ่มความคิดในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์คือ พระครูวิริยานุโยค (สมบัติ บุญประเสริฐ) ชาวบางคล้า ได้ตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยพวน ตั้งแต่ได้รับตำแหล่งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อปี พ.ศ. 2520 ซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของวัด ฉะนั้น ท่านจึงได้ค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านละแวกใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมของเก่าที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

ในปี พ.ศ. 2541 กรมศิลปากรได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจ และกราบอาราธนานิมนต์เข้าร่วมประชุมสัมมนาศึกษาดูงาน ตามโครงการของกรมศิลปากรในการดูแลทรัพย์สินศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในส่วนของพระสังฆาธิการจากที่พระครูวิริยานุโยค ได้รับคำแนะนำจากกรมศิลปากร จึงได้จัดสถานที่เพื่อเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยพวนไว้ และจัดปรับปรุงสถานที่ให้เป็น “หอพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง”

พื้นที่พิพิธภัณฑ์ได้รับการจัดแบ่งอย่างเป็นระเบียบ ทั้งนี้ เป็นการจัดแสดงผ้าซิ่น (ซิ่นพวน ซิ่นตีนจกของพวนหาดเสี้ยว) เครื่องทองเหลือง ถาด เชี่ยนหมาก ขัน พาน เครื่องจักสานประเภทต่างๆ ถ้วยชาม เครื่องมือช่างไม้ ตะเกียง โม่ เตารีดใส่ถ่าน โอ่ง ไห หม้อกาแฟ ตู้เปลือกหอย ตู้วางสมุดข่อย นอกจากนี้ ที่มุมหนึ่งมีชั้นวางอุปกรณ์เทคโนโลยีร่วมสมัยรุ่นเก่า เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง และแผ่นเสียงอีกจำนวนหนึ่ง ในส่วนสุดปลายห้อง มุมวิถีชีวิตไทยพวนแสดงในฉาก ลักษณะคล้ายบ้านชาวไทยพวน เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งกี่ทอผ้า เครื่องมือทำนา เครื่องมือจับปลา ได้รับการจัดวางในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับการใช้งานเดิม สะท้อนภาพสังคมประเพณีของชาวไทยพวน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางในการฟื้นฟูประเพณีที่สามารถปฏิบัติได้ จัดแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งมีประเพณีจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถนำมาจัดแสดงไม่ได้ เพราะเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพิธีกรรม

ทุนสนับสนุนได้รับจากการงบมิยาซาวา ในการสร้างโรงทอผ้าเพิ่มเติม ต่อมามีกองทุนหมู่บ้านมาให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มจักสาน กลุ่มไข่เค็มอบเตยหอม และมีงบกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งจะนำมาใช้ในการขยายพิพิธภัณฑ์ต่อไป

ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ การจัดแสดงในบางจุดมิได้คำนึงถึงหน้าที่เดิมของวัตถุ เช่น การนำเอาเสื้อผ้าใส่ในขันโตก เพราะฉะนั้นเป็นไปได้หรือไม่ว่า การอบรมควรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการสื่อสารในพิพิธภัณฑ์ แน่นอนว่า มิใช่ภาษาทางวิชาการที่เข้าใจยาก แต่เป็นการพยายามพูดจากตัวอย่าง ขบวนการคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานและกิจกรรมที่หมุนเวียน

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับประชาสัมพันธ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในวัดฝั่งคลอง - ศ.ร.ช.
การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 2: 19 สิงหาคม 2546
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านปากพลี

ที่ตั้ง วัดโพธิ์ปากพลี ตำบลปากพลี อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

เจ้าอาวาส พระครูวิริยาธรรมาธร

ผู้ประสานงาน ผศ.น้อม งามนิสัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านปากพลีเริ่มดำเนินการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2539 โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์น้อม งามนิสัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ซึ่งพื้นเพเดิมเป็นคนที่นี่ โดยร่วมมือกับกรมศิลปากร ทั้งนี้เนื่องจากมีการค้นพบแหล่งโบราณคดีโคกกระโดน ตำบลปากพลี บริเวณเนินในท้องนาที่ชาวบ้านเรียกว่า มาบไข่เน่า อยู่ไกลจากวัดประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นบริเวณที่ชาวบ้านพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก

หลังจากที่ได้พบวัตถุโบราณดังกล่าว จึงได้มีการประสานงานกัน และดำริให้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่พบ รวมไปถึงวัตถุสิ่งของที่อาจารย์น้อมได้เก็บสะสมไว้และนำมามอบให้พิพิธภัณฑ์อีกส่วนหนึ่ง นอกจากนี้อาจารย์ยังได้นำนักศึกษาจาก มศว. ประสานมิตร มาช่วยเรื่องการจัดหมวดหมู่ ทำทะเบียน และจัดแสดงวัตถุในพิพิธภัณฑ์ด้วย โดยได้รับเงินสบทบการก่อสร้างจากบริษัทเอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) เป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เปิดให้เข้าชมเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2540

พิพิธภัณฑ์จัดแสดงโบราณวัตถุที่พบในบริเวณท้องถิ่น เช่น เครื่องมือหินกระเทาะ เครื่องมือหินขัด ลูกปัดอาเขต - คาร์นีเลียน เครื่องมือเหล็ก ตระกรันเหล็ก กำไลหินเขียว จนถึงรุ่นทวารวดี เช่นต่างหูทอง ลูกปัดทอง พวยกา ตะคันดิน แวดินเผา มีเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์สุ้ง ซึ่งพบที่โคกกระโดน และของที่มาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ลูกปัดทรงกระบอกยาว สีเขียวเข้มเกือบดำ ติดป้ายว่า "ตะกรุดอาเกต" จากบ้านเชียง อุดรธานี และเปลือกหอยทะเลจากปราจีนบุรี ส่วนวัตถุร่วมสมัย ได้แก่ เครื่องมือทอผ้า เครื่องใช้พื้นบ้าน ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปขนาดพระบูชาตั้งอยู่หลายองค์ ทั้งแบบเขมร เชียงแสน ชวา กับหุ่นสองตัวที่ใส่ชุดลิเกสมัยเก่า วัตถุทั้งหมดได้รับการจัดแสดงไว้ในห้องกระจกกลางห้อง ไม่สามารถเข้าไปชมวัตถุใกล้ ๆ ได้ อย่างไรก็ดี ชั้นแสดงวัตถุอยู่ใกล้กับกระจก

ผนังรอบห้องพิพิธภัณฑ์มีตู้เก่าตั้งอยู่หลายใบ ซึ่งเป็นที่เก็บของเก่าที่ไม่ได้รับการจัดแสดง อันได้แก่ ขวดแก้วใบใหญ่ วิทยุเก่า ตะเกียงลาน แผ่นเสียงเก่าหลายสิบแผ่น วัดกำลังมีโครงการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ เพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เต็มรูปแบบ ในการนี้ได้ขอความช่วยจากหน่วยงานราชการหลายแห่ง ทั้งกรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งได้เคยเข้ามาช่วยในการจัดทำพิพิธภัณฑ์หลังปัจจุบันแล้ว ขณะนี้เริ่มก่อสร้างตัวอาคารไปบ้างแล้ว แต่ยังไม่แล้วเสร็จเนื่องจากงบประมาณการก่อสร้างไม่เพียงพอจึงยุติการก่อสร้างไว้ชั่วคราว

แหล่งข้อมูล: แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 2: 19 สิงหาคม 2546

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบางแตน

ที่ตั้ง ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

เจ้าอาวาส พระครูโกศลถาวรกิจ

วัดบางแตนตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำบางประกง เดิมชื่อ วัดสีลาดสัดทาทำ เป็นวัดเก่าแก่ก่อตั้งมานานกว่า 200 ปี ต่อมาเมื่อครั้งที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช เสด็จมาตรวจคณะสงฆ์มณฑลปราจีนบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีรับสั่งให้ใช้ชื่อวัดตามตำบลที่ตั้งอยู่จึงได้ชื่อว่าวัดบางแตนตั้งแต่นั้นมา

ผู้ริเริ่มความคิดและดำเนินการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบางแตนคือ พระครูโกศลถาวรกิจ (ถาวร กตกุสโล) โดยเริ่มจากการเก็บเล็กผสมน้อยจากของที่มีอยู่ในวัด และรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในการเกษตร ทั้งการขอซื้อจากชาวบ้าน และรับบริจาค ด้วยวิตกว่าอนาคตจะไร้รากหากขาดอดีต หลวงพ่อได้เก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้อันเป็นเครื่องแสดงถึงประเพณี วิถีชีวิต และสภาพสังคมของชาวบ้านบางแตนในอดีตมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อ ให้เป็นแหล่งความรู้ประจำท้องถิ่น

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบางแตนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นอาคารถาวร 2 ชั้น จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ และศิลปวัตถุต่างๆ ของวัด เช่น พระพุทธรูป ถ้วยโถโอชามต่าง ๆ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ตะเกียงเจ้าพายุ โดยมากเป็นของต่างถิ่นมาจากกรุงเทพฯ เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ อีกทั้งตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมสายหลัก จึงเป็นวัดที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นอยู่เสมอ

นอกจากนี้จุดที่เด่นอีกจุดหนึ่งในอาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรกนี้ก็คือ ตรงทางเข้าที่อยู่ตรงกลางอาคารตั้งแสดงเรือบิณฑบาตที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานให้อดีตเจ้าอาวาสวัดบางแตน เมื่อคราวที่เสด็จประพาสมณฑลปราจีนบุรีเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2451 และได้ทรงแวะประทับที่วัดแห่งนี้

อีกส่วนหนึ่งเป็นอาคารมุงจากที่จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน แบ่งตามการใช้สอย เช่น เครื่องมือทำนา เครื่องมือหาปลา เรือยาว หวดดินเผา สีฝัด กระทะใบบัว โม่หิน ซึ่งบอกเล่าถึงสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านบางแตนในสมัยก่อน นอกจากนี้ ยังมี "ง่วง" ปลาฉนาก เป็นแผ่นแบน ๆ มีฟันทั้งสองด้าน

ภายในบริเวณวัด มีอนุสรณ์สถานรัชกาลที่ 5 ทำเป็นศาลาตรีมุข ประดิษฐ์พระบรมรูปขนาดย่อมไว้ เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการที่รัชกาลที่ 5 เคยเสด็จแวะมาประทับที่หน้าวัด เมื่อปี พ.ศ. 2451 หรือ ร.ศ. 127

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์พระครูโกศลถาวรกิจ เจ้าอาวาสวัดบางแตน, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 2: 19 สิงหาคม 2546.

แผ่นพับประชาสัมพันธ์ วัดบางแตน

ภูวดล สุวรรณดี. "ต้นกล้าริมฝั่งบางประกง ที่บางแตน" *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 23 – 29 มีนาคม 2544, น.72.

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน

ที่ตั้ง 46 หมู่ 6 ตำบลชากโดน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เจ้าอาวาส พระครูพิทักษ์วิริยาภรณ์ (พระมหาเพียร ปัญญาทีโป) โทร. (038) 657 - 111

ผู้ประสานงาน นายพิณ แม่นหมาย โทร. (038) 860-375

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขากระโดน ริเริ่มและดำเนินการโดยพระครูพิทักษ์วิริยาภรณ์ หรือ พระมหาเพียร ปัญญาทีโป เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ท่านเป็นคนในท้องถิ่นวัดเขากระโดน แต่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และจำพรรษาอยู่ที่วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานครนานถึง 17 ปี ท่านเล่าว่าท่านชอบศิลปะ สมัยที่อยู่กรุงเทพฯ ก็ชอบไปประชุมศิลปะ ไปดูรามเกียรติ์ ไปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จนกระทั่งเมื่อเจ้าอาวาสองค์เดิมมรณภาพ ญาติโยมทางบ้าน จึงได้พากันนิมนต์ท่านกลับไปเป็นเจ้าอาวาสวัดเขากระโดน

ท่านเจ้าอาวาสเป็นพระที่ได้รับการยอมรับอย่างมากในละแวกนั้น ทั้งจากชาวบ้าน และทางราชการ เพราะท่านเป็นพระนักพัฒนา และช่วยเหลืองานราชการอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศึกษา ท่านได้เริ่มสะสมเครื่องสีข้าวเก่า จากนั้นก็มีชาวบ้านนำของใช้ ข้าวของนานาชนิดมาถวายเพิ่มเติม จนทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา โดยท่านได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิแห่งหนึ่งจากประเทศเนเธอร์แลนด์ในการก่อสร้างอาคารและดำเนินโครงการต่าง ๆ

วัดแห่งนี้จัดตั้งเป็นศูนย์วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม จังหวัดระยอง โดยการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชน ทั้งดนตรีไทย ศิลปะผูกผ้าประดับงานพิธีต่าง ๆ การเขียนป้ายโฆษณาอักษรวิจิตร พิมพ์ดีด การใช้คอมพิวเตอร์ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ เนื่องจากท่านเห็นว่าเป็นการสร้างโอกาส และเพิ่มศักยภาพให้กับเด็ก ๆ ในละแวกนั้น ให้มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น มีทักษะและวิชาชีพติดตัวมากกว่าที่จะจบประถม-มัธยมต้น แล้วก็เข้าโรงงานเป็นแรงงานไร้ฝีมืออย่างเดียว อย่างเช่นเวลามีงานศพ บางคนสามารถรับเหมาจัดงานได้ทั้งหมดครบวงจรด้วยคน ๆ เดียว เพราะทำได้หมดทั้งผูกผ้า เขียนป้าย งานไฟฟ้า ฯลฯ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือห้องมรดกไทยตั้งอยู่ชั้นใต้ดินของโบสถ์ เดิมช่างก่อสร้างตั้งใจว่าจะกลบ แต่ท่านเห็นว่าถ้าปล่อยว่างไว้น่าจะใช้ประโยชน์ได้ ก็เลยไม่ถมดิน และมีดำริว่าจะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ บริเวณชั้นใต้ดินนี้จัดแสดงตามประเภทของวัตถุ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มถ้วยชามสังคโลก กลุ่มเครื่องใช้ที่ไม่ได้ใช้งาน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ตู้คัมภีร์ นอกจากนี้ในห้องมรดกไทยยังมีเครื่องรับโทรทัศน์และเครื่องเล่นวีดิโอ เปิดให้บริการฉายข้อมูลความเป็นมาเบื้องต้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และโต๊ะประชุม โรงเรือนกลางแจ้งเป็นอาคารที่แยกเป็นอิสระใกล้กับกำแพงทางเข้าวัด จัดแสดงเครื่องมือกสิกรรม และเกวียนควายแบบต่างๆ

ความที่ท่านเจ้าอาวาสเป็นพระนักพัฒนานั้น นอกจากจะทำพิพิธภัณฑ์ จัดสอนทักษะต่าง ๆ แล้ว ท่านยังทำหอกระจายข่าว สวนวรรณคดี สวนป่าสมุนไพรอีกด้วย

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์พระครูพิทักษ์วิริยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเขากระโดน, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 3: 23 สิงหาคม 2546.
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง
แผ่นพับประชาสัมพันธ์ วัดเขากระโดน (ศูนย์วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม จังหวัดระยอง)

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง โรงเรียนคลองพลูวิทยา

ที่ตั้ง ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอคิชกูฏ จังหวัดจันทบุรี โทร. (039) 327-683

ผู้ประสานงาน อาจารย์สุวิมล บัวบาน โทร. (09) 250-6189

ประวัติความเป็นมาเริ่มต้นจากการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชอง เพื่อเป็นการรักษาภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มนี้เอาไว้ ในปี พ.ศ. 2537 จากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่เห็นสมควรว่าจะรวบรวมและอนุรักษ์ภาษาชองนี้ไว้ ในอดีตชาวชองเป็นชนพื้นเมืองส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณเขาคิชกูฏ (ตำบลคลองพลูและคลองตะเคียน) ปัจจุบันภาษาชองมีแต่คนแก่เท่านั้นที่พูดได้ ขณะนี้ ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมหิดลและได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการอนุรักษ์ภาษาชองอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มเขียนภาษาชองขึ้นมา มีการเทียบเสียง และตัวอักษร อีกทั้งยังร่วมมือกับโรงเรียนภายในชุมชนให้มีการสอนภาษาชองในหลักสูตรชั้นประถมศึกษา

การดำเนินการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นพิพิธภัณฑ์เป็นความร่วมมือระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น (เฉิน ผันผาย) และชุมชน ชาวบ้านนำวัตถุโบราณ เครื่องใช้ต่าง ๆ มามอบให้ พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงปัจจุบันเพิ่งมีการปรับปรุงใหม่เมื่อปีที่แล้ว (พ.ศ. 2545)

ภายในศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชองแห่งนี้ จัดแสดงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษชอง ซึ่งเป็นชนพื้นบ้านเดิมในจังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด มีการจัดนิทรรศการถาวรในอาคาร และนิทรรศการหมุนเวียน เช่น เรื่อง “ชองในฐานะชนพื้นเมืองจันทบุรี” กิจกรรมโครงการอนุรักษ์และพัฒนางานจักสานพื้นบ้านชอง โดยเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากรในศูนย์วัฒนธรรม เรียกว่าเป็น “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น” มาสาธิตการทำหัตถกรรมจักสาน การดำเนินการดังกล่าวเป็นการนำคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งมีการทำบอร์ดแสดงประวัติและผลงานของครูภูมิปัญญาแต่ละท่าน

วัตถุประสงค์หลักของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไม่ได้เน้นเรื่องการท่องเที่ยว แต่ต้องการเริ่มจากศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเด็ก ๆ เป็นหลัก เวลาที่มีคนมาดูงานหรือมาชมพิพิธภัณฑ์ ทางโรงเรียนก็จะจัดให้มีกิจกรรมสาธิตโดยเด็กนักเรียนโรงเรียนคลองพลูวิทยา เป็นต้นว่า มาตำข้าว เล่นลูกข่าง สานเสื่อคลุ้ม-คล้า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของที่นี่

ต้นคลุ้มเป็นพืชบก ลักษณะคล้ายพืชที่ใช้ทำเสื่อโดยทั่วไป อย่างเช่น ไหล ส่วนต้นคล้าเป็นพืชน้ำ มีขนาดใหญ่กว่าต้นคลุ้มมาก เส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่กว่านิ้วหัวแม่โป้ง ความยาวแต่ละเส้นสูงเกินศีรษะของเราไปมาก การสานจะเล่นลายและสี โดยการลอกผิวนอกออกจากสีเขียวแก่ก็จะได้เป็นสีน้ำตาล หรือไม่ก็สานโดยแซมด้วยต้นซก เป็นพืชตระกูลเดียวกับลูกชิด มีครูภูมิปัญญาท่านหนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องการสานเสื่อ คือ คุณโฉมศรี คุณทวี

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์ อ.สุวิมล บัวบาน, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 3: 23 สิงหาคม 2546
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

ศูนย์บูรณะหอไตรวัดตะกาดเง้า

ที่ตั้ง วัดตะกาดเง้า อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

เจ้าอาวาส พระอธิการชะลอ โชติธมโม

ผู้ประสานงาน นายกลม ไทยพิทักษ์ โทร. (039) 455-278

ความเป็นมาของศูนย์บูรณะหอไตรวัดตระกาดเง้า สืบเนื่องจากในชุมชนตะกาดเง้า มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ หอพระไตรปิฎกในวัดตะกาดเง้า ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2470 แต่หอพระไตรดังกล่าว มีสภาพที่ทรุดโทรมจึงได้ดำเนินการบูรณะ วิธีการบูรณะคือ รื้อ แล้ว “ปรุงเรือน” ขึ้นใหม่ให้คล้ายรูปแบบเดิมมากที่สุด โดยได้รับเงินจากการเขียนโครงการขอทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ธนาคารออมสิน ครั้งแรกได้รับเงินสนับสนุนเพื่อการบูรณะเป็นจำนวน 1 ล้านบาท แต่เงินจำนวนนี้ก็ไม่เพียงพอ โครงการ SIF ได้เข้ามาสังเกตการณ์การดำเนินงานของชาวตะกาดเง้าที่ดำเนินการอย่างจริงจัง และให้กรมศิลปากรเข้ามาช่วยในการบูรณะ จึงได้มีการให้เงินทุนสนับสนุนเพิ่มเติม และยังมีการให้เงินเพิ่มเติมเพื่อการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

สถาปัตยกรรม จิตรกรรมลายลดน้ำที่เขียนขึ้นใหม่ในขณะที่มีการอนุรักษ์หอไตร และประติมากรรมหน้าบันเป็นที่น่าเยี่ยมชมเป็นอย่างยิ่ง ในขณะนี้ มีการจ้างคนจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทบุรีมาแปลเรื่องราวจากสมุดข่อย ทั้งที่เป็นตำรายา การตั้งบ้านเรือน อนึ่ง ชุมชนมีดำริว่าจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชนขึ้นเพิ่มเติมซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน

ข้อสังเกตเกี่ยวกับศูนย์ฯ แห่งนี้ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจัดเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ในการนำชมหอไตรได้โดยตลอด ข้อสังเกตของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมภาคตะวันออก รายงานโดยแสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และสมใจ โลหะพูนตระกูล เสนอแนะว่า “ควรมีการพัฒนาและเชื่อมโยงองค์ความรู้เรื่องต่างๆ รวมทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับเรื่องหอไตร…” เป็นไปได้หรือไม่ว่า การศึกษาดังกล่าวจะเป็นตัวกระตุ้นในชุมชนตระกาดเง้าพยายามจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่แสดงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

จากการสำรวจภาคสนาม และคำบอกเล่าของผู้ใหญ่กลม ไทยพิทักษ์ ในเวทีการประชุมเครือข่ายฯ ภาคตะวันออก ขณะนี้ชุมชนตะกาดเง้าได้เริ่มดำเนินการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ไปบ้างแล้ว โดยเริ่มจากการเก็บสะสมของมาได้ประมาณปีเศษ รวบรวมไว้เป็นห้อง ๆ หนึ่งภายในบริเวณวัดใกล้ ๆ กับหอไตรวัดตะกาดเง้า และเริ่มให้เด็กนักเรียนเข้าไปดูและศึกษาว่าของแต่ละชิ้นคืออะไร มาจากจากไหน เก็บรวบรวมเป็นข้อมูลไว้

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 1: 11 สิงหาคม 2546

แผ่นพับประชาสัมพันธ์ หอไตรวัดตะกาดเง้า

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน โรงเรียนไผ่แก้ววิทยา

ที่ตั้ง โรงเรียนไผ่แก้ววิทยา จังหวัดฉะเชิงเทรา โทร. (038) 589 - 255

ผู้ประสานงาน นายเด็ดดวง แฉ่งใจ โทร. (038) 512 - 140, (09) 770 - 2599

โรงเรียนไผ่แก้ววิทยาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านแห่งนี้ขึ้น ในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งของการสืบค้นภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นการสืบค้นวิถีชีวิตไทย เช่น การชักกระดานลากข้าว ซึ่งมีเฉพาะที่ฉะเชิงเทรา และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน ตลอดจนใช้ในขบวนการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ของนักเรียนไผ่แก้ววิทยาและโรงเรียนใกล้เคียง โรงเรียนไผ่แก้วจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

การทำพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านในโรงเรียนก็เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตอำเภอแปลงยาว ด้วยการรับบริจาคศิลปวัตถุพื้นบ้าน สิ่งของเครื่องใช้ ภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น นอกจากเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ของนักเรียน ยังเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณชนอีกด้วย

เนื้อหาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แบ่งได้เป็น 4 หัวเรื่อง ได้แก่

1) ประวัติท้องถิ่น จัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับอำเภอแปลงยาว
2) วิถีชีวิตในท้องถิ่นแปลงยาว จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในครัวเรือน
3) การละเล่นพื้นบ้านถิ่นในแปลงยาว เนื้อหาเกี่ยวข้องกับการละเล่นในพื้นถิ่นของอำเภอแปลงยาว เช่น การเล่นเพลงพื้นบ้าน การละเล่นของเด็กในอดีต
4) ความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนแปลงยาวที่มีการติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ โดยทางบกและทางน้ำ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสะสม สิ่งของได้รับการจัดทำทะเบียนและการแสดงแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มของที่เป็นของท้องถิ่น และของที่ได้มาจากนอกชุมชน เช่น ได้มาจากอินโดนีเซีย
2) กลุ่มวัตถุในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ และพาหนะในสังคมเกษตรกรรม ทั้งเครื่องมือหาปลา เกษตรกรรม เกวียน

นอกจากนี้ โรงเรียนยังทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงเหล่านั้นในรูปของแผ่นพับ ทั้งลักษณะของสิ่งของ หน้าที่การใช้งาน และหน้าที่ทางสังคมด้วย

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง
เอกสารแนะนำ พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน โรงเรียนไผ่แก้ววิทยา จังหวัดฉะเชิงเทรา

พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต)

ที่ตั้ง สี่แยกนเรศวร ถนนสุวรรณศร ตำบลบ้านพระ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ผู้ประสานงาน พันตรีนิคม พิมพ์ห่อ กองบัญชาการมณฑลทหารราบที่ 12 ต.ดงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี

ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ สืบเนื่องจากพระครูอุทัยธรรมธารี อดีตเจ้าอาวาสวัดป่ามะไฟได้รวบรวมศิลปโบราณวัตถุ เพื่อมอบให้กองทัพบก พิพิธภัณฑ์จึงขอใช้ที่ดินกองทัพบกบริเวณแยกนเรศวร เป็นสถานที่จัดตั้ง ใน พ.ศ. 2536 อาคารพิพิธภัณฑ์เริ่มก่อสร้าง พ.ศ.2537 การก่อสร้างอาคารได้หยุดลง เนื่องจากพระครูอุทัยธรรมธารีมรณภาพไป เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระอธิการสัมพันธ์ ปณฺญาปทีโป เจ้าอาวาสวัดป่ามะไฟองค์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างอาคาร แล้วเสร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. 2543 โดยคณะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี และวัดป่ามะไฟ ได้มอบอาคารพิพิธภัณฑ์และศิลปโบราณวัตถุให้กองทัพบกเป็นผู้ดูแล โดยมีพิธีรับมอบเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2544 และมอบเงินกองทุนบริหารพิพิธภัณฑ์หนึ่งล้านบาท เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2544 ค่าก่อสร้างอาคาร ปรับสภาพภูมิทัศน์ การจัดแสดงและพิธีรับมอบเป็นเงินประมาณ 25 ล้านบาท

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นอาคาร 2 ชั้น ๆ ล่าง จัดแสดงประวัติพิพิธภัณฑ์ ประวัติเกจิอาจารย์ 10 รูป ในจังหวัดปราจีนบุรี วัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง พระเครื่อง พระพิมพ์แบบต่าง ๆ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ และสมัยต่าง ๆ ในประเทศไทย เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เงินตราไทยโบราณ เหรียญกษาปณ์และธนบัตรไทย เหรียญและธนบัตรต่างประเทศ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องถ้วยไทย เครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยไทย-จีน ศิลปะยุโรป เครื่องทองเหลือง คันชั่งและลูกชั่ง หีบพระธรรม พร้อมคัมภีร์ใบลาน เป็นต้น

ชั้นบน จัดแสดงรูปเหมือนผ้าไตร ตาลปัตร บาตรพร้อมฝา เครื่องใช้อุปกรณ์ทางโหราศาสตร์ของพระครูธรรมธารี วัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง และพระสยามเทวาธิราช ซึ่งท่านทำขึ้น เทพเจ้าทั้ง 3 ของจีน ได้แก้ ฮก ลก ซิ่ว พระโพธิสัตว์ในศาสนาฝ่ายพุทธมหายาน พระพุทธรูปสมัยต่างๆ ในประเทศไทย เครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายครามผลิตในสมัยปัจจุบัน (ทำเลียนแบบ) เป็นต้น

จ.ส.อ.ทวี ชมชื่น ตัวแทนของพิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต) ที่มาร่วมประชุมเครือข่ายเล่าประสบการณ์และเสนอแนวคิดในการทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า ปัญหาของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็คือ ตั้งแต่เปิดมาไม่ค่อยมีคนมาเยี่ยมชม นาน ๆ จะมีมาที คนที่มาดูแล้วก็ไม่มาดูซ้ำอีก ขณะนี้ทางพิพิธภัณฑ์ก็กำลังคิดรูปแบบเป็นต้นว่า จะทำหนังสือไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เชิญชวนให้มาศึกษาสิ่งของที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ แค่สักปีละครั้งก็ยังดี และที่สำคัญคือ จุดหมายในการพัฒนา เราอย่าไปมุ่งเน้นแต่ที่ “พิพิธภัณฑ์” และ “สิ่งของ” แต่มุ่งให้ชุมชนมีส่วนร่วม

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง
แผ่นพับประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์พระครูอุทัยธรรมธารี (เส็ง สุขิโต)

สวนทุเรียนละอองฟ้า (สวนอนุรักษ์พันธุ์เรียนโบราณ)

ที่ตั้ง 111 บ้านหุบลึก ตำบลเขาพระ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

เจ้าของ นายชาตรี โสวรรณตระกูล

สวนอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนโบราณแห่งนี้ ริเริ่มโดยนายชม โสวรรณตระกูล บิดาของนายชาตรี โสวรรณตระกูล เป็นชาวสวนทุเรียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร หลังจากที่ประสบภัยน้ำท่วมใหญ่จนสวนทุเรียนล่ม ก็เลยนำต้นทุเรียนมาแปรรูปเป็นไม้ และเก็บกิ่งพันธุ์ทุเรียนและสะสมเม็ดทุเรียน แล้วย้ายไปที่จังหวัดนครนายก ประมาณปี พ.ศ. 2508 ปลูกต้นทุเรียน และสร้างสวนทุเรียนแห่งใหม่ขึ้นมา โดยใช้วิธีการดูแลด้วยระบบเกษตรธรรมชาติ

ปัจจุบันสะสมพันธุ์ทุเรียนได้ 53 สายพันธุ์ เป็นทุเรียนเนื้อลูกใหญ่ บางพันธุ์ ลูกหนึ่งหนักถึง 20 ก.ก. จำนวนประมาณ 700 ต้น

ในฤดูเก็บเกี่ยว สวนทุเรียนแห่งนี้จะนำผู้เยี่ยมชมชิมทุเรียนต่างสายเพื่อการศึกษา โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ แนะนำการปลูกทุเรียนแบบยั่งยืน โดยไม่ต้องรดน้ำ ใส่ปุ๋ย ใช้สารเคมี เน้นการใช้ระบบนิเวศน์ในการจัดการ

สวนแห่งนี้เคยปรากฏเรื่องราวตามสื่อต่าง ๆ หลายต่อหลายครั้ง อาทิเช่น

1) เอกสารกรณีศึกษาทุเรียนพื้นบ้าน โดยเครือข่ายเกษตรทางเลือก
2) สื่อโทรทัศน์จากรายการเวทีชาวบ้านช่อง 11
3) เกษตรลูกทุ่ง
4) ทุ่งแสงตะวันช่อง 3

คุณชาตรี โสวรรณตระกูล ลูกชายของคุณชม ผู้บุกเบิกสวนทุเรียนละอองฟ้าเล่าถึง “สวนทุเรียนของพ่อ” ไว้ในเวทีการประชุมเครือข่ายฯ (ภาคตะวันออก) ตอนหนึ่งว่า ..

”... พ่อผมสร้างสวนทุเรียนนี้มาด้วยความรัก เป็นความผูกพันระหว่างคนกับต้นไม้ พ่อผมท่านปลูกทุเรียนเพื่อทุเรียน ท่านหาเงินมาทำงานนี้ แต่เดิมสวนของพ่อผมอยู่ห่างจากวัดพระแก้วประมาณ 5 กิโลเมตร เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ สวนล่มตายหมด พ่อผมเอาต้นทุเรียนที่สูงใหญ่มาแปรรูปเป็นไม้ เก็บกิ่งพันธุ์ทุเรียน และสะสมเมล็ดทุเรียนจากย่านคนรวย เดินเก็บตามถังขยะ นำมาเพาะพันธุ์ เมื่อได้พันธุ์ก็เริ่มย้ายไปนครนายก ประมาณปี พ.ศ. 2508 ...

... การประกวดทุเรียนสมัยก่อนมีค่ามากกว่าปัจจุบัน เป็นการประกวดระดับประเทศ ไม่เฉพาะพ่อผม คนสมัยก่อนรักทุเรียนเหมือนลูก ค่าของความรู้สึกผูกพันมีสูง ขายได้ 400 บาทต่อลูก ในยุคที่ทองราคาบาทละ 400 ...ปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่ชนิด ส่วนที่หายไปก็เพราะถูก “standardized” ไปเน้นที่ปริมาณ ไม่มีใครศึกษาว่าทุเรียนอะไรเหมาะที่จะผ่าตอนไหน ไม่มีเลย ... การปลูกทุเรียนใช้เมล็ด ปลูกในป่า ไม่ต้องรดน้ำ ผมโดนดูถูกเสมอว่า เป็นพวกปลูกต้นไม้เทวดาเลี้ยง ต้นไม้ผมมีทุกโรค แต่อยู่ได้ ปัจจุบันอายุ 38 ปีแล้วยังให้ผลสม่ำเสมอ ... “

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออก) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 6 - 7 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมพี.เอ็ม.วาย. บีช รีสอร์ท จังหวัดระยอง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งลานนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ที่ตั้ง บ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โทร. (054) 218-154

ผู้ประสานงาน พระสาโรจน์ ปสสฺมิโร

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปางเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวผู้แสวงบุญทั้งหลาย ทั้งชาวไทยชาวต่างประเทศจากทิศานุทิศเดินทางมาชม มานมัสการอยู่เสมอมิได้ขาด วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ในตัวเมืองลำปางบนฝั่งแม่น้ำวังอีกฝากหนึ่ง ไปทางทิศเหนือ ข้ามสะพานรัชฎาภิเษกแล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนพระแก้วประมาณ 1 กิโลเมตร จะมองเห็นพระบรมธาตุดอนเต้าตั้งอยู่บนเนินสูงเด่นเป็นสง่า บริเวณวัดสงบเงียบกว้างขวาง บรรยากาศร่มรื่นเย็นสบาย

วัดนี้มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ของนครลำปางมาแต่ครั้งอดีต สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอนันตยศราชโอรสองค์ที่สองของพระนางจามเทวีผู้สร้างเมืองเขลางค์นครรุ่นแรก ราว พ.ศ. 1223 ครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธมณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) พ.ศ. 1979 พระเจ้าสามฝั่งแกนเจ้าเมืองเชียงใหม่ทรงจัดขบวนแห่เพื่อรับพระเจ้าแก้วมรกตจากเชียงรายไปเชียงใหม่ แต่ขบวนแห่มาถึงทางแยกที่จะไปนครลำปาง ช้างที่รับเสด็จพระเจ้าแก้วมรกตก็วิ่งตื่นไปทางเมืองนครลำปางไม่ว่าอย่างไรก็ไม่ยอมไปทางเชียงใหม่ จนในที่สุดพระเจ้าสามฝั่งแกนก็ยอมให้อัญเชิญพระแก้วมรกตประดิษฐานไว้ ณ วัดพระแก้วดอนเต้าเป็นเวลา 32 ปี ครั้นลุ พ.ศ. 2011 พระเจ้าติโลกราชเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปเชียงใหม่ และวัดนี้ยังเป็นวัดที่กำเนิดองค์พระแก้วมรกต วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดลำปาง ทุกปีจะมีงานเทศกาลประเพณีประจำปี นมัสการสรงน้ำพระบรมธาตุดอนเต้า พระแก้วมรกตดอนเต้า ณ วัดพระแก้วดอนเต้า ตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เหนือ หรือวันเพ็ญเดือน 6 ใต้ เป็นประเพณีที่เจ้าผู้ครองนครลำปางตั้งขึ้นมาแต่ครั้งโบราณกาล

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งลานนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม สร้างโดยพระมหาอุ่น สุมงฺคโล เมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นอาคาร 2 ชั้น กว้าง 8 เมตรเศษ ยาว 28 เมตรเศษ เป็นสถานที่รวบรวมศิลปะวัตถุ โบราณวัตถุศิลปะลานนา ซึ่งวัดต่างๆ ในจังหวัดลำปางตลอดถึงสาธุชนทั่วไปได้มอบโบราณวัตถุต่างๆ ให้เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์ลานนา เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา

ข้าวของในพิพิธภัณฑ์มีทั้งที่เป็นศาสนวัตถุ เช่น สัตตภัณฑ์หรือเชิงเทียน พระพุทธรูป วิหารจำลอง ไม้แกะสลัก ข้าวของเครื่องใช้ เช่น กำปั่น หีบเหล็ก มีหลายขนาด ด้านนอกอาคารพิพิธภัณฑ์มีศาลาอีก 1 หลัง จัดแสดงกลองขนาดใหญ่ ชิ้นส่วนไม้แกะสลักที่ถอดรื้อจากโบสถ์หลังเดิม

นอกจากนี้ยังมีปูชนียสถานวัตถุที่สำคัญภายในวัด ได้แก่ องค์พระบรมธาตุดอนเต้า วิหารหลวงเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าทันใจ วิหารพระพุทธไสยาสน์ วิหารพระเจ้าทองทิพย์ มณฑปหรือพระยาธาตุเป็นศิลปแบบพม่า พระแก้วมรกต วัดพระแก้วดอนเต้า อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ศาลเจ้าพ่อทิพย์ช้าง ศาลเจ้าแม่สุชาดาถวายแตงโมแด่พระมหาเถร วิหารลายคำสุชาดาราม พระเจดีย์เก่าของวัดล่ามช้าง

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 5: 24 กันยายน 2546
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง

ที่ตั้ง หมู่ 2 ตำบลหนองแหย่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เจ้าอาวาส พระครูโกวิทธรรมโสภณ โทร. (01) 960-3698

เวลาทำการ ทุกวัน 8.00 – 17.30 น.

พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2527 โดยท่านเจ้าอาวาสพระครูโกวิทธรรมโสภณ หรือพระครูศรีผ่อง โกวิโท (บุญเป็ง) ในขณะนั้น ท่านเล็งเห็นคุณค่าของเก่าของโบราณมาตั้งแต่เป็นสามเณร วัตถุโบราณชิ้นแรกสุดที่ได้รับมาคือ แบบพิมพ์ดินปั้น (ปิมปั้นดินกี่) ที่บ้านของโยมแม่ ซึ่งได้รับตกทอดมาแต่บรรพบุรุษ เป็นแบบพิมพ์ทำด้วยไม้สักมีอายุกว่า 100 ปี ถือเป็นวัตถุชิ้นแรกของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้ท่านคิดถึงสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมาเพื่อประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงครอบครัวว่ามีความสำคัญมาก รวมไปถึงศาสนวัตถุต่างๆ พระพุทธรูปโบราณ ศิลปวัตถุและแบบพิมพ์ทางศิลปวัฒนธรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาช้านานซึ่งมีคุณค่ามากแต่ได้ถูกละเลยไม่ได้ดูแลรักษา บางอย่างก็สูญหายไปแล้ว น่าจะอนุรักษ์สิ่งของเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น ได้สัมผัสและรู้จักความเป็นอยู่ของคนสมัยก่อน

จากก้าวแรกที่หันมาสนใจอนุรักษ์ของเก่าจำพวกเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแล้วนำเอาของชิ้นแรกคือ ปิมดินกี่มาไว้ที่โต๊ะหน้ากุฏิ พร้อมกับเห็นอะไรเก่าๆ เช่น ถ้วย จาน ชาม กระเบื้อง ฯลฯ ก็นำมาวางๆ ไว้ รวมประมาณ 100 ชิ้น ศรัทธาชาวบ้านใกล้เคียงที่มาพบเห็นเข้าก็เริ่มสนใจสอบถามที่มาที่ไป และวัตถุประสงค์ของการเก็บรักษา สิ่งของบางอย่างคนรุ่นใหม่มาเห็นแล้วก็ยังสงสัยไม่ทราบว่าเป็นอะไรกันแน่ ก็ถามถึงประโยชน์ที่ใช้ พระครูก็จะอธิบายเป็นรายๆ ไป จนกระทั่งศรัทธาประชาชนทราบวัตถุประสงค์ก็พากันนำวัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้เก่าๆ พระพุทธรูปเก่ามาถวายไว้เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดมากขึ้นเรื่อยๆ นับรวมได้ประมาณ 1,000 ชิ้น จนคณะกรรมการวัดเริ่มเห็นว่าสถานที่เก็บคับแคบ จึงได้ขยายตู้เก็บเข้าไว้ในกุฏิถึง 3 ห้อง แต่ก็ไม่สะดวกสำหรับศรัทธาที่จะเข้าชมเพราะคับแคบมาก พระครูโสภณธรรมโกวิทจึงดำริให้ก่อสร้างอาคารหลังปัจจุบันขึ้น เพื่อจัดวัตถุสิ่งของไว้ให้เป็นสัดส่วน เมื่อเรื่องนี้ทราบไปถึงศรัทธาญาติโยม ต่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และต่างจังหวัด ก็นำของมาบริจาคอยู่เนืองๆ

ปัจจุบันมีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุพื้นบ้านกว่า 4,000 ชิ้น ซึ่งล้วนได้มาจากการบริจาคหรือถวายให้กับวัดเพื่อส่วนรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง โดยมิได้หาซื้อมาแต่อย่างใด เหตุผลหนึ่งที่ท่านพระครูโกวิทธรรมโสภณไม่ต้องการซื้อของเข้าพิพิธภัณฑ์เพราะหากซื้อด้วยเงินก็จะมีการปั่นราคา เก็งกำไรกันวุ่นวาย จึงสุดแท้แต่ใครจะบริจาค เมื่อบริจาคเข้ามาก็ได้จัดทำบัญชีไว้ เก็บสิ่งสิ่งของต่างๆ ไว้อย่างดีตามหลักวิชาอนุรักษ์ทางโบราณคดี เมื่อมีศรัทธามาเยี่ยมชมมากขึ้น ได้พบเห็นว่าวัดเก็บรักษาของเก่าแก่โบราณเอาไว้ดี ก็มีความวางไว้ใจถวายสิ่งของให้ตลอดเวลา ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์มีอาคาร 3 หลัง แต่เปิดให้เข้าชมได้ 2 หลัง

ของที่เก็บไว้นอกจากโบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ยังมีเอกสารโบราณที่น่าสนใจเช่น ใบขับขี่ล่อ ใบทะเบียนสมรส ใบสัญญาซื้อขายทาส พ.ศ.2431 หวยรัฐบาลใบละ 1 บาท เขียนว่า “รัฐบาน” หนังสือพิมพ์สมัยสงครามโลก ปี พ.ศ.2488 ใบมรณบัตรปี พ.ศ.2495 ระบุว่า “ตายเพราะอายุมาก” ใบรับเงินของราชการ บริจาคเงินเมื่อปี พ.ศ.2485 รองเท้าก็อบแก๊บ อายุ 100 กว่าปี

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง
แผ่นพับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์วัดร้องเม็ง

พิพิธภัณฑ์วัดพระยืน

ที่ตั้ง หมู่ 1 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

เจ้าอาวาส พระอาจารย์บุญรัตน์ ปัญญาวุฒโฑ โทร. (053) 530-138

วัดพระยืนเริ่มจัดพิพิธภัณฑ์มาได้ประมาณ 2 ปี โดยการนำของพระอาจารย์บุญรัตน์ ปัญญาวุฒโฑ เจ้าอาวาสวัดพระยืนองค์ปัจจุบัน พื้นเพเดิมของท่านเป็นคนจังหวัดพะเยา ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสมา 6 ปี ท่านมีความคิดที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์เนื่องจากมองเห็นว่าข้าวของที่มีอยู่ในวัดกระจัดกระจายตามที่ต่างๆ ไม่ได้รับการดูแลรักษา และเป็นการไม่เหมาะสมก็เลยมองหาสถานที่สำหรับทำพิพิธภัณฑ์ ตามประวัติวัดพระยืนเคยมีเจ้าคณะจังหวัดตั้ง 2 รูป ข้าวของน่าจะมีมากแต่ก็สูญหายตกหล่นไปมาก ประกอบกับท่านเจ้าอาวาสเคยไปจำพรรษาที่ประเทศเยอรมันนานหลายเดือนได้เห็นว่า *"บ้านไหนเมืองไหนเขาก็มีพิพิธภัณฑ์ ทุกๆ เมืองไม่ว่าแฟรงค์เฟิร์ต สตุ๊คการ์ท ฯลฯ ก็มีพิพิธภัณฑ์ มีอะไรสำคัญอยู่ที่ไหน กดปุ่มก็จะเห็นเลย มีข้อมูลขึ้นมาให้ดูหมด แต่กลับมาดูที่บ้านเรา มันเหมือนกับทิ้งไปเลย ไม่มีการทำงานเชิงรุก เป็นการเฝ้าของเก่าอย่างเดียวโดยเฉพาะทางเหนือ"*

จึงได้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อให้เด็กรุ่นใหม่ได้มีโอกาสศึกษาว่าคนรุ่นก่อนเขานำพาบ้านเมืองมาอย่างไร ให้เด็กๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้ได้เห็นได้ซึมซับสิ่งเหล่านี้ ให้เด็กได้มาพูดคุยสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ที่ยังอยู่ ประสงค์ให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพราะหากผู้ใหญ่ไม่มีมุมมองอะไรใหม่ๆ ให้เด็ก เด็กก็จะเตลิดไป ในอนาคตหากนักวิชาการหันหน้าเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง เขาก็จะพัฒนาต่อไปได้ เป็นแบบอย่างให้เด็กเดินตาม เพราะทุกวันนี้ผู้ใหญ่ที่กำหนดนโยบายทิ้งเด็กไปเลย ปัจจุบันมีเด็กจากโรงเรียนในจังหวัดลำพูนมาเข้าค่ายที่วัดและมีกิจกรรมหลายอย่าง มีการเจริญสมาธิ อภิปรายธรรม แสดงความคิดเห็นต่างๆ ฯลฯ

อาคารพิพิธภัณฑ์เดิมเป็นศาลาการเปรียญชื่อ "ศาลาญาณมุนีอนุสรณ์ 2531" ภายหลังได้ทุบบันไดทางด้านหน้าออกแล้วทำทางขึ้นใหม่ภายในตัวอาคารเพื่อใช้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ ตั้งวางสิ่งของไว้จำนวนหนึ่งแต่ยังกระจัดกระจายอยู่ โดยพระกับชาวบ้านช่วยกันจัด จัดกันเอง ข้าวของที่มีอยู่ได้แก่ หีบธรรม ตู้พระธรรม สัตตภัณฑ์ มณฑปวางพระประธาน ขันโตก เครื่องเขิน ถ้วยชาม ฯลฯ กำลังมีความคิดที่จะจัดใหม่เนื่องจากไปดูงานที่อื่นมามาก แต่ก็ยังต้องการกำลังสมองและแนวความคิดอีกมาก อยากให้มีคนมาช่วยเสริมความรู้ หากจะมาพักอยู่ที่นี่เลยท่านก็ยินดี เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และจะให้เด็กๆ มาช่วย เพื่อจะได้จัดให้มันดีขึ้นกว่านี้ เป็นต้นว่า จัดทำรายการสิ่งของ จัดแสดง ทำเอกสารแผ่นพับ ในรอบ 20 – 40 ปีให้หลัง ระบบราชการทิ้งวัด ทิ้งทั้งระบบการศึกษา การบริหารจัดการ แทบจะแยกวัดออกจากบ้านเลย ต้องขอบใจรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่ทำให้คนมาสนใจท้องถิ่น

พระอาจารย์บุญรัตน์ ปัญญาวุฒโฑ เจ้าอาวาสวัดพระยืน กล่าวถึงงานพิพิธภัณฑ์ที่ท่านทำอยู่ว่า *"..ที่ทำนี้เป็นความตั้งใจที่จะทำให้พระศาสนาทำให้มวลชน ทุกอย่างเป็นสมบัติผลัดกันชม ถึงอาตมาหมดบุญจากที่นี่ไปก็ยังเหลือไว้ให้พระศาสนา ก็เลยอยากให้มีคนอย่างอาจารย์มาดูแล้วช่วยไปบอกให้คนที่มีกำลังมีพลังมาช่วยสนับสนุน ..*

.. พิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องของชุมชน เราอยู่ที่นี่จนชิน จึงมองเห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้น้อย .. สิ่งที่เราเห็นเสร็จแล้วดูเหมือนว่ามันง่าย แต่จริงๆ แล้วมันยากมากกว่าที่ชาวบ้านจะเข้าใจและเห็นด้วยจนเริ่มทำและทำจนสำเร็จเป็นเรื่องที่ยากมาก .."

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์พระอาจารย์บุญรัตน์ ปัญญาวุฒโฑ เจ้าอาวาสวัดพระยืน, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 23 กันยายน 2546
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว

ที่ตั้ง บ้านเวียงยอง ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โทร. (053) 512 - 007

เจ้าอาวาส พระครูไพศาลธีรคุณ

ผู้ประสานงาน นางวันทณี สุขมิลินท์ โทร. (09) 433 - 0738

ตามประวัติวัดต้นแก้วแจ้งว่าวัดนี้สร้างประมาณ พ.ศ.2349 สันนิษฐานว่าย้ายมาจากวัดดอนแก้ว ซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ.1825 เป็นวัดที่สร้างในสมัยพระนางเจ้าจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งนครลำพูน เริ่มสร้างเมืองลำพูน การที่ย้ายมา เนื่องจากวัดดอนแก้วเป็นวัดใหญ่ขาดการดูแลรักษาจึงผุพังไปตามกาลเวลา จึงได้ย้ายมาสร้างวัดต้นแก้วขึ้นใหม่ โดยมีแม่เฟย พร้อมผู้มีศรัทธาช่วยกันก่อสร้างวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.1830 มีการบริหารและการปกครองอยู่ในอำนาจของเจ้าอาวาส

พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว หรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวยอง มีอาคารที่ใช้จัดแสดงอยู่ 2 หลัง ๆ แรกเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ใช้เก็บของที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปไม้ พระพุทธรูปเนื้อดินเผา หีบพระธรรม เครื่องเขิน ขันโตก เครื่องจักสาน กล้องยาสูบ ภาพถ่ายเก่า ๆ มีดดาบ และวัตถุสิ่งของที่ใช้ในการทอผ้า ซึ่งเป็นข้าวของเป็นสิ่งที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวยองในชุมชนแห่งนี้มาแต่ครั้งอดีต

อาคารหลังที่สอง เป็นอาคารไม้หลังเก่าอยู่ทางด้านหลัง จัดแสดงเครื่องพัดยศ และพระเครื่องรุ่นต่างๆ อีกมากมาย และยังใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสืบชะตาอีกด้วย จุดเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ การเก็บรวมรวมพระเครื่องสกุลต่างๆ ที่มีชื่อเสียงของลำพูนเอาไว้มากมาย เช่น พระรอด พระคง พระบาง พระลือ พระเลี่ยง พระเปิม พระสิบสอง พระลบ เป็นต้น

สภาพของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่ขณะนี้ ก็มีคนมาดูตลอด แต่วัตถุสิ่งของทั้งหมดก็ยังไม่ได้ทำทะเบียนอะไรไว้เลย ทีแรกก็อยากให้กรมศิลปากรมาช่วย แต่ก็กลัวว่าถ้าเชิญเข้าทำมาแล้วจะกลายเป็นของส่วนกลางไป

นอกจากจะมีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแล้ว วัดต้นแก้วยังเป็นทั้งศูนย์เรียนรู้การทอผ้ายกดอก จังหวัดลำพูน เป็นที่ทำการของกลุ่มทอผ้าผู้สูงอายุ เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน

ปัจจุบัน วัดต้นแก้วเป็นพื้นที่ให้คนต่างกลุ่มต่างอายุได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน โดยวัดได้จัดให้มีโครงการหมู่บ้านยอง เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน นับเป็นอีกความพยายามหนึ่งที่จะรักษาเอกลักษณ์ของคนยองเอาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของคนยอง

แหล่งข้อมูล: สัมภาษณ์พระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว, การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 23 กันยายน 2546

เอกสาร ประวัติวัดต้นแก้ว

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑสถานเขลางค์นคร

ที่ตั้ง วัดพระเจดีย์ซาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

เจ้าอาวาส พระจินดารัตนาภรณ์

ผู้ประสานงาน นายสุพจน์ ณ จันตา โทร. (09) 558-5475

พระสมคิด เมตตาจิตโต โทร. (09) 262-7416, (054) 320-236

วัดพระเจดีย์ซาวหลังเป็นพระอารามหลวงซึ่งในลำปางมีอยู่ด้วยกัน 3 วัด คือ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม และวัดพระเจดีย์ซาวหลัง ชื่อของวัดประมาณ 20 ปีให้หลังมานี้เรียกว่าวัดเจดีย์ซาว หรือวัดป่าเจดีย์ซาว แต่เมื่อไปค้นดูชื่อในทะเบียนกลับไม่พบชื่อวัดเจดีย์ซาวพบแต่ชื่อ “วัดพระเจดีย์ซาวหลัง” จึงได้รู้ว่าเป็นชื่อเดิม คำว่า “หลัง” เป็นลักษณะนาม “ซาวหลัง” ก็คือ 20 องค์ ถือเป็นวัดโบราณ ปรากฏชื่อในทะเบียนวัดปี พ.ศ. 2484 แต่คงสร้างมานานกว่านั้นมากจากหลักฐานที่พบใต้ฐานพระเจดีย์สันนิษฐานว่าไม่ต่ำกว่าพันปี

แม้ว่าเมืองลำปางเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 1,300 ปี แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยมีการหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองลำปางในอดีตเอาไว้เลย การสืบค้นเรื่องราวในอดีตเป็นเพียงการศึกษาจากโบราณสถานและคำบอกเล่าที่สืบต่อกันมาเท่านั้น ท่านเจ้าอาวาสวัดพระเจดีย์ซาวหลังจึงดำริที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อรวบรวมของเก่าแก่ในจังหวัดลำปาง เพื่อการสืบค้นความเป็นมาในเชิงการศึกษาของคนรุ่นใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชนในท้องถิ่น และเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในวัดพระเจดีย์ซาวหลัง เนื่องจากเป็นวัดแห่งหนึ่งในโครงการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง จึงต้องการสร้างแหล่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาอยู่ในวัดได้นานๆ การมีพิพิธภัณฑ์ก็ทำให้วัดได้รับความสนใจจากคนทั่วไปมากขึ้น

พระจินดารัตนาภรณ์จึงได้รวบรวมของเก่าแก่ที่เจ้าอาวาสองค์ก่อนๆ ได้รวบรวมไว้สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์บนศาลาวัด ตอนแรกของเก่าก็มีเพียงไม่กี่อย่าง ได้แก่ พวกมีดดาบ ปืนคาบศิลา ด้ามพร้า และพระพุทธรูปเก่าๆ เพียงไม่กี่องค์ แต่เมื่อมีคนมาดูมากๆ เข้า ก็มีคนเอาวัตถุโบราณของเก่าแก่ที่ตนเองเก็บสะสมและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนมาบริจาคให้ หรือเวลาที่เจ้าอาวาสไปพบเห็นที่อื่นก็จะขอบริจาค หรือไม่ก็ขอซื้อมารวบรวมเอาไว้มากขึ้นเรื่อยๆ

ปี พ.ศ.2536 ทางจังหวัดเห็นความสำคัญจึงได้จัดสรรงบประมาณพัฒนาจังหวัดมาให้เป็นจำนวนเงิน 2,645,000 บาท เพื่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้นเป็นการถาวรใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑสถานเขลางค์นคร” เป็นอาคาร 2 ชั้น บันไดด้านหน้าจะเห็นครุฑแกะสลักด้วยไม้สักขนาดใหญ่นำมาจากศาลาหลังเก่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 300 ปี

ภายในอาคารจัดแสดงวัตถุโบราณหลากหลายชนิดอาทิ ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ เงินสกุลต่างๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศ พระพุทธรูป พระเครื่องเก่าแก่ ข้าวของเครื่องใช้สมัยโบราณที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนลำปาง และสิ่งที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระบรมอัฐิของพระโมคคัลลานะ พระสาลีบุตร พระสิวลี ขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดจำนวนมาก นำมาจากเจดีย์เก่าของวัดพระธาตุหมื่นครึ้น ซึ่งเป็นวัดร้างมีอายุหลายร้อยปีที่ยอดเจดีย์หักลงเมื่อปี พ.ศ.2537 จึงพบพระบรมอัฐิและนำมาไว้ที่พระเจดีย์ซาวหลัง

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 24 กันยายน 2546

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง

ที่ตั้ง หมู่ที่ 2 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เจ้าอาวาส พระอธิการทอง อนามโย

ผู้ประสานงาน นายศรีวรรณ ตาลี กำนันตำบลไหล่หิน

วัดไหล่หิน หรือวัดเสลารัตนปัพพะตาราม (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน) เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง วัดแห่งนี้นอกจากจะมีวิหารและซุ้มโขงแบบล้านนาซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว ภายในบริเวณวัดยังเป็นที่ตั้งของ “หอพิพิธภัณฑ์โบราณล้านนา สุวรรณกีฏะศรัทธาสามัคคี” ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ชาวบ้านไหล่หินได้ร่วมกันสร้างขึ้นมาและได้บริจาควัตถุโบราณต่าง ๆ ไว้เป็นสมบัติของวัดเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า ปัจจุบันได้จัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ของชาวบ้าน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านี้นอกจากเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้ว ยังสะท้อนให้ความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อพุทธศาสนาและความสามารถของช่างในการสร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอย

เครื่องใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ เครื่องสักการะหรือสิ่งที่ใช้ประกอบกับเครื่องบูชาต่าง ๆ จุดประสงค์เพื่อบูชาพระรัตนตรัย เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่เคารพและญาติพี่น้องที่เสียชีวิต สิ่งของบางอย่างยังคงใช้กันอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ ในปัจจุบัน แต่บางอย่างก็เลิกใช้กันแล้ว สิ่งของเหล่านี้ส่วนมากเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ของวัด และมีบางส่วนที่เก็บรักษาไว้ที่โรงธรรม ศาลาการเปรียญ และวิหาร *เครื่องใช้ในครัวเรือน* ได้แก่ สิ่งของที่ชาวบ้านในอดีตใช้ในชีวิตประจำวัน มีทั้งที่เป็นของใช้ในงานอาชีพ การค้าขาย เครื่องประดับ เป็นต้น เป็นสิ่งของที่ได้มาจากการบริจาค *เครื่องดนตรี*ในพิพิธภัณฑ์ของวัดมีทั้งประเภทกลอง ฆ้อง และฉาบ เครื่องดนตรีที่ชาวบ้านเรียกว่า กลองแอว กลองอุ๊ย กลองตหลดป๊ด ก๊อง และสั่ว *เครื่องรางของขลัง* ได้แก่ ผ้ายันต์ที่ใช้พันศีรษะ เสื้อ ผ้าคาดเอว ลงอักขรเลขยันต์เพื่อให้อยู่ยงคงกระพันคุ้มครองผู้สวมใส่ให้พ้นภัยต่างๆ มีตะกรุด ลูกประคำ พระเครื่อง ฯลฯ *ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม* เป็นชิ้นส่วนอาคารสิ่งก่อสร้างที่วัดเคยมีการรื้อถอนหรือซ่อมแซม

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับเด็ก ๆ โรงเรียนบ้านไหล่หินซึ่งจะมาใช้เป็นที่เรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มจากหลักสูตรศิลปะ เช่น การทำตุง สวยดอก วาดรูปโบราณสถานที่มีอยู่ในวัด สืบค้นเรื่องราวของท้องถิ่นโดยไปสอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ การจัดบอร์ดตอบปัญหาเกี่ยวกับวัด อบรมมัคคุเทศก์น้อย ฯลฯ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากความร่วมมือของบ้าน – วัด – โรงเรียนบ้านไหล่หิน และนักวิชาการจากสถาบันราชภัฏลำปางนำโดย ผ.ศ.ชุติมา เวทการ ที่ได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หิน“ โดยทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินเปิดให้ผู้สนใจเข้าชมทุกวัน โดยทางวัดไหล่หินได้จัดวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนคอยให้ความรู้เกี่ยวกับวัดไหล่หินและโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ ปัจจุบันวัดแห่งนี้ได้มีนักวิชาการและนักศึกษาได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าและมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมกันเป็นจำนวนมาก

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 24 กันยายน 2546

ชุติมา เวทการ. เอกสารแนะนำ “พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง”

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา

ที่ตั้ง โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง 52120

ผู้ประสานงาน อาจารย์ลาวัลย์ ขุมคำ โทร. (054) 271-399

พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2542 โดยความร่วมมือของคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์ สมาคมผู้ปกครอง-ครูโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา ผู้ปกครองนักเรียน ชาวบ้านในอำเภอแจ้ห่ม และหน่วยงานในท้องถิ่นอำเภอแจ้ห่ม ร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้พื้นถิ่น จากนั้นในปี พ.ศ.2543 โรงเรียนแจ้ห่มได้ปรับสภาพอาคารเรียนเพื่อเป็นอาคารจัดแสดงใช้ชื่อว่า อาคารอดุลปัญญา เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในอำเภอแจ้ห่ม ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544 และมีการปรับปรุงการจัดแสดงโดยความร่วมมือของกรมศิลปากร ระหว่าง พ.ศ. 2544 - 2545

อาคารจัดแสดงเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในแบ่งเนื้อหาการจัดแสดงออกเป็น 10 ส่วน เริ่มจากบทนำ ที่แนะนำการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์, เกียรติประวัติเจ้าพ่อพญาคำลือ, ข้อมูลอำเภอแจ้ห่ม, วัดและโบราณสถาน, ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ, ดนตรีพื้นบ้าน, ผ้าและการแต่งกาย, การละเล่นพื้นบ้าน, เรือนอาศัย และอาชีพและการทำมาหากิน มีคำบรรยายประกอบการจัดแสดง และมีวิทยากรนำชมโดยนักเรียนที่เป็นคณะทำงานของพิพิธภัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการ

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้อยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา เป็นโครงการจัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้ขยายผลไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และเป็นห้องเรียนสำหรับนักเรียนในวิชาท้องถิ่นศึกษา สังกัดกลุ่มสหวิทยาเขตพญาวัง ที่ประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตจังหวัดลำปาง จำนวน 32 โรงเรียน โดยโรงเรียนต่าง ๆ จะหมุนเวียนเดินทางมาใช้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เพื่อเรียนเกี่ยวกับเรื่องราวท้องถิ่นจากสิ่งประดิษฐ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

โรงเรียนมีโครงการจัดทำสิ่งพิมพ์แผ่นพับนำชมพิพิธภัณฑ์ โดยนักเรียนเป็นผู้เขียนและจัดทำ และยังมีโครงการให้หน่วยงานอื่นยืมวัตถุในพิพิธภัณฑ์ไปจัดแสดง ซึ่งที่ผ่านมามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตลำปางเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับอนุเคราะห์ให้ยืมวัตถุจัดแสดงของโรงเรียนไปจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม และปัจจุบันกำลังมีโครงการขุดค้นเมืองโบราณแจ้ห่ม ซึ่งทางพิพิธภัณฑ์ถือเป็นโครงการใหญ่และสำคัญของพิพิธภัณฑ์ โดยจะเริ่มขุดในปีการศึกษาหน้า

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การแสดงดนตรีพื้นเมือง “วงสะล้อซอซึง” ประกอบการฟ้อนรำ จ๊อยซอ การตีกลองสะบัดชัย กลองปูจา ฟ้อนดาบ การสืบค้นข้อมูลของนักเรียนในรายวิชา “วิถีไทย - ภูมิปัญญาไทย” ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การประดิษฐ์เกวียนไม้จำลองจากไม้สักแกะสลักลาย เป็นงานฝีมือของนักเรียน โดยงบประมาณในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ส่วนหนึ่งก็ได้มาได้การจำหน่ายงานหัตถกรรมของนักเรียนที่นำมาฝากขายที่พิพิธภัณฑ์

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546) และแผ่นพับประชาสัมพันธ์โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา
กรมศิลปากร. *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ภาคเหนือ (เล่ม 2)*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2546.

พิพิธภัณฑ์วัดพระแท่นศิลาอาสน์

ที่ตั้ง 84 หมู่ 6 ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 53130

เจ้าอาวาส พระครูถาวรธรรมโกวิท โทร. (055) 453-569

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดพระแท่นศิลาอาสน์ เดิมเป็นศาลาการเปรียญไว้สำหรับญาติโยมที่เดินทางมาไกลเพื่อทำบุญได้มาพักผ่อนตอนกลางคืน แต่ในปัจจุบันนี้การคมนาคมดีขึ้นศาลาการเปรียญแห่งนี้ไม่มีใครมาอาศัยค้างแรม จึงถูกทิ้งร้างไว้ เมื่อปี พ.ศ. 2539 พระครูสมุเฉลิม ชยปาโล เจ้าอาวาสวัดพระแท่นศิลาอาสน์ปัจจุบัน อดีตเคยรับราชการในกรมศิลปากรตำแหน่งนายช่างศิลปกรรมได้เก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ของเก่ามาไว้ด้วยกันและจัดแสดงให้ผู้ที่สนใจเข้าชมจนกระทั่งมีชื่อเสียง จึงมีประชาชนนำของเก่าเครื่องใช้ในสมัยโบราณมามอบให้พิพิธภัณฑ์

การจัดแสดงด้านหน้าพิพิธภัณฑ์ เป็นสวนสมุนไพรและสวนถาดไม้ดอกที่สร้างความร่มรื่นและเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ บริเวณชั้นล่างจะเป็นสถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น ผ้าทออำเภอลับแล สมุนไพรแปรรูป ไม้แกะสลัก ส่วนบริเวณชั้นบนจะมีการจัดแสดงเป็น 3 ส่วน คือ วิถีชาวบ้าน วิถีชาววัง และวิถีชาววัด โดยรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้แสดงเป็นประเภทในแต่ละส่วน

นอกจากนี้ยังมีการแสดงอื่น ๆ เช่น การจัดแสดงเครื่องดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ เช่น ระนาด ซอ กลองโบราณ เครื่องจักรสาน กระบุง กระด้ง กระจาด งอบ อุปกรณ์จับสัตว์น้ำ เครื่องเคลือบ เครื่องทองเหลือง เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยชามเบญจรงค์ ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ และสิ่งที่เป็นความภูมิใจของชาวอุตรดิตถ์อีกสิ่งหนึ่งคือธรรมาสน์หลวงซึ่งเป็นธรรมาสน์แกะสลักจากไม้ที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถวายให้แก่วัดพระแท่นศิลาอาสน์ในปี พ.ศ. 2543 และยังมีธรรมาสน์บุษบกที่เก่าแก่ ซึ่งทางกรมศิลปากรตรวจสอบแล้วพบว่าสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งเป็นสมบัติล้ำค่าที่คนอุตรดิตถ์หวงแหน ภายในบริเวณวัด ยังมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ไม้กวาด ผ้าชิ่นตีนจกเมืองลับแล ผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา ผลิตภัณฑ์จากเหล็กน้ำพี้

ในการประชุมเครือข่ายฯ (ภาคเหนือ) ท่านเจ้าอาวาสได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำพิพิธภัณฑ์ไว้ตอนหนึ่งว่า *".. ที่วัดพระแท่นศิลาอาสน์มีการจัดอบรมเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมเป็นประจำทุกเดือน และใช้พิพิธภัณฑ์เป็นสื่อกลาง เพราะฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นได้ส่วนใหญ่ก็ต้องตั้งใจ ถ้าไม่ตั้งใจคงล้มกันไปหมดแล้ว.. อยากให้ทุกคนได้ศึกษา และทำเพื่อเป็นวิทยาทาน เป็นการเสริมให้ส่วนรวม อย่างน้อยเมื่อมาวัดแล้วก็ให้ได้อะไรกลับไปบ้าง ไม่ใช่เข้าวัดเฉยๆ อีกส่วนหนึ่งก็ให้เป็นความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็แตกต่างกันไป .. อย่าไปมองข้างหน้าอย่างเดียว ต้องเหลียวมองข้างหลังบ้าง พยายามที่จะทบทวน ต้องอยู่กึ่งกลางและมองทั้งข้างหน้าข้างหลัง .. ความตั้งใจที่จะสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็อยากให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนแก่ส่วนรวม ถ้าบ้านมีความสุข วัดก็ดีด้วย ถ้าบ้านไม่ดีวัดก็ไม่ดี เพราะฉะนั้น 2 ส่วนนี้จะต้องประสานกัน .. ให้เด็กที่มาวัดในแต่ละอาทิตย์เขาได้ในสิ่งที่เป็นวิทยาทานคือได้มาศึกษา อย่างที่ท่านอาจารย์ได้ปรารภว่าขาดทุนหรือไม่นั้น อาตมาว่าไม่ขาดทุนหรอก ทุกคนที่มาถือว่าเป็นกำไรหมด มาศึกษาค้นคว้า ๒ คน ๑๐ คนก็เป็นกำไร เป็นกำไรในด้านความคิดที่ไปเทียบกับสิ่งของหรือเงินทองไม่ได้ .."*

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

www.tourismthailand.org/agrotourism/north/ way3/zone1/s-silaard/index.php

www.thai.net/lahmoon_utd/tongyang/page2.htm

พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา เชียงแสน

ที่ตั้ง วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โทร. (054) 777-151-2

เจ้าอาวาส พระครูไพศาลพัฒนาภิรัต

เมืองเชียงแสน หรือเมืองหิรัญนครเงินยาง เป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ซึ่งเป็นกษัตริย์ปกครองสืบกันมา มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และพระพุทธศาสนา มีอารยธรรมสูงส่งทั้งด้านภาษาและศิลปวัฒนธรรมประเพณี ต่อเมื่อถึงปีพุทธศักราช 2347 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพญายมราชยกทัพมาตีเมืองเชียงแสนและกวาดต้อนผู้คนลงไปแบ่งไว้ยังเมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง เมืองน่านส่วนหนึ่ง เมืองลำปางส่วนหนึ่ง เมืองเวียงจันทร์ส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือไปยังกรุงเทพฯ โดยให้ไปอยู่ที่เมืองราชบุรีและสระบุรี และเมื่อคนเชียงแสนไปอยู่ที่ใดก็ได้นำเอาเอกลักษณ์ศิลปะผ้าทอเชียงแสนที่มีลวดลายสีสันที่เป็นรูปแบบเฉพาะมาแต่โบราณไปเผยแพร่ที่เมืองนั้นๆ ด้วย

ด้วยความตระหนักถึงความสูญเสียวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวล้านนา การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายไปเป็นสากลนิยม รวมไปถึงการนำเอาเครื่องแต่งกายของชนกลุ่มต่าง ๆ มาแต่งปนเปกัน โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม หรือบางทีก็อ้างว่าเป็นการแต่งกายแบบล้านนาโบราณ สถาบันอุดมศึกษา 19 แห่งในภาคเหนือ จึงได้จัดสัมมนาเรื่องเครื่องแต่งกายพื้นเมืองภาคเหนือขึ้น เพื่อให้บุคคลโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นเมืองสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม และบอกกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควรทำในการแต่งกายแบบล้านนา เป็นต้นว่า ใช้ผ้าโพกศีรษะ (หากไม่ใช่ชุดแบบไทยลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่) เสียบดอกไม้ไหวสุมเต็มศีรษะ ใช้ผ้าพาดบ่าลากหางยาวหรือพาดแล้วใช้เข็มขัดรัดทับ (ผ้าพาดบ่าเป็นผ้าสำหรับสุภาพบุรุษเท่านั้น) ซิ่นลายทางตั้งเป็นผ้าซิ่นแบบลาวไม่ใช่แบบล้านนาไม่ควรนำมาต่อกับซิ่นตีนจกไทยวน การใช้ผ้าผาดที่ประยุกต์มาจากผ้าซิ่นและผ้าถุง

ทางวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยการนำของพระครูไพศาลพัฒนาภิรัต และคณะศรัทธาทั้งหลายได้เล็งเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงได้จัดให้มีการส่งเสริมการทอผ้าลายพื้นเมืองเชียงแสนให้คงไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน ด้วยเห็นว่าเป็นการส่งเสริมชาวบ้านให้มีงานทำเป็นเหตุให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำนาทำไร่ ที่สำคัญคือเป็นการสืบทอดให้เยาวชนได้ศึกษาถึงความสำคัญและความงอกงาม เป็นเอกลักษณ์ของล้านนาเชียงแสนที่สืบทอดมาแต่โบราณ จึงได้ร่วมกันจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา เชียงแสน” ขึ้นเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ผ้าทอโบราณ ส่งเสริมการทอผ้าแบบโบราณเพื่อเป็นการส่งเสริมและมีรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา เชียงแสน ได้แก่ ผ้าปักพระเวสสันดร ที่นอนของชาวไทยวน “ตุง” เครื่องใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ผ้าทอลวดลายแบบต่าง ๆ เช่น ผ้าลายน้ำไหล ผ้าลายดอกผักแว่น ผ้าลายขวางดำแดง กี่ทอผ้าที่ใช้ในสมัยโบราณเป็นกี่ทอมือ 4 ไม้ ครัวไฟที่ใช้ประกอบอาหารของชาวล้านนา ฯลฯ นอกจากนี้ทางพิพิธภัณฑ์ยังได้ส่งเสริมให้กลุ่มแม่บ้านสบคำมาทอผ้าในพิพิธภัณฑ์ด้วย

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา เชียงแสน วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

พิพิธภัณฑ์สุวรรณหอคำ

ที่ตั้ง วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ หมู่ 5 บ้านห้วยพริก ต.เด่นชัย อ.เด่นชัย จ.แพร่

เจ้าอาวาส พระครูวิฑิตพิพัฒนาภรณ์ (พระครูบามนตรี ธมฺมเมธี)

เมืองแพร่ หรือเวียงโกศัย ถือได้ว่าเป็นเมืองหน้าด่าน หรือประตูสู่ล้านนาไม่ว่าจะไปยังจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง น่าน พะเยา ลำพูน แม่ฮ่องสอน "แพร่" เป็นเมืองเก่าแก่ทางด้านประวัติศาสตร์ดังปรากฏชื่อเวียงโกศัยอยู่ในศิลาจารึกหลายต่อหลายแห่ง เมืองแพร่จึงเป็นสถานที่สำคัญที่น่าศึกษาของนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ที่ต้องการทราบความเป็นมาของล้านนาไทย ด้วยเหตุนี้พิพิธภัณฑ์ สุวรรณหอคำ วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ จึงได้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อให้ลูกหลานเมืองแพร่ได้สำนึกถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบล้านนาไทย และต้องการให้คนไทยในชาติทราบว่าศิลปวัฒนธรรมของล้านาไทยและเมืองแพร่นั้นมีคุณค่าที่จะต้องสืบสานและสืบทอดต่อไป

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก่อตั้งโดยพระอาจารย์มนตรี ธมมเมธี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ แม้ว่าจะมีวัยเพียง 35 ปี แต่ก็เป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดังของจังหวัดแพร่ และเป็นพระนักพัฒนาที่สำคัญรูปหนึ่ง พระอาจารย์มนตรีได้เล่าถึงความเป็นมาของ "พิพิธภัณฑ์สุวรรณหอคำ" ไว้ดังนี้

พิพิธภัณฑ์สุวรณหอคำ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2528 เป็นการก่อสร้างตามแบบของศิลปกรรมล้านนา ทรงกาแล นำเอาไม้บ้านเรือนเก่า ซึ่งเป็นไม้สักทองที่ผ่านการปลูกสร้างบ้านมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยได้รับการอนุเคราะห์ช่วยเหลือบริจาคซื้อเรือนเก่าในเขต อ.เด่นชัย อ.สอง จ.แพร่ จำนวน 14 หลัง จำนวนเสา 101 ต้น สำหรับปัจจัยที่ใช้ในการก่อสร้าง ทางวัดได้รับการช่วยเหลืออุปการะจากนายธวัช รอดพร้อม อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ พร้อมด้วยศรัทธาจากพ่อค้า ประชาชน ข้าราชการ และภาคเอกชนทั่วไปทั้งในจังหวัดแพร่และที่อื่นๆ ใช้ค่าก่อสร้างเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 9,400,000 บาท

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ใช้เป็นสถานที่รวบรวมและตั้งแสดงโบราณวัตถุของล้านนาไทย ทั้งของจังหวัดแพร่และจังหวัดในภาคเหนือ อาทิ รูปภาพเจ้านายฝ่ายเหนือ วัตถุโบราณ เครื่องศัตราวุธ ฉลองพระองค์ของเจ้านายฝ่ายเหนือ คัมภีร์กฎหมายมังรายศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกของเมืองแพร่อันว่าด้วยการปกครองและการพิจารณาคดีความต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มพระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งได้รับบริจาคจากประชาชนจังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งงานศิลป์เหล่านี้ เป็นงานศิลป์แบบเชียงแสนผสมกับแบบสุโขทัย เครื่องเขินสมัยต่างๆ ได้รับการบริจาคจากประชาชนศรัทธาทั่วสารทิศ เครื่องดนตรีที่เป็นของโบราณแบบล้านนาและภาคกลาง

วัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง "พิพิธภัณฑ์สุวรรณหอคำ" ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาพเก่าของเจ้าผู้ครองนครเมืองแพร่ และเจ้าเมืองฝ่ายเหนือ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษและจะได้เป็นเครื่องเตือนใจความรักหวงแหนแผ่นดินไทย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปล้านนาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาแต่โบราณ เป็นการอนุรักษ์ดนตรีไทยภาคกลาง ดนตรีไทยล้านนา และส่งเสริมกระตุ้นเตือนให้เยาวชนสนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์และมรดกอันล้ำค่าประจำชาติมากยิ่งขึ้น

"พิพิธภัณฑ์ สุวรรณหอคำ" เปิดให้บริการแก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ และผู้สนใจในศิลปวัฒนธรรมของล้านนาไทย โดยเปิดให้เข้าชมฟรีทุกวัน นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ ด้วย

แหล่งข้อมูล: "พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น "เวียงโกศัย"" จากหนังสือ *อัตโนประวัติ พระครูบามนตรี ธมมเมธี (บุญมี) และประวัติวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีฯ*, 2546.

ศูนย์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชนเผ่า บ้านจะแล

ที่ตั้ง หมู่บ้านจะแล หมู่ 11 (ห้วยแม่ซ้าย) ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย

ผู้ประสานงาน ปริสุทธา สุทธมงคล ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา

106 หมู่ 1 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย 57100 โทร. 053 – 737 - 912

ศูนย์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชนเผ่า บ้านจะแล เริ่มก่อตั้งเมื่อธันวาคม พ.ศ.2545 ตั้งใจว่าจะเปิดทำการในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2546 เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่าลาหู่สำหรับนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ และเพื่อที่จะสะท้อนสิ่งดี ๆ ในวิถีชีวิตชนเผ่าให้แก่คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านเพื่อเขาจะได้เห็นคุณค่าและภูมิใจในตนเองมากขึ้น

สุรชัย ลิฟู ตัวแทนเยาวชนลาหู่ บ้านจะแล เล่าถึงความเป็นมาของโครงการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมฯ แห่งนี้ว่า *" .. บ้านจะแลเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าลาหู่ เป็นละหู่ละบาซึ่งมีอยู่แค่ 2 หมู่บ้านในเมืองไทย คือที่บ้านจะแล และดอยตุง ส่วนที่เหลือก็จะอยู่ทางฝั่งพม่าหมด หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวคือจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาตลอด เป็นพวกฝรั่งที่มีไกด์พาเข้ามาแล้วก็จะมาเดินดูตามหมู่บ้าน ช่วงที่ผ่านมาชาวบ้านมาคิดกันว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาหากมาไม่ตรงกับช่วงที่เป็นเทศกาลเขาก็จะไม่เห็นอะไร สิ่งที่เขาเห็นก็จะเป็นบ้านหลังคากระต๊อบแล้วก็ภาพชาวบ้าน เลี้ยงลูก คนเฒ่าคนแก่นั่งอยู่ตามบ้าน ชาวบ้านเขาก็รู้สึกว่าเขาอยากให้นักท่องเที่ยวเห็นความเป็นชนเผ่าของเขามากกว่านี้ เห็นสิ่งที่เป็นวิถี เป็นวัฒนธรรมเขามากกว่านี้ ก็เลยเป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มพิพิธภัณฑ์ตรงนี้ขึ้นมา .. อีกส่วนหนึ่งคงเป็นเรื่องของรายได้ คือเรามองว่าถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วมาเดินดูตามหมู่บ้าน ถ่ายรูปแล้วก็ออกไป อาหารก็ไปกินข้างนอก นอนก็ไปพักข้างนอก ก็จะไม่มีอะไรที่ทิ้งไว้ที่หมู่บ้านเลย ก็เลยคุยกันว่าเราจะทำอย่างไร ส่วนหนึ่งก็มองว่าเราทำในลักษณะของการทำเป็นศูนย์ข้อมูล เป็นศูนย์วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศูนย์ข้อมูลหรือเป็นพิพิธภัณฑ์หรืออะไรก็ยังไม่ทราบว่าจะออกมาในรูปแบบไหนแต่ว่าตอนนี้เราเริ่มสร้างแล้ว ..."*

เนื้อหาการจัดแสดงจะมีนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่า (ชาวไทยภูเขา) โดยเฉพาะชาวอาข่าและลาหู่ เนื่องจากชาวบ้านจะแลประกอบด้วยชาวอาข่า ชาวลาหู่ลาบา และชาวลาหู่นั้ย โดยมีชาวลาหู่ลาบาเป็นหลัก นิทรรศการจะมีคำบรรยายทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ขณะนี้อยู่ในช่วงฝึกชาวบ้านเป็นฝ่ายรับแขก ยังมีอุปสรรคด้านภาษาทั้งไทยและอังกฤษ ศูนย์ฯ จะเน้นวิถีชีวิตดั้งเดิมและความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีนิทรรศการเกี่ยวกับสิ่งของที่ยังใช้ในชีวิตประจำวันโดยผู้เข้าชมจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งของที่ชาวบ้านใช้กันอย่างแท้จริง แต่ที่สำคัญคือชาวบ้านจะแลตกลงกันว่า *"จะดำเนินชีวิตอย่างธรรมดา ไม่มีการจัดโชว์การใช้สิ่งของเหล่านี้เพื่อนักท่องเที่ยว"*

ในอนาคตจะเพิ่มนิทรรศการด้านเทคโนโลยีเนื่องจากว่ามีชาวบ้านจะแล 2 คน กำลังทำพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ร่วมกับกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงา คิดว่าจะเพิ่มคอมพิวเตอร์สัก 2 ตัว โซลาร์เซลล์ (ปัจจุบันบ้านจะแลไม่มีไฟฟ้า) และโปรเจคเตอร์ เพื่อจะได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบทันสมัย และให้หนุ่มสาวบ้านจะแลได้มีประสบการณ์กับอุปกรณ์เทคโนโลยี โดยในช่วงแรกกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระจกเงาจะช่วยคณะกรรมการหมู่บ้านบริหารจัดการศูนย์วัฒนธรรมฯ ในอนาคตวางแผนว่าจะถอนตัวออกไปแล้วให้ชาวบ้านจะแลบริหารจัดการเองทั้งหมด โครงการนี้ได้รับงบประมาณมูลนิธิร็อคกี้เฟลเลอร์

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

ศูนย์วัฒนธรรมม้ง เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้า

ที่ตั้ง หมู่ 10 บ้านราษฎร์ภักดี ตำบลตับเต่า อำภอเทิง จังหวัดเชียงราย 57160

ผู้ประสานงาน นายวันชัย จรูญสกุลวงศ์ ประธานศูนย์วัฒนธรรมม้ง โทร. (053) 609-560, (06) 116-4971

ศูนย์วัฒนธรรมม้ง เครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้าเริ่มต้นก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2543 คาดว่าจะเปิดทำการได้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2546 ความเป็นมาของศูนย์วัฒนธรรมม้งสืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกของเครือข่ายชุมชนภูชี้ฟ้าได้พูดคุยกัน และเกิดความสนใจร่วมกันที่จะสืบสานและฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชาวม้ง จึงคิดที่จะก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมม้ง หรือพิพิธภัณฑ์ม้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมม้งไปสู่คนรุ่นหลัง และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของม้งให้คนทั่วไปได้รู้จัก

เรื่องราวที่ตั้งใจว่าจะนำเสนอได้แก่ ประวัติการก่อตั้งชุมชนม้ง วิถีชีวิตชุมชนม้งในอดีต เช่น การตีเหล็ก การตีเงิน สิ่งของเครื่องใช้ในสมัยก่อนที่หาดูได้ยาก และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาวม้ง วันชัย จรูญสกุลวงศ์ ประธานศูนย์วัฒนธรรมม้ง มีแนวคิดว่า *".. พิพิธภัณฑ์ม้งนี้เน้นเลยว่าจะเก็บวัสดุหรือว่าสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นม้งใช้โดยเฉพาะ ผมไม่อยากให้เป็นแบบเทคโนโลยี หรือเป็นทางพื้นเมือง หรือมีของเผ่าอื่นมาแทรกอยู่ด้วย อยากจะให้แยกเป็นของเผ่าม้งโดยเฉพาะ ... ตอนนี้ได้รับบริจาคมาจากหมู่บ้านเครือข่ายเป็นบางส่วน บางส่วนที่เราสามารถหาได้เราก็ไปหามา ขอบริจาคทางเยาวชนของเครือข่ายเยาวชนภูชี้ฟ้า เขาก็ไปหามาเสริมด้วยเป็นบางส่วน การไปหาของก็จะขอบริจาคแล้วก็ไปสืบประวัติว่า ใช้มานานเท่าไร ใช้อย่างไร เขียนบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าคนบริจาคคือใคร บางส่วนที่ชาวบ้านหาไม่ได้เราก็จะให้หมู่บ้านเครือข่ายทำมาหมู่บ้านละ 1 อย่าง ทำขึ้นมาใหม่ตามจินตนาการ เราอาจจะไปสืบจากคนเฒ่าคนแก่ว่าเมื่อก่อนทำอะไร ทำอย่างไร เขาก็บอกว่าการทอผ้านั้นต้องทำอย่างนี้ เครื่องทอผ้าทำอย่างนี้ ลักษณะของเครื่องทอผ้าเป็นอย่างนี้ ๆ ก็คิดมาแล้วให้คนทำขึ้นมาหมู่บ้านละ 1 อย่างนำมาไว้ตรงนี้ ... "*

ตามแผนงานที่วางไว้ พิพิธภัณฑ์ที่จะตั้งขึ้นมีทั้งหมด 6 หลัง แต่ละหลังก็จะมุงหลังคาและทำผนังด้วยวัสดุที่ต่างๆ กัน เช่น มุงหลังคาด้วยแผ่นดินเหนียว ใบไม้ใหญ่ หญ้าคา ผนังเป็นไม้ไผ่ผ่าครึ่งประกบกัน ผนังไม้ไผ่สานลาย มีแผนว่าจะวางแปลนตามแบบชีวิตของม้งจริง ๆ เช่น ในบ้านม้งมีห้องนอนเตียงนอนอยู่ที่ไหน ที่เลี้ยงผีอยู่ที่ไหน ที่เลี้ยงหมู เลี้ยงสัตว์ ที่เก็บของ ที่เป็นคอกม้า ตรงไหนเป็นอะไรก็จะวางไว้เป็นจุด ๆ ให้เหมือนกับสมัยก่อน ส่วนที่เป็นของใช้ก็จะนำมาตั้งวางไว้แล้วก็จะเขียนชื่อ เขียนประวัติ การใช้งานเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกเช่น จัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวม้ง จัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตให้กับเยาวชนม้ง การแสดงวิถีชีวิตของชุมชนม้งในอดีต เช่น การตีเหล็ก ตีเงิน ทำแคนม้ง ปักผ้าม้ง ฯลฯ

เรื่องรายได้หากตั้งสำเร็จตรงนี้ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์วัฒนธรรมม้ง ซึ่งจะมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างประกอบไปด้วยกัน เป็นต้นว่า มีสวนสมุนไพร มีการสอนภาษาม้ง มีการส่งเสริมอาชีพ รายได้ของพิพิธภัณฑ์อาจจะมาจากการบริจาค การขายสินค้า หรืออาจมาจากการสร้างที่พักแบบพื้นบ้านหรือรีสอร์ท มาจากกการขายอาหารพื้นบ้าน มาจากการใส่ชุดม้งถ่ายรูป และอีกหลายอย่าง หากทำได้สำเร็จก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นตลาดแห่งหนึ่งของชุมชนตรงนั้นได้

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา

ที่ตั้ง ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ 185/3 ถ.วัวลาย ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่
โทร. (053) 215-026

ผู้ประสานงาน อัครเดช นาคบัลลังก์ โทร. (01) 883-6713

พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา เกิดจากความร่วมมือระหว่างศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ และนักสะสมผ้าโบราณ คือนายอัครเดชและนางใจสคราญ นาคบัลลังก์ เปิดให้เข้าชมครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2545

อาคารจัดแสดงเป็นอาคารชั้นเดียวพื้นคอนกรีต ลักษณะเป็นห้องโถงยาว สถาปัตยกรรมเป็นแบบล้านนาประยุกต์ แบ่งพื้นที่การใช้งานเป็นพื้นที่ตอนหน้าของอาคารเป็นห้องโถงต้อนรับ มีโต๊ะจำหน่ายบัตรเข้าชมพื้นที่จำหน่ายของที่ระลึกและเป็นจุดนัดพบสำหรับผู้เข้าชมของพิพิธภัณฑ์ก่อนเข้าชมในห้องจัดแสดง ถัดจากห้องโถงต้อนรับจะมีผ้าม่านสีดำกั้น เมื่อเปิดม่านดังกล่าวเข้าไป คือพื้นที่ส่วนจัดแสดง พื้นที่ส่วนนี้มีการปรับสภาพให้เป็นห้องจัดแสดงด้วยการไม่เปิดหน้าต่าง เพื่อให้สามารถควบคุมแสงสว่างที่ออกแบบสำหรับส่วนจัดแสดงได้และใช้การติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อการถ่ายเทอากาศภายในห้องจัดแสดง และรักษาสภาพของผ้าโบราณที่จัดแสดงไม่ให้เสื่อมสภาพเพราะการเปลี่ยนแปลงของอากาศ

ลักษณะการจัดแสดงประกอบด้วย ผ้าโบราณอายุนับร้อยปี จำนวนกว่า 1,000 รายการ ภาพถ่ายโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทอผ้าของกลุ่มชนต่าง ๆ เครื่องประดับโบราณ ฯลฯ พร้อมเสียงบรรยายประกอบแต่ละจุด ซึ่งผู้เข้าชมจะรับทราบถึงเรื่องราวของกลุ่มชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นเจ้าของประดิษฐกรรมสิ่งทอนั้น

พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณสบันงา บริหารงานโดยเอกชน ซึ่งงบประมาณเป็นการร่วมลงทุนดำเนินการในส่วนของรายได้สำหรับการดูแลรักษาสถานที่ ส่วนหนึ่งมาจากการจำหน่ายบัตรเข้าชม ซึ่งในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวมาเข้าชมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากศูนย์วัฒนธรรมเป็นที่จัดขันโตกดินเนอร์ที่ได้รับความนิยมแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

กรมศิลปากร. *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ภาคเหนือ (เล่ม 2)*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2546.

พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย

ที่ตั้ง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000 โทร. (053) 561-148

ผู้ประสานงาน พระมหาบุญโชติ อินทจักร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
นายวิรัตน์ กันขวัญ นักวิชาการวัฒนธรรม จังหวัดลำพูน โทร. (01) 882-2815

พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชยจัดสร้างขึ้นเพื่อรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่พบในจังหวัดลำพูน และในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากวัดได้รับบริจาคและสะสมวัตถุมาอย่างต่อเนื่อง วัดได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในจังหวัดลำพูนและพื้นที่ใกล้เคียงในการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 อันเป็นช่วงที่พระราชมหาเจติยาภิบาล (ไพบูลย์ ภูริวิปุโล) เป็นเจ้าอาวาส และเปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2541

อาคารจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญไชย เป็นอาคารสถาปัตยกรรมทรงวิหารล้านนาประยุกต์ ซึ่งมีชื่อว่า “อาคารพิพิธภัณฑ์ 50 ปี ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน)” การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เป็นการจัดแสดงวัตถุตามหมวดหมู่ ประเภทของสิ่งของ มีทั้งที่จัดวางอยู่ในตู้และวางบนแท่นฐาน วัตถุจัดแสดงประกอบด้วยพระพุทธรูป พระพิมพ์ สิ่งของเครื่องใช้ เหรียญกษาปณ์ ชิ้นส่วนปูนปั้นประกอบอาคาร ศิลปวัตถุจัดแสดงเหล่านี้ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว พร้อมทั้งมีป้ายบรรยายภาษาไทยบางรายการ

ด้านนอกอาคารจัดแสดง ยังมีส่วนระเบียงคตที่เป็นสถานที่จัดเก็บโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุประเภทเครื่องไม้แกะสลัก อาทิ เครื่องสูงจำลอง สัตภัณฑ์ และวัดยังมีโครงการปรับปรุงพื้นที่ส่วนระเบียงคตดังกล่าวเป็นส่วนจัดแสดงเพิ่มเติมต่อไป

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 - 15 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

กรมศิลปากร. *นามานุกรมพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ภาคเหนือ (เล่ม 2)*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2546.

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย

ที่ตั้ง วัดมหาชัย พระอารามหลวง ตำบลตลาด อำเภอเมืองฯ จังหวัดมหาสารคาม
โทร. (043) 925-786, (09) 944-6491

ผู้ประสานงาน: พระครูปลัดอุทัย อุทโย ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (ฝ่ายวิชาการ)
นายทองหล้า สุนทร ประธานกรรการวัดมหาชัย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย มีจุดกำเนิดมาจากการเก็บสะสมโบราณวัตถุท้องถิ่นอีสานที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2507 โดยพระอริยานุวัตร เขมจารี เจ้าอาวาสรูปที่ 19 สาเหตุที่ท่านเริ่มต้นเก็บสะสมโบราณวัตถุท้องถิ่นอีสานนั้น เนื่องมาจากท่านได้เห็นชาวต่างประเทศได้มาแวะที่วัดมหาชัยมีวัตถุโบราณของเก่าอยู่ในรถเป็นจำนวนมาก ท่านถามว่าสิ่งของเหล่านี้ ได้มาจากไหน ทางผู้นำคณะชาวต่างประเทศตอบว่า ได้มาจากชาวบ้านบ้าง วัดบ้าง ท่านเห็นว่ามรดกชาติและศิลปวัตถุของบรรพบุรุษชาวอีสานก็จะหมดไป จึงได้ปรึกษานายบุญช่วย อัตถาวร ได้จัดหายานพาหนะมาถวายให้ท่านไปสำรวจเก็บมารักษาไว้ที่วัดมหาชัย โดยมีพัฒนาการดังนี้คือ

พ.ศ.2513 เมื่อรวบรวมโบราณวัตถุได้จำนวนหนึ่ง จึงได้จัดตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีขึ้น โดยร่วมมือกับวิทยาลัยครูมหาสารคาม ปี พ.ศ.2509 จัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย ต่อมาปี พ.ศ.2525 จึงได้ตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย โดยกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดตั้งขึ้น โดยมีมหาวิทยาลัยมหาสารคามและสถาบันราชภัฏให้ความสนับสนุนช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อใช้เป็นแหล่งค้นคว้าของนิสิตนักศึกษาของทั้งสองสถาบันนี้และสถานศึกษาอื่นๆ ด้วย

อาคารจัดแสดงมี 2 ชั้น โดยมีโบราณวัตถุที่สามารถจำแนกออกได้เป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มใบเสมาหินสมัยทวารวดี กลุ่มปฏิมากรรม กลุ่มพระพุทธรูปไม้แกะสลัก กลุ่มเอกสารโบราณ ชั้นล่างจัดแสดงโบราณวัตถุประเภทตู้พระธรรมลายทอง ในตู้กระจกขนาดเล็กจัดแสดงภาชนะดินเผาทั้งที่มีอายุอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ ไหเคลือบสีน้ำตาลแบบเตาบุรีรัมย์ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 17 นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์ใบลานจำนวนมากที่ห่อด้วยผ้าห่อคัมภีร์ เก็บรักษาไว้อย่างดีในตู้กระจกทรงสูง ส่วนชั้น 2 มีตู้กระจกอยู่หลายตู้เช่นกัน บางตู้จัดแสดงเปลือกหอยทะเลที่มีขนาดใหญ่มาก บางตู้จัดแสดงหินบด และภาชนะดินเผา อีกด้านหนึ่งจัดแสดงไหเคลือบสีน้ำตาลกว่า 30 ใบ พระพุทธรูป และเทวรูปต่างๆ

ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือยังขาดบุคลากรที่จะดูแลอาคาร และงบประมาณสำหรับดูแลรักษาสถานที่ จัดจ้างบุคลากร และจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ความรู้ ข้อสังเกตโดยภาพรวม พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เนื่องจากมีโบราณวัตถุที่หลากหลาย ทั้งประเภทสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ รวมไปถึงคัมภีร์ใบลานจำนวนมาก ที่เหมาะสำหรับการศึกษาวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะต้องพัฒนาขึ้นไปอีกคือ เรื่องของรูปแบบหรือลักษณะของการจัดแสดงที่จะสื่อให้ผู้เขาชมเข้าใจถึงเรื่องราวและความสัมพันธ์ของโบราณวัตถุแต่ละกลุ่ม อีกประเด็นหนึ่งคือเนื้อหาเชิงลึกของโบราณวัตถุแต่ละประเภทว่ามีความเป็นมาอย่างไร หรือผลิตขึ้นเพื่อประโยชน์อะไร

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 31 สิงหาคม 2546
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546), แผ่นพับแนะนำวัดมหาชัย

พิพิธภัณฑ์ปลากลายเป็นหินอายุ 160 ล้านปี

ที่ตั้ง วัดโพนวิมาน (วัดป่าพุทธบุตร)

93 หมู่ 7 บ้านโพนวิมาน ตำบลกุดสิมคุ้มใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

เจ้าอาวาส พระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต โทร. 01 – 059 – 0732

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เริ่มต้นขึ้นราวปี พ.ศ.2541 โดยในปีนั้น พระอาจารย์ศักดิ์ดา ธัมมรโต ได้ค้นพบฟอสซิลของปลาโบราณที่ภูน้ำจั้น บ้านดงเหนือ ต.เหล่าใหญ่ อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ ท่านจึงได้แจ้งไปยัง ดร. วราวุธ สุธีธร นักธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณีให้ได้รับทราบ ต่อมาเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2541 ดร.วราวุธ ได้เดินทางมาตรวจสอบฟอสซิลดังกล่าว จึงทำให้ทราบว่าเป็นฟอสซิลของปลาโบราณชนิดหนึ่งที่ชื่อ “เลปิโดเทส” ปลาชนิดนี้มีชีวิตอยู่เมื่อราว 160 ล้านปีก่อน ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้ว จากนั้นไม่นานนัก ได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งนำฟอสซิลของปลาโบราณนี้ มามอบให้แก่ทางวัด ทางวัดจึงได้เริ่มจัดหาสถานที่เก็บรักษาฟอสซิลเหล่านี้ไว้

ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2544 คณะสำรวจไดโนเสาร์ไทย-ฝรั่งเศส นำทีมโดย ดร.วราวุธ สุธีธร และดร.เลียวเนล เควิน ได้มาสำรวจและขุดค้นอย่างเป็นระบบ และได้นำฟอสซิลและไม้กลายเป็นหินบางส่วนจากการขุดค้นมาเก็บรักษาไว้ที่วัดโพนวิมาน พร้อมกันนี้คณะสำรวจฯ ได้จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาฟอสซิลดังกล่าวให้แก่ทางวัด ปัจจุบันฟอสซิลและข้อมูลได้จัดแสดงอยู่ที่ “ศาลาพิพิธภัณฑ์ปลาหินอายุ 160 ล้านปี”

สำหรับเนื้อหาที่จัดแสดงนั้น จะเน้นนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับฟอสซิลของปลาโบราณ “เลปิโดเทส” ซึ่งมีชีวิตอยู่เมื่อ 160 ล้านปีมาแล้ว นอกจากนี้ยังจัดแสดงสิ่งของทางธรรมชาติวิทยาอื่นๆ อีก เช่น มวลสารฟอก (มะพร้าวนรเก) หอยกลายเป็นหิน กระดองเต่าโบราณ กระดูกซี่โครงไดโนเสาร์กินพืช ฟันช้าง ไม้กลายเป็นหิน และแร่เทคไทท์ เป็นต้น สำหรับโบราณวัตถุที่จัดแสดงได้แก่ คัมภีร์ใบลาน และเครื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้จัดแสดงอยู่ภายใน “ศาลาพิพิธภัณฑ์ปลาหินอายุ 160 ล้านปี”

เจ้าอาวาสผู้ริเริ่มจัดตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้น คือเจ้าอธิการศักดิ์ดา ธัมมรโต ประวัติของท่านคือ เดิมท่านชื่อ นายศักดิ์ดา แสนพาน เกิดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2511 ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 2 บ้านกุดสิมคุ้มใหม่ ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ อุปสมบทเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2535 และได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งวัดป่าพุทธบุตรในปี พ.ศ. 2540 และในปีถัดมาท่านได้พบฟอสซิลของปลาโบราณ จึงได้มีการศึกษาร่วมกันกับ ดร.วราวุธ สุธีธร นักธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี และได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเพื่อเก็บรักษาฟอสซิลที่พบ

ปี พ.ศ. 2545 พระอาจารย์ศักดา ธมฺมรโต ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากกรมการศาสนาให้สามารถจัดตั้งวัดได้ ภายใต้ชื่อใหม่ว่า “วัดโพนวิมาน (วัดป่าพุทธบุตร)” และท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. 2546 สำหรับผลงานของท่านที่ผ่านมาโดยสังเขปก็คือ ท่านได้ก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมพุทธบุตรขึ้นเพื่ออบรมจริยธรรมและคุณธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2538

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 29 สิงหาคม 2546

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

หนังสือแนะนำวัดโพนวิมาน (วัดป่าพุทธบุตร), โดย พระศักดิ์ดา ธัมมรโต, 2546.

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท

ที่ตั้ง วัดสิมนาโก ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

เจ้าอาวาส พระครูกิติธรรมาภินันท์ โทร. (043) 851-038

สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีทั้งที่เป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดและที่ได้มาจากการบริจาคของชาวบ้านผู้ไท มีอาคารจัดแสดง 2 หลัง อาคารหลังแรกเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวด้านหน้าอาคารมีป้ายชื่อ “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท วัดสิมนาโก” จัดทำโดยชาวบ้านนาโก ร่วมกับนิสิตไทยคดี (มนุษย์) พ.9 มมส. อาคารนี้จัดมีรูปแบบการจัดแสดงที่แบ่งประเภทของสิ่งของไว้เป็นกลุ่มๆ เช่น มุมหนึ่งจัดแสดงภาพเกี่ยวกับชาวผู้ไท อีกมุมหนึ่งจัดแสดงไหขอมเคลือบสีน้ำตาลประเภทต่างๆ มุมหนึ่งจัดแสดงตะเกียงลานและเครื่องพิมพ์ดีดโบราณ อีกมุมหนึ่งจัดแสดงเครื่องดนตรีพื้นบ้านแบบต่างๆ และเครื่องจักรสาน เป็นต้น โดยมากแล้วสิ่งของแต่ละชิ้นจะมีคำอธิบายสั้น ๆ ติดอยู่พอให้ผู้เข้าชมทราบว่าสิ่งนี้สิ่งนั้นคืออะไร

อาคารหลังที่ 2 เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว รูปแบบของการจัดแสดงของอาคารหลังนี้คล้ายคลึงกับอาคารหลังแรก คือจะเป็นในลักษณะการจัดวางสิ่งของเป็นกลุ่มๆ ตามประเภทของสิ่งของ ซึ่งโดยมากจะถูกจัดแสดงไว้ในตู้กระจก ส่วนชิ้นที่ใหญ่ๆ ก็จะวางจัดแสดงอยู่เป็นกลุ่มๆ เช่นกัน สิ่งของที่จัดแสดงในตู้กระจก เช่น ผ้าลายขิดโบราณจำนวนมาก ซึ่งเป็นผ้านุ่งของชาวผู้ไทที่บ้านนาโก ผ้าไหมโบราณ หนังสือใบลานเรื่องอานิสงค์การทำบุญต่างๆ และนิทานชาดก เหรียญเงินโบราณมีทั้งเงินฮาง-เงินฮู และเงินเหรียญแบบปัจจุบัน ธนบัตรเก่าทั้งของไทยและต่างประเทศ เปลือกหอยทะเล ภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วยแบบต่างๆ เป็นต้น ส่วนโบราณวัตถุชิ้นใหญ่ๆ นั้น เช่น ตู้พระไตรปิฎกโบราณ ช่อฟ้า ใบระกา ภาพแกะสลักไม้ และลายไม้ฉลุ เป็นต้น สิ่งของโดยมากจะมีคำอธิบายสั้นๆ ให้ผู้ชมพอทราบว่าสิ่งที่ดูนั้นคืออะไร

ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท วัดสิมนาโก เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีศักยภาพในเรื่องจำนวนสิ่งของ ขณะที่เรื่องข้อมูลของสิ่งของที่จัดแสดงยังคงเป็นข้อมูลพื้น ๆ คือมีคำอธิบายแค่พอให้รู้ว่านี่คืออะไร แต่ยังขาดการเน้นในรายละเอียดของตัวสิ่งของแต่ละชิ้นว่าได้มาอย่างไร และมีประโยชน์หรือใช้ทำอะไร ประเด็นที่สำคัญคือ พิพิธภัณฑ์นำเอาชื่อ “ผู้ไท” เป็นชื่อของพิพิธภัณฑ์ ทำให้ผู้ที่คิดจะมาเข้าชมอาจนึกไปได้ว่าถ้ามาดูพิพิธภัณฑ์แล้วน่าจะได้ข้อมูลกลับไปว่า “ผู้ไท” เป็นใคร มาจากที่ไหน มาทำอะไร และอย่างไร ปัจจุบันมีรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างจากชนกลุ่มอื่นอย่างไร แต่เมื่อได้ไปชมพิพิธภัณฑ์แล้ว ก็ยังไม่ได้ข้อมูลอะไรเลยเกี่ยวกับชาวผู้ไท นอกจากที่ได้รู้จักว่าเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านของชาวผู้ไทที่บ้านนาโกนั้นมีอะไรบ้าง

ดังนั้นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ควรจะเน้นคือข้อมูลเกี่ยวกับชาวผู้ไทในบ้านนาโก ซึ่งเชื่อว่าพระที่เป็นวิทยากรหรือชาวบ้านเองคงมีความรู้ตรงนี้มาก เพียงแต่ขาดการเรียบเรียงออกมาเป็นหนังสือ หากผู้ที่มาชมต้องการได้ความรู้อาจจะต้องใช้วิธีการซักถามจากตัวบุคคลมากกว่าที่จะอ่านคำอธิบาย ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังขาดความรู้เกี่ยวกับอายุสมัยของโบราณวัตถุแต่ละประเภท ซึ่งบางชิ้นยังกำหนดอายุผิดจากความเป็นจริงไปมาก สิ่งที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรอาจช่วยพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้คือ แนะแนวทางการจัดแสดงโดยเน้นที่การบอกเล่าเรื่องราวของชาวผู้ไทที่บ้านนาโกเป็นประเด็นหลักผ่านทางสิ่งของที่จัดแสดงซึ่งก็มีอยู่อย่างหลากหลาย

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 29 สิงหาคม 2546

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช จังหวัดมหาสารคาม

บ้านเกวียนมุก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีสานสองฝั่งโขง

ที่ตั้ง 10 ถนนตาดแคน ตำบลตาดแคน อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร 49000 โทร.(042) 613 - 647

เจ้าของ นายสมศักดิ์ ศรีบุญเรือง โทร. (01) 369 - 8724

คุณสมศักดิ์ ศรีบุญเรือง ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เล่าถึงความเป็นมาของบ้านเกวียนมุก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีสานสองฝั่งโขงว่าเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนที่ทำโดยลำพัง ก่อตั้งขึ้นด้วยความผูกพันกับคุณตาซึ่งเป็นคนอีสานเป็นนายฮ้อย ตามที่คุณตาท่านเล่าให้ฟัง คุณพ่อของท่านเป็นคนกรุงเทพฯ แล้วก็ได้มาบุกเบิกภาคอีสานสมัยโบราณ และด้วยใจรักเก็บสะสมมาตั้งแต่เล็ก ๆ

ด้วยความผูกพัน 2 ประการนี้ จึงทำให้อยากที่จะทำพิพิธภัณฑ์ หลังจากได้สะสมมาก็ได้สะสมอย่างจริงจังจนกระทั่งชาวบ้านขนานนามว่า “บ้าของเก่า” โดยเก็บสะสมทุกอย่างที่เป็นของเก่า ของพื้นบ้านของใช้อะไรต่าง ๆ ซึ่งได้มาจากหลายทางด้วยกันคือ ทั้งซื้อ ขอ แลกเปลี่ยน แล้วก็มีผู้มอบให้บ้าง หลังจากสะสมมา 10 กว่าก็มีข้าวของมากมายจนไม่รู้จะเก็บไว้ที่ไหน บางส่วนก็ฝากไว้ตามบ้านญาติ เขาก็ไล่ให้เอาไปเก็บที่อื่นเพราะมันรกแล้วก็มีปัญหาเรื่องปลวกเรื่องอะไรต่าง ๆ ต่อมาเนื่องจากได้รับมรดกเป็นที่ดินขนาด 10 กว่าไร่ ซึ่งตอนแรกยังเป็นพื้นที่ป่าอยู่ก็เลยถางที่ปลูกเรือนหญ้าคาไว้เก็บข้าวของพวกนี้ เริ่มจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 และเปิดอย่างไม่เป็นทางการเมื่อปี พ.ศ.2541

พิพิธภัณฑ์จัดแสดงแบ่งเป็นอาคารต่าง ๆ หลังแรกเป็นเรือนพื้นบ้าน จัดแสดงของใช้ในครัวเรือนของชาวอีสาน เครื่องปั้นดินเผา สิ่งของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต เครื่องมือช่าง เครื่องมือทอผ้า เครื่องดักสัตว์ ฯลฯ หลังที่ 2 เป็นเรือนของเก่า จัดแสดงเครื่องถ้วยโถโอชาม มีทั้งชามตราไก่ ชามจากเวียดนาม ชามจากจีน เครื่องเงินเครื่องโลหะเงินตราโบราณ ตราชั่ง เตารีด ขวานหินอะไรต่าง ๆ รวมถึงฟอสซิลไดโนเสาร์บางส่วน นอกเหนือจากนั้นยังมีโรงเก็บเกวียนอยู่อีก 3 หลังด้วยกัน เป็นเกวียนอีสานเหนือซึ่งพบได้ทางแถบมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ เลย มุกดาหาร มีเกวียนทั้งหมด 120 เล่ม แต่หลังจากเก็บไว้แล้วมีปัญหาเรื่องปลวกก็เลยถอดเก็บไว้เป็นส่วนมาก เกวียนที่ประกอบและจัดแสดงไว้มีเกือบ 20 เล่ม เหตุที่หลงใหลในเกวียนก็เพราะว่าเกวียนแต่ละบ้านแต่ละท้องที่ลักษณะจะแตกต่างกันตามภูมิประเทศตามการใช้งาน นอกจากนี้ก็มีโรงสีข้าว โรงสีข้าวขนาดกลางจัดแสดงพวกเครื่องมือทำนา แอก ไถที่ทำด้วยไม้เป็นของสมัยโบราณก็จัดแสดงไว้ นอกจากนั้นก็มีไม้กลายเป็นหินที่จัดแสดงไว้กลางแจ้ง

คุณสมศักดิ์กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า *“.. การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโดยลำพังนั้นรู้สึกว่ายากแต่ก็ทำด้วยใจรัก สิ่งที่ยากยิ่งกว่าคือการดูแลรักษาซึ่งยากมากแต่ก็หนีไม่พ้นเพราะทำมาจนป่านนี้แล้วก็ต้องทำต่อไป ตลอดเวลา 7-8 ปีที่ผ่านมาก็ก้มหน้าก้มตาทำอยู่คนเดียว .. ทุกวันนี้ก็เปิดให้เข้าชมโดยไม่ได้เก็บค่าอะไร มีนักเรียนมาจากหลายจังหวัด ครูบาอาจารย์ก็สนใจมาดู จากผลงานที่ทำมา 10 กว่าปีก็ภูมิใจอยู่นิด ๆ ว่าเราได้เป็นประกายไฟเล็ก ๆ ได้ช่วย อบต.หลายแห่ง ได้ช่วยครูบาอาจารย์ให้ไปจัดมุมศิลปวัฒนธรรม จัดศูนย์วัฒนธรรม ผมก็ได้ไปช่วยแนะนำบ้างตามที่พอจะช่วยได้ .. มาถึงวันนี้ก็รู้สึกหายเหนื่อย เมื่อมีผู้คนเห็นความสำคัญ และเข้ามาช่วยเหลือบ้างตามสมควร แต่สิ่งที่ดีใจมากกว่าคือมีประชาชนแสดงความจำนงค์จะมอบสิ่งของให้และได้มอบให้แล้วหลายรายด้วยกัน ..”*

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546) และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ “บ้านเกวียนมุก”

พิพิธภัณฑ์บ้านบึงสา

ที่ตั้ง บ้านบึงสา หมู่ 3 ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ผู้ประสานงาน พระครูโสภณขันติพลากร (ทรงศักดิ์ ขันติโก) เจ้าอาวาสวัดถ้ำพระผาป่อง
บ้านขัวสูง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

พระครูโสภณขันติพลากร (ทรงศักดิ์ ขันติโก) เจ้าอาวาสวัดถ้ำพระผาป่อง หรือชาวบ้านมักจะเรียกขานนามท่านว่าอาจารย์แจ๋ว เล่าถึงความเป็นมา และแรงบันดาลใจในการริเริ่มก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เมื่อ ปี พ.ศ. 2542 ว่า

".. เนื่องจากหมู่บ้านบึงสา – บ้านนาหลวง ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร และหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้าน มีแหล่งโบราณวัตถุที่มีอายุไม่น้อยกว่า 2500 ปีมาแล้ว โดยพวกคนหาของเก่าโบราณไปขาย จึงได้ขุดค้นพบแหล่งโบราณวัตถุต่าง ๆ อันเป็นจำนวนมาก ที่มีค่ามากทางโบราณคดี ในการขุดค้นพบสิ่งของต่าง ๆ ในครั้งนี้นั้น มีของใช้เป็นจำนวนมากมาย ไม่น้อยกว่า 15 แหล่ง แต่ละแหล่งมีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ขึ้นไป ส่วนที่พบอันเป็นจำวนมากที่สุดคือ เครื่องมือเหล็ก รองลงมาเป็นเครื่องปั้นดินเผา ลูกปัดมีหลายสี เครื่องประดับกำไลแขน กำไลคอ ลูกกระพวน สำริด สิ่งเหล่านี้โดนพวกหาของเก่าขุดไปขาย ขุดค้นกันเกลื่อน ทิ้งเศษเหล็กเศษเครื่องปั้นดินเผาต่างๆ เกลื่อนไปทั่วเมื่อต้นปี พ.ศ. 2542

ข้าพเจ้าเมื่อได้ทราบข่าวก็ไปดูตามแหล่งต่าง ๆ จึงเกิดมีความรู้สึกขึ้นว่าเสียดายมาก ที่ของสมบัติอันล้ำค่าทางด้านโบราณคดีจะถูกทำลายไปเพราะคนที่ขุดค้นหาของเก่าโบราณไปขายเพื่อให้ได้เงินอันเป็นสิ่งตอบแทนที่เล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้นทุกวิถีทางที่ข้าพเจ้าทำได้เพื่อการอนุรักษ์และรักษาในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ทำมาจนสุดความสามารถมาโดยตลอด จนปัจจุบันนี้ก็ได้รวบรวมสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเท่าที่จะเก็บรักษาไว้เป็นอันมาก จึงมีความคิดริเริ่มที่จะจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นที่บ้านบึงสา ในที่ธรณีสงฆ์ ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อที่จำนวนมากพอสมควร ตามรูปแบบที่วางแผนเอาไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกล้ำค่าทางโบราณคดีของชาติสืบต่อไปนานเท่านานในการข้างหน้า

ไม่ทราบว่าความตั้งใจอันนี้ไปสำเร็จกันตอนไหนก็ไม่ทราบ หรือว่าได้แค่ตั้งใจในส่วนนี้ แต่ส่วนที่รวบรวมรักษานั้นได้ทำมาตั้งแต่วันที่ได้ทราบข่าวจน งขณะนี้ ก็ได้จัดเก็บรวบรวมเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นชั่วคราวที่วัดบ้านบึงสา และได้มอบให้ทางหอแก้ว จังหวัดมุกดาหารไปจัดแสดง และที่มหาวิทยาลัยเกษตร จังหวัดสกลนคร ไปแสดงเป็นบางส่วน ซึ่งในที่วัดบึงสานั้น ทางราชภัฏสกลนคร และมหาวิทยาลัยศิลปาการ กรุงเทพฯ ก็ส่งนักศึกษามาศึกษาแล้วหลายครั้ง ข้าพเจ้าใคร่ขอความร่วมมือจากทุกท่านที่ได้เห็นได้รู้ในเรื่องนี้กรุณาได้ช่วยกัน อนุรักษ์ในสิ่งเหล่านี้ร่วมกัน สมบัติเหล่านี้มีค่ามากทางโบราณคดี ที่มีคุณค่าหาประมาณมิได้ ให้คู่กับบ้านกับเมืองสืบต่อไป ฯลฯ .. "

พิพิธภัณฑ์บ้านบึงสาเปิดให้เข้าชมตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 การบริหารงานและดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนกระทั่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การดูแลจัดการของพระครูโสภณขันติพลาธิการ วัดถ้ำพระผาป่อง โดยท่านจะเป็นวิทยากรนำชมพิพิธภัณฑ์ให้แก่ผู้ที่มามาเยี่ยมชมด้วย

แหล่งข้อมูล: ประวัติพิพิธภัณฑ์ และประวัติบ้านบึงสา บ้านนาหลวง ต.จันทร์เพ็ญ อ.เต่างอย จ.สกลนคร
จัดทำโดย พระครูโสภณขันติพลากร (ทรงศักดิ์ ขันติโก) วัดถ้ำพระผาป่อง บ้านขัวสูง ต.กกตูม อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ห้องเก็บคัมภีร์ใบลาน วัดท่าม่วง

ที่ตั้ง วัดท่าม่วง ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด โทร.

เจ้าอาวาส พระครูสุธรรมวรนาถ

ประวัติวัดท่าม่วง จากการบอกเล่าของชาวบ้านท่าม่วง ทำให้ทราบว่า บรรพบุรุษของราษฎรที่นี่ได้อพยพมาจากบ้านนาพังสวนมอน แขวงเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว เมื่อประมาณปี พ.ศ.1990 สาเหตุการอพยพสืบเนื่องมาจากสงครามและความวุ่นวายในขณะนั้น ทำให้ประชาชนได้หลบหนีสงครามเข้ามายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงในฝั่งไทยปัจจุบัน ในช่วงระยะแรกได้สร้างบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำชี ประมาณ 120 ปี ซึ่งประสบปัญหาน้ำท่วมบ่อย ๆ และเป็นคุ้งน้ำ น้ำกัดเซาะเป็นประจำทุกปี จึงได้อพยพข้ามฝั่งลำน้ำชีมาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่ปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ดอนสูงน้ำท่วมไม่ถึง เดิมเรียกว่า โนนหนามแท่ง โดยการนำของสุด-อำแดง และแก้ว-บัพภา ต้นตระกูลสุทธิประภาในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคนอีกกลุ่มที่มีนามสกุลสิริธร เดิมเป็นนามสกุลของข้าหลวงใหญ่สมัยนั้น ซึ่งชาวบ้านท่าม่วงเคารพนับถือ และได้มาก่อสร้างวัดที่สำคัญได้แก่

1. วัดป่า (ปัจจุบันคือวัดศักดาราม) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านซึ่งสร้างประมาณปี พ.ศ.2110 เดิมมีลำน้ำกั้น ชาวบ้านทำสะพานไม้ข้ามไปวัดยาวประมาณ 200 เมตร

2. วัดเหนือตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ที่ดอนสูงซึ่งสะดวกในการไปทำบุญซึ่งสร้างในปี พ.ศ.2112 ต่อมาได้ปล่อยให้เป็นวัดร้างเป็นเวลานานประมาณ 200 ปี

3. วัดท่าม่วง เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ.2114 เนื่องจากในหมู่บ้านมีประชากรเพิ่มมากขึ้น วัดในสมัยนั้นเป็นที่นิยมส่งบุตรหลานเข้าบวชเรียนหนังสือมากจึงมีการก่อสร้างวัดเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของชุมชน

ปัจจุบันบ้านท่าม่วงเป็นชุมชนขนาดใหญ่ แบ่งการปกครองเป็น 3 หมู่บ้าน มีประมาณ 300 ครัวเรือน ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 26 กิโลเมตร

วัดแห่งนี้ยังไม่มีโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ แต่ท่านเจ้าอาวาสได้เก็บสะสมคัมภีร์ใบลานไว้เป็นจำนวนมาก หลวงพ่อแก้ว หรือท่านพระครูสุธรรมวรนาถ เจ้าอาวาสของวัดท่าม่วงนี้ เป็นผู้ที่มีใจรักในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ท่านได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานตามที่ต่าง ๆ มาไว้ที่วัดท่าม่วง และได้จัดทำระบบทะเบียนไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาในอนาคต และบางส่วนได้มีการนำไปอ่านไมโครฟิมล์เก็บไว้ นอกจากคัมภีร์ใบลานจำนวนมากที่ห่อด้วยซิ่นมัดด้วยเชือกตามวิธีตามแบบโบราณคือจะไม่ผูกปมเป็นเงื่อนตาย ที่วัดท่าม่วงยังมีผ้าผะเวส อายุ 200 ปี

แหล่งข้อมูล: อุทิศ เมืองแวง,"ประวัติบ้านท่าม่วง", คำสัมภาษณ์พระครูสุธรรมวรนาถ เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2546.

การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 29 สิงหาคม 2546

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ที่ตั้ง: โรงเรียนไตรรัตน์วิทยาคม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้ประสานงาน: อ.ทวี พรหมา

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ตั้งอยู่ในโรงเรียนไตรรัตน์วิทยาคม อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว แบ่งส่วนการจัดแสดงออกเป็นส่วนๆ ตามเนื้อหาทางด้านวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น เรื่องเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ก็จะจัดแสดงกลองยาว โปงลาง เรื่องเครื่องมือดักจับสัตว์ เรื่องศาสนาความเชื่อ จัดแสดงใบเสมาหินทรายจำลอง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่นักเรียนเกี่ยวกับประโยชน์และหน้าที่ของใบเสมา ซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่พบมาในจังหวัดกาฬสินธุ์

เรื่องเครื่องเรือนพื้นบ้านอีสาน จัดแสดงบ้านแบบอีสานโดยการจำลองพื้นบ้านจริงๆ มาไว้ในห้องจัดแสดง และให้ข้อมูลว่าเรือนอีสานนั้นมีหลายแบบ แต่ละแบบก็จะเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลที่มีฐานะแตกต่างกัน เช่น เรือนที่เรียกว่า “เกย” เป็นเรือนกึ่งถาวร ราษฎรทั่วไปจะอยู่ หรือ เรือนแบบ “โข่ง” หรือ “แฝด” ซึ่งเป็นเรือนใหญ่ ก็จะเป็นของเจ้านายอาญาสี่ (อุปราช อุปวงศ์ มหาราชวงศ์ และ ราชบุตร) เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงวิถีชีวิตท้องถิ่นว่าในสมัยก่อนนั้น มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร มีศักดิ์ทางสังคมเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ ยังได้จัดแสดงวิธีการผลิตภาชนะดินเผาแบบสุมไฟ และแบบใช้เตาเผา โดยสื่อโดยการสร้างแบบจำลองทั้งการสุมไฟ และการเผาในเตา เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึงกระบวนการในการผลิตภาชนะดินเผาว่ามีขั้นตอนและพัฒนาเป็นอย่างไร นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับข้าว ตั้งแต่เรื่องราวของพันธุ์ข้างไปจนถึงวิธีตีข้าว เป็นต้น ส่วนมุมอื่นๆ นั้น เป็นเรื่องจัดแสดงย่อยๆ เกี่ยวกับ การอยู่ไฟ สมุนไพรพื้นบ้าน หม้อต้มยา หีบคัมภีร์ใบลาน ผ้า และ เครื่องจักสานพื้นบ้าน เป็นต้น

ปัญหา อุปสรรค และความต้องการ ต้องการทุนสนับสนุนในเรื่องต่อไปนี้คือ เรื่องการดูแลบำรุงรักษาพิพิธภัณฑ์ เรื่องการเผยแพร่ข้อมูล โดยแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ เรื่องการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบดิจิตอล เพื่อที่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

แหล่งข้อมูล : การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 4: 30 สิงหาคม 2546

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ศูนย์วัฒนธรรมไทโส้

ที่ตั้ง บริเวณศูนย์ราชการอำเภอกุสุมาลย์ หมู่ 1 ตำบลกุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร 47210

ผู้ประสานงาน นายเสถียร เมืองซอง เทศมนตรีตำบลกุสุมาลย์ ฝ่ายการศึกษาฯ

โทร. (042) 769-052, (06) 860-8422 โทรสาร (042) 769-052

ศูนย์วัฒนธรรมไทยโส้ อำเภอกุสุมาย์ จังหวัดสกลนครเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2524 เปิดทำการครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2525 เดิมใช้ชื่อว่า “ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไทโส้” ความเป็นมาของศูนย์ฯ สืบเนื่องจากที่ชาวอำเภอกุสุมาลย์ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 75 เป็นชาวไทโส้ มีภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในปี พ.ศ.2524 นายสุวัฒน์ แสงสุทธิเศรษฐ์ นายอำเภอกุสุมาลย์คนที่ 7 ร่วมมือกับชาวอำเภอกุสุมาลย์ดำเนินการก่อสร้างศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไทโส้ขึ้นเพื่อรวบรวม จัดแสดงและอนุรักษ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำรงชีพ และเครื่องประดับชนิดต่างๆ ของบรรพบุรุษไทโส้แสดงไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบไป และได้กำหนดจัดงานแสดงศิลปวัฒนธรรมไทโส้ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “งานเทศกาลโส้รำลึก” เพื่อเป็นการรักษาไว้และเผยแพร่ขนบธรรมนียมประเพณีที่ดีงามของชาวไทโส้ ซึ่งต่อมาถือว่าเป็นประเพณีที่ต้องจัดงานโส้รำลึกเป็นงานประจำปี โดยถือเอาวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันจัดงาน จัดขึ้นที่บริเวณสนามหญ้าหน้าที่ว่าการอำเภอกุสุมาลย์ ในวันนี้จะมีการแสดงพิธีกรรมต่างๆ ของไทโส้ครบทุกอย่าง

สิ่งของที่รวบรวมและจัดแสดงได้แก่ พระเครื่องโบราณจากกรุเมืองเก่า รูปหล่ออนุสาวรีย์พระอรัญอาสา อดีตเจ้าเมืองกุสุมาลย์มณฑล เรือนไทโส้ สิ่งของเครื่องใช้และอาวุธต่างๆ ของเจ้าเมือง เครื่องมือประกอบอาชีพ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ เครื่องเงิน หนังสือใบลาน เอกสารบันทึกประวัติ และพิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ และมีวิทยากรนำชมบรรยายประกอบด้วย หากประสานงานแต่เนิ่นๆ สามารถจัดเตรียมการแสดงพิธีกรรมต่างๆ ให้ชมได้ เช่น พิธีการเยา หรือการรำโส้ทั่งบั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกเช่น มอบทุนการศึกษาแก่ลูกหลานไทโส้ ส่งเสริมชมรมคนรักดนตรีอำเภอกุสุมาลย์ ผลิตผลงานเพลงพื้นบ้านทั้งภาษาถิ่นและภาษาไทโส้ ส่งเสริมชมรมดนตรีพื้นเมือง คณะรำโส้ทั่งบั้งไปแสดงตามงานต่าง ๆ ที่ทางหน่วยงานเครือข่ายจัดตั้งขึ้น ส่งเสริมอาชีพกลุ่มแม่บ้าน ส่งเสริมจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนไทโส้

การบริหารงานจัดการศูนย์วัฒนธรรมไทโส้มีรูปแบบเป็นคณะกรรมการ โดยมีระเบียบข้อบังคับของศูนย์วัฒนธรรมไทโส้ที่สมาชิกร่วมกันร่างขึ้นและรับรองมาบังคับใช้ โดยดำเนินการแบบอาสาสมัคร มีเทศบาลตำบลกุสุมาลย์เป็นหน่วยงานหลักที่ช่วยดูแลในการบริหารจัดการและงบประมาณร่วมกับ อบต. อีก 5 แห่ง

ในอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากตัวอาคารเก่าและการบริหารจัดการก็ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มที่ การดำเนินงานส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะช่วงจัดเทศกาลโส้รำลึกประจำปี จึงกลายเป็นศูนย์วัฒนธรรมปิด นาน ๆ จะมีคณะนักศึกษาหรือหน่วยงานที่สนใจจะติดต่อมาเยี่ยมชมเป็นครั้งคราว ปัจจุบันเทศบาลตำบลกุสุมาลย์ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารศูนย์วัฒนธรรมหลังใหม่ ใช้งบประมาณการก่อสร้าง 1,479,000 บาท เสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2546 ขณะนี้สามารถเปิดดำเนินการให้ชมได้แล้ว

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 27 - 28 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ โรงแรมตักสิลา และสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช สถานีปฏิบัติการนาดูน จังหวัดมหาสารคาม แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ศูนย์วัฒนธรรมไทโส้

ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด

ที่ตั้ง โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ประสานงาน นายพิมาน บาลโสง โทร. (044) 679 - 098

คุณพิมาน บาลโสง ตัวแทนศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านกรวด เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องเคลือบบ้านกรวด และความเป็นมาของศูนย์วัฒนธรรมแห่งนี้ให้ที่ประชุมเครือข่ายฯ ภาคอีสานฟังว่า เครื่องปั้นดินเผาบ้านกรวด หรือที่เรียกกันว่าเครื่องเคลือบดินเผาบ้านกรวด ก็คือ เครื่องเคลือบของเขมร หรือเครื่องเคลือบของขอมโบราณนั่นเอง พื้นที่ในอำเภอบ้านกรวดในจังหวัดบุรีรัมย์และอำเภอใกล้เคียงจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เป็นดินแดนของอีสานตอนใต้ติดเขตกัมพูชา มีภูเขาดงเล็กเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ในอดีตท้องถิ่นอำเภอบ้านกรวดเป็นชุมชนเขมรดั้งเดิม เรียกว่าเขมรป่าดง บ้านกรวดมีลักษณะพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือเป็นอำเภอเล็ก ๆ ที่อยู่ติดแนวชายแดนไม่มีอะไรนอกจากป่าไม้ดงดิบที่ทึบหนา ประมาณ ปี พ.ศ.2503 ทางการได้ไปจัดนิคมให้ประชาชน ทำให้มีคนจากทุกสารทิศไหล่บ่าเข้าไปจับจองที่ทำมาหากิน มีการขุดโค่นต้นไม้ถางป่า หลังจากนั้นก็มีการขุดพบเครื่องเคลือบ คือ พวกไห คนโทอะไรต่าง ๆ

ที่บ้านกรวดเป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรขอมโบราณ ในท้องที่อำเภอบ้านกรวด อำเภอละหานทราย อำเภอประโคนชัย และบางส่วนของอำเภอกาบเชิงรวมกัน พบเตาเผาเครื่องเคลือบประมาณ 300 กว่าเตา แม้แต่ในกัมพูชาเองที่พนมกุเลน ที่เสียมเรียบ หรือเสียมราฐสมัยที่อาณาจักรขอมที่กำลังรุ่งเรืองสมัยพระนคร หรือไม่ก็อาณาจักรสมัยนครวัด นครธมอะไรต่าง ๆ ก็ไม่พบว่ามีร่องรอยของการเผาหรือเตาเผาก็ไม่มี

หลังจากที่มีการขุดค้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2522 คนก็เริ่มรู้จักมากขึ้น คนทางกรุงเทพหลั่งไหลเข้ามาพิสมัยในสิ่งเหล่านี้มาก หลังจากปีนั้น พ.ศ. 2522 ที่การขุดค้นการจำหน่ายรู้สึกจะเป็นล่ำเป็นสันจริง ๆ นั้น คนท้องถิ่นตรงนั้นยังไม่รู้อีโหน่อีเหนเลยว่าเขาขุดอะไรออกมาขายกัน บรรทุกกันจริง ๆ แล้วก็เป็นคันรถ 10 ล้อ ขนออกไปไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างถิ่นต่างที่ แม้แต่ที่บ้านของ มรว. คึกฤทธิ์ ก็ยังมีตู้หนึ่งที่ติดป้ายว่ามาจากบ้านกรวด

หลังจากนั้นมาของดี ๆ คนเขาก็เอาไปจำหน่ายกัน ส่วนของที่เหลือ ๆ ไม่มีคนซื้อแล้ว คุณพิมานและภรรยาได้พยายามช่วยกันเก็บอนุรักษ์ไว้ คุณพิมานบอกว่ารู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นผู้เริ่มต้นเก็บรวบรวมเมื่อประมาณ พ.ศ. 2526 ปัจจุบันมีทั้งสิ้นประมาณไม่ต่ำกว่า 500 ชิ้น เก็ไว้ที่โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาการ ผลจากการที่ได้เก็บรวบรวมและรักษาเอาไว้นี้ก่อให้เกิดผลตามมาหลายอย่างคือ สยามสมาคมได้นำชาวต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมชม ทำให้บ้านกรวดเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เพราะที่นั่นพูดง่าย ๆ คือ เป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรขอม ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้นำคณะคณาจารย์แล้วก็คณะนักเรียนนายร้อย จปร. เข้าเยี่ยมชม เป็นความภูมิใจของชาวบ้านที่เกิดขึ้นหลังจากเมื่อครั้งแรกเคยขุดได้ขาย อันไหนขายไม่ได้ เหยียบทิ้งทำลายทิ้งไป เราก็ไปเก็บมาไว้นาน ๆ เข้า ชาวบ้านเริ่มรู้เห็นคุณค่าของสิ่งของเหล่านี้ ขณะนี้ทุกคนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน มีการจัดงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของอำเภอบ้านกรวดนั่นคือ “งานเครื่องเคลือบพันปีประเพณีบ้านกรวด” จัดมา 11 - 12 ปีแล้ว

นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรท้องถิ่นสอนทำเครื่องปั้นดินเผาสำหรับนักเรียน อาศัยรูปแบบเดิม ๆ มาปั้นแล้วเผา เราซื้อเตาเผาไฟฟ้ามาใช้ ขณะนี้เผาได้ ทำเป็นของชำร่วยอะไรต่าง ๆ ในอนาคตหวังว่าจะไปถึงขั้นเป็นอาชีพได้ สร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปได้

ศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดระนอง

ที่ตั้ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนอง โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร อำเภอเมือง จังหวัดระนอง 85000
โทร. (077) 811-078, (077) 821-530

ผู้ประสานงาน นายครรชิต อนุวัตรยรรยง และนางดวงใจ จิตต์บำรุงสกุล

ศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยทางโรงเรียนพิชัยรัตนาคารได้ขอรับบริจาควัตถุสิ่งของที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมารวบรวมไว้ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องท้องถิ่นของเรา การจัดแสดงภายในศูนย์ประกอบไปด้วย ภาพประวัติศาสตร์ของจังหวัดระนอง เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และเครื่องมือทำมาหากิน

นอกจากนี้ทางพิพิธภัณฑ์ยังสนใจการจัดแสดงเรื่องการทำเหมืองแร่ เพราะคุณดวงใจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯเป็นคนจังหวัดระนอง แม้เพิ่งเข้ามาทำงานในศูนย์วัฒนธรรมได้เพียง 1 ปี แต่ก็สนใจจัดแสดงเรื่องการทำเหมืองแร่ เพราะบิดาของคุณดวงใจเคยทำเหมืองแร่มาก่อน และสะสมของมากมายเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ โดยเคยมอบให้โรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรม แต่ปรากฏว่าของที่บริจาคไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ของบางอย่างสูญหาย และการดำเนินการของศูนย์ฯยังไม่ก้าวหน้า นางดวงใจจึงสนใจ และพยายามเข้าไปรื้อฟื้นและดูแลงานในส่วนนี้เป็นพิเศษ

การบริหารจัดการศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดระนองอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระนอง แม้ว่าศูนย์ฯ จะอยู่ในเครือข่ายและได้รับการสนุนสนับจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) แต่อย่างไรก็ดีทางศูนย์ประสบปัญหาสำคัญคือเรื่องอาคารสถานที่ เนื่องจากทางโรงเรียนขาดแคลนห้องเรียนจึงให้ความสำคัญนำห้องไปใช้เพื่อการเรียนการสอนก่อน ทางศูนย์ฯ ต้องขนย้ายสิ่งของอยู่เสมอตามนโยบายของผู้บริหาร

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อม

ที่ตั้ง วัดคลองท่อม ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ 81120

เจ้าอาวาส พระครูอาทรสังวรกิจ

ผู้ประสานงาน พระครูศรีธรรมาวุธ ศิริมนุญโญ รองเจ้าอาวาสวัดคลองท่อม

ชุมชนโบราณคลองท่อม เป็นชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย และสมัยประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งในคาบสมุทรภาคใต้ฝั่งตะวันตก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2509 มีการขุดขโมยโบราณวัตถุจากควนลูกปัด ในอำเภอคลองท่อมกันมาก พระครูอาทรสังวรกิจ(สวาท กนตสงโฆ)เจ้าอาวาสวัดคลองท่อมเกรงว่าสมบัติของชาติจะสูญหาย จึงพยายามเก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบจากควนลูกปัดไว้ตั้งแต่บัดนั้น และนำมาจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ภายในวัดคลองท่อม โดยเปิดให้ประชาชนชมเพื่อศึกษาหาความรู้และเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 พิพิธภัณฑ์ได้เปิดอย่างเป็นทางการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จเป็นประธานในการเปิดพิพิธภัณฑ์และทรงสนพระทัย หลังจากเปิดเพียงหนึ่งปี ในปี พ.ศ. 2536 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงนำนักเรียนนายร้อยจปร.เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อมเป็นการส่วนพระองค์ด้วย

ตัวพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารสองชั้น ชั้นล่างจัดแสดงโบราณวัตถุบนชั้นเหล็ก ของส่วนใหญ่เป็นเศษโบราณวัตถุ เช่น เศษแก้ว เศษถ้วยชาม ครกหิน หินบดยา หินลับ และเครื่องมือเครื่องใช้สมัยก่อน

ชั้นบน แบ่งเป็นปีกขวาและซ้าย แสดงของจำพวกกำไล แหวน ขวานหินขนาดและรูปร่างต่าง ๆ ของแสดงอยู่ในตู้กระจกมีป้ายเล็ก ๆ บอกชื่อสิ่งของ ปีกซ้ายเป็นส่วนที่จัดแสดงได้น่าสนใจ และเป็นระบบกว่าส่วนอื่น โบราณวัตถุชั้นสำคัญ เช่น ลูกปัดหน้าคน สันนิษฐานว่าเป็นรูป “พระสุริยเทพ” แก้วหลอมและเศษแก้วหลายสี บางก้อนมีเศษลูกปัดติดอยู่ในเนื้อแก้ว จึงสันนิษฐานว่าควนลูกปัดเคยเป็นแหล่งผลิตแก้วและลูกปัด ตราประทับที่จารึกด้วยอักษรปัลลวะ อายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10–12

ทั้งนี้มีพระภิกษุเป็นผู้นำชมทั้งภายในตัวอาคารพิพิธภัณฑ์เอง และนำชมบริเวณสถานที่จริงที่ขุดพบลูกปัด หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ควนลูกปัด นอกเหนือจากการจัดแสดงโบราณวัตถุแล้ว ทางพิพิธภัณฑ์ยังจัดนิทรรศการนอกสถานที่และทำกิจกรรมต่าง ๆเพื่อให้ความรู้แก่เด็กนักเรียน และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัตถุโบราณในชุมชน

พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อมอยู่ภายใต้การบริหารจัดการโดยวัด งบประมาณสนับสนุนบางส่วนได้รับจากหน่วยงานราชการ ด้วยเพราะพระบารมีของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงสนพระทัยพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นการส่วนพระองค์ อย่างไรก็ดี ด้วยประสบการณ์ด้านลบที่ท่านเจ้าอาวาสประสบกับคนในหน่วยงานราชการบางคนที่หวังผลประโยชน์จากโบราณวัตถุ ทำให้ท่านเจ้าอาวาสค่อนข้างระแวง และไม่ไว้วางใจผู้คนที่พยายามจะเข้ามาช่วยเหลือจัดการพิพิธภัณฑ์ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์วัดคลองท่อมยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอด้านการจัดการและวิชาการ

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 20 มกราคม 2547

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา. *เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้: กระบี่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2543.

พิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านตำบลนาหมื่นศรี (กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี)

ที่ตั้ง 119 หมู่ 8 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง 92170

ผู้ประสานงาน นางกุศล นิลละออ ประธานกลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี

ในอดีตลานใต้ถุนเรือนไม้ของชาวบ้านนาหมื่นศรีทุกหลังจะมีโหก(กี่พื้นบ้าน)ตั้งอยู่และมีอุปกรณ์ทอผ้าแขวนไว้บนเพดานใต้ถุน ศิลปะการทอผ้าถูกสืบทอดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่านานนับร้อยปี แต่ด้วยผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สองทำให้เกิดภาวะขาดแคลนเส้นใยทอผ้า ทำให้การทอผ้าหยุดชะงักไประยะหนึ่ง ผ้าจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีสีสันสดใส ราคาถูก หาซื้อง่ายจึงเข้ามาแทนที่ผ้าทอมือ แต่ด้วยความผูกพันในการทอผ้า ในปี พ.ศ. 2514 นางนาง ช่วยรอด พร้อมกับเพื่อนบ้านอีกสามคน จึงได้รวมกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านเพื่อใช้ และแบ่งขายให้กับเพื่อนบ้าน และนำไปขายนอกหมู่บ้านตามอัตภาพ ในตอนนั้นป้ากุศล นิลละออ ซึ่งเป็นลูกของนางนาง ช่วยรอดเห็นการทอผ้าของแม่จึงเกิดความสนใจและเข้ามาหัดทอด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 เพื่อนของลูกชายป้ากุศลซึ่งเป็นพัฒนากรมาเห็นฝีมือการทอผ้าของกลุ่มเกิดความสนใจ ชักชวนให้ป้ากุศลตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครั้งแรกรวมกลุ่มได้กว่า 10 คน การส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเริ่มเข้ามา ทำให้สมาชิกได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้และเทคนิคการทอผ้า แต่การส่งเสริมดังกล่าวมิได้ทำให้การทอผ้าของชาวนาหมื่นศรีพัฒนาไปสู่การเป็นอาชีพหลัก กลุ่มจึงประสบภาวะหมดกำลังใจสมาชิกหันไปประกอบอาชีพอื่น ลายผ้าเป็นเอกลักษณ์จำนวนมากเริ่มหายไปจากวิถีการทอผ้าของช่างรุ่นหลังที่ยังคงทอผ้าอย่างต่อเนื่อง โดยการนำของป้ากุศล ซึ่งอดทนและฝ่าฟันกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามา จนปี พ.ศ. 2534 ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่เข้ามาสำรวจสถานภาพการทอผ้าพื้นบ้านภาคใต้ที่นาหมื่นศรี และเริ่มพูดคุยกันถึงคุณค่าและการอนุรักษ์การทอผ้า สร้างกำลังใจและความมั่นใจให้รวมตัวกันใหม่และสร้างกระบวนการเพื่อต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคและหาทางแก้ไขร่วมกัน จวบจนปัจจุบันกลุ่มทอผ้ามีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 84 คน และกลายเป็นธุรกิจของชุมชนที่ได้รับความสนใจทั้งจากคนในชุมชนเอง รวมถึงภาครัฐและเอกชนที่ให้งบประมาณสนับสนุนและส่งไปดูงานการทอผ้าในจังหวัดอื่น ๆ

ส่วนพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านนาหมื่นศรีเป็นอาคารชั่วคราว กว้าง 5 เมตร ยาว 20 เมตร ได้รับงบประมาณจากผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ภายในจัดแสดงผ้าทอพื้นบ้านนาหมื่นศรีที่มีลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์เกิดจากการทอด้วยวิธียกดอก หรือการสร้างลวดลายโดยการเพิ่มด้ายพุ่ง เช่น ลายแก้วชิงดวง ลายลูกแก้ว ลายลูกแก้วผสมลายดอกจัน เป็นต้น นอกจากการจัดแสดงแล้วทางกลุ่มยังได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองแบบดั้งเดิมให้แก่เด็กนักเรียนในชุมชนเพื่อไม่ให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสูญหายไป

แหล่งข้อมูล: กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี. *โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ้านาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง.* เอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัย “พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า: ทางเลือกกับความเป็นจริง” คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยาและสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ระหว่างวันที่ 30.-31 สิงหาคม 2546.

ภาสกร ชัยนิยม (เรียบเรียง). *ทำเนียบประวัติวิทยากรประจำฐาน กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี*.มปพ,มปป.

แผ่นพับประชาสัมพันธ์กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี

การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 20 มกราคม 2547

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.

ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน

ที่ตั้ง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้ประสานงาน นายโยธิน ภูษิตรัตนาวลี โทร. (01) 0770262

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดีทั้งในเมืองนครศรีธรรมราชและทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นที่ตั้งขององค์พระบรมธาตุเจดีย์อันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชน และเป็นแหล่งกำเนิดประเพณีสำคัญ ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรธูปเทียน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาจะมีพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันมาทำบุญในวัดพระมหาธาตุเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ใช้เป็นสถานที่ประกอบราชพิธีและพิธีที่สำคัญในอดีต เช่น การแต่งตั้งเจ้าเมือง การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พิธีแรกนาขวัญ พิธีโล้ชิงช้า ด้วยองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่รวมแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ในอดีตประชาชนชาวนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียงจึงนิยมนำทรัพย์สินเงินทองที่มาค่ามาถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งเรียกว่าเอาของมา “ขึ้นธาตุ” แก้วแหวนเงินทองที่พุทธศาสนิกชนนำมาถวายวัดมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทางวัดจึงนำวิหารเขียนและวิหารโพธิ์ลังกาใช้เป็นที่เก็บรักษาทรัพย์สินดังกล่าว ต่อมาจึงตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัด ด้วยของสะสมทั้งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีค่าเป็นจำนวนมากภายในพิพิธภัณฑ์ของวัด ในปี พ.ศ. 2480 กรมศิลปากรจึงประกาศรับพิพิธภัณฑสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสาขาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้ชื่อว่า "ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน" ซึ่งต่อมากรมศิลปากรก็ได้จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ขึ้นใหม่ที่หน้าวัดสวนหลวง ตำบลศาลามีชัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

อาคารจัดแสดงแบ่งเป็นสองหลังคือ วิหารเขียน และวิหารโพธิ์ลังกา ภายในวิหารเขียนของที่จัดแสดงมีหลากหลายมาก ทั้งเครื่องประดับเช่น สร้อย และแหวน ที่ทำด้วยทอง เงิน นาก พระพุทธรูป ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ถ้วยชาม โดยเฉพาะสร้อยและแหวนทองซึ่งเป็นของที่คนนำมาขึ้นธาตุมีเป็นจำนวนมาก และถูกกองสุมรวมกันอยู่ในตู้กระจกหลายใบ ส่วนในวิหารโพธิ์ลังกาจัดแสดงโบราณวัตถุ เช่นศิลาจารึก เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป หีบศพเจ้าพระยานคร พระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นต้น ทั้งนี้โบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งในวิหารเขียนและวิหารโพธิ์ลังกาเป็นเพียงการตั้งแสดงไว้ ไม่มีคำอธิบายแต่ประการใด ผู้ที่พอจะอธิบายและเป็นวิทยากรนำชมได้คือนายโยธิน ภูษิตรัตนาวลี ซึ่งเป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์เป็นผู้สูงอายุที่เพิ่งจะมารับหน้าที่มาเป็นผู้ดูแลได้เพียง 1 ปี จึงยังไม่ค่อยจะมีความรู้ความเข้าใจมากนักเกี่ยวกับสิ่งของและการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

ปัญหาที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ประสบคือ ปัญหาด้านการจัดการจากทางวัดเองที่ไม่มีความชัดเจนในเรื่องหน้าที่รับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้อง และสถานที่คับแคบเนื่องจากของมีจำนวนมาก รวมถึงเรื่องความปลอดภัยของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ด้วยมีผู้ที่มาสักการะบูชาพระธาตุเป็นจำนวนมากทุกวัน และถือโอกาสเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ แต่ของมีค่าต่าง ๆ อยู่ในตู้กระจกบาง ๆ และไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง

แหล่งข้อมูล: พระสุทธิสารสุธี ศรีสงคราม.*วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช*. มปพ.มปป.
การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนม

ที่ตั้ง หมู่ 3 ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช 80320

โทร. (075) 338 – 397, (01) 090 - 4203

เจ้าอาวาส พระครูสังฆรักษ์อำนวย

ผู้ประสานงาน นายนพดล แดงสว่าง โทร. (01) 272 - 5532

วัดเขาขุนพนมเป็นวัดเก่าแก่ มีภิกษุจำพรรษามาตั้งแต่ครั้งนครศรีธรรมราชยังเป็นนครรัฐอิสระในคาบสมุทรภาคใต้ราวพุทธศตวรรษที่ 18–20 วัดตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขุนพนมซึ่งเป็นเขาที่ไม่สูงมากนัก บริเวณเขาขุนพนมมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเล่าว่า เขาขุนพนมเป็นที่ประทับของพระเจ้าตากสินที่หนีการสำเร็จโทษและทรงผนวชที่วัดแห่งนี้จนกระทั่งสวรรคต วัดเขาขุนพนมเคยเป็นวัดร้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้รับการบูรณะใหม่ ในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการบูรณะอุโบสถหลังเก่าซึ่งเป็นโบสถ์มหาอุตม์ คือมีประตูเข้าออกทางเดียวคือทิศตะวันออก ตัวโบสถ์ตั้งขวางตะวันที่ภาษาถิ่นเรียกว่า “ขวางหวัน”

บริเวณวัดเขาขุนพนมมีการขุดพบพระสัมฤทธิ์เก่าแก่จำนวนมากโดยเฉพาะบริเวณถ้ำบนเขา และได้มีการขึ้นทะเบียนไว้แล้วกับกรมศิลปากร โดยปูชนียวัตถุทางพุทธศาสนาที่ค้นพบ ส่วนใหญ่เป็นฝีมือช่างท้องถิ่นในสกุลช่างนครศรีธรรมราช และทางวัดได้เก็บรักษาไว้ใน “หอพระ” ซึ่งเป็นคำที่ท่านเจ้าอาวาสเรียก แต่คนโดยทั่วไปมักเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัด พิพิธภัณฑ์วัดเขาขุนพนมหรือ “หอพระ” เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ของที่จัดแสดงภายในส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูป ที่ขุดพบบริเวณถ้ำพระยาตากและถ้ำข้างเคียง จัดเก็บรวมไว้โดยไม่จำแนกหมวดหมู่ และไม่ได้จัดแสดงบนแท่นฐานหรือตู้ถาวร และไม่มีคำบรรยาย พิพิธภัณฑ์นี้มิได้เปิดเป็นทางการเหมือนพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไปการเข้าชมต้องแจ้งล่วงหน้าก่อน ทางวัดจึงจะจัดให้พระภิกษุเป็นผู้นำชม ด้วยปัญหาเรื่องความปลอดภัยและสถานที่คับแคบ ท่านเจ้าอาวาสมีแผนงานที่จะสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ เป็นอาคารสองชั้น ชั้นบนเก็บโบราณวัตถุ ส่วนชั้นล่างจัดเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและจัดแสดงประวัติของพระเจ้าตากสิน

บริเวณวัดมีหลายองค์กรเข้ามาใช้พื้นที่ โดยเป็นที่ตั้งของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืช สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนด้วย วัดเขาขุนพนมจึงคล้ายเป็นอุทยานการเรียนรู้ มีเด็กนักเรียนเข้ามาเยี่ยมชมและใช้พื้นที่ทำกิจกรรมอยู่เสมอ ทำให้มีรูปแบบการจัดการลักษณะพิเศษคือ มีองค์กรหลายส่วนเข้ามาจัดการดูแล ได้แก่ วัด องค์กรชุมชน และหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ชุมชนเขาขุนพนมยังมีนักการเมืองท้องถิ่นดึงงบประมาณมาก่อสร้างพระตำหนักถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ส่วนหนึ่งเพื่อต้องการฐานเสียงและเป็นหน้าเป็นตาแก่ท้องถิ่นด้วย

แหล่งข้อมูล: สงพงศ์ พฤฒปภพ. “พิพิธภัณฑ์วัดเขา: คลังมรดกช่างท้องถิ่น.” ใน *เขาขุนพนม: ชีวิตวัฒนธรรม*. นครศรีธรรมราช: สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2541.

การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้ว

ที่ตั้ง หาดทรายแก้วรีสอร์ท อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

เจ้าของ นางเยิ้ม เรืองดิษฐ์ โทร. (01) 719-2691

ป้าเยิ้ม เรืองดิษฐ์ อายุ 46 ปี เดิมมีอาชีพเป็นแม่ค้า ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ต.ท่าขึ้น อ.ท่าศาลา และเป็นเจ้าของรีสอร์ทหาดทรายแก้ว ชอบสะสมของเก่ามาตั้งแต่อายุ 16 ปี ของสะสมส่วนใหญ่รับซื้อจากชาวบ้านจากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะรับซื้อจากชาวประมงที่งมโบราณวัตถุได้จากซากเรือโบราณที่อับปางใต้ทะเล โดยในอดีตชาวประมงมักจะนำโบราณวัตถุที่งมได้มาแลกกับข้าวสารและไก่ ป้าเยิ้มหลงใหลการสะสมของเก่าจนถึงกับเคยขายที่ดินมาซื้อจานราชวงส์ซ้องอายุกว่าพันปี ในราคากว่าเจ็ดหมื่นบาท โดยเชื่อว่าใครครอบครองจานใบนี้จะมีกินไม่มีวันหมด ตัวป้าเยิ้มเองเชื่อถือในปาฏิหาริย์ของโบราณวัตถุมากเพราะสามารถทำให้ป้าเยิ้มถูกหวยแล้วได้เงินมาก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ได้

พิพิธภัณฑ์หาดทรายแก้วตั้งอยู่ภายในรีสอร์ทหาดทรายแก้ว อยู่ติดทะเล เปิดให้เข้าชมมากว่า 10 ปีแล้ว ลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว เดิมเป็นบ้านของป้าเยิ้มเองต่อมาจึงดัดแปลงเพื่อนำมาจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยแบ่งออกเป็นห้อง ๆ ของส่วนใหญ่ที่จัดแสดงคือ เครื่องปั้นดินเผาโบราณ ถ้วยชาม กระต่ายขูดมะพร้าว และเครื่องมือทำมาหากิน เครื่องจักสาน จำนวนของในครอบครองกว่า 10,000 ชิ้น แต่ยังไม่ได้ทำทะเบียน ป้าเยิ้มบอกว่าเคยบริจาคของให้ตำหนักเขาขุนพนมกว่าห้าคันรถ ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์จึงคับแคบไปถนัดตาเมื่อเทียบกับปริมาณของที่มี ของที่จัดแสดงได้รับการจัดแบ่งหมวดหมู่ แต่ไม่มีคำบรรยายประกอบแต่อย่างใด วิทยากรนำชมคือตัวป้าเยิ้มเอง และถ้าป้าไม่อยู่ก็จะให้ตาสอซึ่งเป็นน้าเขย อายุกว่า 82 ปีทำหน้าที่แทน

บริเวณชายหาดเป็นที่ตั้งของค่ายลูกเสือ ทำให้มีเด็กนักเรียนมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ป้าเยิ้มไม่ได้เก็บค่าเข้าชม แต่ตั้งกล่องรับบริจาคไว้หน้าพิพิธภัณฑ์ ในอนาคตป้าเยิ้มหวังว่าจะได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แห่งใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม จำลองอาคารเป็นรูปเรือสำเภา เพื่อจัดแสดงการค้าทางทะเลระหว่างไทยและจีนในสมัยโบราณ

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.

พิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน

ที่ตั้ง ถ.ศรีธรรมโศก ซอย 3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

เจ้าของ หนังสุชาติ ทรัพย์สิน

ผู้ประสานงาน อาจารย์วาที ทรัพย์สิน โทร. (01) 894 - 1056

สุชาติ ทรัพย์สิน เป็นนายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในภาคใต้ นอกจากการเล่นหนังตะลุงแล้ว ยังเป็นช่างแกะตัวหนังด้วย การเป็นช่างแกะหนังเป็นจุดเริ่มของการสะสมตัวหนังตะลุงของหนังสุชาติเพราะความจำเป็นในการสะสมตัวหนังเพื่อให้ง่ายต่อการออกแบบรูปภาพหนังตะลุง โดยไม่ได้มีเจตนาจะสะสมเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มาแต่ทีแรก แรงบันดาลใจในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 เมื่อได้มีโอกาสถวายการแสดงหนังตะลุงต่อหน้าพระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระองค์ท่านทรงตรัสกับนายหนังสุชาติว่าขอบใจมากที่รักษาศิลปะการแสดงแขนงนี้ไว้ จากพระราชดำรัสนี้เองกลายเป็นแรงบันดาลใจให้นายหนังสุชาติเปิดบ้านของตัวเองเป็นพิพิธภัณฑ์โดยมุ่งหวังที่จะไม่ให้ศิลปะการแสดงหนังตะลุงสูญหายไป

พิพิธภัณฑ์และบ้านของนายหนังสุชาติอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน เมื่อเดินเข้ามาภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์จะพบกับอาคารชั้นเดียวหลังเล็ก ๆ ที่แสดงกรรมวิธีการแกะหนังตะลุง และเป็นที่ขายสินค้าที่ระลึกเกี่ยวกับหนังตะลุง เช่น เสื้อยืด ตัวหนังตะลุง พร้อมกับกล่องรับบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนกิจการพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ข้างหน้า อาคารจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์มี 2 หลังๆ แรกเป็นอาคารไม้สองชั้นใต้ถุนโล่ง ชั้นบนจัดแสดงตัวหนังตะลุง โดยจุดเด่นคือ ตัวหนังตะลุงเก่าที่หาดูได้ยากอายุกว่า 200 ปี เป็นรูปเกี่ยวกับรามเกียรติ์ นอกจากนี้ยังมีหนังตะลุงจากประเทศต่าง ๆ เช่น จีน อินเดียอินโดนีเซีย มาเลเซีย และตุรกี เป็นต้น

นอกเหนือไปจากตัวหนังตะลุงแล้วนายหนังสุชาติยังชอบสะสมเครื่องเหล็ก มีดพร้า โดยวิธีการหาของของนายหนังสุชาติมีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใครคือ เมื่อไปแสดงหนังตะลุงที่ไหน ก่อนแสดงหนังก็จะตั้งวงเหล้าแล้วสนทนากับเจ้าของงานเพื่อเกิดความคุ้นเคยและหาข้อมูลว่าที่นั่นหรือในชุมชนนั้นมีของเก่าอะไรที่น่าสนใจบ้าง ถ้ามีของเป็นที่ถูกใจหนังสุชาติก็จะขอซื้อทันที อาคารหลังที่ 2 เป็นอาคารไม้สองชั้นใต้ถุนโล่งจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมากิน เครื่องจักสาน มีดพร้าต่างๆ การจัดแสดงในอาคารทั้งสองหลังจะไม่มีคำบรรยายประกอบ ซึ่งทางพิพิธภัณฑ์ให้เหตุผลว่าตั้งใจที่จะไม่ทำคำบรรยายประกอบเพราะต้องการให้ผู้เข้าชมเข้ามาพูดคุยและซักถาม ซึ่งหนังสุชาติ ภรรยา และลูกๆ สามารถพูดคุยให้ความรู้และตอบข้อซักถามของผู้ชมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ยังมีโรงหนังตะลุงเพื่อแสดงการเชิดหนังตะลุงสาธิตให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ชมอีกด้วย

การบริหารงานของพิพิธภัณฑ์เป็นแบบครอบครัว โดยมี อ.วาที ลูกชายของนายหนังสุชาติ เป็นหัวแรงหลักในการประสานงานและจัดการดูแล อ.วาทีทำงานอยู่ในแวดวงวิชาการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่มีมาจัดการกับพิพิธภัณฑ์ของตัวเองได้ จึงไม่ค่อยมีปัญหามากนักในด้านการบริหารจัดการและประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ค่อนข้างได้รับความสนใจจากชาวต่างประเทศเข้ามาชมเสมอ และทางพิพิธภัณฑ์มีแผ่นพับประชาสัมพันธ์ภาษาอังกฤษเพื่อเสริมความเข้าใจต่อผู้ชมชาวต่างประเทศด้วย

แหล่งข้อมูล: หนังสุชาติ ทรัพย์สิน. *หนังตะลุง*. มปพ.มปป. แผ่นพับประชาสัมพันธ์บ้านหนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน (ภาษาอังกฤษ)
การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.

ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด

ที่ตั้ง โรงเรียนประชาบำรุง หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง 93160 โทร. (074) 632-197

ผู้ประสานงาน อาจารย์พันทวี ฟักทอง โทร. (074) 632-325

ศูนย์วัฒนธรรมตะโหมดนั้นเกิดขึ้นจากนโยบายกรมสามัญศึกษา ที่ให้มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นในโรงเรียน อาจารย์พันทวี ซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชาสังคมศึกษาและโดยส่วนตัวแล้วอาจารย์พันทวีเป็นผู้รักที่จะทำงานด้านกิจกรรมส่งเสริมความรู้อยู่แล้ว อาจารย์จึงได้รับมอบหมายจากทางโรงเรียนให้เป็นผู้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ การเก็บรวมรวมของเก่าต่าง ๆ อาจารย์ใช้วิธีขอรับบริจาคจากผู้ปกครองของนักเรียน แต่เมื่อมีของแล้วก็ยังขาดสถานที่จัดแสดง เพราะโรงเรียนไม่มีสถานที่หรืองบประมาณที่จะก่อสร้างให้ ในปี พ.ศ. 2540 ทางโรงเรียน สภาลานวัดตะโหมด และชาวบ้านร่วมกันจึงร่วมกันลงแรงและบริจาคเงินก่อสร้างอาคารถาวรแบบเรือนไทยหนึ่งหลัง เปิดทำการปี พ.ศ.2544 ทั้งนี้เงินงบประมาณเพื่อดำเนินงานต่อไปได้รับการสนับสนุนจากสภาลานวัดตะโหมด เทศบาลตำบลตะโหมด และโรงเรียนประชาบำรุง

ของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งเครื่องมือทำมาหากิน เครื่องจักสาน ของที่ทำจากกะลา เหรียญเงิน ใบบาตรเป็นต้น โดยทางศูนย์ทำคำบรรยายประกอบสั้น นอกจากแสดงข้าวของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ แล้ว ยังมีการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวอยู่เสมอ โดยเฉพาะประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นจัดเทศกาลวันสารทเดือนสิบ, ประเพณีตักบาตรเทโว และประเพณีแห่เทียนพรรษา ส่งเสริมกิจกรรมหนังตะลุง การทำนาปลอดสารพิษ จัดกิจกรรมเทศกาลข้าวเม่า (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2537) จัดตั้งโรงสีข้าวซ้อมมือ จัดทำหนังสือตะโหมดศึกษา

นอกจากนี้อาจารย์พันทวียังได้ก่อตั้งชุมรมรักตะโหมดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันมีสมาชิก 70 คน เป็นเด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยในวันเสาร์-อาทิตย์ทางชุมรมจะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ให้กับเด็กนักเรียน โดยอาจารย์พันทวีจะพาสมาชิกปั่นจักรยานไปรอบหมู่บ้าน เพื่อไปเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ซึ่งในพื้นที่ตำบลตะโหมด ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยาง สวนผลไม้ ถือว่ามีเศรษฐกิจดีที่สุดรองจากเทศบาล นอกจากนี้ในพื้นที่บ้านตะโหมดยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกหม่อมจุ้ย เป็นชื่อที่ได้มาจากชื่อของผู้ตรวจราชการหัวเมืองพัทลุง ในชุมชนมีสำนักงานป่าชุมชน และมีนักศึกษามหาวิทยาลัยหลายคนเข้ามาทำวิจัยในพื้นที่ด้วย

ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมดบริหารจัดการาภายใต้ระบบคณะกรรมการ ประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งคัดเลือกมาจากบุคลากรในโรงเรียน และคนในชุมชนตะโหมด

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์วัดเขียนบางแก้ว

ที่ตั้ง วัดเขียนบางแก้ว หมู่ 4 ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง 93130

เจ้าอาวาส พระครูกาเดิม

ผู้ประสานงาน นายน้อม ช่วยพิชัย โทร. (09) 289-1656

วัดเขียนบางแก้วเป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในสมัยศรีวิชัย(พุทธศตวรรษที่ 13–18) ในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญเช่น พระมหาธาตุเจดีย์อายุกว่า 1,000 ปี พระแก้วคุลาศรีมหาโพธิ์(ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น) พระพุทธรูปสองพี่น้อง นอกจากนี้ภายในวัดพบโบราณวัตถุสำคัญได้แก่ ศิวลึงค์ และฐานโยนี แสดงถึงว่าบริเวณนี้มีการติดต่อรับอารยธรรมอินเดียมาตั้งแต่สมัยต้นประวัติศาสตร์ ในบางสมัยเคยเป็นวัดร้าง ต่อมาได้บูรณะปฏิสังขรณ์จนถึงปัจจุบัน 8 ครั้ง สำหรับพิพิธภัณฑ์นั้นกรมศิลปากรออกแบบสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2528 ในวงเงินที่ประชาชนร่วมบริจาคจำนวนห้าแสนบาท ของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์มีทั้งโบราณวัตถุและศิลปะวัตถุ ส่วนใหญ่ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาโบราณ เศษถ้วยชาม เป็นต้น

อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ถือว่าเป็นแหล่งอารยธรรมริมทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย บริเวณใกล้เคียงวัดมีโบราณสถานเก่าแก่มากมาย เช่นโคกเมืองหรือเมืองเก่าพัทลุง ตั้งอยู่บนสันทรายริมทะเลหลวง ห่างจากวัดเขียนบางแก้วไปทางทิศเหนือ 300 เมตร ลักษณะเป็นเนินหรือโคกทรายสูง เป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุงเก่า ตามตำนานกล่าวว่าเป็นเมืองของนางเลือดขาว ราวพุทธศตวรรษที่ 19–20 แต่บ้างก็ว่าเป็นเมืองสมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13–18) ปัจจุบันถูกกลบเพื่อใช้เป็นที่นา เหลือโคกที่ใหญ่ที่สุดคือ โคกเมือง เล่ากันว่าเป็นที่ไว้หลักเมือง

นอกจากนี้มีวิหารถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ปัจจุบันพังเหลือแต่ฐานเป็นเนินดินรูป 4 เหลี่ยม ตอนบนมีชิ้นส่วนพระพุทธรูปจำหลักเป็นทรายแดง ศิลปะอยุธยาตอนต้น ทิ้งระเกะระกะเป็นสถานที่ที่ข้าราชการเมืองพัทลุงมาร่วมชุมนุมทำพิธีดื่มน้ำสาบานครั้งที่เมืองพัทลุงตั้งอยู่ที่โคกเมือง

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.
แผ่นพับประชาสัมพันธ์วัดเขียนบางแก้ว

พิพิธภัณฑ์เทพนารายณ์ภรณ์

ที่ตั้ง วัดนารายณิการาม เลขที่ 49 หมู่ 3 บ้านในเหล ตำบลเหล อำเภอกะปง จังหวัดพังงา 82170
โทร. (076) 419-015

เจ้าอาวาส พระครูโสภณประชานุกูล โทร. (01) 124-8223

วัดนารายณิการามเดิมชื่อว่า วัดในเหล เหตุที่ได้ชื่อว่า วัดนารายณิการาม ในเวลาต่อมา เนื่องจากมีการขุดค้นพบเทวรูปนารายณ์ในบริเวณวัด โดยในปี พ.ศ. 2522 พระครูโสภณประชานุกูล เจ้าอาวาสวัดนารายณิการามได้นำภิกษุและสามเณรไปช่วยกันขุดโคนต้นตะแบก พบเศียรและชิ้นส่วนของเทวรูปพระนารายณ์ พระลักษมณ์ และนางสีดา จึงนำมาประดิษฐานไว้ที่วัด โดยเทวรูปดังกล่าวทำด้วยหินขนาดใหญ่มีความสูงเท่าตัวคน (คนสิบคนยกไม่ขึ้น) เป็นศิลปะแบบปัลลวะ อินเดียใต้ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12–14 ต่อมาเทวรูปพระนารายณ์ได้ถูกย้ายไปประดิษฐาน ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยกรมศิลปากรได้ทำองค์จำลองไว้ให้ที่วัดแทน ตัวเจ้าอาวาสเองมีฝีมือในการแกะสลักหิน จึงได้สร้างเทวรูปจำลองอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วยตนเอง โดยส่วนตัวเจ้าอาวาสท่านนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่เมื่อมาเห็นวัดจึงอยากจะบูรณะปฏิสังขรณ์ ด้วยเล็งเห็นว่ามีโบราณสถานหลายแห่งในบริเวณวัดและใกล้เคียงที่ควรจะอนุรักษ์เอาไว้

พิพิธภัณฑ์วัดเปิดให้เข้าชมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ตัวพิพิธภัณฑ์อยู่ในศาลาใกล้กุฏิเจ้าอาวาส จัดแสดงโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ องค์นางสีดา จักรของเทวรูปพระนารายณ์ เศียรส่วนนบนของพระนารายณ์ ชายผ้าพระนารายณ์ ฐานบัวที่พระนารายณ์ประทับยืน มือของเทวรูปพระลักษณ์ ศิวลึงค์ใหญ่ โบราณวัตถุเหล่านี้ทำด้วยศิลาและยังมีภาชนะดินเผาจำนวนหนึ่ง ตลอดจนเครื่องมือทำมาหากินของคนโบราณ รวมทั้งหมดกว่า 3,000 ชิ้น โดยมีคำบรรยายเป็นบางชิ้น แรกเริ่มที่ขุดค้นพบเทวรูปนารายณ์ทำให้มีปัญหากับกรมศิลปากรเกี่ยวกับการส่งมอบเทวรูปนารายณ์ เพราะกรมศิลปากรถือว่าเป็นสมบัติของชาติ และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ การจัดแสดงวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ มีเจ้าหน้าที่สำนักพิพิธภัณฑสถาน กรมศิลปากร ภาค 12 คุณประภัสสร โพธิ์ศรีทอง เข้ามาให้ความช่วยเหลือ

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา

ที่ตั้ง สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
181 ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

ผู้ประสานงาน น.ส.นราวดี โลหะจินดา โทร. (073) 331-250 โทรสาร (073) 331-250

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ตั้งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนาเริ่มก่อตั้งเป็นศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2522 เนื่องจากวิทยาเขตนี้ ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีวัฒนธรรมผสมผสานกันมาแต่โบราณกาล และมีประชากรไทยมุสลิมประมาณร้อยละ80 จึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ต่อมาได้รับการอนุมัติให้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับปี 7 (พ.ศ. 2535–2539) โดยใช้ชื่อว่า "สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม" จากนั้นได้พัฒนางานเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 ได้รับพระราชทานนามเป็นสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มีพิพิธภัณฑ์ในความดูแลทั้งสิ้น 3 อาคาร และ 1 หอศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา พิพิธภัณฑ์เรือนอำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรค และหอศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ (อยู่ในระหว่างการดำเนินการ)

พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี ก่อตั้งขึ้นด้วยการเก็บรวบรวมศิลปวัตถุและโบราณวัตถุของพระเทพญาณโมลี (เกตุ ธรรมรัชชะ) เจ้าอาวาสวัดตานีนรสโมสร จังหวัดปัตตานี โดยท่านได้บริจาคทุนทรัพย์ และโบราณวัตถุให้แก่มหาวิทยาลัย เช่น เครื่องถ้วยชาม รูปเคารพทาง ศาสนาภาพ ถ่ายเก่าที่หายาก เหรียญโบราณ อาวุธโบราณ ไม้แกะสลักที่มีความงดงาม เป็นต้น เพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ ภายในพิพิธภัณฑ์นอกจากจัดแสดงสิ่งของดังกล่าวแล้ว ห้องโถงบริเวณชั้น 1 จะจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราวหมุนเวียนไปอย่างสม่ำเสมอ

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เช่น เครื่องมือทำมาหากิน เครื่องดนตรี และเครื่องนุ่งหุ่ม ตลอดจนศิลปะโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีการบริการเอกสารเกี่ยวกับภาคใต้และโสตทัศนูปกรณ์อื่น ๆ ที่บันทึกวัฒนธรรมพื้นบ้าน

พิพิธภัณฑ์เรือนอำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรค ทางสถาบันฯได้รับมอบเรือนอำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรคมาแล้วรื้อย้ายมาสร้างไว้ ณ สถาบันฯ อำมาตย์โทพระยาพิบูลย์พิทยาพรรคเป็นข้าหลวงของเมืองปัตตานี เรือนหลังนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ.2476 โดยช่างชาวจีน เป็นสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนระหว่างไทยและตะวันตก

การบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์อยู่ภายในกำกับของมหาวิทยาลัยทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารงาน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการทวงของคืนจากทายาทผู้บริจาค เนื่องจากไม่มีเอกสารในการรับมอบของ และผู้ดูแลไม่มีอำนาจในการจัดการต้องทำตามคำสั่งของมหาวิทยาลัย ในที่สุดก็ต้องส่งของกลับไปให้ทายาท

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์โละจูด

ที่ตั้ง ตำบลโละจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส 96160

โทร. (073) 586-037, (06) 296-2371

ผู้ประสานงาน กำนันเจ๊ะปอ ลอดิง

กำนันเจะปอ ลอดิง เป็นกำนันตำบลโละจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส เกิดเมื่อปี พ.ศ.2471 อาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลโละจูด ซึ่งเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ จากประสบการณ์ของกำนันเจ๊ะปอเมื่อได้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ครั้งเมื่อมารับรางวัลกำนันดีเด่น ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2521 ทำให้กำนันรู้สึกประทับใจเป็นอย่างมาก จึงเกิดแรงบันดาลใจให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่โละจูดขึ้น เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้และทราบวิถีชีวิตความเป็นมาของท้องถิ่นแก่ลูกหลานในชุมชนต่อไป

วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2521 กำนันจึงได้ประชุมกับชาวบ้านในหมู่บ้านและขอรับบริจาคศิลปวัตถุและโบราณวัตถุจากชาวบ้าน ของที่ได้รับบริจาคมาได้แก่ มีด พร้า จาน โอ่ง และกริช โดยของทั้งหมดจัดเก็บไว้ในตู้กระจกเพื่อสะดวกต่อการชมของผู้ที่สนใจ หลังจากนั้นเริ่มมีประชาชนสนใจขอเข้าชมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กำนันจึงเกิดแนวคิดที่จะสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ถาวรขึ้นมา

ในปี พ.ศ. 2525 กำนันจึงได้สร้างอาคารทรงไทยขึ้นโดยใช้ต้นระกำ หวาย และเปลือกสาคูเป็นวัสดุก่อสร้างในพื้นที่ 30 ไร่ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2526 โดยมีคณาจารย์และนักเรียนจากโรงเรียนสุไหงโกลก ช่วยจัดโบราณวัตถุเป็นหมวดหมู่ และทำบัญชีลงทะเบียนของโบราณเป็นลายลักษณ์อักษร ปัจจุบันมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ กว่า 300 ชิ้น

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์โละจูดของกำนันเจ๊ะปอ เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ท่านได้รับคัดเลือกเป็นบุคลดีเด่นในการอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปี พ.ศ. 2534 นอกเหนือจากงานที่ท่านได้ทำมาตลอดการหน้านั้น ผลงานที่สำคัญๆ คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการหวงแหนโบราณวัตถุ และได้ชี้แนะประชาชนให้เป็นคุณค่าของศิลปวัตถุเหล่านั้น โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และยังพยายามขยายผลให้ประชาชนได้มีโอกาสจัดเก็บรวบรวมและรักษามรดกต่างๆ เหล่านั้นอย่างต่เนื่อง นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรบรรยายให้กับอำเภอ โรงเรียน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ เผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการการรักษามรดกด้านวัฒนธรรมและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

แหล่งข้อมูล: ดลมนรรจน์ บากา และมะยาเซ้ง สาและ. “กำนันเจ๊ะปอ ลอดิง บุคคลดีเด่นในการอนรักษ์มรดกไทย ประจำปี 2534”. *รูสมิแล*. 15: 1 (มกราคม-เมษายน), 2536.

ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้

ที่ตั้ง โรงเรียนบ้านกะทู้ หมู่ 1 ถ.วิชิตสงคราม ตำบลกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต 83120 โทร. (076) 321-246
ผู้ประสานงาน นายไชยยุทธ ปิ่นประดับ

ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้เริ่มจากเพียงห้องพิพิธภัณฑ์แร่ดีบุกของโรงเรียนบ้านกะทู้ก่อน แต่ด้วยความสนใจเรื่องเหมืองแร่และประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ตเป็นการส่วนตัวของคุณไชยยุทธ ปิ่นประดับ อดีตสภาวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต เห็นว่าในประเทศไทยยังไม่มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จัดแสดงเกี่ยวกับเหมืองแร่จึงได้เสนอแนวคิดและสนับสนุนให้โรงเรียนทำเป็นพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2537 โรงเรียน อำเภอ และสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สุขาภิบาลกะทู้ และผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านรวมถึงคุณไชยยุทธ ร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมจนสามารถจัดพิพิธภัณฑ์แร่ได้ ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อเป็นศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้ เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2540 ปลายปี พ.ศ. 2546 สภาการศึกษาจังหวัดให้เสนอชื่อพิพิธภัณฑ์นี้ให้เป็นภูมิปัญญาไทย ได้รับความสนใจจากดร.พิสิฐ เจริญวงษ์ เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่แห่งเดียวในไทย

คุณไชยยุทธ ปิ่นประดับ มีเชื้อสายจีน เป็นลูกนายเหมืองเก่า เป็นผู้หนึ่งที่สนใจประวัติศาสตร์บรรพบุรุษชาวจีนในเมืองกะทู้ ในฐานะที่อำเภอกะทู้เป็นถิ่นแร่และชุมชนชาวจีนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เริ่มแรกคุณไชยยุทธสะสมเศษกระเบื้องและถ้วยชามก่อน เมื่อคิดจะจัดทำพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ขึ้น จึงพยายามเสาะหาเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ โดยใช้วิธีการไปขอรับบริจาคบริษัทที่เคยขุดแร่หรือคหบดีในภูเก็ต เช่น บริษัทอนุภาษและบุตร จำกัด บริษัทวานิชและพี่น้อง บริษัทเรือขุดชิโนทัย จำกัด บริษัทเรือขุดแร่ดีบุกจุติบุญสูง ห้างหุ้นส่วนจำกัดเหมือนแร่ผลทวี และบริษัทไทยซาร์โก้ จำกัด เป็นต้น นอกจากนี้คุณไชยยุทธมีเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่กรมทรัพยากรธรณี คุณไชยยุทธจึงมีช่องทางในการเก็บสะสมตัวอย่างแร่เพื่อนำมาจัดแสดงให้ชมได้

ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงแร่ดีบุกและแร่ธาตุอื่น ๆ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับเหมืองแร่ เครื่องจักรทำเหมืองแร่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง พร้อมมีคำบรรยายและวิทยากรนำชม รวมถึงมีแผ่นพับให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้ความรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกะทู้ เช่น การจัดมีการจัดงานประจำปี แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นกะทู้

อย่างไรก็ดีพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ประสบปัญหาด้านงบประมาณที่มาดำเนินการในด้านปรับปรุงอาคารสถานที่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ทั้งนี้เคยของบจากเทศบาลซึ่งได้มาเพียง 20,000 บาทต่อปี ซึ่งไม่เพียงพอ คุณไชยยุทธจึงพยายามวิ่งเต้นหาเงินจากแหล่งอื่น ๆ โดยตอนนี้กำลังติดต่อดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ เพื่อขอให้ช่วยประสานในการติดต่อขอเงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิฟอร์ด

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แผ่นพับประชาสัมพันธ์ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกระทู้.
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์วัดพระทอง

ที่ตั้ง วัดพระทอง บ้านนาใน ตำบลเทพกษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 83110

วัดพระทองเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต ด้วยว่ามีพระพุทธรูปโบราณที่มีลักษณะแปลกคือครึ่งองค์โผล่จากพื้น มีตำนานเล่าว่าชาวบ้านมาขุดพบโดยขุดได้เพียงครึ่งองค์เท่านั้น นอกจากนี้ยังเล่ากันอีกว่า เมื่อคราวประเจ้าปดุงมาตีเมืองถลางก็พยายามขุดพระไปด้วย แต่ไม่สามารถนำขึ้นได้เช่นกัน ชาวบ้านจึงสร้างพระครึ่งองค์ครอบไว้เรียกว่า “พระผุด” ต่อมามีพระธุดงค์มาปักกลดบริเวณนั้น แล้วสร้างวัดขึ้น โดยอัญเชิญพระผุดเป็นพระประธานในโบสถ์ กล่าวกันว่าพระผุดเป็นพระทองคำ จึงพอกปูนทับลงไปอีกครั้งดังที่เห็นในปัจจุบัน ส่วนพิพิธภัณฑ์นั้นตั้งอยู่ข้างโบสถ์พระทอง เป็นที่รวมโบราณวัตถุและเครื่องใช้ของชาวภูเก็ตที่ชาวบ้านนำมาบริจาค

เจ้าอาวาสองค์ก่อนคือ หลวงพ่อฝรั่ง เป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยท่านได้เก็บรวบรวมสิ่งของมีค่าต่าง ๆ โดยเฉพาะ เครื่องใช้ เครื่องประดับสตรี เก็บเอาไว้ในห้อง ๆ หนึ่ง โดยในตอนแรกยังไม่มีการนำมานับ หรือตรวจสอบดูว่ามีอะไรบ้าง จำนวนของที่นำออกมาแสดงเป็นเพียงหนึ่งในสามของทั้งหมดที่มี เป็นที่น่าเสียดายว่าเมื่อประมาณสิบกว่าปีที่แล้ว เมื่อเจ้าอาวาสองค์ก่อนมรณภาพของมีค่าชุดหนึ่งได้หายไปกว่า 500 ชิ้น

อาคารจัดแสดงเป็นอาคารสร้างใหม่ชื่อ “ศาลาพุทธสุวรรณนิมิต” เป็นอาคารใหญ่สองชั้น ชั้นล่างใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจ ชั้นบนจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ กว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 40 เมตร ตัวหนังสือป้ายชื่อใช้เครื่องถ้วยชามกังไหติดประดับเป็นตัวอักษรสวยงาม ก่อนที่ท่านเจ้าอาวาสองค์ก่อนจะมรณภาพ ท่านเป็นผู้จัดสิ่งของเองโดยมีครูท่านหนึ่งมาช่วย แต่เมื่อเจ้าอาวาสอาพาสและมรณภาพในเวลาต่อมาพิพิธภัณฑ์ก็ปิดตัวไประยะหนึ่ง เมื่องานพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าอาวาสผ่านไป เจ้าอาวาสองค์ใหม่จึงสานต่องานพิพิธภัณฑ์ แต่มีปัญหาในเรื่องไม่ทราบประวัติความเป็นมาของของเหล่านั้น เป็นแต่เพียงเอาของตั้งแสดงไว้ในตู้กระจก ปัญหาการทำทะเบียนของและความปลอดภัยในการจัดเก็บรักษาของ

สิ่งของที่จัดแสดงเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของชุมชนรอบวัด ของส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาบริจาค เป็นของที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตท้องถิ่นของชุมชนชาวไทย จีน และมุสลิม ในจังหวัดภูเก็ต เช่น จั่งซุ้ยหรือเสื้อกันฝนของชาวเหมืองแร่ เสี่ยหนา ซึ่งเป็นเครื่องจักสานคล้ายตะกร้า มีฝาเปิดปิดได้ ใช้ใส่สินสอดของฝ่ายชายในพิธีมงคลสมรสตามประเพณีจีน รองเท้าตีนตุก ของหญิงชาวจีน ซึ่งมีขนาดเล็กจิ๋วกว่ารองเท้าธรรมดาหลายเท่า นอกจากนี้ ยังมีกริชของชาวมุสลิมหลายรูปแบบ ตลอดจนถ้วยชามกระเบื้องแบบตะวันตกที่ชาวจีนที่มีฐานะดีนิยมใช้กัน

แหล่งข้อมูล: ประชุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. *ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้: แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2545.

ศรีศักร วัลลิโภดม. เอกสารรายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. วันที่ 7-9 กันยายน 2539 จัดโดยมูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์.

พิพิธภัณฑ์วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์

ที่ตั้ง เลขที่ 27 หมู่ 5 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84220

เจ้าอาวาส พระครูสุวรรณพิพัฒน์ โทร. (077) 371-122

ผู้ประสานงาน พระอนุวัติอธิปญโญ โทร. (06) 947-0382

วัดสุวรรณประดิษฐ์ เป็นที่ประดิษฐานพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขา ได้มาจากวัดพระเกียรติ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พระครูสุวรรณประดิษฐ์การ หรือ หลวงพ่อจ้อย เกจิอาจารย์ชื่อดังแห่งภาคใต้ เป็นผู้บุกเบิกสร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 พิพิธภัณฑ์วัดก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2526 โดยพระกิตติมงคลพิพัฒน์(หลวงพ่อจ้อย) อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ โดยใช้เงินค่าก่อสร้างประมาณ 300,000 บาท

พิพิธภัณฑ์เปิดดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2530 มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมและอนุรักษ์สิ่งของเครื่องใช้ที่หายากไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ตลอดจนคงไว้ซึ่งความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเริ่มต้นจากการรับบริจาคสิ่งของจากชาวบ้าน และของที่ชาวบ้านนำมาถวาย เช่นสัตว์สตั๊ฟที่หายาก เช่น เสือโคร่ง จระเข้ กระดูกปลาวาฬ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้กับนักเรียนในชุมชน อันนำมาสู่การเรียนรู้และประสบการณ์ที่ถาวร

เมื่อหลวงพ่อจ้อยมรณภาพ พิพิธภัณฑ์ถูกปิดไว้เกือบ 1 ปี ปัจจุบันมีสภาพคล้ายเป็นคลังเก็บของ ไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่ของแต่ประการใด โดยสิ่งของที่นำเสนอในพิพิธภัณฑ์ได้แก่ ข้าวของเครื่องใช้ของหลวงพ่อจ้อย พระพุทธรูปปูนปั้น กัณฑ์เทศน์ใบลาน ภาชนะ ถ้วยชาม หม้อ ขัน และสัตว์สตั๊ฟ เช่น เสือโคร่ง งูจงอาง จระเข้ เต่าทะเล นก เป็นต้น

ปัญหาที่พิพิธภัณฑ์ประสบในขณะนี้คือ ห้องจัดแสดงที่คับแคบ ของที่มีจำนวนมากยังไม่ได้จัดทำทะเบียนและไม่ทราบประวัติที่มาที่ไป รวมถึงเจ้าหน้าที่ดูแล นอกจากนี้ของบางอย่างไม่ทราบที่มาที่ไป แม้ทางพิพิธภัณฑ์จะได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพระกิตติมงคลพิพัฒน์ แต่ก็ยังขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

http://www.thaitourzone.com/south/surat/watkaosuwan.htm.

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา วัดเวียง

ที่ตั้ง เลขที่16 หมู่ 4 ตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84110

เจ้าอาวาส พระศรีปริยัติชยาภรณ์

ผู้ประสานงาน นายชนะ นาคเวช หัวหน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา

พิพิธภัณฑ์ก่อตั้งโดยพระครูศรีปริยัติชยาภรณ์(รุ่งเรือง ธมมปวโร) เจ้าอาวาสวัดเวียงและเจ้าคณะอำเภอไชยา เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543 และเปิดให้ชมเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2544 เพื่อต้องการจะรักษาและฟื้นฟูมรดกอันล้ำค่าของบรรพชนไว้มิให้สูญหาย ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมอำเภอไชยา

ในปี พ.ศ. 2546 พิพิธภัณฑ์ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้เป็นศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลไชยา แรกเริ่มก่อตั้งนั้นเจ้าอาวาสวัดเวียงอนุญาตให้ใช้กุฏิเจ้าอาวาสหลังเก่าที่ว่างอยู่เป็นสถานที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยกุฏิหลังนี้เป็นสถาปัตยกรรมฝีมือสกุลช่างไชยาที่ยังหลงเหลืออยู่และสมควรอนุรักษ์ไว้ เป็นอาคารใต้ถุนสูง อายุร้อยกว่าปี แต่เมื่อของที่ได้รับบริจาคจากประชาชนมีมากขึ้น จำเป็นต้องสร้างอาคารหลังที่ 2 อีกหลัง ด้วยเงินงบประมาณที่คณะทำงานต้องจัดหากันเองมูลค่ากว่า 200,000 บาท และได้ขออนุญาตเจ้าอาวาสวัดเวียงขอกุฏิเก่าโบราณปรับปรุงเป็นอาคารหลังที่ 3 เพื่อขยายพื้นที่ให้กว้างขวางต่อไป การจัดแสดงแบ่งเป็น 3 อาคาร ได้แก่

1. อาคารหอฉัน 2 ชั้น ชั้นบนจัดแสดงสิ่งทอทางพุทธศาสนา เครื่องจักสาน วิถีชีวิต ห้องครัว ห้องนอน ห้องรับแขก ชั้นล่างจัดแสดงของทั่วไป เช่น สมุดดำสมุดขาว เอกลักษณ์อำเภอไชยา เครื่องมือก่อสร้าง เครื่องลายคราม ของส่วนใหญ่เป็นของวัด

2. อาคารชั้นเดียว เป็นอาคารสร้างใหม่ จัดแสดงครกสี/ฝัด/ตำข้าว เครื่องมือจับสัตว์น้ำ

3. กุฏิเก่า ซึ่งกำลังจะปรับปรุงและวางแผนจะจัดแสดงประวัติบุคคลสำคัญของอ.ไชยา

การจัดแสดงมีคำบรรยายประกอบเฉพาะวัตถุสิ่งของที่สำคัญ ๆ และมีวิทยากรนำชม เมื่อได้รับการแจ้งว่ามีผู้มาดูงานเป็นคณะ โดยวิทยากรสามารถบรรยายนำชมทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ นอกเหนือจากการจัดแสดงแล้ว ทางพิพิธภัณฑ์ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในวันสำคัญอยู่เสมอ โดยจัดแสดงนิทรรศการในงานประจำปีของอำเภอไชยา เช่น วันของดีเมืองไชยา วันวิสาขบูชา เพื่อแนะนำให้ประชาชนและผู้ที่สนใจ มีความรู้และเห็นสิ่งประดิษฐ์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเมืองไชยา และร่วมสาธิตจัดนิทรรศการแนะนำความรู้แก่นักเรียนในงานแสดงนิทรรศการของสำงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 2 จังหวัดสุราษฎร์ธานี การบริหารจัดการตั้งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินงาน และคณะวิทยากร ซึ่งมาจากหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น แม้พิพิธภัณฑ์จะได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดไชยา แต่ไม่เคยได้รับงบสนับสนุนจากราชการ ทางวัดจึงต้องหาเงินด้วยตัวเองโดยวิธีการทอดกฐินและรับบริจาคการผู้มีจิตศรัทธา

แหล่งข้อมูล: ประวัติวัดเวียง (เอกสารอัดสำเนา)
โครงการปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เมืองไชยา (เอกสารอัดสำเนา)
การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
แผ่นพับ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา และแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน

ที่ตั้ง 34/15 ข้างโรงพยาบาลดอนสัก ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84220

เจ้าของ นายกิตติ สินอุดม โทร. (077) 371-197

พิพิธภัณฑ์ปลาหินเกิดขึ้นด้วยฝีมือ และความวิริยะอุตสาหะของคุณลุงกิตติ สินอุดม ที่นำหินมาแกะสลักเป็นรูปปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ ได้อย่างสวยงามและเหมือนจริง เดิมคุณลุงกิตติเป็นชาวประมง ชีวิตผูกพันอยู่กับท้องทะเล สนใจเรื่องพันธุ์ปลาทะเล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จึงเริ่มใช้เวลาว่างที่มีนำหินมาแกะสลักเป็นรูปปลาต่าง ๆ สะสมมาเรื่อย ๆ จนมีกว่าหนึ่งพันชนิด เวลากว่าสิบปีที่เริ่มแกะสลักจำนวนปลาที่แกะสลักไว้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ คุณลุงจึงคิดที่ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นและชื่นชมปลาทะเลสวยงามที่หลากหลายพันธุ์ โดยเฉพาะปลาที่หายากหรือสูญพันธุ์ไปแล้วยากคนรุ่นหลังไม่มีโอกาสได้เห็น

พิพิธภัณฑ์ปลาหินเปิดให้เข้าชมครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2544 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุราษฎร์ธานีเข้ามาสนับสนุน ภายในอาคารทำเป็นทะเลจำลองแสดงพันธุ์ปลาทะเลชนิดต่าง ๆ ที่แกะสลักจากหิน รวมถึงแสดงวิธีการจับปลา การประมงทางทะเล โดยพยายามปลูกฝังให้ผู้ที่มาเข้าชมรักทะเล คุณกิตติเป็นวิทยากรนำชมและบรรยายรายละเอียดพร้อมตอบข้อซักถามต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ยังจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตพันธุ์

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียนในวิชาแกะสลัก เพราะตัวคุณลุงกิตติเองได้รับคัดเลือกให้เป็นอาจารย์พิเศษสอนแกะสลักให้กับนักเรียนดอนสักผดุงวิทย์ด้วย และแม้จะเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์แล้ว แต่ช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการคุณกิตติก็ยังแกะสลักปลาเพิ่มเติมอยู่เสมอ อย่างไรก็ดีทางพิพิธภัณฑ์ยังประสบปัญหาเรื่องเงินทุนสำรองเพื่อนำไปซื้อหินเพื่อมาแกะสลักเพิ่มเติม รวมถึงการส่งเสริมประชาสัมพันธ์

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7-8 กุมภาพันธ์ 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช.
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)
แผ่นพับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ปลาหิน

หอวัฒนธรรมบ้านละไม

ที่ตั้ง วัดละไม อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84140

เจ้าอาวาส พระครูประโชติธรรมรักษ์

หอวัฒนธรรมบ้านละไม ก่อตั้งขึ้นด้วยการสนับสนุนจากคณะกรรมการสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เมื่อปี พ.ศ.2529 เพื่อเป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ดั้งเดิมที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตชาวเกาะสมุยในอดีต ภายในหอวัฒนธรรมจัดแสดงของต่าง ๆ เช่น ตะเกียงโบราณ กรงนกเขา เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องไม้เครื่องมือในการทำสวนมะพร้าวซึ่งเป็นอาชีพเก่าแก่ของชาวสมุย ได้แก่ จอบ เสียม มีดพร้า ยังมีหมวก กระชอนซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากมะพร้าวให้ชมอีกด้วย

แม้หอวัฒนธรรมแห่งนี้จะดูทรุดโทรมไปบ้างและไม่ได้รับการจัดการดูแลดีเท่าที่ควรแต่ถือว่าให้คุณค่าในเชิงศิลปวัฒนธรรม และช่วยให้ผู้เข้าชมรู้จักสมุยมากขึ้น อย่างไรก็ดี แม้หอวัฒนธรรมบ้านละไมจะได้รับการสนับสนุนการจัดทำในเบื้องแรก จากคณะกรรมการสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่ก็มิได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานแต่อย่างใด ทำให้หอวัฒนธรรมขาดการบำรุงรักษา และจำเป็นต้องปิดตัวลงชั่วคราว

นอกจากนี้ทางหอวัฒนธรรมยังประสบปัญหาเรื่องชื่อของสถานที่ ท่านเจ้าอาวาสตั้งข้อสังเกตว่าการใช้ชื่อว่า “หอวัฒนธรรม” อาจจะทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าคืออะไร ไม่ทราบว่าแท้จริงแล้วเป็นพิพิธภัณฑ์ ท่านเจ้าอาวาสจึงต้องการจะเปลี่ยนชื่อมาใช้ว่า “พิพิธภัณฑ์” แทน เพื่อให้ชาวบ้านทราบว่าเกี่ยวกับของเก่า นอกจากหอวัฒนธรรมแล้ว ภายในวัดละไมยังมีเจดีย์เก่าแก่ที่น่าสนใจอยู่ด้านหน้า เป็นเจดีย์ขนาดเล็กบรรจุพระธาตุซึ่งได้อัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เมื่อราวปี พ.ศ.2525–2526

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)
http://www.kohsamuicity.org/tour_culture.html.

พิพิธภัณฑสถานวัดพะโคะ

ที่ตั้ง ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา 90190 โทร. (074) 344 – 175

เจ้าอาวาส พระครูสมุหวิชาญชัย กตฺปุญโญ โทร. (01) 896 - 8556

ผู้ประสานงาน พระอนันตพงษ์ กัลยาโน ผู้ช่วยเจ้าอาวาส โทร. (09) 879-6737

วัดพะโคะหรือวัดราชประดิษฐาน สร้างขึ้นราว พ.ศ. 500 มีเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระมหาธาตุของพระพุทธเจ้าที่นำมาจากเมืองลังกา นอกจากนี้มีพระพุทธไสยาสน์ ชื่อว่าพระพุทธโคตมะ ตามความนิยมของชาวบ้านเรียกชื่อวัดตามชื่อพระโคตมะ ชื่อวัดราชประดิษฐานเดิมไม่นิยมเรียกกัน ต่อมาวัดพระโคตมะเรียกเพี้ยนเป็นวัดพะโคะ บริเวณวัดมีภูเขาสี่ลูกคือ เขาพระพุทธบาท(พะโคะ) เขาพนังตุกแก(เขาน้อย) เขาคูหา และเขาผี ชุมชนที่อยู่ใกล้บริเวณเขาทั้งสี่นี้ ตามตำนานในอดีตเจ้าเมืองลังกาทรงให้ชุมชนเหล่านี้ช่วยเหลือกิจของวัดพะโคะเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ความสำคัญของวัดพะโคะคือเป็นที่กำเนิดและอุปสมบทของหลวงปู่ทวด ทางวัดจึงต้องการนำสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับหลวงปู่ทวดมาให้ชมและนำเสนอประวัติความเป็นมาของหลวงปู่ทวด โดยพยายามเผยแพร่และนำเสนอความสำคัญของวัดพะโคะเพื่อให้เป็นที่รู้จักเช่นเดียวกับวัดช้างไห้ ทั้งนี้งบประมาณในการทำพิพิธภัณฑ์ใช้งบของวัดทั้งหมด

พิพิธภัณฑ์วัดพะโคะเปิดให้เข้าชมเมื่อปี พ.ศ. 2536 ของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุที่เกี่ยวเนื่องกับหลวงพ่อทวด เช่น อัฐบริขาร จีวร ไม้เท้าของหลวงปู่ทวด ลูกแก้วบารมี โดยมีคำบรรยายประกอบและมีพระสงฆ์นำชม การมีโบราณสถานเก่าแก่ในวัดและได้รับการขึ้นทะเบียนไว้กับกรมศิลปากร ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ของวัดต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากรด้วย ความไม่เข้าใจระหว่างวัดและกรมศิลปากรมีปรากฏอยู่เนืองๆ โดยทางวัดมักจะกล่าวหาว่ากรมศิลปากรไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ แก่วัด

แหล่งข้อมูล: ชัย สัจจาพันธุ์. *ประวัติวัดพะโคะ(วัดพระราชประดิษฐาน) และประวัติสมเด็จเจ้าพะโคะ (หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด).* สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2525.

การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547

การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ที่ตั้ง สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90100

ผู้ประสานงาน รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชินพงษ์ โทร. (09) 733-6800

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 และเปิดทำการเมื่อพ.ศ. 2534 อยู่ภายใต้การจัดการของสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยจัดตั้งขึ้นด้วยแนวคิดและความเชื่อพื้นฐานที่ว่า สังคมและประเทศชาติจะเจริญกว่าคุณภาพของประชาชรไม่ได้ และระดับคุณภาพของประชากรมีอิทธิของวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด ดังนั้นการแก้ปัญาและพัฒนาสังคมจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน แล้วเลือกเฟ้นเอามาใช้พัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างถูกต้องเหมาะสม มีศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เป็นผู้อำนวยการคนแรก โดยใช้เวลานานกว่า 20 ปีในการสถาปนาสถาบันฯ ให้เป็นสถาบันทางวิชาการระดับสูงด้านวัฒนธรรมศึกษาและเป็นศูนย์บริการวิชาการทางทักษิณคดีที่สมบูรร์แบบในระดับภาคพื้นเอเชีย

พิพิธภัณฑ์นี้ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของภาคใต้ มีข้อมูลทางวิชาการด้านทักษิณคดีศึกษา ภายในพิพิธภัณฑ์มีวัตถุสิ่งของอันเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ตกทอดมาหลายชั่วอายุคน กว่า 60,000 ชิ้น ของส่วนใหญ่ได้มาจากการเก็บรวบรวมสะสมของศาสตราสุธิวงศ์ ด้วยบารมีของท่านจากการเป็นอาจารย์และมีลูกศิษย์ลูกหาทำให้สามารถหาของได้เป็นจำนวนมาก โดยของทั้งหมดจัดแสดงอยู่ในห้องต่าง ๆ มากกว่า 30 ห้อง เช่น ห้องประวัติศาสตร์ และชาติพันธุ์ ห้องลูกปัดและเครื่องประดับ ห้องมีดและศาสตราวุธ ห้องอาชีพหลัก ห้องเครื่องมือจับสัตว์ ห้องเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ทั้งนี้มีคำบรรยายประกอบและวิทยากรนำชม

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่บนเชิงเขา เป็นภูมิทัศน์ที่สวยงามของสถาบันทักษิณคดีศึกษา รวมถึงการออกแบบตกแต่งอาคารตามแบบสถาปัตยกรรมภาคใต้และจัดสวนที่สวยงาม จึงทำให้สถาบันทักษิณคดีศึกษามิใช่เป็นเพียงสถาบันทางวิชาการในระดับสูงเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสงขลา พร้อมให้บริการห้องพัก ห้องประชุมสัมมนาด้วย

ตั้งแต่เปิดดำเนินการมีปัญหาเรื่องงบประมาณซ่อมบำรุง แม้จะได้รายได้จากค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีคนเข้าชม 200 คน/วัน และค่าที่พักโรงแรม แต่เงินทั้งหมดต้องส่งกลับคืนให้มหาวิทยาลัย เมื่อต้องการใช้เงินต้องทำเรื่องของบประมาณจากทางมหาวิทยาลัย

แหล่งข้อมูล: การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แผ่นพับประชาสัมพันธ์สถาบันทักษิณคดีศึกษา
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์

ที่ตั้ง เลขที่ 1 ถ.จะนะ ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000 โทร. (074) 312-025

ผู้ประสานงาน สุชาวดี สุวรรณมณี

พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2530 เปิดทำการเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2532 จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อาคารจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์นั้นเดิมเป็นบ้านพักของรองอำมาตย์โทขุนวินิจทัณฑกรรม ซึ่งเป็นบิดาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ภายในตกแต่งด้วยข้าวของเครื่องใช้เช่นเดียวกับสมัยที่ครอบครัวของพลเอกเปรมเคยพักอาศัยอยู่ พร้อมแสดงประวัติสกุลติณสูลานนท์

บ้านหลังนี้ได้รับโอนมาจากเรือนจำ จ.สงขลา ลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้น ชั้นเดียว หลังคาทรงปั้นหยาสองหลังคู่มีชานเปิดโล่งเชื่อมถึงกัน ปัจจุบันเทศบาลนครสงขลาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและยังพัฒนาให้เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวและถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา

แหล่งข้อมูล: แผ่นพับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

พิพิธภัณฑ์ภัทรศีลสังวร วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร

ที่ตั้ง วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร ถ.ไทรบุรี ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

โทร. (074) 312534, (074) 322-745

เจ้าอาวาส พระราชศีลสังวร

วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร เป็นเก่าแก่ของจังหวัดสงขลา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เคยใช้เป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสมัยรัชกาลที่ 3 และเป็นที่ตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกของสงขลา กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในบริเวณวัดเป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2518 มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ พระอุโบสถที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบทางภาคใต้ ภายในโบสถ์มีจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม พระวิหาร พระเจดีย์แบบจีน หอพระไตปิฎก กุฏิแบบเก๋งจีน เป็นต้น

ตัวพิพิธภัณฑ์เป็นศาลาการเปรียญเก่า พระราชศีลสังวร (ช่วง อตถเวที) อดีตเจ้าอาวาสวัดได้เริ่มเก็บสะสมโบราณวัตถุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 โดยเฉพาะวัตถุโบราณที่ค้นพบแถบ อ.สทิงพระ อ.ระโนด และบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา เปิดให้ชมครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2483 ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 พิพิธภัณฑ์ของวัดได้รับการสถาปนาให้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตั้งชื่อตามราชทินนามของท่านในขณะนั้นว่า “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัทรศีลสังวร”

ของที่จัดแสดงได้แก่ วรรณกรรมท้องถิ่น พระพุทธรูป เทวรูป เครื่องโลหะ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวบ้าน และข้าวของเครื่องใช้เกี่ยวกับพระสงฆ์ ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีโบราณวัตถุรวมแล้วเกือบ 5,000 ชิ้น แต่สิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นคือ การใช้พื้นที่ภายในของพิพิธภัณฑ์ร่วมกับหน้าที่อื่น ผนังอาคารโดยรอบของพิพิธภัณฑ์ภัทรศีลสังวรจะถูกเจาะเป็นช่องเก็บอัฐิ ในเดือนห้าและเดือนสิบของทุกปีจะมีการทำพิธีบังสุกุลกันภายในพิพิธภัณฑ์

แม้พิพิธภัณฑ์วัดจะได้คัดเลือกให้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาลต่อมาปรากฏว่าวัดกลับไม่รู้สึกมีความสุข หรือพอใจกับการสถาปนาครั้งนี้เท่าใดนัก เพราะหลังจากการสถาปนา กรมศิลปากรก็มิได้เข้ามาจัดการดูแลอย่างใกล้ชิดแต่ประการใด วัดต้องดำเนินการงานพิพิธภัณฑ์ต่อไปด้วยกำลังของตัวเอง พิพิธภัณฑ์ไม่ได้รับเงินสนับสนุนในการดำเนินงานจากกรมศิลปากรอย่างเต็มที่ แต่การดำเนินการใด ๆ ทางวัดกลับต้องขออนุญาตจากกรมศิลปากรทุกครั้ง ทำให้เกิดความยุ่งยาล่าช้า ขาดความคล่องตัวในการดำเนินงาน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างสองฝ่าย จนกระทั่งปัจจุบันทางวัดพยายามที่จะขอคืนสิทธิในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานจากกรมศิลปากรเพื่อมาดูแลและบริหารจัดการเอง

แหล่งข้อมูล: กรมศิลปากร. *ประวัติวัดมัชฌิมาวาส และนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มัชฌิมาวาส (ภัทรศีลสังวร)*. เอกสารประกอบเนื่องในโอกาสสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระเทพวิสุทธิคุณ(เลี่ยม อลีนเถร) และพระราชศีลสังวร(ช่วง อตฺถเวที) อดีตเจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส วันที่ 28 สิงหาคม 2525

การสำรวจภาคสนาม ครั้งที่ 7: 19 มกราคม 2547

แผ่นพับประชาสัมพันธ์วัดมัชฌิมาวาส (ภาษาอังกฤษ)

พิพิธภัณพื้นบ้านละงู

ที่ตั้ง 28 หมู่ 1 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล 91110 โทร. (074) 711-227

เจ้าของ นายชัยวัฒน์ ไชยกุล โทร. (01) 738-0091

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงูเกิดมาจากการสะสมส่วนบุคคล ของคุณชัยวัฒน์ ไชยกุล เดิมคุณชัยวัฒน์เป็นผู้จัดการสถานธนานุบาล ด้วยตำแหน่งหน้าที่มีการโยกย้ายไปยังจังหวัดต่าง ๆ อยู่เสมอ กลายเป็นช่องทางให้คุณไชยวัฒน์ซึ่งชื่นชอบการสะสมของเก่าอยู่แล้ว มีโอกาสเสาะแสวงหาของสะสมมากขึ้น การเก็บสะสมของเก่าเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 โดยตระเวนหาซื้อแถบพุมเรียง หาดใหญ่ รวมถึงประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้เมื่อของสะสมมีมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเกิดปัญหาตามมา เพราะลักษณะงานที่ต้องโยกย้ายบ่อย ไม่สามารถขนย้ายของสะสมได้ทุกครั้ง ประกอบกับมีญาติชื่อ คุณสุนทร รัตนมาลิน แนะนำให้เปิดบ้านแสดงของสะสม เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและนักท่องเที่ยว คุณชัยวัฒน์นำของสะสมมาจัดแสดงเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่บ้านแม่ภรรยา ณ บ้านเลขที่ 28 หมู่ 1 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ในปี พ.ศ. 2531 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงูกลายเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดและนักท่องเที่ยว ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 เทศบาลตำบลกำแพง อำเภอละงู เข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนการทำพิพิธภัณฑ์ โดยสนับสนุนเงินทุนก่อสร้างอาคารจัดแสดงให้สองหลัง ราคา 6 ล้านบาท และ 2 ล้านบาท บริเวณใกล้กับสำนักงานเทศบาลตำบลกำแพง โดยการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์อยู่บนชั้นสองของอาคาร มีการทำสะพานเชื่อมต่อกันทั้งสองอาคาร ชั้นล่างเป็นที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองตำบลกำแพง บริเวณพิพิธภัณฑ์ยังมีโรงงานขนาดเล็กแสดงกรรมวิธีการทำผ้าบาติกและขายผ้าให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนพิพิธภัณฑ์ที่บ้านแม่ภรรยาก็ยังจัดแสดงของอยู่เช่นเดิม

ของที่จัดแสดงมีทั้งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้และภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น เครื่องปั้นดินเผาโบราณ เครื่องแก้ว จานชาม เตารีดโบราณ แต่จุดเด่นคือ หม้อ 3 หู อายุกว่า 4,000 ปี

นอกจากจัดแสดงของแล้วทางพิพิธภัณฑ์ยังเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย โดยจะมีการจัดการแสดงรองเง็ง ซีลัต ลิเกบก แสดงให้นักท่องเที่ยวชม โดยส่วนตัวของครอบครัวคุณชัยวัฒน์เองมีสายสัมพันธ์อันดีกับประเทศมาเลเซีย และเคยนำคณะการแสดงไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการแสดงที่ประเทศมาเลเซียในรัฐปีนัง ปาหัง เนการีเสมีลัน และกัวลาลัมเปอร์ด้วย หนังสือพิมพ์ของประเทศมาเลเซียเคยตีพิมพ์เรื่องราวครอบครัวคุณชัยวัฒน์และพิพิธภัณฑ์ จุดนี้สร้างความภาคภูมิใจมากให้กับคุณชัยวัฒน์ ถึงกับตัดข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัวและพิพิธภัณฑ์เก็บไว้อย่างดี

การบริหารงานของพิพิธภัณฑ์เป็นแบบครอบครัว โดยมีคุณชัยวัฒน์ และภรรยาเป็นผู้ดูแล แรกเริ่มที่ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ คุณชัยวัฒน์ต้องการทำทะเบียนวัตถุทั้งหมด แต่ไม่ทราบวิธีการและขั้นตอนในการทำ จึงเข้าไปขอความช่วยเหลือจากกรมศิลปากร และได้ยืมแบบฟอร์มการลงทะเบียนมาทำเอง ถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนแห่งที่สองที่มีการทำเบียนอย่างถูกต้องตามแบบของกรมศิลปากร

แหล่งข้อมูล: การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แผ่นพับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านละงู
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการทำกริชรามัน กลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะ

ที่ตั้ง ท่าเสด็จ บ้านบึงน้ำใส หมู่ 5 ตำบลตะโล๊ะหะลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 95140

ผู้ประสานงาน นายตี พะลี อะตะบู โทร. (073) 295-418

กลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะมีแนวคิดที่จะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาตั้งแต่เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการคาดว่าจะเปิดทำการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 เริ่มมาจากโครงการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการทำกริชรามันของกลุ่มทำกริชบ้านบาลูกาลูว๊ะซึ่งเป็นการรวมตัวของช่างทำกริชจาก 3 จังหวัดคือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งปัจจุบันได้ร่วมกันจดทะเบียนเป็น “สหกรณ์กริชรามันจำกัด” ได้เสนอโครงการต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การทำกริช โครงการดังกล่าวเป็น 1 ใน 9 โครงการที่ได้รับคัดเลือกเป็นโครงการดีเด่นระดับประเทศเมื่อปี พ.ศ.2546 แนวคิดเริ่มแรกในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มาจากความคิดที่ว่าชิ้นงานกริชที่ทำ มักจะขายออกไปหมดไม่มีการเก็บไว้ จนทำให้ไม่มีกริชเหลือไว้ดูเป็นตัวอย่างเลย เกรงว่าถ้าขายไปหมดก็จะไม่มีตัวอย่างไว้ให้คนรุ่นหลังดู จึงน่าจะทำกริชไว้เป็นตัวอย่างหรือจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้คนชม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อนายสะแปอิง มะวะวา พร้อมวงศ์ตระกูลมะวะวาบริจาคที่ดินจำนวนประมาณ 2 งาน เพื่อใช้สร้างอาคาร ส่วนตัวอาคารได้ขอบริจาคจากชาวบ้านที่จำเป็นรื้อบ้านไม้เก่าเนื่องจากถูกเวนคืนที่ โดยปัจจุบันได้รวบรวมเรือนไม้เก่าเหล่านั้นไว้ที่บึงน้ำใสและกำลังรอการสร้างต่อไป

แผนการจัดแสดงคือ แสดงภาพถ่ายเป็นหลัก โดยเฉพาะภาพกริชที่มีคนสั่งทำ โดยจะมีคำบรรยายว่ากริชแต่ละเล่มที่ทำขึ้นมานั้นทำเพื่ออะไร ใครเป็นคนสั่งทำ ช่างเป็นใคร เริ่มทำเมื่อไร เสร็จเมื่อไร เหตุที่ไม่ได้แสดงของจริงเข้าใจว่าเนื่องเพราะวัฒนธรรมในการทำกริชรวมถึงปัญหาด้านเงินทุนและความปลอดภัย ช่างทำกริชถือว่ากริชเป็นมหาศาสตราภรณ์ การทำกริชต้องมีวัตถุประสงค์ เป็นงานที่ต้องประสานใจกันระหว่างผู้ทำและผู้สั่งทำ จึงจะทำให้กริชมีจิตวิญญาณ และต้องมีคนสั่งจึงจะทำ แต่ปัจจุบันรูปแบบการสั่งทำก็เปลี่ยนไปคือ ทางสหกรณ์กลายเป็นคนสั่งทำเพื่อนำไปขาย ไม่ว่าช่างทำได้เท่าไรสหกรณ์ก็ยินดีรับซื้อทั้งหมด

นอกจากนี้ยังจะแสดงภาพถ่ายหม้อทองเหลืองขนาดยักษ์ ภาพกระต่ายขูดมะพร้าวในรูปแบบของมุสลิม ภาพกรงนกต่อนกคุ้ม ภาพกลองใหญ่ (ฆือแนรายอ) ภาพเรือขุด ภาพลูกข่างท้องถิ่น ภาพหมากหลุม ภาพหมากรุกท้องถิ่น เป็นต้น เงื่อนไขหนึ่งที่มีผลต่อการจัดแสดงก็คือ ความสนใจของผู้ที่ให้การสนับสนุนการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ เช่น ผู้ให้บริจาคที่ดินประสงค์ให้นำว่าวเข้ามาจัดแสดงด้วย เพราะนามสกุลผู้บริจาคแปลว่าว่าว ในอนาคตยังมีแผนที่จะรับสมัครเด็กนักเรียนจากโรงเรียนในแถบนั้นมาเรียนทำว่าวบุหลัน (ว่าววงเดือน) หลังจากนั้นจะจัดแข่งว่าวตามประเพณีดั้งเดิม ว่าวที่ชนะเลิศจะได้เข้ามาตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ คาดว่าจะมีการทำว่าวขายด้วยเพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและรายได้ นอกจากนี้ยังมีการสอนเด็กทำกริชโบราณ และเป็นศูนย์ฝึกอาชีพงานหัตถกรรมฝีมือต่าง ๆ ด้วย

แหล่งข้อมูล: กลุ่มอนุรักษ์กริชรามัน. *การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการทำกริชรามัน ต.ตะโล๊ะหะลอ อ.รามัน จ.ยะลา*. เอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิจัย “พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า: ทางเลือกกับความเป็นจริง” คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาสังคมวิทยา และสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ 30–31 สิงหาคม 2546.
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ภาคใต้) จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
7 - 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (พ.ศ.2546)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ดร. ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2518 B.A. Hons. (Sociology and Social Anthropology)
University of Kent at Canterbury, U.K.

พ.ศ. 2524 Ph.D. (Social Anthropology) Cambridge University (Clare Hall), U.K.

นายตรงใจ หุตางกูร นักวิชาการ สำนักวิจัยและสนับสนุนการวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2538 ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2540 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล

นางสาวสรินยา คำเมือง นักวิชาการ สำนักวิจัยและสนับสนุนการวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยนเรศวร

พ.ศ. 2540 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล

นางสาวศิริพร ศรีสินธุ์อุไร นักวิจัยประจำโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2536 วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (อิเลคทรอนิคส์) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2542 สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ นักวิชาการ สำนักวิจัยและสนับสนุนการวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2539 ศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2542 Maîtrise d'ethnologie (ethnologie et patrimoine) mention : bien, Université de Lyon II, Lyon, France

นางสาวปณิตา สระวาสี นักวิชาการ สำนักวิจัยและสนับสนุนการวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2538 บริหารธุรกิจบัณฑิต (การเงินการธนาคาร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2546 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิภาคศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่